Digitized by Google

LVI
C
53

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVI
C
53
NAPOLI

FAMIANI STRADÆ ROMANI, è Soc. IES.

DE

BELLO BELGICO DECAS PRIMA,

Ab Exceſſu

CAROLI V IMP.

Vſque ad initia Præfecturæ

ALEXANDRI FARNESII PARMÆ PLACENTIÆQVE DVCIS III.

Editio poſtrema, correctior & accuratior.

NAPOLI

Iuxta Exemplar ROMÆ *impreſſum*

Apud Hermannum Scheus,

CIƆ IƆC XLVIII.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

QVisquis hæc noſtra in manus ſumere non gravaberis, priuſquam evolvas, permitte me tecum pauca ſuper iis proloqui. Habes à me hiſtoriam, cui à celeritate quidem non poſſim aut laudem flagitare, aut excuſationem obtendere, quippe nonum longe poſt annum apud me preſſæ: poſſim tamen, opinor, hac ipſa cunctatione alterum tantum gratiæ ſperare à Lectoribus meis, quorum utique reverentia, adornando indeſinenter operi moram traxi: adeo ut, licet ab aliquot jam annis multi, quorum non minus ingeniis, quam honoribus nemo Romæ non aſſurgit, prælectam annalium meorum partem mire probare viderentur, non ideo tamen perſuaſerint mihi (gnaro videlicet quid inter humanitatem, & judicium interſit) ut feſtinarem evulgare opus, aut eidem nunc tandem evulgato non condonationem ipſe aliquam à Lectoribus anxie precarer, uti debitam modeſtiæ meæ, aliorum judicia reverenti. Accedit ad ejuſdem ſpem gratiæ, ſors oblata mihi quam ſcriptorum multis liberalior: interiores Principum litteras loquor, pleraſque exaratas ipſorum manu: loquor ſecreta legationum monita; intima in bellicis ſenati-

bus conſilia, & conſiliorum cauſas, clandeſtinos exploratorum codicillos, occultas civium conſpirationes, aliaque permulta, quæ aut ſeorſim habita, aut in ephemeridem relata, ex arcanis mihi tabulariis patuere. Plane ut, niſi moram Lectoribus injecturus eſſem, potuiſſem (quod interdum facio) ad rerum pleraque, adjicere litterarum exemplaria, provocare ad authographorum fidem, factorum enarrationem, ſignatis veluti tabulis teſtibuſque, conficere. Hæc autem omnia ſicut aperuere mihi quodammodo fores, ut in abdita quæque introſpicerem, ita eorum evulgatis, & peculiarium in primis rerum expoſitio (ſine quibus hiſtoricorum monumenta Polybio * quidem ludicrum quid habentur) tanto futura eſt jucundior aviditati legentium, quanto addentes hæc noſtra ad notiorem eorum factorum cognitionem, quæ ab aliis memorantur; ideo & nos ab iis ſæpius abſtinemus, pleniorem ex utriſque hiſtoriam ipſi conformabunt. Atque hæc etiam cauſſa perpulit interdum me ad ſingularia quædam non prætermittenda, quo res Belgicas recenti non magis fama, quam Scriptorum copia pervulgatas, hujuſmodi variarum additamentis, ob novitatem plerumque gratis & ſpecialem hiſtoriam ſcribenti non utique inconceſſis. Quin & huc quoque illud pertinet, quod ſicut aliqua curſim, & niſi peculiare quid ad alios addendum occurrat, pene

* Lib. 3.

præ-

*præterii; ita interdum aliqua paulo altius deducere, liberiuſque denarrare, profectò gratius exiſtimavi, nec ſine multis magniſque exemplis feci. Namque inter Romanos annalium Scriptores, ut nihil de Græcis dicam, Tacitus, atque Saluſtius, quam ſæpe ad brevem illam ſuam tenuiſſimi fili telam ex occaſione adjiciunt multa, & tamquam lacinias operi attexunt? Refellebat Tacitus * in hiſtoriis (harum enim quinque libros, omiſſis annalibus, carptim expendere tecum libet) eos auctores, qui ſcripſiſſent, duces Othoniani ac Vitelliani exercitus addubitaſſe, num poſito pro flagitioſis Principibus bello, bonum eligerent; quam facto inde gradu, de veteri atque inſita mortalibus potentiæ cupidine, de ejus origine in Romana urbe, de Patrum plebiſque certaminibus, de Mario, de Sylla, de Pompejo ſecure diſſerit: donec,* Sed me, *inquit,* veterum novorumque morum reputatio longius tulit. nunc ad rerum ordinem venio. *Perge. Incenſum à militibus Capitolium ubi ille deſcripſit *, ſuper eo querelas adjungit: &, qui illud voverit, qui fundaverit, qui dedicaverit, qui dirutum refecerit, quamquam res vulgo non ignotas, accurate percenſet. Quid de Seraride *? cujus de origine interfari multa, quæque de ea fabulentur Antiſtites Ægyptiorum, prolixa excurſione commemorare, hiſtoriæ injuriam non putavit?*

* Lib. 2.

* Lib. 3.

* Lib. 4.

 vit?

vit? Sed nuſquam idem liberalius de hiſtoria ſenſit, quam in expugnatione Hieroſolymæ. cujus occaſione, primordia moreſque* * Lib. 5. *Judæorum tam perfuſe tamque alte uſque à Saturno repetita perſequitur enarratione, tam varia congerendo de Moſe, de gentis religione, de cibis, de ſabbatho, de circumciſione, de animarum æternitate, de balſamo, de bitumine aliiſque, ut ejus hiſtoriam populi contexere videatur. Et tamen religioſus haberi Tacitus poteſt Saluſtio compoſitus, adeo hic crebro in diverticula & flexiones abit. Neque ipſe diſſimulat. Quippe jugurthini belli prooemium longe enim vero gratuitoque productum, poſtremo reprehendens.* Verum ego, *inquit*, liberius altiuſque proceſſi, dum me civitatis morum piget tædetque, nunc ad inceptum venio. *Nec ideo abſtinuit, quin in diviſione regni inter Iugurtham & Adherbalem, de Africa, deque primis ab ejus initio cultoribus ampliſſime diſſereret. Licentius adhuc in civitatis mores iterum invectus, antiquis factionum cauſis inter Romanam plebem ac Senatores abunde narratis: inhibita evagatione, in viam ipſe ſe revocat. Superat hæc tamen, quod additur Leptitanorum digreſſioni parergon. Nam Lepti mentione facta, quum de ejus oppidi conditoribus, ſitu, ac lingua dixiſſet; viſum eſt, auctuarii loco veterem hiſtoriam, ad Leptitanos utique non pertinentem, ultro appendere.*

dere. Nempe quoniam, *inquit*, in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non indignũ videtur, egregium atq; memorabile facinus duorum Carthaginenſium memorare. *quo nec parce, nec timide memorato, ad rem ſuam redit. Sed quid ego plura conſector? Quũ una luculenter oſtendat, quantum hac in re liceat hiſtorico, Catilinæ conjuratio. cujus videlicet Scriptor adeo liber excurrit, crebriſq; à propoſito avocamentis hiſtoriam laxat, at partem operis omnino quartam hæc longe ſuperent additamenta. Quæ cum ita ſint, & noſtra quoque, ſi quid alicubi excedent, tu pro tua, Lector, æquitate, boni conſules. Vti etiam illud, à quo internarrandum non plane abſtinui, dum noſtra cum priſcis interdum contuli, ac ſimilia comparavi. Id enim ſicuti non ſum neſcius, apud Latinos nõ ita crebro legi, ita Græcis liberalius uſurpatũ haud me fugit. Sane Polybius non magis Scriptor hiſtoriæ quã Præceptor, dum Siciliæ formã poſitumque, cum Poloponneſo: dum Carthagienſium Romanorumq; claſſes, cum Antigoni, Ptolomæi, Demetrii, aliorumque navalibus olim copiis prolixe componit: dum eorundem Romanorũ & Carthaginienſium Remp. generoſis volucribus ad extremum uſque ſpiritũ concertantibus ſimiles facit, (ut omittam alia, quæ vel primum ejus librum legere aggredienti complura ſtatim accurrent) profecto omni cura liberat per hujuſmodi exempla gradientem. Ac de his te rite præmonitum initiatumque, in aditu operis ultra non moror.*

MVTIVS VITELLESCVS
SOCIETATIS IESV
Præpoſitus Generalis.

CVm de Bello Belgico primam partem P. Famiani Stradæ, ejuſdem Societatis, tres noſtræ Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognoverint, ac in lucem edi poſſe probaverint; facultatem concedimus, ut typis mandetur, ſi ita Reverendiſſimo Domino Viceſgerenti, & Reverendiſſimo P. Magiſtro Sacri Palatii videbitur. In cujus rei fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 4 Iulii, 1643.

Mutius Vitelleſcus.

Loco ✠ Sigilli.

Imprimatur.

SI videbitur Reverendiſſ. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

A. Torniellius Viceſg.

Imprimatur.

FR. Hyacinthus Lupus Mag. & Sec. Reverend. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

DE BELLO BELGICO

LIBER PRIMVS.

BELLVM dicere aggredior incertus animi, Belgarumne illud, Hiſpanorumque, an Europæ propemodum omnis appellem. Quippe tot gentium aut armis, aut pecunia, certe animis & conſiliis etiamnum geri videmus, quaſi uno in Belgio, de Europæ Imperio dimicetur. Quo plures, opinor, cura comprehendet, quid populares, quid gentiles ſui patraverint in hoc Martis campo, relegendi. Ceteros ab hac cura utcumque liberos ſubibit aliqua noſcendi cupido, unde paucis Belgarum Provinciis ea confidentia, ac vires tantæ, quibus potentiſſimo cum Rege, ſexaginta jam annos, terra marique ex æquo decertaverint? Vnde ad Bataviæ oram è piſcatoriis aliquot navigiis nova repente Reſpublica extulerit caput? quæ armis in dies prævalida ſuperiorem pati nec terra velit, nec mari jam poſſit, quæ magnis per Oceanum claſſibus ad remotiſſimos terrarum tractus colonias invexerit, quæ ſtatis, apud Principes legationibus, mutuiſque fœderibus, non minorem ſe Regibus ferens, novum ſibi in Europa principatum aſſeruerit? Vnde Belgici agri, in aſſiduas armorum tempeſtates atque procellas (cujuſmodi longe breviori calamitate regiones alias vaſtari ac ſterileſcere paſſim videamus) tanta gignendis frugibus ubertas, alendoque bello non loci minus, quam hominum pertinacia; plane ut in alias terras peregrinari Mars, ac circumferre bellum, hic armorum ſedem fixiſſe videatur. Et ſane non defuere, qui conſilio in hiſce Provin-

Propoſitio operis,

in quo quid multis agnoſcendum,

quid omnibus admirandum.

Magna Reſpublica ex parvis initiis,

Mira ſoli fertilitas, bello omnia vaſtante.

Serio non agi à Rege opinati ſunt aliqui,

ciis bellum trahi ab Hiſpano Rege ſuſpicati ſunt. Nempe ut Princeps, cui MAGNVM Imperii corpus magna animandum eſt mente, multiſque tuendum eſt manibus; exercitam habeat in hac Belgica ſchola militiam, quam deinde partes in omnes (velut Ianizaros ſuos Othomanus Imperator) expediat. Perinde ac ſi eodem in ludo non ſimul erudiantur hoſtes: quorum arma hebeſcere otio, quam tractatione ſplendeſcere ſatius foret. Iam & noſtrorum temporum veterumque ſimilitudo afferet utraque tacite comparantibus non minimum voluptatis. Venientque in mentem legentibus Annales noſtros, nunc Arminius, nunc Civilis, gemini illi Belgarum turbines, Orangiique illorum temporum. Offerent ſe paria rebellandi principia: prætenta, & ſimul excuſſa Tiberii ac Veſpaſiani Principum obedientia: ſollicitati libertatis ſpe populi: ſubita provinciarum adverſus Romanum militem conſpiratio: cœpta à Batavis defectio: petita è Germanis, Gallis, Britanniſque ſubſidia: fatigata diuturno ancipitique bello Romanorum arma: pleraque tam ſimilibus iiſdemque artibus iterata, ut niſi ex ſingulorum nominibus diſcrimen animadverteris, intereſſe te priſcis Belgarum tumultibus identidem arbitreris. Vſque adeo IN REBVS humanis ſæcula ac perſonæ intereunt: cauſæ & eventa, eadem recurrunt. Quamquam, ut Veteres illos longe ſuperavimus nationum religionumque diſſidio, ſic iras ab hac cote pugnacius armamus, odiaque exinde animoſius exercemus. Nam quid jam armis Belgio intentatum inacceſſumque reliquimus: qui non modo magnis cum fluminibus, vel ſupra Poëtarum miracula, manus conſerimus; ſed Neptunum ipſum. fractis Oceani clauſtris, in certamen elicimus: mare ceu terras pedites invadimus: terras immiſſo navigamus mari, elementiſque ſimul omnibus pugnamus? Et vero (niſi me mea, ut quemq; ſua perſæpe fallunt) nuſquam aut animis, auſiſque majoribus bello decretum: aut vali-

Sed falſo.

Corn. Tac. Lib. 1 & 2 Ann. & Lib. 4 Hiſt. In priſcis noſtriſque temporibus ſimilitudo caſuum:

Qui tamen atrociores apud nos.

Teſtis hodie Belgium.

Hom. Ilia. 21. de Achillis pugna cum Scamandro fluvio.

validiora per obſidia, magnarum urbium viribus illuſum: aut diuturnioribus invicem cladibus plus ſanguinis datum, hauſtumque. Voluerit licet undis ſuis arma & corpora fortium virorum Simois aut Scamander, Græcorum fabulis noti amnes; aliique nimium vera Romanorum cæde nobiles; longe plures majoraque aggreſſos extulere Moſa, Rhenuſque, & Scaldis, & reliqui per Belgium rivi, toties humano ſanguine decolores, truncisque legionum artubus, ac magnarum ſpoliis animarum tumidi. Quot hic provinciarum concidere vires? quoties aut claſſibus mare, aut equite pediteque conſtratum eſt Belgicum ſolum? ac deletis hiſce magnis exercitibus, majores iterum copiæ undique gentium ſubmiſſæ, certatim opplevere campos? Et tamen tam multis populorum impendiis, exhauſtis Regum opibus, conjuratis Europæ viribus, HÆC TROIA tot jam decenniis petitur, nec dum capitur. Verum quo intentius hujuſce magnitudinem operis commentor, eo pronius fortaſſe carpendam offero confidentiam Scriptoris: quem à publicis negotiis alienum, priſcæque eruditionis hominem, nec ſuo cum ſæculo viventem profecto minorem evolvenda præſentium bellorum ſerie different aliqui: & Sacris jam pridem initiato indecoram videlicet armorum tractationem affirmabunt. Audirem ego facile ſi Annalium ſcriptores prœliari omnes fuiſſent ingenio, ordines duxiſſent, exercitibus imperitaſſent: aut deeſſent ex omni ætatum nationumque cenſu perplurimi, qui ſacerdotio præditi militaria hæc argumenta litteris tradidere. Immo, cum tanti ſit veritas in hiſtoria, cumque res eam nulla infringat magis, quam ſcriptoris affectus; undenam potius rerum fidei pertimeſcendum, ab eone, qui partibus implicitus, ægre odium & amorem exuat; an ab eo, qui & in medio poſitus & vitæ ſanctitatem profeſſus; ideoque omni partium ſtudio aut intactus, aut major, mentiendi occaſiones procul habeat, arceatve?

Virg. 1 *Æn.*

Aufidus, Allia, Trebia. Collatum cum Græcis Romaniſque bellis.

De operis Auctore.

Quem Religioſum latere profana, & Sacerdotem dedecere bella videantur. Sed & exempla contraria ſunt.

Tit. Liv. Cor. Tac. Dion. Halicar. & alii. Moyſes, Beroſus, Joſephus, Euſeb. Cæſar. Oroſ. Vil. Tirlov. Pemb. Mariana, Maſſejus, &c.

& ratio.

Adde, quod ipſe argumentum tracto cum Religione conjunctum,

Atque ego quidem, ut de me hoc præcipue ſuperaddam, nec religioſæ vitæ meæ rationes dedecere ſuſcepti operis argumentum, in quo Religionis etiam cauſa peragitur: nec imparem me rebus hiſce geſtis enarrandis, cauſiſque earum eruendis, arbitratus ſum. Quoniam, quia intima conſiliorum arcanorumque cognitio ſperari non poterat vel à ſepoſitæ vitæ inſtituto, vel ab hominis genio ſecum non gravate habitantis, certe per aliena conclavia clandeſtinis Principum colloquiis aurem non admoventis, ea mihi cognitio uſq; adeo abunde ſuppeditetur ab illorum, qui hæc ipſa aut geſſerunt, aut gerenda mandarunt, autographis & commentariis: quorum à copia delectuque inſtructior haud facile quis aliquando ſcripſit hiſtoriam; aut profecto aulicarum ipſe bellicarumque artium utcunque rudis, atque homo, ut voles, umbraticus, plura tamen interioraque, quam hoſce rerum civilium ac militarium diſceptatores allaturum me, non ex vano polliceri poſſim. Qua vero fide, quave libertate, ſupervacaneum ſit, anxie præfari. quando veri amorem æque omnes præ ſe ferunt: ac ſæpenumero Nvlli jactantius fidem ſuam obligant, quam qui maxime violant. Nam dicendi libertatem pæne jam amiſit ætas noſtra, Scriptorum plerumque vitio, qui offenſionem Principum obtendentes ambitioni ſuæ, collata in tempora ac mores culpa, blandiri & aſſentari, Sæculum appellant. Ego conſcientia ſubnixus mea, quam ſæpe interrogo, mancipitamque nullius imperio Principum, nec cujuſquam gratia emptam adhuc invenio; rogatos eos velim, qui meos labores ſua cura dignabuntur, ut qualem à me ad ſcribendum jure poſtulant animum partium ſecurum mediumque; talem ipſi à factionibus liberum afferant ad legendum. Ne temere incuſetur cibus, ſi ſtomacho exceptus ægro inſinceroque, coaceſcat.

& ab autographis litteris mihi intime cognitum.

Fidem,

ac libertatem, ut nulli partium juratam gero,

ita ſimilem affectum in lectore meo velim.

Hæc præfatus, ab imploratione

Tu modo pacis ac belli Deus, (decet enim rerum non ſcriptorem minus, quam auctorem,

à bonis

à bonis precationibus initia rite capere) tumenti, tu ſtilo moderare: ut mihi non in prudentia humanorum arcanorum indagatrice, ſed in tuarum ſedium aſſiſtrice Sapientia omnia reponenti, digna candore vitæ, quam profiteor; par operis magnitudini, quod molior; non minor expectatione, qua dudum provocor; ad finem uſque contingat hiſtoria.

1555. *divinæ opis initium duco. Plin. in Paneg. de hoc pryco ritu.*

Trahebatur adhuc ingentibus Europæ motibus ferale bellum inter Carolum V Imperatorem, & Henricum II Galliæ Regem, ad quem cum hereditate tranſierant parentis iræ animique; cum Maria Angliæ Regina, ubi primum nupſit Philippo Hiſpaniæ Principi, de pace ſedulo agitare cœpit: ejuſque opera, hoc anno quinquageſimo quinto ſupra ſeſquimilleſimum, miſſis Caletum Cæſareis Regiiſque Procuratoribus, etſi non pax, uti ſperabatur, certe quinquennalium fundamenta induciarum poſita ſunt. Tunc Cæſar, evocato ex Anglia Philippo filio, quam Regnorum Imperiique abdicationem dudum animo meditabatur, exequi tandem, ac magna orbis terrarum parte ſpoliare ipſe ſe ſtatuit: editurus IGNOTVM Principum aulæ prodigiûm, ut cum poſſet, imperare deſiſteret. Ergo evulgato per Belgium arcano, multis undique mortalibus Bruxellas accurrentibus, Octavo Kalendas Novembres, qui dies Ordinum comitiis, atque aurei Velleris Equitibus Magiſtratibuſque indictus erat; Cæſar in aula maxima Regiarum ædium, circumſedere juſſis hinc Philippo Angliæ, Maximiliano Bohemiæ Regibus, atque Emmanuele Philiberto Sabaudiæ Duce: inde Heleonora Galliæ Maria Hungariæ viduis, alteraque Maria Bohemiæ Reginis, & Chriſtierna Dani Regis filia Lotharingiæ Duce; primum Philippum filium ſodalitio Equitum aurei Velleris ſolemni ritu præficit: tum Philiberto Bruxellio Senatori principalis Concilii ſignificat, ut quæ in mandatis acceperat, ad Belgarum Ordines proloquatur. Summa dictorum ejus hæc fuit. *Cæſarem ingrave-*

Cæſar abdicare ſe Regnis parat:

25 Octobr. concil. ſtatus.

Heleon. & Mar. Caroli V Sorores.

Ac primum magnum equitum aurei Velleris Magiſtr. creat Phil. filium.

1555. Eidemque Belgium &

1555. *graveſcente in dies valetudine præfractum proſtratumque ſerio admoneri, ut ſuprema componat: & quam rerum molem ſuſtinere diutius pro dignitate, qua ſe Imperiumque deceat, haud poſſit; mature transferat in Philippum filium Angliæ Regem, ætate ac ſapientia tanto oneri parem. Itaque Cæſarem, quod ſibi, quod Regi, quod Provinciis benevertat, omni ſe Belgii Burgundiæque imperio abdicare: juratam ſibi fidem populis remittere: Philippo filio Angliæ Regi, jus poſſeſſionemque Belgii Burgundiæque ex animi ſententia tradere.* Hæc Philibertum rite memorantem ſurgens improviſo Cæſar, humeriſque Guilielmi Orangii, Principis innitens, interpellat: atque è codice, quem ad ſublevandam memoriam attulerat, tanquam è rationario Imperii, Gallica lingua recitare ipſe cœpit, Quæ à ſeptimodecimo ætatis anno ad eam uſque diem peregiſſet, expeditiones profectioneſque novem in Germaniam, ſex in Hiſpaniam, ſeptem in Italiam, quatuor in Galliam, decem in Belgium, duas in Angliam, totidem in Africam, mari undecies remenſo, bella, paces, fœdera, victorias, enucleate ſingula, magnificeque magis, quam ſuperbe. Addiditque, *Eorum operum finem non alium propoſitum ſibi, quam Religionis & Imperii tutelam. Id a ſe, dum per valetudinem licuerit, ita Deo duce præſtitum, ut Carolum hactenus vixiſſe & imperaſſe, nullos niſi hoſtes pœnitere poſſit. Iam quando vires ac propemodum vita deficerent, non ſibi futurum dominandi amorem ante ſuorum ſalutem. Pro ſene membris capto, ac magna ſui parte præſepulto, validum juventa, experrectique vigoris ac virtutis Principem ſubſtituere. Ei ut obedientiam Provinciæ præſtent: ſimul ut inter ſe concordiam, atque in Orthodoxa Religione conſtantiam ſedulo ſervent: demum ut ſibi, ſi quid in ea cura peccatum fuerit, benigne condonent, oratos ex animo velle. ſe certe illorum fidei obſequiique ſemper apud Deum, cui victurus erat uni per paucos illos, qui ſupereſſent, dies, memorem futurum.* Hinc converſus ad filium, *Si hac*, inquit, *Provinciarum poſſeſſio ad te morte mea perveniſſet, meritus*

Burgundiam tradit: verbis Bruxelli Senatoris.

Quæ interrumpit Cæſar, & ipſe pro ſe dicit res à ſe geſtas: *Orangius ipſe in Apologia An. 1571.*

& earum finem,

Cur regna ejuret.

Quid & petat à Provinciis.

& eis promittat.

Oratio Cæ-

CAROLVS V. IMP. BELGII PRINCEPS.

ritus aliquid eſſem apud filium, relicto tam opulento auctoque, per me patrimonio. Nunc, quando non neceſſitatis hæc, ſed voluntatis hereditas eſt; & præmori patrem libuit, ut mortis beneficium anteverterem; quidquid mihi pro hac anticipati temporis uſura plus debes, id in horum amorem curamque populorum ut transferas, jure poſtulo. Reliqui Reges ſe filiis vitam tradere, regna ſe tradituros gaudent. Ego poſthumum hoc donum præripere fato volui: geminatum gaudium arbitratus, ſi te non magis viventem ex me, quam ex me regnantem vivus aſpicerem. Exemplum hoc meum pauci imitabuntur: nam & ego, quem ſequerer ex omni retro antiquitate, vix habui. Laudabunt certe conſilium, ubi te dignum comperient, in quo prima hæc documenta monſtrarentur. Id efficies, ſi, quam adhuc coluiſti ſapientiam, ſi Dominatoris omnium timorem, ſi Catholicæ Religionis patrocinium, ſi juris legumque tutelam, vera utique regnorum firmamenta, perpetuo retinueris. Vnum ſupereſt, quod voveam ad extremum pater: Vt tibi proles hujuſmodi adoleſcat, in quam regna transferre poſſis, neceſſe non habeas. Hæc fatus, procumbentem in genua filium, poſcentemque patris dexteram, arcte complectitur, ac cæleſtem illi opem, impoſita ejus capiti manu, pie paterneque precatus, ſubortis lacrymis ſubſtitit: ex eorumque, qui aderant, oculis ubertim lacrymas expreſſit. Tum Philippus & reverenter oſculatus patris dexteram, & humaniter Belgarum Ordinibus aſſurgens, excuſata apud eos Gallicæ linguæ ignoratione, juſſit pro ſe id muneris exequi Antonium Perenottum Granvellanum Atrebatenſium Antiſtitem. Qui Regis mentem, ut gratam in parentem, ita paternis monitis exemplisq; animatam erga Belgarum populos, diſertiſſima eſt oratione interpretatus. Quibus Iacobus Maſius, juris & eloquentiæ conſultus, Ordinum Belgarum nomine cum reſpondiſſet: ac demum Maria Hungariæ Regina Belgii gubernationem, quam annos quinque ac viginti pro Cæſare fratre obtinuerat, ejuraſſet; eo quidem die concio dimiſſa eſt.

1555. ſaris ad filium regna in eum transferentis.

Cui pro filio reſpondet Atrebatenſis. Et pro Belgis Cæſa-i & Philippo Maſius reſp. Maria quoque Regina ſeſe abdicat gubernatione Belgica. Poſt tradita filio paterna regna omnia.

Duobus

1556. Duobus vero menſibus interjectis, majori adhuc hominum celebritate (nam fama latius emanaverat) Regnis, Provinciis, Inſuliſque tam in noſtro, quam in novo terrarum orbe exuens ſe Cæſar, eorum ſemel omnium poſſeſſionem ac jura Philippo filio addixit. Poſtremò, haud ita poſt multo, Imperii (quod unum Carolo ſupererat) coronam ſceptrumque Ferdinando fratri, multis ante annis Regi Romanorum creato, tranſmiſit per Guilielmum Orangii Principem. Quem ferunt initio detrectaſſe legationem ejuſmodi, dixiſſeque Cæſari audiente Philippo Rege, Meliora ſibi à ſuperis optanda, quam ut in Imperii inſignibus, è Domini ſui capite deponendis, atque ad alium deportandis, miniſterium ipſe ſuum adhiberet. ſive illa caritas fuit erga Principem expertæ benevolentiæ ac liberalitatis, ſive aſſentatio in Philippum Regem, cui deſtinatum à patre fuiſſe Imperium, eaque gratia actum cum Ferdinando fratre non ignorabat. Etenim Carolus Auſtriacam Hiſpaniæ potentiam acceſſione Imperii firmaturus, opera Mariæ Hungariæ Reginæ pertentarat aliquoties animum Ferdinandi, quo Romanorum Regnum Philippo cederet: inter alia pollicitus, ſe cum fratre communicaturum Imperii faſces, ut duo in poſterum pari auctoritate Cæſares haberentur, immoto ad ea Ferdinando.

17 Januar. transfert Imperium in fratrem, ejuſque inſignia mittit per Orangii Principem. qui ægre munus admittere videtur.

Maria Caroli ac Ferdinandi ſoror.

At Carolus ex tanto rerum dominatore jam nullus, aula novo Principi relicta, privata in domo aliquamdiu conſedit: inſtructa donec claſſe è Zelandia ſolvens cum ſororibus Heleonora ac Maria Reginis, ſecunda navigatione Laredum Cantabriæ portum invectus eſt. Quem abeuntem è Belgio proſequi, non alienum, opinor, fuerit à Belgicæ narrationis inſtituto, cum Belgæ Principis, poſtremique Principum in Belgio nati ſuprema continuando, hærere adhuc in Belgio videri poſſim. Lectoris quidem certe gratiam initurum me ſum arbitratus, ſi magno illo ſeceſſu ſecretoq; Cæſaris in lucem extracto, multa quæ male de tanto Principe interci-

Carolus è Belgio ſolvit. *Auguſto menſe.*

Septembri menſe.

terciderent, Belgicis annalibus imputavero: ſimulque triſtioribus aliquando ſecuturis, præſenti molliorum commemoratione pauliſper intercessero. 1556.

Vix deſcenderat è Prætoria navi Cæſar; cum fœda illico exorta in portu tempeſtas claſſem impetu disjecit, Prætoriam hauſit: quaſi non vecturam amplius Cæſarem, Cæſariſque fortunam. Ferunt, ubi primum littus attigit, proſtratum in genua oſculo terram libaſſe, atque addidiſſe, Salutari reverenter à ſe communem parentem: utque nudus è matris olim utero prodierat, ita ad alteram hanc matrem libentiſſime reverti nudum. Et vero, cum in Cantabriam appulſus, ac profectus inde Burgos, raros admodum ſibi obvios vidit Hiſpanos Proceres, (quos nempe ſolus incomitatuſque titulis ſuis Carolus non allexerat) ſenſit tum primum nuditatem ſuam. Acceſſitque & illud, quod ex centum aureorum millibus, (quem ſibi reditum ex immenſis opibus tantummodo ſepoſuerat) cum eorum parte opus tunc eſſet, qua famulos aliquot donaret, dimitteretque; exſpectandum ei pluſculum, nec ſine ſtomacho, Burgis fuit, dum ea videlicet ſumma aliquando redderetur. Quam ille offenſionem ſicut diſſimulanter haud tulit, ita occaſionem nonnullis forte præbuit affirmandi, Regnis vix ejuratis, cœpiſſe Carolum initi conſilii pœnitere. Quanquam alii ipſo ejurationis die mutaſſe illum ſententiam ex eo narrant, quod aliquot poſt annis, cum Cardinalis Granvellanus ex occaſione Philippo Regi revocaſſet in mentem, Anniverſalem illum eſſe diem, quo Carolus pater Imperio Regniſque ceſſerat: reſponderit illico Rex, Et hunc quoque diem anniverſarium eſſe, quo illum ceſſiſſe pœnituit. Quod incerto rumore prolatum facile percrebuit apud homines, non ſibi in tam inaudito facinore conſtantiam vel unius diei perſuadentes. Niſi forte Philippus non putavit in parente laudandum, quod imitandum ſibi non ſtatueret. Mihi certe in dicta factaque Caroli, toto illo privatæ

In Hiſpaniam appellit, parcente illi, non ejus navigio, tempeſtate. Quæ prima ejus dicta factaque littus attingentis.

Magnum ejus conſtantiæ periculum à Magnatibus Hiſpan. majùs à Philip. filio;

non ſine Cæſaris offenſione:

Unde nata ſuſpicio mutatæ ejus voluntatis.

Sed temere.

1556. privatæ vitæ biennio inſpicienti, libelloſque & commentarios ſuper eo ſeceſſu cum cura & ratione volutanti, nuſquam profecto veſtigium ullum ejuſmodi pœnitentiæ compertum eſt. Et decuit, vivam adeo Magnanimitatis imaginem poſteris non exponi pœnitentiæ panno convelatam. Sed jam ille Valliſoletum lectica devectus, ac paulum cum nepote Carolo Hiſpaniæ Principe, cujus non ſatis probavit indolem, demoratus; ad divi Iuſti Hieronymianum cœnobium, delectam jamdiu ſedem, recta ſe contulit. Et illud Luſitaniæ Caſtellæque finibus, haud procul à Placentia civitate, ſitum: amœnitate vallis, circumque adjacentium proſpectu collium, ac magna in primis per hiemem temperatione cæli, ſalutare. Quem in locum receпiſſe olim ſe Q. Sertorium fortiſſimum Imperatorem Romana arma fugientem, ibique dolo extinctum fama eſt. Hic demum Carolus curarum fluctibus terminum, ac vere Columnas Herculeas poſiturus, conſtrui ſibi domunculam juſſerat, cœnobii additamentum. cujus deſcriptionem formamque mitti ante annum ſibi voluerat in Belgium, probaveratque. Sex omnino ſeptemve in ea numerabantur cellæ, (juvat enim, quod ait ille, de Principibus noſſe omnia) viginti pedes latæ longæque, plane cœnobiticæ; unde aſpectus egreſſuſque in hortulum fonte irriguum, citris limoniiſque ad feneſtras uſque flores ac poma porrigentibus. Atque hoc videlicet Mauſoleum fuit, quo Cæſar ille maximus, cui unus non ſuffecit orbis, incluſit ad extremum ſe, condiditque vivus. inque haſce demum anguſtias decrevit ille Gigas, qui Herculeos ultra terminos extendiſſe manus gloriabatur. Adeo NATVRA facile redit ad ſtatum ſtaturamq; ſuam, ſi, quæ illam inflabat ac diſtrahebat ambitio, detumeſcat. Ergo cœnobium ingreſſus, è famulis ſexaginta, quos elegerat ex omni ſervitio, pleroſque Serandillam, proximum oppidum remiſit, uſurus ſi opus foret: apud ſe duodecim retinuit, atque equum unum,

Divi Iuſti cœnobium.

Sex. Aur. Vict. in Cajo Imp.

Atque in illo quæ quantaque Cæſaris habitatio.

Febr. menſe. 1557.

Familia & ſupellex ejus.

1557.

unum, nec lautiorem ſervorum numero domeſticam ſupellectilem; nempe omnia neceſſitatis modo finita. Et ſane mirum fuit, Carolum ea ſolitudine & curarum oblivione cautum, ſive in conſilii ſemel ſuſcepti conſtantia firmatum, exuiſſe priſtinos adeo mores, ac plane naturam; ut neque aurum, quod ingenti copia per id tempus Hiſpana claſſis illi advexit ab India; neque ſtrepitus bellorum, quæ ejus armis ac Ducibus terra marique per Europam gerebantur; quidquam potuerint animum illum flectere tot retro annis aſſuetum armorum ſono; ejuſque tranquillitatem, auditis quanquam variis rerum eventis, paulum interturbare.

Contemptuſque rerum omnium.

Quotidianam porro vitam ita degebat Auguſtus ſilvarum Incola, ut partem ægro languentique in dies corpori, partem Deo, animæque ſuæ tribueret. Nam modo colles, circumpedum uno contentus, obequitare; modo partiri areolas in horto, culturæque & arborum inſitionibus Triumphales commodare manus. id, quod olim ille, depoſito quoque Imperio, Salonis agebat. Sæpe fabricandis horologiis, (quorum videlicet rotas multo, quam Fortunæ, facilius temperabat) Iannello Turriano præceptore, illius temporis Archimede, operam dare: ejuſque machinamenta ad moliendos in ſublime fluvios, tentamentis variis experiri. Quin etiam ad Toletani aquæductus architecturam, cujus imaginem tum concipiebat animo Turrianus: nonnihil ingenio Carolum ſuo contuliſſe ferunt. Qualem vero operis formam in illa biennii ſolitudine ambo meditati ſunt, tale dein opus Turrianus, poſt Principis obitum, ſublato in Toleti montem Tago amne, novo utique artis miraculo, fabrefecit. Et vero hic inprimis fuit, qui in eo Hieronymiano ſeceſſu, novis quotidie machinationibus, Caroli mentem, talium rerum avidam, oblectabat. Nam ſæpe à prandio armatas hominum & equorum icunculas induxit in menſam, alias tympana pulſantes, tubis alias occi-

Quotidiana ejus vita.

Obequitatio, Hortuli cultura.

Diocletianus Imp.

Horolog. fabricatio, ſub magno præceptore, Iannellus Turrianus Cremonſ. Ambroſ. Morales in deſcript.

cujus inventis varie oblectabatur.

1557.

occinentes; ac nonnullas ex eis ferocnlas infeſtis ſeſe haſtulis incurſantes. Interdum ligneos paſſerculos emiſit cubiculo volantes revolanteſque: Cœnobiarcha, qui tum forte aderat, præſtigias ſubverente. Fecit & ferreas molas, per ſe verſatiles, tantæ ſubtilitatis parvitatiſque, ut manica occultatas Monachus facile ferret; cum tamen quotidie molerent tantum tritici, quantum hominibus octo in ſingulos dies alendis abunde eſſet. Sed hujuſmodi delectatiunculæ initio crebriores fuere. Dein vero admonente morbo, qui ſuprema intermi-nari videbatur; aliquanto parcius adhibitæ, nec niſi ſubſecundariis temporibus. Nam prima homini cura poſtmodum fuit, ſtatis Monachorum pſallentium precibus frequenter intereſſe: non raro Sanctorum volumina lectitare, ac piis de rebus miſcere ſermones: ſolito crebrius expiare noxarum confeſſione animam, ac cæleſti Epulo, quamquam interdum non jejunus, paſcere. id enim, ob ſtomachi languorem, indultum ei pridem fuerat ab Romano Pontifice, quin etiam plexo è funiculis tormento, (adeo & aliorum exempla, & ſui victor ſemel animus potuere) exigere à ſeſe anteactæ vitæ pœnas perſevere cœpit. Quos inde funiculos à Philippo Rege reverenter habitos, ab eoque morti proximo afferri ad ſe juſſos, &, ut erant cruore Caroli patris aſperſi, filio Philippo Tertio traditos, inter Auſtriacæ monumenta pietatis aſſervari fama eſt. Poſtremo exequiarum occaſione, quas matri anniverſarias perſolverat, nova inceſſit animum cupido (ſi liceret) & ſuas celebrandi: reque communicata cum Ioanne Regula è Hieronymiana familia, qui ejus conſcientiam moderabatur: cum is inſolitum quidem illud & inauditum, pium tamen ac ſalutare dixiſſet: apparari funus ſibi quamprimum juſſit. Ergo excitatur in templo tumuli moles, funalibus illuminatur; atrati circumſtant famuli, mortuale Sacrum mœſto Monachorum cantu peragitur. Ipſe funeri ſuperſtes ſuo, ſpectabat

Cura animæ impenſa.

Ioſeph de Saguenza in hiſt. ſui Ord. 3. p. l. 1.

Ex Bulla Iul. III, an. 1554. 19. Mart. etiam caſtigando corpori adhibita.

Inſtrumenta pœnarum Philip. filio venerationi habita.

Ex Seguenza qui interfuit 1558.

Novo exemplo ipſe ſibi exequias facit.

30 *Aug.* 1558.

bat in illo imaginario munere veras ſuorum lacrymas: audiebat exequiale carmen, placidam ſibi requietem beatas inter ſedes implorantium: eademque ipſe ſibi ſuffragia pſallentibus immiſtus expoſcebat. Donec ſacrificanti propior factus, eique tradens, quam geſtabat, accenſam facem, ſublatis in cœlum oculis, *Ego te*, inquit, *vitæ ac mortis Arbiter, oro quaſoque, ut quemadmodum oblatum hunc a me cereum ſacerdos capit, ſic commendatam in manus tuas hanc animam tu, quandocumque libuerit tibi, in ſinum complexuſque tuos benigne ſuſcipias.* Tunc, ut erat pulla fluxaque opertus veſte humi procubuit: renovatiſque omnium, qui aderant, lacrymis, quaſi depoſitus, ſuprema lamentatione comploratus eſt. Atque hoc videlicet rudimento Carolus vicinæ jam morti proludebat. Namque altero ab exequiis die, febri correptus, eaque paulatim exedente conſumptus, Toletano Antiſtite procurante, quæ Chriſtiano ritu, luctanti animæ ſuppeditantur adjumenta: Religioſiſque, qui frequentes è cœnobio circumſtabant, abeunti hoſpiti expeditum iter in cœtus piorum comprecantibus: nocte ante feſtam lucem Euangeliſtæ Matthæi, annorum octo & quinquaginta, ex quibus duos ipſe vixerat, ingenti ſane ſenſu pietatis ac religionis exceſſit. Mortem ejus clara cœlo terraque ſigna comitata ſunt. Paulo enim poſtquam ægrotare cœpit, viſus in Hiſpania Cometes, initio non admodum illuſtris, ſed qui ſubcreſcente morbo per eadem incrementa lucem intenderet: donec verſo in Hieronymianam ſedem ferali crine; qua hora Carolus vivere, ille videri deſiit. Nec illud admiratione caruit: In Caroli, quem dicebam, hortulo, binos eodem tempore ſtylos emiſerat candens lilium. Alter Majo menſe, uti aſſolet, calyce dehiſcente floruit: alter, quamvis eadem cultura provocatus, tumorem tamen ac partus ſigna Vere toto atque æſtate ſuſtinuit; eademque demum nocte, qua Caroli animus integumento ſeſe corporis evolvit, ille explicato repente folliculo,

[Margin notes:]

1558.

ſubitoque in morbum incidit.

Barthol. Miranda Archiep. Toles. quo brevi conſumptus occumbit. 21 *Sept.*

prodigiis mortem ejus comitantibus, in Cœlo.

Obſervavit Jan. Turrianus, qui morienti aderat. terraque.

1558. culo, intempeſtiva nempe atque inſperata germinatione promiſit florem. Id vero & obſervatum ab omnibus, & lilio ſuper Ara templi maxima ad ſpectandum propoſito, fauſti candidique ominis loco acceptum eſt.

Anni dominationis ejus.

Sic demum Carolus Cæſar, annos quadraginta paternis Regnis, ſex & triginta Imperio potitus, ac duos poſt omnium abdicationem potitus ipſe ſe: dubium reliquit, majoremne laudem in Imperio, totque Regnis adminiſtrandis, an in iis ſimul omnibus relinquendis promeritus ſit. Quamquam non ignoro eam rem vario tunc hominum ſermone fuiſſe diſceptatam; hodieque declamatorum in ſcholis, politicorum in aulis, argumentum eſſe, CÆSAREM ABDICANTEM. Sed omiſſis ingenioſis horum commentis, ſomnia denique venditantium; quæ apud pleroſque eo tempore ſuper Carolo differebantur, hæc ferme erant: Permulti cauſam in promptu habebant; nempe Cęſarem ingraveſcente articulari morbo, qui ab anno quinquageſimo, non jam intervalla, ſed perpetuus aderat, adductum eſſe, (quemadmodum inter ejurationis ſolemnia teſtatus eſt ipſe) ut quam Imperii molem pari virium præſentia ſuſtinere ſe ultra diffideret, eam ſalutari & ſibi & regnis anticipatione, in ævi animique validum inclinaret. Callidiores, quibus in abdita conari mos eſt, & VILE videtur, quidquid in ſummo patet; deterritum ſuſpicabantur Cæſarem Henrici II Galliarum Regis felicitate, cui opponere filii juventam regnandi avidam, & capacem, quam annos palmaſque ſuas, conſultius habuerit. Obſervaveruntque, ex quo ille Metim à Gallis captam recuperare, exercitu centum hominum millium ad urbem admoto, fruſtra tentavit, deſideratis in ea obſidione non paucioribus quadraginta ſuorum millibus; tantum inde mœrorem animo contraxiſſe: præſertim quod paulo ante in Germania conſulere ſibi indecora ſane fuga, certe inſolita, coactus fuerat à Mauritio Saxonum Duce; ut per aliquot dies publico abſtinuerit, incre-

Cauſæ abdicationis variæ jactatæ.

Morbus,

Metus ex fortunæ mutatione,

Petr. Mexias in Vit. Carol. V. Thuan. lib. 26.

1552.

1552.

1558. *ex literis Principum Hipp. Chiz. zala.*

increſcentemque morbum acriori ſenſu in poſterum toleraverit. Quin & vulgo credebatur, Cæſaris fortunam faſtidio ac ſatietate jam captam retrocedere incepiſſe: felicemque Imperatoris hactenus invicti genium in Henricum Galliæ Regem immigraſſe, ipſo Cæſare non diſſimulante, quem auditum ferebant, cum diceret, *Nempe* FORTVNAM *eſſe juvenum amicam.* Ideoque pro columnis Herculis, ac *Plus ultra,* uſitato Caroli V ſigno; non deerant, qui Cancrum, & *Plus citra,* accommodatam videlicet tempori Notam, ſubſtituerent; adderentque, ſapienter imitatum eſſe Cæſarem præcautos aleatores, qui magnam nummorum ſummam ante ſe congeſtam lucrati plurium horarum ludo, veriti fortunæ aleam, retrahunt opportune manum: neque ſe parto illo cumulo victoriarum exui, jactu videlicet uno, patiuntur.

Cupido inuſitata gloriæ, *Franciſc. Rex Galliæ. Henricus Rex Navarræ. Clem. VII P. M. Guliel. Cliviæ Dux. I. Fred. Septemvir, Dux Saxo. Erneſt. Dux Brunſvic. Philip. Haſſiæ Regulus.*

Contra, ſentiebant aliqui, factumque Cæſaris immenſæ laudum cupidini vertebant. Quod animus ille, ſi quis umquam alius, poſt Cæſarum memoriam, famæ indulgentiſſimus, cum ſibi ſatis abundeque gloriæ adeptus videretur, tam multis ex omnium hoſtium genere victoriis, tanta felicitate reportatis, ut à nullo fere Carolus provocatus bello fuerit, quem non modo victum; ſed (quod raro legitur) vinctum etiam captivumque non viderit; abjectis ad extremum, calcatiſque utroque in orbe faſcibus ampliſſimi dominatus, ab inuſitato victoriæ genere, novos gloriæ titulos non facile poſteris æquandos concupierit.* Iactabatur & illud obſcuriore fama.

Querelæ filii.

* *Adrian. l. 13 Hiſt. Thua. l. 16. Cabrera in Phil. II. l. 1. c. 5. & 8. & alii.*

Motum ex parte Cæſarem Philippi querelis: qui novis quotidie probris, famoſiſque carminibus proſciſſus ab Anglis ægre Hiſpanum in ea inſula Dominum ferentibus, eoque nec Regem illum, ſed Reginæ maritum vulgo compellantibus, per eam occaſionem aliquanto acrius expoſtulaverat cum patre de ſtatu fortunaque ſua: moturus animum ejus ad conſilium de Belgii abdicatione, cujus jam aliquid ſubolue-rat, maturandum, more videlicet liberorum,

qui

1578. qui parentibus orti junioribus, ſenes ipſi paternam adeunt hæreditatem: diu graves, quaſi expectantes. Verum alii rem alio trahebant, atque in ejuſmodi conſilium conceſſiſſe Cæſarem affirmabant una tactum religione, ſtimulatumque conſcientia multorum, quorum, antequam rationem expoſceretur à ſupremo hominum Iudice, placandam ſibi præmature Majeſtatem ejus exiſtimaverit. Quippe eſſe non pauca, quæ Caroli vellicarent animum pietatis omnino non ſurdum. Iciſſe fœdus cum Henrico Angliæ Rege, à fidelium ſocietate, diris Pontificiis, in Caroli gratiam expuncto. In quo ille & injuriam, quam ab Henrico acceperat, repudiata Catharina uxore, Cæſaris matertera: & conſtantiam promiſſi, numquam ſe cum hæretico Rege, niſi is Pontificiæ dignitati ſatisfaceret, in gratiam rediturum; nimis quam impotenter poſthabuerat atroci inexpiabilique in Gallum indignationi. Præterea in Religionis cauſam injeciſſe manus: quæque Pontificii muneris erant, occupaſſe: evulgari juſſo per Germaniam libro complectente Religionis capita, ad quorum obſervantiam interim exigerentur omnes, dum finem acciperet Tridentinum Concilium. Qui tamen liber cum pleraque Catholicæ quidem Eccleſiæ conſentientia, ſed contraria tamen nonnulla, uti ſacerdotum conjugium, Corporiſque & Sanguinis Domini ſub utraque ſpecie libationem contineret: (quippe à Catholicis hæreticiſque conſcriptus) neutris, ut accidere ſolet, partibus ſatisfecit. Demum capta direptaque Vrbe, in Romani Pontificis captivitatem conſenſiſſe: adducturum inſuper ad ſe illum in Hiſpaniam, niſi publica hominem infamia retardaſſet. Quamvis autem luctuoſam Vrbis ſacræ depopulationem Cæſar haud inputaverit ſibi: immo ad ejus nuncium, illico & publicam lætitiam ob natum Philippum filium edicto vetuerit, & ipſe mutata veſte juſtitium atratus indixerit. quanti tamen eſſe, non modo in Vrbis & Sacrorum violatores non animadvertiſſe, ſed

Marginal notes:

Neceſſitas placandæ iræ Dei, offenſi præcipue.

1543. ob fœdus cum Henrico Anglo contra fidem pontifici datam. *Iov. l.* 43. 44 & 45.

ob Interim in Religione permiſſum 1548.

ob Pontificis Rom. captivitatem. 6 *Maji* 1527. *Franciſc. Guic. l.* 18. 21 *Maji* 1527.

ſed etiam eorumdem opera menſes omnino ſeptem attinere Hadriani in arce Chriſti Vicarium perſeveraſſe? præſertim tam arcte miſereque cuſtoditum, ut vetulam olera vendentem, quod expetenti Pontifici lactucas aliquot in arcis foſſam projeciſſet, funiculo per puerum ſubmittendas; obvius forte Centurio ſuis furioſe manibus ante portam ſuſpenderit: oculoſque ingemiſcentis ad ea Pontificis, expoſito complures dies infelici ſpectaculo, everberaverit. Ac poſtremo, nullo Cæſarem tantarum calamitatum ſenſu, grande pretium, profano tamquam ab hoſte, perſolvi à Pontifice pro libertate voluiſſe. Enimvero haud dubitandum, quin ejuſmodi facinora, ut pleraque erant execratione multorum prædamnata, Carolus ipſe, ſicuti debebat, agnoverit damnaveritque; ac eorum aculeo hærente deinceps in animo, extremum illum vitæ actum placando offenſo Numini, religioſus cetera Princeps ordinaverit. Quamquam non deerant, qui Cæſaris mentem hic quoque haud in paucis abſolverent: ac plerumque culpæ derivarent in temporum ac bellorum neceſſitatem, inque armatam multitudinem, cujus incitatum ſemel impetum regere, non ſemper in unius ſit manu. Atque hæc ferme, de Cæſare abdicante, ea tempeſtate, ut comperi, ferebantur; accepta hodieque aut rejecta pari ſtudio & ignoratione veri. Ego, etſi non ſum neſcius, grandia conſilia à multis plerumque cauſis, ceu magna navigia à pluribus remis impelli; tamen non facile mihi perſuaſerim, in Cæſaris animo magnam ſibi partem vindicaſſe aut fortunæ commutabilis metum, aut alium quempiam leviorem motum. Siquidem annis ante obitum ejus ferme decem, hoc eſt in ipſo victoriarum flore, in eo quod Auguſtæ condidit teſtamento, de hac ipſa Regnorum abdicatione mentionem feciſſe conſtat. Quin etiam exploratum habeo, ante hoc quoque tempus agitaſſe animo Cæſarem, depoſitis humanis curis, receptui aliquando canere. Id-

1558.

Jov. l. 26.

Quibus pœnitendis electa ſolitudo.

Probabilius multas concurriſſe cauſas:

non tamen ſubitarias, aut indignas magnitudine animi Cæſaris.

1541.

1542.

PHILIPPVS II. HISPANIARVM REX, BELGII PRINCEPS.

nullum eſſet, ut in eo, poſthabitis alienis, curaret aliquando ſua, ſeque externis ereptum curis, repræſentaret reſiſteretque ſibi, antequam injecta neceſſitatis manu, ad Dei tribunal attraheretur tantus humanæ felicitatis reus. religioſo ad id ſeceſſu opportune delecto, ubi & à ſolitudine otium, & à loci ſanctitate ſuffragium habere poſſet. Et ſane qui Cæſaris animadvertat aut magnitudinem animi, immenſo ſeſe terrarum mariumque imperio exuentis, ne palmario quidem ſolo ſibi reliquo: aut in ſuſcepta ſemel vita inter ea clauſtra ſecretumque conſtantiam, toto illo biennio, quo victoriam ſui extendit: aut ſanctimoniam finis, in quem ille non incidit, ſed intenta ſe meditatione compoſuit, quodque eſt difficillimum, in vita mortem ordinavit; profecto non levem aliquam imparemque magnæ menti, ſed eximie piam, ac plane de cœlo fuiſſe cauſam initi à Cæſare conſilii conjectabit. 1558. Concluditur, è Cœlo inditam hanc Cæſari mentem.

Sed quæ illa cumque fuerit: PHILIPPVS ſub diſceſſum patris, novi Imperii adminiſtrationem exorſus, Mariæ Hungariæ Reginæ in ſuprema Belgii Burgundiæque præfectura ſubſtituit Emmanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem; qui præter ſanguinis conjunctionem, Carolo Patri magnam belli ſcientiam in iis potiſſimum Provinciis adverſum Gallos ſæpe probaverat. Nec minus Philippo Regi uſui fuit egregia viri virtus, in iis, quæ novum illico Principem excepere, bellis. Nam licet Henricus & Philippus Reges Cameraci, ſub anni hujus initium, opera Mariæ Angliæ Reginæ, pacti fuiſſent inducias in annos quinque; occaſione tamen belli, quod inter Romanum Pontificem & Philippum Regem exarſit, circumacto nondum anno violatæ ſunt; culpa ab Hiſpano in Gallum, ab hoc in Hiſpanum invidioſe rejecta. Henricus ſive à Caraſenſibus ad bellum extractus, ſpecioſam Pontificiæ tutelæ cauſam libenter amplexus eſt: ſive non tam cauſam, quam exitum belli cogitans haud temere ſibi perſuaſit,

Prima novi Regis cura.

Præfectura Belgii Sabaudo tributa. 1556.

Induciæ inter Gallum Hiſpanumque violantur. *Feb. menſe.* qua occaſione. *Thuan. l.* 22.

1558. ſuperandum à ſe novum inexpertumque armis Principem, cujus Patrem militiæ veterem, gentiumque domitorem vinci demum poſſe, non uno documento palam fecerat. Iamque Galli ſuperatis alpibus, Guiſio duce, pro Pontifice militabant in Italia: eodem tempore Belgium ingreſſi, Collinio ductore, Arteſiam vaſtabant. Cum Philippus Rex (Albano Duce res Italiæ ſtrenue curante) ex una parte incitata uxore Angliæ Regina, ut Henrico bellum indiceret: ex altera juſſo Philiberto Sabaudo, ſupremo armorum Duce in Galliam irrumpere; ejus viri ductu virtuteque memorabilem illam ad Sanctum Quintinum in Veromanduis victoriam reportavit: tanta ad cladis nuncium trepidatione totius Galliæ, ut quoniam nobilitatis pars maxima in poteſtatem Hiſpanorum eo certamine redacta, pars magna in Italiam profecta debilitaverat Regni vires; palam timeretur, ne victor, ſi porro pergeret in interiora, facile ipſa Lutetia Pariſiorum potiretur, dilabentibus inde civibus in proximas paſſim urbes, tamquam jam eſſet ad portas Hiſpanus. Sed Henrici juſſu confeſtim revocatur ab Italia Guiſius, armatoque ingenti exercitu, (quod promptum in Gallia populis referta, atque in arma ſoboleſcente) lætitiam Hiſpano protinus interturbavit. Nam capto ſumma celeritate Caleto, (quem portum, Galliæ portam appellare conſueverant Angliæ Reges: quo quamdiu potirentur, tamdiu geſtare ſeſe è cingulo claves Galliæ dictitabant) quidquid Gallis ereptum ducentos per annos Angli feliciter obtinuerant in continenti ora, paucorum dierum ſpatio, Galliæ regno reſtituere, atque ad veteres terminos intra Oceanum ſe recipere coacti ſunt. Verum brevi rediit ad Hiſpanum belli ſors. Philippus enim Rex cum bipartitum Gallorum exercitum numero in dies ſucceſſibuſque gliſcentem, ac ſpe Belgium omne devorantem animadverteret; partitus & ipſe bifariam copias ſuas, partem adverſus Paulum Termum veterem belli ducem,

Dec. menſe. Bellum in Belgio. *Franc. Loth. Guiſius. Caſpar Colliɲius. Ferd. Tole. Alba Dux. 1557 Iun. menſe. 1557 Aug. menſe.* In quo victor primum Hiſpanus ad S. Quintinum:

Mox Gallus ad Caletum.

1558 Ian. menſe.

Iterum Hiſpanus ad Gravelingam.

Flandriæ maritima prædis incendiiſque vexantem immiſit, ductore Lamoralio Comite Egmontio, Belgarum fortiſſimo, qui apud ſanctum Quintinum Belgici equitatus Magiſter, momentum perſane magnum fuerat ad victoriam: Sabaudum vero cum reliqua exercitus parte obſervare voluit conſilia Guiſii Ducis. Et Egmontius quidem, collatis ſignis ad Gravelingam Flandriæ portum, ſtrenue feliciterque ſubegit hoſtem. Dum enim à veteranis utrimque exercitibus, dubio aliquàmdiu Marte, conſeruntur manus, inclinantem paululum Gallorum aciem inopinatus repente caſus plane perdidit. Naves Britannicæ decem illac forte prætervehebantur, conſpectaque procul pugna, ad oſtium fluminis Haæ feſtinanter admotæ, Gallorum latera tormentis invadunt, tempeſtatemque à mari, unde ſeſe inacceſſos rebantur hoſtes, adeo improviſam, ideoque majorem important, ut ſolutis peditum ordinibus, tranſmiſſo in equites metu, profligato univerſo exercitu, vix è tanto dein numero ſuperfuerit, qui nuncium cladis referret ad ſuos. Pars enim in certamine cæſi: Dux ipſe, ac primarii ordinum ductores capti omnes: pars fugientium aut nantes ab Anglis in mare depreſſi, præter ducentos, quos ad Reginam vivos adducere viſum eſt, tamquam teſtes operæ à ſe in pugna collatæ: aut ab agreſtibus, ſuarum incendia direptioneſque villarum ulciſcentibus, crudeliter interempti. In quo & illud victis acceſſit ad ignominiam, quod eorum reliquias per ignota Flandriæ loca errabundas, egreſſæ è pagis gregatim mulieres fuſtibus ſudibuſque, & (quod validius telum eſt) ira armatæ ac furiis ſuis, inter probra ac maledicta miſere contrucidarunt: aliquos etiam comminutis in eos haſtilibus, exquiſita immanitate, velut Orpheum Bacchæ, unguibus diſcerpſerunt. Sic Henricus Galliæ Rex, quam fortuna blandiente reſpuerat pacem, geminata intra annum clade, cæſis veteranis cohortibus: &, quod caput eſt, capta ple-

[Margin notes: 1558. — non ſine fortuna comitante virtutem. — *Iul. menſe.* — Mulierum rabies erga victos.]

1559. De pace agitur inter Reges.

pleraque regni nobilitate, hoc eſt Gallicæ militiæ robore, non illibenter illam complexus eſt: & Philippus, Caleti ad Galliæ regnum acceſſione commotus, ſimul alternas belli vices expertus, eandem pari ſtudio ſuſcepit. Ita enim uſu plerumque venit. ex colliſis fractiſque nubibus ſerenitas prodit: & SPES numquam major affulget pacis, quam cum ſerio bellum geritur: ſatiata nimirum, aut feſſa per cædes ira. certe PRONIVS in gratiam redeunt perpeſſi armorum damna. Et pacis quidem conciliatæ laus penes Chriſtiernam Lotharingiæ Ducem fuit, mediam inter utrumque Regem: quippe Philippi conſobrinam, & recenti affinitate Henrico gratam. Neque inuſitatum, ejuſmodi fœdera paceſque ſancire feminarum miniſterio: quaſi earum gratiæ pluſculum dare, civile habeatur. Porro nuncium pacis, quæ in * Cameracenſi oppido, poſt longas diſceptationes, aperiente ſe vere prodiit, tanta Chriſtiani orbis, tædio bellorum feſſi, ſecuta eſt lætitia, raro ut majora memorentur indicia geſtientium populorum. Nam qui hanc pacem cum illa conferebant, quæ inter horum Regum patres, ante annos triginta compoſita eſt, Principum quoque feminarum opera, in Cameracenſi urbe, fatali nimirum ſede pacificationibus fœderibuſque firmandis; quia in eo fœdere complures prætermiſſi eſſent, non fuiſſe commune gaudium, & continuata per Italiam bella recordabantur. cum tamen hæc pax, Principibus Europæ omnibus æque comprehenſis, pari ubique nationes afficeret voluptate: ſimul ingenti ſpe diuturnæ inter Reges amicitiæ, quod poſtea evenit, omnium animos impleret. Acceſſere & nuptiæ, firmamenta fœderum, manſura tamen inter Principes, quamdiu annuerit dominandi cupido, cui plerumque tenacius nubunt Reges. Philippo (defuncta ſuperiori anno Maria Angliæ Regina) uxor oblata eſt ea, quæ Carolo Hiſpaniæ Principi pacta erat, Iſabella Henrici Regis filia undecennis: quam, quia ortus ejus in tem-

quæ opera Chriſtiernæ Lotharingæ conficitur,

* *Cambray* Cameraci in urbe pacificatoria: 1559. *April. menſe.* magna omnium ordinum lætitia, *Carol. V & Franciſc. I. 1529. Aug. menſe. Aloyſia Regis mater & Margarita caſ. amita.*

quam augent nuptiæ

Hiſpani Regis cum Galli filia.

1559. tempus incidit pacis cum Anglo initæ, & nuptiæ occaſione pacis cum Hiſpano celebratæ ſunt, Principem à Pace cognominavere. Simul Henrici ſororem Margaritam Emmanuel Philibertus uxorem accepit, una cum urbibus, quibus illum patremque, trans Alpes ac citra, Franciſcus I & Henricus ipſe ſpoliaverant. At nuptiarum hilaria numquam profecto Gallia peregit funeſtiori cataſtrophe. Inter alios apparatus, equeſtris decurſio indicta eſt, (Haſtiludium vocant) atrox enimvero voluptas, ſpecioſumque periculum: quo nec ludere credas, qui ſic prælientur; nec præliari, qui demum ludant. gratum tamen Gallis ingenuumque ſpectaculum, quippe audenti bellicæque nationi. Iamque hippodromo in theatri ſpeciem ſuperbe conſtructo, ac flore haſtatorum equitum referto, (namque ad hujuſmodi ludos, totius Europæ haſtas Gallia provocaverat) uno alteroque die Rex ipſe decurrerat palmari ſemper laude. Eoque glorioſior dum poſtridie, repetito tertium campo, contra ſuorum preces, cum prætorianæ cohortis Præfecto, galea præpropere non ſatis occluſa congreditur, ab adverſæ haſtæ fragmento apertam bucculam irrumpente, transfoſſo dextero oculo, ictoque inde cerebro, inſpectantibus Reginis, regiiſq; liberis infelicem ludum, illico exanimatur, exceptuſq; accurrentium manibus, totus ſanguine perpluens theatrum illud, quod modo lætiſſimis plaudentium vocibus implebat, ſubita converſione publicum in luctum ac lamenta mutavit. quintoque poſt die, Princeps juxta bellicoſus ac pius, dignus utique fato meliore, deceſſit. Simul ante oculos infinitæ multitudinis, quam ipſe ad funus videlicet ſuum ambitioſe convocaverat, ad vivum egit extra ſcenam & fabulam, humanæ tragœdiam felicitatis. Fuere, qui hoc olim à Genethliaco, (ut hæ ferme vaticinationes poſt eventa promuntur) omnino prædictum affirmarunt: ſciſcitanti enim Catharinæ Mediceæ Reginæ ſuper ſuorum fato ex conjectore Gaurico,

1549. Et Sabaudi cum ejuſdem Galli ſorore.

In earum celebratione haſtiludium.

in quo Rex Gallus palmam refert:

Gabr. Comes Monzomerius. ſed mox ſaucius,

moritur, a *Iul.*

Ejus rei vaticinatio. *Luc. Gaur. Touan l. 22. Lud. Guicciard. lib. 3. hiſt. Belg.*

1559. *Anonym. in hiſt. Belg. Thuan. l. 3 & 22. Vidus Cabocius & Franciſ. Vivonus.* & Sapientium judicia.

rico, reſponſum ab eo fuiſſe, capiti Regis imminere perniciem à duello. Addebant alii, ea ipſa nocte, quæ infortunium anteceſſit, à Regina viſam in quiete non obſcuram imaginem ſubſequentis cædis. Illud vero non ſine Divini judicii admiratione ſapientius obſervatum eſt, Regem, qui in ipſo regni principio, ſerium duos inter juvenes ex præcipua nobilitate duellum approbaverat, ſpectaveratque cum aulæ Proceribus; ludicro in duello vitam regnumque funeſto fine terminaſſe. Quamquam & tunc pœnitens facti, perſancte juravit, in poſterum ſe numquam in ejuſmodi certamina conſenſurum: & in hoc poſtremo ludo ſi quid vana virium oſtentatione peccavit, admirabili profecto religioſaque animi conſtantia in ſummis doloribus abunde redemit. Certe non parum ille in Gallia Chriſtianæ manſuetudini contuliſſet moriens, ſi ludentem hanc feritatem ſecum una ſepeliſſet.

Mira hoc anno continuatio funerum Principum virorum.

Fuit hoc ſane tempus, (ut pauca hæc hiſtoriæ ſuperaddam) continuato, ſi umquam, obitu, plurimis maximiſque Principibus confatale. præſertim quod nulla per populos contagione, cum rariora cernerentur plebejorum funera, pleroſque tamen Europæ Dominos unius circiter anni converſio tumulavit: Obiere Carolus V Imperator, Henricus II Galliæ Rex, Chriſtianus Rex Daniæ, & Daniæ itidem Rex Chriſtiernus, non plures vigintiquatuor diebus Chriſtiano ſuperſtes: Obiere quatuor Reginæ, Heleonora Caroli V ſoror, nupta primum Emmanueli Luſitaniæ, dein Franciſco I Galliæ Regibus; Maria, Carolum V fratrem non totum poſt menſem inſecuta; & Angla ejuſdem nominis; & Bona Sfortia; hæc Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis mater, illæ uxores Regum, Ludovici Hungariæ altera, altera Philippi II Hiſpaniarum: Obiere Pontifex Romanus Paulus IV decem Cardinalium funeribus comitatus; Septemviri Auguſtales duo, Colonienſis, ac Palatinus; Venetorum Princeps Laurentius

Priulus;atque Eſtenſis Hercules Dux Ferrariæ: 1559.
præter minora Dynaſtarum nomina, quorum continuata funerum ſolemnia implevere anni faſtos. Plane ut ea tempeſtate mors,demetendo majorum gentium capita atque hominum apices, Superbum videlicet illum ſumma olim papavera decutientem imitari viſa ſit. Ergo Philippus Rex, conſtituta jam pace, ac Sabaudo cum conjuge in Italiam profecto, (neque enim ex conventis quidquam immutaverat Henrici mors) antequam & ipſe in Hiſpaniam, adeundæ Regnorum poſſeſſioni, ſe conferret; componendum ſibi Belgarum ſtatum cum civilem militaremque, tum etiam ſacrum exiſtimavit.

Tarquinius Rom. Rex.

DE BELGIO.

Nomen.

Belgium, quod & *Flandria*, ab ejus parte illuſtriore apud externos; & *Inferiores Provinciæ*, à depreſſiore aliquarum ſitu, ſive ut Germanis placuit, à linguæ morumque cognatione, *Germania inferior* appellatur; portio quidem Europæ perexigua eſt, quippe quæ non multum excedat quintam Italiæ partem,nec ultra milliaria circiter mille ambitu protendatur. tamen haud ſcio,an facile ulla ſit uſpiam regio aut ditior, aut frequentior: cum non minus fructuum è Belgio ſuo Princeps, quam Angliæ Rex ampliſſima ex Inſula (ſi demas Sacrorum ſpolia) percipere conſueverit: & urbes in ea ſive mœnibus clauſæ, ſive clauſis magnitudine propemodum pares,ſupra trecentas & quinquaginta cenſeantur; pagi vero majores ultra ſex millia ac trecentos numerentur, ut nihil de minoribus vicis arcibuſque loquar, quibus ſupra omnem numerum conſitus eſt Belgicus ager. Iam hominum virtus, operum molitio, varietas, copia quantum anguſtias Belgici tractus egreditur? Nuſquam militia aut ingenioſior, aut affluentior, aut diuturnior. Plane ut aperto hic ludo accurrentes undique populos erudire Mars ad bellum videatur. Quæ vero ignota marium litora, quaſve deſinentis mundi oras ſcrutata non eſt Belgarum Nautica? Nimirum quanto illos natura intra fines terræ

Magnitudo,

Opulentia,

Lud. Guic. in deſcript. Belg.

Vrbes.

Pagi;

Militia,

Nautica,

1559. contractiores incluſit, tanto ampliores ipſi aperuere Oceani campos, quos ſubigerent incolerentque, Belgii velut pomœria prolatantes.

Lanificia. At lanificia atque texturæ non implent modo, quanta eſt, Europam; ſed longe lateque per Africæ Aſiæque populos circumferunt quotidie Belgium: ipſique ad occidentem Indi ex laneis ac lineis opificiis Belgicarum nomina urbium didicere. Demum rara admiramur hodie machinamenta, quæ Belga aut non invenerit, aut non abſolverit.

Ingenium. Et vero fuerit olim, cum horum ingenia tamquam ex humilioris ſoli fato, depreſſa habebantur. Alia nunc ætas, & mores ſunt. Litterarum curam, maris militiam, navigationum quæſtum, pecuniarum negociationem, Reip. quam ipſi ſibi fecere, culturam, admiranda ignium aquarumque artificia, nempe ingenii non utique depreſſi documenta, vix alibi paria, nuſquam certe tam multa ſimul per reliquam Europam, quam uno in Belgio quiſquam viderit.

Adr. Iun. in ſua Batav. Cœlo attribuit, ſicut & alii.

Mores. Ceterum hæc in univerſum genti propria, ſi genio illis ſuo uti liceat: odiſſe fraudes, ex fide, qua ipſi digni, alios æſtimare. Gratia doniſque non magnopere, neque in longum capi; plerumque beneficiis utentes ceu floribus, tamdiu gratis quamdiu recentibus. Eumdem adverſus injurias ſenſum eſſe, quarum memoria cito animum exuunt: niſi ſi contemni ſe videant, tamquam ex facili tolerantes; tunc enimvero implacabiliter excandeſcere. Ad hæc vires ſuas metiri haud improbe: nec fere concupiſcere, quæ non capiant. cum tamen nulli mortalium pari ſolertia terram ac mare ad quæſtum exerceant, utriuſque cultores elementi, atque incerti juris. In hoc etiam perquam admirabiles, quod quantumcumque lucrum jacturamve, quæ (ut in mercatura) perſæpe faciunt, tam modico ſurdoque lætitiæ ac doloris ſenſu prætereunt, ut alienis intereſſe, non ſua curare credas, æquitate opinor animi, ac cœlo illos ſuo frigidius animante. At in libertate propugnanda

calefcunt

caleſcunt plus ſatis. Scilicet huic poſthabere 1559.
omnia, gloriæ ducunt: licentiæ interdum quam libertati propiores. Porro hæc omnis Belgarum regio diviſa eſt, eorum calculo, in Provincias omnino ſeptemdecim, haud ita à multo tempore affinitatibus, aut emptionibus, aut armis ſub unius Imperio conſociatas. Primus omnium è Burgundiæ Ducibus, Philippus fuit, in quem longe plures, quam in quemquam ante illum, coaluere Belgicæ Provinciæ. Namque Burgundiam, Brabantiam, Flandriam, Limburgum, Lucemburgum, Arteſiam, Hannoniam, Namurcum, Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, ſacri Marchionatum Imperii, Philippus poſſedit unus. Adjecit ad hæc Carolus filius Geldriam atque Zutphaniam, primo emptas ex Arnoldo Duce, qui Adulphum filium, à quo ſexennium carcere attinebatur, exheredaverat; deinde mortuis Arnoldo Adulphoque contra Adulphi filium armis acquiſitas. Sed Carolo Nancæa pugna interempto, bellumque adverſus Mariam Caroli unicam proſequente Ludovico XI Gallorum Rege, Arteſia, aliiſque in Burgundia urbibus imminutum eſt Belgii regnum. Et quamquam earum partem Belgio reſtituit victor ad Guinegatam Maximilianus Archidux Auſtriæ, ducta paulo ante Maria uxore; tamen pace inter eum Gallumque inita, & Margarita Maximiliani ac Mariæ filia Carolo Delphino deſponſa; Comitatus Arteſiæ, atque Burgundiæ dotis loco ex Belgio avulſus tunc eſt. Verum Margarita à Carolo jam Rege repudiata, poſt renatum ex eo bellum, Carolus in Italiam ad Neapolitanam expeditionem properaturus, pace cum Maximiliano Philippoque filio compoſita, Margaritam ac dotales Provincias Belgio reddidit, arcibus ſibi reſervatis, quas ſucceſſor Ludovicus XII in Mediolanum intentus ultro reſtituit. Cum vero rurſum ad veteres Dominos abiiſſent Geldri Zutphanique, infeſtis Belgium armis impetentes, atque Vltrajectenſem maxime agrum; à Carolo V Phi-

Provinciæ.

Quæ convenere in Principem unum tribus viis.

Philippus Bonus.

Philip. Bon. habuit eas affinitate: *Meyer l. 16. & Meteran. Meyer l. 17. & Meter.*

Carol. Pugnax.

Carolus Pugnax emptione, & armis. *Pont. Heut. l. 1.*

Sed idem aliquas amiſit.

Paul. Æmil. l. 10. & Pont. Heut. l. 2.

Maximil. recuperavit partim armis, *Idem eodem l. Idem l. 5.* partim ex conditionibus pacis. *Guic. l. 1. Idem l. 4. & Belcar. l. 8.*

Carolus V Imp. omnes demum obtinuit. *Pont. Heut. lib. 11. Idem l. 9.*

1559. lippi filio, ſuperatis Carolo Geldriæ & Guilielmo Cliviæ Ducibus, iterum belli jure acquiſiti ſunt. Quin & ob ſæpe factas belli hujus occaſione impenſas, Vltrajectenſem & Tranſiſalanam Provincias Belgio Cæſar adnexuit: (ſponte eas cedente Henrico Bavaro Vltrajectenſi Antiſtite Dominoque) & Groninga contra Geldrum aſſerta: & Cameraco & Cameraceſio ad Arteſios adjectis, Belgicum imperium amplificavit. Ac demum poſt Ticinenſem victoriam, Belgicis Provinciis dominiiſque è ſuprema Gallorum Regum, quam habuerant, juriſdictione, uti convenit inter Cæſarem ac Regem, liberatis; omnium ampliſſime potitus eſt Carolus Belgii principatu. Iam pleræque harum quas dixi provinciarum, ſicut ſuos aliquando ſeorſim Dominos, ita poſtquam etiam uni adactæ ſunt, ſuas quæque leges, propriumque ferme regimen obtinuere. Quam ajunt fuiſſe præ cæteris cauſam, cur Imperator Carolus V cum maxime cuperet, haſce Provincias in regnum transferre, (id quod attentaverat olim proavus ejus Carolus Pugnax) à propoſito deſtiterit: quod videlicet moribus, lingua, inſtitutiſque, &, ut inter finitimos, æmulatione diſcrepantes populi, ad unam regiminis formam, qua regnum conſtat, ægre omnes coërceri poſſe videretur, Provinciarum nulla alii conceſſura, immigraturave in alienas leges, tamquam meliores. Hinc Belgarum Principi mos fuit, præter urbium Rectores, ſingulis Provinciis Præfectos imponendi, qui pro earum conſuetudine legibuſque Rempub. adminiſtrarent. Et grata Philippo Regi fuit occaſio Provincias ordinandi, pleraſque Gubernatorum vacuas: quo Procerum virtutem ſuperioribus in bellis ſæpenumero ſpectatam, ea deſignatione remuneraretur. Delibavitque propterea florem Belgicæ nobilitatis, nullo adlecto, quem non ante aut Carolus pater, aut ipſe Rex inter aurei Velleris ſodales, in ejus Ordinis Comitiis, cooptaſſent. Ergo Lucemburgum, Provinciam Lotharingiæ Galliæ-

Idem l. 11. & Meier. Franciſcus Guicciar. l. 16. & Pont. Heut. l. 11.

Qui ex eis regnum facere cogitavit. *Lud. Guic. in Belgio. Meyer. l. 17.* Cur abſtinuit.

DISTRIBVTIO Provinciar. quarum præfecturas Rex Proceribus attribuit. *an.* 1546. 1556.

Galliæque objectam, eoque cladibus ſuis quam opibus clariorem: Petro Ernesto Comiti Mansfeldio, qui eam prius adminiſtraverat, commendavit. Erat is è Saxonia oriundus: ob militarem ſcientiam, ac fidem Carolo V Cæſari ac Philippo Regi peræque carus. Lucemburgo proximum hinc Namurcum, hinc Limburgum, perexiguos regionum tractus, ſed feraces, alterum Carolo Comiti Barlamontio, Regiarum partium cùm quatuor paterni animi liberis ſtudioſiſſimo; alterum Ioanni Oſtfriſiæ Comiti Rex atribuit. At vero Hannonia, Belgicæ nobilitatis ſeminarium, Marchioni Bergenſi non hoc tempore à Rege tradita eſt, quidquid alii ſcribant, ſed Ioanni Lanojo Molembaſii Domino: quo ſequenti anno vita functo, Margarita Auſtriaca Parmenſis, ſuprema Belgii Gubernatrix, conſulto per litteras Rege, eam Provinciam detulit Molembaſii genero Ioanni Glimæo Bergarum ſeu Montium, oppidi ad Zomam fluvium, Marchioni, apud Carolum Cæſarem, quam apud filium gratiori. Flandriæ (qua nullum ajunt in Chriſtiana Repub. nobiliorem potentioremque Comitatum) & Arteſiæ Flandris finitimæ, Lamoralium Gavræ Principem, Egmontii Comitem, virum bello inclytum Rex impoſuit. Hujus porro Flandriæ partem, quam Gallicæ linguæ uſu diſtractam à reliqua, Gallicantem vocant, Ioannes Momorantius: Tornacum vero urbem, ejuſque juriſdictionem, Tornaceſium, hoc eſt, Flandriæ Gallicantis appendicem, Florentius Momorantius, hic Montinii, ille Couririi Dominus accepere. Hollandiæ autem, Zelandiæque, & qui Hollandiæ adjacet, Trajectenſi ad Rhenum agro, prævalidis terra marique Provinciis, Præfectus eſt à Rege Gulielmus Naſſovius Princeps Orangii, primæ inter Belgas auctoritatis, origine tamen ipſe non Belga. Ad Friſiæ Occidentalis ac Tranſiſelaniæ regimen Rex admovit Ioannem Ligneum Comitem Arembergium, fidei in Regem, militiæque præclarum. Sed Geldriam, atque Zutphaniam,

1559.

Namurcum Com. Barlamontio: Limb. Com. Oſtfriſiæ.

Friſia Orientalis.

Hannoniam Io. Lanojo; poſt hunc citò mortuum, Marchioni Bergenſi. *25 Mart.* 1560.

Bergen op Zoom.

Flandriam atque Arteſiam Com. Egmontio:

Flandriam Gallicantem Io. Couririo: Tornacum, & Tornaceſium Florent. Montinio: Hollandiam Zelandiamque Princ. Orangio: *Vtrecht.*

Over-Yſel. Friſiam & Tranſiſelaniam Com. Arembergio: Geld. atque

1559. Zutphaniam tunc quidem nulli: niam, quæ Geldriæ adnecti ſolet, quamvis hoc tempore diſtributas inter Belgarum Proceres à Rege, ut ceteras Provincias, ſcribant omnes; res tamen ſe habuit atque iſti narrant, aliter. Nam Rex Belgio diſcedens, neutram ulli præfecturam demandavit. credo, quod cum eas ambiret Hornæ Comes Philippus Momorantius, qui ambas aliquamdiu adminiſtraverat: eique, uti credebatur in petitione adverſaretur Antonius Granvellanus Atrebatenſium Antiſtes: Rex, qui hujus quidem judicio plurimum daret, ſed tamen alterum offenſum ſpectare præſens nollet, in Hiſpaniam abiit, relictis abſque Gubernatore Provinciis: tracturus videlicet in longum Hornani ſpes, ac facile etiam tædio petendi fatigaturus. Et vero is feſſus jam diffiſuſque ſibi, nomen mutavit, proque Montinio fratre præfecturas petiit, rogata Parmenſi Gubernatrice, ut compoſitis ad Regem litteris, cauſæ faveret. Quæ adjecit quidem inter aliorum nomina, quos commendatos Regi volebat, etiam Montinium; verum eodem tempore per arcanam epiſtolam Regi aperuit, unum ſibi ad id muneris probari Carolum Brimæum Comitem Meganum, iſque continuo prælatus eſt. Nec minus à vero aberrant, qui Orangio in hac partitione aſſignatum à Rege tradunt Burgundiæ Comitatum, qui ad Belgii Principem ſpectat: cum ei Provinciæ moderantem Claudium Vergium Camplittæ Dominum Rex approbaverit firmaveritque: nec niſi ſequenti anno, quo Claudius diem obiit, Belgii Gubernatrix ſcriptis ad Regem litteris, Orangio Burgundiam impetraverit.

Poſtea ab Hiſpania detulit Com. Megano, 25 *Mart.* 1560. Sicut & Burgundiam Princ. Orangio poſt mortem Vergii. 16 *Ian.* 1560. 1559. Brabantia ſupremo Belgii Præfecto ſervatur. ORDINATIO militiæ, præſertim equeſtris:

Diſtributis in hunc modum Provinciis, (namque Brabantia nulli præterquam Principi, ac Principis loco, ſupremo Belgii Præfecto paret) Rex componere eſt aggreſſus militarem ſtatum; relictiſque in limite præſidiariis Hiſpanis, ordinandæ equeſtri militiæ, quæ proprie Belgica eſt, animum adjecit. Eam vetuſtiſſimam perhibent, numeroque quam nunc eſt

longe

longe ampliorem. Redegit ad tria equitum millia Carolus V Imperator: ſed auxit delectu nobilitatis atque virtutis. Haſtis ſclopetiſque armavit omnes: eorumque uſu tantum in bello valuit, ut celebres per Europam ex eo canerentur Belgarum turmæ. Secutus patris exemplum Philippus, equitatui in quatuordecim ſigna diſtributo ductores totidem è prima nobilitate præfecit. nempe & quos memoravi Rectores Provinciarum (duobus exceptis, Couririo, Oſtfriſiæque Comite) & Philippum Croium Areſcoti Ducem, & Maximilianum Henninium Boſſuvii, & Antonium Lalinium Hochſtratæ, & Ioannem Croium Reuxii Comites, & Henricum Brederodium è Bataviæ Comitibus; omnes, ſi hunc demas quem poſtremo dixi loco, torquatos aurei Velleris commilitones. Has autem ordinarias turmas è ſuis quamque locis promptas ad ſubitos belli caſus evocare Princeps conſuevit. Et Rex ipſe Philippus non aliud præſentius belli robur & vere Martiam legionem contra Gallorum fortitudinem expertus eſt. Ceterum maris Belgici præfecturam cum Regiæ claſſis imperio retinere voluit Philippum Momorantium Hornæ Comitem, Philippum vero Staveleum Glajoni Dominum, ſupremum rei tormentariæ Magiſtrum dixit: utrumque belli ac domi clarum, eodemque tempore torquem aurei Velleris à Rege promeritum.

1559. *cujus Turmæ per Europam celebres.* *Earum ductores.* *Præfectus maris, & rei tormentariæ.* *1555.*

Supererat pars Reip. quo nobilior ſanctiorque, eo timidiore manu pertractanda. Septemdecim, quas memoravi Provinciis, populorum multitudine confertiſſimis, quoniam quatuor Epiſcopi (neque enim plures tunc erant) nequaquam ſufficere videbantur; augendum ſibi Rex ſtatuit illorum numerum. Id, uti comperio agitaverat olim animo Philippus Burgundiæ Dux Belgii Princeps, is qui equeſtrem aurei Velleris Ordinem inſtituit. Eamque moriens procurationem impenſe commendavit Carolo filio, cognomento Pugnaci ab aſſidua tractatione

ORDINATIO. *Epiſcopatuum: qui tunc in Belgio non niſi quatuor.* *Cognom. Bonus.* *Ideoque augere illos, votum multorum fuit.*

1559. ctatione armorum, quæ ſcilicet abſtraxere alio præferocis animi Principem. Nec majus otium Philippo fuit, Mariæ (quam Pugnax unicam reliquit) & Maximiliani Auſtriaci Imperatoris filio, ob novas regnorum curas, in quæ dotali jure immigravit, ducta uxore Ioanna Ferdinandi Catholici herede. Et quamvis hujus Philippi filius Carolus V Imp. ſerio idem percuperet, ac fila ad hanc telam aliquà ſubmittere jam cœpiſſet; intercurrentibus tamen armis per prima Imperii turbamenta, ſæpius interceptum eſt opus: ac nata per Europam Africamque alia continenter ex aliis bella, conficiendæ rei facultatem magis, quam mentem homini ademere. Niſi forte ſegnior in eo factus eſt Cæſar; ne Georgio Auſtriaco patruo ſuo Leodienſium Antiſtiti, juriſdictionem contraheret imminueretque, novarum Sedium inſtitutione. Suprema tamen inter monita Philippo filio relicta, hoc præcipuum fuiſſe, legi ipſe in epiſtola, ejuſdem Philippi manu ad Gubernatricem ſororem ſcripta. qua *induci ſe* Rex ait, *ad augendum eo potiſſimum tempore Paſtorum numerum, quod & multo in dies frequentius oppidis pagiſque incoleretur Belgium: & hæreſis è finitimis locis in eas confertim Provincias gradum faceret: & conſilium imperiumque patris hæreret animo, qui hanc unam eſſe rationem procurandæ in Belgio Religionis edocuerat.*

Carolus V manum admovere cœpit.

Cur non perrexit.

Philip. filius rem aggreditur. 2 Ian. 1562.

Itaque Rex ubi primum à bello nactus eſt otium, Franciſco Sonnio Lovanienſi Theologo, primariæ doctrinæ viro, qui haud ita pridem Wormatiæ cum Melanchthone, Illyrico, aliiſque ſuper Religione, juſſu Ferdinandi Cæſaris congreſſus fuerat, miſſo in Vrbem, ut cum Franciſco Varga Regio Legato conſilium ſuum Paulo IV Pontifici aperiret: poſt aliquot menſes, quibus in cœtu ſeptem Cardinalium agitata res eſt, uti optaverat, impetravit omnia: prono videlicet ad profligendas hæreſes Pontifice, occaſionemque gratificandi Philippo Regi nuper reconciliato nequaquam aſpernante. Namque Belgarum urbes, in quibus ſacræ

1557. Philip. Melancth. Matthias Flaccus Illyr. 1558: Agitque cum Rom. Pontifice, ac tranſigit.

Quatuordecim

ſacræ novorum Antiſtitum Præfecturæ figerentur, definitæ ſunt numero quatuordecim, additæque ad quatuor antiquas. Ac tribus earum Archiepiſcopatus prærogativa exornatis, videlicet Cameraco, Trajecto ad Rhenum, atque Mechlinia; hanc ceteris præferri placuit, rogatu Regis, qui urbem in media ſitam Brabantia, Bruxelliſque; atque adeo Principi proximam deſtinaverat Antonio Perenotto Granvellano, ex Atrebatenſi Eccleſia idcirco ad eam tranſlato, quod non procul à Regia hominem abeſſe, è re publica videretur. Conceptum hac ratione diploma Pontifex Nuntio ſuo Salvatori Epiſcopo Cluſino, & Franciſco Sonnio in Belgium proficiſcentibus tradit, qui quæ decreta erant, exequerentur; in aliis rebus ad juriſdictionis terminos cenſumque pertinentibus, pro ſua ipſi prudentia è re conſilium capeſſerent. Et Philippus accepta facultate nihil moratus, quæſitiſſimo delectu viros ad novas Inſulas nominat, editis omnes voluminibus, probataque in Tridentino Senatu virtute conſpicuos. nempe quos & gauderet Pontifex paſtores dare, & puderet populos non admittere. Quod vero differre profectionem ſuam Rex ultra nollet; negotium definiendi novis Eccleſiis certos limites, dotemque ſingulis attribuendi, Granvellano Sonnioque committit: nam Pontificis Nuncius ſecuturus Regem erat in Hiſpaniam.

1559. Epiſcopatus deſignantur addendi ad quatuor antiquos: *Majo menſe.* ex quibus tres Archiepiſcopatus. *Utrecht.*

Salvator Epiſcopus Cluſinus.

Et viri ad has Sedes deliguntur.

Ipſe interea convocandis Gandavenſem in urbem Belgarum Ordinibus inſiſtit: haud dubia multorum opinione, renunciandum eſſe in iis comitiis à Rege ſupremum Belgii Præfectum, quaſi in eam celebritatem conſulto dilatum. quamquam alii dilationis cauſam referebant in perplexum Principis animum, hæſitantemque, cui provinciam demandaret. Quæ procraſtinatio augebat in dies & numerum ambientium, & aliorum ſermonem. Quorum multi, prout familiares clienteſve aliquorum erant, ira certos notoſque deſtinabant, ac ſua videlicet vota pariter alebant. plerique nulla privata utilitate,

DE GVBERNATORE univerſi Belgii.

qui à populo, more ſuo, varie deſignatur.

1559. tate,nec tam alium,quam aliquem nominabant: nimirum cupidine Rempublicam vel imaginariis ſuffragiis attingendi : tanquam in partem curarum adſciſcantur , ſi & ipſi in demandandis Provinciis arbitrentur,locumque interea vacuum deſignatione ſua occupent. Erat in oculis votiſque Belgarum, Comes Egmontius , clarus militari ſcientia Princeps , manuque , ſive inter hoſtes,ſive domi equeſtribus in ludis decurrendis, librandoque ad ſignum ſclopo , (à quibus magna genti exiſtimatio) nulli ſecundus. Accedebat innata viri comitas, & (quod rarum eſt) innoxia nobilitati popularitas. Sed erat in primis recens ad ſanctum Quintinum victoria,cujus non exiguam ſane partem Egmontio deberi Rex palam profeſſus eſt : & recentior ad Gravelingam, Belgis adhuc aſperſa hoſtili ſanguine arma præferentibus. Qua in expeditione deducenda quantum aliis ipſe Proceribus , præſertim Hiſpanis , in exercitu prælatus inclaruit , tantum & Belgico nomini gloriam apud exteras nationes , & ſibi à ſua benevolentiam conciliavit. Plane ut Belgii Rector, ſi favore militum , ſi conſenſu populi commonſtrandus eſſet, nemo unus ante Comitem Egmontium haberetur.Sed altius invectus , auriſque pluſquam popularibus velificabat Orangius. Claritudo Naſſaviæ domus,pares opes, Principatus Arauſienſis nulli obnoxius , præter alios in Germania ac Belgio Dominatus : potentia magnam Septentrionis partem affinitatibus complexa ; ſiquidem Iuliana mater , miræ fœcunditatis matrona, ex liberis potiſſimum feminis , quas plurimas genuit , centum circiter ac quinquaginta nepotes poſteroſque vidit. ad hæc propriæ hominis laudes , exſomnis animi vigor , conſilii ſupra ætatem maturitas , ſpectata legationibus æque ac bello virtus , Caroli Cæſaris de illo magnis in rebus adhibito liberale judicium ; hæc atque ejuſmodi alia nonne Orangio ſpem facerent ejus præfecturæ adipiſcendæ , quam gentilis ejus Engelbertus Naſſoviæ Comes, centum ante

Egmontius in primis magnis inſtructus laudibus, & meritis.

Deſignatur & Orangius. Orange. majori opum ac potentiæ vi:

nec ſine meritis.

te

1559.

te annos adminiſtraverat? tamen de Philippi Regis animo non ab re veritus, ita petitionem dividebat, curabatque, ut ad illud regimen, ſi repulſam ferret ipſe, Chriſtierna Lotharingiæ Dux admoveretur. cujus filiam cum ductuꝛum ſe ſperaret, (id enim agebatur) intelligebat, apud ſocrum gubernationis titulum, penes ſe vim ejus futuram. Et ſane nihil ad id muneris deſiderari videbatur in Lotharinga: quippe Iſabellæ Caroli V ſororis filia, & conſobrini Regis gratiam recens promerita, ob pacem cum Henrico Gallorum Rege, conditionibus Hiſpano commodioribus conciliatam, eoque Belgicæ nationi gratiſſima. Verum dum per hæc atque hujuſmodi multa, ſpes ac ſermones in diverſum mora protrahuntur; ecce tibi repente nuncius affertur, adventare ab Italia Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem, regendis Belgarum populis evocatam. Quod etſi improviſo accidit: admirationi tamen haud fuit recta æſtimantibus. Namque ex una parte pro certo habebatur, Regem eo utique tempore, Belgii imperium nulli Belgarum facile crediturum. Nec deerant quærentibus peculiares cauſæ. Comiti Egmontio præcipue officiebat infauſta Caroli Egmontii Geldriæ Ducis memoria: quem factione Gallum, hoſtemque Auſtriaci nominis indomabilem, Carolus V Cæſar leges accipere, ejuſque heredem Geldria Zutphaniaque cedere tandem coëgit. Et de Orangii religione cum varia homines loquerentur; enimvero hæc una ſuſpicio ſatis erat, ut averſatus illum Rex nunquam committeret Belgium in ejus fidem ac manus, qui per affinitates ac dominia Germanis hæreticis implicitus, liberum illis iter in Belgarum Provincias aperire poſſet. Immo nec ipſi Lotharingæ magnopere contulit ad præfecturam Belgii capeſſendam fama connubii, quo injungenda ejus filia cum Orangio ferebatur. Quamquam ei ad hanc rem multo plus obfuit inita cum Gallo nuper affinitas, Carolo filio Lotharingiæ Duce cum

ſed nec ſine repulſæ metu.

Deſignatur & Chriſtierna Lotharinga: cui ſuffragium ab omnibus:

Præfertur tamen Margarita Parmenſis.

Egmontio quid officeret.

ab ann. 1492 1536. *Guiliel. cliviæ Dux.* 1543.

Quid Orangio.

Quid Lotharingæ.

1559. cum Claudia Regis Henrici nata in matrimonium collocato. Admonuerat enim Regem, ut ajebant, Granvellanus Antiſtes: videret, ne hujuſmodi Gubernatricis, occaſione, Galli Lotharingis immiſti ultro citroque commeando, Belgium complerent, ſive id Burgundus homo ſuaderet, ne Burgundis Lotharingi imponerentur veteres nationis hoſtes; ſive potius quod, cum propenſum Regis animum in Margaritam Parmenſem introſpexiſſet, ipſe quoque in illa anteponenda operam conferre ſuam, partemque gratiæ occupare feſtinaret. Et vero ex altera parte, ut hæc deligeretur, concurrebant oppido multa. Quæ dum expono libet de Margarita toties mihi dicenda præfari aliqua, ortumque illius, educationem, ac reliquam vitam ante Belgicam adminiſtrationem paucis agnoſcite. quando eorum, qui primarum partium memorantem in hiſtoria, non ſolum res geſtas exponere, ſed etiam quantum fama excellant, quæque cujuſque vita ſit atque natura, non omittere, hiſtorico præſcriptum eſt.

DE MARGARITA Parmenſi.

Cic. l. 2 de Oratore.

Margarita, prima Caroli V proles, quadriennio ante genita quam ille uxorem duceret, matrem habuit ejuſdem nominis Margaritam Vangeſtiam, (quod quidem ſero innotuit) Ioanne Vangeſtio ac Maria Cocquamba Nobilibus Flandris Aldenardæ ortam. Quibus peſtilentia ſublatis, Margaritam quintum annum agentem, quoniam Ioannes pater percarus fuerat Antonio Lalinio Comiti Hochſtratano, domi ſuæ Comes paterne ſuſcepit, ejuſque conjux Eliſabetha Culemburgica uti filiam educavit. Adulta, ut erat excellenti tum forma, tum quæ formam conſecrabat honeſtate, compluribus expetita certatim ad nuptias, horum ſpes omnium diu fruſtrata eſt objectu caſtitatis intra religioſa clauſtra propediem dedicandæ. Donec ad convivale tripudiantium oblectamentum, inter nobilium feminarum choros adhibita, in eo nocturnæ licentiæ laxamento, ſero utique ſenſit, quam prope ſe conſequantur,

Mater ejus.

Matris parentes,

& forma.

tur, proponi formam, & exponi pudicitiam, 1559.
ſi præſertim locuples emptor præſto ſit. Etenim cum feſtæ huic ſaltationi Aldenardam prætervehens intereſſet Carolus Imperator, Margaritam, quam Culemburgica ſecum adduxerat, ſpecie inter omnes pulcherrimam conſpicatus, decorem ejus impenſe laudavit apud comites, viſuſque eligere, dum laudavit. Inde aſſeclarum unus, ex illo videlicet aulicorum genere, qui ad Principum gratiam non niſi malis artibus aditum habent; puellam per tenebras dolo ſubreptam induxit ad Cæſarem, ex eaque hæc qua de loquimur, Margarita procreata eſt. re complures annos juſſu Cæſaris occultata, eam maxime ob cauſam, quod cum is ab eodem aulico forte reſciſſet, inſudatum ab illo, ut inferri ſe ad Cæſarem puella pateretur, ac non niſi invitam, miniſque territam poſtremo deductam: indignatus ad ea Cæſar, homineque peracriter increpito, etiam juratus, ſi hoc ſibi ante ſuboluiſſet, umquam profecto ſe virginem fuiſſe tacturum; clam haberi partum curavit, quo matris pudori conſuleretur, & famæ ſuæ cujus haud ſane prodigus eo in genere Carolus fuit; nec labes ſuas cum pompa & ſcena produxit. Sed non diu arcanum latuit, ancillæ cujuſdam garrulitate. Quæ ob miniſterii neceſſitatem conſcia, marito ſecretum aperuit: hic cum amico eadem fide communicavit: (nam NEMO non aliquem habet, cui tantum credat, quantum ipſi creditum eſt) atque inde ceu pluvia tectis excepta, quæ ex una in aliam tegulam imbricemque devoluta, in publicas vias demum ſpargitur; ita pluribus in conſcientiam clam ſemper adhibitis, quod ſecretum ſingulis erat, populo rumor fuit. Neque mater, evulgato jam partu, ægre tulit & patrem publicari: quaſi honeſtatem conciliatura culpæ à tanto nomine. Et brevi ex regia educatione paruit Auſtriaca ſoboles.

Inde Cæſari adamata.

Margaritam edit. 1522.

quam Cæſar occultam habet,

conſulens matris pudori & ſuo,

ſed denique reſcitur.

Moderabatur ea tempeſtate Belgium pro Carolo Cæſare ejus amita Margarita, Maximiliani I Imp. & Mariæ Burgundæ filia. Hujus in au-

1522. Infans educanda traditur amitæ Cæſaris.

1559. aulam transferri Cæſar infantem voluit, educarique ab illa, cujus ſub diſciplina Cæſar ipſe infantiam egerat. Et educata eſt hujus in ſinu puella ad annum octavum, donec defuncta Gubernatrice, ſuſcepit eam Maria Hungariæ Re-
1530. gina Caroli V ſoror, quæ morte Ludovici Regis vidua, regendis Belgarum populis admota eſt. Porro in Mariæ amitæ mores immigravit uſque adeo Margarita, ut non virtutes modo, quibus illa domi foriſque commendabatur, ſed ejus etiam animi ſenſa, propenſiones, inceſſum ipſum, gravitatemque intenta imitationi puella feliciter exprimeret. Capiebatur venandi ſtudio ſummopere Gubernatrix, plane ut Venatricem vulgo appellarent, habituque venatricis expingerent: neptem videlicet Mariæ Burgundæ, quæ ab inſectandis feris numquam deſtitit, donec inter venandum equo excuſſa vitam amiſit, fato non tam ſuo, quam Maximiliani mariti, cujus & uxor altera, Blanca Sfor-
1496. tia in venatione equo decidit, obiitque. Ejuſmodi autem in ſtudium arripuit tam avide, in eumque laborem duravit adeo membra decennis nondum puella, ut amitam per ſaltus campoſque ſequeretur impavida, accedentibus deinde annis educatricem ſuam facile præitura. Erat tunc Alexandro Mediceo Florentiæ Duci pacta ſecundis ſponſaliis Margarita: prima enim cum Hercule Ferrariæ Principe ſucceſſu caruerant. Nam Cæſar ut Alphonſum Herculis patrem à Gallicis partibus, ad quas illum ma-
1526. gnis conditionibus attrahere Clemens VII conabatur averteret; iiſdem conditionibus hominem aggreſſus, confirmato illi Mutinæ Rhegiique dominatu, Margaritam filiam annos quatuor vix dum egreſſam Herculi ejus pri-
1525. mogenito ſpopondit. Et ea ſponſione Cæſar avertit quidem à Gallis, ut tunc opus habebat, Alphonſum: ſed illo non multo poſt ad Gallicas partes retracto, Herculiſque nuptiis cum Renata Ludovici Galliæ Regis filia ce-
1529. lebratis; Clemens Pontifex reconciliatus Cæſari,

Poſt hanc Cæſaris ſorori: cujus mores,

& venationis in primis ſtudium mire hauſit.

A Cæſare ſpondetur Ferrarienſi Principi.

qua ſponſione reſciſſa.

ſari. inter alias fœderis leges cum eo tranſegit, ut Cæſareis armis Alexander Mediceus (ejus Laurentii filius, quem Leo X Vrbini Ducem, ejecto Feltrio, creaverat) admoveretur ad Florentiæ Principatum, firmandæque novæ ſcilicet dominationi Margarita Cæſaris filia eidem in matrimonium deſtinaretur. Quibus à Cæſare conditionibus libenter admiſſis, partim caritate in Pontificem, cujus injuriam obliterare eo beneficio videbatur: partim odio in Florentinos, qui Lotrechiano fœderi contra Cæſarianos populariter inſerti, civitatem ſuam clientelæ Galli Regis addixerant; Alexander impoſitus quidem eſt Florentinis libertate illico exutis, nuptiæ tamen non niſi ſeptimo poſt anno peractæ ſunt, Clemente jam mortuo. Immo parum abſuit, quin per occaſionem ſublati Pontificis interturbarentur à Florentinis aliquot Patriciis, qui ex ea ſeptennii mora nutantem Cæſaris animum interpretati, magna ſpe, ac promiſſis ingentibus egere, ne is Alexandrum ſibi generum adſciſceret, ſed civitatem libertati redditam uni parere Cæſari pateretur. Sed ipſe obligatam vivo Clementi fidem, ſuperſtitem ſervare mortuo conſtantiæ famæque duxit: præſertim quod ſuſpectam haberet civitatem ad Gallicum nomen ſubinde reſpicientem: nec ignoraret, FACILIVS beneficio capi ſingulos, quam multitudinem: ac SPARSAM in commune gratiam ab omnibus accipi, reddi à nemine. Itaque accitis Neapolim Alexandro ab Etruria, atque à Belgio Margarita, quæ magno inviſendi Patris ſtudio è Tunetano bello reducis tenebatur, nuptiæ in ſumma omnium ordinum, frequentia, militaribuſque Ducum ludis, in quibus Africano armatus cultu Cæſar ipſe decurrit, Bacchanalibus feriis celebratæ ſunt. At Florentiæ excepta regio apparatu Margarita, dum nuptiarum ſolennia repetuntur, inter connubiales epulas deficiens magna ſui parte repente Sol convivas exterruit: idque prodigii loco habitum eſt multis, qui

1559.

Franciſcus Maria Feltrius.

deſtinatur uxor Florentiæ Duci,

contra nitentibus Florentinis.

Quibus non exauditis,

Nuptiæ Neapoli celebrantur.

1536. mox & Florentiæ, ſed omine non bono.

1559. qui nimirum ſtatum illum rerum ægre intuentes, eoque votis ſuis cælum attemperantes, lucis defectum cum fortuna Principis brevi occaſura componebant. Nec conjectatio illos ſua falſos habuit. Alexander enim quantum Cæſaris affinitate prætumidus, tantum in mulierum amores incaute atque impotenter effuſus, fruſtra evitatis aliunde inſidiis, à Laurentio Mediceo propinquo, ac voluptatum ejus conſcio, qua delectabatur eſca, facile captus: atque in ſpem, ſive ſpeciem liberandæ patriæ ſeptimo Principatus anno, nuptiarum evoluto nondum primo, eſt interfectus. Inde ſucceſſor Alexandri Coſmus (nam Princeps ea cæde, non Principatus civitati ademptus eſt) nihil prius habuit, quam ut ſupplex à Cæſare Margaritam ſibi conjugem expoſceret: magno futuram adjumento novæ nutantique potentiæ. Sed Cæſar, qui ex filiæ nuptiis emolumentum facere decreverat, devinctis jam ſibi Mediceis, in quorum familiam patriæ Principatum invexerat; & Coſmo ipſo recens obſtricto, ob confirmatum illi, contra quam multi moliebantur, imperium: in Farneſiorum regnatrice tunc domo generum quæſivit, Margarita in matrimonium collocata cum Octavio Pauli III nepote, per eos dies in locum defuncti Vrbini Ducis, Præfecto Romanæ urbis, mox & Camertium Duce creato. Et commodum ad eam rem colloquium fuit inter Carolum Cæſarem, ac Franciſcum Regem, Nicææ initum, Pauli Pontificis opera: in quam Paulus urbem ſe contulerat ad illorum controverſias aliqua tandem ratione finiendas. Nam ut Princeps uterque aſciſcere ſibi Pontificem ſtudebat veteri prudentia opibuſque prævalidum, eoque ingens haud dubie momentum, in quam ſe daret ille partem, allaturum; ita Pontifici ad ſuorum commoda peratteento promptum utique fuit, cum Cæſare de matrimonio nepotis agitare: præſertim quod gliſcente in dies metu à Solimani claſſe, utriuſque intereat, affinitate adſtringi

Interficitur Alexander primo nuptiarum anno 1537.

cujus ſucceſſor Margaritam ſibi uxorem poſcit, à Cæſare.

qui oculos in Farneſiam domum conjicit,

Franciſcus Maria Feltrius

ſtringi fœdus inter eos, Venetamque Rempublicam paulo ante conceptum. Et quidem Cæſar uſque adeo propenſum Pontifici oſtendit animum, ut nepotem ejus non modo Florentiæ Principi novis tunc legationibus expetenti, aliiſque in eamdem ſpem erectis facile prætulerit: ſed etiam maturatis non multo poſt nuptiis, jungi cum Octavio filiam voluerit, quamvis non ſatis eo tunc conjugio lætam; immaturæque adoleſcentulum ætatis aſpernatam. Itaque feſtive ſuum illa fatum appellabat, ut unquam ſibi convenerit cum maritis. Aut enim duodecennem puellam viro vigeſimum ſeptimum annum agenti, aut adultam puero tredecenni ac prætenero innupſiſſe. Et primis annis manſit ei aliqua à marito abalienatio, non tam contemptu ætatis, quam aulici opera ex longo ſervitio in familia dominantis, qui odio non ſuo Farneſiis infenſus, modo primos puellæ in Alexandrum maritum amores ſuſcitando, modo Caroli patris adverſus Pontificem querelas extollendo; alere domeſticas offenſiones credebatur. donec illo amoto & Octavio Cæſaris militiam ſecuto, Margaritæ immutatus eſt animus. Etenim abituro in Africam Cæſari è Lucenſi urbe, in quam indicto colloquio Paulus Pontifex advenerat, adduxeratque Octavium & Margaritam; etſi Paulus Algerianam expeditionem neutiquam probabat, tradidit tamen Octavium in eam belli aleam, ac fortunæ Cæſaris commendavit, devincturus oblato eo pignore Cæſarem, ſimulque Margaritæ in animo deſiderium viri ex abſentia ſtimulaturus. Et ſane ubi re infeliciter cum mari potius quam cum Mauro geſta, Cæſarianæ cladis rumor omnia pervaſit: ac Cæſarem, (quod è naufragio redeuntibus navium reliquiis, nuſquam ipſe appareret) nullum jam eſſe Romæ credebatur: erantque, qui triremem, in quam conſcenderat Octavius, viſam cum pelago hauriretur, pro certo memorabant: habebaturque fides, quoniam poſt auditam Cæſaris incolumitatem, de

1559.

traditque filiam Octavio Farneſio;

cum quo Margarita non ſatis convenit à principio;

1541.
ſed poſtea carior ei factus ab abſentia,

& à periculo.

1559. Octavio nihil adderetur; enimvero pupugit hoc imprimis animum Margaritæ: intenditque amorem commiſeratio adoleſcentis, quaſi fugiens uxoris inclementiam, ſibi in ea ætate atque fortuna fatum accerſiſſet. Quin ubi illum vivere, ſed mortifero apud ſocerum morbo decumbere nuntiatum eſt; ſpes juxta ac metus amorem commiſerationemque redintegravere: donec biennio poſt, quo tempore ab armati Cæſaris latere numquam ille deceſſit, Romam rediens, ab ea quoque mora, ac longo in ſocerum obſequio commendatus, haud facile dictu eſt, quo ſtudio & caritate uxoris exceptus cultuſque fuerit. (crevitque amor, 1545. *Vide lib. 9.*) Enixa vero haud ita poſt multo, rara omnino felicitate, geminam virilem prolem, quanto ipſa perfuſa eſt gaudio, aucta præſertim eodem tempore Parmæ Placentiæque Principatus, tanto exinde amore complexa eſt virum. (non ſine aliqua diſſenſiuncula.) niſi quod, ut erat dominandi perſane cupida, eoque diviſum cum viro imperium ægre ferebat; ita diſſenſiones inter eos aliquando ſubortas, implacabilius recondebat. (Virilis ejus animus.) Et vero aderat ei non modo animus muliebrem conditionem ſuperegreſſus: ſed etiam habitus quidam corporis inceſſuſque, (corporis quoque habitus plane virilis.) quo non tam femina ſortita viri ſpiritus, quam vir ementitus veſte feminam videretur. Quippe vires illi tantæ, ut venari vel cervos mutatis ad curſum equis conſueſſet; cujuſmodi venationi homines perquam robuſti ſuccumbunt. Nec deerat aliqua mento ſuperiorique labello barbula: ex qua virilis ei non magis ſpecies, quam auctoritas conciliabatur. Immo, quod raro in mulieres, nec niſi in prævalidas cadit, podagra identidem laborabat. (Ingenium ei promptum.) Ceterum ingenium ei promptum ac præſens, interque agendum, (mire ſolers.) velificationis in omnem partem obliquandæ mira dexteritas. quippe cujus adhuc primos ætatis annos occupaverat Belgica Reginarum educatio: inde Mediceorum adverſa adoleſcentulam erudierant: tum vero grandem adultamque Farneſiæ aulæ diſciplina, ac vetus illa Pauli III

ſchola

ſchola plane perfecerat. Porro ad pietatem magno ſane magiſtro uſa eſt, Ignatio Loyola Societatis IESV Fundatore: apud quem expiare à noxis animum, idque crebrius aliquanto, quam ea ferrent tempora, conſuevit. Ab illo auctore hauſit erga ſacroſanctam Euchariſtiam religionem utique ſingularem, ac plane Auſtriacam. Ob eam cauſam ſingulis annis, tum in ſanctiori hebdomada, duodenis pauperibus puellis pedes (quos à ſordibus purgatos ante vetuerat) abluebat: exceptaſque dein convivio, ipſa epulas inferente, veſte auroque donatas dimittebat. tum in altera lætiori ejuſdem Corporis Domini celebritate, aliquot ex egentioribus virgines dote liberaliter attributa, honeſto nuptu collocabat. tenuitque utrumque dum vixit. Hac igitur inſtitutione, atque hiſce dotibus Margarita valuit apud Philippum Regem, ut is ſorori, ingentis animi feminæ, regnandique artibus imbutæ, facile committeret Belgium. Præterea recens erat memoria Caroli patris, cui cum Rex ſciret perquam caram fuiſſe Margaritam, ſibique ſuprema morientis conteſtatione ſollicite commendatam; eo videlicet honore ſatisfactum & patris voto, & filiæ meritis exiſtimavit. Accedebat & ſpes, Belgarum populos pro ſtudio, quo Caroli V nomen proſequebantur, lætis utique animis excepturos Cæſaris filiam, præſertim apud eos natam educatamque, ac moribus eorum innutritam. ideoque regimen ejus ad populares ſuos longe mollius evaſurum: cum SVBJECTIS populis pars libertatis videri ſoleat, à ſuorum aliquo gubernari. Et fortaſſe Rex in demandanda Principi feminæ præfectura idcirco Belgis liberaliter obſecundabat, quod ſperaret, ea quæ illis imponere meditabatur, poſſe à facilitate regiminis leviora reddi, ferrumque molli velut à manu indolentius infigi. Sed præter has cauſas, quarum pleræque palam ferebantur, aliæ in occulto erant. Advenerat jam pridem in Belgium Octavius Farneſius Parmen-

1559.

pium, præſertim erga ſacroſanctam Euchariſtiam: in quam impenſa quotannis opera.

Hæ bonæ artes prima fuere cauſa, cur ei commiſſum Belgium à Rege.

altera cauſa.

tertia cauſa.

quarta occultior, & fortaſſe verior.

1559. ſium ac Placentinorum Dux, operamque ſuam ſupremis in prœliis contra Gallos miles honorarius exhibuerat. Rediturus in Italiam Philippum Regem, cui Alexandrum filium tradiderat, impenſe rogavit pro reſtitutione Placentinæ arcis, quam adhuc attinebat Hiſpanum præſidium. Rex certus tunc quidem non aſſentiri, ne tamen offenſum à ſe dimitteret Principem, quem in Italico pridem bello fidum utilemque Hiſpaniarum partium Ducem expertus erat adverſus Herculem Gallicis armis præfectum; & cujus Ciſalpinas regiones Hiſpano habere nomini obſequentis permagni faceret: in Margaritam ejus uxorem, (re cum ipſo prius Octavio communicata) quaſi in ejus gratiam contulit Belgii Burgundiæque adminiſtrationem. ratus dum Provincias ſibi præ ceteris caras, anxieque habitas, in Farneſiorum manus per abſentiam ſuam traderet, eo nimirum fiduciæ atque adeo benevolentiæ argumento illos paululum quieturos. Neque aſpernatus eſt, quod dabatur, Octavius. immo, ut plerumque PRÆSENS beneficium gradus eſt futuri, ſperavit illo gubernationis vinculo Regem quotidie magis ſorori ac Farneſiis adſtringendum. Neque Rex eam Farneſiorum ſpem imminutum ibat, quam utique ſciret intentiori Belgarum regimini profuturam. Quantum enim Gubernatricis operam Belgio perutilem intelligebat, ob ejus cum prudentiam tum Religionem; tantum habere illam pluribus quaſi nexam habenis aptamque ab ſeſe gaudebat. Itaque non contentus attinere apud ſe Alexandrum ejus filium, quo tamquam aliquo freno matrem regeret; eodem pertinere duxit, ſi Placentinæ ſpem arcis oſtentaret: haud ignarus, ANIMOS aliquorum arctius teneri beneficio vel uno accipiendo, quam acceptis multis.

Margarita Belgium ingreditur; Deſignatæ Gubernatrici, jamque Belgium ingreſſæ, profectus obviam Rex cum Octavio Parmenſi Duce, cum Alexandro ejus filio, Oratoribus Principum, cum Provinciarum, qui

MARGARITA, *Parmæ et Pla; centiæ Dux, Caroli V. Filia, Belgii Gubernatrix.*

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

qui ad Comitia Ordinum advenerant Legatis, ac reliqua nobilitate: poſtquam ſororem pro ſe Gubernatricem Belgii Burgundiæque ſalutatam. Gandavum ingenti pompa reduxiſſet: ordinatis, quæ apud illam eſſent, Imperii, Iuſtitiæ, atque Ærarii conſiliis; hæc potiſſimum præcepta dediſſe comperio ſuper eorum uſu. Senatores in eam legem adigeret, ut quæ ſententia in Senatu præpotuiſſet, eam uti meliorem tuerentur extra curiam etiam ii, qui contra ſenſiſſent. Addebatque cauſas, Ne videlicet ſubortæ, uti fit, in dicendo altercationes. Senatum egreſſæ perpetuas inter auctores foverent inimicitias: ac præterea ne facile internoſcerent ceteri, quo gratias, quo querelas dirigerent. Ex quo id commodi ſecuturum, ut & odio quod plerumque in ſingulos deſtinari, non autem ſumi, certe non exerceri ſolet contra univerſos; minus flagrarent in commune Senatores: & in dicenda ſententia tanto liberius ſequi rectum æquumque poſſent, quanto minus ab eo deflectere illos coëgerit ſpes, aut metus. Alterum fuit: ut, ſi quando Gubernatrix animadverteret Senatores aut factionibus ſciſſos, aut collatis ante capitibus conjuratos; omiſſa tunc cònſultatione, ſeorſim ipſa ſibi conſilium capeſſeret, paucis adhibitis: quos eſſe Rex voluit Granvellanum Atrebatenſem Antiſtitem, Carolum Comitem Barlamontium, ac Viglium privati conſilii Præſidem, iſque arcanus Senatorum congreſſus Conſulta eſt appellatus. Immo ſi forte repentinum quid ingrueret, cui definiendo tardum atque anceps foret Senatum univerſum cogere, audireque; referret ad hunc Senatulum Gubernatrix, in quo & ocyus, & plerumque prudentius ſingula explorarentur. Namque inter paucos pauciora eſſe ajebat privata compendia: nec tamen inter paucos minorem eſſe, ſi delecti illi fuerint; ſapientiam. Accedere quod remoto ea theatro conſpectuque multorum, ſubducitur magna ex parte occaſio ambitioſe

1559.

Gubernatrix ſalutatur.

Conſilia Status, Iuſtitiæ, ac Finantiarum.

Præceptis à Rege inſtruitur.

Quid Senatoribus poſt dictam ſententiam ſervandum extra Senatum.

Cauſa hujus moniti.

Quid in convocando Senatu ſpectandum Gubernatrici.

Vlricus Viglius Zuichemus.

Plures hujus cauſæ.

1559. declamandi, ſententiæque mordicus aſſerendæ. quippe SINE ſcena atque admiratore, frigide partes ſuas agit ambitio. atque ideo minori pompa, fructuque majori momenta rerum procul à turba conferuntur. Denique in iis congreſſibus in quibus, quia par eſt omnibus jus, licet impar ſapientia, plurium ſuffragatione ſuperatur perquam facile eſſe, (ut in multitudine) inveniri non paucos aut imperitos, aut dubiæ fidei: quorum cum numerus ſit ineundus, non autem rationes expendendæ, plures utique, non meliores prævalituros.

Poſt præcepta auro annuo inſtruitur à Rege, qui in comitiis Equites aurei Velleris creat: *anno* 1516.

Ergo inſtructa in hunc modum Gubernatrice, proventu illi annuo triginta ſex aureorum millium attributo, publicam aucturus gratulationem Rex, in iis Gandavenſibus comitiis Sodales aurei Velleris in eorum, qui deceſſerant, locum undecim creavit; tot enim deerant ad unum & quinquaginta, ad quem numerum extenderat equeſtrem hanc militiam Carolus V
cum ejus inſtitutor Philippus viginti quinque
1429. collegis Ordinem circumſcripſiſſet initio, poſt-
1433. ea ſex additis, ad unum ac triginta produxiſſet. Poſtremo agere cum Ordinum procuratoribus, eorumque audire poſtulata Rex inſtituit. Regis nomine Granvellanus Antiſtes verba fecit: Borlutius Gandavenſis Orator pro Ordinibus reſpondit. Granvellanus rationem Regiæ in Hiſpaniam profectionis reddidit: Margaritam Parmenſem Ducem (aſſidebat tunc apud Regem) Belgii Burgundiæque ampliſſima cum auctoritate Gubernatricem pronunciavit: de veteri Religione adverſus corruptores hæreticos multa diſſeruit: hujus apprime cuſtodiam, ſimul & obſequium erga Regis ſororem, dum rediret in Belgium Rex, accurate commendavit. Borlutius vero, poſt officia gratiarum promiſſorumque erga Regem, erga Gubernatricem; hæc præcipue provinciarum poſtulata propoſuit: Orare Ordines, ut Caroli patris exemplo peregrinos milites Belgio Rex educeret, præſidiiſq; non niſi Belgicis uteretur;

Gubernatricem pronunciat: Religionem & obedientiam commendat.

Audit Ordinum poſtulata.

retur; atque ad earum conſilia Provinciarum externos homines non adhiberet. Quorum cum ſpem feciſſet Rex, pollicitus peregrinos milites, qui ſupererant, (nam à pleriſque jam Belgium liberaverat) educturum ſe intra menſes omnino quatuor; abſolutis comitiis, rebuſque per Belgium omne procuratis, Gandavo in Zelandiam diſcedens, è Fliſſingæ portu, ſecunda navigatione, Auguſto menſe ſolvit in Hiſpaniam. Simul Parmenſis Gubernatrix, atque Sabaudus Regem comitati, hic cum regia ſponſa in Italiam abiit; illa Bruxellas veterem Belgicorum Principum ſedem profecta, Septembri menſe hujus anni quinquageſimi noni ſupra ſeſquimilleſimum, ad Provinciarum regimen aggreſſa eſt.

1559. annuitque: *anno 1558 & 1559.*

& abit in Hiſpaniam: Sabaudus vero in Italiam: *Emmanuel Philibertus,* & Margarita Bruxellas.

DE BELLO BELGICO

LIBER SECVNDVS.

PHilippi Regis è Belgio diſceſſus novo illi rerum ſtatui perincommodus accidit. Nimirum quælibet civitatum regnorumque mutatio, velut arbuſculæ poſitio aut tranſlatio, præſenti cura opus habet, dum comprehendiſſe, egiſſeque altius radices animadvertas. Neque ego dubitaverim, quin longe melius conſultum Belgio fuiſſet, ſi Rex (modo neceſſitates Hiſpaniæ permitterent) aliquamdiu cunctatus, quem curſum haberent res à ſe diſpoſitæ ſpectaſſet ipſe, motumque, quem orbi illi dederat, obſervaſſet è propinquo, & non tantummodo ex aliorum ſermonibus ambigue cognoviſſet. Mutat enim plerumque ſaporem longis variiſque ſub terram ſpatiis decurrens aqua: nec de illa perinde judicat longinquus pota-

Regis diſceſſus incommodus rebus nondum firmatis in Belgio.

 tor,

1559. tor, atque is qui ad aquæ caput aſſidet hauritque de fonte. ſane liquidius ac ſincerius introſpexiſſet in hominum conſilia Princeps, eoque minora fuiſſent ea mala, quæ ab ejus diſceſſu magnis diuturniſque tumultibus involvere Belgium. Atque ut Carolo patre ad coronam Imperii capeſſendam profecto in Germaniam, Hiſpani ſumptis in Gubernatores armis continuo rebellarunt: ita Belgarum Populi, digreſſo in Hiſpaniam ad ineundam Regnorum poſſeſſionem Philippo Rege, inteſtinis illico diſcordiis inter ſe Præfectoſque ſuos diu agitati, ſciſſis aliquando Provinciis à Principe deſcivere.

Simile in Hiſpania damnum, abeunte inde Carolo V in Germaniam.

1520.

Quorum ego malorum cauſas in præſentia narraturus, fateor nuſquam me tumultum bellumve aliquod legiſſe, cujus de origine tam varie diſſimiliterque vulgus ſenſerit, ſcriptores diſſeruerint. Credo, quod aliqui, cum eas, quæ ferebantur hujus belli cauſæ, viderent longe impares eſſe tantis rerum motibus excitandis, ipſi ſuſpicati ſunt alias atque alias, ad hiſtorici ingenium, quam ad hiſtoriæ fidem aptiores. Alii pro ſtudio partium ac religionum habuere delectum cauſarum: iis nempe ſilentio callide tranſmiſſis, quæ rebus ſuis officere videbantur. Alii demum non tam ut lectorem fallerent, quam falſi ipſi deceptique earum ſpecie cauſarum, quæ obtentui habebantur, ignari quid à principiis differant cauſæ, veram ſub iis nominibus diſſidiorum originem non expedivere. cum tamen id hiſtorico in primis incumbat, ut quæ pacis, bellique aut ſeditionum principia, quæ horum cauſæ ſive origo fuerint, & internoſcat ipſe, & lectorem opportune ſubmoneat: ne illi perperam de factis eventiſque rerum, ignorato principiorum & cauſarum diſcrimine, judicium ferant: quæque eſt magiſtra prudentiæ, fiat illis erroris occaſio. Neque enim otioſe altercati ſunt veteres annalium ſcriptores, Vndenam belli, quod Hannibale duce Carthaginienſes, cum Populo Romano geſſere, origo repetenda eſſet. quando referre

Cauſæ ſcriptorum diſſentientium de principiis Belgicorum tumultuum:

Ingenii oſtentatio,

Studia partium,

Ignoratio diſcriminis inter principium & cauſam.

Quod diſcrimen tenendum in primis hiſtorico, aperiendumque.

Sic fecere priſci ac boni.

referre perplurimum exiſtimabant, ut qui ea Romanorum Pœnorumque facta lecturi erant, in amborum conſilia penetrarent, æqua induerent rerum judicia, longeque aliter & fœderum ſanctiones, & Legatorum querimonias, & univerſi jura belli metirentur. His ego magnis exemplis admonitus operæ pretium duxi, non ante aggredi ad Belgicos tumultus longe Punicis diuturniores, quam eorum cauſis, atque principiis partite accurateque inveſtigatis. Præſertim cum in re litteris multorum ac ſermonibus diverſe arbitrata, ipſe ob magna ac propria ad hanc enarrationem adjumenta, poſſim exquiſitius aliquid ac certius polliceri. Haud dubium eſt, quin libertas, cui aliquamdiu populi aſſueverint, ſi quid eis imminuitur & carpitur, magnos plerumque motus excitaverit. Nec illud eſt obſcurum, Belgarum adminiſtrationem prope acceſſiſſe ad civitatum liberarum formam, beneficio Principum, qui multis liberalibuſque diplomatis eos populos etſi non tota libertate donarunt, magna ſaltem parte ſervitutis exemerunt: præcipue Brabantinos, in quorum Provinciam ſcimus transferre ſe ſolitas è vicinis locis parituras mulieres, ut Brabantinas immunitates filiis eo ſolo genitis acquirerent. crederes ab agricolis eligi plantaria, in quibus enatæ arbuſculæ, primoque illo terræ velut ab ubere lactentes, alio dein ſecum auferant dotes hoſpitalis ſoli. Hinc malorum originem auſpicantur ſcriptorum multi, Quod miles Hiſpanus contra Regis promiſſa tamdiu retineretur in Belgio: quod novis quatuordecim Epiſcopis ad priſtinos quatuor adjunctis, augeri videretur, contra quam ex Provinciarum privilegiis debuit, Sacerdotalis ſtatus: quod conatu inducendi novos Fidei Quæſitores, inſolens judiciorum forma Belgarum populis imponeretur. Quæ quatenus fuerint ſeditionum ſeu principia, ſeu cauſæ, in præſentia mihi cum diſcrimine & cura ſtatuendum eſt.

Et Hiſpanos quidem milites adhibuerat Phi-

1559. *Fab. Pict. in Annal. T. Liv. lib. 21. Polyb. lib. 3.*

Quorum ſequi exempla haud difficile ab arcanis Principum litteris inſtructo.

Libertas Belgarum magna.

Lud. Guicciard. in deſcript. Belg.

ex qua multis origo malorum, quod eam Rex carpſerit tribus modis.

RETENTIO mili.

1559. Hiſpanorum, prima occaſio tumultuum,

de qua Belgæ queruntur, ſtimulati ab Orangio, & irritati à licentia Hiſpanorum.

inde abalienatio à Rege; quæ nec tota Belgis, nec tota Regi tribuenda.

An ex hoc primo fonte deriventur Belgici tumultus.

Philippus Rex adverſum Gallos: neque id Belgæ querebantur. Sed abſoluto bello, cum multos eorum militum extra Belgium eduxiſſet, tria millia retinuit, iiſque Orangium Egmontiumque præfecit inani ſpecie honoris, revera ad imminuendam invidiam externæ militiæ, gratioſis Ducum nominibus apud ſuos. Verum non imminuit. Eam ex una parte Dux uterque gravate ſuſtinere ſe illud quidquid erat muneris, præ ſe ferebat; Orangius, ut eas Hiſpanorum reliquias Belgæ non ferrent, etiam ſtimulabat: Ex altera parte milites Hiſpani, licentia rixiſque (ut fit) in limitaneis præſertim urbibus, per quas diſpoſiti erant, non parum irritaverant animos popularium. Ex quo in eos odium, inque Regem indignatio univerſo fere Belgio concitata. Quam profecto mutuam abalienationem ſicuti numquam ego totam Belgis imputaverim, quippe qui viderent differri promiſſa ejus educendi militis, cum quo rixandum ſibi quotidie foret; ita nec facile damnaverim Regis moram in eo præſidio apud Belgas continuando. cum Rex partim à ſorore Gubernatrice admoneretur: Videret, ne Hiſpanorum miſſione finitimis civitatibus adderentur animi: partim ipſe per ſe, ut erat ſuſpicacis ingenii, eum Belgarum conatum in externo milite ejiciendo ſuſpectum oppido haberet. ut quanto ipſi ardentius, ac plane contumacius promiſſa repeterent, tanto Rex ſegnius, atque adeo cautius agendum putaret. Verum quidquid cauſæ aut Rex habuerit, aut Belgæ: his certe ſatisfactum ab illo eſt, ſiquidem paulo poſt annum, quam Philippus Belgio ceſſit, Hiſpani tranſmigrarunt, motuſque ille ac turbæ populorum momento conſederunt. Vt ſane Belgicorum tumultuum cauſas hinc deducere leviſſimum ſit.

AVCTVS Epiſcoporum numerus, ſecunda oratio tumultuum,

Longe validius telum fuit ad concitandos Belgarum animos auctus Epiſcoporum numerus. Præſertim quod mortuo Paulo IV quæ de illorum reditibus is ordinaverat, mutare conſultius viſum eſt; ac ſtatuendæ dotis ea inita

eſt

eſt ratio, quam & Nuntius Apoſtolicus in Belgio, & Pontifex Pius IV Romæ probavere, Vt in aliquot Abbatum, quos mori contingeret, locum ſufficerentur Epiſcopi: nomenque, & proventus, alioſque Abbatum honores ita caperent, ut nihil interim de Cœnobiorum cultu remitteretur. Hæc autem ſive infularum multiplicatio, ſive dotis attributio, mirum profecto eſt quam ex omni hominum ordine paucos habuerit toto ferme Belgio, quibus non ingrate accidiſſe videretur. Querebantur veteres Epiſcopi cum Belgici, tum finitimi, quod acceſſu novorum Antiſtitum, illi quidem contractiores haberent terminos ditionis: hi vero præter terminos, etiam Pontificiales fructus tenuiores; cum præſertim definita ea res Romæ fuiſſet, iis, quorum intererat, non auditis. Nobilitas indigne ferebat, Epiſcopus Abbatum loco comitia frequentaturos: quippe futuros longe quam Abbates (pro eo, quo eſſent gradu) potentiores: ideoque de Nobilium non ſolum auctoritate plurimum detractum iri, ſed etiam de libertate: neque enim auſuros ſe conſilia in commune conferre, iis præſentibus, quos ſcirent, ſacramenti Religione Romano Pontifici obnoxios illuc omnia tracturos. immo neque hoc eſſe è re Principis, ut in comitiis tantopere dominentur, qui ſummi Pontificis auctoritatem nutumque jurati ſequuntur. Sed nullæ, quam Abbatum monachorumque acriores erant querimoniæ, quia juſtiores videbantur: Eripi ſibi, contra omnem vetuſtatis memoriam, jus poteſtatémque ex ſuo ordine Abbatis eligendi. Non debere hominibus religioſis certum vitæ inſtitutum ſecutis eos præfici, qui religioſæ diſciplinæ eſſent ignari. Nimirum ad Epiſcopos tranſituras Abbatum opes auctoritatemque, cæterum ſollicitudinem ac moleſtiam penes monachorum aliquem futura. Adhibitos tunc quidem eſſe ad ea munera viros doctrina & vita conſpicuos, mox è comitatu Principis aſſentatoribus aſſecliſque tam

1559.

veterum Epiſcoporum, de quo querimoniæ,

& Nobilium,

& Abbatum.

1559. opulenta ſacerdotia prædæ ceſſura. Præter hæc quæ varie jactabantur, duo in ore ferme omnium tunc erant, Ea novorum Antiſtitum creatione & Brabantina privilegia violari, & Hiſpanicam inquirendi de Religione ſeveritatem paulatim induci. De quo poſteriore, quoniam peculiares turbas excitavit, ſeorſim dicam; illud quamquam apud omnes ferme ſcriptores lego; quæ tamen ſint ea concepta diplomatum verba, quibus obſtringeretur Rex, ne ea ratione augere Pontificum numerum liceret, nuſquam apud hiſtoricos lego. Nam quod aliqui ſcribunt, Iurare ſolitum inauguratum Principem, Ab ſe non amplificatum iri Eccleſiaſticum ſtatum; id non utique bona fide referunt, cum non niſi ſuper ea amplificatione Princeps id affirmet, qua negat permiſſurum ſe, ut laicorum bona ad Eccleſiaſticas perſonas, quas *manus mortuas* vocant, abſque certis conditionibus transferantur, procul eſt ab inſtituta controverſia. Quare inter eorum tabulas amplius ſcrutandum ratus, unum reperi, in quo adverſus hanc ipſam augendorum Antiſtitum rationem caveri videatur. Quam ego privilegii cautionem, niſi me ad hiſtoriæ normam ubique componerem, diſſimulare tuto poteram, cum neque ipſi meminerint, quos odio in Hiſpanos multa ſcripſiſſe certum habeo. Etenim Philippus Rex à Carolo Cæſare parente renunciatus Brabantiæ Dux, inter alia, quibus eam Provinciam in læto illo Introitu donat, privilegia, hoc quoque memorat: Curaturum ſe, ne Abbatum, Antiſtitum, aliarumque ſacrarum perſonarum præfecturæ, fundique ac cenſus cuiquam in poſterum, Commendationis (quod ajunt) nomine per Brabantiam tradantur. Atqui dum, curante Rege, novis Epiſcopis attribuebatur Abbatum defunctorum locus, nimirum exui videbantur immunitatibus ſuis Brabantini: dabaturque proinde in vulgus occaſio, ut quam rem privatis quiſque utilitatibus oderat, eam honeſto violatorum privilegiorum nomine deteſtari

& ferme omnium defendentium Brabantiæ privilegia.

Quæ hæc eſſent privilegia;

In 1 Addit. ad lætum Introitum Principis Hiſpaniæ, art. 14.

art. 56.
& quomodo violarentur,

Epiſcopos augendo.

teſtari palam poſſet. Quare mirabantur aliqui, quæ mens, quodve conſilium Regi foret, novos Antiſtites, nempe rem pleriſque ingratam, inducendo, ingratiorem multo facere, atque odioſiorem ob eam ex Cœnobiorum proventibus translationem. Addebantque propterea, ſi Rex pergeret populorum privilegia libertatemque imminutum ire, Brabantinos haut injuria tumultuaturos; quando meminiſſe deberet Princeps, in eodem diplomate conſentire ſe, ut ſibi nulla obſequii, clientelæ, ac obedientiæ officia deferantur à populis, queis ipſe præſtarè nolit integra, quæ ſolenni religione ſpoponderit. Non deerant tamen, qui contra ſentirent, quantoque hæc videbant Regem moliri minore ſuo commodo, majore periculo; tanto ſincerius extollerent Principis Religionem, qui ea in re, præter populorum ſalutem nihil propoſitum habere in animo poſſet. Nec ſatis apparere, quid in eo homines culparent: auctumne Paſtorum numerum, an attributa illis alimenta; perinde quaſi auctore Pontifice Romano non liceat in Belgio facere, quod in Germania, quod in Gallia, inter quas medium jacet Belgium, dudum licuit. Nonne Bonifacius Moguntinus Epiſcopus, Apoſtolicæ Sedis in Germania Legatus, abundante alicubi Chriſtianorum multitudine, tres novos Epiſcopos, auctoritate Gregorii III, & Zachariæ Pontificum, ad reliquos addidit? atqui perſimilem quoque cauſam præter alias eſſe in Belgio. Quid apud Gallos? Sacram Toloſani Epiſcopi præfecturam, quod ampliſſime pateret, nequiretque unus paſtor inſpicere ſingulorum vultus, in quinque Epiſcopales ſedes partitus eſt Ioannes XXII. non modo nulla aut Narbonenſis, aut Bituricenſis, aut Cadurcenſis Antiſtitum habita ratione, à quorum ditionibus abſtrahebantur & Eccleſia Toloſana, & ex novis civitatibus aliquæ, ſed magna etiam redituum jactura quam facere neceſſe fuit Toloſanum Antiſtitem ex ea Diæceſeos ſuæ, quæ tum erat

1559.
Inde in Regem multorum indignatio,
& minæ.
Art. 5.
Pro Rege alii ſentiunt,
differuntque,
exemplo finitimarum provinciarum,
adverſus querelas veterum Epiſcoporum,
Baron. an. 639, & 741.
Extravag. Salvator. de Preben. & Dignit.

1559. opulentiſſima, diviſione. Vt ſane non oportuerit evocari propterea Romam, audirique finitimos Belgio Pontifices, quorum rationes ad propria demum commoda quæſtuſque referendas, ſatis conſtaret. Neque alio ſpectare Nobilium nonnullorum querimonias. Nempe ægre eos ferre, quod in comitiis impune de Religione, de Rege diſſerendi licentiam coërceri ſibi plurimum videret importuna eorum præſentia, quos tanquam Patres, ſacrorumque Principes venerari, & tamquam eorundem ſacrorum vindices vereri deberent. Nam quod dicerent, ſe Regi timere à Pontificiis conſultoribus, nugas eſſe pueris vendibiles. ſibi eos timere, ne ſi quid adverſus Principem diſceptarent, teſtes atque adverſarios haberent eos, qui plura quam Abbates ab Rege accepiſſent ſperarentque. Porro querimonias Abbatum monachorumque aliquanto acerbiores eſſe, quam eos condeceret. non abſque exemplo fieri, quod Abbatis loco ſubſtitueretur Epiſcopus. Aſpicerent ad Galliam: reperturos Condomii, Vabrinci, Lomberiæ (ut alii ſileantur) Epiſcopos à Ioanne XXII in Monaſteriis inſtitutos. Ac, ſi careret ea res exemplo, cum id impetraverit Princeps à Pontifice, qui monachis imperare poſſet, eſſe eorum modeſtiæ, præbere cæteris obedientiæ adverſus Pontificem documentum. Meminiſſe eos debere, pleraque illorum prædiorum proventuumque à Belgii Principibus tributa eſſe cœnobiis. Quo æquius videbatur, ut Rège eos reditus derivante non in queſtum & compendium ſuum, ſed in illarum Provinciarum fructum ſalutemque, ipſi quoque Abbates cum Principe conſentirent, juvarentque populorum neceſſitatem tanto impenſius, quanto ea cura propius attingit religioſum inſtitutum: nec importunis vociferationibus rem optimam corrumperent, populis offenſioni forent, Pontificis ſimul ac Regis animum ab ipſorum patrocinio abalienarent. Nam quod privilegiis non ſtetiſſe Principem

[Margin: & Nobilium,]

[Margin: & Abbatum. *Aubertus Miraus in Notitia Epiſc.*]

cipem

cipem tantopere lamentarentur; primum non ſatis eos intelligere, quid inter commendationem ſacerdotalium bonorum, & eorumdem conjunctionem interſit: illam inſtar depoſiti Commendatario concredi, hanc abſolute tanquam Domino attribui. atque adeo, quæ cuiquam commendantur, ſi vita is abeat, redire ad Depoſitorem ſeu primum Dominum, niſi rurſus in alium nova commendatione transferatur. At quæ conjunguntur, non redire, ſed ſucceſſori in eo munere, cui adjuncta ſemel fuerant, perpetuo manere. Neque hac ratione plus à monaſteriis per conjunctionem auferri, quam per commendationem ablatum fuiſſet; cum non magis ad monaſteria non redeant quæ conjunguntur, quam quæ commendantur. ſiquidem ſemel commendata, in alios atque alios à Pontifice, ad quem redeunt, ſubinde conferuntur. Immo cum bona commendari etiam procul agentibus queant, nequeant autem quæ Epiſcopatibus adjunguntur (hæc enim longe religioſius Epiſcopi præſentiam, quam illa Commendatarii requirunt) Belgicos proventus, qui commendatione exportarentur ad exteros, conjunctione in Belgio retineri. Itaque Regem, dum curaverit, Abbatum præfecturas non commendari Epiſcopis, (id quod privilegio cavetur) ſed Epiſcopatibus adjungi, profecto neq; jurata in Belgii commoda quidquam admiſiſſe. Quamquam quidem opus eſſe pluribus? cum, hac ipſa controverſia ad Lovanienſem Academiam relata, expenſaque à viris & Theologiæ & Iuris utriuſque conſultiſſimis, reſponſum denique ſit, Eam conjunctionem bonorum, uti & novarum Sedium inſtitutionem, nec juri nec dicto ab Rege ſacramento repugnare. Deinde, reputare illos ſecum debere, alia tunc eſſe tempora, alios mores. Religione incolumi, nihil Regem mutaſſe: ea periclitante, nulla eſſe privilegia, quibus jure teneri Princeps debeat, ne Provinciis ſuis peſſum euntibus ſubveniat. Paſtorum numerum opportunum eſſe remedium ad tuendum

[Marginal notes:]

1559. Verborum privilegii interpretatio:

ex qua conficiunt, illud non violatum.

4 Iunii 1561 apud Arnol. Havenſ. de nov. Epiſ. l. 2.

Addunt Lovanienſem deciſionem: & neceſſitatem privilegiis potiorem

1559. dum Chriſti gregem contra irrumpentes paſſim lupos; idque neminem reperiri adeo infenſum Regi, qui non fateatur, aut certe non ſentiat. Nec eorum dotem potuiſſe minore incommodo confici; quam qua ratione viri prudentiſſimi ei rei præpoſiti ſtatuerant, Rex probaverat, Pontifex juſſerat. Neque debuiſſe Principem (hoc enim requirebant aliqui) ea ſuper re Ordines convocare, ex eorumque ſententia conſilium capere: quod non ſolum nullo ad id obſtringi ſe jure putaret, ſed etiam animo prævideret, Ordines in re compluribus ingrata, inſtigantibus præſertim finitimis hæreticis, facile pro ea, quam exercent iis comitiis, libertate diſſenſuros, in quo & Majeſtatem ſuam populis tentandam, aut etiam contemnendam expoſuiſſet Rex, & eorum animos tanto magis irritaſſet, quanto iis palam invitis repugnantibuſque, quod ſemel ſecum ſtatuerat, peregiſſet. At enim potuiſſe Regem aliunde ſuppeditare novis Epiſcopis alimenta: quod ſi, quo ſe cumque verteret, omnia magnis impedita difficultatibus videret, debuiſſe regia pecunia, non aliena, rem conficere, ſine populorum turbis, ſine cujuſquam mala gratia. Quaſi vero æquum non eſſet, ut qui Belgio Paſtores inſervirent, Belgicis quoque proventibus alerentur. Neque pepercisse ærario ſuo Principem, attributis nummum aureorum ſeſquimille in ſingulos Epiſcopos, quoad eorum dos exigeretur aliunde: quamquam dum eos inducebat Rex in Abbatum bona, non plane aliena dilargiri: præſertim cum id auctoritate fecerit Romani Pontificis, penes quem eſſet eorum bonorum adminiſtratio. Ex quibus ad extremum conficiebant, etſi Epiſcopos perpetuis reditibus aluiſſet Rex, non tamen propterea quieturos illos, quibus non tam ea proventuum translatio ſeu conjunctio, quam ipſe Paſtorum numerus gravis erat. Id quod damnari nulla ratione, immo excipi ceu ſalutare opportunumque remedium cum debuiſſet, ſatis apparere, utrinam parti, ſi quid ob eam

Nec debuiſſe Regem Ordines convocare;

Aut ex ſuo dotem Epiſcopis conſtituere:

præſertim cum partem attribuerit ex ſuo.

eam cauſam tumultuarentur aut Brabantini,aut alii Belgarum populi, ea tumultuum initia tribuenda eſſent. Sed neque ab hac parte ſumptum eſt tumultuandi principium. Ea enim ratio Epiſcopos in Abbatum, ſi qui forte decederent, locum inducendi, jungendique cum illis horum bona, ob aſſiduas ad Pontificem, ad Regem querimonias, quas in loco memorabo, pauciſſimis in Vrbibus inſtituta eſt. Certe in Brabantia, quæ maxime recuſabat Rege demum annuenti, tunc quidem nihil immutatum. Non tamen negarim, ea agitatione diſcordantium animorum, obedientiam obſequiumque adverſus Principem, hoc eſt, imperii firmamenta, non parum vitii feciſſe, ac ruinam, ſi validius impellerentur, præmonſtraſſe. ſiquidem NIHIL tam regno pernicioſum, quam ſi populus addiſcat in Dominum palam obniti. ab eoque non ſolum impune, ſed etiam feliciter diſſentire.

1559.

An hinc deducenda ſit tumultuum origo.

Vna omnium maxime turbavit concivitque Belgarum populos ſuſpicio primum, dein conatus Inquiſitionis adverſum hæreſes inſtituendæ, Placitiſque Caroli Cæſaris firmandæ. Quæ res, quoniam vulgo viſa eſt aperuiſſe in Belgio belli fores, operæ pretium faciam, ſi quidquid hoc eſt, paulo accuratius evolvam. Religio ſicuti apud omnes magni ſemper fuit, quod Deo cultum, quod populis concordiam præſtet: ita in Chriſtiana potiſſimum Repub. ſedulo proviſum adverſus ejus turbatores. Ea provincia ab ſolis Epiſcopis, ad quos jure pertinet, principio adminiſtrata. Poſtea, ſive quod pluribus curis ſacer is Magiſtratus implicetur, ſive quod ab ſuo grege abeſſe interdum Epiſcopos contingat, ſive demum quod eorum aliqui incurioſe, non nemo etiam inſcite id muneris exerceat; optimum factu viſum eſt, ſi ab Sede Apoſtolica delegarentur extra ordinem judices doctrina ac pietate præſtantes, quibus inquirendi animadvertendique in hæreticos jus eſſet, eoque Apoſtolici Inquiſitores appel-

INQVISITIO tertia occaſio tumultuum.

Ejus initium in Chriſtiana Repub.

1559. pellati. Id primum ab Innocentio Pontifice ejus nominis Tertio, ſupra annos quadringentos cœptum reperio, miſſo adverſus Albigenſes divo Dominico Prædicatorum familiæ fundatore, qui primus Quæſitoris munus ſumma cum laude geſſit. Exceptus inde mos, eodem ferme ac ſequenti dein ſæculo, à multis Chriſtiani orbis nationibus, creatique in ſingulis Provinciis aliquot Fidei Cenſores, qui de Religionis injuria legitime cognoſcerent. Non tamen ubique ea res perinde valuit. Alio temporarii Quæſitores miſſi ob hæreſim repente enatam, eaque extincta revocati: certum alibi tribunal erectum; quo de Fide quæſtiones perpetuo referrentur: alibi tota ea judicii forma rejecta, nec alii, præter Epiſcopos, permiſſi in hæreticos inquirere. Quin & Romæ variatum: nam modo per conſuetos Vrbanoſque Magiſtratus adminiſtrata omnia, Quæſitor extra ordinem nullus; modo plures, ſed ſub unius pluriumve regimine Purpuratorum Patrum: donec Pontifex Paulus IV inſtituto aliquorum ex iis Patribus Collegio, quorum ſuffragiis hæ controverſiæ finirentur; auguſtiori ſanctiorique judicio rem in poſterum Romæ ſtabilivit. Porro ut firmius hæc perſtarent, METVS, qui lictor eſt legum, à principio intentatus: mulctæque ac pœnæ in contumaces indictæ atque exactæ, mitiores ab jure Pontificio, ab Cæſareo graviores. Etenim Imperatores, cum animadverterent, præter Dei ſacrorumque cultum, pacis intereſſe cujus tutor eſt Princeps, ſi Religione continerentur populi: viderentque, ea periclitante, non poſſe inter fœdas hæreſum undas tranquillitati locum eſſe; quæ in perduellionis reos, eadem in hæreticos, ceu Religionis, atque adeo pacis hoſtes ſupplicia decrevere: ita tamen, ut pœnæ non ante ſumerentur, quam in Eccleſiaſtico foro, cujus eſt de hæreſi cognoſcere, diſceptatum ea ſuper re, nomenque criminis pronunciatum foret. Quæ etſi per Orthodoxorum provincias

Ejuſdem procuratio varia

Romæ ſtabilita:

Conſtit. 34. Licet. non ſine pœnis.

l. Manich. & l. Quicumque. C. De hæreticis.

c. Vt inquiſitionis. De hæreticis. in 6.

vincias ſemper exercita ſunt, proque repentinis hominum de Religione prave ſentientium motibus, accuratius alicubi procurata; nuſquam tamen, quam per Hiſpaniam, exquiſitius acriuſque, ſive proprio Catholicorum Principum ſtudio, ſive externa populorum, qui ſe iis regnis infuderant, contagione. Hæc autem procuratio Religionis aucta poſtmodum eſt in univerſa fere Chriſtiana Repub. ob excitatas uno ab homine quam latiſſime turbas: Martinum Lutherum loquor, eorum temporum conſequentiumque calamitatem. quam ille calamitatem diu meditatus Orthodoxorum quieti, nunc incepto, nunc mutato conſilio, velut incertus animi. (an potius in opportunitatem intentus?) ad extremum mortuo Maximiliano Cæſare, accitoque ad Imperium Carolo Maximiliani nepote, in facinus erupit. haud ignarus, INITIA Principatuum novis eſſe rebus attentandis accommodata: ſimul quod Cæſaris adoleſcentiam crederet rudem adhuc regnandi, eoque ſperneret. certe ratus, illum potius ſtabiliendis Imperii rebus, quam retinendis Sacrorum ritibus operam daturum: ſollicitatis ad defectionem ab Eccleſia primum, tum (quod proximum eſt) à ſuis Principibus, ipſoque à Cæſare provinciis, Romanum Imperium pariter ac Religionem in partes ſcidit. Quo factum eſt, ut multo quam ante impenſius ſummi Pontifices de Fide quæſtiones intenderent, Chriſtianique Principes, ut cuique Religio, reſque publica cordi erat, enixius incumberent in eam curam. Et vero Carolus Imperator, cujus in primis auxilium ſpectabat læſa Religio, veteri Cæſarum exemplo, leges ſibi ſtatuendas per Imperii ac Belgii Provincias illicò duxit adverſus Catholicæ Fidei corruptores. Quare dum is ab Hiſpania per Belgium Germaniamque, ſumma mortalium gratulatione plauſuque, ac toto illo jàm tum blandientis fortunæ ſtrepitu vehitur ad Imperii ſedem, Wormatiæ in celeberrimo

1559.

In Hiſpania præcipue, præſertim ab anno 1383.

Mart. Lutheri occaſione ubique intenditur:

Maximil. I Imper.

Caroli V. Imp. in Lutherum & hæreticos edicta.

Gratian. Valentin. Theod. Arcad. Honor. Marcian. & alii Imp. Leo. X.

Proce-

1559 Procerum conventu Martinum Lutherum, ab Romano Pontifice damnatum, ipſe quoque Septemvirum Auguſtalium, Imperiique Principum atque Ordinum ſuffragiis damnat proſcribitque: ac proſcriptionis edictum eodem anno, qui fuit vigeſimus primus ſupra ſeſquimilleſimum, per omnes Imperii ac Patrimonii ſui Provincias proponit. Cum vero nihil propterea malum remitteret, immò (ut FLAGITIA impetu valent) intra paucos menſes ea contagio florentiſſimas civitates afficeret, aut afflaret, Cæſar & reis alicubi ſupplicio affectis, & novis ubique & amplioribus, quæ ſepties repetiit, edictis, medicinam conatus eſt facere furenti volaticoque morbo. Quin etiam cum poſtulaſſet à Pontifice Cenſores Fidei, accepiſſetque; eorum auctoritati ſecuritatique cavens multa ſancivit, quæ anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimique Placito præſcribuntur. Verum nova illa judicii facies plus terroris ſecum attulit in Belgium, quam obſervantiæ. Nam etſi alicubi ſuſcepta res eſt, Brabantini tamen, quod in eo carpi libertatem ſuam dicerent, commodum nacti, impoſito ſeſe onere liberarunt ſub ejus anni quinquageſimi finem, quo tempore partim Auguſtana comitia, Tridentinumque Concilium, partim bella continenter alia ex aliis nata per Numidiam, Pannoniam, Italiam, Germaniam, Galliamque, alio diſtraxere Cæſaris curas. Et quamquam Philippus Rex, ubi in Belgii poſſeſſionem intulit pedem, ſtatim paternas ea ſuper re leges novo edicto firmavit; rem tamen haud promovit, implicitus repente bello, quod eo ipſo, quo edictum propoſuit anno, tribuſque inſequentibus, acerrime cum Gallo geſſit. Donec anno quinquageſimò nono, cum primum à bello nactus eſt otium, revocavit illico animum ad Religionem ſtabiliendam, diſcedenſque à Belgio, mandata ſorori Gubernatrici, atque Antiſtiti Granvellano dedit, Enixe curarent, ut Caroli Placita & cautiones, quas ipſe Rex

Septies ab eo repetita: *In Belgio.*

Brabantinis Inquiſitionem recuſantibus.

Philippus Rex patris edicta confirmat.

Gubernatrici executionem mandat:

pro

pro Pontificiis Quæſitoribus confirmarat, exquiſite ſervarentur. Atque hic erat rerum ſtatus, hæc Caroli Cæſaris edicta, hæc Inquiſitionis in hæreſes initia proceſſuſque. Cum Margarita Parmenſis, uti erat injunctum, intendens in eam curam, idque agere cum Provinciarum Præfectis aggreſſa, ſenſit eſſe non paulo difficilius imperata facere, quam imperare facienda. Magiſtratus ægre videbantur id negotii in ſeſe ſuſcipere. Nobilium aliqui operam ſuam ambigue pollicebantur, aliqui præciſe negabant opportunum tunc eſſe, redire ad eum lapidem movendum, ad quem toties offendiſſent. Brabantini qui ſub Carolo Cæſare frenum excuſſerant, & præſente Philippo Rege non receperant, nunc ad Gubernatricis feminæ vocem, in illud ſeſe induerent? Apud populum nihil moderati, aut medii, conſternatio primum, mox audacia: nunc timenti, nunc terrenti ſimilis: nempe ut potentiorum aſpiratione, atque hæreticorum flabello agitabatur. Quin & vulgo exaudiebantur in Regem multorum voces, quas aliunde immiſſas in ora ſermonemque multitudinis apparebat. *Cur auxiſſet tot Epiſcopos, ſi Religionis injuriam propulſaturi ipſi non erant? At profecto in Conciliis decretum fuiſſe, ut qui Paſtores animarum in expurganda inter ſuos mala hæreſum fruge ſegnius agerent, Epiſcopali munere exauctorarentur. Curarent igitur Epiſcopi res ſuas, aut perſonam male impoſitam deponerent. quamquam futurum ſatius fuiſſe, ſi non eam induiſſent, neque tot Infularum numero Belgium fruſtra territaſſent. Floruiſſe à multis jam ſæculis Religionem apud Belgas, ſolà urbanorum Magiſtratuum opera, ſine ea Pontificia ſeveritatis pompa, ſine ullis Caroli Cæſaris edictis. Quid nova iſthæc Quæſitorum additamenta, & Hiſpanicos terrores? Deberi hoc nempe magna ex parte Granvellani Antiſtitis ambitioni, qui* VT SVPPLICES *habeat, miſeros ac reos quærat,* SVADENDAM *eſſe Religionem, non imperandam. Caroli mentem egregie piam fuiſſe in iis legibus condendis:*

ſed

1559.

Gubernatrix Magiſtratibus.

Magiſtratus rem non promovent.

Brabantini recuſant.

Populus variat.

Vulgo ſermo adverſus Inquiſitionem & edicta Cæſ.

In Lateranenſi ſub Innocentio III.

1559. *ſed experientia conſtare, per eas Religionis cauſam nihilo meliorem, & Provinciarum ſtatum remque publicam multo deteriorem quotidie fieri. Et cœpiſſe jam intermitti commercia regionum, ſublata mercatorum libertate, magno utique impendio Belgarum ac præcipue Antverpienſium, quorum opes ea negotiatione conſtent. Poſtremo neque Carolum Cæſarem, neque Philippum Regem, neque Principem ullum, qui in Brabantina privilegia juraverit, promiſeritque ſe non impoſiturum in populis novas judiciorum formas, poſſet Belgas, (ſi jura quidquam valent) adigere ad Inquiſitionis edictorumque ſeveritatem perferendam.* Verum Gubernatrice nihil in iis rumoribus mota, cum de reis interim ſupplica ſumerentur, Tridentinumque præterea Concilium, quod tunc finem acceperat, juſſu Regis promulgaretur in Belgio; fremere alicubi palam populus, damnatos è lictorum manibus ſemivivos abſtrahere, clandeſtinos in urbe conventus, mox in campis celebrare: quin & Nobilium complures convenire, fœdus neſcioquod inter ſe icere, libellos partim in vulgus ſpargere, partim Gubernatrici magno ſupplicantium cœtu offerre: eo tumultu atque ſucceſſu, ut mitigatis propterea Cæſaris edictis, impetrata delinquentibus venia, intermiſſa de Fidei cenſoribus eo inferendis, ubi ante non fuerant, contentione; nihil profectum ſit, quo minus, infundente ſe è vicinis locis hæreticorum multitudine, concionales homines ipſo in foro Catholicam Fidem oppugnarent, iiſque adjungente ſe ſubita popularium ac nebulonum manu, in templa impetum facerent, bona diriperent, ſacra violarent, in apertam denique defectionem, nullo tunc palam duce, ſumma tamen licentia, vi, latrociniis populationibuſque prorumperent. Atque huc ventum demum eſſe: in eumque nimbum, qui repentino ſonitu Belgium omne prodigioſe pervaſit, coaluiſſe populorum iras ob ſeveritatem Principis affirmabant aliqui, quod is Imperatoriis edictis, quæſtionibus de hæreſi, Tri-

Tumultus ex metu Inquiſitionis, & ex reorum ſuppliciis.

Iudicia aliquorum adverſus Regem.

Tridentinis Decretis, tam multa ſimul importuna molitus, Belgii patientiam irritaſſet. Cum tamen alii omni Regem culpa liberarent, quippe qui eorum edictorum quæſtionumque auctor non extiterat, Patris tantummodo placita, evocatoſque ab eodem in Belgium Pontificios Fidei Cenſores confirmarat. Neque propterea novas judiciorum formas contra Belgarum privilegia Regem aut Cæſarem invexiſſe, dum Quæſitores adduxerant; quod horum juriſdictio, cum non ordinaria, ſed delegata tantum eſſet, nova judicii forma dici non poſſet. Itaque religionem Regis abunde commendabant, quod Romani Pontificis & Conciliorum auctoritati longe poſthaberet turbulentorum hominum minas ac ſeditionem: nec putaret ab ſe imprudenter agi, ſi quæ à ſapientiſſimis Chriſtianæ Reip. Patribus decreta erant adverſus hæreſim, eorum uſum in ſuas ipſe Provincias inveheret primus. Sed hæc diverſorum judicia pluribus hoc loco perſequi, ambitioſi eſſe ingenii duco. præſertim cum ea, quæ hactenus expoſui, contuliſſe quidem aliquid ad Belgicos tumultus, non fuiſſe autem principes illorum cauſas, perſuaſum habeam. Eas in præſentia cauſas enucleatius dicere conſilium eſt: ut quæ plerumque ſint Rerumpublicarum Regnorumque turbamenta, Belgarum exemplo diſcant, qui noſtra hæc legent. 1559. Aliorum pro Rege. *c. Sane 2. de Off. & pot. jud. del. l. 1. §. Qui mandatum. ff. de Off. ejus.*

Raro quæ turbant incitantque plebem, eadem Nobilitati negotium faceſſunt, ſæpe tamen (quaſi eadem mala utrumque parrem premant) conſpirat cum plebe Nobilitas, non partis ſublevandæ aut in commune conſulendi gratia, ſed ut privatum incommodum arceat aliena ope, remque ſuam tacite curet, dum curare publicam vulgo exiſtimatur. Et populus quidem ut tumultuaretur, haud dubie principium duxit ab hæreſi. Invexerant illam partim externi mercatores, quorum cum mercibus hæc quoque peſtis interdum navigat: partim legio- Prima & vera tumultuum Belgicorum cauſa. Apud populum quidem HÆRESIS.

1559. giones Helvetiorum Germanorumque, quorum opera ſuperioribus in bellis uſi perdiu fuerant Carolus Cæſar & Philippus Rex: partim exules ac profugi ex Anglia, quos Maria Regina, dum expurgaret ab hæreſi regnum, edictis ac pœnis inſectata, non pauciores triginta hominum millibus, ex iis qui aliunde tranſmiſerant in eam Inſulam, ſemel ejecit: quorum permulti novas ſedes atque colonias in Belgio poſuere. Inductam vero his præcipue, quos dixi, modis hæreſim alebant augebantque, qui Belgas intercipiebat, finitimi populi, commercioque ut linguæ, ſic & morum pæne confundebant: nec plus aquarum è Germania Rhenus, Moſa è Gallia vehebant in Belgium, quam inde Lutherianæ, hinc Calvinianæ contagiones in eaſdem Belgarum Provincias iiſdem amnes importabant. Vt nihil de Anabaptiſtis adjungam, qui è Weſtphalia Friſiaque frequentiores aderant: quippe vicinius fovebantur, habebanturque ut domi propemodum nati. Ergo affecta ex hiſce capitibus Belgicæ multitudinis pars, atque ad defenſandam eam vitæ licentiam confidentior erga Dominos effecta, cum primum occaſionem eſt nacta, novis animum rebus intendere, atque eos miſcere turbas paulatim cœpit, quas ab hæreſi per populos ac regna perpetuo creari, nimium quantum experti jam ſumus. Etenim RELIGIONEM raro ſolam mutavere civitates: ſed quoties mota eſt ſacra hæc Anchora, toties fluctuavit ſimul Reip. navis. Nec mirum: EST HÆRESIS contumaciæ rudimentum: dumque ex hominum mentibus ſenſim excutit Dei jugum, detrectare atque excutere humana imperia ſimiliter docet. An obſcurum eſt, huc demum deſinere noſtro hoc ſæculo ſapientiam hæreticorum, ut iis, quæ in Catholica Religione paulo graviora videntur, abſciſſis: ac prætextu in Deum fiduciæ, timore ejus extenuato atque expuncto; omni Religione mortales, Dei jam ſecuros, ex-

in Belgium inducta triſariam.

F. Hieron. Pollinus hiſtor. Angl. l. 3. c. 18. Alta & aucta à finitimis populis.

inde Belgium licentius factum.

Hæreſis turbarum concitatrix:

Prona in Atheiſmum.

Confeſſio Iejunium, Pœnitentia, & ſimilia.

expediant: atque ad extremum nullum eſſe uſpiam Numen aſſeverent? Quod qui ſibi perſuaderi ſemel eſt paſſus, expulitque ab animo eum, quem natura Dominum impoſuit; is reliqua imperia ac dominos non minus aſpernabitur, quam ii, qui ubi defecerint à Rege, minores Magiſtratus facile contemnunt. Atque ego quidem inter res humanas admirabile ſemper duxi, in civitatum regnorumque adminiſtratione, tam multa hominum millia uni ſubeſſe, unum timere. Id in parentium conſenſum ſitum eſt: conſenſum reverentia in primis ac metus firmant, præſertim quia SINGVLORVM intereſt ſi univerſi regantur. Hæc autem imperii firmamenta hæreſis aperte convellit: cujus buccinatores ſpecie Chriſtianæ libertatis, in mores vitamque Principum, non ſurdis vulgi auribus, aſſidue atque acerbe declamant. Quorum præceptionibus, & tamquam ſacris imbuti animi multitudinis, haud mirum, ſi tantum & Principi detrahant de auctoritate imperandi, & ſibi addant de immunitate parendi. Inſitum eſt à natura hominibus, averſari Dominos, atque ægre imperia pati: quid facient impulſi quotidianis declamationum flabris, ac tuti fidenteſque Religionis objectu? Satis exemplo ſunt eruntque poſteris Tranſalpinæ regiones, quas paucorum hominum turbulentis concionibus excitas toties armavit hæreſis in Dominos, inexpiabili populorum ac Provinciarum clade. Vt ſane conſtet, quod dicebam, Non poſſe abſque ingenti rerum publicarum motu cultum Religionis antiquari. Et quamquam in Belgium non ita irrepſerat ad eam diem hæreſis, nec ita multos numerabat, ut ab ea factione magnopere timendum tum quidem eſſet, incorruptis popularium pleriſque: cum tamen hi augeri Epiſcoporum numerum, publicari Cæſaris edicta, imponi Fidei Quæſitores animadverterent, canentibus palam hæreticis, hæc omnia conſpirare in perniciem libertatis: facile conjunxere

1559.

Hinc contemptus obedientiæ erga Principes,

& turbæ.

Quibus occaſionibus uſa ſit Hæreſis ad turbas concitandas in Belgio.

1559. cum illis ſtudia. Etenim Belgæ magnis acceptam privilegiis libertatem & ſervavere ſemper, & ob feminarum Principum regimina per quadraginta poſtremos annos continuata, ſecurius uſurpavere. Acceſſerunt ultima diuturnaque bella: quo tempore multum licentiæ afferunt arma, ac DIVISUM prope imperium armata cum multitudine Princeps habet. Quare Belgarum populus longa libertate atque armis ferox, hæreticis immiſtus, iiſque impulſoribus contumax, haud mirum ſi ſolito infenſior, ubi ſe dedit occaſio, non modo non exaudire imperia, quæque nova videbantur onera non pati; ſed etiam erectis animis, majora ſperare magis exemplis occœperit. Quippe erat in oculis Gallia, in qua tantum licentiæ, poſt Amboſianum tumultum, armis extorſerant hæretici, ut regno formidabiles, rogandi eſſent ut quieſcerent. Verum hæc, ut dixi, populi concitatrix hæreſis numquam eos, quos in Belgio vidimus, proceſſus habuiſſet abſque cura & ope Nobilitatis. Hac nimirum ulmo ſi hæreſis caret, ſemper illa quidem, ſed humi, ac pede conculcanda. Et erant eo tunc loco plerique Nobilium, eo in Hiſpanos animo commoti, indignatique, ut ſpei plurimum collocare in ea abalienatione populus haud temere poſſet. Indignationis porro cauſa partim à fruſtratione ingentis ſpei, partim ab æmulatione aulica fuit, quæ præſente Philippo Rege exerceri opertis odiis cœpit, poſtea coram Auſtriaca Gubernatrice per apertas inimicitias uſque ad publicam perniciem perducta eſt. Etenim apud Carolum Cæſarem initio Principatus, Belgarum Proceres dominabantur: Belgæ in aula, Belgæ in armis primas obtinebant. Deinde cum primarii complures viri ex Italia, Hiſpaniaque, ac Germania quotidie confluerent ad florentem in dies magis fortunam Cæſaris, neceſſe fuit, gratiam & munia communicare cum pluribus. Et admittebat plures Imperii bellorumque

Altera tumultuum Belgicorum cauſa, Nobilium ABALIENATIO. Nata potiſſimum ab ÆMULATIONE aulica.

Belgæ quo loco fuerant apud Cæſarem,

magnitudo. Neque angi propterea Belgæ videbantur: quod & Cæſaris animum introſpiciebant in ſe præcipue ptopenſum, & contendere cum peregrina nobilitate, referebant ad patriæ decus. At ubi advenit ab Hiſpania Philippus, Hiſpanorum Procerum corona ſeptus, ac domi foriſque, uti ajebant, impenetrabilis; nimia eorum apud Regem gratia offendi paulatim Belgæ: inde in mores, quorum ubique retinens eſt Hiſpanorum natio, transferre odia: demum ab Rege ipſo, quem Patris diſſimilem indignabantur, ſenſim abalienati. Nam Cæſar aditu facilis alloquioque, privatum in modum demittebat ſe, ſecurus ubique majeſtatis ſuæ. Atque, ut erat verſatili ad omnia pariter ingenio, mores exteros ita induebat, ut non minus cum Germanis Germanum ageret, Italumque cum Italis, aut cum Hiſpanis Hiſpanum; quam Belgis ſuis ſe Belgam præſtaret. Philippus contra, & eſſe & videri omnibus Hiſpanus: parce loqui, nec niſi Hiſpanice: publico libenter abſtinere, & quaſi ex abdito venerationem intendere: de veſtitu, deque cetero cultu, quem attulerat ab Hiſpania, nihil immutare. Id vero commotis ſemel animis, ſuperbia & contemptus habebatur: perinde quaſi ea morum diverſitate ipſi faſtidirentur. Ferebaturque admonuiſſe ea de re filium Cæſar: offenſuſque nonnullorum Hiſpanorum ſermonibus adverſum Belgas, Orangio Boſſuvioque præſentibus, denunciaſſe Regi, Se prævidere, aliquorum conſiliis aſſeclatum, rem Belgicam aliquando periclitaturam. Et licet poſt Cæſaris diſceſſum: bello in Gallos exorto, occupataque foris Nobilitate, ab domeſtica interim contentione ceſſatum ſit: tamen confecto bello, tanto recruduit magis aulæ pugna, quanto ſibi majora deberi Belgarum Proceres arbitrabantur, ob ſtrenuam fidelemque operam in armis collocatam. Neque ſatis ſibi factum rebantur acceptis ab Rege, priuſquam diſcederet, Provinciarum præfecturis. Nam & qui præteriti

1559.

Quo erant apud Regem.

Diſſimilitudo Caroli Cæſar, & Philippi Regis.

Orangius Apologia anno 1581.

Nobiles ſpe fruſtrati.

1559. teriti erant, accepiſſe ſe injuriam; & qui lecti, non magno ſe munere donatus exiſtimabant, quia ſibi majora ſpoponderant. Accedebat, quod Egmontius atque Orangius, ut erant vaſtiore animo quam ceteri, cum Belgii univerſi regimen, magna quiſque perſuaſione, ſibi deſtinaſſent; dejectis ea ſpe, QVIDQVID infra votum venit, beneficii nomen amiſit. Hinc complurium Belgarum iræ: quæ maxime omnium Principibus metuendæ, quoties minus aliqui accepere quam ſperaverint, quamquam plus interdum ſperavere quam debuerint. Sane Iulium Cæſarem non Pompejani, ſed amici peremerunt, quorum (ut ait ille) non explerat ſpes inexplebiles, perinde quaſi cum multum acceperint, INJVRIÆ loco ſit, plura adhuc accipere potuiſſe. Iamque in privatis Nobilium colloquiis hæc plerumque materies querelarum: *Hiſpanos apud Regem eſſe omnia: Belgas Hiſpanorum umbras videri, quæ illos comitentur, & ad eorum nutum moveantur. Quippe graviſſima quæque Regem tranſigere cum Ferdinando Toletano Alba Duce, cum Roderico Gomeſio, cum Comite Feriano, unica illa coborte interioris admiſſionis; ſe vero ad conſilia magnifice adhiberi, ſcilicet ut acta jam agerent, & rerum exuviis interea caperentur. Non hoc à Cæſare dè filii benevolentia oſtentatum: non debitum fidei ac laboribus ſuis. An ſe, domi ſuæ, loco moveri ab externis, tamque infra Hiſpanos reponi, ſpreta Belgarum dignitate, laturos?* Sed tulere tamen, quamdiu Rex apud eos fuit, ſive impares Majeſtati Principis, ſive fidi etiam in ira: nec ultra privatas querimonias progreſſi, niſi quod in Hiſpanos odium & ipſi hauſerunt inde pertinacius, & apud multitudinem, quæ jam pridem averſabatur gentis nomen, infenſius amplificarunt. At profecto in Hiſpaniam Rege, libera ab externis aula, dominaturos ſe apud Auſtriacam Parmenſem Ducem ſibi perſuaſerant Summates Belgæ. Falſo, cum in uno Antonio Granvellano, Hiſpanorum ſimul omnium ſimultates experti ſint. Cujus

Inde indignatio eorum:

Sen. lib. 3 de Ira, cap. 10.

& querelæ adverſus Regem,

Ruigomez de Silva comes Miletenſis. Gomeſius Figueroa.

Auctæ Nobilium offenſiones ob potentiam Granvellani. DE ANTONIO Granvellano,

ANTONIUS PERENOTTUS
*Granvellanus, Margaritæ
à conſiliis.*

NAPOLI

1559.

Cujus occaſione potentiæ, quoniam res in apertum aulæ diſſidium devenit, eoque in publicam perniciem: ejus viri originem arteſque referre hoc loco non pigebit.

Natales ejus: Veſontione Burgundiæ urbe. Mercurinus S. R. E. Card. Cæſ. Cancellar. Patris munia & gratia apud Carolum V Imper.

Veſontione Sequanorum Vrbe natus eſt Antonius Perenottus, Nicolao patre Granvellæ Domino: plebei quidem generis, & (ut aliqui affirmant) fabri ferrarii filio, primariæ tamen ac raræ prudentiæ viro, qui Mercurino Arboreo Gattinaræ, magno Imperatorii ſcrinii magiſtro ſucceſſit, arcanorum omnium conſcius, & tranſactor. Nam conventui Legatorum totius Germaniæ in Vangionibus præfuit ipſe Cæſaris nomine: ipſe ab Hiſpania Tridentum eſt miſſus, ut augeret Synodi famam, promiſſo adventu Cæſaris ab Hiſpania: ſimulque ut intentus in omnem occaſionem, tacite commoda Principis in ea nationum omnium celebritate procuraret. Ipſe unice delectus eſt, qui graviſſima Cæſaris decreta per Germaniam deferret: pacificaret inter ſe Provinciarum Regulos, ac Cæſari adjungeret: cohortaretur liberas Civitates ad auxilia Ferdinando Regi ferenda: commoveret omnium ſtudia ad Concilium maturandam: Religionis cauſam, armorum conſilia, Imperii jura ſimul ſtabiliret. Per quæ ille munia, perque lubrica aulæ negotia, firmo ſemper veſtigio ſtetit: conſtantemque Cæſaris gratiam, totos viginti annos ad extremum uſque diem, raro exitu potentiæ diuturnioris, obtinuit. Felix eo quoque nomine, quod liberos, quos multos ſuſceperat, opibus juxta & honoribus firmavit: Antonium in primis, quem muneris apud Cæſarem, arcanorumque omnium, atque adeo gratiæ heredem inſtituit. Et ille quidem, quod adjumenti plurimum haberet ab ingenio, litteriſque, quas in pleriſque Europæ Academiis cum plauſu didicerat; facile eſt adeptus ſub parentis diſciplina perfectiſſimam ſolertiam rerum agendarum: adeo, ut ad Remp. admotus, illico ſe Cæſari probave-

Obiit Aug. anno 1550.

& felicitas ex prole.

Ant. Granvellani ingenium:

1559. rit, oſtenderitque non tam paterna, quam ſua ſe virtute niti. Multis æquavit patrem, multis ſuperavit, ingenii præſertim celeritate, fatigatis interdum quinque ſimul amanuenſibus, & quidem variis linguis (nam linguas callebat omnino ſeptem) epiſtolas dictando. ſed in primis facundia, in qua nemini conceſſiſſe dicitur illa ætate. Auditus eſt in Tridentino conventu, cum pro Carolo V Imperator diceret acriter & luculenter: & erat tunc Atrebatum Antiſtes, annorum quatuor & viginti, vivo adhuc patre. Adlectus inter ſupremos Imperii Belgiique conſiliarios: in Cæſaris expeditionibus comes vel armatus: ad Principes viros, civitateſque legatus à Cæſare, pleraque feliciter confecit eloquentiæ beneficio, ſed mira ſolertia temperatæ, SINE qua parſimonia, omnis facundia, importuna demum profluentia eſt, & moribus haud ſe retinentis ingenii. Tranſiit à Cæſare, ubi hic, ceſſit imperio, ad Philippum Regem, cum per honorifica teſtificatione meritorum: ferebanturque hæc abeuntis Caroli verba, Vnum eſſe Antonium Granvellanum, cujus opera uti filium in ſummis quibuſque rebus exoptaret. Sed ille, quod ſciret hujuſmodi COMMENDATIONES vigere, cum recentes ſunt, obſoleſcente autem majorum memoria, quaſi plus imperii quam officii habuerint, odio interdum eſſe; feſtinavit Regis gratiam promereri admirabili dexteritate. Quamquam enim DIFFICILE eſt ſucceſſori placere, natura plerumque moribuſque diverſo: omnia tamen pervicit obſequio Granvellanus. utque erat ingenio facili ac translatitio, illico in mores Hiſpani Principis immigravit. Studium firmandæ Religionis adverſus hæreticos, in quo mire cum Regis ingenio congruebat: animus nec importunus honoribus accerſendis, nec impar oblatis: ſolertia introſpiciendi ſenſa Principis, ejuſque mandata priuſquam voce ederentur, ex vultu con-

Linguarum notitia, facundia.

negotiorum conſciens.

Teſtificatio Cæſaris de illo apud Regem.

Artes ejus ad gratiam à Rege promerendam.

conjiciendi: diurna nocturnaque ſine ſomno, ſine cibo, laborum tolerantia, conſtans, ac ſupro aulicum obſequium fides: haud dubiam Regis benevolentiam ei devinxere. Iuvitque in primis conſcientia arcanorum Cæſaris, ex quorum diſciplina moderandæ Philippo erant Regnorum curæ. Quas ob cauſas toto Rex quadriennio, quo ſubſtitit in Belgio, nihil ferme domi foriſque tranſegit: non pacem, non fœdera cum Regibus populiſque ſancivit: non connubia firmavit, non ſeditiones compoſuit, non templa, non ſacra religioneſque procuravit umquam, niſi adminiſtro atque interprete Granvellano. Quin etiam Belgio Rex abiens in Hiſpaniam, hunc Margaritæ Parmenſi Duci præcipuum regiminis inſtrumentum reliquit. addiditque, E re Provinciarum fore, ſi hunc, quam ceteros, in conſilium crebrius adhiberet. Et adhibitus ab illa eſt: plane, ut quem locum apud Regem, eum apud ſororem, firmata tertium potentia, quod raro accidit, obtinuerit. Nihil ferme aut privatim aut publice agebatur, illo non audito. Et audire, capi erat. adeo is animi promptus conſilia in omnem partem varia ſubmittebat, quo integrum eſſet Principi deligere: ſeque ſententiæ, quam delibando judicii ſui fecerat, auctorem propemodum agnoſceret. amare certe modeſtiam indicantis, non coactus (id quod Principi eſt grave) commendare ſapientiam docentis. Ex quo fiebat, ut Granvellanus & potentiæ ſimul & gratiæ compos, ſpecie obſequii dominaretur. Hæc tamen ipſa raro præſens & coram, pleraque per litteras & codicillos cum Parmenſi Gubernatrice (repetito ex Auguſti Tiberiique temporibus more) tranſigebat. extatque apud me ingens litterarum volumen, quas ille in horas ſubmittebat Auſtriacæ, quamvis eadem urbe, ſæpe & iiſdem ædibus contineretur: ad ſuſpicionem potentiæ apud Proceres, ut arbitror, evitandam. an ut, quæ ſuadebat, altius hære-

1559.

& promeruit, adhibitus ad ſumma quæque:

& commendatus Gubernatrici à Rege,

Gratia & potentia ejus apud Gubernatricem.

Dexteritas ejus in conſiliis dandis.

pleramque per litteras.

Tac. l. an. 4.

1559. hærerent? Sed difficile eſt aulam fallere. Iamque nemini dubium erat. quin pleraque domi ac foris ageret Granvellanus: &, ut ſæpe accidit. etiam quæ non agebat, inſita ſemel opinione de hominis gratia, agere vulgo credebatur.

Invidia Nobilium in illum.

Et à primo quidem non magnopere ejus potentiam metuebant Orangius, Egmontius, ac præcipuus quiſque Belgarum: quod præ ſe facile contemnendam putarent hominis novitatem. At ubi auctoritatem ejus gliſcere in dies, eoque cuncta vergere, immo & Nobiles aliquot in obſequium parteſque tranſire animadvertunt; tunc enimvero æmulum agnoſcere: &, quoniam in æquo ſtare videbatur, arietare incipiunt.

Æmulatio.

primum civiliter, intraque licentiam diſcordantium animorum: deinde ex novo Purpuræ honore ſummam Regis in eum benevolentiam interpretati, veritique ne dubiam Regis opinionem de Belgarum Proceribus aleret ipſe clandeſtinis litteris; nimirum odia ultra modeſtiam producere: privatos conventus, præſente Parmenſi, altercando verius quam conſulendo tranſigere: nec aliam diſſentiendi rationem plerumque habere, niſi quia conſenſerat Granvellanus.

Odia ex privatis orta offenſionibus,

Quod ut infenſius agerent, forte multa evenere, quæ hic ſimul commemorabo. Carolus Comes Lalinius, ac Simon Regnardus, Philippi Regis nomine pacti erant cum Henrico Gallorum Rege inducias annorum quinque.

præcipue Com. Lalinil, & Regnardi, Floren:. V. A. de init. lib. 1.

Conditiones, in quas conſenſerant, Hiſpano diſplicebant: ideoque Philippi gratia Regnardus exciderat, culpæ propior, ut dicebatur. qui ſuſpicatus, neſcio quibus indiciis, Granvellani opera abalienatam à ſe Regis voluntatem; multa de homine queſtus, in ſimultates una traxit Lalinium, quippe legationis principem, in quem ea demum reciderent, quæ ſpargebantur adverſus legationem dubia cum fide obitam.

& Com. Hornani,

A Lalinio ad Philippum Momorantium Hornæ Comitem (cujus ſororem matrimonio duxerat Lalinius) ejus diſſidii con-

contagio pervaſit: crevitque dein atrocius, cum in petitione Geldrienſis præfecturæ. prælatum ſibi Hornanus vidit Carolum Brimæum Megæ Comitem, eamque repulſam Granvellano acceptam retulit. Perſimilis quoque cauſa Roberto Brederodio fuit. hic Cameracenſem Archiepiſcopatum ambiebat ſummo Procerum ſtudio. contra Granvellanus ſtabat proque Maximiliano à Bergis, cui favebat æquius, impetravit. Eodem tempore Lazarus Zwendius Germanicorum ordinum in Hungarico bello, & ad S. Quintinum ductor, omnia ſibi per Orangii atque Egmontii familiaritatem abunde pollicitus, ut tamen in Senatum adlegeretur, obſiſtente (ut exiſtimabat) Granvellano; evincere non potuit. Quam injuriam & ſenſit impotenter ipſe, & ejus ſenſum amicis opportune injicere conatus eſt. Sed gravius adhuc offenderat Egmontium, quod & in Heſdini præfectura à Granvellano ludificatum ſe ajebat: & Trullenſe Abbate vita functo, cum ejus locum peterent à Pontifice Egmontius conſanguineo ſuo, Granvellanus ſibi; hic prælatus eſt. Indigniſſime vero ferebat Orangius, non ſolum quod ſpe univerſi Belgii adminiſtrandi dejectum ſe videbat, Albani Ducis, Granvellanique opera: ſed etiam quod per eoſdem ſtetiſſet, ne Chriſtiernæ Lotharingæ filia, cujus dudum nuptiis inhiaverat, potiretur. Et quamvis hanc de Granvellani potentia opinionem multis in rebus abolere, invidiamque reſtinguere Margarita conaretur: contra quam Principes nonnulli faciunt, quibus GRATVM eſt, domi aliquem eſſe, in quem odia Dominis debita exonerentur; non tamen perſuadebat hominibus, qui hunc ipſum Gubernatricis conatum, benevolentiæ magnitudinem interpretabantur. Ergo privatis hiſce, quas dixi, aliiſque ſimultatibus offenſi Nobilium plerique, tanto acrius ejus potentiam, hoc eſt, communem ipſorum injuriam imminutum ibant. In Senatu Granvellani placita deſtinatis pridem ſenten-

1559.

& Brederodii,

& Lazari Zwendii,

& Comit. Egmontii,

& Principis Orangii.

Gubernatrix pro Granvellano laborat,

fruſtra.

Nobilium adverſus Granv. conatus.

1559. tiis reſpuebant, contemnentium quam conſultantium ſimiliores. Apud Regem litteris, apud Gubernatricem querelis ceu ſuperbum, infeſtumque Nobilitati, ac futurum aliquando Belgarum perniciem criminabantur. Populis inviſum jam affecerant, perſuaſerantque, Epiſcoporum numerum, edictorum Cæſaris reſtitutionem, Hiſpanicam inquirendi de Religione ſeveritatem ab unius eſſe Granvellani ambitione, qui per eam Belgarum ſervitutem, neſcio quod imperium ſibi meditaretur. Et vulgus audiebat, quia oderat. Nec ille opinionem avertebat, dum totam eam de Religione provinciam procurabat unus ardentius aliquanto, quam cautius: utque præfidenti erat ingenio elatoque, facile omnes æmulorum conſpirationes ac minas, præ una Regis ſui gratia, palam contemnebat. niſi forte contemptum ſimulabat, ne, ſi calcari ſe metueret, videretur poſſe calcari. Hinc populus & ſua ſponte, & hæreticorum commercio in liberiorem vitam multo in dies intentior, non minus odio in Granvellanum, cui quidquid novi aſperique moliebatur Rex, acceptum referebat: quam amore adverſus Optimates, quos popularium patronos, Belgicæque libertatis vindices exiſtimabat; his ultro adhærere, eorumque nutum obſervare impenſe cœpit. Et illi occaſionem nacti privatas injurias ulciſcendi ſpecie popularis patrocinii, in ſpem venere æmulum loco movendi, ſi, quod tunc per eum agitabat Rex adverſa multitudine, eadem adjuta irritum efficerent. Quare illorum aliqui in Provinciis, quibus præerant, injunctum ſibi negotium de Religione, deque edictorum Cæſaris obſervantia ægre promovere: alii tacite favere multitudini, ſuadereque, ne novum illud paterentur erigi tribunal, hoc eſt, animarum tricas, & compendia Hiſpanorum: non nemo, cui Religio poſt dominandi cupidinem erat, hæreticis undique irrumpentibus connivere, conſpirationes turbulentorum hominum clam alere, denique

quem ipſe declinare negligit.

populi cum nobilitate conſenſus.

eo Nobiles falſi Remp. turbant.

nique nihil prætermittere, quo ſemel Rex intelligeret, quam male Belgium unius Granvellani ſuperbiæ crederetur. Simulque hinc fieret, ut eum aut Belgio, & fortaſſe etiam Regis gratia motum aliquando conſpicerent: aut certe novis ſubinde populorum turbis implicatum ſollicitumque perpetuo haberent. Quorum utrumque, & illud præterea ad extremum viderunt, (quod profecto minime moliebantur eorum plerique) ut erectis hæreticorum partibus, aucta ſeditioſorum hominum licentia, adjecto paulatim pudore, metuque legum, complures Belgarum Provinciæ tandem exuerint reverentiam fidemque adverſus Principem, tractiſque eodem fato etiam honeſtiſſimis viris, ea tumultuum bellorumque incendia excitata ſint, quæ nullo deinceps populorum ſanguine, nullo urbium ac provinciarum excidio reſtingui potuerunt. Vſque adeo è parvis initiis maxima ſæpenumero proveniunt: ac longe majori præcipitantia, ruinaque excurrunt plerumque mala, quam eorum auctores impulere. Siquidem veriſſimum eſt, IGNEM tectis injicere, & injecto ſpatium modumque ſtatuere, non eſſe in ejuſdem manu. Quamquam nec deerant è Nobilitate, qui eas ſeditionum turbas deſtinato animo vellent, Reique publicæ mutationem jam tum aliquam in Belgio meditarentur. Horum duo genera erant. Alii ſive ſtudio liberioris vitæ, ſive uxorum contagione, quas è Germaniæ urbibus hæreſi affectis petierant, minoris quotidie faciebant Orthodoxæ religionis obſervantiam: ideoque proniores in hæreticorum partes, inverecundo eas animo fovebant, depreſſaque aliquando Catholicorum dominatione ſuperiores exoptabant. Aliis ad tuendam dignitatem (profuſis jam domeſticis opibus) turbata publica re opus erat. Etenim non paucis Nobilium, & in ſuperioribus bellis, & poſt in aula, quaſi indecorum nomini Belgarum rati, ſi ab externis, ac præcipue Hiſpanis Proceribus in veſtium armorumque

1559. ad odium Granvellani conciliandum, & loco movendum, aut ſaltem divexandum.

Erectis interim hæreticorum partibus:

majore, quam plerique Nobilium vellent, incendio.

non deerant qui incendium vellent, hi duorum generum erant.

1559. pompa, in famulorum & clientum comitatu, in equorum numero atque ornatu vincerentur; divitias ſane ingentes inter ea certamina conſumpſerant, majore ipſorum impendio, quam Hiſpanorum, quorum plerique opibus anteibant. Quare cum ex una parte nulli jam fundi, nulla patrimonia ſufficerent continuando ejuſmodi pomparum ludo, & tamen anguſta in re animus ingens, & dignitatis ſuæ retinens perduraret: ex altera parte cum hæretici, ne urbibus pellerentur, plecterenturve, (id quod agebatur) pecunias abunde pollicerentur Nobilibus, ac præſertim civitatum Rectoribus, in quorum Præfecturis perfugium collocaverant; facile factum eſt, ut ad tuendam eorum cauſam ſponte transferrent ſeſe aliqui Nobilium: poſthabitaque propriis commodis ſalute ac tranquillitate populorum, Gubernatricis Granvellanique operam in iis tumultibus per ſummam diſſimulationem quotidie ludificarent, atque eas demum ſeditiones ac turbas haud gravate paterentur, in quibus ipſi mercaturam interim quæſtuoſam facerent.

Ab utriſque publica demum pernicies.

Verum quas ego ſparſim memoravi hactenus cauſas, oſtendique reſediſſe penes populum, penes Nobilitatem; in unum denique Orangium convenere omnes. Id planum ut faciam, genus ejus, ingeniumque, & quibus artibus potentiam adeptus, accurate perſcribam, neceſſaria, nec (uti arbitror) ingrata lectoribus enarratione: ut quem magnorum exercituum Imperatorem, annos ferme ſexdecim, varia fortuna dimicantem viſuri ſunt, ejus quoque mores, animumque, & tamquam imaginem ante oculos habeant. Naſſavia gens principio clara per Germaniam fuit: ſed Adolphus Naſſavius Imperium adeptus, Auguſtam fecit. Tranſtulit illam in Belgium Comes Otho, ante annos ferme ducentos. firmaruntque nepos ejus Engelbertus Primus, atque hujus Primi nepos Engelbertus Secundus, Gulielmi Orangii, quo de loquimur, ille abavus, hic

DE PRINCIPE ORANGIO.

Majores ejus ex Germania, An. 1292. Orangius in Apolog. 1581. in Belgium. Eorum in Belgio potentia.

GVILIELMVS NASSOVIVS
Orangii Princeps, Hollandiæ
Zelandiæque Præfectus.

hic patruus magnus: à quibus aucta per haſce Provincias dotalibus oppidis opibuſque, præſtare inter Belgas cœpit: accrevitque poſtea traducto à Chaloniis ad Naſſavios Arauſienſi Principatu. Etenim Henricus patruus ex Claudia Chalonia Philiberti Chalonii Principis Orangii ſorore, Renatum filium ſuſcepit: Renatus, extincto Philiberto avunculo, qui poſtremus Chaloniæ gentis fuit, ea lege in Principatum ſuccedit, uti pro Naſſavia Chalonius cognominaretur. Sed hoc quoque fine liberis decedente, Arauſienſis Principatus ac reliquorum bonorum hæreditas, quam apud Sequanos ampliſſimam Renatus habuerat ad Gulielmum patruelem, de quo nunc eſt ſermo, adnitente Carolo V Imperatore, pervenit. Ortus eſt autem Gulielmus anno ſeſquimilleſimo trigeſimo tertio, fratrum, quos quatuor habuit, natu maximus. Feruntque, à parente (cui Gulielmo quoque nomen) conſultum fuiſſe ſuper liberorum fato Philippum Melanchthonem, qui Chaldaicis rationibus eruditus genethliacum agebat, profeſſione quam ſcientia clariorem: confectoque eorum themate, dixiſſe, Gulielmum geneſim haud ſane æquabilem habere: primum ad magnos honores ſtellis aurigantibus perventurum, dein moliturum longe majora, ſed ad extremum infelici rerum exitu vitam concluſurum. De quatuor aliis, quæ idem præſenſerit, nec fando audivi, nec conſignata litteris uſquam legi. an quia ſucceſſu caruere, ideoque ſilentio tranſmiſſa ſunt, ne artis auctoritatem elevarent? A Gulielmo parente (quod is ad Lutherianos diſceſſerat) abducit filium impuberem Carolus Cæſar, Reginæque Mariæ ſorori tradit. Mox, ubi per ætatem licuit, inter ephebos adſcivit Imperatorii cubiculi: quo in munere delectatus indole dicitur ac ſolertia pueri Cæſar, quod ad modeſtiam compoſitus, neque vana oſtentaret Principi obſequium, neque occaſionem ullam prætermitteret obſequendi:

Marginalia: 1559. — *Orange.* — *an. 1544. in Burgundio. 13 April.* Ortus Orangii, & præſagia: *Henr. Ranzov. in exemplis Aſtrol. Michaëli Aitzinger in Leone Belg.* — Educatio.

1559. Militia.

quendi: idque ſedulo ageret, ut gratiæ opportunior quam promptior haberetur. E cubiculo, in quo annos ferme novem verſatus eſt, transfert illum Cæſar ad militiam, univerſoque præficit Belgico equitatui. Quin diſcedenti è caſtris Sabaudo totius exercitus legato Gulielmum ſubſtituit, oneri quamvis immaturum, duoſque nondum annos ac viginti prætergreſſum: præteritis interea multis bellica virtute præſtantibus: interque alios (quod Orangius ipſe eſt admiratus) Egmontio, qui præter militarem ſcientiam, annis illum duodecim anteibat. Exinde in pace æque ac bello, ad honeſtiſſimas quaſque legationes ſemper adhibitum, primos inter Proceres, ſummo loco Cæſar habuit. Sane in magna illa abdicatione Regnorum quod ei ſupremum operum fuit in Principatu, dum ceteris Gulielmum prætulit, per quem, uti memoravimus, Imperii coronam ſceptrumque tranſmitteret Ferdinando fratri; ſatis oſtendit ultima ea voluntate Cæſar, qua illum benevolentia complecteretur. Et quamquam nonnulli, quibus ingenium ejus à principio ſuſpectum fuit, monuere interdum Principem, Nimium ne crederet Gulielmi moribus: illum imitatione virtutis, fraudem tuto tegere, ac deſtinare, proinde caveret, ne eam in ſinu vulpem aleret, quæ domeſticos pullos ad extremum devoratura eſſet. Id tamen ſecus accepit, contempſitque Cæſar, gnarus illa jactari ſolita in familiares & continuos Principum. Quin potius auxerunt hæc benevolentiam apud Cæſarem. Certe honorificis illum verbis nominando, modeſtiamque & fidem juvenis extollendo, liberare ea invidia viſus eſt: ſive quod ita ſentiret: ſive Dominorum vitio, qui cum hujuſmodi criminationibus non minus ſe peti ſentiant, quam intimos caroſque ſuos; facile vel non animadvertentes, horum patrocinium ſuſcipiunt, cum quibus cauſam utique communem habent. Sed erant in Orangio jam tum aliqua, ex quorum indiciis

Bandas Ordinantiarum vocant.

Em. Philip. Sabaud. Dux.

In Apolog. ejuſdem.

Gratia.

Suſpecta non paucis.

Sed defendit illum Cæſar.

ſi minus

ſi minus caveri, obſervari certe debuerat: quæ tamen indicia magis magiſque prodiere poſt abſceſſum Cæſaris. Etſi enim hic abiens accurate Philippo filio commendavit Orangium: ac Philippus tum ſua ſponte, tum Patris invitatu, multa ei oſtendit benevolentiæ argumenta. Nam & inter equites aurei Velleris eum ſtatim adlegit, conficiendæ pacis cum Henrico Galliarum Rege interpretem, eaque confecta obſidem dedit: & ad ampliſſimas provincias, quibus eum impoſuit in Belgio, etiam Burgundiam procul adjecit; tamen quo hæc loco eſſe poterant apud illum, qui univerſi Belgii adminiſtrationem ſibi ultro debere à Rege ob labores ac ſumptus in Auſtriaca amplitudine defenſanda, nullo fine prædicaret? Auſus etiam in Apologia adverſus Philippum Regem, poſt enumerata Majorum ſuorum in Maximilianum & Carolum Imperatores merita, ad extremum conficere; Niſi Naſſavii Comites, Orangiique Principes fuiſſent, profecto Hiſpanum Regem non tot regnorum terrarumque titulos in capite proſcriptionis, quum in eum ediderat, propoſiturum. Spe igitur evolutus moderanti Belgii, ſimulque occupatis à Granvellano primis in nova Gubernatricis aula partibus, veritus ne minoris quotidie fieret apud eam, quam in Belgica præfectura capeſſenda poſthaberi Chriſtiernæ Lotharingiæ palam ipſe voluiſſet, palam conatus etiam eſſet; alia ratione tueri dignitatem ſuam, quodque jam pridem moliri cœperat, novis inſtigatus offenſionibus urgere ſedulo ſtatuit. Et quanquam compertum non habeo, à principio certum ei conſilium inſediſſe animo defectionemque ab Rege meditatum eſſe; tamen haud dubie affirmaverim novi tunc aliquid agitaſſe, quo Regis imperium enervaret, Hiſpanorum potentiam everteret, hæreticorum partes aleret, ſibi per æqua, per iniqua decus auctoritatemque adſtrueret, &, ſi quid ſuper hæc fortuna obtuliſſet, arripe-

1559.

& Regi commendat:

& honorifice habetur à Rege.

Cauſſa offenſi animi ejus.

Conſilia.

1559. arriperet. Et verò ad novandas res haud ſcio, an ullus umquam mortalium fuerit inſtructior, quam Orangius. Ingenium ei præſens, & occaſionum haud ſegne, ſed ſubdolum, ſui obtegens, etiam iis, qui arcanorum ejus conſcii ferebantur, inacceſſum. Porro captandæ eorum gratiæ, quibuſcum ſemel loqueretur, artifex ſane mirus: adeo ex vero ad omnium mores ſuos conformabat, ſeque alienis momentis circumagebat, Non quod ad iſta deſcenderet officiorum aucupia, & vocabula imaginariæ ſervitutis, quibus hodie ſeſe homines honorifice ludificant: ſed quod obſequii dignationiſque nec modicus, nec prælargus, ita verba callide temperaret, ut facile crederes, eum plura factis reſervare. Ex quo major & gravitatis ejus opinio & dictorum fides. Accedebat, quod licet ſuperbo eſſet animo, ac dominationis appetentiſſimo: ſic tamen in ſpeciem componeret ſe, ut ubique ſui potens, extra ſenſum injuriæ videretur. Sed quam liber ab ira, tam metui obnoxius: plane ut ſingula vereretur, atque intuta putaret omnia. Non tamen propterea deſiſtebat: quod animus ex una parte ferax conſiliorum, ſi prima non probarentur, nova illico ſupponeret: ex altera vaſtus, atque immoderata percupiens, omnem denique metum cunctationemque præcideret. At rei domeſticæ ſplendor, famulorumque & aſſeclarum multitudo magnis Principibus par. Nec ulla toto Belgio ſedes hoſpitalior, ad quam frequentius peregrini Proceres Legatique diverterent, exciperenturque magnificentius, quam Orangii domus. Idque & populo gratum, qui gaudere ſolet, patrias opes ac potentiam advenis oſtentari: nec invidioſum apud imperantes, à quibus omnem ſuperbiæ ſuſpicionem ſupplici obſequio redimebat. Ceterum Religio prorſus ambigua, aut potius nulla. Præſentibus Cæſare ac Rege, Catholicum egit: illis Belgio obeuntibus, ad paternam hæreſim, quam puer hauſerat, ſenſim

Ingenium, & mores;

qui non aulici, & leves.

ſplendor rei domeſticæ.

Religio varia.

ſum rediit; ita tamen, ut quamdiu adminiſtravit Provinciam Margarita Parmenſis Dux, potius hæreticorum partes, quam eorum diſciplinam fovere videretur. Poſtremo ſub Margaritæ diſceſſum, Calvinianæ familiæ (ad hanc enim à Lutheriana gradum fecerat) non ſectator modo, ſed etiam propugnator palam videri voluit. Scripſitque poſtea libellum, quo teſtatus eſt omnibus, A puero ſe reformatæ (ut vocat) religionis perquam ſtudioſum fuiſſe: manſiſſeque animo ſemper illius ſemina, quæ grandiore cum ætate maturuerint: eoque pertinere, quæ domi quæque militiæ patrarat ipſe, nempe ut religionem tot legum edictorumque telis à Cæſare, à Rege petitam, pro vetere ſuo cultu ubique tueretur. In quibus verane ſcripſerit, ſenſeritque ex animo cum Calvinianis, an potius ea ſe gratia venditaverit iis, quorum tunc opera egebat, incertum aliqui habuere. propius fidem eſt, Religionem obtentui habitam eſſe, eamque ceu veſtem pro temporis opportunitate ſumptam juxta atque depoſitam. certe non uſque adeo Religionis habendam eſſe rationem, ubi de acquirendo firmandove imperio agatur, aperte is aliquando ſcripſit Alenconio Galliæ Regis fratri, cujus ego epiſtolæ partem in loco reponam. Id, quod à perverſa Machiavelli inſtitutione didiciſſe creditum eſt, cujus lectioni addictum ſedulo fuiſſe; in litteris ex Hiſpania Alexandro Parmenſi Principi tranſmiſſis Granvellanus affirmat. Hiſce igitur artibus inſtructus Orangius, quomodo concitandis Belgarum animis operam dederit, ipſe in præſentia breviter aperiam. Agebat obſes apud Henricum II Galliæ Regem Orangius, uti ſupra memoravi. Inter venandum in eum ſermonem cum Rege deflexit, ex quo Philippi Regis conſilia cum Henrico inita ſe penetraſſe magnifice gloriatur in ea, qua reſpondet Philippo proſcribenti, defenſione. Cum enim eorum conſiliorum mentionem feciſſet aliquam Henricus, ſed abrupte obſcureque, ne ſcilicet ignota patefa-

1559.

Ipſe ſe Calvinianum deſcribit: Apolog. an. 1581.

incertum, an vere.

an. 1581.

Orangius obſes pro Philippo apud Henricum,

An. 1581. explorat conſilia utriuſque Regis contra hæreticos.

tefa-

1559. teſaceret; Orangius, (ſic ipſe commemorat) ut Regem eliceret ad rem penitus evolvendam, ſimulat jampridem ſe eorum conſcium atque participem: credidítque facile Henricus, quod carum Regi Principem putaret, ejuſque vadem videret. Securus itaque narrat, Inter ſe ac Philippum, internuncio Albano Duce, conveniſſe, omnes novarum religionum familias perditum ire: id ſibi in Gallia, idem Philippo in Belgio curæ futurum: ſed hunc adornare præter alia certum cauſarum Fidei tribunal, quo non minus quam arcibus, in officio populos contineat. Exploratis Orangius hiſce conſiliis, quæ Philippi agnoſcebat, in Belgium rediit. Hic cum videret & Margaritam Parmenſem rebus præfici, eique Granvellanum adjungi, & Epiſcoporum numero Provincias augeri, & de Fidei Quæſitoribus inſtituendis agi;

Inde occaſionem turbandi praſumit:

ſenſit hæc eſſe, quæ ſibi pridem indicaverat Henricus: cumque animadverteret ob nova hæc decreta, ſollicitis ſuſpenſiſque civitatibus, nullam fere partem Reip. lætam; enimvero utendum ſibi duxit ea rerum opportunitate: ratus, ſi illa offenſionum initia, quæ ex una parte ſatis per ſe complures ab hæreſi jam corrupti fovebantur, ex altera ipſe clam aleret; haud dubie eluſurum ſe Hiſpanorum conſilia: ſibique jam tunc oboriri neſcio quid lucis intellexit, ac magnum aliquid obverſari animo, quo deſtinare ſpes ſuas tacite impellebatur. Ergo telam ſic ordiri placuit.

ducto principio à comitiis Equitum aurei Velleris: *Ex eadem Orang. Apolog.* *Florentius Momorantius Montinii Dominus, Antonius Lalinius Comes Hochſtratæ.*

Gandavi habiturus conventum Rex erat Equitum aurei Velleris: in quibus creandis quoniam non omnis tunc erat auctoritas penes Regem collegii Magiſtrum, ſed in ſuffragiis & conſenſu collegarum, Orangius, ut in eum Ordinem aliqui adlegerentur, quos ipſe noverat infenſos Regi, (credo Montinium, & Hochſtratanum) enixe curavit, ſollicitatiſque propterea collegarum ſtudiis plane pervicit. Et hi quidem in tempore uſui erant futuri, quippe beneficio empti. Ad hæc tumultuantes, ut antea docui, civitates ob relictum in limitaneis

neis arcibus Hiſpanum militem, incitare occulte inſtitit: atque apud fidiſſimos quoſque de peregrinæ militiæ ſuperbia differendo, quæ ſpecie tuendi finium, jugum liberis civitatibus meditetur: ſimul Belgarum fidem militum prædicando, quæ ad gravem gentis injuriam exteris poſthabeatur; ſuadet ut Ordines, qui cogendi tunc erant, ab Rege præciſe poſtulent Hiſpanorum militum miſſionem, exemplo Patris, qui præſidiis nonniſi Belgicis utebatur in Belgio. Id, quod ab ordinibus, magnis profecto clamoribus flagitatum, atque ab Rege tunc quidem verbo, poſtea vero re ipſa firmatum eſt: multa utique Orangii gloriatione, qui etiam litteris teſtatum voluit, Auctorem ſe fuiſſe Hiſpanos ejiciendi. eoque facinore, quod decori ſempiterno ducebat ſibi collegiſque ſuis, duo conſecutum eſſe; alterum, quod ſervitute tum quidem patriam exemerit; alterum, quam viam religioni, ut ipſe loquitur, adornaverit. Vnum ſibi ſuiſque defuiſſe ad ſummam gloriam, quod quemadmodum Hiſpanos Belgio ſemel ejecerint, ita non ſtatim fores obſtruxerint obfirmaverintque, præcluſo illis aditu ac ſpe Belgium repetendi. Sperare tamen ſe, ſicuti ab ea gente magnam Belgii partem ita purgaverit, nihil ut ibi ſuum, præter oſſa & cineres ſuorum, illi poſſint agnoſcere, ſic brevi effecturum, conaturum quidem certe, ut ex Provinciis omnibus exterminati coactique in patrium ſolum, ſinant aliquando Belgas plena perfrui libertate fortunarum, corporum, atque animarum. Nec minus impigre verſavit ille ſe in novorum Antiſtitum deſignatione, quos odio nempe Calviniano tortores appellare conſueverat, excarnificandis comburendiſque mortalibus impoſitos. Idque acrius agebat apud Abbates quorum aliquot ſecretis colloquiis inſtructos, firmatoſque adverſus imperantium metum, præcipua diſcordiarum inſtrumenta diu habuit. Sed nuſquam felicior, quam in edictis Imperatoriis Regiiſque fruſtran-

1559. nactus materiam ſeditionis ex Hiſpanis militibus.

in eadem Apolog.

ex novis Epiſcop. *Idem in eadem.*

ex litteris Granvellani anno 1582.

1559.
ex inquiſitio-ne.

ſtrandis. Vt enim nihil æque perculit hominum animos, atque Inquiſitionis nomen in hæreticos inſtituendæ, ita Orangius in ea trepidatione metum amplificando, privilegiorum injuriam, Hiſpanorum ſeveritatem, Belgii ſervitutem, vana pleraque, ſed inclinatis ad ſuſpicionem mentibus idonea, permiſcendo; mirum, quantam & rei invidiam, & à Rege abalienationem, & in Hiſpanos odium cumulaverit. Adeo ut cum jam multis perſuaſum eſſet, in ea re verti gentis libertatem, non minus Quæſitores Fidei, quam hoſtes Patriæ, à ſuis civitatibus abſtinendos putarent. Hoc ergo ſucceſſu lætus Orangius, ſimul ob Granvellani potentiam actibus, ut ajebam, ſtimulis incitatus, eo pronius inſtitit & populi & hæreticorum fovere partes, quibus præcipue inviſum illum noverat, gaudebatque. Tandem novis ac longe atrocioribus Albano Gubernatore turbis per omne Belgium implacabiliter excitatis, quantum audacia populis accrevit, qui oblata ſibi à nonnullis civitatum Præfectis impunitate, imperia palam detractabant; tantum animo erectus Orangius, quas adhuc ſpes incertus, atque in longum jecerat, jam prope. ac deſtinatas habere, damnataque aula, majus aliquid inter arma atque celerius expectare cœpit. Donec gliſcente in dies malo, ſeditioſi cives hæreticis immiſti, pars fuga pœnarum ſtimulati, multo plures ſpe novæ libertatis allecti; ut ea quæ moliebantur, ſub duce forent aliquo tutiora honeſtioraque; advertere oculos in Orangium, quem potentiæ avidum, eoque Hiſpanis infenſum introſpexerant: quem ſcirent hæreſi imbutum, certe hæreticorum affinitatibus implicatum, eorumque utentem opera viderent: quem oppidorum complurium dominatu validum, & externorum Principum conſiliis opibuſque nitentem non ignorarent. Et ipſe partim hæreticorum ſtudio, quibus ut faveret domi urgebatur à conjuge, à fratre, à familiaribus, foris à magnis Proceribus

ex Granvellani potentia.

ex turbis Albano Gubernatore motis.

Dux optatur Orangius à ſeditioſis civibus atque ab hæreticis.

& ipſe ſe præbet: *Anna Mauritii Saxon. Ducis filia.*

exci-

excitabatur: partim odio Granvellani primum, 1559.
dein Albani, ſemper Hiſpanorum, præſertim quod deſperata Regis gratia, vix locum videret retrahendi aleam, quam jecerat, partim opportunitate dominandi, quam ſibi in manus undique offerri ſentiebat; totum ſe ad eorum partes tranſdidit, in quibus defendendis & ſpeciem propugnandæ libertatis haberet, & ſpes interim ſuas abunde paſceret. Atque in hunc modum, quod neque Orangius, aut dux alius ſine ea concitatione populorum, nec concitata multitudo ſine duce agitaviſſet, utrorumque conſpiratione perfectum eſt: exarſitque ea ſubitariæ rebellionis flamma, quæ diuturnum poſtea, deteſtandumque victoribus juxta ac victis armorum incendium conflavit.

cum publica pernicie.

Quare, ut ſemel omnia ſub aſpectum ponam, PLVRIMVM refert, ſuccedantne, an concurrant infortunia. Vtque ex aliquarum coitione cœtuque ſtellarum gigni noxios afflatus perhibent; ita inter mortales, atque in excidio regnorum obvenire certum eſt. Immiſſa impetu hæreſis, offenſi Hiſpanis militibus populi, aucti per Provincias Epiſcopi, repetita Cæſaris edicta, ac ſumpta de violatoribus ſupplicia, injectus ex Hiſpanica Fidei cenſura terror, fruſtratæ Nobilium ſpes, prælatus in aula Granvellanus, quia una fuere, tumultus illos ac turbas facile concitarunt: ſed non eodem modo. pleraque horum prætcrea ſunt, quia honeſtiora videbantur; cum tamen duæ rem cauſæ confecerint, Hæreſis, & Ambitio: ſed aliis nominibus involutæ occaſionemque ac principium aliunde mutuatæ. Nam hæretici, conciliato ſibi populo, privilegia obtendebant libertatemque Belgarum: adverſus ea ne quid à Margarita Gubernatrice decerneretur, ad opem Nobilium confugiebant. Et audiebantur avide ab iis, quorum alios egeſtas, alios repulſæ, pleroſque Granvellani potentia ſtimulabat, eoque opus habebant iis turbis, in quibus reficerentur ab hæreticis, ſimul à Gubernatri-

Summa cauſarum, occaſionumque tumultuum Belgicorum.

1559. ce adhiberentur operi: & , quod inde fieri oportebat, Granvellani poteſtas paulatim concideret, quippe negotiis exuta. Hinc aucta plebis contumacia ex ſocietate partium, imperia Dominorum contemptui haberi, qui & ſeditioſis paſſim cœtibus terreri urbes, deinde populationibus templa multis in locis violari, poſtremo defectionem meditantium populorum videri alicubi. jam initia cœpta ſunt.

Atque hæc mihi comperta primis de cauſis atque principiis tumultuum Belgicorum: quos ante diſceſſum Margaritæ Parmenſis ex Belgio conſopitos, ac propemodum extinctos, nova rurſus in Albani præfectura offenſionum principia multo funeſtius excitarunt, dum ſtimulator omnium Orangius nactus eo prolapſam, ſed non perinde duraturam ſine duce multitudinem, locum occupavit; atque adverſus Hiſpanorum arma, aperta demum Provinciarum diſceſſione, armatos diu populos Ductor oppoſuit. In quibus quantum peccaverit aut Hiſpanus importunitate remediorum, aut Belga contumacia adverſus imperantes; malo ex ipſa rerum narratione peti, quam ex hiſtorici invidioſe differentis ingenio.

DE BELLO BELGICO

LIBER TERTIVS.

MISSIO Hiſpanorum militum ex Belgio.

PRima novi regiminis cura fuit militum Hiſpanorum miſſio. Etenim querebantur, ut indicavi ante, Provinciæ, exacto quatuor menſium ſpatio, quo educendum peregrinum militem è Belgio Rex ſpoponderat; tamdiu ad præſidia retineri. Sed Margarita ita cunctabatur, quod ſpei plurimum haberet in veterani militis virtute

tute ac fide, ſi quid forte domi turbaretur ex contagione finitimorum, qui magnis de Religione diſcordiis conflictabantur. Quæ fuit cauſa, ut laborantem pecunia militem, quia ſtipendia non ſolvebantur à Provinciis, ipſa ſuſtentaverit aliquandiu contracto ære alieno. Verum cum Belgarum querelæ propterea gliſcerent in dies, Regiſque fidem Provinciis obligatam Gubernatrici objicerent: cumque vir ejus Octavius Dux Parmenſis, qui non ſatis eam ante probaverat Hiſpanarum cohortium in Belgio moram, profecturus in Italiam, eorumdem miſſionem Conjugi ſuaderet; tranſigit illa cum Rege per litteras de militum diſceſſu: acceptaque ab eo pecunia & commeatu, jubet evocatos ex limitaneis urbibus præſidiarios omnes Fliſſingam Zelandiæ portum, inde ſoluturos in Hiſpaniam, quamprimum deduci. Sed hic dum navigatio adornatur, adulto jam autumno, repentinis ab Rege litteris Gubernatrix admonetur, ne Hiſpanos adhuc amoveat à præſidiis, ſed pro ſua prudentia tamdiu moras nectat, donec ea ſuper re certi aliquid ipſe præſcribat. Quod ſane deſiderium etſi animo Regis ſemper inſedit, novis tamen ſuſpicionibus confirmatum fuiſſe crediderim ab litteris Granvellani: qui ſedulo intentus in Nobilium facta, nimios eorum conatus in expellendis peregrinæ militiæ præſidiis acciperet in deteriorem partem, ac fortaſſe etiam Principis Orangii conſilia altius introſpexerat. Sed Margaritæ haud promptum erat obſequi Regis animo: quod odia rixæque inter utramque nationem ultra remedium proceſſiſſent. Etenim Hiſpani tanto infenſiores erant, quanto majore omnium contentione emittebantur: & Belgæ novis offenſionibus irritati illorum profectionem tanto inclementius urgebant. adeo ut Zelandi, quorum apud Inſulas, ut dicebant modo, ſubſtiterant Hiſpanæ cohortes navigandi opportunitatem opperientes, deſperatis rebus decreverint, in aggeribus, quos Oceanum con-

1559.

4 Octob.

Dilatio miſſionis imperata à Rege.

Inde Belgarum querelæ,

ac deſperatio.

1560. contra ſuſtollunt in littore, operam exinde nullam ponere, cum tamen viderent earum molium partem ſupercreſcentibus aquis reſediſſe, libenter paſſuri (ut ajebant) mare potius ſuperfundi adverſus terrarum ereptores. id,quod olim apud hanc gentem Dux Anſibariorum vovit in Romanos. Quin & jactabant, palam audientibus Hiſpanis, Malle ſe hauriendos Oceano permittere, quam ad eum repellendum vel pedem domo efferre, quamdiu illorum terram calcarent externi milites. Tamen ne Regis deſiderio deeſſet Auſtriaca, navigatione Hiſpanorum dilata, quo modo eos à Zelandia revocaret, agitare privatim cœpit in arcano paucorum ſenatû: additis tunc quidem nonnullis, quorum fidem experta jam erat. Sed omnia magnis impedita difficultatibus offerebantur. *Quippe non poſſe illos evocari prius, quam ſtatuantur Urbes in quas inducendi ſint; ſtatui vero non poſſe ſine earum Præfectis, qui haud dubie diſſenſuri eſſent. Deinde conſiderandum, conjunctimne ſub una legione in hibernis continendi; at intolerabiles futuros civitati, apud quam alantur: an centuriatim ſeparandi per Provincias; at futuros paſſim expoſitos injuriis, à quibus non abſtinerent populi, contempta illorum paucitate. Denique cum animo reputandum, quo ſtipendio militia ſuſtentanda ſit, juratis inter ſe Provinciis, nihil militibus ſolvere non modo Hiſpanis, ſed etiam popularibus, donec externi Belgio non abſcedant.* Hæc quamquam vere dici Gubernatrix animadvertebat, ne quid tamen intentatum relinqueret, an ut conſultando dies traheret? cauſam integram retulit ad ſupremum concilium rerum agendarum. Sed hic eadem, & (quia plures erant) audaciora memorabantur. Alii affirmabant, civitates, audita ea dilatione, palam repetere promiſſa Regis: jamque indignationem Ordinum erumpere, qui ſibi verba à Rege data ſuſpicentur. Alii mercatorum querelas, alii debita Belgis militibus ſtipendia denarrabant. Denique non differendam ultra navigationem conficiebant omnes.

præ-

Tac. l. 13. Annal.

Senatus ſuper ea miſſione.

Conſultam appellabant.

non differendum cenſent conſultores.

Conſilium ſtatus.

Idem conſenſus omnium: j

præter unum Granvellanum. qui, ſive ſtudio Regis, & quod ita conducibile rebus Belgicis exiſtimaret, ſive quod ſe nudari eo præſidio nollet, ſi forte æmulorum conſpiratione peteretur; cum diu, qua erat auctoritate ac facundia reſtitiſſet, ad extremum rationum numero momentiſque victus: niſi forte timuit, ne aliquid in Senatu conficeretur invito Granvellano; in eandem cum ceteris ſententiam, & quidem, ut videri voluit, haud gravate conceſſit. Quare eo conſenſu mota Gubernatrix, præſertim quod indies odia renaſci videbat: idque longe gravius malum eſſe reputabat, quam quod iis abſentibus Belgio timebat; Regi, quid in eo conventu diſceptatum ſit de militum profectione, ſcribit, cauſis leviter, neque anxie perſtrictis: nempe ne timere videretur apud Proceres Belgas, in quorum Senatu recitabantur hujuſmodi litteræ, antequam mitterentur in Hiſpaniam. At privatim, arcaniſque notis per eoſdem tabellarios Regi præciſe denunciat, *Differri abitum Hiſpanorum diutius haud poſſe. In eo conſtare Provincias omnes, ut quamdiu ſe iis reliquiis peregrinæ militiæ liberas non videant, ne aſſem quidem regiis Quæſtoribus ſubſidia petentibus largitura ſint. Lamentari proinde argentarios negotiatoreſque, qui cum pecuniam fœnerato dederint civitatibus, eamque externo militi ſolverint, quaſi propediem abituro; dum ille non abit, nihil ipſi ab iratis civitatibus recipiant. Hinc ingens ubique gaudium, cum primum è præſidiis evocatæ cohortes adornare navigationem viſæ ſunt. Ea re quieviſſe argentariorum querimonias, ſuſtentatas Belgarum militum ſpes, quibus ſtipendium quindecim menſium jam debitum à civitatibus promiſſum eſt, ubi primum Hiſpani vela fecerint. Quod ſi, navigatione intermiſſa, redire illos à Zelandia Belgæ videant; vereri ſe magnopere, ne fruſtrati ea ſpe, ſeditione facta, per campos excurrant rapto victitantes; immo ne civitates, quas tranſire nuper Hiſpani non ſine jurgiis rixiſque, portas occludant redeuntibus, aditumque armata prohibeant. Quod autem ob finitimos Gallorum tumultus*

1560. præterquam Granvellani: qui denique dat manus. & Gubernatrix rem conficit cum Rege.

15 Octob.

25 Octob. Arcana Gubernatricis epiſtola.

1560. *tus ſuſpicabatur ipſa, nihil ea cauſa in Belgio turbatum eſſe. nec multum ab externis militibus, intendente ſe hieme, timendum. Certius imminere malum abalienatis popularium animis, ac domeſtica ſeditione; quæ ſi exemplo vicinarum urbium excitaretur, nec poſſe Belgarum populos à tribus Hiſpanorum millibus coërceri, nec eſſe in ærario tantum pecuniæ, aut ſperari ab argentariis tantum opis, quantum vel ad unam militum centuriam propere legendam ſatis foret.* Haſce ob litteras celerius, quam libentius Rex aſſenſus eſt Provinciarum poſtulatis. reſcripſitque Gubernatrici, *Mitteret è Belgio, ſiquidem è re videretur, Hiſpanos milites: opportunum fore ſupplementum in Africa, amiſſis Gerbenſi clade tot millibus Chriſtianorum. Providerent porro Tribuni, nec milites è navibus educerent instructo agmine, ſed per manipulos, aut centurias, alios Neapolim, alios in Siciliam diſpararent. Ceterum ſibi & eſſe cordi civitatum ſponſiones, & curæ futurum, ut pecunia ob eam rem ab argentariis data, exhibitis eorum ſyngraphis, perſolvatur in Hiſpania.* Verum adverſa tempeſtate, ac præter ſolitum hiemante procellis mari, aliquamdiu retenti Hiſpani milites apud Zelandos Hollandoſque, ad extremum remittente hieme, ſub initium ſequentis anni, magna Belgarum gratulatione ſolverunt. Et quoniam Rex Gubernatricem monuerat, uti curaret, ne Belgica peditum militia, ab eorum Proceribus adminiſtraretur in poſterum; ipſa per ſpeciem ordinandæ rei militaris, occaſione diſceſſus Hiſpanorum, morem Maria Hungariæ Regina Belgium obtinente uſitatum, ſed intermiſſum, in præſentia revocavit. Centuriones nominari à quoquam noluit, ipſa legere inſtituit, uni melius obtemperaturos. nec Centuriarum ductoribus impoſuit Tribunos, (quod eſſe munus Nobilium ſolebat) ſed Centuriones accipere imperia voluit à Præfectis urbium, quamdiu in earum præſidio verſarentur: Præfectos autem in obſequio duraturos ſperabat, quod admoverentur ab ipſa, removerenturque. Atque

ita

Marginalia: 12 Dec. Rex annuit in hæc verba. — Navigatio Hiſpanorum militum in Hiſpaniam 1561. — Nova pedeſtris militiæ ordinatio.

ita præciſo tunc quidem à militia Tribunatu, auctoritatem quoque in partium militem, eoque potentiam Nobilibus præcidiſſe ſe credidit. Nec temere crediđiſſe ſentiebant aliqui, ſi præterea curaſſet, ut Hiſpanorum loco totidem cohortes ex aliis nationibus illico ſubſtituerentur. Quamquam enim externus miles in Belgio adverſabatur poſtulatis Provinciarum, promiſſoque Regis, adduci tamen Belgæ non inviti potuiſſent, ut admitterent: ſi, dum diſceptabatur de Hiſpanorum abitu, eam conditionem Gubernatrix appoſuiſſet, ut quamdiu finitimorum circumſonarent arma, peregrinis præſidiis, præter domeſtica, urbes limitaneæ firmarentur: profecto pro ea, qua flagrabant omnes cupiditate Hiſpanos emittendi, & ipſi quamcumque conditionem ſubiiſſent, & Gubernatrix in tumultuantes poſtea Belgas externum militem promptius armaſſet. Sed tunc, cum turbæ propius urgebant, præſentia componere votum Margaritæ fuit. Niſi forte à legendo externo milite ærarium illam deterruit, nempe in magna pecuniarum difficultate pertimeſcentem, ſi ſtipendia differrentur, ne perículoſius tumultuaretur peregrinus miles, quam domeſticus, qui ſub Principis manu pluribus modis coërceri poteſt. 1561. *De externo, deque domeſtico milite.*

Publicam Belgarum lætitiam ob diſceſſum Hiſpanorum conſecuta eſt & privata aulæ gratulatio Granvellano Cardinali creato, & nuptiarum ſolennia, quas in Saxonia celebraturum Orangium multi Nobilium comitati ſunt. Hic enim dum ſororis intereſſet nuptiis, ſuum quoque (defuncta jam prima uxore Anna Egmontia) cum Anna altera Mauritii Saxonum Ducis filia matrimonium firmaverat, communicato ante cum Gubernatrice conſilio. Quæ principio averſata conjugium ab Lutheriana familia petitum, negavit poſſe umquam probari aut Regi, aut ſibi, eum puellæ jungi in Regia Lutheri natæ, quam hæreſi non magis pater imbuiſſet jam pridem vita functus, quam Au- *Egmontiam duxerat anno 1550.* CONIVGIVM *Orangii cum Anna Saxonica.*

 guſtus

1561. guſtus patruus, qui in Septemviratum Mauritio ſucceſſerat, & maternus avus Philippus Haſſiæ Regulus quotidie cumularent. Verum id à ſe proviſum affirmavit Orangius, actumque diſerte cum Auguſto Annæ tutore, Non ducendam à ſe puellam, niſi Catholice victuram: in eamque conditionem & Auguſtum, & ipſam obſignatis litteris conveniſſe. quamquam Philippo avo adverſante, impoſitamque de Religione conditionem reſpuente. Nempe quod ipſe in animo haberet, iis interim nuptiis Religionis ſpecie diſturbatis, filiam ſuam Orangio tradere. Id quod clam cum illo per litteras egit, pollicitus pro filia, ſe eamdem conditionem de abjiciendo Lutheriano cultu non gravate ſubiturum. Vſque adeo Religione abutuntur ii, quibus ſua demum utilitas Deus eſt. Sed fraudem aſſecuto, queſtoque graviter Auguſto, Philippum reſpondiſſe, narrabat Orangius, ſibi non locupleti, & multorum liberum parenti non indecorum eſſe ab alio conditionem accipere: at dedecere Septemvirum Saxoniæ Ducem, ſi pateretur à Gulielmo Naſſavio legem imponi: idcirco ſe repudiaſſe conditionem in nepte, admiſiſſe in filia. Sed non ideo placatus eſt eo reſponſo Auguſtus: occupavitque propterea cum Orangio tranſigere. Et Margarita, cum toties eadem affirmaſſet Orangius, teſtatus, Nihil eſſe ſibi, nec futurum ante animæ ſuæ decoriſque curam, ac debitum Regi obſequium; aſſenſa tandem eſt: non tamen poteſtatem fecit Provinciarum Præfectis Orangium comitandi, quod ipſe flagitabat; cauſata eorum neceſſitatem in Belgio, armatis juxta Galliæ Provinciis. Verum ne triſtis abſcederet, permiſit ei ceteram nobilitatem: cujus dein comitatu ſeptus in Saxoniam venit, ſecutuſque Florentius Momorantius Montinii Dominus, qui Margaritæ nomine nuptam inviſeret, donaretque gemmeo monili. Et Orangius Lipſiæ Saxonum in urbe, celebratis ineunte Auguſto menſe nuptiis, quibus Rex

Landgravius Haſſiæ.

Landgravii dolus ad diſturbandum conjugium,

detectus à Saxone.

Celebrantur nuptiæ cum Saxonica.

Daniæ

1561.

Daniæ Federicus interfuit, præter alios Germaniæ Principes; in Belgium confeſtim rediit, renovato Gubernatrici promiſſo ſuper uxoris religione. Cujus tamen promiſſi fidem tam implevit ipſe, quam ipſi fidem conjugalis pudicitiæ ſervavit uxor. quam propterea poſt annos tredecim adulterii manifeſtam remiſit in Germaniam, ducta Carlota Borbonia Ducis Monpenſeri filia. Sed feſtos nuptiarum dies majori apparatu quam lætitia in Belgio repetiit Orangius, offenſus nova Granvellani Purpura, qua cum aliquamdiu abſtinuiſſet, tunc primum iis utentem Inſignibus invenit.

poſtea ab Orangio repudiata. *anno 1575. Brilæ in urbe Hollandiæ.*

Etenim Pius IV renunciaverat illum una cum ſeptemdecim collegis, S. R. E. Cardinalem, 1 v Kalend. Martias hujus anni: cucurreratque rei nuncius in Belgium intra dies duodecim: neque poſt multo ſubſecutus eſt à Pio deſtinatus, qui purpureum capitis tegmen cum Pontificiis litteris Mechliniam attulit Granvellano. Sed is differendum putavit accipere oblatum ſibi munus, donec ea ſuper re ſententiam Regis ab Hiſpania, quo certum hominem properare juſſerat, exploraret: credo, quia præſenſerat, hunc ſibi honorem Margaritæ opera ita deferri, nihil ut ab illa cum Rege communicatum eſſet, dum litteris agebat cum Pontifice.

CARDINALATVS Granvellani; *Biretum Cardinalitium.* *25 Febr.* Quem oblatum differt accipere.

Et vero illa non modo Regem, cui gratum id eſſe jam noverat, ſed & Granvellanum celaverat id, quod à Pontifice repetitis aliquoties litteris ac nunciis efflagitabat, ut ad Regem poſtea perſcripſit: idcirco veritus ipſe, ne Regi videretur in ea re unice obſtrictus Margaritæ, noluit niſi aſſentiente Principe, & tamquam per ejus manus beneficium capere. Niſi forte ſubtimuit, ne quæſita ex honore illo occaſione à Margarita, amoveretur aliquando à gubernaculis civilium curarum; propterea expectandum ſibi duxit arbitrium Regis, à quo additum ſe Gubernatrici ſciret cum præcipuis gravibuſque mandatis. Sed quidquid animo ejus inſederit; Margarita certe cunctationem

18 Iul. *27 Mart.* dilationem non probante Margarita.

1561. nem illam non omnino probavit, ſcripſitque homini protinus in hunc modum: *Conſilium, quod ex ejus litteris acceperat, à ſe quidem non damnari: ſed ſatius factum putare, ſi nulla interjecta mora Purpuram induiſſet. Neque dubitare ſe, quin parta reſponſurus ſit ab Hiſpania Rex, eumque pro imperio coacturus. Et quamquam gratum erat, quod ſcriberet, in bonam partem Nuncium Pontificis interpretari eam temporis moram; curandum tamen eſſe perquam diligenter, ne aut is, aut ejus famuli de ea re Romam litteras mittant: ſcilicet ne Romanis aulicis anſa detur ad cavillandum hoc ipſum modeſtiæ genus: aut etiam irritetur Pontificis animus, perinde quaſi illius dona aliunde pretium acceptura ſint. Interim ſe ei ex animo gratulari honorem illum, qui tanto cum Religionis Regiſque commodo conjunctus eſſet: eoque ſpectaſſe operam ac labores ſuos, quod intelligeret, quantum momentum rei Belgicæ adderetur, ſi ea quæ ad Religionem pertinent, agitaret is, cui, præter alia, conciliaret etiam Purpura auctoritatem.* Hiſce autem Margaritæ litteris non ante, quam reſponſum redderetur ab Hiſpania, aſſenſus eſt Granvellanus, ſtatimque Purpuram capeſſiit, illo erga Regem obſequio, & nulla Gubernatricis offenſione, ab altera beneficium, ab altero gratiam conſecutus. Acceſſit & aliud Purpuræ honeſtamentum, delatus Roma à Pontificio cubiculario Theophilo Friſio, purpureus Galerus: quem raro mitti, plerumque in Vrbe accipi mos eſt. quod ille beneficium Gubernatrici quoque acceptum retulit quæſitiſſimis gratiis, non tam extollendo magnitudinem muneris, quam auctoris: cujus maxime cauſa habendum affirmavit à ſe reverenter honorem illum, in quo etiam beneficium Principis ſibi colendum erat. Non tamen in privato cum illa colloquio diſſimulavit, ſe humana reputantem, ea potiſſimum cogitatione Purpuram induiſſe, ut ſi quando cedendum eſſet Belgio, (quod ob imminentem ſibi à Nobilitate procellam inſtare providebat animo) Romam Purpuratorum ſedem haberet, quo ſe cum digni-

Purpuram demum induit.

& Galerum à Pont. miſſum accipit.

Addit peculiarem cauſam admiſſi Cardinalatus.

ut Marg. ad Regem ſcripſit 29 Novemb. 1564.

dignitate reciperet. haud inuſitato hodieque conſilio aliquorum, qui memores POTENTIAM in aula raro conſeneſcere: & NON MINVS certo interitum gratiæ expectandum eſſe, quam vitæ; ſacrum hunc Ordinem libenter adoptant non ambitioſi, ſed providi: nempe ut liberum habeant in ſupremis caſibus, ad Templum Aramque perfugium. 1562.

Anno inſequente, qui fuit ſexageſimus ſecundus ad milleſimum quingenteſimum, inteſtinis Gallorum diſcordiis quotidie renaſcentibus, perferuntur à Philippo Rege mandata, quibus Margaritæ imperantur auxilia Carolo Regi ſollicite mittenda adverſus rebelles. Quid autem hoc fuerit, quæve ejus origo, non alienum arbitror, à principio curſim denarrare: non ſolum quid ante hoc tempus de hiſce ſubſidiis agitatum reperio, ſed etiam quia Gallici tumultus partim ob privatas in aula, partim ob publicas de Religione diſcordias excitati, rudimenta fuere Belgarum populis eadem moliendi, tam ſimili utrobique ſucceſſit, ut interdum, niſi locorum perſonarumque nominibus admoneatis, non duorum regnorum, ſed unius populi facta legere te facile credas. Accedit, quod aliqua ex his adminiſtrata ſunt Belgicis conſiliis, quæ Cardinalis Granvellanus fratri ſuo Thomæ Cantoneti Domino, Hiſpani Regis in Gallia Legato identidem ſuppeditabat. Quare cum mihi ea negligenda non ſint, neve ſæpius Gallicam inſerendo, Belgicam narrationem interſiſtam, in præſentia, quoniam res & locus poſtulant, excurſione nec otioſa, nec producta, rem ſimul omnem comprehendam. Diſtraxerat in partes Galliæ populos immiſſa pridem hæreſis: nomenque novæ religionis, veteri contempta, multi mortales arripuerant. Quamvis enim graſſante per Germaniam Lutheri lue, incolumem ſe aliquamdiu ſervaſſet Gallia, anno tamen hujus ſæculi trigeſimotertio, per aliquot Lutheri emiſſarios tentari primum cœpta eſt. Etenim Franciſcus

Galliæ laboranti ſubſidia deſtinantur è Belgio.

DE GALLICIS TVMVLTIBVS.

Lutherianæ hæreſis in Gallia quæ occaſione.

1562. ciſcus I litterarum ac litteratorum amans, ut ferme LITTERAS fovent, qui digna litteris gerunt; Lutetiæ inſtauraturus Academiam, magnis illuc præmiis advocaverat ex Italia Germaniaque, præcellenti doctrina viros. Commodum id Luthero viſum: miſſique propterea ex aſſeclis Bucerus, aliique nonnulli audacioris ingenii, qui per occaſionem differendi in eo ſapientium cœtu, novi Euangelii periculum facerent. Nec defuere, qui novitate caperentur: præſertim quod ii in quos Religionis cauſa inquirebatur, illico in Aquitaniam excurrebant ad Margaritam Valeſiam Regis ſororem. Quæ, ſive odio aliquo in Romani Pontificis nomen hauſto in Alibretana mariti familia, ob Navarræ regnum, eoque Lutherianorum fraudibus obnoxia: ſive oſtentatione ingenii, cujus laudem adamavit ultra feminæ modum, ſive potius, ut ipſa aliquot annis ante mortem Catholice obitam teſtata eſt, non pravitate animi, ſed commiſeratione reorum qui ad ipſam confugiebant; patrocinium novarum opinionum adeo pugnaciter ubique tuebatur apud fratrem, ut decennio per ipſam ſteterit, ne Lutheriana hæreſis in Gallia plane concideret. Quamquam & ſegniorem aliquanto reddebat ea in re Franciſcum opera Germanarum Helvetiarumque legionum, quibus adverſus Cæſarem conductis bellum gerebat. Donec ipſe & injuria Religionis, & hominum contumacia graviter offenſus, non multis edictis, at crebra reorum animadverſione, intentior quam minacior, Lutheri nomen in Gallia pæne delevit. Felicior aliquanto fuit Calvini dolus, qui ſub Franciſci Regis obitum, implicito bellis Henrico, ſubmiſſis continenti opera è Lemano lacu libellis, Galliam aggreſſus eſt: atque ut reperit aures animoſque multorum Lutheri opinionibus ſuſpenſos erectoſque; ita miram injecit vulgo cupiditatem novæ doctrinæ cognoſcendæ. Et gaudebat populus (nam Gallice populariterque conſcripti erant libri) de Reli-

Lutetiæ Pariſiorum.

A quibus adjuta.

Marg. Valeſ. Franciſc. ſoror.

Ab Rege propemodum deleta.

Calviniana ſuccedit.

Religione palam arbitrari, deque abditis Fidei controverſiis ire velut in ſuffragia. poſtremo, quoniam A Summo declinantibus facilis eſt per prærupta ad infima quæque caſus, ejecta ſemel ex animo avita Religione, à Luthero ad Calvinum certatim deſcivere: pleriſque eorum non quieturis, donec omni cultu adverſus Deum, quem nuſquam eſſe opinarentur, expuncto, in profundo omnium malorum aliquando conſiſterent. Et quamquam ea hæreſis à principio corripuit animos plebis, cujus eſſe ſolet, etiam ingruente peſtilentia, prima ſtrages; brevi tamen ultra multitudinem graſſata, invaſit aliquot Nobilium capita; inque ipſam Regis aulam, afflatis in ea viris quoque primariis, penetravit: nempe factioſis regni Proceribus uſui opportune futura ad conciliandam ſibi multitudinem, trahendamque adverſus invaleſcentem æmulorum gratiam apud Regem. Nupta enim Franciſcō II Maria Stuarta Scotorum Regina, Guiſia parente nata, multum momenti attulerat Guiſiorum potentiæ. Nam & Regi annorum quindecim opus erat aliorum opera, & illi digni erant, qui adhiberentur: præſertim Franciſcus Guiſiæ Dux, ejuſque frater Carolus Cardinalis Lotharingus: ille militari ſcientia fortunaque, ac matura domi prudentia clarus; hic varia intimaque doctrina, ſed ſolerti in primis facundia & quadam oris majeſtate conſpicuus. Sed quantum hi & ſua virtute, & Reginæ impulſu ad ſumma quæque decora provehebantur, tantum neceſſe fuit commoveri alios, qui primas aut obtinuerant, aut ſperabant: præcipue Borbonios, & Colinios, ut Momorantios omittam civilius diffidentes. Et Antonius quidem Borbonius, præterquam quod inter Dynaſtas regii ſanguinis adnumerabatur primus præferebat ab uxore Ioanna Alibreta, Navarræ Regis appellationem: vir ad belli ac pacis artes æque factus, ſed voluptatum immodicus, eoque impar firmandæ dominationi. Ferocior multò, atque

1562.

Primum apud plebem.

poſtea apud Proceres;

æmulatione invidiaque, erga Guiſios.

Franciſcum Ducem, & Cardinalem Lotharingum:

quorum nimia potentia offenduntur in primis Antonius Borbonius Navarræus,

1562. verſutior Ludovicus frater Condæus Princeps, armiſque perpetuo tractandis implicatus: majore tamen animo & confidentia, quam viribus peritiaque. Neque huic diſſimile ingenium Gaſparis Colinii, atque Andelotti fratris: quorum ille quia mari Gallico, hic univerſo peditatui præfecti erant, magno ſane in pretio habebantur. Ergo hi, quos loquor, aliique minorum gentium, quamvis nulla tunc quidem inter ſe benevolentia conjuncti; quia tamen una interim omnes angebat cura, facile convenere. Et machina, qua Guiſiorum potentiam ſubruerent, viſum eſt patrocinium hæreticorum partibus, noverant odio eſſe Guiſium nomen. præſertim quod illorum aliqui, exuta jam veteri Religione, non ſectariorum tantummodo, ſed ſectæ quoque induiſſe patrocinium videri volebant. Quos inter nemo hæreſim audentius præ ſe ferebat, aut propugnabat, quam Ioanna Alibreta Borbonii uxor, unica Margaritæ Valeſiæ atque Henrici Navarræi filia. Hæc, quia ſe extorrem videbat à regno, quo Ioannem avum ſacrorum interdictione correptum ab Romano Pontifice, Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex, armis adortus olim exuerat; tam implacabili odio ferebatur in Romanum Hiſpanumque nomen, atque adeo in Romanam Religionem, quam Hiſpano curæ eſſe animadvertebat, nulli ut operæ parceret, nulli ſumptui, quo Pontificis auctoritatem & Catholicam Fidem per Galliam proculcaret. Igitur hiſce capitibus firmata hæreſis eos toto regno proceſſus habuit ut Henricum, cujus arma in Belgio diſtinebant Hiſpani, pace cum Philippo conſtituta, ſollicite retraxerit ad inteſtinas diſcordias componendas, erupturas haud dubie in civile bellum. Sed Henrici mors omnino maturavit malum. Etenim Franciſcus Henrici filius, uti dicebam, & Medicea parens, & Regina uxor, quo magis adhibebant adverſus hæreticos fidam Guiſiorum operam, eo amplius æmulos incendere, ut ad illorum dominationem

[Margin notes: Condæus Antonii frater, — Caſpar Colinius, & Andelottus frater Colinii — hæreſi jam imbuti; — Maxime vero omnium Ioanna Alibreta uxor Borbonii. — *Iulius II Pont. Max.* — Cum hæretica multitudine Proceres conjunguntur. 1559.]

nem deprimendam occaſione hæreticorum uti feſtinarent. Idque Mediceam movit, ut quo tempore deducenda erat Iſabella filia in Hiſpaniam, à Philippo genero auxilium expoſceret in hæreticos, ac regni turbatores. cui peramplè reſponſum opeſque & arma magnificè promiſſa. Quæ Regis litteræ coram nonnullis Galliæ Proceribus de induſtria perlectæ ad augendum metum, auxere potius Mediceæ invidiam, eiſque concordiam adverſus Hiſpanum nomen. Iamque paſſim libelli in Guiſios, Regemque ipſum, quaſi velitationes quædam ſecuturæ mox conjurationis edebantur. Et inſtabat Alibreta; quæ veteris offenſæ memor, impatienterque imminens regno, maritum aſſiduè ſtimulabat, *Ne unicam recuperandæ Navarræ occaſionem elabi pateretur è manibus. poſſe illum ampliſſimæ factioni, quæ jam penè ex æquo Galliam ſcindat, ducem imponi: poſſe ea gratia opem expectare à Germanis ejuſdem religionis Principibus, ab Anglis, à Belgis, præter Catholicos Guiſianis infeſtos; quorum omnium validâ conſpiratione poſſe, ejectis è Gallia Guiſianis, explicari latiſſimè hæreticorum partes eorumque dein arma ad Navarræ fines non dubio eventu circumduci.* Sed ferox hæc Tullia mitiori Tarquinio nupta erat. Itaque frigente ad ea Borbonio, Condæus frater, par Alibretæ Tarquinius, promovendæ conjurationis provinciam ſuſcepiſſe dictus eſt, atque Amboſianam illam conflaſſe tempeſtatem, tunc quidem Guiſii Ducis providentia diſcuſſam, novis tamen coëuntibus odiorum nimbis, civili factionum ſanguine longè impotentius ruituram. Ferunt in eo primum tumultu auditum Hugonoti nomen, Cæſaroduni Turonum hoc modo natum. Solenne erat Cæſarodunenſibus ad terrendos infantes Hugonem nominare, quem noctu pomœria urbis obequitantem, inque obvios euntem pulſantemque commemorant. Cum autem hæretici quorum complures tunc erant Cæſaroduni, circa ea pomœria nocturnos cœtus agerent, quoniam interdiu non licebat; factum eſt, ut

1562.

Contra quos ab Hiſpaniæ Rege auxilium poſtulatur, & promittitur.

Alibreta maritum ſtimulat in Catholicos.

T. Liv. l. 1.

Conjuratio Amboſiana. 1560.

Hugonoti nomen in eo natum. *Tours. Thuan. l. 24 Hiſt.*

1562. ut tamqum nocturni lemures digito monſtrarentur pueris, atque ab Hugone Hugonoti, per deridiculum vocarentur. Quamquam alii aliunde originem inclinant. Vnde unde tamen appellatio defluxerit, ludibrio illam ſibi hæreticos duxiſſe conſtat, eoque Catholicos nominare Papiſtas inſueviſſe. Sed hæc nomina ſunt: illud rem tangit, quod memoriæ proditum à multis, qui ea tempeſtate hæc ipſa litteris mandabant; Primum hunc Galliæ tumultum Genevæ conceptum fuiſſe, auctoribus Calvino & Beza, inito ea in urbe conſilio barbaro juxta ac pudendo, de Franciſco Rege, deque uxore, ac parente, Regiiſque fratribus, atque aulæ Proceribus, ſubita ad certum diem aggreſſione trucidandis. Quamobrem non ultra paſſurus Rex tantam hæreticorum licentiam, qua Nobiles aliquot ad privatas diſcordias abuterentur, novo per Provincias delectu arma imperat, accerſit è Germania cohortes, ab Lotharingiæ Duce, ab Hiſpaniæ Rege auxilia requirit. Et vero Philippus Rex Hiſpanum militem propere ſubmiſit, qui ſe cum Gallorum exercitu in Lemovicibus conjungeret, ſubmiſſurus novas ſubinde copias: cum audito Franciſci Regis obitu, reliquum auxilium diſtulit in ſequentem annum, in quem delatum eſt bellum.

Gil. Geneb. l. 4 Chron. & alii.

Auctores Amboſiani tumultus.

Auxilium ab Hiſpano Rege. *Limoges.*

1560. Et Franciſci quidem exceſſum ſumma regni converſio conſecuta eſt. Nam Borbonii, quorum alter capite damnatus in horas lictorem opperiebatur: alter aula circumſcriptus, fratris ruina credebatur opprimendus; repente delata regni adminiſtratione ad Mediceam parentem pro Rege Carolo decenni puero; ad ſumma quæque provehuntur: Condæo libertas, locuſque, & gratia apud Regem publico edicto reſtituitur. Navarræus univerſi regni Præſes, quippe ſanguinis prærogativa regno propior, renunciatur: Guiſiis de potentia tantumdem perit: hæretici numero, atque adeo licentia graſſantur, tanto per hæc audaciores, quanto id fore gratius putabant Navarræo Præſidi,

Mira cataſtrophe. *Condæus Navarræus.*

Hugonoti geſtiunt.

Præſidi, qui idemtidem revolvi ad dotale regnum per eas turbas recuperandum videbatur. Sed ut hic de ea cura, ſimul hæretici de ſecuritate remitterent, non parum contulère conſilia Granvellani Cardinalis è Belgio ſubmiſſa Cantoneto fratri. Adveneratin Galliam Proſper Sanctacrucius à Pio IV Pontifice Nuncius. Atque introſpectis Navarræi conſiliis, ratus hominem non tam de Religione, quam de regno ſolicitum abſtrahi poſſe ab hæreticorum patrocinio, ſi ſpes adipiſcendæ Navarræ oſtenderetur aliunde; illum per ea ipſa aggredi ſtatuit. ſed prius rem omnem cum Thoma Cantoneto legato, hic cum Granvellano Cardinali communicat. Tum Sanctacrucius regni negotium, de cujus reſtitutione agitatum olim fuerat, in medio reponit: atque in ſe recipit, dummodo ille Catholicæ Religionis cauſam defendendam ſuſcipiat, Pium Pontificem ſedulo cum Philippo Rege acturum, ut aut Navarræ regno cedat, aut par aliquid offerat ejus loco: nec dubitare ſe, quin Philippus, cujus pertentaverit animum, dum ab Luſitania iter per Hiſpaniam faceret in Galliam, Pontifici ſatisfacturus ſit. Id autem cum Cantonetus ſæpius confirmaſſet, ſtatuit cum Philippo id agere Navarræus, miſſo ex aulicis ſuis Antonio Almeyda Luſitano, quem ſciret acceptum eſſe Ebolitano Principi, Roderico Gomeſio itidem Luſitano, gratia nunc maxime florenti apud Regem. Sed Granvellanus certior ea de re factus à Cantoneto, lætus ille quidem conſiliorum ſuorum ſucceſſu, tamen æque ſollicitus, (ut ipſe ad Margaritam Gubernatricem Mechlinia ſcribit) quid reſponſurus Rex eſſet Almeydæ: quod intelligeret, ex eo reſponſo pendere in Gallia rerum maximarum inclinationem: præmunierat Ebolitanum Principem, atque Albanum Ducem, docueratque, *Periculi plenum eſſe negotium, ac plane vitreum: in quo tractando peccari poſſet non minus aviditate atque impetu, quam ſecuritate ac negligentia. Proinde ſibi*

videri, E 7

[Margin: 1562. — Conſilia Granvell. Sanctacrucius conatur abſtrahere à patrocinio hæreticorum Navarræum. — Abſtrahitur, & in Hiſpaniam nuncium mittit. — *Ruigomez de Silva.* — *4 April. 1562.* — Eodem ſcribit etiam Granvellanus.]

1562. *videri, in rem eſſe, Borbonio aliquid offerre, modo id ejuſmodi ſit quod auferri poſſit, ſi forte is à ſuſcepta deflecteret via.* Ergo poſt multa, Navarræo tandem offertur Philippi nomine Sardinia, additurque ejus maris Præfectura, ſtipendiumque Præfecturæ ſuſtinendæ par. In quo etſi aliqui conditionem laudabant · utrique probabilem (quippe Sardiniam eſſe ex una parte majus opimiuſque regnum quam Navarra; ex altera, Philippi regnis immiſtum, eoque obſeſſum:) ſecus tamen alii ſentiebant, Sardiniam in ſpeciem oſtentari à Philippo haud ſane regnorum prodigo. Nam quid conſilii eſſe, Borbonios induci in eam Inſulam, ex qua imminere Siciliæ atque Neapoli, vetereſque in iis regnis factiones excitare poſſent? Sapienter nihilominus agere Pontificem id urgendo, ſive de ejus exitu bene ſperaret, ſive intelligeret fruſtra laborari: quoniam ad Religionis cauſam in Gallia tuendam perinde eſſet, ſeu vera ſeu vana ſpe Navarræus à fovendis hæreticorum partibus amoveretur. Et vero ita ille paulatim amotus eſt, ut etiam Ioannæ Alibretæ uxori minus ſe jam benevolum præberet. Quod fortaſſe aliquem movit, ut ſcriptis traderet, hoc quoque ab Oratore Hiſpano tentatum, actumque cum Navarræo de repudio uxoris, quippe hæreticorum veneno intimæ imbutæ: factamque homini ſpem Mariæ Stuartæ Scotorum Reginæ, quam adnitentibus Guiſiis avunculis duceret, cum dotali Scotorum regno, immo cum univerſa Britannia, in quam, ſpoliata ob hæreſim Eliſabetha, induceretur ipſe, Pontificis auctoritate, Philippi ope. Sed hæc aut vane credita, aut invidioſe conficta. Neque enim ſimile vero eſt, aut Granvellanum & Sanctacrucium ignoraſſe, non ſatis hæreſim eſſe, cur, rejecta uxore, altera legitime ducatur: aut Philippum obtuliſſe Scotiæ regnum homini, à quo timere Belgicis rebus ob veteres inimicitias merito debuiſſet, ſi præſertim is univerſa Inſula bello potitus eſſet. Sane
1564. duobus poſt hæc annis, cum ageretur de eadem Scoto-

Sardinia Navarræo offertur loco Navarræ.

An ex animo?

Thuan. l. 28 hiſt.

Navarræi cum Scotorum regina conjugium falſo vulgatum.

Scotorum Regina cum Archiduce Carolo Ferdinandi Imperatoris filio, vel cum Carolo Hiſpaniæ Principe conjungenda; ſcripſit Granvellano Philippus, *Placere ſibi, ut filius ea in re poſthaberetur Archiduci: ſi vero ad ejuſdem nuptias regnumque adjiceret animum Galliæ Rex, de quo aliquid inaudierat, ſollicitudinemque non levem attulerat; tunc ſe in filii cum Scota connubium ultro conſenſurum.* Ex quo, quæ fuerit Philippi mens de Scotiæ regno Gallis offerendo, exiſtimari poteſt. Immo neque in ſpeciem agitaſſe de iis nuptiis Oratorem Hiſpanum, certum habeo ex eo, quod cum is ſingula communicaret cum Granvellano fratre, (uti ego in eorum litteris obſervo) deque Sardiniæ negotio ſæpe meminerit, de eo tamen conjugio nihil uſquam indicavit. Sed quidquid hoc fuerit, illud profecto conſtat, Alibretam marito indignatam, quod is ab hæreticis indies alienior, uxoris poſtulata pro illorum patrocinio non audiret, aula furioſe relicta in urbes ſuas ſe proripuiſſe. Verum hæreticorum cauſam quantum omiſſo animo tractabat Navarræus: tantum Condæus frater, atque Colinii mordicus amplectebantur: refloreſcente præſertim Guiſiorum gratia potentiaque apud Regem. Iamque ea erat rerum facies non magis in aula factionibus ſciſſa, quam in toto ferme regno diſcordia Religionis armato, ut aperte omnia in civile bellum inclinare viderentur. Ad Condæum Principem, Coliniumque maris Præfectum undique auxilia ſubmittebant hæretici: nec minus ſe Guiſii, & Comeſtabilis Momorantius Catholicorum ope firmabant. Cum his faciebat quidem Navarræus Galliæ Præſes, ſed erat Condæi frater: Rex puer, dolique ignarus, inter utraſque factiones interea diſtrahebatur, nutante Medicea Regina, ac rerum exitus utrimque formidante. In hoc autem rerum ſtatu cum undique Carolus auxilia conquireret, Philippus ſolito intentiore cura ad opem affini Regi maturandam animum adjecit; ſive Religionis jactura

1562.

6 Auguſt. Regis Hiſpani litteræ de Scotiæ conjugio.

Alibretæ indignatio.

Guiſiorum potentia refloreſcit, & æmulorum invidia. De bello utrimque cogitatur.

Catharina Medicea.

1562. jactura permotus; ſive ſollicitatus ab uxore, quæ Caroli fratris periculo trepidabat; ſive Belgio timens, ne illuc Gallorum aut arma aut exempla tranſirent. Quare lectis in Italia tribus peditum millibus, commiſſiſque Ioanni Anguiſciolæ Tribuno, qui in iis traducendis Imberto Platerio Bordillonio, armorum Præfectō pro Rege Galliæ in Subalpinis obtemperaret: totidemque ab Hiſpania per Navarram tranſmiſſis, ad Margaritam ſororem Belgii Gubernatricem ſcribit, ut duo equitum millia ex ipſis Belgarum turmis quamprimum ſeligat adverſus Galliæ perduelles: immo ſi quid ultra aut Regina, aut Guiſii ad eam rem poſtulent, accurate ſubmittat. Margarita recitatis in Senatu litteris Regis, animadvertit contrariis omnium ſententiis pro Gallia opem expoſci. Differebant enim Orangius atque Egmontius, eas equitum turmas ſuſtentari à Provinciis ad Belgii præſidium, quippe ad eum finem inſtitutas: quare ut extra Belgium educerentur, expectandum Provinciarum conſenſum. id vero lentum eſſe negotium, expoſitumque periculo ne diſſentiant, eo potiſſimum tempore, quo Belgium viribus externis augeri, non exhauriri ſuis, opus eſſet. Sed altior fortaſſe cura illos habebat. Etenim credebatur, Condæi rogatu, aliquos Germaniæ Proceres interminatos eſſe finitimis Belgis, ſi Guiſiis novæ Religionis hoſtibus opem ferrent, ſe pro communi canſa tuenda, arma in Belgium illaturos. Nec procul à vero duxerim & Condæum id attentaſſe, & Germanos præſtitiſſe. Namque ex una parte ſollicitos fuiſſe Condæanos ob auxilia in Belgio contrahenda, ſignificatum eſt libello tunc edito, atque à Cantoneto legato cum litteris miſſo ad Granvellanum fratrem, quo multis rationibus oſtendebatur hæreticis, Hiſpaniæ Regem nullam Catholicis opem in Gallia eſſe laturum. ex altera parte, dum Margarita ſcriptis ad Regem litteris docet, Belgas ob metum ſive à Germanis ſive

Pedites ab Italia Hiſpaniaque mittit Philippus Rex.

2 Maji. & à Belgio, ut equites mittantur, Gubernatrici mandat. Sed Belgarum Proceres obſiſtunt.

Aſtu fortaſſe Condæi.

4 April.

30 Iun.

ſive aliunde conceptum ægre adduci, immo ne adduci quidem, ut equitem in Galliam decernant, ac dira quæque canere, id ſi fiat; indicare videtur hanc, de qua loquimur, diſſentiendi cauſam. Et ipſa, quod eam opem aut deſperaret à Provinciis, aut importunam Belgicis neceſſitatibus crederet, ubique à Germanis, atque à ſuis juxta timeret; in Senatu remiſſius rem urgebat. cum à Philippo litteræ perferuntur, quibus perſtricta non leviter Gubernatricis mora, jubebat omiſſa omni conſultatione, equitem extemplo mitti. Illa parendi anxia, Granvellano ſuadente, mutato petitionis nomine, pecuniam loco militum poſcit: impetratam illico in Galliam tranſmittit ad Mediceam Regis matrem: ſimul Philippo exponit, cur id fecerit, Non ſolum quod pecuniam multo quam militem gratiorem eſſe Reginæ ſciret, quemadmodum illa ſignificaverat antea, confirmavitque poſteaquam accepit: ſed etiam ne auctoritatem, operamque perderet in ejus rei procuratione, quam & experta jam erat inexplicabilem ad impetrandum, &, ſi impetraretur, pernicioſam; Belgio timebat in ea rerum trepidatione, exortiſque poſtremo Tornaci ac Valencenæ non contemnendis de Religione motibus: qui haud dubie invaleſcerent, ſi eam Provinciam equitatu ſpoliatam homines ſeditioſi viderent. denique cnm equitem ducere pertineat ad nonnullos, quorum fidem merito ſuſpectam habeat, æque periculum ſibi viſum, arma illis credere, & eos in turmarum delectu præterire. Accepit potius, quam probavit decretæ pecuniæ conditionem Rex, miſſiſque mille & quingentis equitibus ab Hiſpania, pro quibus ſtipendium Margarita tranſmitteret ad Mediceam, ut jam cœperat, vires Catholicorum in Gallia firmavit. Sed ante horum adventum, Navarræus una cum Guiſio ac Momorantio Rhotomagum expugnaverat, Condæanis ejectis. Ipſe quamquam pilæ ictu ſaucius, lecto in quo decumbebat, in modum currus,

1562.

Gubernatrix ſegnius agit.

1 *Iul.* Reprehenſa à Rege. militum loco pecuniam mittit in Galliam.

31 *Aug.* & cauſam moræ exponit Regi.

Rhotomagum victor ingreditur Navarræus. *Roano.*

1562. rus, elato triumphali pompa urbem invectus
& moritur. eſt. Sed paucis poſt diebus, recrudeſcente vulnere extinctus, eodem ſepulchro ſecum condidit ſpem Sardoi regni, quam magno Catholicorum bono ad extremum uſque ſpiritum fovit. Neque propterea intermiſſis belli curis, manente apud Momorantium armorum imperio, auctaque ingentibus copiis utraque acie, cum jam ad Regis exercitum ſeſe adjunxiſſent à Philippo miſſa ſex millia peditum, equites quos dicebam mille & quingenti; apud Drocum Normandiæ oppidum ſummis Catholicorum hæreticorumque viribus pugnatum eſt, captiſque hinc Condæo, illinc Momorantio exercitus utriuſque ducibus, cæſis militibus ſupra decem millia; victoria, majori ſane gloria quam gaudio pro Regiis ad extremum fuit. Tantum armorum turbarumque excivit hæreticorum libertas, Procerum fovit ambitio. Hæc autem, quæ curſim memoravi Gallorum mala, (nam ea quoque gratia memoravi) in Belgium plane eadem tranſmiſſa facile comperiet, cui otium ſit conferendi hæreticorum utrobique conatus, utriuſque aulæ diſſidia: Hugonotorum illic, hic Geuſiorum nomina fortuitu nata, atque inter turbas: Cardinalem Lotharingum cum Cardinali Granvellano, Condæum cum Orangio, Mediceam cum Auſtriaca: conſimiles Nobilium conſpirationes, paria Regum edicta geminas ſacrarum ædium atque urbium direptiones, eadem ferme omnia, nempe ex eiſdem cauſis: niſi quod arma celerius à Gallo ſumpta, pertinacius à Belgā & perniciofius retenta.

Drenx. Pugna memorabilis.

Comparatio Gallicorum Belgicorumque tumultuum.

Et primæ quidem inter Belgicas urbes, illo Religionis caſu, quo late concuſſa eſt Gallia, nutavere Gallis finitimæ Tornacum, Inſulæ, ac Valencena: repentiniſque motibus haud ambigue portenderunt ſecuturam inde non levem Belgio ruinam. Etenim Octobri menſe ſuperioris anni, concionatores duo è Gallis Calvinianis eadem nocte, alter Valencenæ, Tornaci alter, palam de novo Euangelio verba fecerant

Primæ Belgii turbæ à Gallis Calvinianis. *Lille.*

cerant frequenti foro. Sub finem uterque coactam hominum turbam, (qui ad centum fuere Valencenæ, Tornaci vero ſupar ſexcentenos) per urbem deduxerant, Davidis carmina Gallica lingua concinentes. Ad eam Pſalmorum modulationem, nocturnaſque conciones, excitato in utraque urbe aliquo inter plaudentes damnanteſque tumultu; res à Magiſtratibus ad Margaritam Gubernatricem illico defertur. Illa admonitos earum Provinciarum præfectos Florentium Momorantium Montinii Dominum, ac Ioannem Glimæum Bergæ Marchionem; (qui forte Bredam ſeſe contulerant gratulatum Orangio uxorique nuper è Saxonia reverſis) jubet eo accurrere, ac res quemque ſuas ſtrenue curare. Montinius Tornacum celeriter ingreſſus, cum Chriſtophoro Aſſonvillio ac Ioanne Blaſerio, quos ad cauſam cognoſcendam ei adjunxerat Margarita, capto earum domino ædium, in queis cœtus habebantur: exuſtiſque multis ibi repertis hæreticorum libris: ac ſequenti demum menſe ſumpto extremo ſupplicio de Lanoia, nocturno illo præcone; Tornaci compoſita res eſt. At vero Valencenæ longe aliter evenit. Nam licet initio contenderit eo Marchio Bergenſis, operaque Philiberti Bruxellii atque Autruxii, duos cauſæ cognitores acceperat à Gubernatrice, duos Calviniani Euangelii buccinatores Philippum Maillardum, & Simonem Faveanum vinculis coërcuerit; tamen dilato, contra quam à Margarita juſſus erat, eorum ſupplicio, necdum pacata civitate, Leodium ad fratrem ejus urbis Antiſtitem profectus eſt: reprehenſuſque propterea à Margarita, ac revocatus ad Præfecturæ curam, non dubitavit abſentiam excuſare, quod non eſſet muneris neque ingenii ſui plectendis hæreticis operam dare. Quod inſolens reſponſum illa per litteras ſignificavit Regi: apud quem laudata ſimul Montinii ſedulitate, committendo auxit utriuſque merita. Et ſane hæreſim, ut ceteras contagiones, quæ impetu valent,

1562.

Tornaci componitur tumultus.

15 *Nov.* 1561.

At Valencenæ creſcit, dilato ſuppl.cio hæreticorum.

22 *Martii.*

1562. lent, celeritate præcidendam eſſe, oſtendere Tornacum ac Valencena: ibi ex ſubita in paucos animadverſione, traducto ad omnes metu: hic vero cunctatione atque incuria, turbulentis hominibus ſpatio ad audendum dato. Etenim ſeptem jam menſes attinebatur Valencenenſi carcere par illud hæreticorum, quos dicebam, dubio de ferenda ſententia Magiſtratu, quod in eos augeri quotidie vulgi ſtudia videret, acceptis etiam minacibus litteris, ſi quid gravius in eos conſtitueretur. Quin & auditæ erant noctu voces aliquorum præter carcerem euntium, captivoſque adhortantium, Viros ſeſe præſtarent, non defuturam populi opem, ſi forte ducerentur. Sed Margarita eorum gnara quæ gerebantur, accuſato Magiſtratus metu, quem ipſe ſibi ſeptimeſtri mora peperiſſet, ſerio monet, ne ultra cunctando, morbum inſanabilem efficiat. Quamobrem ille, ſententia ex edicto Cæſaris pronunciata, reos igni addicit. Quod vero ſuſpectos opifices operaſque haberet, ac lanarios in primis, petulans hominum genus, miſcendiſque turbis aſſuetum; ſupplicium transfert in diem, quo eorum plerique Valencena abeſſe conſueverant. Mos enim illis erat, ad Sabbati veſperum prodire in agros, nec ante diem lunæ reverti ad urbem: partim ut cum parentibus uxoribuſque feriarentur in proximis pagis: partim ne obſervarentur, ſi feſto die ad rem divinam cum Catholicis haud convenirent. Hoc ergo lunæ die, nondum albeſcente luce, damnati in forum producuntur: non tamen ita celari feſtinarique res potuit, quin accurſu multitudinis compleretur locus. cum prope lignorum ſtruem, quanta poteſt contentione, Pater æterne, Faveanus exclamat. Enimvero ad eam vocem toto foro vulgus adſtrepere inconditis clamoribus: ſimul impetu facto, manus intentare, ſaxa in ſatellites jacere: ſimul ſepto ſupplicii refracto, totum illud mortis inſtrumentum disjicere, ligna rapere, ac præ ira comminuere: donec

Qui aliquando damnantur.

Sed accurſu multitudinis ſupplicio eripiuntur.

donec impar multitudini Magiſtratus, retractis 1562.
intra carcerem reis, non ultra audendum ratus, *A Magiſtratu reducuntur in carcerem.*
propere ſeſe ingruendi lapidum procellæ ſubduxit. Et illi, quod ſociis præſenti exitio liberatis furorem paulatim exuerant: an potius ignari ſine duce quo pergerent: pacate conveniunt omnes, inſtitutoque agmine ſupplicantibus ſimiliores, quam ut recentes à tumultu crederes, concinere Davidis carmina incipiunt, *PSALMI Davidis Gallico metro illigati.*
præeunte Calviniano pſalterio. Inde commoti rurſus animo turbidique, incuſant ſocordiam ipſi ſuam, trepidæque civitatis opportunitate uti furioſe deliberant. Id antequam proſequar, quoniam hujuſce moris concinendi Davidicam poëſim iterum incidit mentio, inciditque ſæpius, originem ſemel evolvi, lectoris intereſſe arbitratus ſum.

Degebat in aula Franciſci I Gallorum Regis *Auctor Marotus.*
inter cubicularios Clemens Marotus, Doveana Cadurcorum oriundus, homo à natura facetus & dicax, miraque venæ facilitate ad Gallicam poëſim natus: eoque Regi carus, habituſque inter inſtrumenta eruditæ voluptatis. Sed ut erat ingenio quam moribus aliquanto *Ex Flarim. in hiſt. de Ortu, &c. Hæreſ l. 8.*
melior, ex Lutherianorum familiaritate locum ſuſpicioni dedit mutatæ Religionis: verituſque propterea Principis indignationem, Be- *mores ejus, dubia Religio.*
nearnum ad Margaritam Regis ſororem, vetus reorum aſylum, fugit. Nec multo poſt, placato Rege, Lutetiam reverſus, à Franciſco Vatablo Hebraicæ linguæ magiſtro amice admonitus, ut relictis aliquando nugatoriis argumentis, poëſim ad ſacra transferret; Pſalterium *Tranſlatio Pſalterii, 1549.*
Hebræi Vatis Gallicis metris illigare cœpit. Sed imperite adeo, atque perverſe, (quippe diſciplinarum homo omnium apprime rudis) ut Rex, quamvis ejus verſiculos idemtidem cantitaret, ob juſtas denique Sorbonicorum querelas, graviſſimamque cenſuram, edixerit, Ne *vetiti à Rege.*
quid in eo genere à Maroto publicaretur in poſterum. Verùm eo edicto, uti ſæpe contingit, & cupido lectoribus, & celebritas operi

1562. accrevit: noviſque proinde modulationibus decantari,atque ad profana transferri Maroti carmina cœpere. Ipſe interim aucta ex plauſu confidentia, dum linguæ moderari nequit, metu pœnæ Genevam ſe proripit: unde ob nova flagitia profugiens, ſed antea flagris cæſus, Auguſtæ Taurinorum extinctus eſt. Succeſſus in Davidica poeſi movit Theodorum Bezam Maroti familiarem. qui eidem Gallico carmine parentavit; ut ad quinquaginta, quos Marotus ediderat, centum reliquos adjungeret, adjunxitque Gallicis ipſe quoque metris, totumque Davidis volumen abſolvit. Vtque gratius populo foret, opera præſtantium muſicorum,ſuos cuique hymno modos fecit, tanto numerorum lenocinio, ut novum Pſalterium ab omnibus certatim expeteretur. Verum detectis in eo multis adverſus Religionem erroribus, vetitoque opere ob eas etiam cauſas, quod & ab impuris hominibus ſacroſancta Vatis carmina vulgo publicata eſſent, & à Genevatibus, dolo malo, ad Calvini Catechiſmum adjuncta diſtraherentur: deſerta à Catholicis ea Hymnorum tranſlatio atque damnata, manſit obfirmato ſtudio apud hæreticos: moſque canendi Pſalmos Gallica lingua ad modos Genevatum in cœtibus, in triviis, in officinis, propria exinde nota hæreticorum fuit. Cum hac ergo cantilena ſeditioſi (uti enarrare inceperam) Valencenates, veluti ſupplicanti agmine per urbem incedebant. cum medio in foro conſiſtentes,Calvinianum chori magiſtrum attollunt in ſuperiorem locum, jubentque de religione extemplo dicere. Tunc vero ſive concionantis impulſu, ſive complurium acceſſu, redintegratur ſeditio: utque ſe reſpexere multitudine validos, quippe duo hominum millia ſuperabant, placet non ſine aliquo turbarum pretio conveniſſe, ſtatimque ad Dominicanorum cœnobium inflammandum diripiendumque recta procurrunt.Sed mutata inter eundum ſententia, (agebant enim ſeſe undarum modo, agebanturque)

Fuga ejus,

& mors.

Beza Pſalterium abſolvit,

quod edicto damnatur.

manſit tamen apud hæreticos:

Valencenatum ſeditio redintegratur.

que) ſubit animos indignatio, quod eripi ſibi captivos, iterumque in cuſtodiam trudi paſſi ſint. *Quid prodeſſe, urbem tumultu concivisſe, ſi ſe fruſtra minantibus, interim ſocii, quam necem in foro vitavere, eam in carcere fortaſſe ſubierint? Quin factum inſpicerent, atque ad ſocios penetrarent, allaturi aut vivis libertatem, aut mortuis ultionem?* Ergo ad carcerem conclamant, verſoque illuc impetu cuſtodiam irrumpunt, vinctos expediunt: atque ut nihil per contemptum feciſſe viderentur, duos illos tantummodo educunt, ceteris qui aliis nominibus cuſtodiebantur, exceſſum prohibent. inde Magiſtratui ſignificant, ſe non niſi ad liberandos fratres conveniſſe: ceterum ſi ſibi quiete degere in iis, quæ ad religionem attinent, permittatur, ne unum quidem eorum ſeſe umquam loco moturũ. Et jam præcurrerat a Magiſtratu nuncius Michaël Hovæus urbani Præfecti Vicarius ad Margaritam: quæ perculſa repentino tumultu, Hovæum ipſum, præſenti conſilio, Boſſuvium mittit, propinquum Valencenæ pagum, ad Ioannem Henninium loci Comitem, fidum impigrumque; ut in eam urbem ſe illico transferat, Regiſque nomine, donec Marchio Bergenſis adveniat, turbas, ſi quæ ſuperſunt, pro ſua prudentia componat. Simul Bergenſi renunciare jubet, quo loco Valencenæ res eſſet, dum is publica adminiſtratione toties intermiſſã, privata curare nunquam deſinit. Sed jam Marchionis legatos (Præpoſitum Comitem vocant Belgæ) cum duabus equitum turmis, quarum alteram à Boſſuvio acceperat, alteram ducebat ipſe pro Bergenſi, Valencenam intraverat, popularibus nil contra auſis. Quin & equitatus Philippi Croii Areſchoti Ducis, juſſu quoque Margaritæ, eadem facilitate illuc tranſlatus eſt, tandemque Marchio ipſe Bergenſis atque Boſſovius Comes urbem ingreſſi pacata omnia, & ne veſtigium quidem ſeditionis, contra quam opinabantur, inveniunt. Inde Væltius tamen Bergenſi nuper additus ad quæſtiones agitandas, miſſus à Magiſtratu ad Gubernatricem ſuper fugitivis in-

1562.

Ad ultionem aut libertatem captivorum ſeſe animant, extrahunt eos è carcere.

Milites in urbem inducuntur juſſu Gubernatricis.

1562. inſequendis, inſtitit apud eam, ut turbulenta civitas & privilegiis & armis exueretur: præterea ſeditioſorum ære conderetur arx, frenumque contumaci nimium vulgo injiceretur. ad id vero adigi poſſe Valencenates, miſſis mille ac ducentis peditibus, qui ſe ad equites urbem jam obtinentes adjungerent. Margarita rem ad Senatum retulit: præpotuitque mitior ſententia, Vt fugitivi repeterentur ad ſupplicium, atque in ſeditionis auctores animadverteretur: ceterum inſanæ plebis furor modeſtis civibus fraudi ne foret, Idque Margaritæ potius viſum, ne civitas (ut ad Regem ſcripſit) Gallorum ſtudioſa intempeſtive irritaretur, dum non procul oſtentabantur armatæ Gallorum acies. Quamquam illa ab hujuſmodi copiarum apparatibus, quantum poterat, abſtinebat, ne arma, atque adeo potentiam in manus aliquorum ex Belgarum Proceribus transferret. Quia tamen abſque milite nihil tuto tentaretur in ea urbe, Bergenſi mandat, ut ex præſidiariis præfecturæ ſuæ militibus, non plus triginta ex ſingulis oppidis carpendo, ducentos pedites contrahat: quibus in urbem celeriter inductis, ſparſoque ad hæc rumore, quaſi mox aliis atque aliis ſecuturis, nihil omittat, quo minus, ut decretum erat, in noxios animadvertat. Paruit haud gravate Bergenſis: & quamquam ambo illi rerum turbatores tunc quidem elapſi erant, eorum tamen alter aliquanto poſt reprehenſus pœnas dedit: territaque Magiſtratuum edictis, & vulgato militum adventu civitate, intra paucos dies captis qui tumultum aut animoſius fecerant, aut jactantius ſibi vendicaverant, ſupplicium de iis ſevere ſumptum eſt. Atque hunc demum Valencenatum ſeditio finem tunc habuit. Margarita non tam ſucceſſu læta, quam in poſterum anxia, quod una in urbe tanta Calvinianorum repente colluvies erupiſſet, cum præſertim alibi cernerentur initia conſimilium motuum: timeretque, ne, ſicut Calviniana, quæ tunc Gallos infeſtabat lues, vicinita-

Conſultatur de civitate plectenda.

12 *Maji.* mitiora decernuntur,

novi milites imponuntur urbi.

de turbatoribus ſumuntur pœnæ,

& civitas componitur.

I. LIGNIVS, *Comes Arembergii, Friſiæ Præfectus, expeditionis Hiligerleæ Dux.*

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

nitate Hannoniam comprehenderat; ſic aſſidua cum Danis commercia, proximæque Germanorum urbes, Lutheriana contagione corrumperent Friſiam. Et licet hæreſis, integra ferme inter Friſios Nobilitate, per infimos quoſque humi tantummodo ſerperet, quippe accommodata multitudini plerumque rudi incallidæque, eoque credulæ; atque ex altera parte Provinciam non inſtrenue adminiſtraret Friſiæ Præfectus Ioannes Lignius Arembergæ Comes; haud tamen deſiturum videbatur inquies malum, ſed implicita ſenſim Nobilitate graſſaturum, niſi omni ope obviam iretur. 1562. Gubernatricis ſollicitudo. præſertim de Relig. in Friſia.

Quæ res Margaritam permovit, inſtante præſertim Granvellano Cardinali, ut deſignati pridem Epiſcopi in ſuam quiſque ſedem quamprimum inducerentur: exemploque, re, verbo (qua maxime ratione Religio procuratur) commiſſis ſibi populis adjumento forent. Et res ſane procedebat: induſtriaque Granvellani, atque Apoſtolici Nuncii, quorum huic à Pontifice, illi etiam à Rege demandata erat ea cura; in urbes paulatim admittebantur. Sed Brabantini, ne quid in ſua Provincia immutaretur, acriter obſtabant: fruſtra urgente Granvellano, clamitanteque, celeritate occupandos eſſe illorum conatus, conſiliiſque haud dubie indies validioribus occurrendum. Ab Vrbe tamen Pontificias de Epiſcoporum dote litteras, ſine queis nihil confieri poterat, non ſubmittebat Franciſcus Vargas Regis Hiſpaniæ Legatus: non tam innata gentis cunctatione, quam indignatione Pontificis aliqua, nonnullorum aulicorum opera, qui offenſi ob res in Pontificiis comitiis nuper geſtas, magnum Legato diſpendium afferebant. Quippe nimium ſe in illas Purpuratorum curas, non ſine multorum odio, Vargas inſinuaverat. eoque adnitente, Pacechus Cardinalis, renovata ſæpius prævalida Patrum ſuffragatione, ſummum faſtigium, cui ſane par erat, pæne contigerat: direpta ſemel ejus cella à Cardinalium familiaribus, NOVI EPISCOPI alicubi introducuntur. Brabantini recuſant. Romæ non expediuntur diplomata. *Pius* IV.

1562.

uti aſſolet, creato Pontifice. Inde fortaſſe creditum eſt, offenſionis aliquid relictum apud Pontificis aulicos, velut adhuc horrentes memoriam tam prope erepti Domino principatus.

Abbates inſtigant Brabantinos.

Vndecumque tamen eſſet illa negotiorum mora, certe ſpatium Abbatibus datum, (quorum intererat, Epiſcopos non imponi cœnobiis Abbatum loco) ut ea ſuper re convenirent, capita ſæpius conferrent, Brabantinorum Ordinum opem implorarent, ad Nobiles aliquot, privatis de cauſis in auxilium pronos, confugerent: quæque aut conſilium excogitat, aut metus exprimit, aut opportunitas oſtendit, omnia pertentarent. Et Ordines quidem, quod nihil ad Gubernatricem ſatagerent, legationes extra Belgium adornant, clam alteram ad Pium IV Pontificem in exitu ſuperioris anni, alteram aperte in hujus initio ad Philippum Regem. Romam Molinæum mittunt Iuriſperitum non ignobilem, qui Pontificem oret, ne Cœnobiorum bona cum deſignatis Epiſcopis communicari, contra illorum placita qui ea reliquere: ne exui monachos antiquiſſimo jure eligendi ex ſeſe Abbates: denique ne Epiſcopos ab Rege inſtitui alia, quam Regis pecunia, patiatur. Cum hiſce mandatis addunt privatim litteras in eamdem ſententiam ad Pontificem, alioſque primarios viros Orangius & Bergenſis: hic in primis, quod Molinæo præceptore uſus eſſet adoleſcens, maneretque viro eadem gratia, & negotiorum uſus. Præterea nummis abunde hominem communiunt, quo aditus Romæ molliores habeat: permittuntque, ut largitione aliqua, cauſæ patrocinium adjungat. Poſtremo, præter commeatum, florenis mille ac ducentis eum donant, totidemque comitem, quem ei honoris gratia addidere; &, ſi quidem re bene geſta redeant, ingentis præmii ſpem faciunt. At Margarita, cui nihil horum incompertum, Brabantinis antevertendum rata, legatum Vargam ea de re certiorem facit, Pontificem occupet, Molinæum obſervet, conatus

Brabantini legatos Romam atque in Hiſpaniam ſubmittunt.

cum hiſce mandatis,

& pecunia inſtructos.

Legatis antevertit Gubernatrix. 18 Febr. 1561.

tus & Religionis bono, & pio Regis animo contrarios, pro ſua prudentia fruſtretur. Simul Regi eadem aperit, additque, venturos ad eum propediem certos homines, qui Brabantiæ nomine id ipſum flagitent. Et venere Ianuario menſe Tſerclaſſus, & Nyſſus, auditique bis à Rege, cum dubiis reſponſis menſe Martio in Belgium rediere. Neque feliciora ab Vrbe retulit Molinæus. Quin & Antverpienſes legati Godofridus Streckius Vrbis Prætor, Vrſelius, & Weſembecius, qui profecti menſe Majo ad Regem, oraturi ne Antverpia cogeretur Epiſcopum accipere; ne quidquam in Hiſpania laborabant. Nihil tamen propterea intermittebatur in Belgio, Namque Abbates querelis Margaritam onerabant: Nobilium nonnulli, Granvellani potiſſimum odio, querelas clam alebant: Brabantini Ordines, ne privilegia carperentur: vulgus, ne Inquiſitionis Hiſpanicæ principia per eos Antiſtites ponerentur, tamquam pro aris ac focis pugnaturi videbantur. Addiditque ſcribens ad Regem Philippus Momorantius Comes Hornanus, (qui paucis ante menſibus ab Hiſpania venerat, juſſuſque erat à Rege, ſibi renunciare quid ea ſuper re ageretur) *Brabantiæ querimonias ſolito ferociores eſſe, calente in vulgus rumore à Gallis ac Germanis (uti putabatur) accepto, Abſque illarum nationum conſenſu, à quarum Provinciis Diœceſes aliquot Belgicæ pracidebantur, inſtitui novos Epiſcopos in Belgio non poſſe: ideoque adverſus hujuſmodi inſtitutionem Belgas omnia facturos, ne à Gallis ſimul ac Germanis intercepti, ſubitis utrimque excurſionibus infeſtentur.* Neque diſſimilia his ſcripſit ad Eraſſum Regis aulicum à ſecretis, amicum hominem, & in aula prævalidum, culpam omnem in Granvellanum denique declinans, qui rem nullum exitum habituram ambitioſe impotenterque moliretur. Nempe Granvellanus angebat oculos multorum, remoramque negotiis faciebat. Nec ego tardum dictu crediderim, in ea Sacrorum procuratione tricas ac turbas futuras fuiſſe

1562. præmiſſis nunciis Romam.

4 *Ianuar.* & in Hiſpaniam. Legati re utrobique infecta redeunt.

Non deſiſtunt Brabantini.

1 *Iun.* Pro quibus ſcribit Comes Hornanus ad Regem.

1562.

Adjuvant eos plerique per Belgium Nobiles infenſi Granvellano, & Regi.

propemodum nullas, ſi non averſa Nobilitas alio traxiſſet. Sed Procerum aliqui auctos Epiſcopos, uti memoravi, in deteriorem partem, hoc eſt, in detrimentum auctoritatis libertatiſque ſuæ, præſertim in comitiis, interpretati: alii hæreticis obſtricti: multi privatis offenſionibus à Rege abalienati: plerique in Granvellanum, quem augendorum Pontificum auctorem ideo exiſtimabant, quia propugnatorem acerrimum videbant, odio incenſi; publicis hiſce curis aut non aderant, aut adverſabantur.

Præcipui Orangius & Egmontius.

Hanc porro abalienationem vix dum admota regendis Provinciis Margarita detexit. Primum in Egmontio atque Orangio: nempe cum adjectus uterque ſpe adminiſtrandi univerſi Belgii, recentem repulſam acrius ſentiebant.

Egmontii liberta,

Caute id tamen præ ſe ferebat Orangius: at Egmontius, homo militaris, in amore odioque juxta apertus, adeo non diſſimulabat, ut domi ſuæ, ſe coram, permitteret ſermones haberi perquam indignos Majeſtate Regis: haud ignara Gubernatrice, quæ per litteras indicavit ea Regi: ſimulque Simonem Regnardum nominavit, quem fovere hujuſmodi cœtus acceperat, Senatorem notæ dicacitatis aſtutiarumque, nec minoris auctoritatis apud Nobilium pleroſque præſertim apud Egmontium.

4 *Octob.* 1559.

quam fovet Regnardus.

occaſione æmulationis *Mart. Delrius lib. 1. Tum. Belg.*

cum Granvellano à primis annis orta: quæ manſit in aulæ negotiis, mutata in invidiam adverſus majorem.

Inde Regnardus in Granvellanum agebat;

Pervetus illi jam tum puero fuerat æmulatio cum Granvellano populari ſuo, in ludo liberalium ſtudiorum: quod ingenium uni limatius, alteri eſſet amœnius. Atque, ut ACERRIMÆ eſſe ſolent à primis annis ingeniorum velitationes, grandi jam ætate, mutata negociorum materia, manſit eadem contentio in Belgica Philippi Regis aula. Sed quod gratia honoribuſque apud Principem, ſororemque Principis Margaritam longe præiret Granvellanus, crevit apud minorem invidia eo major, quia pares aliquando fuerant: repertoque tandem aditu ex Nobilium odio in Granvellanum patefacto, agere cauſam offenſæ Nobilitatis Regnardus ubique diſſertabundus occepit; augendoque illo-

illorum apud quos plurimum poterat, indignationem; privatam interea ultionem adornabat. Quo ardentius Margarita verita ab hujuſmodi linguæ telo occultam aliquam Reipublicæ plagam, & tamquam A SICCA tempeſtate naufragium, Regi ſuadebat, amoveret hominem à Belgio, & qualibet honoris ſpecie alio deſtinaret. Sed dilata ejus revocatio in quintum poſt hæc annum, cum ſuperantibus malis Regnardus in Hiſpaniam tandem nullo pæne fructu abſtractus eſt; ſatis oſtendit, quantum virium morbis accedat procraſtinatione remediorum. Et quamvis Egmontius (quippe qui non malo erat, cum ſuo utebatur ingenio) ſub ea principia obſequentius ageret, fidumque ſe Gubernatrici præberet; intercedentibus tamen privatis cum Granvellano Cardinali offenſionibus, in numerum ſe dedit eorum qui ab eo diſſidebant, acceſſitque comes Orangio, qui per eos dies graviter læſus à Granvellano, quærebat cum quo indignationem ſuam conſociaret. Etenim Orangius, ut ſibi Brabantinos haberet obnoxios, jactis idemtidem ſermonibus de illorum diſcordiis, ob novos præſertim Epiſcopos componendis; nullam eſſe aliam viam conficiebat, quam ſi Brabantinis, qui nullum præter univerſi Belgii Præfectum habent, Gubernatrix patronum daret aliquem è Nobilitate, qui res illorum propius inſpiceret, uniceque curaret. Nec defuit, qui gratificaturus Orangio, in Senatu id attentaret: cum Granvellanus, haud falſus animi quo res pertineret, in hujuſmodi conſilium graviter ac pugnaciter invectus, ad extremum: *Quiſquis hominum,* inquit, *hoc patrocinium capeſſeret, cogitare ſecum deberet, ſe Brabantiæ Principem creari, Regique ſocium adjungi in adminiſtratione Belgica.* Neque hoc contentus, cum Margarita tranſegit, ut cum paulo poſt de Magiſtratu Antverpiæ renunciando ageretur, in Senatum non vocaretur Orangius, ne ſe auctorem ejus beneficii Antverpienſibus venditaret, id quod in hominis animum alte deſcendit. Hinc

1562. & evocari illum è Belgio Gubernatrix curabat.

Evocatus tandem, ſed ſero eſt.

Orangius ſtimulat Brabantinos.

Ambitionem ejus redarguit Granvellanus, & caſtigat.

1562. Inde Orangii & Egmontii prima ad Regem conqueſtio, quod ipſi in conſiliis prætereantur.

primæ Orangii Egmontiique ad Regem litteræ querelarum plenæ, Se ad Senatum raro acciri, quæque ad Præfecturas ſuas pertineant, ſecum non communicari, ſed omnibus unius aut alterius arbitrio clam definitis, in ſpeciem advocari deinde ſe, rerum reliquias & ejectamenta diſcuſſuros: ſcilicet illic contemptos, hic illuſos. Magnum profecto irarum offenſionumque incitamentum, ex quo in Rebuſpublicis extitere ſæpenumero ingentes motus, quoties ab uno occupari partes plurium Princeps

quod unus agat omnia.

voluit. Etenim intumeſcat licet amnis aquarum acceſſione, dum ſuo contineatur alveo, nulli eſt injurius. at ſuper ripas effuſus, dum vicinos campos & meſſes alienas prælicenter invadit, juſto nimirum dolore, & querelis agricolarum

& agebat Granvellanus.

incuſatur. Et vero Granvellanus nullos intra certi muneris terminos coërcebatur, Gubernatrice & ſua ſponte & Regis juſſu plurimum ei tribuente. Inter alia, litteras, quæ ab Hiſpania aut aliunde mittebantur ad Margaritam, non illa ad Senatum ante referebat, quam ſecretis aut colloquiis, aut codicillis cum Granvellano conferret: Granvellanus expendebat apud ſe ſingula, præjudicabatque: tum ad Margaritam remittebat, aut ad Viglium privati Conſilii Præſidem, qui eas (prætermiſſis iis capitibus, quibus lineas Granvellanus ſubjecerat, volebatque clam eſſe) in Procerum Senatu perlegeret. Et quamquam hæc ſecreto agitabantur, nam fidus erat Viglius Granvellano; quia tamen interdum contigit, ut Orangio aliiſve eadem quæ Gubernatrici ſcriberentur; animadverterunt; aliqua ſe celari ex iis quæ perferebantur: inde ſuſpectare omnia querique, maligne ſecum negotia communicari; fraudarique Provincias,

Sed Gubernatrix illum tuetur. 18 *Decemb.* 1562. 24. 1561.

ac Regem multis optimiſque conſiliis. Sed Margarita nihil propterea mutabat. Tantum rationem ſui reddidit Regi, revocatis ei in memoriam litteris menſe Iunio ab ipſo datis, in quibus injungebat, ut ea, quæ ad Angliam, aut ad Concilium Tridentinum, aut univerſe ad

Reli-

Religionem pertinent, clam (uti Pontifex admonuerat) haberentur. *Non tamen inficior* (addebat) *etiam in iis, quæ ſpectant ad reliqua Provinciarum negotia, interdum aliquos Procerum ad conſultationem non adhibitos, ſicuti nuper in Magiſtratu Antverpienſi demandando non advocavi Orangium de induſtria; ne majorem, quam ille exercet, in Brabantinos auctoritatem ex hac Magiſtratuum creatione captaret. Ceterum diſſimulare haud poſſum, quin Majeſtati tuæ ſignificem, Non eſſe è re dignitateque noſtra, ut omnia ad Senatum referantur; ne pericula, timoreſque ac neceſſitates, quibus ego identidem premor, denudentur apud eos, quorum ſi quis forte non perinde animatus ſit, abuti ea anticipatione poſſet ad negotia contrariis conſiliis eludenda, ſucceſſuſque rerum occulte fruſtrandos. In iis tamen aliiſque, omnia ex litteris nutuque Majeſtatis tuæ moderabor.* Sed Rege nihil ſecus præſcribente, morem ſuum obtinuit Gubernatrix. Ex quo rumor increbreſcere paulatim cœpit, dictitantibus multis, indici oportere generalem Belgicorum Ordinum conventum, ſpecie corrogandi vectigalis, ac firmandi Belgii adverſus propinqua Gallorum arma, componendique ſimul domeſtica diſſidia. Et fortaſſe id moliebantur aliqui: plures tamen convellendo præſenti aulæ ſtatui publicum remedium prætendebant. At Margarita, quæ mutuata à fidis hominibus aures, iſtorum conſiliis dictiſque, ac pæne cogitationibus intererat; ſermones hujuſmodi præcidit, palam teſtata, relictum ſibi inter mandata Regis, ne illo abſente cogi Ordines univerſi Belgii pateretur.

1562. litteris ad Regem datis.

Neque Rex quidquam mutat.

Convocatio generalis Ordinum non permittitur à Gubernatrice.

Quod aſperis negatum Margarita lenivit, permiſſa (nam hoc quoque enixe poſcebant) Sodalium aurei Velleris convocatione. Verum ubi illi Bruxellas convenere, ſtatim apparuit, ea in re multis eorum non tam publica curæ fuiſſe, quam privata. Nam præter conventus coram Gubernatrice haberi ſolitos, in quibus plerumque agebatur de conſervatione Provinciarum contra Gallicos tumultus; clam

ſed permittitur CONVOCATIO Equitum Aurei Velleris.

1562. apud Orangium miſcere colloquia cœperunt, Cardinalis Granvellani potentiam non ultra laturi. Hæc conſpiratio ducibus Orangio, Egmontio, atque Bergenſi primum inita an ſcripto firmanda eſſet, exploratis ſingulorum Equitum animis, attentatum: ſed aliquorum diſcordia, qui nihil ſe in Cardinalem jure ſcripturos affirmarunt, deſitum eſt. præſertim quod Margarita, evocatis illis apud ſe crebrius in Senatum, novoque ſemper inquirendarum rerum onere fatigatis; omnem fere conveniendi ſeorſim opportunitatem adimebat. ex quo etiam maturius conventui publico finem impoſuit. Summa earum conſultationum fuit; Mitteretur aliquis Procerum in Hiſpaniam, qui Gubernatricis nomine de Belgii neceſſitatibus Regem edoceret. Delectus Florentius Momorantius, Montinii Dominus: litteriſque, quas à Granvellano confectas Margarita ei tradidit ad Regem perferendas, ac monitis, ex quorum præſcripto ipſe ſe gereret, oneratus: acceptiſque quatuor aureorum millibus ad legationem honeſte obeundam, exeunte menſe Iunio ſe viæ commiſit. Sed Gubernatrix ante hujus profectionem, quo Rex præmonitus reſponſa tuto deſtinaret, ſimul ipſa vigilantiam ſuam ei teſtaretur; per certum hominem litteras arcanis notis exaratas ad illum dedit in hanc ſententiam: *Intendentem ſe ſedulo in ea, quæ clanculum Equites agitabant, reſciviſſe hac demum ex Carolo Comite Barlamontio, notæ pridem fidei erga Regem. Procerum indignationem ex hiſce maxime capitibus oriri. Quod ſibi perſuadeant, Regem haud multum fidere illorum operæ, eoque à Gubernatrice ad arcana conſiliorum non evocari, quod Granvellanus retinendæ poteſtatis anxius hanc Regi ſuſpicionem injecerit, auſus etiam eidem ſcribere, Numquam eum futurum Belgii Dominum, niſi reciſis ſex ſeptemve Primariorum capitibus; quod idem litteris ſollicitet Regem, ut in haſce Provincias formidando cum exercitu invadat, iiſque de integro potitus, quas velit leges jure belli victis imponat; quod non alio ſpectet auctus eidem*

Ea occaſione prima ſemina conſpirationis in Granvellanum jacta.

Summa ejus convocationis.

Montinius in Hiſpaniam allegatur.

27. Præmiſſo à Gubernatrice nuncio,

14 Jun. cum hiſce ſecretis litteris.

Quas cauſas offenſionis afferant Proceres.

auctore

auctore numerus Inſularum, quarum primam ipſe induerit, niſi ut Hiſpanicum de Religione tribunal in Belgium inferatur. Ad quæ Barlamontius dicta reſpondiſſe ſe; Nec Proceres ab arcanis procul habitos in iis, quæ ſcire ipſorum intererat, ut ipſimet Barlamontio, quippe conſiliorum participi, non incompertum erat: nec Granvellanum eſſe aut adeo rudem ad res gerendas, ut, qui olim juvenis Carolo Cæſari & Philippo Regi operam ſuam probaverit; nunc grandi ætate uſuque vir adhiberi ad negotia à Principe non poſſit: aut adeo invidia præcipitem, qui cum Rege moliatur eorum necem, quos Regi percaros eſſe, & ſe adverſaturam, non ignoret. Nec minus abſurdum aut ridiculum videri, quod de ſollicitato Rege dicerent: nempe ut ſibi quis inferat bellum, ſummoque impendio, quod ſuum eſt emat. Poſtremo quod ad Epiſcopos attinet, procurari id quidem à Granvellano, quemadmodum ei ex deſignatione Pontificis mandaverat Rex, non ad ſternendam Hiſpanicæ inquiſitioni viam; ſed ad tuendam inter ea turbamenta Religionem. quam provinciam, ſicuti alia omnia, quæ ſuſtinendæ Regis auctoritati conducunt, quoniam ille ſpretis omnium offenſionibus intrepide adminiſtret: hinc odia multorum eſſe, ac futura ſemper in eos, qui Principis auctoritatem acrius defendant. Hæc ſibi comperta præmiſit ad Regem Gubernatrix, oravitque addito ſeorſim codicillo, ut in epiſtola enodanda non niſi fideliſſima uteretur opera. Quamquam Barlamontius ipſe, ut aperto erat animo, rebaturque in ea re non minus patriæ adeſſe, quam Regi; interrogatus ab Orangio, qui eam moram apud Gubernatricem obſervaverat, num ei aperuiſſet, quæ privatim ipſi inter ſeſe contulerant; diſerte affirmavit, quæque Gubernatrici ſignificaſſet, enarravit omnia. Neque Orangius ægre id tuliſſe viſus eſt. credo, quod videret, ſuas potiſſimum querelas, plurimum nomine propoſitas, imputari ſibi haud poſſe, & à multitudine auctoritatem accepiſſe. Interim Gubernatrix ab Rege admonetur, ne privatos Nobilium cœtus uſpiam pateretur: quin rationem ex- cogitaret,

1562.

Quid ad eas reſponderit Gubernatrix.

Com. Barlamontii fides ac libertas.

27 Iul.

Ratio aliqua diſtrahendi animos Nobilium Gubernatrici imperatur à Rege.

cogitaret, qua tantus animorum conſenſus publicæ quieti pernicioſus, opportune diſſolvi poſſet: ſimulque obſervatis Orangii conſiliis, ne ſineret eum ab aula conſpectuque dilabi. Et Egmontium quidem atque Orangium inter ſeſe diſtrahere, haud permagnum videbatur: quippe graviter olim, antequam eos commune in Granvellanum odium conjungeret, diſſidentes; & natura moribuſque nimium quam diverſos. Erat Egmontius ingenio hilari, explicato, ſibique præfidente: triſti Orangius, inobſervabili, vitabundo. In hoc ſolertiam ubique laudares: fidem in illo ſæpius reperires. Dux belli melior, quam ſenator, Ajax ille: hic Vlyſſes domi pugnacior conſilio, quam foris manu. Proviſor alter anxius, inque futura ſemper animo præcurrens; eoque adverſus repentina numquam improtectus: alter plerumque curis vacuus, niſi inſtantibus; ad ſubita tamen magis imparatus, quam aut impromptus, aut impar. Plus ab altero ſperares: ab altero plus timeres: amicumque tibi Egmontium malles, Orangium magis inimicum nolles. Et ne qua in re convenirent, vultu erat Egmontius perquam pulchro, validis membris, aſpectu pleno dignitatis: alter ore gracili, colore fuſco, capite recalvo. Summus tamen uterque populo habebatur. ſed illum homines amabant, hunc colebant. Ergo gnara utriuſque ingenii Gubernatrix, quid ſibi promptum videretur diſparandis amborum ſtudiis perſcripſit ad Regem: atque hanc præcipue viam attendandam eidem commonſtravit. Stipendia largitioneſque (de quibus eo tempore mittendis ad Provinciarum Præfectos, ipſe conſuluerat Margaritam) omnino mitteret, non quidem ad omnes, ſed ad Orangium Egmontiumque; atque ad hunc aliquanto, quam ad illum, liberalius: ſic enim futurum, ut & Orangius ſuſpectam haberet æmuli gratiam apud Principem, & uterque apud reliquos Proceres, qui interim prætereuntur, aliqua invidia flagrare incipiat. Et proce-

Egmontii & Orangii diſſimilitudo.

Egmont. Orang. Quæ diſſimilitudo commoda 10 Sept. Gubernatrici ad eos diſtrahendos. Duplex via id agendi.

procedebat hic cuniculus, nutabantque male cohærentes aliquorum animi. nec deſiſtebat ab opere Gubernatrix: ſed ob eamdem cauſam, cum ad Imperii comitia, quæ creando Romanorum Regi habebat Francofurti Ferdinandus Cæſar, mittendus eſſet ex Belgio aliquis Nobilium, Philippi Regis nomine, in magna Procerum expectatione, prælatus eſt à Margarita Philippus Croius Areſchoti Dux, non tam quia in Germania educatus eſſet apud Carolum Cæſarem, (ut ipſa retulit in Senatu) eoque acceptus Ferdinando fratri crederetur; quam ut hominem Orangianis partibus infenſum, honeſtiſſima legatione remuneraret, ſimilique ſpe ceteros alliceret. Sed Orangius privato nomine ad ea comitia eundum ſibi ſtatuit; quod diceret, cum Septemviro Saxonum Duce de uxoris dote, & cum Cæſare de rebus, quæ ad familiam ſtabiliendam pertinerent, agendum eſſe. Cujus diſceſſum licet Margarita non probaret inconſulto Rege; diſceſſit ille tamen tanta feſtinatione, ut nec ſuſtinuerit uxoris operiri partum, quæ triduo poſt enixa filiam, baptiſmo luſtrari Catholico ritu voluit, magna Gubernatricis gratulatione. 1562.

Filia Orangio naſcitur.

Etiam Montinius ab Rege bis auditus reditum adornabat: cum Rex, quo die hominem dimiſit, dum ei rem Belgicam commendat, quaſi per occaſionem ſermonis, exquirere ab illo cœpit, pro fide ſinceritateque, quas in eo virtutes expertus erat, exponeret, quænam ei viderentur abalienationis multorum in Belgio & querelarum cauſæ. Montinius etſi nihil allaturum ſe dixit, quod exploratum Majeſtati ejus haud pridem foret, tamen quantum ipſe ſciret, Videri id partim provenire ab novis Epiſcopis Belgio clam adjunctis, re cum Provinciis earumque Præfectis non communicata: ex quo credi vulgo cœptum, eoſdem, Hiſpaniarum exemplo, de Religione quæſituros. partim ab odio, quod in Cardinalem Granvellanum ſummi juxta infimique gerant adeo implaca-

MONTINII legatio.
Ex lit. Regis ad Gubern. 23 Nov.
Colloquium ejus cum Rege.
Cauſam abalienationis refert in Epiſc. & in Granvel.

1562. Rex rationem auctorum Epiſcoporum reddit: bile, ut timendum propterea ſit, ne qua ſeditione aliquando populus implicetur. Ad ea Rex, Gnarum ſe quidem reſpondit eorum, quæ attulerat; mirari tamen quotidie magis, quod tam vanis rumoribus Belgæ impellerentur. Nam profecto ſe non alia ad ſacrorum Antiſtites augendos adductum cauſa, niſi populorum neceſſitate, & Caroli patris admonitu: idque non ſecreto aut ſubito procuratum, uti docere poterat Marchio Bergenſis, cui jam tum, cum eum duceret in Angliam, Mariam ſponſam accepturus, conſilium ea ſuper re ſuum impertiverat, non ſine ejuſdem commendatione. Affirmare autem ſe poſſe, nunquam ſibi in mentem veniſſe, illa Epiſcoporum adjunctione cenſuram Religionis inferre in Belgium Hiſpaniarum more: neque ea de re ſubminiſtratum ſibi fuiſſe conſilium à Cardinali Granvellano, cui etiam Epiſcopos augendi propoſitum non antequam Franciſcus Sonnius Romam allegaretur, aperuerat. Porro falli eos, qui Cardinalem eo nomine odiſſent, quod occultis delationibus invidiam creare Nobilitati non deſiſteret. id enim ab illo nunquam attentatum: neque ſe adhuc in Granvellano detexiſſe ea livoris, quæ jactabantur, argumenta: quæ ſi deprehendiſſet in poſterum, neque in eo, neque in alio quoquam rerum ſuarum adminiſtro permiſſurum. Sed ut ut eſſet, ſperare ſe brevi in Belgium trajecturum, præſentemque non minus ſuis, quam Provinciarum votis ſatisfacturum. Digreſſus ab Rege Montinius Bruxellas reverſus eſt Decembri menſe, lectiſque in Senatu litteris, in quibus de componendis ærarii difficultatibus, de ſubſidiis Carolo Galliarum Regi in poſterum deſignandis, ac potiſſimum de procuranda Religione præſcribebatur: multa addidit ipſe de Principis animo erga Provincias: ſed pleraque incaſſum. Namque Montinio abſente ſuſpiciones increverant, contraque ea, quæ ab illo promittebantur, Orangius diſſerebat, aliique nonnulli, qui malebant clandeſtinis

Granvellanum defendit:

& ſpem adventus ſui in Belgium facit.

14 die. Relatio Montinii in Senatu: Cui non ſatis fidem habent.

ſtinis litteris, quas ex Hiſpania à fidis in aula hominibus acceperant (an quærentes indignationi patrocinium videri volebant accepiſſe?) quam Philippi Regis, ſororiſve pollicitationibus fidem habere. Auxit eorum indignationem, quod inaudiſſent à Montinio, haberi ſe in Gallia tamquam Hugonotorum patronos. De quo cum Margarita ferociter expoſtulantes, non omiſere, eam calumniam non aliunde quam è Cardinalis officina prodire potuiſſe: fruſtra repugnante Margarita, atque oſtendente, commentum id potius eſſe rebellium,hæreticorumque Galliæ, qui ut auctoritatem factioni conciliarent, Nobilitatem Belgicam apud ignaros involvebant. Denique magis magiſque exacerbatis animis cum apud Gubernatricem movere loco æmulum non poſſent, quippe is nullo eorum artificio & conſpiratione trepidabat: propoſitaque ſibi Regis ſui gratia, præ uno hoc Iove minutos reliquos Deos contemnebat; (quaſi vero non poſſit quis non ſolum ictu fulminis, ſed etiam gregarii telo militis interire: aut non ipſi Iovi fulmen ab infimis elementis ſuggeratur) ſtatuunt Orangius in primis Egmontiuſque ad Regem litteras dare adverſus Granvellanum, omnium nomine: quamquam non omnes convenère: ſive jactis antea diſcordiarum à Gubernatrice ſeminibus, ſive Procerum nonnullis idcirco Diversis, quia non ipſi familiam ducebant. Sane Areſchoti Dux ab Egmontio ſtimulatus, dum venatum irent, ut ſe aliis adjungeret; negavit ſibi quidquam eſſe adverſus Cardinalem: ac nolle Regi præſcribere, quatenus miniſtris ſuis uti debeat. eoque profectus eſt, ut ad extremum concluſerit, Non ſe legem ab Egmontio aut ab Orangio accepturum, quorum neutrum ducebat ſe ſuiſque majorem. mirantibus, qui aderant, Arembergio ac Barlamontio, neve res ultra verba progrederetur, alio ſermonem avertentibus. Nec minus inter Arembergium ipſum Orangiumque ex eadem cauſa

1562.

Proceres novis de Granvellano ſuſpicionibus offenſi.

Ille æmulos deſpicit.

Æmuli conſpirationem adornant: diſſentientibus eorum aliquibus.

1562. diſſidium interceſſit; ut de utroque Regem ad-
22 Mart. monuit Margarita. Sed quamvis & horum exemplo, & privatas ob cauſas conſpirationi ſeſe ſubtraherent aliqui; datæ ſunt tamen ad Regem litteræ, ab Egmontio, Orangio, atque Hornano ſubſignatæ, quarum exemplum, uti Rex ipſe Margaritæ poſtea tranſmiſit, hic Latine apponam, nam Gallice ſcriptæ ſunt. DOMINE, *ſummopere dolemus, cogi nos in præſentia interpellare graviſſimas curas tuas. ſed & famulatus noſtri ratio, & quæ tuis hiſce Provinciis certo imminet clades, haud ultra ſilere patiuntur: præſertim quod ſperamus, ſignificationem hanc noſtram, quippe omni perturbatione animi liberam, abs te accipiendam ea clementia ac recordatione noſtri, quam hominum tibi addictiſſimorum ſollicitudo meretur. ſimul ut ignoſcas, enixe oramus, ſi ſerius quam res tanta poſtulabat, ad te perſcripſimus. Rationem adminiſtrandi Belgii cum viri primarii ſapienteſque conſiderant, haud dubie pronunciant, penes Cardinalem Granvellanum eſſe rerum publicarum ſummam: idque tam alte in Belgarum animos deſcendit, ut ſperandum non ſit, evelli eam opinionem poſſe, illo apud nos degente. Petimus itaque abs te ſupplices, pro ea, quam in nobis agnoviſti ſemper erga te fide, (ut nihil dicamus de opera toties prompta Majeſtati tuæ) ut cogitare tecum ipſe ne graveris, quanti referat communi populorum querimoniæ dolorique conſulere. Hoc enim ut in animum inducas, etiam atque etiam oramus, NUMQUAM felicem exitum habitura Provinciarum negotia, quorum arbitrum eſſe homines animadvertant illum, quem oderunt. Neque huc progreſſi ſcribendo eſſemus, niſi ante oculos verſaretur malum, quo, remedia ſi differas, periclitari Rempublic. neceſſe eſt. Qua in te ſi umquam fando agendove apud te fidem invenimus, noſtris ut verbis ſit in præſentia fides, obſecramus. Hæc quippe fuit cauſa, cur Optimates ſane complures, harumque Provinciarum Præfecti, aliique non pauci, ſignificare hæc tibi voluere, ut ingruenti exitio in tempore occurri queat. Occurres autem, Domine, uti ſperamus; atque apud te*

LITTERÆ Egmontii, Orangii, & Hornani ad Regem contra Granvell.

pluris

pluris aliquanto valebunt tot Belgarum tuorum merita, proque publica incolumitate preces, quam ut velis unius gratia tam multos obſequentiſſimos Majeſtati tuæ famulos averſari. Cum præſertim de Gubernatricis prudentia non modo queratur nemo, ſed etiam pro ejus adminiſtratione habere nos tibi immortales profectò gratias neceſſe ſit. Vt autem non opineris (quod tibi ſuggerere fortaſſe quis poſſet) hæc nos moliri cupidine dominandi; impenſe rogamus, à Senatu, atque à tractanda Repub. nos (ſi ita videtur) amoveas: cum neque è re Majeſtatis tuæ, neque exiſtimationis noſtræ ſit, in eodem cum Cardinali conſilio impoſterum convenire. Quod vero ad Religionem ſpectat, (quæ res ſummi momenti eſt hoc tempore) de nobis ea ſpondemus omnia, quæ à ſubditis tibi Catholicisque hominibus, quales profitemur eſſe, merito expectari poſſunt. Etenim ſi Nobilitati ea res curæ non fuiſſet, profectò Religionem hoc tolerabili, quo quidem nunc eſt, loco non haberemus, corruptis nempe vulgi animis hæreticorum lue: cui morbo perſane parum medetur Cardinalis auctoritas, & vita. Denique, ne diutius moremur ampliſſimas curas tuas, oramus, æqui bonique conſulas ſignificationem hanc noſtram: quam ut ad te mitteremus, non minus obſervantia Majeſtati tuæ debita, dictumque tibi ſacramentum, quam metus, ne ſilentium noſtrum aliquando culpares, ſi qua forte calamitas Belgas involveret, perſuaſerunt. Atque in hæc verba Regias Manus tuas venerabundi oſculamur: precamurque Deum, ut te quam diutiſſime ſoſpitet, ac fortunet. Ex urbe tua Bruxellis, undecima die Martii 1563. 1562.

Lamoralius Egmontius, Guilielmus Naſſavius, Philippus Momorantius.

Has litteras, ſubſcriptis hoc modo Triumvirum nominibus, clam in Hiſpaniam mittit Egmontius ad Carolum Tiſnacum, hominem Belgam, Regiumque rerum Belgicarum in Hiſpania Procuratorem. Sed antequam illæ mitterentur, gnara earum Margarita Regem præmonuerat. Neque hæc ipſa Gubernatricis præmonitio

Hiſce de litteris Regem præmonuerat Gubernatrix.

9 Mart.

1562. monitio eos latuit qui conſpiraverant, culpamque contulit Egmontius in Comitem Arembergium, quaſi diffidentem ab aliis, & Orangio præcipue infenſum. Cumque is ſerio negaret, quidquam ab ſe indicatum alicui mortalium: Neque opus eſſe indice earum rerum, quas ipſi ubique glorioſe jactarent: & cum nihilominus perſiſteret Egmontius, adderetque, per certum hominem ſibi conſtare, non aliunde prodiiſſe, quam ab illo; enimvero iratus Arembergius. *Et ego*, inquit, *ementitum aſſero, quiſquis hoc de me retulit: paratuſque hic perſto, dictum ferro tueri.* Id, quod ad Regem, uti actum erat, Margarita perſcribens, haud prætermiſit de Egmontio queri, quod is, quem Regi fidum præ ceteris habuerat, eo provectus eſſet, ut alios palam ſollicitaret hortareturque, conſociarent animos operamque, pro patriæ beneficio ac libertate. Iamque poſt tres menſes advenere ab Hiſpania Regis litteræ, manu Caroli Tiſnaci ſcriptæ, quibus ad triumvirum poſtulata reſpondetur ab Rege in hanc ſententiam. *Accepiſſe ſe eorum litteras, nec dubitare, quin optime animati erga Principem & Patriam ea ſignificaverint: ſatis enim multa extare fidei eorum atque obſequii teſtimonia. Sed cum certam interim cauſam non expediant, cur amovendus ſit è Belgio Granvellanus: nec ſibi mos ſit, loco movere quemquam Miniſtrorum, indicta cauſa; propterea gratum ſibi futurum, ſi eorum aliquis ad ſe in Hiſpaniam iret, & quidquid illud eſt, coram edoceret. Quo enim majori opus eſſe remedio ipſi affirmarent, eo minus agitari inter abſentes rem tantam oportere.* Præter haſce litteras, privatim ſua Rex manu ſcribit Egmontio, ſignificatque, libenter ſe auditurum ab illo, quas litteris non explicuerant, cauſas. Simul Margaritam docet, quid tribus communiter, quid ſeparatim Egmontio reſpondeat, invitari ab ſe eorum aliquem, ut dividat: præoptari Egmontium, quod is ſejunctus ab aliis facile tractari ac flecti, atque adeo ingenio ſuo, rationique reddi queat. Sed neque Egmontius, neque

Ob id inter Egmontium & Arembergium grave diſſidium.

9 *Maji.*

Reſponſum Regis ad trium Procerum litteras:

Quo invitatur eorum aliquis in Hiſpaniam;

15 *Iun.* & peculiaribus litteris Egmontius.

Sed omnes ſubterfugiunt,

neque eorum aliquis adduci tunc potuit ad eam profectionem ſuſcipiendam; ſive infra dignitatem ſuam rati, ſi tantum iter ingrederentur ad Granvellanum accuſandum: ſive conſcientia retardati, ne ſe Hiſpaniæ committerent. Quamquam Regi ſcribentes retulere cauſam in finitimos Gallos, qui pace utcumque domi compoſita, an alio arma converterent, expectandum erat, qua trepidatione, nefas eſſe ducebant, patriam deſerere cujuſdam deferendi gratia. Quod ſi nihilominus alio nomine accerſerentur à Rege, illico mandata facturos. Interim non ituros in Senatum, ne cum Granvellano convenirent: ceteris in rebus neque Principi neque Patriæ umquam defuturos. Similia his reſpondit ſeorſim Egmontius, actis præterea gratiis ob præcipuam in ſe Regis voluntatem. Verum dum hæc agitabantur, nutabat in aula Granvellanus. Etenim DIFFICILE eſt, in lubrico diu ſtare, quem plures impellunt, præſertim injecta Principi ſuſpicione, quaſi ipſe regendo impar arguatur ex miniſtri potentia ac ſocietate. Nec alio ſæpius telo à veteranis aulæ magiſtris, æmulorum gratia jugulata eſt, apud eos præſertim Principes, qui famam ingenii, ſeu pares, ſeu minores, modo avidi, aucupantur. Hac certe machina paucis poſt hæc annis, Didacum Cardinalem Spinoſam non minus Regi in Hiſpania, quam Regis ſorori Cardinalem Granvellanum in Belgio percarum, de ſummo aulæ faſtigio dejectum ferunt ab iis, qui Regem noverant, hactenus ſuorum gratiæ tribuentem, dum illi ſe conſiliorum miniſtros, non auctores jactarent. Et jam Gubernatrix mutato in Granvellanum animo videbatur: ſive hominem pertæſa, quaſi moderatorem ſibi adjunctum: ſive quod odii, quo is inſanabili laborabat, afflari ſe contagione videret: ſive demum quod animum ejus introſpexiſſet avidum invidumque, ac ſimultates inter Principem ac populos occulte foventem, ut ipſa Regi poſt aperuit. Quæ poſtre-

1563.

cauſamque Regi reddunt.

Granvellanus nutat.

Aloyſius Cabrera. l. 9. in vita Phil.

mutato Gubernatricis animo, has ob cauſas.

19 *Auguſt.*

1563. poſtrema (nempe contraria iis quæ ad Granvellani commendationem toties illa Regi memorabat) verane ſint, & Margaritæ comperta poſt diuturnam conſuetudinem: an comperta quidem initio, ſed ut tunc ob benevolentiam occultata, ita nunc hominis tædio, metuque impendentium malorum patefacta: an potius falſo Gubernatrici credita, æmuliſque compellentibus ad Regem perſcripta; equidem affirmare non auſim. Quamobrem Margarita, quod jam decreverat, Thomam Armenterium, veterem aulicum à ſecretis in Hiſpaniam mittit, cum accurato rerum commentario, quas Regi partim legeret, partim ſi ſe offerret occaſio, inter colloquia inſinuaret. Summa capitum fuit, Doceret Principem rerum Belgicarum finitimarumque ſtatum, & quo ſe modo ad eum diem Margarita præſtiterit in iis quæ ad ſacram juxta ac civilem gubernationem pertinent. Atque ubi de conſpiratione Nobilium adverſus Granvellanum mentionem faciet, ſigillatim exponat, ad ſe veniſſe Iulio menſe Principem Orangium, Marchionem Bergenſem, Comites Egmontium, Hornanum, Mansfeldium atque Meganum: & Orangium quidem poſt multa, quibus omnium nomine queſtus eſt de præſenti rerum ſtatu, de ſtipendio equitibus peditibuſque tamdiu debito, de Quæſtoribus regis alieno ære oppreſſis, deque mercatorum querimoniis ob eam cauſam: ſubjeciſſe ad extremum, quando ea omnia ex Cardinalis aſſeclarumque dominatione provenirent, decreviſſe ſe in poſterum Senatu abſtinere, non quidem Gubernatricis cauſa, cujus prudentiam caritatemque in Belgium prædicaturi ſemper eſſent; ſed ne in partem venirent earum rerum, quæ tanto cum Regis ac Provinciarum detrimento fiant: ac præterea (quod addidit Egmontius) ne Senatum frequentando, & tamen patriæ neceſſitatibus non conſulendo, amitterent apud populos benevolentiam, ac nominis exiſtimationem, eoque modum occa-

Armenterius in Hiſpaniam à Gubernatrice mittitur, qui Regi aperiat, 12 *Aug.*

Inter alia, certas Nobilium querelas adverſus Granvell. 25 *Iul.*

occaſionemque tuendæ Principis cauſæ. Neque hoc mirum videri poſſe Regi, ſi recordetur, olim Carolo Comite Lalinio Senatum moderante, in Senatum venire Granvellanum tunc Attrebatenſem Epiſcopum noluiſſe, potentia Comitis offenſum. Inde acriter in eum invectos Orangium & Bergenſem commemoraſſe, quibus ille artibus apud Regem eos inſimularet, ut dubiæ Religionis, nec Principi fidos. Quin ſibi conſtare, Telidanum Lovanienſem Theologum, uti ipſe jactaverat, ſcripſiſſe Regi, Primores Belgas hæretica omnes labe conſperſos eſſe: quamque occaſionem inimicitiarum cum Cardinali Lotharingo arripuiſſent hæretici per Galliam, eam nunc ſimulationem in Belgio Nobiles induere. Ad hæc, alio die ſeorſim ab aliis Egmontium eaſdem queremonias confirmaſſe, miratum, quod turbari Provincias ſineret Rex unius hominis gratia, qui nec Belga eſſet, ideoque fortunas amoreſque extra Belgium haberet: nec ſacramento addictus Regi, ſed partim Cæſari, quippe Imperatoria in Vrbe natus, partim Pontifici, à quo Purpuram accepiſſet. Hæc ubi Armenterius expoſuerit Regi, ſimul addat quæ ſigillatim reſponderit ad ea Gubernatrix: quemadmodum in eodem commentario præſcriptum habebat inter alia legationis capita. Poſtremo illud quoque ſuper eadem re dicere non omittat, affirmaſſe ſibi nuper Egmontium, ſua unius opera factum, ut ad eam diem viveret Granvellanus: ſed in poſterum remiſſurum ſe eam curam Gubernatrici, quam diſerte jam monuerat, in horas illum capite periclitari. Quam ob rem cum Rex probe intelligat, quos motus ſecum trahere plerumque ſoleant hæc cum flagitia perpetrantur; pro ſua ſapientia conſideret, quid de Cardinali Granvellano agendum ſit. Hiſce cum mandatis, poſt menſem itineri datum, in Hiſpaniam pervenit Armenterius: utque Regem comperit perquam avidum noſcendi rerum Belgicarum ſtatum, ita cum primum admiſſus eſt, qua-

1563.

Et Granvellani periculum.

13 *Septemb.* Auditur prolixe à Rege Armenterius:

1563. quatuor ipſas horas eum tenuit audientem ea, quæ ipſe percurrebat è ſcripto. Quo in congreſſu, ut in aliis non multo brevioribus, & Gubernatricis operam mirifice probavit Regi, & ejus animum, propoſiti alioqui tenacem, de Cardinali retinendo ſæpe ſuſpendit, ac poſtremo etiam mutavit. Sed dum Rex deliberationem differt Tarraconenſibus comitiis, quæ tum agitabat, implicitus, ſuper innatam ſuſpicioſo Principi cunctationem: Belgarum Proceres, perinde quaſi eorum poſtulata negligerentur, ineunte anno ab aula omnes diſceſſere, præter Egmontium: qui Gubernatrici affirmavit, eos non ante redituros, quam inde abiret Granvellanus, cum quo ne iiſdem quidem mœnibus circumſcribi vellent.

& Regis animum ſuſpendit ac denique mutat.

Proceres Belgæ ab Aula diſcedunt.

1564.

DE BELLO BELGICO

LIBER QVARTVS.

1564. Ante finem hujus anni atrox incertuſque rumor * Mantuæ Carpetanorum ſubortus, ulteriorem Hiſpaniam brevi pervaſit univerſam, Philippum Regem ſclopeti ictu repente necatum. Quam ille famam adeo non neglexit ut homo cetera cunctabundus, priuſquam extra Hiſpaniam evulgaretur, oppreſſerit: geminatis terra mariq; in Belgium nunciis, per quos ſcriptis manu ſua litteris ſororem admonuit de ſermone à quopiam hæreticorum facile compoſito ob occultum aliquod conſilium, quod inſidioſa hominum natio machinetur. Simul eidem præcipit, ut ſi quem ejus rei alicunde rumuſculum præſentiſcat, datis illico per Belgium, inde in Galliam Britanniamque ac Germaniam litteris, errorem omnibus eximeat: non

Rumor de necato Philippo Rege.
* *Madrid.*

4 *Ianuar.* quem ipſe ſollicite ſupprimit.

non ſolum quo Cæſarem patruum, & patruelem Romanorum Regem liberet ea ſollicitudine; ſed motibus etiam antevertat, ad quos excitandos, hujuſmodi ſermones ſeu ficti, ſeu veri apud homines turbarum cupidos juxta valent. Sed Margarita certior facta, eam famam nuſquam evulgatam, omiſit de illa mentionem facere, ne opinionem infereret, dum conaretur evellere: præſertim quod domi gliſcebant acriores curæ, averſa Nobilitate: legebanturque affixi, aut traditi per manus, famoſi multorum libelli, quorum difficile remedium ſemper fuit, ſive diſſimules, eoque impunitate invitaveris; ſive punias, nec ideo aut memoriam factorum perdideris, aut ſimilia dein auſuros abſterrueris. Et Philippus Rex pronior ad ſeveritatem, jam tunc à Valencenæ tumultu, cum exerceri potiſſimum cœpit ea libertas, Margaritæ præceperat, ejuſmodi probroſa carmina, turbarum plerumque initia, ne pateretur. At illa inquiſitione reorum inſtituta, cito deſtitit: verita ne auctores agnoſceret, neve remedia (ut ad Regem ſcripſit) periculoſius adhiberet. Sed hoc tempore ad hujuſmodi probra, quæ in Religionem, ac Religionis Antiſtites, ac præcipue in Granvellanum jactabantur tanto confidentius, quanto Nobilitati gratiora credebantur; addita ſunt ambigua Nobilium ſymbola, magna utique conſpirationis, ut multi rebantur, argumenta. Rem, uti Gubernatrix edocuit Regem, quam pauciſſimis memorabo.

1564.

Famoſi libelli per Belgium.

15 *Jul.* 1561.

10 *Aug.* 1562.

SYMBOLA conſpirationis Nobilium.

19 *Mart.*

Ineunte Decembri menſe ſuperioris anni, excepti epulo Egmontius, Bergenſis, Montinius, aliique ejus ordinis Proceres ab regio ærarii Quæſtore Gaſpare Schetzio Grobendonchii Domino, cum ſermo incidiſſet inter pocula de moderando veſtiario famulorum ſumptu (fortuitone id factum, uti affirmat ex illorum dictis Margarita, an meditati ſermonem eo inclinaverint, ego quidem in medio interim pono) laudare Germanorum conſuetudi-

In convivio decreta,

ex Germanorum more traducta.

nem

1564. nem cœpere, quibus toto anno apparent famuli cum iiſdem coriaceis femoralibus, ac lanea nigraque penula, ſeu pallio manicato: nec quidquam ſplendidi geſtant, præter manicarum ſumma ſegmentis ſericis (quæ alas vocant) circum humeros variata: ſumptu ad alendos equos, qui bello ſint uſui, multo ſapientius traducto. Placet omnibus exemplum, ſtatuuntque omittere in poſterum ſericatam ac ſumptuoſam ſyntheſim, omnemque illam famularem pompam verſicoloris ornatus: quin etiam ſublata veſtium colorumque varietate, quibus ſingulorum Procerum familiæ, ac potiſſimum circumpedes internoſcuntur, unum aſſumere concoloris ornamenti ac ſymboli genus, quo pariter omnium famuli ac ſtipatores utantur: ſic enim futurum, ut ea mutatio non alicujus avaritiæ præcipue tribuatur, & ſimilitudine veſtium conſenſus appareat animorum. Ergo addubitantibus, quinam eorum inſigne coloremque veſtium, & tamquam teſſeram præſcriberet; viſum eſt ſorti rem committere. Iactis itaque talis, eam provinciam ſuſcipit Egmontius: amictum imperat è panno laneo nigroque, atque ad pallii laxas promiſſaſque manicas addit ſuperne, quas dicebam, holoſericas alas: in quibus ſymbola cernantur, acu picta hominum capita, & verſicolores cuculli, quales apponi ſolent centonibus fatuorum, ſcurrarumque. Exemplar hujuſmodi alarum, ne quid Regem lateret, ad eum Gubernatrix poſtea ſubmiſit. Iamque phrygionum ſarcinatorumque officinæ plenæ erant iis veſtibus atque Inſignibus, erecto ad nova hæc vulgo, materiamque ſermonis avide arripiente, neque ſemper aberrante. Namque alii cucullos ad Cardinalem transferebant, qui more ampliſſimi ordinis, hujuſmodi amiculum capitis geſtabat in humeros rejectum: capita vero dictitabant ejuſdem Cardinalis eſſe atque ipſius aſſeclarum, inter quos Ducem Areſchotum, Comitem Barlamontium, præſidemque Viglium numerabant,

Sortito commiſſa.

Famulorum veſtibus appoſita.

29 Martii.

Eorum in vulgus interpretatio.

bant, conficiebantque, per eas ambages ſignificare Nobiles Belgas, Non ſe inſana capita, (uti illos interdum Granvellanus appellavit) ſed ipſum Granvellanum, ſocioſque eo nomine digito monſtrandos eſſe. Alii potius opinabantur, iis capitibus, fatuorumque cucullis, ſe tantummodo Proceres indicare: quaſi illud acciperent inſani cognomentum: ſed intelligeret interea Cardinalis, quam concors ea eſſet inſania: timeretque proinde, ne ex illo numero Brutus exiſteret. At Margarita licet id aliquanto mitius interpretaretur, tamen verita, ne populus, quem ſuper ea novitate ancipitem digladiantemque videbat, ſtudio partium foveret augeretque turbas, acriter egit cum Egmontio, aliiſque Nobilium, ab incepto deſiſterent, omitterentque nova illa factionum irritamenta. Sed quoniam & penularum plurimæ, & ſupra duo alarum millia perfecta jam erant; ſatis habuit Gubernatrix, ſi capita, cucullique (præcipua offenſionis materies) tollerentur è manicis. Quibus non niſi ægre ſublatis, aliud eorum loco ſymbolum, colligatum ſagittarum faſciculum, deſignavit Egmontius: quod diceret, eam Caſtellæ regni Notam eſſe, (quamquam non regni, ſed Reginæ Iſabellæ Catholicæ Inſigne fuit: ac poſtea à fœderatis ſeparatiſque à Rege Provinciis Belgarum aſſumptum eſt) affirmaretque, à ſe ſubſtitui argumentum illud ad Collegarum concordiam in Regis obſequio conteſtandam. Non ideo tamen ea res caruit obtrectatione multorum, qui conſpirationem non jam cucullis, ſed jaculis, & quidem in faſcem implexis, eoque non perinde infringendis expoſitam, haud dubie funeſtam Granvellano canebant. Neque his Gubernatrix intentius obſtabat, ſperans Ex Contemptu remedium: ac ſæpius experta, nonnullorum contumaces animos, & plura, ſi inhibeantur, auſuros, laxamento aliquo melius curari. Ex quo factum, ut mos ille famularium veſtimentorum, quæ bis

1564.

Demit ex iis aliquid Gubernatrix.

Cujus loco aliud Nobiles ſupplent.

Uti Rex Egmontio reſpondit. Urangius in Apolog. 1581.

Non ſine plurium offenſione.

Rex & occaſio finem eis imponunt.

1564. bis in anno ſortiri quique Nobiles præſcribebant, diu poſt tenuerit: donec Philippi Regis mandato, noviſque rebus intercedentibus deſitum eſt.

20 die. EVOCATIO Granvell. Card. è Belgio. Rege cui in eam conſentiente;

Februario tandem menſe ab Hiſpania reverſus Armenterius Belgicæ aulæ ſtatum immutavit. Etenim inter multa Principis juſſa, quæ inde attulit, prima fuit evocatio Granvellani Cardinalis è Belgio: in quam conſenſit ad extremum Rex, ut hanc quoque Belgis occaſionem ſubtraheret querelarum atque diſſidii. Rex enim ſicut ex aulicis habuit neminem à quo regeretur, neque cujuſquam gratiam ſuper auctoritatem ſuam eſſe umquam voluit; ita extulit quidem aliquos ac fovit, ſed ſibi regniſque perutiles expertus, inter quos merito Granvellanus fuit. Tamen quod ſciret in hiſce potiſſimum regionibus diu non ferri potentiam externorum, eratque in oculis Gallicæ exemplum aulæ; occupandum putavit integra auctoritate, quod fortaſſis indecore neceſſitas expreſſiſſet: dandumque Belgarum petitioni, quod Provinciarum ſecuritati dabat.

& Gubernatrice optante.

Accedebat mutata ſeu voluntas, ſeu conſilium Margaritæ, quæ ſperabat, illa publici odii victima ſe multorum gratiæ Procerum literaturam.

Granvellanus rem præſentit ex mutato aulæ vultu.

Et Granvellanus jam præſenſerat, reverſoque Armenterio ſtatim obſervavit aulicorum ora (quæ maxime ſervire ſolent) non perinde blandientia, rariorem circa ſe comitatum, infrequens limen: amicorum multis inde fugientibus, ubi probari debuerant.

Non dejicitur animo.

Nec tamen is acceptis ea de re litteris à Rege, quidquam obſtitit: quin paratum ſeſe ad parendum, quocumque locorum admoveretur, peralacriter oſtendit. Audituſque per eos dies, cum apud amicos quaſi tædio curarum nauſeabundus, de otio, deque avocamento à negotiis aliquo philoſopharetur.

Miſſionem aupere videtur.

Satis ſe aliena curaſſe. Optandum homini laboribus fracto requietem: nec reſpuendam obſeſſo adeuntium multitudine libertatem. præſertim experto, ASSECTANTIVM *turbam concurrere*,

rere, ſicut ad lacum ſolet, quem exhauriunt, & turbant. Aula potentiam plus in fronte habere quam in receſſu. Et HVMANA *omnia reperiri plerumque minora dum poſſidentur, quam dum optata finguntur.* Crederes, hæc illum differere firmato videlicet animo adverſus pericula ex longo metu periclitandi. Ni potius non conſtantia illa, ſed cura fuit, mœrorem adumbrata lætitia convelandi, quo æmulorum ſaltem oculos cupito illo mœrentis aſpectu fraudaret. Certe paucis ante menſibus (quod exitum præ- videret prorſus indeclinabilem) per litteras egerat cum Duce Albano vetere amico, petieratque, ut ſi forte Belgio cedendum eſſet, à Rege in Hiſpaniam acciretur. Sed Albanus aliquamdiu dubitavit, advocaretne in Regiam hominem non incallidum artium aulicarum, & gratia fortaſſe præiturum: (quippe NVLLA virtus in aula minus evehitur, quam quæ maxime timetur) an potius amici acceſſione augeret partes ſuas; ac ſaltem homine Belgis infenſo uteretur (quod Armenterius Gubernatrici ſcripſit ab Hiſpania) ad eos, quos in illis Provinciis ipſe quoque oderat, ulciſcendos. Præpotuit tamen apud Albanum poſterior hæc ratio: vicitque metum ira, nempe acrius tormentum concitandis eorum animis aulicorum, quos longa apud Principem felicitas quantum ſecuros gratiæ, tantum intolerantes injuriæ facit. At Regem fruſtra rogavit Albanus pro Granvellano Cardinali in Hiſpaniam evocando. Rex enim, cui paulo ante perſuaſerat Armenterius, in rem non fore præſentiam ejus in aula cujus odium comprehenſurum corrupturumque eſſet mandata Principis, quæ ſubinde mitterentur in Belgium, quaſi ex conſilio Cardinalis illa provenirent; maluit in Burgundiam, haud procul aliis Provinciis, concederet: unde ſperaret aliquando eum Belgio reſtituere. Et ille tanto pronius ad id animum appulit, quanto tunc quidem honeſtior ſeſe ſpecies offerebat

Acciri ſe tamen optat in Hiſpaniam.

Ambigente primum Albano Duce.

Octob. 1563. Poſtea amicum adjuvante apud Regem.

fruſtra.

nam in Burgundiam deſtinatur.

1564.

Thomas Perenottus Cantoneti Dom.

Ac tandem abit, ſparſa reverſionis fama. 10 *Mart.*

Mart.

Veſontionem in patriam abeundi ad Granvellanam parentem ætate morboque gravem inviſendam, una cum Cantoneto fratre, qui Gallica legatione functus, ob eamdem cauſam in Burgundiam cogitabat. Ergo non vulgato ante diſceſſu, quam Cantonetus Bruxellas veniret; nempe ut ſponte ſua, initoque cum fratre conſilio abire in patriam, non Regis imperio è Belgio exire videretur, ſexto Idus Martias in Burgundiam, ſparſa in plures fama, quaſi inde brevi rediturus, abſcedit. Simul Belgarum Dynaſtæ acceptis per eos dies à Philippo Rege litteris, juſſique in Senatum redire, ac pluris auctoritatem Principis, quam odia cujuſquam facere; in aulam Senatumque revertuntur, magna fere omnium ordinum gratulatione plauſuque: niſi quod imminuit nonnihil eam multorum lætitiam relicta de reditu Cardinalis opinio. quam etſi plures inanem credebant, compoſitamque ab homine; ut ajebant, ſuperbe miſero, atque indomabili, quippe etiam in fuga minaretur; ſecus tamen ſuſpicabantur alii, ac Margarita in primis, non ignara quam ægre repugnanterque deſcendiſſet ad Granvellani abitum Rex. Cui propterea per litteras aperit, detectam ſibi ab Egmontio, ſed occultatis auctoribus, conſpirationem adverſus Granvellanum; ut ſi is pedem referat in Belgium, ne diem quidem victurus ſit. Quin etiam Villettam quemdam Granvellani popularem flagitio deſtinatum memorant ſcriptores Belgæ ex incertis hominum rumoribus. Et ego id objectum Egmontio atque Hornano tamquam Villettæ conſciis, legi in quæſtionibus de utroque habitis, anno ſexageſimo octavo. Præterea inter arcana, quæ matrona non ignobilis è finitimis provinciis per id tempus in Belgium ſubmiſit, hoc quoque reperi de nece Cardinalis agitatum. Niſi forte hæc omnia ad deterrendam Gubernatricem componebantur.

Id lætitiam multorum imminuit.

& Gubernatricem angit. 29 *Mart.* Quæ Regem ad avertendum reditum exorat: propoſito hominis periculo.

OB DISCESSVM Granvellani lætitia tum populi,

Profecto in Burgundiam Granvellano, alia tum viſa urbis atque aulæ facies. Populus, qui tam-

tamquam ſolatium anguſtioris fortunæ ſuæ, ſpectare avide ſolet potentiorum caſum, eorum præſertim quos in Aula participes arcanorum novit, eoque illis imputat aſperiora quæque Principis imperia; palam exultare geſtireque, gravi ſe cenſore liberatum. Sed maxime Primores Belgæ, obvio uti ſit aulicorum obſequio; ejectum aliquando æmulum gratulari: gloriari in libertatem ab ſe vindicatam denique Gubernatricem: ſatis eam ſub moderatore fuiſſe, ſatis ſe paſſos eſſe novi hominis inſolentiam, qui tamdiu de ſubacto Belgio in Purpura triumphaverit. Exinde Margaritam multo quam ante officioſius obſervare, frequentes in Senatu adeſſe, publica impenſius curare. Margarita ea opportunitate utendum rata, multa ſimul urgere, ac potiſſimum de novennii ſubſidio in triennium prorogando, quod fruſtra ſæpe tentaverat, agitare. Et pleraque procedebant: cum & crebris Cardinalis in Belgium litteris, queis reditum pollicebatur, & valida Cardinalitiorum factione (ſic enim Crojum Areſchoti Ducem, & Comitem Barlamontium, & Præſidem Viglium præcipue nominabant) ſuſpiciones in multorum animis renovatæ, ac plurimum de ſuſcepta jam alacritate remiſſum. Nam ex una parte plerique Nobilium vereri ſeſe dictitabant (niſi potius hujuſmodi cauſam occultis conſiliis prætexebant) ne, ſi difficultatibus explicatis ad exitum res ipſi diſponerent; interveniens improviſo Granvellanus in ſucceſſu ſeſe intrepide miſceret. Ex altera parte Cardinalitii hæc ipſa ſegnius curabant, vel Margaritæ nonnihil offenſi, vel ut abſentiam Cardinalis oſtentarent, ſimulque deſiderium hominis elicerent. Sed Gubernatrix obſtabat, iteratis ad Regem litteris, vitaque Granvellani (credo, ut in illius diſceſſum merito conſenſiſſe videretur) non parce perſtricta. Quod fuit cauſæ, cur à Magiſtratu in Burgundiam extra ordinem miſſo, qui Regis nomine de ærarii adminiſtra-

1564.

tum Nobilium.

Quorum alacritas uſui eſt Gubernatrici.

Sed opinio reditus Granvellani interturbat.

Ad eam penitus tollendam egit cum Rege Gubernatrix;

1564. tione cognoſceret, oblique in Granvellani facta inquiſitum ſit. Qua de re certiorem dein Regem factum orat Gubernatrix, ut quoniam multa adhuc agere Granvellanum à Burgundia in propinquum Belgium Nobiles ſuſpicentur: ac dictitent, illius perſonam abiiſſe, mentem animumque negotiis intereſſe, & tamquam umbram Belgio volitare; liberet eo qualicumque metu Provincias, hominemque Romam, quam ille ſibi ſedem olim deſtinavit, abducat: id, quod Granvellani ſponte, non juſſu Regis poſtea factum eſt.

29 Novemb.

ut hominem è Burgundia Romam transferat.

1565. RELIQUUM vitæ Granvellani.

Namque Decembri menſe inſequentis anni; mortuo Pontifice Pio IV ad comitia Romam profectus Granvellanus (juvat enim de eo quæ ſecuta ſunt, & poſtrema cognoſcere) rurſum à Philippo Rege, in cujus gratia ſpeciem non vim amiſerat, ad intima quæque regni negotia Romæ obeunda, majori quam ante benevolentiæ ſignificatione admovetur. Patuitque, quid interſit inter eos qui in Principis gratiam incidunt, & qui eam promerentur; ſiquidem illi ſemel depoſiti, perpetuo jacent; hos abſentia Principi commendat, neceſſitas muneribus reſtituit. Et obvenit apprime tempus homini curarum avido peropportunum, cum de fœdere agitabatur inter Chriſtianos Principes toties incepto, toties omiſſo. In quo ipſe, ut erat ad ſubitaria conſilia inſtructo ſemper animo & commutabili, acceptis à Rege ampliſſimis mandatis, ut una cum Franciſco Cardinali Pacceco, ac Ioanne Zuniga legato, quibus videretur conditionibus, fœdus cum Pio V Pontifice, Venetaque Rep. jungeret; ſublatis, quæ renaſcebantur quotidie, controverſiis, impigram ac fidelem erga Hiſpanum operam navavit. Inde regno Neapolitano pro Rege impoſitus Ioanni Auſtriaco vexillum ſceptrumque, inſignia militaris imperii, miſſa à Pio Pontifice tradidit. Quo Pontifice vita functo, Romam ad comitia profectus, opportunitate conſiliorum, præter potentiam Hiſpanarum partium quas

Romam ad comitia proficiſcitur.

In ſacrum Principum Chriſtianorum fœdus incumbit.

Prorex Neapol. creatus vexillum tradit Ioan. Auſtriaco.

1571.

1572.

quas ducebat, auctor in primis fuit, ut Gregorius XIII magno utique Chriſtianæ rei bono, Pontifex crearetur. Cujus tamen Pontificis animum graviter offendit, dum reverſus Neapolim, in ejus adminiſtratione Provinciæ ferri ſe paſſus eſt impotentius aliquanto adverſus Eccleſiæ jura, contra quam de Purpurato Eccleſiæ Antiſtite Romæ ſperabatur: at non contra id, quod fieri à Sacris Infulatiſque hominibus non raro videmus, quos longe intentius, quam pleroſque Principum adminiſtros, propugnare politicas Dominantium cauſas obſervatum eſt; ſive illos declinandæ ſuſpicionis cura flectat in contrariam partem; ſive intima rerum, quæ oppugnari poſſint, conſcientia & æmulatio incitet, nec retardet ſacri Ordinis veneratio, quæ erga habita & familiaria plerumque eſt minor. Extraxerant lictores Granvellani Proregis è cuſtodia Neapolitani Archiepiſcopi Marii Carafæ, facinoroſum hominem, cujus actionem ſui eſſe fori Granvellanus affirmabat. Cumque ob id ab Antiſtite Mario Sacris interdictum eſſet regiis miniſtris; offenſus implacabiliter Granvellanus, juſſis in carcerem conjici Archiepiſcopi famulis, Præſuli ipſi ſacros reditus interſiſtit. Nequidquam obnitente, indignationemque Pontificis interminante Antonio Saulio Pontificis Nuncio. A quo admonitus ſtatim Gregorius, iratuſque præter modum, præſertim quod eodem tempore, quo hæc Neapoli agitabantur à Cardinali Granvellano, Caſtellæ ab ejus conſilii Præſide Didaco Covarruvia Segovienſi Epiſcopo ſimilia attentabantur; Saulio mandat, Cardinalem Proregem adeat, ac præciſe denunciet, Niſi quæ in Archiepiſcopum inque familiam ejus egit, intra definitos dies corrigat, atque acta reſcindat; ſe, pro tradita ſibi à Pontifice poteſtate, illum Purpuratorum Senatu protinus emoturum. Quibus à Saulio (licet ei mitiora mandata ſuaderent aliqui, veriti, credo, Proregis iracundiam) uti injunctum erat, intrepide peractis, enimvero exterritus im-

1564.

In comitiis pro creando Greg. XIII laborat. mox illum offendit, ob violatum Eccleſiæ jus.

in controverſia cum Archiepiſcopo,

Quod jus Pontifex per Nuncium ſuum tuetur.

1564. Et ipſe Prorex demum paret.

proviſa denunciatione Granvellanus, eductis tandem vinctis, atque Antiſtiti quæ debuerat, reſtitutis: imo reorum uno ex ſua in Archiepiſcopi cuſtodiam tradito, in ejus videlicet noxii locum, qui controverſiæ occaſio, properato jam ſuſpendio, pœnas dederat; Pontificia exinde jura majori utique ſtudio ac reverentia complexus eſt. Adeo MINÆ ſi cum unoquoque adæquentur, unumquemque demum terrent. Porro Provinciam quadriennio cum rexiſſet, magna quidem prudentiæ laude, minore tamen pudicitiæ cura, quam ſenem ſacraque ornatum Purpura condecebat, Romam rediit, placato utcumque Pontifice. Vnde poſt annos tres evocatus à Rege in Hiſpaniam (agebat tunc ætatis annum ſexageſimum ſecundum) conſilio rerum Italicarum ſumma cum auctoritate præficitur; aliquibus Regni Primoribus haud ſane gratus, quorum in rebus agendis judicia plerumque inania & minora; ipſe vetere ſolidaque multorum experientia prægravabat, atque indignabundus etiam perſtringebat. Quin etiam Regem ipſum offendiſſe compertum habeo: dum apud eum Caroli Imperatoris facinora immodice prædicando, quidve ille in re conſimili egerat, idemtidem admonendo; exigere præſentia videbatur ad ſuperiorum normam odioſa Dominantibus libertate, quæque vel primarios olim viros Philippi Macedonis facta apud Alexandrum filium extollentes afflixit. Sed hominem non latebat agere ſe apud Principem meritis pridem captum: cujus gratiam expertus erat adverſum ſe ceſſare verius, quam deeſſe. Habuitque hujus rei hoc etiam argumentum, quod proficiſcens ad capeſſendum Luſitanum Regnum Philippus, moderandæ curam Hiſpaniæ Granvellano commiſit. Rediensque è Luſitania, dum Mantuam Carpetanorum ingenti omnium ordinum frequentia plauſuque intravit in eo tamquam triumpho, unum hunc Purpuratum ſenem ſiniſtro lateri adequitantem habuit. Denique

1575. Conſilio rerum Italicarum præficitur in Hiſpania.

Libertas ejus in proceres,

& in ipſum Regem.

Q. Curt. l. 8.

1580. Hiſpaniam moderatur abſente Rege.

Madrid.

1583. Honor ei à redeunte Rege habitus,

que tribus poſt hæc annis reverſus Cæſaraugu- 1564.
ſta Gravellanus, qua in urbe Catharinam Philippi Regis filiam cum Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce matrimonio junxerat, Mantuæ ſeptuagenarius fato conceſſit, ipſo die, quo ante annos duodetriginta Carolus V Imperator obierat: corpore poſt aliquanto Veſontionem tranſlato, ac juxta patris oſſa conſepulto. Vir eo maxime nomine familiaribus & continuis Principum obſervandus, quod abſque adulationis tormento, quadraginta circiter annos incorrupta fide arcem obtinuerit principalis aulæ: ex eaque ſemel ejectus, ab eo caſu, tamquam à quieto repetito ad favorem curſu, longius quam ante proceſſerit. quippe nactus Principem, apud quem libertatem & gratiam, rara felicitate, ad extremum uſque tenere licuerit. Sed hæc multo poſt evenere.

Madrid. *1586.* mors ejus.

& præcipua laus.

Interea Belgii Gubernatrix ad ſtabiliendam Religionem, cujus inclinatio multis locis audiebatur, animum ac vires intendit. Nam Rex eam in primis curam per Armenterium imperaverat, aliiſque ſubinde atque aliis litteris idem urgebat. Et ſane non id à Philippo Rege in ſpeciem curari, oſtendebant litteræ (quæ apud me ſupra centenas) ejuſdem manu, aut arbitrariis notis exaratæ ad Margaritam: in quibus nihil ille famæ opinionique dare, ſicut in iis, quæ in Senatu Belgico legebantur; ſed abſque fuco neceſſitates, metuſque, & occulta quæque ſorori aperire conſuevit. Atqui in hiſce arcanis litteris ita Religionem ſedulo committit commendatque, ut ejus curam eſſe primam ſummamque, ac cetera poſt illam haberi velit: eo progreſſus, ut ſæpenumero Gubernatricem doceret rationem hæreticos intercipiendi: eorum tamquam veſtigia & cubilia ipſe monſtraret: etiam indices eorundem contexeret (quos habeo regiis litteris incluſos) ea diligentia confectos, ita cujuſque conditione, vicinia, ætate, ſtatura ad unguem explicatis; ut mirum profecto ſit, Principem in tam mul-

RELIGIO à Gubernatrice procurata. commendata ei à Rege ſerio.

& cum cura adverſus hæreticos pene incredibili;

1564. tas diſtractum diverſumque Regnorum curas, huic rei quaſi per otium vacaſſe: inquirendiſque hominibus plerumque obſcuris, ſollicitudine etiam in privato cive admiranda, cogitationem manumque flexiſſe. Quo etiam fiebat, ut quoties de Catholicis, qui è Britannia quotidie profugiebant in Belgium, Margarita referret ad Regem, is celeritate homini inſolita, præter eos reditus, quos alendis ejuſdem inſulæ ſacerdotibus, Religionis cauſa apud Belgas exulantibus, attribuerat; dividi in alios ſæpe duo aureorum millia, interdum plura, aliquando pauciora, numquam non aliquid imperaret. Qua liberalitate Principis invitante, aliqua dein collegia ejuſdem nationis in Belgio Hiſpaniaque, magno utique Catholicorum bono, inſtitui cœpta ſunt. Igitur Gubernatrix & ſua ſponte, & Regis imperio ad tuendam Religionem verſa, præſertim quod Nobilitatem ob recens beneficium addictam haberet; ſcriptis ea ſuper re litteris ad urbium Epiſcopos, ac Præfectos, multorum ſtudia mirifice commovit.

nec minima cum liberalitate in Anglos exules.

Iamque hæretici trahebantur ad ergaſtula, plectebanturque, territis ex eo non paucis, iiſque, qui ſupplicio afficiebantur, non raro Eccleſiæ reſtitutis. Et Rupelmundæ quidem ſacerdos hæreſi imbutus, cum ſibi nullum ex arce, qua attinebatur, effugium pateret, facinus ſane deſparatiſſimum aggreſſus eſt. Ignem admovere ſtatuit proximo conclavi, ubi commentaria ſervabantur, & monumenta Provinciæ: ratus, ſe in ea trepidatione, ſollicitis circa publica militibus, elapſurum. Communicato conſilio cum iis qui una cuſtodiebantur (hi novem erant) ignem ſubjecit, ardebatque jam arx, cum ſubito militum accurſu extincta flamma, ipſe retractus à fuga, ſimul cum incendiariis ſociis, ſed iis non paulo felicior, pœnas dedit. Namque hæreſim palam execratus in magna, quæ ſe ad ſpectaculum effuderat, multitudine: ac male Calvino, male malis omnibus hære-

HÆRETICI plectuntur, eventu vario. Audax hæretici Sacerdotis facinus;

Sed ei ad extremum ſalutare.

hæreſum figulis ſemel atque iterum precatus ; populum admonuit, ut ab ea novarum opinionum ſcabie, quam fatigando corrumpendoque humano generi tartareus hoſtis immiſerat, præcaverent Ita Catholice mori ſe conteſtatus, ſecuri percuſſus eſt. Quorum nihil omiſit, ad Regem ſcripta tunc epiſtola Gubernatrix, haud dubie gratificatura Principi talium perquam avido. Verum Antverpiæ paulo tumultuoſius tranſacta res eſt. Ducebatur Chriſtophorus Fabricius, qui deſerta Carmelitana familia ductaque uxore apud Britannos, hæreſi corruperat aliquos ex Antverpiana plebe. Iamque eum lictor admovebat infelicibus lignis comburendum ; cum repente, dum facem ſubjicit, jaci hinc atque hinc lapides, (incertum, quorum manibus) incipiunt. lictor proviſu periculi ſi cunctaretur, ſimul ne ſontem plebi relinqueret, prompto celeriter ferro ſemiuſtulatum occupat, conficitque : inde ſaltu militibus immiſtus, præſenti exitio ſe ſubducit. Eluſi eo facinore qui tumultum inceperant, deſtitere tunc quidem, ſive impares armatorum globo qui aderat, ſive fruſtra minaturi, extincto jam reo. Poſtero tamen die, eorum aliqui mulierem nacti, quæ Fabricium indicaſſe prima ferebatur, infenſi circumſtant, ac ſuper contumelias ſaxa ingerunt : necaſſentque, ni propere declinantem vicinæ domus latebra texiſſet. Eodemque die affixum in foro carmen perlectum eſt ſanguine conſcriptum, in hanc ſententiam : *Eſſe Antverpiæ, qui Fabricii necem propediem ſeſe ulturos conjuraverint.* Quæ cum Rex poſtea reſcivit, (dubium, an ſupra verum modumque aucta) ſororem peracriter admonuit, ne ea flagitia diu carere pœna pateretur. Sed illa uno ex iis, qui lapides jactaverant ſuſpenſo (nam reliqui, ut erant infimæ ſortis, facile aut fugam arripuerant, aut in ipſa urbe obſcuritate tegebantur) terrore potius, quam ſuppliciis civitatem in præſentia compoſuerat. At Brugis

1564.

13 *Auguſt.* Fabricii Apoſtatæ ſupplicium, *Ex ejuſdem litteris.* 8 *Octobr.*

lictoris animus in eo perimendo,

inde excitata populi ſeditio :

25 *Novemb.* & compoſita.

1564. multo adhuc contumacius per eos dies à Senatorio ordine peccatum eſt, ſi vera ad Regem ſcripſit, qui pleraque Brugis clanculum obſervabat, atque in Hiſpaniam tranſmittebat, Hiſpanus monachus. Cum enim cauſarum Fidei Quæſitor per Procuratorem ſuum (nam prætor urbis veritus indignationem Senatus, auxilium differebat) duci hæreticum in vincula à tribus ſatellitibus curaſſet; Senatus illico rapi eos ſatellites juſſit, occluſiſque carcere jejunium indixit aqua & pane tamdiu tolerandum, donec cum Gubernatrice tranſigeret. idque publicari in foro placuit voce præconis, emiſſo interim hæretico, gravi utique injuria Religioni Quæſitorique pariter impoſita. Quam profecto injuriam non ſatis demiſſe deprecati ſunt Brugenſes, qui Gubernatricem propere adiere, ultro etiam queſti de tumultu, quem haud dubie Quæſitor excitaſſet in civitate non paſſura de privilegiis ſuis aliquid carpi, niſi ipſi animadverſione fortaſſe acri ſed ſalubri, popularium animos opportune mitigaſſent. Qua in re quid egerit Gubernatrix, quidve Regi reſponderit, poſtquam ab eo Monachi accepit epiſtolam, compertum non habeo.

Brugenſium facinus in Quæſitorem Fidei.
20 *Septemb.*

25 *Novemb.*

DE TRIDENTINO Concilio.

Ob ejuſmodi credo facinora Gubernatrix agitare cœpit de ratione, qua Tridentini Decreta Concilii adverſum hæreticos paulo ante illata in Belgium, (quorum aliqua ambigua videbantur) obſervanda eſſent. Cum enim ſæpenumero in eamdem ſententiam Rex litteras daret, quibus de hæreticorum audacia, deque Præſulum indulgentia querebatur: jubebatque propterea reſtitui Patris edictum, quod tranſlato ad Eccleſiaſticos viros judicio abolitum erat; Margarita etſi peropportunum id fore reſpondit, cum novorum Iudicum Quæſitorumque complures eam poteſtatem tam avide haberent, quam timide adminiſtrarent; negavit tamen uſurpari edictum poſſe, ſi ratio eſſet habenda Concilii, cujus auctoritate ad Eccleſiaſticum tribunal hujuſmodi cauſarum cognitio

trans-

1564. Pii IV Pont. ſollicitudo in eo promulgando. Et Philippi Regis in ſuſcipiendo. 1536. Paulo III Pont.

transferebatur. Acceſſit, quod cum Pius Pontifex hoc anno ſexageſimo quarto, cujus magnam partem proponendis uſurpandiſque Concilii decretis attribuerat, eorum uſum ac patrocinium Chriſtianis Principibus impenſe commendaret; viſum eſt Hiſpaniarum Regi, in ea re cæteris præire: non ſolum ob inſitam homini pietatem, ſed etiam quia Concilium à Carolo parente, dum Romæ ſubſtiterat, impetratum, hæreditario nimirum ſtudio ſibi ſuſcipiendum putavit. Dum vero in Hiſpania primum incumbit in eam curam, dein in Belgium ad ſororem de illius uſurpatione ſcribit; Romæ intervenit aliquid, ex quo abalienandus à Pontifice animus Regis, eoque Concilii cura in Hiſpania Belgioque protinus intermittenda credebatur.

DISSIDIVM inter Pontificem Regemque ob honorificentiorem locum Regiis Oratoribus attribuendum. *Onuph. Pan. in Pio IV Adrian. l. 18 hiſt. Thuan. lib. 35 hiſt.* Tridenti lis primum excitata, & compoſita. Romæ reſtituitur. Tergiverſatur in ejus definitione Pontifex: transferre illam cupit ad Cardinales.

Etenim excitata in Tridentino Concilio controverſia de honorificentiore loco inter Oratores Galli Hiſpanique Regum, quod hic ſuperiorem illum pati nollet, ille hunc neque parem; tunc quidem compoſita utcunque fuerat, Hiſpano ſeorſim ab aliis Oratoribus honeſte collocato. Sed dimiſſo Concilio, controverſiæ definitionem Romæ urgente Ludovico Requeſenio Philippi Regis Oratore, Pius Pontifex in odioſa explicatione tergiverſari primum, dein Requeſenium monere, ut ab ea contentione deſiſteret; ad extremum utrique occulte ſuadere, ut ad ſacrum Cardinalium Collegium cauſam integram remitterent: interea à publicis in Pontificio ſacello cæremoniis abſtinerent. ratus ea ratione ob diverſa Cardinalium ſtudia producendum infinite judicium, ſe certe à ferendæ ſententiæ neceſſitate, atque adeo ab invidia ſubtrahendum. Nempe imitandum Principi Iovem facete dicebat: qui (ut eſt vetus Etruſcorum diſciplinæ commentum) ex duplici fulminum genere, proſperum ipſe per ſe, at infauſtum adhibito Deorum conſilio contorquere ſolitus ſit. Verum incitatos ſemel animos tam-

1564. quam à curſu retinere difficile tunc erat: & uterque procraſtinatione Pontificis offendebatur, Henricus Offellius inprimis Caroli Regis Orator, qui ea ipſa ratione ſe quodammodo exæquari dolebat. præſertim cum timeret, ne ſicuti per eos dies in aula Ferdinandi Cæſaris, eadem de loco digniore inter utriuſque Regis Oratores compoſita lis fuerat, ut alterna vice apud Cæſarem præirent; (Gallo propterea ab aula digreſſo) idem fortaſſe, invaleſcente exemplo, Romæ ſtatueretur. Quamobrem Pius, nequidquam Pontificiis ceremoniis aliquoties intermiſſis, ſacro demum die Pentecoſtes, poſt Cæſaris Oratorem, Oratorem Gallum primum obtinere locum voluit. Ex uno incenſus ira Requeſenius, poſt publicam injuriæ teſtationem Philippi Regis nomine Pontifici factam, ejuſdem Philippi juſſu Romam deſeruit. Id vero cum multos exſpectatione ſuſpenſos habuit intentoſque; quid exinde Philippus ageret in Concilli præſertim cura, quam tantopere Pontifex urgebat; tum præcipue pupugit Auſtriacam Belgii Gubernatricem, quod hæc Provinciam haberet, inter omnia Philippi Regna, hæreticis undique irrumpentibus obnoxiam, ideoque Concilii ſanctiones in ea promulgari uſurparique apprime Pontifex optaret. Itaque ſollicita de Regis animo, quid ille præſcriberet, expectabat: ſimulque timidius aliquanto in Religionis cauſa pœnas exigebat. Nec dubitabant aliqui, quin de Tridentino quidem Concilio actum jam eſſet in Belgio. lætis idcirco hæreticis, irridentibuſque Pontificis Romani prudentiam, qui non ſane in tempore irritaſſet Hiſpanum: quo Concilium reſpuente, quæ demum regna ſupereſſent Tridentinis legibus obtemperatura? Quamquam alii ex eodem capite contraria ducebant, Pontificis æquitatem nulla ſpe metûque labefactatam prædicantes: neque de Regis pietate & conſtantia dubitandum eſſe: non receſſuram ob privatam offenſionem à Concilii

ipſe tandem explicat.

Hiſpano legato indignante ac Romam deſerente.

Suſpenſis ob hæc multis.

mœſta Belgii Gubernatrice,

lætis hæreticis quaſi jam actum de Concilio Trident. in Belgio;

Concilii tutela: quam ſi dereret, non defu- 1564.
turum profecto Gallum, qui eo ſtatim nomine
ſuſciperet, quod ab ea receſſiſſet Hiſpanus.
Cum ecce Philippi Regis perferuntur litteræ,
quibus Gubernatricem admonebat de contentionis exitu longe alio, atque ipſe deberi ajebat non minus æquitati cauſæ, quam ſuo erga Pium Pontificem amori obſervantiæque: *Ideo revocaſſe ſe ab Vrbe, in qua apparere cum dignitate non liceret, Oratorem ſuum: ſiquidem nullum interea ſibi futurum erat privatum cum Pontifice negotium: eorum vero, quæ ad publicam Religionis procurationem, aut ad obſequium & obedientiam Pontifici, Sanctaque Romana ſedi præſtandam pertinent, (a quibus ne latum quidem unguem res eum ulla dimoverit) ſe curam demandaſſe Franciſco Cardinali Paceco Hiſpaniarum apud Pontificem patrono: cum quo ipſa tranſigat in poſterum ea, quæ ſpectare videbuntur ad ſacrorum Antiſtitum deſignationem, aliaque firmamenta Religionis, in qua ſtrenue propugnanda, ſicuti etiam in Tridentino Concilio Belgis accurate proponendo exigendoque, nihil ab ea remitti, quædecumque cauſa par eſſe.* Et vero quoad Concilii curam, perſpecto Regis animo, nihil illa remiſſura erat, niſi in ipſa operis aggreſſione, & tamquam in limine offendiſſet. Exquiſito enim & Paſtorum animarum, & excellentium per Academias virorum ſuper Concilii promulgatione judicio, auditis præterea Senatorum ſententiis: ab his præcipue reclamatum, ſuaſumque; Ne Concilii decreta, quoniam capita continerent aliqua adverſum Regis jura, Provinciarumque privilegia; ſine eorum capitum exceptione proponerentur in Belgio. Quod iſti tanto liberius contentiuſque declamabant, quanto gratiorem Regi fore credebant eam confidentiam, quæ libertatis ſpecie, Principis demum commodis inſerviret, ſimul à culpa Principem abſolveret. Quod tamen Regi, ad quem omnia Margarita referebat, haud probatum eſt; ideoque reſponſum, *Sibi non placere, in Concilio populis proponendo,*

6 Auguſt. ſed falſis.

Litteræ Regis indignati adverſus Pontificem, non tamen Concilii curam omiſſuri.

Gubernatrix dubitat, an excipienda ſint aliqua decreta in promulgatione Concilii, Senatores ajunt.

30 Septemb. 25 Novemb. Rex negat.

1564. *nendo, quidquam excipi: ne & Romæ, urbi ſermonum avidæ, materies obtrectandi; & reliquis Chriſtianis Principibus in Hiſpaniam intentis, occaſio imitandi præberetur. Nam quod de Regio ac Provinciali jure dicebatur, conſideratum abunde fuiſſe, cum de Concilio eodem publicando quæſitum fuit in Hiſpania, in qua illæ planè difficultates exiſtebant: quarum ſicuti nulla tunc ratio habita eſt, ſed Concilium ſine ulla exceptione propoſitum, adhibita tamen perlevi moderatione in ejus uſu, ita velle in Belgio idem factitari: eoque mitti Hiſpanicæ promulgationis exemplum, ut parentes imperio ſuo populi ad unam ubique normam pariter exigantur.* Hæc autem pro Regis præſcripto Gubernatricem agitare naviter incipientem, atque incepta patrare per Provincias conantem quam graves ſecuti ſint populorum motus, in exitu ſequentis anni, cum illi in multorum perniciem ſimul erupere, opportune memorabo. Interim Margarita, gliſcentibus indies non minus ærarii, quam Religionis ubique difficultatibus: cum nec ſatis præſidii haberet domi, nec à Rege per litteras quidquam exprimeret; optimum factu exiſtimavit, celeberrimi viri legatione Principem adoriri. conjectiſque oculis in Egmontium, quod is præter claritudinem generis, rerumque Belgicarum uſum, magnis apud Regem, teſtatiſque meritis impetraturus omnia crederetur; initio anni ſexageſimiquinti, conſulto ante Senatu, hominem in Hiſpaniam deſignavit. Et Egmontius provinciam libentiſſime ſuſcepit, quoniam ſperabat (ut ipſe Gubernatrici aperuit; & hæc Regi) occaſione publicæ legationis, de privatis ſimul commodis ſe cum Principe tranſacturum. Magnis itaque mandatis, quæ Regi exponeret, inſtructus, ſummo omnium ordinum conſenſu ac ſpe, multiſque Nobilium, officii cauſa, deducentibus, iter ingreſſus eſt, eo ipſo die, quo Franciſcus Hallevinius Zeveghemi Dominus rediit è Germania, quo illum Margarita

Quod difficile Gubernatrici repertum eſt.

1565. Legatur in Hiſpaniam Comes Egmontius.

15 Febr.

garita legaverat, ut Philippi Regis nomine, ejus dolorem ob Ferdinandi Cæſaris, religioſiſſimi Principis mortem, Maximiliano filio, uxorique, ac reliquis per Germaniam Auſtriacis Regulis, officioſi ſolatii loco, teſtaretur. Id, quod benevole factum acceptumque, eoque à Maximiliano Cæſare opera eſt abunde promiſſa patrueli Regi.

1564.
Legatio ad Maximil. Cæſarem ob mortem Ferdinandi Patris.

Hoc eodem tempore naſcitur Orangio ex Anna Saxonica proles altera, inditumque ei ob Septemvirum Annæ parentem, Mauritio nomen. Atque hic ille Mauritius eſt à nobis ſæpe, nec ſine fortis & cauti Ducis laude memorandus: quem à conjuratis Provinciis ſubſtitutum in patris interfecti locum, poſtquam apud Batavos (qui finis eſſe plerumque ſolet diuturni regiminis) alio nomine dominationem propemodum exercuiſſet, duobus ante annis, dum hæc ſcriberem, conceptus ex Bredæ inevitabili obſidione mœror extinxit. Hunc baptiſmo expiatum Orthodoxorum ritu, ſcribit ad Regem Margarita: rem tamen omnium maximam vitiatam dolet, electis luſtrico die ſuſceptoribus infantis, Septemviro Auguſto Saxonum Duce, & Philippo Haſſiæ Dynaſta, Lutheranis Principibus; quorum nomine duo viri nobiles, imbuti eadem hæreſi, ſponſores fuere. Nempe hic quoque Orangius, qui nunquam unum hominem ageret, ab hæreticis juxta atque Catholicis uſurpavit aliquid, quo ſe utriſque venditaret, in ancipitem partium fortunam ſemper intentus.

MAVRITIVS Orangio Principi naſcitur.

Catholice baptizatur, 15 *Febr.* ſed hæreticis ſuſceptoribus. *Lantgravius.*

Iiſdem litteris Margarita Regi ſignificat multorum ſuſpicionem ſermoneſque ob nuncium, quem ipſa cum Senatu communicavit, de congreſſu colloquioque ad fines Aquitaniæ decreto inter Catharinam Mediceam Caroli Regis Matrem, quæ cum illo Galliam obibat, & Iſabellam filiam, Hiſpaniæ Reginam. Scripſerat enim Philippus Rex ad ſororem, juſſeratque, doceret proceres Belgas,

COLLOQVIVM Caroli Regis, ac Reginarum ad Bajonam. 3 *Febr.* Ejus cauſam Rex Hiſpaniæ reddit Belgis Proceribus.

1564. & reliquis per Europam Principibus.

gas, nihil eo congreſſu aliud parari, quam ut deſiderio Caroli Regis matriſque finitima Hiſpaniæ luſtrantium ſatisfieret. Idque etiam compoſitis aut ad ſuos per Europam Oratores, aut ad Principes ipſos litteris admonuerat: nullo in Italia Hiſpaniaque Dynaſta, aut Miniſtro regni prætermiſſo, quem ejus colloquii cauſam occaſionemque ſollicite non docuerit. Nec ideo ſuſpiciones Belgis exemit: quin potius ea ſollicitudine auxit: tanto pronius eorum multis, atque hæreticis imprimis, opinantibus, non id à Medicea curari caritate in filiam, ſed magni alicujus conſilii capeſſendi gratia adverſus hæreſum factiones, ac turbamenta regnorum: præſertim, quod ipſe Philippus Rex interfuturus dicebatur. Et ſane rogatum ab Iſabella uxore, ut præſentia ſua gaudium cumularet; haud alienum ſe oſtendiſſe certum habeo ex ejus litteris ad Gubernatricem. Et quamvis hæc diſſuaderet iter, affirmaretque, infra Majeſtatem ejus videri, ſi ſe poteſtati Gallorum committeret eo tempore, quo partim ob Regis ætatem, partim ob feminæ Reginæ conditionem, magna eſſet populorum libertas erga Dominantes, reſpondet tamen, ſi doceatur ad Religionem pertinere, ut ipſe interſit, decretum ſibi jam tum eſſe, pro Dei cauſa nullis ſeſe moleſtiis periculiſve ſubtrahere. Tamen permiſſa Regina uxore, additoque ei Comite Ferdinando Toletano Albæ Duce, qui Torquem aurei Velleris Philippi nomine Carolo deferret, ipſe à congreſſu abſtinuit: ſive diverſis alio curis, ob nuncium obſeſſæ à Turcis Melitæ, ut Margaritæ ſcripſit; ſive EX LONGINQVO melius reſponſa daturus. Quam fuiſſe cauſam crediderim, cur uxori poteſtatem omnem ademerit quidquam deliberandi, ſe per litteras non ante conſulto. Ceterum in hoc colloquio litteris omnium, etiam poëtarum celebrato, quo ad Bajonam Carolus Rex ac Reginæ ſummo apparatu

Margin notes:

Suſpiciones tamen multis non adimit, præſertim hæreticis.

& auxit opinio interfuturi Regis.

1565. 3 *Febr.* Cur Gubernatrix diſſuadet hujuſmodi iter. 3 *Mart.*

Cur non interfuit Rex Hiſpan.

17 *Septemb.*

Varia hujus colloquii fama.

apparatu convenere, adnitentibus Gallis Hiſpanum faſtum majore faſtu poſthabere; quid demum actum ſit, quanto ſecretius inter eos (Albano tuntummodo præſente) agebatur, tanto confidentius aliqui ſcriptores tanquam vacuum locum, ingenio explendum occupant, ac mira imperii arcana inde deducunt. Ego, conjecturis omiſſis, ex litteris manu Philippi Regis ad ſororem ſuper hoc colloquio ſcriptis comperta hæc habeo. Hiſpaniæ Reginam multis graviſſimiſque rationibus, haud dubie à Philippo imperatis, laboranti per Galliam Religioni remedium à Fratre, à Parente, quorum præcipue intererat, efflagitaſſe: illoſque quam optime animatos erga ea, quæ agitata ſunt, conſilia reperiſſe, præterea de connubiis nonnullis verba facienti Mediceæ Reginæ, conſenſumque & operam filiæ perquirenti; ab ea atque ab Duce Albano ambigue reſponſum eſſe, quo integrum Philippo arbitrium reſervarent. poſtremo occaſione legati eiſdem diebus à Solymano miſſi, ut renovaret amicitiam cum Carolo, ſermonem à Gallis illatum de ea amicitia renuncianda, fœdereque cum Philippo ac Cæſare ineundo, adverſus communem hoſtem. Sed neque hoc, quamquam gratum accideret, proceſſiſſe; Hiſpaniæ Regina declinante omnia, præter cauſam Religionis: quam cum iterum, Albano ſuggerente, commendaſſet, poſt mutuos amplexus atque oſcula, utrimque diſceſſum eſſe: trepidis præter modum hæreticis, (quibus aliquid forte ſuboluerat) ne ex eo Principum, ceu ſtellarum parum ſibi beneficarum concurſu, fœda aliqua procella ſuo capiti portenderetur. Et vero ingentem illam Hugonotorum cædem, ſeptennio poſt actam Pariſiis, in hoc decretam eſſe conventu multi ſentiunt. * id quod mihi neque abnuere neque affirmare promptum fuerit. potius inclinat animus, ut credam, & mutua Gallorum in Belgium, atque hinc in Galliam adverſum Religionis Principumque rebelles au-

1565.

25 Septemb.

Quid in eo actum ſit.

Hæreticorum inde metus.

* *Thuan lib. 36 hiſt. An. Herrera. lib. 12. c. 2 vita Philip. II & alii.*

Et multorum opinio de cæde Hugonotorum ibi decreta.

1565. auxilia, quæ ſæpius ſubmiſſa dein vidimus: & Caroli Regis cum Eliſab. Maximil. Imp. filia matrimonium quinto poſt anno celebratum, ab eo colloquio proveniſſe. Nam Philip. illa, quam dicebam, epiſtola innuit aliquid de hujuſmodi ſubſidiis ad profligandam hæreſim mutuo in poſterum ſubmittendis: & aperte docet, matrimonium non plane rejectum fuiſſe ab Hiſpaniæ Regina, ſed relictas, ut ipſe loquitur, patentes in aliud tempus conſultationi fores, quandoquidem tenera eorum, de quibus agebatur, ætas (quippe Carolus annorum quindecim, undecim Eliſabetha tunc erant) moram adhuc nupturis otiumque permittebat.

Madrid. EGMONTIUS in Hiſpaniam venit. 15 *Febr.*

Sub initium Martii menſis Mantuam Carpetanorum advenit Egmontius, præter opinionem mandatumque Regis, qui differri ejus adventum cupiebat. credo, quod accepiſſet à Gubernatrice, eum libenter iter in Hiſpaniam ingredi privatæ utilitatis ſpe. Excepit tamen illum perhumaniter, uti addecebat virum primarium, multarumque palmarum Ducem: audivitque ſæpius magna approbatione de publicis Belgii neceſſitatibus diſſerentem: immo ad privata dein commoda tranſeunti in omnibus fere, quæ popoſcit indulſit. poſtremo reſponſa, quæ Gubernatrici referret, ampliſſime litteris inſtruxit. Ea, certius ut deſtinaret, exploranda ſibi duxerat, in iis præſertim quæ ad Religionem pertinent, ex Theologorum, quos ob eam cauſam coëgerat, placitis monitiſque. In quo doctorum hominum ſenatu admirationi fuiſſe pietatem Regis, unum eorum, qui interfuere, memorantem audivi. Evocati enim ad ſe primores quique Divinæ facultatis interpretes, conſultique quid de Religionis libertate, quam enixe poſtulaverant Belgarum civitatum aliquæ, ipſi ſentirent; cum plerique perſpecto earum Provinciarum ſtatu, affirmarent, avertendo graviori malo, quod utique timeretur ex civitatum defectione, jacturaque obedientiæ erga Principem, erga orthodoxam

2 *April.* Reſponſa & mandata Regis, prius cum Theologis conſultata in hunc modum.

xam Eccleſiam: poſſe Majeſtatem ejus abſque Dei offenſa in libero rerum ſacrarum cultu populis indulgere, negavit accitos à ſe illos fuiſſe, ut docerent an permittere id poſſet, ſed an ſibi neceſſario permittendum præſcriberent. Illis neceſſitatem videri nullam aſſeverantibus, tum Rex in eorum conſpectu, humi poſitus ante Chriſti Domini ſimulacrum, *Ego vero*, inquit, *Divinam Majeſtatem tuam oro, quæſoque Rex omnium Deus, hanc ut mihi mentem perpetuam velis, ne illorum, qui te Dominum reſpuerint, uſpiam eſſe me aut dici Dominum acquieſcam.* Atque in hanc ſententiam firmatus, ſuum de Religione Conſilium aperuit, in iis quas dicebam litteris, Egmontio comiti tradendis. Cui antequam illas traderet, hominemque dimitteret, non diſſimulandum putavit, offenſum ſe non parum fuiſſe noviſſima Nobilium conſpiratione, ac veſtium ſymbolis in Cardinalem Gravellanum expoſitis: in eoque Egmontii in primis, qui auctor habebatur, ſi non fidem, prudentiam quidem certe deſideraſſe. At Egmontius omni aſſeveratione cum affirmaſſet, ludicram illam ac plane puerilem fuiſſe ſuper menſam hilaritatem, immo inſanorum ſcurrarumque pileolos idcirco à ſe præſcriptos, ut ſcurrile quid ac mera compotantium inſania deridiculo, non metui cuiquam foret; non omiſit Cardinalem hujus culpæ principem nominare, quippe cœtus amicorum quotidie cogentem contra Nobilitatem, eoque meritum, qui à Nobilitate paria experiretur. ceterum in hujuſmodi congreſſibus (idque jurejurando ſæpius interpoſito teſtatus eſt) nihil ſe adverſus ſincerum Majeſtatis ejus obſequium meditatos. quin etiam, ſi in aliquo eorum contrariam Regi mentem deprehendiſſet, futurum ſe fuiſſe profecto primum, qui eum, vel ſi frater eſſet, ſtricto pugione confoderet. Hiſce Egmontio Comite peractis (quorum ſingula privatis litteris Gubernatricem Rex docuit) Comiti tradidit legationis ſuæ com-

1565.

Rex de ſymbolis in Gravellanum uſurpatis reprehendit Egmontium.

Qui ſe purgat:

& culpam in Granvell. rejicit.

1565.
1562.
Inſtructio à Rege tradita Egmontio.
MIPRIMO. honoraria appellatio ab Hiſpanis Regibus tribui ſolita magna.

commentarium ita inſcriptum: *Inſtructio earum rerum, quas tu, Princeps Gavræ, Comes Egmontii, patruelis meus, meique de imperii jure conſilii, exponere nomine meo debes Duci Parmenſi, ſorori meæ.* At commentarii ampliſſime inſtructi ſumma hæc fuit. Reverſus in Belgium Egmontius. poſt ſalutatam Regis nomine Gubernatricem actaſque gratias ob ſollicitudinem in adminiſtranda Provincia, legandoque in Hiſpaniam viro Belgarum neceſſitatibus unice accommodato; hæc ei ab Rege reſpondeat. Principio ſe dolore incredibili perculſum, audito hæreticorum progreſſu: certumque ac fixum animo manere, idque teſtatum omnibus velle, Nullam ſuis in regnis mutationem Religionis ſe paſſurum, licet ea gratia ſibi millies occumbendum foret. Proinde optare, ut Gubernatrix Senatum extra ordinem cogat, in quem aliquot Epiſcopi, ac Rythovius in primis Iprenſis Antiſtes, totidemque Theologi, atque ex conſiliariis ii, qui Religionis quippe patriæ amantiores ſunt, advocentur, ſpecie quidem de Tridentino Concilio differendi, re autem ipſa, ut rationem commonſtrent, qua populi in avita Religione ſtrenue contineri, qua pueri ſincere in ſcholis erudiri, qua in plectendis hæreticis alia iniri via ſine offenſione queat. non ut ab eorum ſuppliciis quidquam ceſſetur, (id enim ſibi conſilium non eſſe, neque exiſtimaret, gratum id futurum Deo, aut Religioni ſalutare) ſed ut, in eos dum animadvertitur, ſpes omnis gloriolæ, pro qua ſe impie devovent, præcludatur. Præterea quod attinet ad Senatus ita ordinandos, ut iis, in quo expenditur jus imperii, duobus reliquis imponatur, hoc eſt iis, qui juri dicundo, quique publico ærario præſunt, nolle ſe quidquam certi ante ſtatuere, quam concilia rationeſque Gubernatricis intelligat. Sic ille quidem in hiſce litteris Egmontio traditis: at vero ſeorſim ad Margaritam ſcribens, negat placere ſibi eam augeri Senatus, (in quo præcipui Belgarum erant) aucto-

De religione ſervanda.

& de plectendis hæreticis.

& de Senatibus ordinandis: *Conſilium ſtatui.*

auctoritatem, quæ & poteſtati Gubernatricis officiat, & Principibus viris ærario auctis ad res novas forte moliendas (quod aliunde ſignificatum erat) viam ſternat. Ad hæc Gubernatrici teſtetur Egmontius curæ ſibi eſſe neceſſitates, quibus Belgium premi illa toties lamentatur: ideoque mittere partim in numerato, partim per ſyngrapham, ſexaginta nummum aureorum millia in milites ordinarios, ducenta millia in præſidiarios dividenda: pro adminiſtratione vero Provinciarum, Magiſtratuumque mercede, centum quinquaginta millia. Plura miſſurum fuiſſe pro muniendis urbibus, proque diſſolvendis nominibus, niſi adverſus Turcarum claſſem multis in locis providendum eſſet. Hujus tamen pecuniæ pars impetrari non potuit ab argentariis, quod in Hiſpania ſatisfactum non eſſet. Poſtremo commendata judiciorum ac tribunalium integritate, ſpem Gubernatrici populiſque Belgarum faciat, ſe ad audienda Provinciarum vota, iiſque præſentia ſua conſulendum, profectionem adornare. Compoſitas in hanc ferme ſententiam litteras quo die Rex Egmontio tradidit, accito Alexandro Octavii Farneſii, & Margaritæ Auſtriacæ Parmæ ac Placentiæ Ducum filio, *Inter alia*, inquit, *quæ Gubernatrici perferes, hunc quoque adoleſcentem fidei tuæ committo. Tu illi præſtabis operam, quam meretur ſororis meæ, & Gubernatricis veſtræ filius.* Egmontius oſculatus hoc quoque nomine Regis manum, eo lætior abſceſſit, quo magis Margaritæ gaudium ob legationem proſpere obitam, acceſſione filii jam pridem exoptati cumulaturus erat. Et profecto cumulavit: viſo enim Alexandro tam bene habito, aſpectu alacri vividoque, temperato tamen ea gravitate, quæ decebat ſub Philippo avunculo nutritum in regnatrice aula; gaviſa præter modum mater, præſertim quod una cum filio, ejuſdem etiam matrimonii tandem ab Rege decreti nuncium attulerat Egmontius; miſſo in Hiſpan. domus ſuæ præfecto Theuloia

1565. 8 *April.*

& de pecunia quam mittit:

& de adventu ſuo.

Alex. Farneſius à Rege traditur Egmontio in Belgium deducendus.

Gubernatricis gaudium eo viſo.

30 *April.* & nuncio matrimonii accepto.

1565. loiæ Domino, egit quam maximas Regi gratias ob collocatum in ſe Octaviumque virum ſuum grande beneficium, tali uxore filio proviſa.

DE CONIVGIO Alex. Farneſii. Dux Octavius inclinat in ſororem Ferrariæ Ducis.

Cœptum erat, quadriennio ante hoc tempus, agi cum Philippo Rege, de conjugio Alexandri. Et Octavii quidem patris ſententia primo inclinaverat in Alphonſi Ferrariæ Ducis ſororem, parentibus Hercule II genitam, & Renata Lud. XII Gall. Regis filia: quod exiſtimaret, Ingens potentiæ firmamentum, vicinorum Principum amicitiam. diceretque, (id quod à Carolo Cæſare, opinor, inaudierat) Quemadmodum in terræ ac maris orbem luna plus agit, quam pleræque ſtellarum, non quia iis potentior, ſed quia vicinior; ita de finitimorum vi cenſendum eſſe. Differebatque, uti ſuſpicor, in eam ſententiam copioſius, ob intentatam ſibi per eos dies controverſiam à Pio IV ſuper Camertium Principatu, quo Federicum Borromeum ſororis filium, tradita ei uxore Virginia Ruverea Varana, Pontifex augere decreverat. Ideoque Octavius apud ſe reputans, ſi quam forte armorûm occaſionem lis ea gigneret, quanti referret Ducis Ferrariæ neceſſitudo; eam nexu affinitatis adſtringere opportunum ducebat. Nec diſſentiebat ab eo conſilio Margarita, ideoque & mariti nomine, & ſuo, ſuper eo connubio ſcripſerat ad Regem. Sed is, vel quod illam affinitatem cum Duce Gallicarum partium non probaret; vel quod aliam animo deſtinaſſet, jamque movere aliquid cœpiſſet; Margaritæ reſpondit in hæc verba: *Dux illuſtriſſima: Iam pridem eſt, cum agere inſtitui de tuo meoque Alexandro (nam habeo filii loco) cum Ferdinandi Imperatoris patrui noſtri filia conjungendo; ratus id tibi, mea germana, id Octavio Duci perquam gratum. Neque ſententiam mutavi acceptis litteris tuis, aut audito Ardinghello de Ferrarienſi matrimonio. Quam ipſe deſigno, & Cæſaris proles, & noſtri ſanguinis eſt: Ferrarienſis Ducis ſoror, ac Princeps Alexander ætate uſque adeo diſcrepant, ut male convenire poſſint.*

Idem ſentit Gubernatrix, 1 Octob. 1560. Rex diſſentit: atque aliam deſignat. 9 Dec. 1560.

Epiſtola Regis.

poſſint. Laudo equidem Octavium Ducem, finitimorum amicitias in hiſce affinitatibus ſequentem; ſed conſiderare quoque debet, quamdiu ille me fratrem ac patronum habuerit, neminem profecto auſurum ei quidquam negotii faceſſere, ſicuti ſuperioribus diebus obſervare potuit in ea rerum mutatione, qua Pius Pontifex ab incepto deſtitit. Poſtquam enim Sanctitati ejus ſignificandum curavi conſilium, obligationemque, qua domui Ducis proſpicere partes meæ ſunt, eruntque ſemper: reſpondit, ſe non modo moleſtiæ nihil allaturum Duci, ſed ejus familiam non minore quam ipſe contenderem, patrocinio complexurum. Id autem, quamvis Duci per Ardinghellum renunciari juſſerim, communicare tamen tecum ipſe fraterne volui, ſatis ut facerem germanitati noſtræ, teque ſimul rogarem, ut ſententiam hanc meam tuis quoque litteris Viro ſignifices, atque ad me quam primum, quid uterque decreveritis, referatis. Verum dum uterque in hiſce affinitatibus optandis hærent; quod ſplendidiorem ducerent alteram, alteram opportuniorem; Rex novo conſilio ad Mariam Luſitanam, Eduardi Principis & Iſabellæ Brigantiæ filiam, Regiſque Emanuelis neptem animum adjecit: exploratoque per litteras animo Margaritæ Octaviique conjugium ſimul ab Rege propoſitum, ſimul ab omnibus probatum eſt. Etenim Luſitanorum nomen ea tempeſtate inclytum erat, magna terrarum orbis parte illorum armis juxta piis ac fortibus patefacta. Et Philippus Rex non modo trahebat inde maternum genus, quippe Iſabellæ filius, atque adeo Emanuelis nepos; ſed inde quoque ante annos ferme viginti conjugem duxerat Mariam Joannis III filiam, Emanuelis neptem. Quamobrem Farneſiæ genti perhonorificum videri potuit, alteram Emanuelis neptem Philippo Hiſpaniarum Regi, alteram Alexandro Parmenſi Principi collocatam, præſertim quod hæc, & Philippus ex germanis fratre ac ſorore nati erant, eodemque gradu Philippum, & Philippi uxorem Maria Luſitana contingebat. Accedebat

1565.

Eduardus Joannis III, frater, Emanuel. filius.

Rex novo conſilio Mariam Luſitanam proponit. Illico acceptatur. Ejus Nobilitas à genere tum paterno,

1565. tum materno. bat ex materno genere, Brigantiorum nobilitas, Luſitanorum Regum ſanguini ſæpius immiſta, & ſplendore aulæ Regi non impar. Sed multo adhuc magis eam affinitatem Alexandro Principi optabilem, Mariæ, quam Majorum ejus, claritudo faciebat.

MARIÆ propriæ laudes. Celebri fama per Hiſpaniam puella volitabat, & par erat ſuæ famæ: prædicabaturque una ingenio omnia comprehendere: Ingenium ejus & notitia litterarum. Latina lingua expedite ac perbene loqui: Græcas litteras proxime callere: Philoſophiam non ignorare: Mathematicorum diſciplinas apprime noſſe: divina utriuſque Teſtamenti oracula in promptu habere. Sed ſuper hæc, innocentia morum ac ſanctitas erat. Vitæ ſanctimonia. Nihil ei ſuavius, & (quoad licebat) etiam crebrius rerum contemplatione divinarum; habebatque familiares aliquot ex ſacris litteris ac Patribus ſententiolas, quibus interdiu vel in ipſo puellari opere ſubtractum humanis rebus animum, Deo quam Puellaria ejus opera. du'ciſſime repræſentabat. Et operi quidem nulli, ſive textili ſive ſutili, admovit aliquando manum alia gratia, quam ut Sacroſanctæ Euchariſtiæ cultui, aut pauperum uſui deſerviret, hoc eſt, ipſum Chriſtum Dominum utrobique Pudicitiæ ſtudium. contegeret. At vero pudicitiæ curam non habuit modo, ſed etiam præ ſe tulit: dicebatque, Reliquas virtutes utcumque diſſimulari & cautio in ea ſ ervanda. feminis poſſe, Caſtimonia gloriandum. Itaque contra omnes ſpectaculorum illecebras, quantum impetrare poterat à parentibus, patruoque Rege, ſepſerat ſeſe. Nec minus in Poëtis volutandis, (quamvis hiſce ingenioſis voluminibus mirifice caperetur) ne forte in aliquid amatorie ſcriptum incideret, animi ſuſpenſa pergebat: cumque Franciſcum Petrarcham in manus aliquando ſumpſiſſet, lectis paucis verſiculis, illico abſtinuit. Et eamdem ob cauſam adduci non potuit, ut cujuſquam aulicorum brachio humerove niteretur: id quod nobilibus feminis, ſive ad inanem ſpeciem, ſive ad firmanda veſtigia operoſe ac

ſub-

ſublate gradientium, ſolenne eſt. His ergo atque aliis virtutibus commendabatur Mariæ Luſitanæ conjugium: eoque nihil morata Belgii Gubernatrix Margarita, cum jam apud ſe Alexandrum haberet; ad ſponſam ex Luſitania deducendam regie claſſem adornat, militibus abunde inſtruit, ac Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, clarum bello Ducem claſſi præficit, addito nobilium feminarum virorumque quam maximo lectiſſimoque comitatu. Mansfeldius una cum conjuge Maria Momorantia Comitis Hornani ſorore, ac filio Car. Mansfeldio ſolvens à Fliſſingano portu, Auguſto menſe, ſub initium Sept. appulit Vliſipponem. Neque poſt multo ſponſa, comitantibus è Luſitana Nobilitate quam plurimis, claſſem conſcendit; non tamen ante vela fieri voluit, quam in portu advocatis ad ſe in navem prætoriam Luſitanis, Sacerdotem è Societate Ieſu, quo ad ſacras conciones, atque ad expiandas animi noxas utebatur, oraret, ut ſe comiteſque in Provincias ituros hæreſum peſte afflatas, præmuniret aliquot monitis, tanquam antidotis, quibus ſeſe integros à contagione præſtarent. Quod ubi ab homine eloquente juxta ac pio peractum eſt, ſecunda è portu navigatione diſcedunt. Sed non multum inde proceſſerant, cum ſubito exaſperatis cæca vi fluctibus, volvi cœptum eſt mare: ventoque increbeſcente, navibus aliis alio diſpulſis, una in prætoriam, qua Maria vehebatur, incurrit, multiſque locis aperta, miſerando ſane ſpectaculo. non longe à prætoria mergebatur. Enimvero Maria miſerorum diſcrimine vociferantium: manuſque protendentium commota, advocare propere Mansfeldium claſſis Præfectum, atque orare, ut admoveret illuc prætoriam, acciperetque quos poſſet viros feminaſque, antequam dehiſcente navigio tam multi mortales in ejus conſpectu fluctibus haurirentur. Præfectus negare id abſque ejus Celſitudinis aliorumque periculo attentari poſſe. Idem affirmare nautæ,

1565.

Claſſis è Belgio mittitur ad ſponſam deducendam.

14 d'e. Lisbona.

Quæ diſcedit magno comitatu è Luſitania, *21 Septemb. Sebaſtianus Morales, qui poſtea Iaponiæ Epiſcopus.*

Tempeſtate vexatur.

Mariæ commiſeratio, & tutela adverſus periclitantes.

1565. ac Navarchus inprimis maritimarum rerum prudens, ignarus tamen ejus navigandi artis, quam Divina ſpes dirigit. Tunc illa, *At ego*, inquit, *videte quid animus præſagit, ſi ad opem ſociis afferendam ſtrenue contenderimus, ſpero id Deo gratum adeo futurum, ut propterea ad afferendam nobis omnibus opem, ejus bonitas provocetur.* Id autem eo ſenſu pietatis, gratoque aſpectu oris elocuta eſt, nihil ut Præfectus adverſari auſus, illuc obverti Prætoriam ſtatim juſſerit: quæ per undarum globos eluctata, tandemque periclitantibus admota, properato ſcapharum trajectu, opportunum miſeris perfugium fuit: ipſa vero navis obſecuta jam Regiæ Principis voto, non poſt multo in omnium oculis, uno ex omnibus deſiderato, ſuperante mari, depreſſa eſt. Quin etiam eadem hora (quod Maria Deo freta ſperare quoque ſe dixerat) ventorum truculentia remittere, quæque disjecta erat claſſis undique conveni-

Alia tempeſtate in Angliam defertur.

re cœpit. Quamquam paucis poſt diebus inhorreſcente iterum mari, atque in levas Britanniæ oras tempeſtate delati, recipere ſe in ejus inſulæ portum coacti ſunt. In quo dum navigandi opportunitatem opperiuntur, condecere Mansfeldius rebatur, à Maria mitti Nobilem aliquem, qui officii cauſa Angliæ Reginam, cujus in regnum conceſſerant, ſalutaret.

Angliæ Reginam ſalutatum mittere renuit.

Sed abnuebat illa, quod diceret: Nolle ſibi quidquam commercii cum Eccleſiæ hoſtibus intercedere. & quamvis obſiſtentem fatigarent alii, affirmarentque, per eam occaſionem tuto poſſe tranſmitti communia illa verborum officia, in ſententia tamen perſtitit, addens, Id vero eſſe & ſibi tutius, & ceteris ad exemplum ſalutarius. Præter opinionem tamen iiſdem diebus perquam blandam ſe præbuit matronæ nobili hæreticæque, quæ in portum viſendæ claſſis cauſa, in magna hominum frequentia deſcenderat. Hanc Maria inter alios conſpicata, geminos forma pulcherrima filiolos præ ſe agentem, invitavit ultro ad ſe perhuma-

matronam hæreticam ad ſe invitat:

humaniter, interque colloquendum, dum audiſſet, plurium adhuc eſſe liberorum matrem, rogavit, ut ſibi par illud infantium dono daret, pollicita ſe illis loco parentis non pœnitendæ futuram. Quod eo agebat (quemadmodum ipſa narravit) quoniam ſuſtinere non poterat, eos innocenti puraque ætatula pueros, qui Cælitum ſpeciem illa oris ſuavitate referrent, hæretica parentum lue conſpurcatos inter informia dæmonum mancipia æternis ſuppliciis addicta computari. Et Maria quidem quos tum optavit pueros, à matre non impetravit; ſed paucis poſt annis totidem maribus liberis à Deo donata eſt. Vt non abſurdum ſit credere, conatum illum Deo alendæ ſobolis alienæ, fuiſſe à Deo ſobole dein propria liberaliter compenſatum. Nec illud omiſerim, quod in eodem portu contigit memoratu dignum. Forte excitato igne ardere prætoria navis cœperat non procul à puppi, ubi Maria degebat: illucque contendentibus ad opem aliis, aliis conſulentibus ſibi, & pretioſa quæque ſecum aſportantibus; illa è cubiculo proſiliens ad proram abibat; cum paulum ſubſiſtens, At, inquit, mea ego theca ſacris reliquiis inſigni carebo? ſtatimque micantibus juxta flammis, ingenti animo regreſſa, thecam è ſcrinio abſtulit: gemmarum, quas magni pretii intus habebat, aut immemor, aut contemptrix. Redeunti celeriter è cubiculo (namque ignis nihil remittebat) inter alios, qui accurrerant, unus propius accedens, arreptoque reverenter ejus brachio ſollicitus hortabatur, ut feſtinaret, dum per incendium liceret. At illa ſevero hominem vultu contuita, Tu vero, inquit, manum actutum abſtine. quaſi non minus ab hujus, quam à flammarum tactu timeret ſibi: ac nullo innixa perrexit ad proram: reſtinctoque mox igne, è portu ſolventes in Belgium tranſmiſere. Sub initium Novembris Fliſſingam appulſa eſt claſſis: ibique excepta deductaque Maria ab iis, quos audito adventu confeſtim mi-

1565.

ac geminos ab eo filios dono expetſcit.

Incendium in ejus navi.

Sacrarum reliquiarum cura major quam gemmarum.

Et animæ quam corporis major.

3 die. Belgium appellit.

1565. miſerat Gubernatrix, inter equitum peditumque copias, aucto per ſingulas urbes comitatu, Bruxellas advenit eo majore omnium gratulatione, quo pluribus perfunctam periculis audivere. Ergo cum jam ex Italia, paucis ante diebus, Octavius Parmæ Dux ad filii nuptias adveniſſet; proximis Divi Andreæ ſolenniis à Philippo Burgundiæ regulo olim inſtitutis, cum ab ſe conditum aurei Velleris Ordinem, Apoſtoli tutelæ commendavit, ideoque ab univerſa Equitum familia quotannis ſplendide celebrari ſolitis; nuptiæ Bruxellis actæ ſunt ea quidem magnificentia, quæ Emanuelis Luſitaniæ Regis neptem, Carolique Cæſaris nepotem condecebat: ſed ea ſimul Chriſtiana pietate, quam de religioſiſſima Principe jam præcepta opinio, & præſentia omni major opinione præſcribebat. Fecit in aulæ ſacello Conjugale Sacrum Maximilianus à Bergis Archiepiſcopus Cameracenſis. Interfuit Philippi Regis nomine ejus Orator apud Angliæ Reginam Didacus Guſmanus à Silva, huc propterea tranſire juſſus à Rege: interfuere à finitimis Principibus, officii cauſa legati: præter ipſam totius Belgii Nobilitatem, & maxime Procerum aurei Velleris, qui equeſtris Ordinis ſui primordia, ante annos centum ac triginta quatuor, in Philippi Ducis atque Iſabellæ Luſitanæ nuptiis inſtituti, conſimili tunc Luſitanæ Principis conjugio, magna lætitiæ ſignificatione, omnique ſpectaculorum genere certatim recolebant: plane ut obliti querelarum ac partium viderentur. Vſque adeo in ludos ac pompas effuſa Belgarum Nobilitas eſt.

Bruxellas deducitur.

1565. 8 Octob. Celebrantur nuptiæ anniverſario die inſtitutionis aurei Velleris.

Philippus Dux Burgundiæ.

1430. *Emmanuel Rex avus paternus Mariæ: Carolus Cæſar avus maternus Alex.*

Ejus Ordinis Equitum lætitia.

DISCEDIT è Belgio ſponſa.

Verum poſt hilaritatem nuptialium dierum, ſponſis è Belgio digreſſis, quaſi ceſſantibus induciis, ad diffidia rediere. A quibus ego diffidiis, ac triſtium narratione ſtilum parumper abſtinebo, dum de Maria Luſitana ſtrictim aliqua ſubjungam, quæ per ſeſe illuſtria, in regio ſanguine plus claritudinis habent: & quia cum viro Alexandro ejuſque prole conjuncta

junćta ſunt, de quibus multa in tempore memoranda; idcirco perſequi illa hoc loco, hiſtoriæ nonnihil intererit. Igitur ubi Maria venit in Italiam, inſolito excepta eſt occurſu gratulantium. Nam Parmam accedenti bina agmina proceſſere obviam regali apparatu, nobilium virorum unum, alterum æque illuſtrium feminarum; illud Alexandro ſponſo, hoc ſponſi Amita Victoria Farneſia Vrbinatium Ducis conjuge ductoribus; tanta hinc equorum, inde rhedarum, utrimque ſtipatorum pompa concertantibus, raro ut iis in locis quidquam magnificentius ſplendidiuſque ſpectatum ſit. At illa poſt repetitam nuptiarum gratulationem, animo ad ſeria converſo, Parmenſi civitati poſt paucos menſes, aliam exemplo operaque ſua faciem induxit. Popoſcerat aliquoties à Deo propagandæ ſtirpi marem filium, cum forte ea ſpes animum invaſit, ſi quem ex derelictis atque expoſititiis infantibus alendum Dei cauſa ſuſcepiſſet, haud dubie futuram ſe voti compotem, domi ſuſcepit aluitque: ac nono poſtquam id egerat menſe, Ranucium peperit. Enimvero Maria non minus ſpe quam filio aucta, ſtatuit & alterum à Deo precibus contendere, quo pluribus munimentis conſtabiliret domum. Cum propterea Dei Genitricem in ejus æde, cui nomen à Scala, precaretur: ac forte eo ſuperveniſſet Princeps Alexander, converſa ad illum, *Age*, inquit, *Domine, conſociatis precibus Deum obſecremus, uti pro ſuo in Virginem Matrem obſequio, volens propitiuſque filio nobis altero indulgeat*. Conjunxere magna ſpe vota: nec menſis ab eo die nonus effluxit, cum Odoardum mater enixa eſt: Alexandri non majore lætitia, quam admiratione reverentiaque adverſus conjugem, qua precatrice utrumque à Deo pignus accepiſſet. Inde magis magiſque cœpit venerari ſanctimoniam ejus: adeo, ut cum in navali ad Echinadas pugna, fortius aliquanto quam cautius in hoſtem ferretur, admonitus ab Ioanne Auſtriaco Duce: reſponderit,

1565.

In Italia occurritur ei regia cum pompa.

Parmæ mores corrigit.

Pium inventum impetrandi à Deo filium.

Ranucius Parmæ & Placentiæ Dux. anno 1569.

Impetrat & alterum.

Odoard. S. R. E. Cardin.

Alexandri erga illam veneratio.

1565. rit, Habere ſe domi confidentiæ ſuæ cauſam, ſimul & patrocinium. Et ſane illa totum il belli tempus inter preces ac ſupplicia pro viro tranſegerat. Liberos vero, quod intelligeret ſingulari à Deo benignitate conceſſos, præcipuo ſtudio, quoad vixit, imbuere divinis præceptionibus conata eſt: & morti vicina nihil accuratius, quam illorum educationem viro mandavit, iis ad Deum vocibus uſa, quas Galliæ Reginam Divi Ludovici parentem uſurpaſſe legerat, *Ego in hoc articulo temporis, quod mihi ſupremum eſt, te Parens omnium oro quæſoque, ut, ſi liberi mei gravius in te crimen admiſſuri ſunt, tu feſtinata illorum morte, tuæ Majeſtatis injurias antevertas.* Dignum profecto Regiis matribus votum, quæ ſibi filios eſſe nolint illos, à quibus Rex omnium Deus, patris loco non habeatur.

Educatio filiorum.

Blanca R. quam moriens viro commendavit pulcherrimo voto.

1577. Et Maria quidem II poſtquam nupſerat anno ſublata eſt, claro non minus exitu quam vita: ut enim hanc agendo fortiter, ita illum ſuſtinendo conſtanter (quod unum morientibus ſupereſt) illuſtravit. Tolerantiam ejus, aggreſſioneſque dæmonum acerrimas litteris mandarunt, qui interfuerunt. Repertum, paulo poſt ejus obitum, in ſecretiore ſcrinio, commentariolum perbreve & capitale earum rerum, quas in quotidiana vita, perque horas fere ſingulas, ipſa ſibi accurate, hauſtaque divinitus luce perſcripſerat. In quibus videre licet, (nam hoc quoque cum ejus vita editum eſt) quale illius fuerit de Chriſtiana perfectione judicium, & qualem ſe ad eam profectionis normam conformaret. talem profecto, cujus pulcherrima imagine, Luſitana ac Farneſia domus abunde gloriari: & Mariæ Parmenſis & Principis exemplum Regiis puellis nuptiſque proponi merito poſſit.

Tolerantia ejus in morte.

Commentariolum quotidianæ exercitationis ejus ab ipſa conſcriptum.

Iam vero, ut Belgica perſequamur, cœperat Gubernatrix animum & operam adjicere ad ea Regis mandata, quæ attulerat Egmontius ab Hiſpania. Sed novis repente litteris Valliſoleti ab Rege ſcriptis, in quibus contraria iis, quæ

Res Belgicæ turbantur.

2 Iun.

quæ per Egmontium mandata erant, præcipi vi- 1565.
debantur, & Gubernatrix inops conſilii retarda-
ta eſt, & Egmontius turbato præter modum Egmontii
animo querebatur, *Auctoritatem exiſtimationem-* querelæ.
que apud æmulos ſuos ademptam ſibi eſſe à Rege,
ea conſiliorum mutatione: quaſi alia ipſe retuliſſet,
alia Princeps imperaſſet. Iniiſſe videlicet eam viam
Regis conſiliarios, qua, ſi porro pergerent, haud dubie
adacturos eſſe Provincias, ut quemcumque rerum
ſtatum, quam præſentem malint, atque in Germano-
rum Gallorumve, aut etiam in inferni, ſi libet, hoſtis
poteſtatem citius adigantur. Sibi quidem certum
eſſe, ſi rata nolit ea Rex quæ in Hiſpania decreverit,
relicta Flandriæ præfectura, domum concedere, at-
que abſentia ſua teſtatum omnibus facere, Egmon-
tium in hac rerum perturbatione ſeſe opera & culpa
ſubtraxiſſe. Hæc uti audierat ab Egmontio cum
ſcripſiſſet ad Regem Gubernatrix, tribus poſt 22 Iul.
menſibus litteras Regis accepit Segoviæ ſcri-
ptas in hanc ſententiam. *Falſo queri eos, qui affir-* Regis litteræ,
ment aliud ſecum Egmontio tranſegiſſe, aliud per lit- 2 Octob.
teras Valliſoleti nuper imperaſſe. Itaque, ut quid ipſe
velit, explicate pronunciet, Principio in plectendis A-
nabaptiſtis aliiſque hæreticis, quarum illi cumque fa- de ſuppliciis
miliarum ſint, nolle quidquam aut remitti, aut differ- hæreticorum.
ri: cum ſatis conſtet experientia, præceps volaticumq;
malum ceſſatione atque indulgentia imperite curari.
Dein præcipere, ut Quæſitores cauſarum Fidei (neque
novum in Belgio tribunal, neque non ſummopere ne- de Inquiſitoribus,
ceſſarium) ubique perſancte retineantur, omniq; ope à
Gubernatrice ac reliquis Provinciarũ Præfectis adju-
ventur. Poſtremo, quoniam Concilium Tridentinum ac de Concilio Tridentino.
jam Belgis imperatum erat, supereſſe ut ejus decretis,
ſimulq; edictis tam Imperatoriis quam Regiis parea-
tur. Orare proinde Gubernatricem ut in iis procuran-
dis induſtriam ſedulitatemque quantam poteſt ma-
ximam impendat; cum nihil aut ſibi gratius, aut
Provinciis opportunius effici à quoquã mortalium
poſſit. Hæc ſumma earum litterarum, quibus
omnem Belgii calamitatem Orangius, aliiq; ac-
ceptam referre conſueverunt. Et Gubernatrix
quamvis moliri uno impetu tam multa, plenum

1565. periculi opus exiſtimaret : idque iteratis ad Regem litteris deprecaretur : rem tamen aggreſſa eſt, compoſitoque ad Provincias edicto, quid Rex vellet juberetque, earum Præfectos admonuit in hæc verba, uti ex edicto ad Erneſtum Comitem Mansfeldium Lucemburgi Præfectum mature tranſmiſſo cognoſcitur, nam eodem exemplo ſcripta ſunt omnia. *Cum nihil Regi carius tranquillitate ſit harum Provinciarum, velitque obviam ire ſummis malis, quibus populos ſane complures mutata ſemel Religione miſere afflictatos videmus; idcirco Majeſtas ejus præcipit, ut edicta tum Caroli patris, tum ſua: ut decreta Tridentini Concilii, ac Provincialium Synodorum integre ſerventur: ut ſacris Quæſitoribus favor omnis atque auxilium impendatur, relicta apud eos hereſum cognitione, quemadmodum humano divinoque jure ad illos pertinet. Hæc Regis in Dei cultum, Belgiique commoda intendentis voluntas eſt: de qua admonitum te voluimus, ut eam ſine ulla exceptione complectaris ipſe, tuaque Provinciæ Magiſtratibus ſtatim promulges: ac ſtrenue cures, ne quid ea ſervanda ab aliquo quadecumque cauſa prætereatur: propoſito contra violatores metu pœnarum, quas in litteris edicto ſubjectis recenſemus. Ut vero hæc facilius exequaris, deliges è Senatu iſto certum hominem, cujus ſit Provinciam luſtrare, ſeduloque diſpicere, an ea, quæ edicto jubentur, à Magiſtratibus populoque recte atque ordine fiant. Tuque, dilectuſque abs te Senator, tertio quoque menſe ad nos accurate omnia referetis. Ac noſtrum erit, operam hac in re veſtram omni ope ac ſtudio promovere.* Atque hæ demum partim edictorum, partim earum, quas ſupra memoravi, nuptiarum curæ clauſere annum, qui felici ad eam diem Belgarum nationi tranquillitatis ſuæ ſupremus fuit.

Ex quibus edictum componit 9 *Novemb.* Gubernatrix: Atque ad Præfectos 18 *Decemb.* Provinciarum tranſmittit.

Edicti exemplar,

DE BELLO BELGICO

LIBER QVINTVS.

ANnum aggredior aperta conſpiratione Nobilium, ſecuta vulgi ſeditione, turbidis Optimatum conſiliis, furiali hæreticorum incurſu, templorum violatione, Religionis clade memorabilem, & ipſis, qui ea patravere, pudendum. Edictum à Gubernatrice conceptum, tranſmiſſumque, Regis nomine promulgavere Provinciis Præfecti: ſed queſti prius eorum nonnulli apud Gubernatricem, profeſſique, continendis illa edicti ſeveritate populis impares ſeſe eſſe. Quin addidere aliqui, nolle ſe in id operam conferre, ut quinquaginta aut ſexaginta hominum millia, ſe Provincias adminiſtrantibus, igni concrementur. Id, quod Regem Gubernatrix admonuit, teſtata quam provideret animo tempeſtatem. Et prima quidem ſigna tempeſtatis à Brabantia micuere. Etenim Regis edictum Brabantinis cum propoſuiſſet Provinciæ Cancellarius, (neque enim Brabantia Præfectum habet alium præter eum qui toti Belgio præeſt) illico civitates, quæ dicuntur Provinciæ capita, Lovanium, Bruxellæ, Antverpiæ, & Buſcoducum, coacto ſenatu, compoſitoque ad Cancellarium libello, vehementer iracundeque flagitant, ut ſuorum ratio privilegiorum habeatur, quibus ea Quæſitorum judicia, Cæſariſque Placita cum repugnent, non debuiſſe edictum Regis à Cancellario tam facile proponi, à ſe certe admitti non poſſe. Admonita ea de re Gubernatrix, juſſit afferri ad ſe libellum, recitatoque in Senatu, etſi audax poſtulatum pleriſque viſum, voluit tamen annales perquiri, ac monumenta

1566.

Præfectorum Provinciarum ſententiæ de propoſito Edicto.

9 Januar.

Brabantia parere Edicto prima recuſat.

Boldut.

1566. numenta Brabantiæ, præcipueque commentarios Franciſci Hulſtii Brabantini, qui primus Quæſitoris in ea Provincia munus obierat. Quibus inſpectis, reſponſum eſt, Quoniam ab anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimoque, ea inquirendi ratio uſurpata non fuerat in Brabantia, affirmabatque Rex, conſilium non eſſe, decernere quidquam novi; ideo placere, ne quid immutaretur ea ſuper re, ſed tantummodo Cæſaris Placita, quamdiu de iis Rex aliud ſtatueret, ſervarentur. Qua reſponſi mediocritate nec Brabantinis ſatiſfactum, omnia ſibi pollicitis: & Flandrenſes excitati, ut paria à Gubernatrice contenderent.

Eique ſatis factum ex parte.

Rumor conſpirationis Nobilium adverſus edictum.

Sed illam trepidus repente nuncius curis ſane majoribus implicuit. Certior enim fit ab homine non antea noto, ſed Chriſtophori Aſſonvillii egregii Senatoris opera ad colloquium clam admiſſo, multos in Brabantia Nobiles, icto inter ſe fœdere, decreviſſe, ſi Rex inducere in illorum Provinciam ſacros Quæſitores vi vellet, ſe ſumptis armis contra vim ituros. Eam confidentiam occulta niti conſpiratione, quam cum aliquibus externis, præcipue cum Caſpare Colinio Gallici maris Præfecto conflaviſſent. Non diſſimilia his ad Gubernatricem Lugduno Batavorum poſt paulo ſcripſit Orangius. idemque aperuerant Comites Egmontius & Meganus: addiderantque, Centuriones ac Tribunos à fœderatis clam deſignatos, iiſque milites ſupra viginti millia, ſi res poſtularet, præſto futuros. Verum quæ conſpiratio hæc fuerit, quæve ejus origo, evolvam ipſe in præſentia, ex ea, quæ apud me eſt, aliquorum narratione, qui rebus hiſce cognoſcendis per eam occaſionem impoſiti ſunt. Nam cum à Gubernatrice, ſecuto poſt hunc anno, juſſu Regis miſſi eſſent, qui per ſingulas Provincias curſim in eos inquirerent, qui tumultum hujus anni aut excitaſſent aut foviſſent; in arcanas invaſere multorum epiſtolas, codicillos, ac memoriales libellos: queis in

Leyden 29 Mart.

in commentarium tranſmiſſis, ejus conjurationis exordia, proceſſuſque Gubernatricem ac Regem docuere. Ego quæ mei operis ſunt, partim inde, partim ex reliquo tabulario mutuatus, rem totam paucis expediam. 1566.

Multo ante cladem hujus anni ſexageſimi ſexti, Nobiles aliquot Belgæ, plerumque juvenes (quos nominare, præter Ludovicum Naſſavium principis Orangii fratrem, in promptu non habeo) Genevæ aliiſque in urbibus aliquamdiu verſati, facile in hæreticorum fraudes inciderant. quippe avitæ dogmata Religionis hactenus edocti, quoad ſatis haberent ut Catholice domi viverent, non autem ut foris, ſi forte circumvenirentur, diſcrimen veri falſive dignoſcerent. & ſane cum hominibus peſtilenti lue contactis agere deberet nemo, cui paratum non eſſet ab antidoto remedium. Hi ergo hæreticorum diſciplina imbuti, cum peregrinas religiones, libertatemque vivendi ſæpenumero in patria collaudarent; animadvertere, ſe apud attentos & cupidos illa commemorare: nec alia eſſe complurium vota mercatorum, quibus, eadem hæreſi pridem occupatis grata erat hujuſmodi libertas, qua, dum nemini fraudi eſſet quid quiſque crederet, nemo à commercio cauſa religionis arceretur. Cum his collato demum conſilio agitare clam occepere, plurium exemplo, de excutiendo paulatim à patriæ cervicibus jugo Catholicæ Religionis, quæ ſola in civitatibus dominari velit. Id autem, uti conjicio, cœptum eſt ab anno hujus ſæculi quinquageſimo nono, cum profecturus in Hiſpaniam Philippus Rex, edicta Patris ac ſua ſerio ſervari (quod inter arma minus licuerat) imperavit. Quod quia incidit in illud tempus, quo conſilium iniit Orangius de Hiſpanis militibus Belgio pellendis, ne eorum auxilio Quæſitores ſacri in eas Provincias inferrentur: (ut ipſe edita ab ſe Apologia teſtatum reliquit) haud abſurdum eſt opinari, conſcium earum rerum, quæ tunc

1559.

ORIGO primæ conſpirationis Belgarum. Nobiles aliquot juvenes hæreſim apud exteros edocti,

libertatem conſcientiæ expetunt in Belgio.

Paria mercatorum vota.

Utrorumque conſilia.

tunc inita, cum Hiſpanos milites Belgio pellere conatus Orangius.

1566. agitarentur, Orangium fuiſſe. Tamen haud crediderim, inter prima illa Nobilium mercatorumque colloquia certi aliquid conſtitutum, aut formam fœderis aliquam fuiſſe conceptam. Neque enim veriſimile eſt, plurium conſpirationem per annos omnino ſex occultari potuiſſe: ſed ſparſa tunc aliqua conjurationis velut ſemina, quæ poſtea anno ſexageſimoquarto, Profecto in Burgundiam Granvellano Cardinali, revixiſſe per occaſionem Tridentini Concilii, certum habeo ex illo, quem dixi, commentario. Quin etiam eo anno ſexageſimoquarto, qui Nobiles, quique mercatores una convenerant, haud ignari tantam molem abſque armis ſuſtineri non poſſe; explorandos ſibi hæreticorum Germaniæ Principum amimos duxerunt, à quibus aut opem proxime caperent, aut eorum ſaltem nomina prætexerent ad metum Gubernatrici ac partibus injiciendum. Eam ob cauſam agebant in Germania Belgarum aliqui, ac ſecreta colloquia cum Palatino Septemviro miſcebant, referebantque omnia ad Ægidium Clerum cauſidicum Tornacenſem, præcipuum Ludovici Naſſavii adminiſtrum, Auguſtæ in hanc ipſam curam unice intentum, ut ex quamplurimis ejus chirographis ac libellis compertum eſt. Ex quibus etiam deprehenſum, eodem tempore Ludovicum ipſum in Germania fuiſſe, ut eundem lapidem moveret. Hæc autem etſi ad finem uſque anni ſexageſimiquinti, miro ſilentio agitata ſunt, initio tamen ſexageſimiſexti, promulgatis quæ dicebam edictis de ſacris Quæſitoribus, de Caroli V Placitis, de Tridentini Concilii decretis, excitatiſque ob eam cauſam multorum quereliſ; tunc enimvero qui conjurationem moliebantur, nacti ſpeciem tuendæ patriæ libertatis, ſparſis incredibili celeritate per Provincias libellis, (eos ad quinque millia fuiſſe ſcripſit ad Regem poſtea Gubernatrix) Hiſpanicam inquirendi de Religione cenſuram ludibriis, execrationibus, male-

[Marginal notes: 1551. Diu quieſcunt, occaſione Concilii Tridentini reſurgunt, & primum conſpirant. 1564. — Et animos hæreticorum Principum Germaniæ explorant. — *Sub initium 1565.* — Promulgatione Edicti tumultuantur: — 8 *April.*]

maledictis omnibus lacerare: monere populos, *Ne ei ſeſe tyrannidi ſupponerent, cui ubique gentium, ac veluti quodam conſenſu generis humani repugnatum ſit, ne Romæ quidem ſine tumultu initia ejus extitiſſe: quid agendum eſſe Belgio tot privilegiis adverſus nova hac omnia communito?* Auxit hominum ſuſpicionem fama bellicorum apparatuum, quos in Hiſpania Rex, & ſtipendia Regis facere ſolitus Ericus Dux Brunſvicenſis apud Batavos feſtinabant, ad ſtabiliendum, ut vulgo ferebatur, novum in Belgio tribunal, cum tamen hic (quod poſtea compertum eſt) ad ſui Dominatus oppida tuenda inter eos, qui timebantur, Belgarum tumultus: ille ad augenda Melitæ præſidia, Turcarumque alibi conatibus occurrendum, milites conſcriberent. Quod tamen perſuadere multitudini fruſtra conata eſt Gubernatrix: contra differentibus hæreticis, affirmantibuſque, conſuetam illam eſſe ludificationem armorum, quæ OSTENDVNTVR alio, alio inferuntur. Inde hominum voces palam dictitantium, Venditurus ſe domos ac prædia, amiſſamque patriæ libertatem apud exteras gentes quæſituros. Auditique præterea, qui in fabulantium cœtibus ac circulis (ii paſſim in foro compitiſque viſebantur) haud timide dicerent, Adverſus eam edicti ſeveritatem, Ducem ſibi tantummodo deeſſe: quem ſi nanciſcerentur, profecto adacturos ſe Regem, ut Belgarum privilegia imminutum non iret. Ergo turbata in hunc modum multitudine, ambiguis nutantibuſque Procerum pleriſque, ſtimulantibus, qui edicto petebantur, hæreticis, maturata conjuratio eſt.

1566.

Atque editis libellis adverſus Inquiſitionem populos ſollicitant. Novis armorum ſuſpicionibus agitantur. *Brunſvic.*

Rex. Malta.

Et in edictum minaciter invehuntur.

Inde conjuratione maturata. *Gubernat. Regi 25 Mart.*

Novem homines è Nobilitate, qui nullum in Republ. munus obtinebant, Bredæ in urbe Principis Orangii fœdus conſcribunt, quod ceteris proponerent, dictante Philippo Marnixio Sanctæ Aldegundis Domino, Calviniana pridem hæreſi corrupto pariter & corruptore. In eo exorſi ab inquiſitionis execratione,

FOEDVS conſcribitur.

1566. quæ divinis humaniſque legibus adverſa barbariem longe ſuperet omnium retro tyrannorum; *Commotos ſeſe* affirmant *ea indignitate Nobiles, ad quos privilegio Nobilitatis pertinet hujuſmodi cura, ſocietatem iniiſſe, qua obviam irent nefariis illorum conatibus, qui per hac judicia, proſcriptioneſque ac cædes, in optimorum civium fortunas inveherent. Quamobrem perſanctè jurare, Inquiſitionem ſe nullo modo in Belgio paſſuros: iratumque ſibi Deum, iratos homines precari, ſi aut a fœdere diſcederent, aut ſociis ob eam cauſam laborantibus ope operaque deeſſent. Ad extremum ſuperos teſtari, ſe nihil eo conſenſu moliri, præter Dei honorem, Regis amplitudinem, Patriæ tranquillitatem.* Atque hæc eſt ſumma verborum conjurationis, quæ ſive à mutuis, ſive à multorum promiſſis, vulgo Compromiſſum appellata eſt: ac variis dein linguis, quo ubique vulgaretur, prodiit in lucem, cum hac inſcriptione, ut Britannice quidem edita præferebat: *Exemplar fœderis à Proceribus Nobilibuſque inferioris Germaniæ percuſſi, ob Hiſpanicam Inquiſitionem, hiſce Provinciis intentatam.* Inde miſſi per ſingulas Provincias, qui communicato conſilio ſollicitarent animos popularium: haud irrito conatu, quippe aggregatis quamplurimis, tanta aliquorum confidentia, ut audita Hiſpanica cenſura, ignari quid ultra pararetur, nomina certatim darent. Primi omnium fuere Nicolaus Hames Equitum aurei Velleris fæcialis, vulgo Toſondorus appellatus, præcipuum conjurationis inſtrumentum, Baronnius, Ghiberejus, Leſdalius aulicus Egmontii, Ioannes Marnixius Toloſæ Dominus, Ghiſella, Meinſerius, & Olhainius, uti ad Gubernatricem ſcripſit Anderlechius Megani Comitis œconomus. Aliorum numerus conditioque haud facile teneri omnium potuit: variantibus, qui libello excipiebant nomina, prout famam augere, aut facinus extenuare opportunum erat. Et Hames quidem habere ſe indicem Nobilium ſupra duo millia gloriatus eſt apud Anderlechium, quem in

Summa verborum fœderis.

Quod compromiſſum appellatum, cujus hæc inſcriptio.

Aggregantur ad illud complures.

Atque hi primi.

24 *Mart.*

Quam plurimi oſtentati,

1566.

in ſocietatem eo numero pertrahere conatus eſt. Sed ille averſatus animo ejuſmodi cœtus, non modo ad numerum adſcribi noluit, ſed etiam duxit civis eſſe boni, Margaritam condocefacere quidquid ageretur. Quam etſi reperit multorum non ignaram, ac nullius incurioſam; aperuit tamen aliqua, quæ ipſe, ut erat partium familiaris, clam inaudierat. Inter alia, Adnumerari ab iis inter fœderatores Cliviæ Ducem, Saxones Principes, Comitem Swartzemburgium, Caſparem Colinium, alioſque, præter Abbates aliquot in Belgio, Proceresſque nonnullos ex aurei Velleris Collegio. Quæ an ex vano jactata ad colligendam factioni famam, incompertum mihi eſt. Certe de Cliviæ Duce, brevi rumor evanuit, de Velleris aurei Sodalibus crevit: affirmavitque clam Gubernatrici ipſe ejuſdem Ordinis Eques Meganus, collegas duos cum ceteris Nobilibus conſpiraſſe, ſibi tamen ignotos. Sed de altero difficile non erat ſuſpicari: ſenſitque Orangius hanc de ſe hominum opinionem, cum in Senatu haberi ſe vulgo in numero fœderatorum conqueſtus eſt: alterum aut Comitem Hornanum Præfectum Belgici maris, aut Antonium Lalinium Comitem Hochſtratæ deſignabat illorum vivendi ratio; ex qua plerumque homines conjecturas trahunt. Nec ego dubitaverim, multos eſſe habitos conjurationis participes (ut præter jam memoratos, etiam de Eliſabetha Angliæ Regina addubitatum eſt) non alio argumento, quam quia credebatur, eorum intereſſe, ſi res Belgica turbaretur. Nempe valet apud omnes Caſſianum illud: ut CUI bono aliquid vertitur, in eum recta collineet ſuſpicantis animus. Sed ſupervacaneum ſit dubios quærere, aut occultos, cum ſat multi palam agerent, neque pauciores quadringentis ex Nobilitate nomina dediſſe conſtet. ex quibus hæreticos fere centum Gubernatricem docuit Meganus, præter mercatores, alioſque de plebe haud ſatis conſtante numero.

Occulti dubiive nonnulli.

Inter hos Princeps Orangius & Comes Hornanus, aut Comes Hochſtratæ,

& Angliæ Regina.

Certi tamen non pauciores quadringentis ex Nobilitate.

Horum

1566. Horum omnium duces habebantur Henricus Brederodius, Ludovicus Naſſavius Principis Orangii frater, Florentius Pallantius Comes Culemburgi, quod eſt Hollandiæ oppidum, ipſe à Sequanis oriundus, & Guilielmus Bergenſis Bergæ, quæ eſt in Geldria, Comes. omnes pari propemodum & juventæ & animi vigore magna molituri: præſertim Brederodius, cui primæ in ea conjuratione partes delatæ ſunt, ſive excellentia Belgicæ Nobilitatis è priſcis Batavorum Comitibus deductæ, ſive ob juvenis ingenium peracre, atque LICENTIUS adverſus dominantes, eoque multitudini gratum, ac tumultuantibus opportunum. Porro Nobilium, aliorumque qui ſe aggregaverant, non eadem mens ac finis, uti ferme accidit in cœtu plurimorum. Namque alii ſatis habebant, ſi Pontificii Quæſitores arcerentur, minuerenturque Edictorum pœnæ: alii ſuper hæc in libertatem Religionis intendebant: multos nulla Religionis Edictorumve cura, ſed cupido agebat prædæ ac rapinarum: denique nonnulli majus interim opus movebant, ac per eas turbas excuſſo veteri Domino, novum meditabantur. Omnes tamen præ ſe ferebant, poſcebantque ceſſationem Inquiſitionis, atque aliquod edictorum Cæſaris adverſus hæreticos temperamentum: in eamque ſententiam ſupplicem libellum, quem Gubernatrici offerrent omnium nomine, compoſuere. Ita conſilia conjuratorum tum aperta tum occulta ad Regem per litteras detulit Gubernatrix. Quin etiam ſicuti nihil horum, quæ deſtinabantur, eam latebat: (quippe vagi per urbes, ac domorum intima EXPLORATORES, id eſt aures oculique dominantium; ſingula excipiebant, reddebantque) ita diſſimulato ubique metu, intendendas ſibi vires putavit, in tantarum exſpectatione rerum. Itaque populum edicto, Magiſtratum privatis litteris, muneris ſui admonere: arces urbiumque mœnia per homines fidos occulte luſtrare; rumores de

Quorum Duces quatuor. *Burgundia.*

Finis conjurandi non omnibus unus.

Diligentia Gubernatricis adverſus conjuratos. *15 Mart.*

de adventu Regis in vulgus augere, ſimul Hiſpanos Oratores, qui apud Cæſarem, Regemque Galliæ, ac Reginam Angliæ agebant, properatis nunciis condocere, quæ conjuratio in Belgio pararetur, Germanorum, Anglorumque, & Gallorum, ut ferebatur auxilio: denique nihil præterire quo ſe & gnaram eorum, quæ agitabantur, & validam eiſdem propulſandis oſtentaret. Cum certior eodem tempore fit Comite Megano, Bruxellas adventuros ſub initium Aprilis, Nobiles circiter quingentos, ſupplicemque libellum adverſus Quæſitores, atque edicta Cæſaris oblaturos. Addidere aliqui (ut ferme veris falſa permiſcentur) decreviſſe conjuratos, niſi audiantur, illato in urbem milite Gubernatricem abducere Vilvordiam, eoque carcere tamdiu clauſam habere, donec impetrent quæ volent. Quod etſi primo illa irriſit, dein tamen dubitaſſe, an relicta urbe in arcem tutiorem ſeſe reciperet, ex ejus litteris deprehendi interea conventum ſolito celebriorem apud ſe indicit ad VI Kalend. Aprilis, non tam ſententias aliquorum, quam affectus exploratura: ſimul ne adverſarios haberet, quos conſcios noluiſſet. Inde repetitis in Hiſpaniam litteris; quo loco Belgica res eſſet exponit: queriturque, quod, cum hæc toties prædixerit, audita non ſit.

1566. Novus rumor de eorum adventu Bruxellas. Territa ob id Gubernatrix, 27 *Mart.* Senatum indicit. 25 *Mart.*

Etiam, qui ſollicite evocati fuerant Provinciarum Præfecti, atque aurei velleris Equites, Senatoreſque privati Concilii frequentes aderant ad præſcriptum diem. poſteroque Senatum ingreſſis, recitatiſque à Philiberto Bruxellio Senatore multorum litteris, in queis Nobilium conjuratio, hæreticorumque conſilia ſeu vera, ſeu credita nunciebantur; Margarita Gubernatrix paucis præfata, evocatum ab ſe ampliſſimum Senatum, ut impendentibus malis illorum conſilio atque opera mederetur; rogavit primum, admittendine viderentur, qui venturi Bruxellas propediem ferebantur, ductore Henrico Brederodio? Deinde quid

SENTENTIÆ Senatorum exquiruntur. 3 *April.* An admittendi fœderati.

eo-

1566. eorum poſtulatis (quorum pleraque vulgaverat jam fama) reſpondendum? Poſtremo qua ratione diſſolvi ea conſpiratio, novique turbidorum hominum motus componi tunc poſſent? Varios illuc animos attulerant Proceres. pleriſque inviſum erat Inquiſitionis nomen: aliqui occulta conſilia ſecum agitabant: ante Privatam cauſam pauci publicam habebant. Philippus Crojus Areſchoti Dux, & Carolus Comes Barlamontius negabant admittendos eſſe intra urbem ea multitudine conjuratos: *Quid enim opus eſſe quingentis hominibus, ut libellus unus offeratur? Non ſibi videri eam ſpeciem ſuppliciter poſtulantium, mitterent cum mandatis egregium ex ſuo numero aliquem, minore pompa atque invidia denique aut portas occludendas, quod potius videbatur: aut, quod proximum, admiſſos intentis multorum oculis obſervandos, deque iis, qui forte licentius quid agerent, ſupplicium illico ſumendum.*

Sententia Ducis Areſchoti, & Com. Barlamontii contra fœderatos.

Contra Princeps Orangius, qui utrumque tamquam Cardinalitios averſabatur, & præcipue Areſchoto infenſus erat, ob vetus inter Crojos & Naſſavios de familiæ dignitate diſſidium; vanos eos timores affirmabat adverſus homines ſibi non ignotos, & multos amicitia, nonnullos etiam ſanguine conjunctos. gravem autem futuram eam injuriam, ſi nobilibus viris non permitteretur, quod LICET miſerrimo cuique, rogare. Similia his de ſecuritate memorabat Egmontius: præſertim quod ſi vi atque armis agendum eſſet, non videret, quo apparatu tunc quidem occurri poſſet hominibus jam pridem armatis, & ea repulſa irritandis: TVTVM non eſſe, eos lædere, quos perdere non poſſis. At vero Mansfeldius, etſi Pontificios in Belgio Quæſitores haud probabat, negavit tamen recte fieri ab iis, qui per hujuſmodi conjurationes ac turbas contumacius agerent, quam ut rogare viderentur. Addiditque, increpitum à ſe peracriter Carolum filium, quem conjuratis immiſtum inaudiſſet. Et ſane eſt apud me ejus epiſtola, qua filio, niſi

Principis Orangii pro fœderatis.

& Comit. Egmontii pro iiſdem.

Comitis Mansfeldii contra fœderatos.

26 *Mart.*

niſi quam primum ab illorum ſe ſocietate ſubducat, iram denunciat ſuam, jubetque ſpem omnem abjicere paternæ umquam gratiæ recuperandæ. Sed hæc monita minæque adoleſcentem natura ferociorem (an quia credidit, in ſpeciem à patre illa dici?) non ſtatim à conjuratis abſtraxere. Neque aliter eas conſpirationes ac fœdera interpretabantur Arembergius & Meganus: quaſi, qui illa oſtentatione virium obſecrarent, coacturi Principem, non obſecraturi venirent. concludebantque, rejiciendam hujuſmodi legationem, aut mitiore vocabulo differendam, neque enim, ſi paulum temporis intercedat, duraturam ſubitariæ ſocietati conſtantiam: cum nihil diu conſiſtat tumultuario opere compoſitum. Reliqui fere omnes ambigue aut modice de conjuratis, acerbe ac palam contra novum inquirendi de Religione tribunal: eadem ſed obſcurius remiſſiuſque contra ſeveritatem edictorum Cæſaris diſſeruere. Inde gradus ad querimonias factus adverſum Regem, quas tanto confidentius ingerebant, quanto magis opus tunc eſſe ſua ipſorum opera non ignorabant. Et habere ſe, quas apponeret ad veteres querimonias, ajebat Orangius: (niſi forte novas offenſiones metuſque fingebat, quo honeſtius Regis cauſam deſereret, ſuam ageret) quod nuper accepiſſet, homines genti Naſſaviæ infenſiſſimos de nece ipſius, deque fortunarum omnium publicatione agitaviſſe cum Rege, Regemque tempus operiri, quo facinus imperaret. *Hacne laborum eſſe præmia, quos in ſuperioribus bellis, pro aſſerendis regi Provinciis Belgarum Proceres exantlaſſent? Quamquam expertos jam eſſe ſe, non eo loco Belgium haberi apud Philippum, quo pridem apud Carolum parentem. Nuper miſiſſe Regem quadraginta nummum aureorum millia Regina Scotorum ad militum ſtipendia: Belgium in ſumma ærarii difficultate præteriri. Non accuſari a ſe aut importunitatem ſubſidii, aut infelicitatem ſucceſſus. at timendum fuiſſe,* ne

1566.

& Comitum Arembergii, & Megani contra eoſdem.

Reliquorum ſententia.

Querelæ aliquorum contra Regem.

Orangii imprimis;

cujus hæc verba.

1566 *Nam perierat pecunia, ut dicebatur.*

ne Angli, in quorum capita ſuppeditari ea pecunia ferebatur, odia furoremque in Belgas effunderent: præſertim cum ſumma illa in manus Angliæ Reginæ devenerit, navi ob tempeſtatem in ejus portum delata. Super hæc addere parantem Margarita interpellavit: admonuitque, Abſtineret interim à privatis querelis, ubi res publica urgeret: neve tantam injuriam inferret prudentiæ ſuæ, ut ea ſibi perſuaderi pateretur de Rege omnium clementiſſimo, certo autem conſtare ſibi, quod de pecunia dicebatur, commentum eſſe hominum ſeditioſorum, qui per hujuſmodi artes creare invidiam Regi apud Belgas ſuos, externoſque apud Principes molirentur. Sed non ille propterea mitigari viſus eſt, quamvis alioqui diſſimulator, ac ſui potens. Sed fortaſſe perſeverandum putavit, ne cœpiſſe videretur ſine cauſa: quaſi ſit ARGUMENTUM juſtæ iracundiæ, ſi non cito deponatur. Eodemque modo neque Comes Hornanus, aliique nonnulli deſtitere, quin ipſi querelas quoque ſuas exprómerent. Quos tamen verbis interea mollibus opportuniſque utcumque placatos, atque ad ſpem regiæ benignitatis erectos, ad conſultationem iterum Margarita revocavit: ſuperantibuſque ſuffragiis decretum eſt, fœderati admitterentur omnes, modo inermes, compoſitique ad modeſtiam. In quam ſententiam ut ad eos ſcriberent, negotium datum eſt nonnullis ex iis, qui aderant, Præfectis Provinciarum, per quas illi iter Bruxellas facturi credebantur. Præterea portis adderentur cuſtodes, urbemque vigiles obirent, ac turri maximæ imponerentur excubiæ, ne quid forte ſuſpenſa civitate turbaretur. Reliquorum conſultatio, abeunte jam die, in ſequentem dilata eſt. Quo die coactis in eumdem locum Dynaſtis ac Senatoribus, verita Gubernatrix, ne aliquorum fraude, iterum per diſſidia & querimonias, deliberandi occaſio corrumperetur; occupavit ad eos in hunc plane modum loqui, ſicuti locutam ſe in Senatu, ad

Quem placare nititur Gubernatrix.

fruſtra primum:

Poſtea cum aliis utcumque mitigatur:

ac reſtituta conſultatione de fœderatis admittendis decernitur.

Nova conſultatio.

regem

regem ipſa præſcribit. *Si malis ingruentibus afferre medicinam dolendo querendoque poſſemus, non erat quod ego vos hodie repetito conſultandi labore fatigarem: cum ſatis querelarum fuerit heſterno die, nec fere quidquam prater privatas offenſiones à pleriſque veſtrum in commune collatum ſit, Sed Æ Q V Æ licet querimonia, amittunt, ſi importuna ſint, æquitatis partem. certe avertunt alto. conſultantium mentes, agitatiſque tamquam a fundo eorum animis, veri conſpectum interturbant. Poſtulaturus eſt à me, ſociorum nomine Bredêrodius, ut Inquiſitionis tribunal amoveatur, ac pœna pro Religionis cauſa edicto propoſita mitigentur? Ego, quid reſponſi dandum ſit, aveo nunc audire de vobis, quorum fidem ac prudentiam ſape ſum experta. Sed ante ſententias veſtras, præfari me pauca, neque moleſtum vobis, neque alienum à cauſa duxerim. Audio eſſe non paucos, qui Imperatoris Caroli parentis Dominique mei edicta (nam de Inquiſitione mox ſubjungam) carpere palam audeant, uti inclementia, barbara, populis non ferenda. Profecto qui ſic obloquuntur, non modo injuriam faciunt ſapientiſſimo Principi, Patriæque amantiſſimo; ſed veſtro, Equites, collegio, ſed Senatorum concilio, imo totius Belgii Ordinibus, quorum omnium judicio conſenſuque Cæſarem tuliſſe eas leges haud dubie recordantur aliqui veſtrum: & legere omnes liquido queunt in anni milleſimi quingenteſimi trigeſimiprimi edicto, in quo cetera ejus Placita Principis innituntur. Cur ergo in præſentia ſeveritatem Cæſaris accuſant? cur ea nunc damnant, quæ ante aut ipſi probaverant, aut omnium probata ſuffragiis non ignorant? An, quia hoc tempore ſe morbus intendit, idcirco remittenda eſt cura? & quæ ratio perſuadebit, ut exedente novas quotidie Reip. partes hæreſum contagione, nos ignem ferrumque mollius tractemus? Neque alio ſpectat Eccleſiaſtica adverſus hæreticos inquirendi poteſtas, niſi ut per eam impiorum hominum audacia aut metu retardetur, aut ſupplicio puniatur. Scio adverſus hoc tribunal effuſe ferri omnium odia: quæ redarguere & contra tendere conſilium mihi non eſt in præſentia. Quamquam hoc tribunal non eſt in Belgio novitium inventum, uti ſcitis: & jam ſexdecim ſunt anni, cum illud*

1566. 3 April. in qua verba facit Gubernatrix in huuc modum.

De edictis.

De Inquiſitione.

quam nec eſſe novum inventum;

1566. *illud in hiſce Provinciis ſtatuit Pater meus. Sed quid, oro, ſeveritatis habet hæc Quæſitorum cenſura, quod edicta Cæſaris non habeant? imo ſi recte vobiſcum reputatis, multo hæc, quam illa, ſeveriora ſunt. Ut merito Rex in iis, quas tribus ante annis hic ego perlegi litteris, multis veſtrum audientibus, miraretur, cur tantopere ab Hiſpanica Inquiſitione timerent Belgæ, qui in eiſdem Religionis cauſis, pœnas longe plures ac majores in edictis Caroli comprehenſas haberent. Quod ſi ea edicta ſapienter a Principe lata, conſenſuque Ordinum excepta ſunt: non video, cur adverſus inquiſitionem, quæ eodem pertinet, & mitius agit, tam acerbe impotenterque homines invehantur. Hæc porro non ideo a me dicta ſunt, quaſi vobis præripere voluerim deliberandi judicia: libera illa per me fuere, eruntque ſemper. Vos, ne libertatem vobis adimat aut ira, aut ſtudium, pro veſtra ſapientia curabitis.* Inde rogatis ſententiis multi cenſuere, Ne quid mutaretur ex imperatoriis edictis: LEGES *antequam ferantur, expendendas: ubi latæ fuerint, tolerandas. nec alia re magis labefactari ſtatum civitatis, quam crebra legum mutatione. præſertim quod famæ interſit, in ea congreſſione nihil cedere poſtulatis hæreticorum, qui,* SI PRIMA *obvenerint, finem poſtulandi facturi non ſint.* Acrius incitatiuſque plerique contra differebant, oſtendebantque, *Per illa Imperatoris edicta neque Religioni, cujus ſenſim cultus decreſceret, neque civitatum ſecuritati, quas eo ipſo nomine turbatas toto Belgio intuerentur, ſatis conſultum videri. Et tamen leges ob Religionem tranquillitatemque civium conditas eſſe, neutrum vero ab hiſce Imperatorii edictis plane præſtari. Cur ergo nefas putarent, demptis inde, aut potius mutatis aliquot pœnis, eos mitiores, eoque obedientiæ populorum aptiores efficere? Profecto* MAIUS *famæ periculum ſubire Principem, ſi manere velit legem, cui multitudo non pareat, quam ſi eadem ad uſum accommodata, populos in obſequio contineat. Quod vero ad Inquiſitionem attinet, ſatis apparere, eam nulli hominum ordini acceptam eſſe, adeo ut Antverpiæ nemo ſit tam tenuis fortunæ, qui ſclopum aut haſtile aliquod non oſtentet, mineturque, illo ſe telo uſurum in eos, qui Hiſpanicam*

nec ſeveriorem edictis eſte dit.

Poſt hæc rogatis ſententiis: probant aliqui edicta, mutarique nolunt leges.

Plures improbant, ac mutari pro re nata volunt.

In Inquiſitionem ſecurius invehuntur, publicum nempe odium, & Epiſcoporum offenſam.

cam Inquiſitionem inferre in urbem connitantur. 1566.
Imo & Epiſcopos non levi affectos injuria videri, dum Religionis cauſæ, quarum cognitio ad ipſos jure pertinet, ad poſterius hoc Quæſitorum tribunal transferuntur. Sed hæc fruſtra ad diſputationes revocari, ubi ſint ad portas conjurati. quorum antequam poſtulata rejiciantur, conſiderandum eſſe etiam atque etiam, an ſi illi, ſimulantibus hæreticis, vim forte pararent, tantum ſit domi præſidium, quo ſubitæ irruptioni populariam ac finitimorum, qui ſe ad fœdus aggregaverint, obſiſti queat. Atque horum denique ſententia & numero, & quadam concitatione præpotuit. Licet enim non defuerint, qui quod obtendebatur pro animarum Paſtoribus, facile refutaverint; vix tamen fuit in eo Senatu, qui opportunum tempori exiſtimaverit ejuſmodi tribunal. Quamobrem poſt multas altercationes, in hunc modum compoſita res eſt. Quandoquidem Cæſaris ac Regis conſilium non alio ſpectaverit per eas de Fide Quæſtiones atque edicta, niſi ut vetus Religio integre ſervaretur; hactenus uſurpanda eſſe illa remedia, quoad hujus incolumitati caveatur: Porro duplex eſſe genus inquiſitionis, alterum muneri Epiſcoporum adjunctum, alterum certis judicibus à Pontifice Maximo impoſitum. Querelas atque odia populorum eſſe duntaxat in hoſce Pontificios Quæſitores: quos licet Carolus Cæſar invexerit in Belgium, id tamen coactum feciſſe Paſtorum inopia negligentiaque. quæ ratio cum in præſentia ceſſet, ſimulque tantopere mortales abhorreant ab externæ hujus Inquiſitionis nomine; non debere adverſantibus populis tam violentum intempeſtivumque remedium obtrudi. Quare ſine ulla Religionis jactura condonari aliquid poſſe conjuratorum petitioni. Sed ne quid hæreticis ea in re cedere, aut quidquam illorum gratiæ dare viderentur; ita reſpondendum conjuratis: *Non eſſe quod de inquiſitione laborarent: ejus uſum intermittendum, cum ipſe Quæſitores detrectent exercere jus ſuum, non petita ab novo Pon-*

Addunt & metum à conjuratis, & prævalent.

De utraque re decretum:

In quo & Inquiſitio tollitur.

verbo intermittitur.

1566.
Pius V.

Pontifice poteſtate: quam petere, ut munus ſuum cautius obeant, conſuevere. Quod vero ad pœnas attinet Imperatoriis edictis comprehenſas adverſus hæreticos, non eas tollendas, ſed cum capitis fere ſint omnes, ſalubri aliquo temperamento mitigandas. (& edicta Cæſ. mitigantur.) *Sic Epiſcopos, ſic juris humani divinique peritos, ſic ipſos Quæſitores ſentire, ac dicere: immo ſic Cæſarem Carolum facturum fuiſſe, ſi viveret; quando ipſe ob ſimiles difficultates, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimoque, poſtulante Maria Hungariæ Regina ejus ſorore, eaſdem pœnas, quas ante ſtatuerat, emendare ac lenire non inutile aut indecorum arbitratus eſt.* Atque in hunc modum conjuratis blandius acceptis in præſentia, diſſolutum iri eorum cœtus, (quod plurimum referret) ac tempus interim capi poſſe, quo abſque hujuſmodi turbis, ideoque majore cum imperio publica hæc negotia adminiſtrentur. Gubernatrix etſi meliora deſiderabat, probavit tamen quæ offerebantur: quod intelligeret, in eo rerum articulo aut condonandum aliquid conjuratis, aut eos vi armiſque repellendos. hoc vero poſterius attentari haud poſſe, non ſatis prompto armorum duce; cum nec Orangio fideret, & interrogatus Egmontius, negaſſet ſe adverſus aliquem mortalium pro inquiſitione edictiſve pugnaturum: in reliquis autem Proceribus aut non multo plus fidei, aut longe minus præſidii erat. Itaque uſuram ſe eorum conſilio dixit: ac Brederodio ſociiſque ita reſponſuram, ut ſimul eis ſatisfaceret, ſimul integrum Regi judicium, quo inconſulto nihil confici in re tanta poterat, reſervaret. (Decretum cur accipit potius quam probat Gubernatrix.)

(DE FOEDERATORUM adventu. 3 *April.* Bruxellas intrant. *Henricus Brederod.* Brederodio ductore.)

Hæc porro ſingula per celeres nuncios dum Gubernatrix Regem docet, rogatque, ut quid definiendum ſit, quamprimum aperiat; eo ipſo die ſub veſperam conjurati Bruxellas advenere. Erant illi in equis omnino ducenti, forenſi veſte ornati, geſtabantque ſinguli bina ante ephippium ſclopeta. Præibat ductor Brederodius, juxtaque Ludovicus Naſſavius. Nam Comites Culemburgius & Bergenſis nonniſi

niſi tertio poſt die ſupervenerunt. Retulit Gubernatrici aulicus Mansfeldii non ignobilis Franciſcus Verdugus, in ingreſſu urbis hæc Brederodium jactaſſe: *Opinabantur enimvero aliqui, non auſurum me Bruxellas accedere: en urbi ſuccedo, eamque ſed alia ratione mox reviſam.* Inde ad Orangii Principis ædes Ludovicus frater, ac Brederodius diverterunt: quo ſe officii cauſa Mansfeldius ac Hornanus ante contulerant. Ea nocte, remotis omnibus præter Mansfeldium, multis Hornanus egit cum Orangio de remittendo in Hiſpaniam aurei Velleris torque: eamque ob rem juſſus eſt Verdugus libellum afferre legum ejus Ordinis; ut inſpicerent quatenus Regi, quippe ſupremo ſodalitii Magiſtro, fidem ea cauſa obligatam haberent. Sed intercedente Mansfeldio nihil decretum eſt. Id vero alias ab iiſdem agitatum, Gubernatrici aperuit Anderlechius. Poſtero die Brederodius, dum Culemburgium & Bergenſem opperitur, in Culemburgii, quæ Bruxellis erat, domum ſocios convocat, in ſuſcepto conſilio firmaturus. Primum epiſtolam illis oſtendit Hiſpanice ſcriptam, ſibi recens traditam, ut ajebat, ab Hiſpania: niſi forte homo non incallidus ſimulaverat, quemadmodum ſuſpicatur is, qui hæc omnia arcanis occulta notis ad Gubernatricem ſubmittebat. qua epiſtola narrabatur, Moronem, hominem in Belgio notum, lento igne vivum in Hiſpania fuiſſe combuſtum. quod plurimum valuit ad animos ſociorum incendendos contra ejuſmodi cenſuræ ſeveritatem. Inde in rem feliciter ingreſſus Brederodius quaſi aciem luſtraturus, conjuratorum chirographa manu attollit, recitatque una cum Naſſavio: ſingulis adeſſe ſe, atque in ſententia manere profitentibus. Pro iis qui aberant (fuere ad ducentos) præſentes, qui ferme totidem erant, ſpoponderunt. Ad hæc poſtulat, ut ad ſtabiliendam conſpirationem, ſcripto iterum nomine, animos conſocient. quod ſinguli fecerunt, ac renovato ſacramento confirmarunt.

1566.

& jactabundo.

Divertunt ad Orangii domum;

in qua cum aliis Proceribus turbida conſilia miſcent.

Poſtea in ædes Culemburgii conjuratos advocat Brederodius;

& novo iterum jurejurando conjungit,

1566. tali formula.

Iurisjurandi formula erat: *Si fœderatorum aliquis ob Religionis aut fœderis cauſam conjiceretur in carcerem, illico reliquos, poſthabitis rebus omnibus, acturos cum ambobus iis, alterove eorum qui per ſingulas Provincias fœdus procurabant, ut confeſtim univerſi, ſumptis, ſi opus ſit, armis, ſocio auxilium ferrent.* Atque in hunc modum animatos alacreſque dimiſit, adituros ſequenti die Gubernatricem. Quo die, qui fuit nonis Aprilis, coacti rurſum in Culemburgi domum Nobiles fœderati paulum ſupra ducentos, inde in curiam via publica ire inſtituunt, tota ad ſpectaculum effuſa ſuſpenſaque civitate: pleriſque non ſatis expedientibus, quo nomine haberent novum illud legationis genus. Nam nec ſupplices videbantur, qui tam confidenter imperioſeque ſupplicatum veniſſent, ducibus præſertim Brederodio ac Naſſavio, rogare haud magnopere aſſuetis: nec tamen factionem aut vim præ ſe ferebant illa ſimplicitatis ſpecie ingredientes, atque ipſa ſacrorum Ordinum agmina imitantes. Bini ferme procedebant, ætate plerumque compoſiti, claudebantque agmen Brederodius atque Naſſavius. Obſervatum, alterum eorum, qui ordinem ducebat, claudum eſſe: idque cum omine malo, nec ſine riſu exceptum. Aulam ingreſſi Margaritam inveniunt, dimiſſo tunc Senatu, cum nonnullis Proceribus agentem: cui propius factus Brederodius, poſt officia venerationeſque, in hunc modum elocutus eſt: *Nobiles Belgæ, quos hic coram Celſitudine tua vides, aliique ejuſdem ordinis, qui propediem aderunt ſane complures, ideo mecum una convenere, ut quanto ſtudio à te aliqua petant, ex hac ipſa celebritate cognoſcas. Hæc porro quæ ſint, dum ſupplici hoc libello perleges, ego te omnium nomine oro, ut in animum inducas tuum, nihil aliud honeſtis hiſce viris propoſitum fuiſſe, niſi Regis obſequium, amplitudinemque ac patriæ ſalutem.* Hæc fatus libellum obtulit: addiditque, habere ſe præterea nonnulla, quæ cum ejus Celſitudine conferret, eorumdem ſociorum nomine; ne tamen à pro-

5 die. inde ordinatim procedunt in curiam,

eorumque nomine ſic Gubernatricem Brederodius alloquitur,

& libellum trium petitionum tradit:

propoſita ſibi ſententia forte aberraret, ſe liben- 1566.
ter illa è ſcripto, niſi oneroſum ei eſſet, in præſentia recitaturum. Annuente Margarita, recitavit. Summa hæc erat: *Plurimum dolere Nobiles, quod Gubernatrix ad Provincias ſcripſiſſet de hoc fœdere tamquam ope ac ſocietate Gallorum Germanorumque compoſito, ſpecie quidem patriæ ſalutis, re autem vera ſpe populationis ac prædæ. Id autem quemadmodum gravi cum injuria Belgicæ Nobilitatis Gubernatrici delatum erat, ita Nobiles enixe eam rogare, ut proferat nomina eorum qui hoc detulere: cogatque illos accuſationem legitime ac palam adornare: quo aut fœderati, ſi criminis convincantur; aut accuſatores, ſi crimen falſo intenderint, pari ſupplicio caſtigentur.* Ad ea Gubernatrix, curas indignationemque animo utcumque premens, accepto non gravate in ſpeciem libello, quo Inquiſitionis abolitio, ac veterum abrogatio edictorum, novorumque ab Ordinibus Belgicis inſtitutio poſcebatur, *Conſideraturam ſe illorum poſtulata* reſpondit: *& quando nonniſi Regis dignitatem, patriæque ſalutem ſpectabant, haud dubie poſtulatis ſatisfacturam. Ceterum, quod de litteris querebantur ad Provincias datis, non jure illos queri, feciſſe ſe quod muneris ſui ratio poſtulabat, ut quoniam à multis certior fiebat de fœdere neſcio quo cum externis inito, Præfectos ac Magiſtratus commonefaceret, ne per eam occaſionem, non tam à Belgis, quippe quos Regi fidos experta ſemper erat, quam à finitimis, quos aggregaverant, aliquid in Provinciis turbaretur.* Nec pluribus elocuta Nobiles ab ſe dimiſit, nulla de delatoribus facta mentione, quod tamen conjurati magnopere flagitaverant. ſive per ſpeciem oblivionis tranſmittere voluit ejuſmodi quæſtiones, quæ plerumque exitus habent inexplicabiles: ſive potius offenſa, tamquam ab ſe arcana imperii poſcerentur. Imo in veſpertino ejuſdem diei Senatu, ſuadenti non nemini, ut nomina delatorum conjuratis aperiret; iratior aliquanto reſpondit, Mirari ſe, quod cum ipſe recuſaſſet indicare de auctore,

hiſce querelis è ſcripto ſuperadditis.

Ad quarum partem reſpondit Gubernatrix.

partem omittit.

1566. ex quo reſciverat ea quæ paulo ante detexerat; nunc contrarium, non ſine multorum diſcrimine, ſuaderet. In eo Senatu Gubernatrix recitato Brederodii libello rogavit, num de illo novi aliquid cenſerent. Sed cum jam ſuper ea re conſultatum eſſet, eædem aliis verbis ſententiæ dictæ ſunt. In eo diſceptatum, An requirendum eſſet à conjuratis, ut quoniam in ſupplice libello generatim ſubſcripſerant, *Nos humillimi Majeſtatis Regiæ ſubditi*; adjungerent ſuum ſinguli nomen: ut in quos beneficium Rex conferret (an potius in quos ultionem adornaret?) nominatim ſciret. Sed pluribus contrarium placuit, ne per occaſionem exigendi ab abſentibus nomina, circumlato per urbes libello, plures ſollicitarentur. Poſtridie reverſis numero adhuc majore Fœderatis, (nam Comites Culemburgius & Bergenſis citatis equis in tempore ſupervenerant) Gubernatrix libellum reddidit, quem ab iis acceperat heſterno die, adjecta ad marginem reſponſione, qua intermittendæ Inquiſitionis, edictorumque moderandorum ſpem, ſed Rege ante conſulto, faciebat. Id vero quia non perinde omnibus probatum eſt, à conclavi in aulam deliberabundi recipiunt ſeſe: collatiſque ſententiis, ad Margaritam redeunt: atque omnium nomine Euſtachius Fiennius Eſquerdæ Dominus (nam Brederodius in publico verba facere, niſi meditatus, aut ex ſcripto, non audebat) officioſe actis pro ea reſponſione gratiis, orat, ne gravetur teſtatum facere, quidquid ab eo Nobilium conventu factum eſſet, pro Regis obſequio utilitateque fuiſſe. Sed negante id extemplo Margarita, atque affirmante, tempus eorumque facta ſatis hoc omnibus teſtatura; diſceſſere.

Dubitant an nomina ſubſcribere ſua debeant conjurati.

contrarium ſatius viſum. *Florentius Pallant. C. Culemburg. Gulielm. C. Bergenſ.*

libellum cum reſponſione adjecta reddit conjuratis.

Excepit eo die Brederodius in Culemburgianis ædibus conjuratos peramplo ſane convivio, ſed infauſto vel ipſis parietibus, hoc poſtea nomine ſolo æquatis: fuere convivæ circiter trecenti, ideoque confidentiores, præſertim

CONVIVIUM, quo conjurati excipiuntur à Brederodio.

tim

tim ſuper menſam. Inter alia actum de ea ſocietate nominanda: placuitque imponere illi nomen, *Nobilis concordiæ*, Ducem vero, *Inſtauratorem amiſſæ libertatis* appellare. quæ tamen nomina numquam poſt convivium audita, ſive ſobriis alia mens fuit, appellationeſque invidiæ & offenſioni proximas rejecerunt: ſive potius ex nova fortuitaque voce excepta majori ſucceſſu, priora illa cognomina facile obliterata ſunt. Narravit enim Culemburgio atque Bergenſi Brederodius, quid ipſe aliique audierant, qui propius ad Gubernatricem acceſſerant, heſterno die; nempe à Carolo Comite Barlamontio univerſam illam Nobilium virorum coronam, voce Gallica *Gheuſios* contemptim appellatos. Illum quidem, ut Gubernatricis animum firmaret, ita locutum, quaſi nihil ei à mendicis ac nebulonibus pertimeſcendum eſſet. ſe vero libenter appellationem illam, quæ ea cumque eſſet, accipere, ac Regis patriæque cauſa Gheuſios ſe mendicoſque re ipſa futuros. Movit ſtomachum ea res Culemburgio, aliiſque, qui aut non interfuerant, aut Barlamontii vocem non exaudierant. Placet tamen nomen illud facere factioni proprium, atque ex eo petere Inſignia firmatæ conſpirationis. Itaque compotantes (& aderat forte illac præteriens Comes Hochſtratanus) invitare ſeſe peralacriter, & Gheuſios invicem compellare: tum univerſi ſumptis majoribus poculis, Gheuſio nomini ſalutique fauſte ac feliciter comprecati, *Vivant Gheuſii*, plauſu ingenti ſtrepituque conclamare. Denique Brederodius ſub finem convivii, mantica, quæ forte domi reperta eſt, ad collum more emendicantium ſuſpenſa, ligneoque poculo vini pleno manu elato, convivis ſimul omnibus propinat: agitque gratias, quod ſe ad eam diem tanta animorum conſenſione comitati eſſent: eoque ſperare, conſervaturos in poſterum idem voluntatis propoſitum, ſtudiumque: ſibi eandem profecto mentem perpetuo futuram. quin etiam polliceri, ſe pro ea ſocietate, proque ſingulis

1566.

Inter pocula quæritur conjurationi & duci ejus nomen.

Gheuſiom nomen exponitur.

& magna compotantium hilaritate ſuſcipitur.

Addunt & inſignia factionis congruentia:

1566. gulis ſociorum, mortem, ſi opus ſit, libentiſſime ſubiturum. Ad ea verba magnis clamoribus ingeminatum, *Vivant Gheuſii.* Inde Brederodius vino prægustato, cyathum ac manticam prope aſſidenti tradit: à quo in alios atque in alios poculo illo atque ſacculo circumlatis, cum ſinguli, reſalutato Brederodio, inter bibendum eodem ferme carmine pro ſociorum ſalute caput devoverent ſuum, è menſa conſurrexere. Ac Brederodio ligneum vaſculum & manticam (nam ad illum redierant) parieti affigente, ſequuntur ceteri exemplum: & ſuum quique clavum parieti pangentes, ex uno in alium locum Inſignia illa tranſmovent, deridiculis ſane cæremoniis initiati. Quo tempore ſupervenientibus à Mansfeldii domo, ubi pranſi erant, Orangio, Egmontio, atque Hornano, repotatio reſtituta eſt, hoſpitibuſque bibentibus eadem pro Gheuſiis vota, permagnis acclamationibus, renovata. Hæc mihi comperta de hoc convivio ſunt ex arcanis epiſtolis & codicillis per eam occaſionem clam feſtinanterque ſubmiſſis ad Gubernatricem ab iis, qui pleraque à Sernapulio ſororis Brederodii marito audivere. Addunt aliqui, convivas jam madidos ſeſe vino indecore perfudiſſe, galeros permutaſſe, inverſos capitibus impoſuiſſe (mente nimirum de ſtatu jam verſa) atque aliis id genus intemperiis animum laxaſſe, quæ de multitudine & numero & mero corrupta haud difficile eſt credere. Hæc origo nominis Gheuſii fuit: quod nomen per contemptum à Barlamontio ſupplicantibus accommodatum tamquam catervæ ex decoctoribus mendiculiſque collectæ, ab ipſis in convivio temulentis agnitum, acceptumque, ac factioni ſuæ impoſitum, inter inconditas vociferationes, devotionesque vel pueris pudendas: poſtea à factione ad hæreſim, vicina ſcilicet cogitatione tranſmiſſum, hæreticorum rebelliumque Belgarum ita proprium manſit, ut quemadmodum Hugonotti per Galliam, ita Gheuſii per Belgium dicantur hære-

& devotiones mutuas:

& repotationem,

& temulentiæ laxamenta,

Inter quæ natum Gheuſium nomen Belgis hæreticis proprium.

hæretici. Neque vero intra hæc ſtetit prolapſa ſemel hominum licentia. Etenim non ſolum ſub veſperam ejus diei, cœnantibus apud Orangium Ludovico fratre, Brederodio, aliiſque compluribus fœderatis, unaque Hornano Comite, qui apud Orangium diverſabatur, eadem pro Gheuſiis vota, perſonante toto convivio repetita ſunt, ut biennio poſt Hornanus ipſe in quæſtione ab Duce Albano habita confeſſus eſt: ſed inde confidentiores effecti, ſtatuunt privatos extra parietes non ſine pompa Gheuſium nomen efferre, atque ex novitate etiam plauſum populi explorare: ſive quod animadverterent, Procerum nonnullis ea probari: ſive quod ſperarent, quidquid clam fecerant, excuſari, aut etiam laudi poſſe verti, ſi palam inſertoque Regis nomine facerent. Ergo per dies inſequentes tota urbe apparent conjurati veſtibus è panno cineracei coloris induti: alii ligneas lagunculas, ſcutellaſque, & caliculos (quæ pauperis ſupellex eſſe ſolet) pileis affigunt: plerique nummum primo exſculptum è cera, vel è ligno, poſtea excuſum ex auro argentove inſtar bullæ ſuſpendunt è collo, in cujus altera parte Philippi Regis cælata erat effigies, *hiſce cum verbis, ſed Gallicæ circumſcriptis, *Fideles Regi:* in altera viſebatur mantica quarum complexu manuum intercepta, circumque hæc verba legebantur, *Vſque ad manticam.* Poſtremo genas ac mentum raſitare incipiunt, relictis in ſuperiore tantum labro intortis utrimque productiſque barbulis, Turcarum more: credo ut vilem eam mendicantium ſpeciem ferocitate oris attollerent: ſeque ſimul ſupplices, ſimul metuendos oſtenderent. Suſpenſa interea civitas erat, ac ſermonum plena: pleriſque invaleſcente conjuratione lætis, ſperantibuſque per eas turbas conatumque Nobilium, ſe ab Inquiſitionis metu liberatum iri: multis ad ea ſpectacula tantum intentis, ac præſenti theatro geſtientibus, ſine cura reliquorum: paucis, quæ inde ſecutura eſſent mala, reputantibus.

[Margin notes:]
1566.
1568.
In lucem prodeunt Gheuſi.
cum ornatu & ſupellectili mendicantium, ſed inſigni cum bulla.
Arnol. Haven. l. 1 de novis Epiſc. & Franc. Haraus in An. Belg. & An. Societ. Ieſ. in Belg.
* *Fidels au Roy*,
juſques à la beſace.
& raſi Turcarum more.
Varie circa hæc affecta civitate.

1566.

Boni aliquid ex hoc modo. *I. Lipſ. in D. Virg. Hall. Flor. Haer. de init. l. 2. & Mich. ab Iſſel. in hiſt. ſui te Areſchotu: adorata Hallenſi Virgine, ejus & filii effigiem nummo expreſſam galero apponit.*

Vnum ex hac conjuratione proveniſſe ſub hoc tempus invenio Chriſtianæ rei emolumentum, quod in præſentia paucis evolvere locus admonet. Hallis, Hannoniæ in oppido, inclytum eſt multa per Belgium fama, Cælitum Reginæ ſimulacrum. Illuc religionis cauſa profectus Areſchoti Dux Philippus Crojus pro ea, quam à Majoribus hæreditariam habebat, in Hallenſem Virginem pietate, (nam ſacrum illud ſignum genti Crojæ acceptum referunt Annales Belgii) ejus Divæ imaginem filium Ieſum complexu foventis exprimendam argenteis aliquot numiſmatis curavit: atque illa, ut ſe recenti Gheuſiorum factioni opponeret, ipſe, quique cum eo erant Nobiles complures, in galeri ſpiram eleganter inſeruere, ceu ſymbolum & piæ peregrinationis, & Catholicæ nobilitatis. Cumque Bruxellis, ubi primum eo cum ornatu Areſchotus apparuit, multi Nobilium ſeu pietate in Dei Matrem, ſeu potentiorum imitatione (uti plerumque fit) in cultu veſtium, hujuſmodi capitis inſignia jam præferrent; gaviſam eo maxime ſtudio Gubernatricem, inter alia, quæ ſubinde Pio V ſummo Pontifici ſcribebat, ajunt hanc Belgarum pietatem illo præſertim rerum articulo ſummopere commendaſſe: Piumque, cui perquam grata res accidit, ad augendam Belgarum religionem, Numiſmata illa rite conſecraſſe: atque (ut Gubernatrici reſpondit) iis, qui ſacros ejuſmodi nummos Cælitum imaginibus notatos pie geſtarent pro Pontificia poteſtate noxarum animæ veniam impunitatemque dilargitum eſſe. Inde factum memorant, ut aucta per Belgium rei veneratione, ac Belgarum exemplo ubique terrarum per Orthodoxorum Provincias certatim excepto: ſacrorum ex metallo numiſmatum religio, per eam quam retuli occaſionem aut originem duxerit, aut certa ſuam tunc primum celebritatem derivaverit. Quod ſi ita ſe res habuit, hoc quoque adſcribi faſtis Belgicæ Nobilitatis, interque præcipua gentis Crojæ decora

Excipitur imitatione multorum: & commendatur à Gubernatrice apud Pont. Roman. *I. Ant. Gabut. in vit. Pii l. 6. c. 2.* *qui nummos hujuſmodi geſtantibus indulgentias impertitur.*

Atque hinc ſacrorum metal. origo ſeu celebritas per Orth. omnes: magna Belg. & Crojæ gentis laude.

non

non ſileri par fuit. At Brederodius ante diſceſ- 1566.
ſum ex urbe, poſtulata firmaturus ad Gubernatricem rediit, poſt ultimum congreſſum: aderant cum illo Bergenſis, Naſſavius, & Culemburgius, ſummates Gheuſianæ factionis; oblatoque novo libello, vetera poſtulavit. unum addidit, Moram illam expectandi ab Hiſpania Regii decreti, concitatis furentibuſque populorum animis importunam eſſe. ſe quidem pro ea, quam patriæ deberent, caritate, Gubernatrici aperuiſſe Belgarum vota in ſeditiones abſque dubio eruptura. Si nihilominus præcipiti malo remedia tam lenta & longinqua petere obfirmato animo ſederet; teſtari ſe Deum hominesque, quidquid adverſi contigerit, Belgicam Nobilitatem vacuam à culpa futuram. Sed nihil his mota Gubernatrix in ſe recipit, præciſuram tum moras omnes, feſtinatis in Hiſpaniam nunciis: tum occaſionem tumultuandi, admonitis Quæſitoribus, urbiumque Magiſtratibus, ut rem mitius procurent. Vnum ſe ab illis cum cura & ſerio flagitare, ut quando ſatis muneri ſuo factum putent, nova ſuper hæc moliri, alios fœderi adſcribere, privatos conventus agere deſiſtant: alioqui ſe omnino facturam, quod aſſerendæ in hiſce Provinciis veteri Religioni, Regiæque auctoritati convenire muneris ſui ratio perſuadebit. Atque in hæc verba à Gubernatrice, paulo poſt ab urbe, plerique conjuratorum diſceſſere: relictis, qui clam in omnia intenti, quidquid Bruxellis agitaretur, ſocios per Provinciam edocerent. Brederodius, Culemburgius, & Bergenſis ſimul abeuntes cum centum quinquaginta equitum comitatu, exploſis ante portas urbis militari gratulatione ſclopetis, primus quidem Antverpiam, reliqui duo in Geldriam receſſere, præmiſſo à Margarita celeri nuncio, qui de adventu Brederodii doceret Antverpiæ Magiſtratum, conſiliaque & facta ejus obſervaret. Qui Magiſtratus, etſi modeſte agere Brederodium retulit ad Margaritam, hæc tamen poſtea Regi ſcribens (facta nempe

8 April.

Gheuſii novum libellum porrigunt & moras Gubernatricis incuſant.

ſed illa blandis verbis exceptos.

&. ſui muneris admonitos dimittit.

10 April.

Brederodius Antverpiam abit.

14 Maji.

1566. certior aliunde) narrat, ex Antverpiana plebe ſupra quatuor hominum millia fuiſſe, qui ad cauponam, quo Brederodius urbem ingreſſus cum quadraginta tribus equitibus diverterat, accurrerunt: ipſumque, ubi eam frequentiam affuſam hoſpitio audivit, à prandio ſurrexiſſe, atque ingenti cum patera è feneſtra conſpicuum, ſubjectam in impluvio multitudinem ita allocutum eſſe. *Antverpiani, adſum hic ego, ut vos vel cum fortunarum mearum vitaque diſcrimine tegam, liberoſque aſſeram ab Inquiſitionis edictorumque tyrannide. Vos ſi mecum in hoc praclaro opere conſentitis, agite, & qui veſtrum ſalvam libertatem, me duce volent, propinatum hoc ſibi poculum, benevolentia mea ſignificationem genialiter accipiant, idque manus indicio conteſtentur.* His dictis, hauſtaque patera, ipſum ante alios manum extuliſſe, ſtatimque illorum pleroſque idem factitaſſe, elataque manu, atque incerto murmure accipere ſeſe illud amoris argumentum ſignificaviſſe, atque urbe poſtea excedentem eadem frequentia comitatos eſſe.

Vbi à magna hominum frequentia convenitur:

Quibus ille ſe ducem offert:

& accipitur.

FRAVS Gheuſiorum, mentientium patrocinium Equitum aurei Velleris,

Vix in urbes alii alias conjurati redierant, cum (ne fruſtra ſuſcepiſſe legationem viderentur) rumorem per Provincias ferunt rei ab ſe bene geſtæ: in eamque ſententiam libellum, Equitum aurei Velleris nomine, mentiuntur: ſive ut ſuam apud eum Ordinem gratiam potentiamque populis venditarent, ſive ut Equitum fidem Gubernatrici ſuſpectandam objicerent. Libelli verba hæc fuere: *Fides publica Fœderatis Nobilibus data Bruxellis ab aurei Velleris Equitibus, ſeptimo Idus Aprilis, anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi ſexti. Proceres quotquot hic ſumus, jurati per equeſtris Ordinis nomen, viris à Nobilium cœtu delectis, ac jure legitimoque in hanc urbem miſſis pollicemur, Eccleſiaſticos Quæſitores, ac reliquos Magiſtratus ex hoc die non carcere, non exilio, non proſcriptionibus in quemquam animadverſuros, ob Religionis cauſam; niſi ea cum populari ſeditione, publicique boni jactura conjuncta ſit. cujus tamen criminis non alii, præter Fœderatos,*

edito libello.

7 die.

tos, vindices ſunto. Id vero permiſſum eis volumus, donec aliter à Rege, aſſentientibus totius Belgii Ordinibus, decernatur. Inimvero perculit Gubernatricis animum hujus libelli primum fama, mox libellus ipſe propere conquiſitus, allatuſque. Nam etſi conjuratorum id eſſe impudens commentum non temere ſuſpicabatur, tamen ſummopere metuebat, ne pronis animis in eam fraudem ſeſe induerent populi, qui facile credunt quod exoptant, aut CREDERE ſe ſimulant, quo ſecurius excuſationem erratis obtendant. Certe intelligebat, anteaquam dolus detegeretur, multa committi poſſe adverſus Religionem, auctoritatemque Regis, quæ poſtea revocari aut corrigi cujuſdam induſtria nequirent. Et ſane non ea ſpe plerique concinnant ejuſmodi mendacia, quaſi diu fidem habitura: ſed ſatis curant, ſi tamdiu arripiantur, quamdiu homines in errorem inducti convellere ſtatum civitatis ſemel incipiant: ex quo fiat, ut temeritate dein agnita, ſimul deſperata venia, ſimul gliſcente licentia ac libidine peccandi, tumultum ex tumultu ſerant, feroces, timidique: atque IMMINENTIVM periculorum remedium, ipſa pericula arbitrantes. Nimirum ut ligneis fulturis armamentiſque parietum, ſic mendaciis aliqui utuntur. Vt enim illa ſuſpendendis fornicibus uſui ſunt; ubi ſuperaggeſtum ædificium ſtetit, abjiciuntur: ita hæc doloſi homines comminiſcuntur non alia gratia, niſi fraudis, quam architectantur, aliquamdiu ſuſtinendæ. ſi machinatio coaluit conſtititque, facile patiuntur figmenta ſua non eſſe diuturna, ſed tamquam ſubjices atque armamenta, ſtante jam opere, deponi ac rejici. Et Margarita quidem nihil cunctandum rata, accitis ad ſe, quos tum commode poterat, Sodalibus aurei Velleris (nam plerique eorum ob Sanctioris hebdomadæ ferias expiaturi conſcientiam, ad cœnobia, in ſua quiſque oppida, Nobilium more, ſeceſſerant) libellum oſtendit, quo inſpecto, perſancte affirmarunt Egmontius & Mans-

1566.

Trepidat primum Gubernatrix ad hujuſmodi dolos.

13 *April.*

qui antequam revincantur, jam vulnus infixere.

& hac mente ſparguntur.

temporariis parietum fulturis ſimiles.

Deinde negantibus aliquot Proceribus id factum à ſuo Ordine;

1566. Manſfeldius, qui primi advenerant, ab Sodalium Ordine nihil eorum ſcriptum dictumve. ideoque ſtatuitur, celeritate utendum, cum multitudo errore leviter aſperſa mendacium nondum penitus exſorbuerit: nec expectandum, ut lana atramento infecta novo inde colori accipiendo impar fiat. edocendos ea de re quamprimum Provinciarum Præfectos, ac ſingularum civitatum pagorumque Magiſtratus, miſſo ad eoſdem libelli, quem fœderati obtulerant, exemplo, cum adſcripta ad Marginem Gubernatricis reſponſione: ſimulque admonendos, ut ſi quid præterea vulgaretur à quopiam, commentum eſſe ſeditioſorum hominum pro certo habeant, & tamquam initia domeſticorum tumultuum, pro ea, quam à lege ac Principe habent, poteſtate coërceant. Hæ quamquam extemplo miſſæ provinciatim litteræ, non ideo tamen anteverterunt auditæ multis in locis creditæque jam fraudi, magna utique injuria, uti mox dicam, & avitæ Religionis & publicæ quietis. Quæ res impulit Gubernatricem, ut decretam paulo ante ex Senatusconſulto legationem in Hiſpaniam maturaret. Deſtinatus muneri erat Ioannes Glimæus Marchio Bergenſis, Hannoniæ Præfectus. Sed is; ſive refugiente conſcientia conſpectum Regis, ſive itineris moleſtiam Gubernatrici oſtentaturus; onus primum recuſaverat, dein admiſit, modo ſolus non legaretur. Additus itaque collega eſt, qui alias id muneris obierat, Tornaci Gubernator Florentius Momorantius Montinii Dominus. Vterque, quoniam ambigebant, an cordi futura eſſet Regi ea legatio, cum Gubernatrice tranſigunt, ut ipſa nuncio in Hiſpaniam feſtinato, Principem occupet, doceatque de illorum adventu: ſe interim ita moderaturos iter, donec idem nuncius ab Hiſpania revertens, occurrat in via cum regiis litteris, quibus ſignificetur, ſuſceptæ profectionis laborem Principi non ingratum eſſe. Et tamen hiſce cautionibus, quas veluti præſaga mali mente ſecuritati verius

15 April. fraudis admonet Provincias quam celeriter: nec tamen ubique in tempore. Hinc legationem in Hiſpaniam maturat: nominatis Bergenſi, atque Montinio:

Qui an grati futuri ſint Regi dubitant,

Ceu præſagi malorum.

rius

rius quam honori poſcebant, non effugerunt, quo minus in ea legatione vitam uterque reliquerit. Sed aliunde ſignificata eſt improſpera legatio. Etenim biduo ante diſceſſum Marchio Bergenſis in area Gubernatricis ædium inambulans, caſu impacta in tibiam lignea pila ab ludentibus ex adverſo, ictu non levi ſauciatur, affixuſque lecto profectionem differre coactus eſt. Crederes id ab illius accidiſſe genio, qui non contentus admonendo aurem ei vellicaſſe, nunc quaſi compedibus injectis, ne infauſtum iter ingrederetur, attineret pedes. Sed QVÆ unumquemque manent, præſentire, quam vitare, facilius eſt. Interim Gubernatrix, quando in celeritate tantum momenti erat, alterum legatorum, quamvis recuſantem, denique perpulit, ut ſecuturo, ubi convaluiſſet, Bergenſi præiret ipſe, doceretque Regem rerum Belgicarum ſtatum, præſertim poſt Nobilium poſtulata. Ob eam rem præter litteras, ac monita, reliquumque legationis inſtrumentum, libellum ei tradidit decem & octo capitibus complectentem præcipuas quaſque res hoc anno geſtas, quas ita Principi conſiderandas relinquat, ut ad extremum concludat, una Regis præſentia quam minimo impendio componi Belgium poſſe. Ante hujus tamen diſceſſum præmiſit Gubernatrix (uti cum ambobus legatis convenerat) Fabium Lembum Neapolitanum, veterum aulicum fidumque, cum ſecretis mandatis, compoſitoque commentario, in quo multa ex iis, quæ Montinio commiſerat, interpretatur. Præterea exemplar edictorum Caroli Cæſaris mittit, pœnis adverſus hæreticos ex Senatorum ac Theologorum ſententia paulum mitigatis: docetque temperamentum illud Provinciarum Ordinibus ob eam cauſam ſigillatim coactis oſtenſum, earumque pleriſque probatum eſſe: non tamen evulgandum à ſe, proponendumque populis, abſque juſſu Regis, ut vero jubeat, ac ſimul Pontificios Quæſitores ſtatuendi conſilium differat, impenſe precatur. Ita inſtructum præmiſſumque

1566.

28 *April.* Bergenſis caſu ſauciatus differt obitum.

Diſcedit Montinius.

quem præierat nuncius ſecreta perferens,

1566. 17 *Maji.* que ſextodecimo Kalend. Iunias Fabium Lembum, ſecutus eſt decimo poſt die Montinius, 17 *Jun. Madrid.* & quintodecimo Kalend. Iulias Mantuæ Carpetanorum exceptus quidem humaniter à Rege, audituſque ſæpius; pro rerum tamen definitione exſpectare Bergenſem collegam juſſus eſt, introſpecto jam tum Principis animo ea legatione haud facile permovendo. Et vero ne Belgarum poſtulatis accommodaret animum Rex ſatis & Religionis ac ſententiæ tenacem, non parum contulit Pii V Pontificis auctoritas: qui per internuncium ſuum Petrum Camajanum Aſculanorum Antiſtitem in eam Belgarum legationem intentum, aſſidue monebat, ne pateretur in Belgio quidquam imminui de Catholica Religione, ſed turbulentorum hominum perfidiam præſens ipſe, atque armatus ultum iret. Ob eamque cauſam Iulium Paveſium Surrentinorum Archiepiſcopum, quem Maximiliano Cæſari Nuncium allegabat, juſſit in Belgium divertere, ac ſuo nomine Margaritam Auſtriacam ParmenſemDucem pro Religionis ſtudio in Belgarum Provinciis moderandis prolixe laudare, animareque: atque in eam rem pecuniam atque adjumenta omnia polliceri. verti enim ejuſmodi cauſam, pro qua Tiaram ipſam non dubitaret exponere. Præterea cum eadem Gubernatrice deliberare de litteris Comiti Culembergio & Orangio Principi tradendis: quorum alterum Pontifex hortabatur, ut deſertis, in qua tranſiſſe ferebatur, hæreticorum partibus, avitæ Religioni reſtitueret ſe: admonebat alterum, ne in ſuo Arauſienſi Principatu tam multa ab hæreticis impune peccari, magna cum civitatum, ac præcipue Avenionenſis pernicie regionis, ſuſtineret. Sed Gubernatrix, cujus ſequi conſilium juſſus erat à Pontifice Nuncius, haud probavit Culemburgio litteras Apoſtolicas committi; ne forte, ut erat juvenis ingenio impotenti varioque, eas indecore ſuſciperet, haberetque. minore periculo agi poſſe cum Orangio; præſertim quod ea ſuper

Legati poſtulatis acquieſcit Rex.

animatus ad ulciſcendas Religionis injurias à Rom. Pont.

qui etiam internuncium ſuum ad Gubernatricem dirigit.

laudans illam, & adjumenta offerens.

Culemburg. & per eam litteras mittens Culemburgio atque Orangio.

Gubernatrici tamen haud viſum tradere illi:

ſuper re à Pio IV admonitus olim fuerat, non ſine metu amittendi Principatus. ſe nihilominus occupaturam ejus animum, ne imparatum Nuncius offenderet. Ceterum quod ad opem ſpectat Pontificis nomine liberaliter oblatam, agnoſcere ſe Paſtoris vigilantiſſimi caritatem, eaque gratia cupere ſe ad ejus repræſentari pedes, ac venerabundam oſculari. Ea tamen ſubſidia admitti à ſe niſi facta ab Rege poteſtate, non poſſe. Pro certo autem Sanctitati ejus polliceri, Religionis cauſam ſibi perpetuo futuram, uti ad eum diem profecto fuerat, vita ipſa cariorem. Denique de Epiſcoporum ſtudio atque induſtria (hoc enim quoque ab ea Nuncius exquiſierat) ſcite partiteque diſſeruit, ſingulorum mores ac vitam, quique objurgatione ac ſtimulis, quique laude aut commiſeratione digni eſſent, appoſite aperiens. Quæ cum vera eſſe, ſimulque congreſſum Orangii proclivio rem (nempe ex Gubernatricis anticipatione) Nuncius comperiſſet, admiratus feminæ ſolertiam pietatemque, pollicitus eſt, palam relaturum ſe Pontifici Romanæque Aulæ, Religionem, cujus timeri caſus quotidie poſſet in Belgio, Margaritæ vigilantia prudentiaque perſtare. Sed non ideo factiones ac turbæ remittebant. Etenim reverſis, uti ſupra memoravi, ſuas in Provincias conjuratis, evulgataque fama impunitatis ac fidei publicæ ab Equitibus aurei Velleris propoſitæ: redire paſſim è finitimis locis, qui hæreſis cauſa ejecti fuerant: quique clam in Belgio deliteſcebant, apparere: excipere laudibus Gheuſium nomen, illos appellare vindices libertatis, illis patrocinium ſui commendare. Inde fœderatorum numerus præſertim Antverpiæ augeri, & Gheuſiorum ornatus atque Inſignia etiam à mercatoribus uſurpari cœpta. Quin & nova tunc conſpiratio popularium apparuit præferentium in galeris, præter manticam nummis inſculptam, tornata viatorum bacilla in crucem commiſſa: quo credo ſignificarent, abituros ſeſe à patria peregrinabundos, ac

1566.
15 Decemb. 1563.
Sed huic quem ipſa ante diſponit. Interim pecuniam à Pontifice oblatam non admittit.

Suas erga Religionem curas,

& Epiſcoporum mores Nuncio demonſtrat:

pietatem ejus, & prudentiam admiranti.

Gheuſiorum creſcit audacia ex opinione impunitatis.

Nova illorum conſpiratio,

& ornatus.

1566. ac libertatem alibi quæſituros. Quas conjuratorum alias ex aliis ſamilias ſobolem eſſe ejus conſpirationis, quam Dynaſtæ duobus ante annis adverſus Granvellanum Cardinalem cucullis primum, dein jaculis inierunt, ſcribit ad Regem Gubernatrix. Sed quæ tunc aulæ privata diſſenſio, atque ambitio paucorum fuit, poſtea in publicum Provinciarum diſſidium verſa eſt. Adeo PRINCIPES viri nunquam ſoli peccant: & VITIA dum transferuntur, quaſi contractis per manum ſordibus, ingraveſcunt.

Vnde exemplum ſumpſerint hæ factiones.

17 *Maji.*

Quibus parum medetur aut Gubernatricis ſollicit. 6 *Maji.* 21 *Maji.* aut Regis litteræ blandæ quidem,

Neque magnopere proficiebant aut Gubernatricis litteræ ad Magiſtratus, de confiċto Procerum nominibus libello: aut Regis ad Gubernatricem ac Provincias per eos dies acceptæ: quibus litteris Rex pollicebatur, ſecurum jam ſe ab Turcarum ac Maurorum armis, iter adornaturum ad Belgas, ſeveritatemque, ſi qua eſſet, edictorum Patris coram emolliturum, interea ne quid turbaretur, Procerum virtuti confidere, qua innixus ſicuti neque Parens Cæſar, neque ipſe Rex ullos umquam hoſtes formidaverit; ita nunc eorundem opera, ſeditionem paucorum hominum facile compoſiturum. Veniam tamen, ſecuritatemque, quam Gubernatrix nonnullis antea per litteras flagitaverat, conſtantius fortaſſe, quam opportunius diſtulit in aliud tempus: quo tempore ingraveſcentibus malis, & tamquam corrupta remediorum tempeſtivitate, perdidit ipſe beneficium ſuum.

15 *Mart.* ſed veniam importune differentes.

1570,

IRRVPTIO hæreticorum undique in Belgium.

Et ſane mala non ſigillatim aut per intervalla, ſed nexa inter ſeſe, atque impetu creſcebant. Quippe finitimis è locis intenti hæreticorum magiſtri in Belgarum diſcordias, atque adeo in opportunitatem extrudendæ peregrinæ mercis, novique Euangelii venditandi, certatim effuſi à Gallia, Germaniaque, ex illa Calviniani, ex hac Anabaptiſtæ ac Lutheriani, proximas quique ſedes invadunt. Ac primum agris nocturnos conventus agitare: deinde ſeceſſu blandiente, ſimul metu ne forte compoſitis controverſiis amitterent ipſi rei bene gerendæ

clam primum,

occa-

occaſionem, anticipandum rati, luce palam oſtendere ſeſe, atque ad accurrentem è pagis oppidiſque multitudinem de Hiſpanorum tyrannide, de corrupta à Pontificiis religione, de puro ſinceroque Euangelio confidentiſſime concionari. Augebat impudentiam æmulatio, quod Calviniani majore quidem, quam cæteri concurſu plauſuque, ſed quam Lutheriani minore aſſeclarum potentia frequentarentur: Anabaptiſtæ Lutherianis numero ſuperiores à Calvinianis vincerentur: utroſque vero ſectatorum Nobilitate Lutheriani ſuperarent. Ex quo fiebat, ut ardenti animorum concertatione per oppida urbeſque, tamquam vacuam poſſeſſionem inituri feſtinarent, familiæ quippe ſuæ intenti, uni infenſi omnes. Qua tempeſtate Belgium multo maxime viſum eſt miſerum ac luctuoſum: cum ejus complures nobilioreſque Provinciæ hinc atque hinc momento interceptæ, in alios atque in alios errores factioneſque diſtraherentur lacerarenturque: cum homines impuri, fideique humanæ juxta ac divinæ deſertores: cum poſtremi quique apud ſuos, ac Germaniæ Galliæque ejectamenta, regnum ſibi neſcio quod in Belgio pollicentes, per oppida tamquam emiſſæ ex Inferis Furiæ curſitarent, turbulentis concionibus, famoſis carminibus, ſpe, metu, ſuſpicionibus omnia complerent: cum ad hoſce novi Euangelii præcones audiendos tanta vicanorum præcipue paganorumque, dein oppidanorum etiam multitudo, aviditate incredibile convolaret; ut ſemel in agro Tornacenſi facile ſuperaverint octo hominum millia, frequentiore adhuc concione prope Inſulas confluxerint, ad Antverpiam vero una die tredecim, altera quatuordecim, neque poſt multo ſexdecim millia exceſſerint: cum denique graſſante licentia, multis in locis, præſertim apud Valencenam, atque in Flandriæ limite, matrimonia in campis celebrarentur, infanteſque baptiſmo luſtrarentur Calviniano ritu: idque ut tuto peragerent, ac hoſce conventus

1566.
mox aperte concionabundi.

Tres eorum claſſes.

Calviniani. Anabaptiſtæ. Lutheriani.

Catholicis.

eorum notæ.

Mira ad eos audiendos frequentia.

L'Iſle.

& ad ſacramenta ritu hæretico celebranda.

1566. tus concioneſque armati ac minitabundi convenirent. Scio non mediocriter admiraturos, qui hæc legent, nam & dum eadem gererentur, obſtupuiſſe Belgas ipſos accepi; unde populis tantus concionum audiendarum ſubito injectus ardor, ut neque edictis Magiſtratuum, neque immiſſis lictoribus, neque ullo reſpectu legum contineri poſſent, quin relictis oppidis raptim in agros ad hujuſmodi cœtus cum parvis liberis viri mulieresque properarent. Sed, ut in multitudine, non idem omnibus incitamentum. Etenim mihi jam pridem abjecta ex animo Catholica Religione, ad accipienda hæreticorum placita, exercendaque eorum ſacra peralacriter exibant, ſecumque eodem impetu avocabant alios quo porro pergerent ignaros, ac prope invitos, ſed qui occurſu multitudinis abrepti, ceu fluminibus innatantes non tam ibant, quam ferebantur. Plures trahebat novitas rerum, & cupido noſcendi, quid tandem Religionis externi homines afferrent è Saxonia, aut Geneva, quibus è ſedibus tam multa eos patraviſſe per reliquas Provincias ac Regna, rumor ante pertulerat. Nec paucos alliciebant cantilenæ, quibus Davidis Pſalmi Gallicis metris ac numeris illigati à Maroto ac Beza, ut olim memoravimus, magnis per agros agminibus canebantur Genevatum ritu. Sed longe plurimos obtrectationes irriſioneſque rapiebant concionalium miniſtrorum: inter quos, ut quiſque litteris illitteratioribus inſtructus, dummodo ad audendum projectior, & captare plauſus circulatorium in morem doctior, ita grandioribus figmentis ac nugis Romanum Pontificem, Tridentinos Patres, Eccleſiaſticos Quæſitores, ſanctiſſima quæque enormiter immodiceque, ſed accommodate ad animos imperitæ multitudinis vellicabant: applaudentibus tamquam in theatro univerſis, & ea quæ dicebantur, non æſtimatione recti, ſed aurium voluptate metientibus. ut quamvis paulo prudentiores intelligerent, inania

Unde tanta concionum ſitis,

Aliquos ſtudium hæreſis trahebat:

Multos novitas:

Alios Pſalmorum cantilenæ, 1562.

plurimos ex obtrectationibus irriſionibuſque voluptas.

inania ſibi venditari, ac meras fabulas; gauderent tamen decipi, decepturi ipſi mox alios, eademque ceu comperta, narraturi. Vſque adeo CALVMNIÆ ac maledicta ſine ullo veri falſive diſcrimine avide accipiuntur, avide communicantur. Accedebant poſtremo factiones, in quas diſtractis civitatibus, dum quæ Gallis finitimæ Calvinum, quæ Germanis Lutherum enixe fovent, conciones ab rerum etiam talium incurioſis, ſolo nationum certamine frequentabantur. Neque Gubernatrix interea quidquam omittebat, ſi qua via poſſet ingruentibus undique malis occurrere. Marchionem Bergenſem, recuperata utcumque valetudine, in Hiſpaniam ſollicite dimittit, qui quæ oculis ſpectaverit ipſe, ſubjiciat Regis animo: ſuadeatque, ut Inquiſitionis cogitationem intermittat, & ſeveritatem edictorum mitigatam velit: idque quam celerrime, ne dum conſulitur in Hiſpania, Belgium penitus peſſum eat. Quod vero Bergenſis iterum morbo implicitus ſubſiſteret apud Pictonas in Gallia, monuit illum, præmitteret interea fidum aliquem aulicorum, qui commiſſas ſibi litteras ac mandata Regi exponeret, quod ab ejus Oeconomo factum eſt octavo Kalend. Auguſti. Præterea cum reſciſſet à Magiſtratu Antverpiano, externis hominibus urbem quotidie compleri; eos edicto ex Senatorum ſententia compoſito abire juſſit. Quin etiam ſuadentibus eorum multis, ut pœnas per eam occaſionem renovaret in exules qui Belgium repeterent, in famoſorum carminum ſcriptores, recitatoreſque, in omnes qui hæreticorum conventus & conciones adirent; quamquam illa diu dubitavit, quod ex una parte intelligeret, inſanæ multitudinis contumaciam nequaquam poſſe coërceri abſque milite, cujus tunc cogendi facultas non erat, ideoque SAPIENTIVS eſſe abſtinere à ferendis legibus, quarum injuriam ulciſci non poſſis: ex altera tamen parte ne ſedendo ceſſandoque

1566.

& augebatur frequentia æmulatione nationum.

qua neceſſitate Gubernatrix Bergenſem in Hiſpaniam impellit, proque illo in morbum relapſo, Oeconomum ejus.

Poiction.

25 Iul. Advenas edicto ejicit.

De concionibus quid præcipue ſtatuat, addubitat.

1566. doque indormire tantis malis, eoque turbas alere pervicacium videretur; vetera edicta inſtauravit, auxitque, ſed incaſſum pleraque. Conciones certe nihil propterea intermiſſæ: imo quia prohibitæ, flagrantiori ſtudio quæri cœptæ. VITIO generis humani majora omnia concipientis, dum vetantur: Antverpiæ potiſſimum contumacia graſſabatur: quippe in urbe Gallos inter Germanoſque media, ideoque factionibus obnoxia. Ex qua paucis diebus poſt edictum, cum ad ſolitos agrarios cætus egreſſi eſſent hinc Lutheri, inde Calvini fautores; cumque hi non pauciores quindecim millibus conveniſſent, aucta ex numero confidentia ſub concionis finem, ipſum Calviniani Euangelii buccinatorem equo imponunt, & tamquam in triumpho, magno equitum peditumque comitatu in urbem referunt. Magiſtratus nihil tunc auſus contra repentinum malum, ſatis habuit Margaritam propere commonere, ac rogare, ut quoniam plerique verebantur, ne per eas turbas aliquo demum tumultu involveretur urbs, præſentia ſua Antverpiæ auxilium ferre ne gravaretur. Et ipſa quaſi jam jam itura, Carolum Brimæum Comitem Meganum, fidum fortemque Ducem, Antverpiam præcedere, quantumque opis ac fidei foret in civibus ad coërcendas hujuſmodi ſeditiones, explorare juſſit: ne præſens videre cogeretur ea, quæ minore periculo auctoritatis audiuntur è longinquo. Verum viſo Comite, tumultuari civitas cœpit, vociferante paſſim plebe, Meganum infenſo Gheuſiis animo veniſſe, ſecuturum paulo poſt cum duodecim vexillis Comitem Arembergium, tum vero Gubernatricem occupata militibus Antverpia, ſuperventuram, ac pro arbitratu Pontificium tribunal erecturam Hiſpanica ſeveritate, arcemque valido cum præſidio impoſituram urbi. quo jugo demum accepto, Brabantinos ea imperia paſſuros, quibus per Italiam Mediolanenſes ac Neapolitani premuntur, ſimili artificio

Renovat contra eas edicta, & crescunt prohibitæ, Antverpiæ præſertim:

quo evocata Gubernatrix,

præmittit Comitem Meganum.

Sed adverſus illum tumultuante plebe:

ficio capti. Hoc autem vulgi tumultu indies crebreſcente, Gubernatrix Meganum inde amovit, quaſi Geldriæ præfecturæ ſuæ, perneceſſarium. Cumque Magiſtratus urbis, repetitis nunciis, expoſceret à Gubernatrice Orangium, efflagitante illum populo, nec alium facile paſſuro: & Orangius ipſe ſuam in eo munere fidem operamque ampliſſime promitteret, Margarita inops conſilii, cum intuta omnia videret, tandem ne diffidere ejus virtuti promiſſiſque videretur, atque adeo ne in eo rerum articulo tantum virum inſigni offenſum repulſa penitus abalienaret: Antverpiæ motus componendos Orangio cõmmiſit. Eunti progreſſus eſt obviam ad mille paſſus, magno ab Antverpia comitatu Brederodius, exploſiſque utrimque militari ſalutatione ſclopetis, conjuncto agmine proceſſere, tanta mortalium frequentia partim occurſantium per vias, partim proſpectantium è tumulis tectiſque villarum, ut deſerta à civibus Antverpia credi poſſet: Orangio nihil propterea in ſpeciem elato. ſeu pertinere id ad magnitudinem animi exiſtimavit, ſeu potius timuit, ne apud Dominantes officeret ſibi immodicus populorum plauſus. Itaque hominum catervam circa ipſum occinere incipientium Gallica Davidis carmina, extemplo ſilere juſſit. aliis ſubinde atque aliis quamplurimis conclamántibus, *Vivant Gheuſii*, ſilentium manu ſæpius indixit. imo conſertam pro mœnibus urbis hominum multitudinem eadem pro Gheuſiis vota majori quam uſquam plauſu geminantium, cum fruſtra nutibus inhiberet, aliquanto commotior addidit, Viderent, per Deum, quid agerent, ne, ſi pergerent, eos aliquando pœniteret. Sed nihil contumacius, quam cum Antverpiam ingreſſo, perque urbem equitante, multis in locis acclamatum eſt in hunc modum, *En qui nobis libertatem affert: en qui confeſſionem Auguſtanam affert. Non jam opus fœderatis Nobilibus habemus: hunc in poſterum conſectabimur; huic ſupplices libellos*

1566.

transfertur alio.

Atque à populo efflagitatus Orangius.

daturque.

Adventanti occurrit magna mortalium multitudo.

Quorum plauſus, & hæreticorum acclamationes ipſe cohibet.

1566. *bellos operemus*. At ille offendi ſe iis vocibus, præſente maxime Brederodio, teſtatus in curiam deſcendit; eaque nocte cum Magiſtratu agere inſtituit de populo ad obſequium reverentiamque priſtinam revocando: de mercatoribus à diſceſſu, quem meditabantur, abſtrahendis; de turbulentis hæreticorum concionibus diſſipandis. his enim cum mandatis venerat à Gubernatrice. Sed dum remedia in Senatu quæruntur, foris per eadem incrementa vigebat morbus: concioneſque nunquam infrequentiores quatuor hominum millibus habebantur, magno utique Gubernatricis mœrore, quæ crebris propterea litteris modo Senatum populumque promiſſionis admonebat, qua ſe Regi obſtrinxerant, cum (ne Epiſcopum acciperet Antverpia) Religionis curam ſeſe habituros ſupra omnem Epiſcopi ſedulitatem, ſpoponderunt: modo Orangium ob ea quibus ipſe occurrerat mala, collaudabat animabatque: ſimul in mentem ei revocabat munus ſuum, fidem Regi, ipſique Gubernatrici in hac expeditione obligatam, adverſam de illo ſuſpicionem multorum, cujus aut alendæ aut profligandæ in manu eſſet occaſio. Cum ecce novus repente motus avocat alio Gubernatricis animum.

Deque mali remediis agitat.

nihil remittentibus per agros concionibus,

ob quæ Senatum Antverp. merito increpat Gubernatrix: & Orang. varie aggreditur.

Nunciatur Gheuſios fœderatos nova moliri, eoſque (circiter duo millia) conventuros Trudonopolim, in eaque Leodienſis Epiſcopi urbe deliberaturos, an arma ſuſcepturi ſint, animato ubique populo. De armis falſo nunciatum: conſilium conveniendi certum erat, ſcripſitque ad vicinas ea de re litteras, exeunte Iunio, Brederodius, ac reliqui conjurationis Duces, conventu ad pridie Idus Iulias indicto. Suſceperat partes rei conficiendæ cum Epiſcopo Ludovicus Naſſavius, miſſo ad eum Villerii Domino, uno ex fœderatis, qui & Ludovici & ſociorum nomine Trudonopolim habendo conventui impetraret. Leodienſis, excuſatis Cæſareis legibus, quibus hujuſmodi cœtus

CONVENTUS Gheuſiorum Trudonopoli. San Truden. ſive Centron.

14 die. Gerardus Grosbechus Epiſc. Leod. eam urbem à Leodienſi Epiſcopo petunt,

tus per urbes Imperii vetantur, rem totam Margaritæ ſignificat ſecretis litterarum notis occultatam: ſimul oppidi Præfecto mandat, ne venientes admittat. Sed oppidani, metu ne illi, ſi prohiberentur, infenſi meſſem corrumperent, & villas & caſas per agros incenderent; Brederodium, ac reliquos ſine contentione oppido accipiunt. In hoc conventu, qui medio Iulio menſe cœptus, extremo abſolutus eſt, duo agitata. Primum, qua ſecuritate cavere ſibi deberent, ſi forte Rex ulciſci quemquam eorum vellet? deinde, petendumne aliud quid eſſet ab Rege, præter id quod ſuper Inquiſitione atque edictis poſtulaverant Aprili menſe? Et ſecuritatem quidem poſtulandam eſſe à Margarita, cenſuere omnes, in altero diſſenſere: cum alii affirmarent, nihil ultra moliendum, impetratis iis, quorum cauſa conſpiraverant: alii, quando prima ſuccedebant, porro pergendum, poſtulandumque, Ne certa populis Religio præſcriberetur, ſed liberum cuique foret, quam vellet, ſequi. Verum multis turpi illa ſententia vehementer offenſis, eoque paulatim abeuntibus à fœdere. (inter quos Carolum Mansfeldium Erneſti filium fuiſſe comperio) nihil certi definitum eſt. An vero inter hæreticos ipſos, clam ceteris, agitatum ſit de ea, quæ per Belgium ſecuta eſt, violatione ſacrarum Imaginum, à nobis in loco memorabitur. Dum hæc agebantur, Orangium atque Egmontium qui conjuratos ab hujuſmodi cœtibus abſterrerent, miſerat Gubernatrix; non quod ignoraret, quantum utrique credere deberet, ſed ut ea ſignificatione, fiduciæ, rerumque communicatione, ſibi eos devinciret, iiſque occaſionem præberet rei bene gerendæ, ideoque promerendæ Regis gratiæ. Illi Brederodium, ac Fœderatorum præcipuos ad colloquium evocant in pagum Antverpiæ vicinum, *Dufflam* appellant: atque inter alia Gubernatricis nomine eos hortantur, Ne hujuſmodi cœtus aliquid novi agitent, dum ſuper ea re inte-

1566. qui negat: ſed oppidanis admittentibus,

conventus in ea cogitur, in quo de ſecuritate poſtulanda conſenſere omnes.

de libertate religionis diſſenſere.

Non multo poſt. Diſturbando conventui mittuntur à Gubernatrice Orangius & Egmontius;

qui fœderatos ſponſionis ſuæ admonent,

1566. integrum Regis judicium expectatur : quin potius populum in dies contumaciorem, ipſi (uti ſpoponderant) pro ſua apud multitudinem auctoritate coërceant. Brederodius ejus colloquii capita, novem erant, litteris commiſſa Trudonopolim ad ſocios defert: viſumque omnibus, Ludovicum Naſſavium cum duodecim Nobilium comitatu mittere ad Gubernatricem, eique libellum novem quoque capitibus conſtantem offerre: quo partim ſe perpurgabant adeo non timide, ut oblivionem præteritorum, quam Gubernatrix polliceri videbatur omnino reſpuerent, dicerentque, quæ ipſi perpetraſſent, prædicatione quam taciturnitate digniora eſſe: partim expoſcebant, ut Gubernatrix publicis litteris tum ſuis, tum Procerum aurei velleris, ſecuros eos à vi armiſque redderet, quæ contra eorum ſocietatem parari vulgo dicebantur: præterea ut Orangium, Egmontium, atque Hornanum ſumma cum auctoritate præficeret curandis Fœderatorum rebus, componendiſque cum Rege: ut denique generalis Belgicorum Ordinum conventus indiceretur. ſic enim reſtitutum iri priſtinam Patriæ tranquillitatem certo ſpondebant, alioqui externa remedia quamvis invitos poſtremo quæſituros. Gubernatrix perlectis in Senatu litteris, auditiſque eorum qui aderant ſententiis, Ludovico ſociiſque (qui vulgari joco duodecim Apoſtoli dicebantur) reſpondet, Septimo Kalend. Septembris Bruxellas adfuturos Equites aurei Velleris, atque una cum illis ſuper ea re conſilium inituram. Inter hæc Antverpiam reverſus Orangius, cum remedii nihil ea urbs admitteret, Gubernatricem monet, ſollicitari ſe à civibus, ut urbis adminiſtrationem capeſſeret, ad ejuſque ſecuritatem præſidiarios milites pro imperio adhiberet. Annuente Gubernatrice, non modo milites ſcribit, ſed etiam corporis cuſtodes ab eadem poſtulare auſus, impetrat: urbiſque Gubernatorem lætus agit, mox & Princi-

San Trudon. ſed illi nova legatione à Gubernatrice multa flagitant.

Ipſa reſponſionem differt.

26 *Aug.* Coërcendæ Antverpiæ Gubernatorem ſe nominari cupit Orangius, & nominatur: impetratis etiam corporis cuſtodibus, non ſine concedentis culpa.

ci-

cipem acturus. nimia profecto Margaritæ indulgentia, dum per hæc benefacta ſtudet Orangium aut efficere, aut ſaltem credi Regiarum partium. Sed auxilii tamdiu ab Hiſpania flagitati deſperatio ut metum, ita indulgentiam Gubernatricis intendebat. Cum tandem, Montinii opera apud Regem agentis, litteræ ab Hiſpania perferuntur, quibus quæ tria toties popoſcerat Margarita, ea Rex omnia, ſed certis conditionibus, dabat. Nam Eccleſiaſticos Quæſitores removeri permittebat, modo Epiſcopis in ſuas ſedes ante inductis: certum enim ſibi fixumque, Religionem nudare illorum præſidio nolle, qui ejus cauſas cognoſcerent, injurias vindicarent. Edictis Imperatoriis adhiberi placebat modum aliquem à Belgico Senatu, ſed ab Hiſpano cognoſcendum probandumque prius, quam Provinciis promulgaretur. Denique ajebat concedi veniam poſſe conjuratis aliiſque, ſed poſt illa duo in tuto poſita. Verum hæc remedia ſero proveniebant ab Hiſpania, cum jam in Belgio, mutata rerum facie, hæreticorum ac popularium furori in templa & ſacra omnia palam invadentium, alia nempe via occurrendum erat.

1566. Regis litteræ annuentis petitionibus Gubernatricis, à conditionibus ingratæ; & à mora inutiles.

Et ea quiden clades (qua profecto, ſi quis repentinam Religionis injuriam, ſi feſtinantium rabiem, ſi eorundem paucitatem obſcuritatemque conſideret, haud facile ullam legerit aliquando funeſtiorem) quibus è locis, quorumve conſilio importata ſit in Belgium, non aliter, quam de cauſis principiiſque exortæ ſubito peſtilentiæ dubitatum eſt. Ego ex multorum litteris, propius vero crediderim, id malum ab Calvinianis Genevatibus illatum eſſe à propinqua Gallia digreſſis, an ultro immiſſis? ſic enim Petrus Erneſtus Mansfeldius Gubernatricem docuit, hæc Regem; ſic eamdem clam admonuit Petrus Ceballius Hiſpanus vetus Centurio. Condæum Principem, treſque Colinios fratres Hugonotorum Duces, ut dominante per Belgium hæreſi, firmarent ipſi in Gallia

DE TEMPLORVM depopulatione.

Vide ea clades immiſſa in Belgium. 21 *Auguſt.* Quorum externorum inſtigationes.

1566. partes ſuas; per emiſſarios quotidie ſollicitare in hiſce Provinciis hæreticos ad audendum, militemque eis & arma abunde polliceri: ac ſimilia Angliæ Reginam oſtentare Belgis. Idque cum eo congruit, quod ab Hæreticis de-

San Trudon. cretum ferunt in conventu Trudonopoli habita à Gheuſiis fœderatis, quorum in numero cum Præfectus Gallici maris, aliique ex eo regno cenſerentur, facile inter illos de turbando per

& Belgæ cur eam adjuverint, eam occaſionem Belgio convenire potuit. Verum ad hæc arcana accedebant alia, quæ cernebantur palam. Namque populus partim hæreſi corruptus, partim Inquiſitionis metu anxius, effuſe favebat hæreticis, qui illud tribunal everſum ibant. Multitudinis patrocinium libentiſſime ſuſceperant Gheuſii conjurati, quod eadem labe affecti eſſent eorum multi, omnes vero eſſe ſe populi arbitros gauderent. Dynaſtæ ac Proceres alii alio trahebant. quæ pars Religioni ac Regi fida, ea infirmior: quæ validior, ea turbarum palam conſcia, clam adjutrix ha-

18 Auguſt. bebatur. Quin etiam conſtare jam ſibi ſcripſit ad Regem Gubernatrix, Orangii conſilium eſſe, inter eos tumultus, Belgii dominatum invadere, ac ſocios, inter quos id convenerat,

Dies Iconomachiæ decretus, locus; in partem adſciſcere. Ergo pervigilio magnæ Dei matris cœlo illatæ, templorum depopulatio in Belgio cœpta eſt, initio ſumpto ab inferiore Flandria, quæ intra Liſam fluvium &

conditio Iconomachorum. occiduum mare protenditur. Hic homines pauci ex infima hæreticorum plebe, quibus ſe prædonum manus immiſcuerat, ad decretum facinori diem, bellum, Superis moturi, non alio quam impietatis ſuæ ductu, conveniunt.

arma. Arma illis baculi, ſecures, mallei, ſcalæ, funes, demoliendo quam pugnando aptiora: pau-

Sant Omer. A pagis cladem exordiuntur, ci ſclopis gladiiſque muniti. Hoc apparatu tamquam emiſſæ ab Orco Furiæ, in pagos vicoſque circa Audomaropolim irrumpunt: ſacrarum ædium, ac cœnobiorum aditus, ſi quos reperiunt occluſos, illico frangunt: cultores ſubita vi conſternatos fugant, aras evertunt,

Cæli-

Cælitum ſigna deturbant, ſacras Imagines diſcerpunt, quidquid Deo Diviſque dicatum vident, disjiciunt, proculcant, comminuunt, inſtantibus à tergo hæreticorum anteſignanis, atque ut ſtrenue pergerent, ac vires omnes adverſus idola profunderent, adhortantibus. Illi ſucceſſu læti, & quoniam velitatio per agros prima ſucceſſerat, proripiunt inde ſeſe, atque unanimi conſenſu Ipras conclamant. Nempe urbem Calvinianis non infrequentem, & in quam, præter patrocinii ſpem, attrahebat illos odium adverſus Epiſcopum Martinum Rithovium, virum egregie pium doctumque, iiſque virtutibus iram hæreticorum promeritum. Quare rapido illuc curſu contendunt, aggregante paſſim ſeſe in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque. Atque ut nivium globus è montis faſtigio præceps augeſcit novo ſemper acceſſu nivium, inter quas devolvitur involviturque; ſic iſti novis prædæ ſociis ſe per viam addentibus, quo latius procedunt, eo majori minaciorique agmine debacchantur. Cumque circum Ipras, per aliquot minores pagos volitaſſent, ipſo Aſſumptæ Virginis die apertis ab Iprenſi populo portis, urbem ingrediuntur, rectaque ad templum maximum curſum intendentes, diviſis operis, alii ſcalis admotis pictos templi parietes ac tabulas malleis baculiſque corrumpunt: alii cancellos, ſubſellia, ſuggeſtum ſecuribus perfringunt: alii prægrandes Chriſti Domini Sanctorumque ſtatuas projectis funibus è ſuis loculamentis affligunt ad terram: ſacra alii vaſa diripiunt, ſacros codices comburunt, ſacris veſtibus aras denudant; idque tanta ſecuritate, tam nullo Magiſtratuum Sacerdotumque reſpectu, ut miſſi illuc publico nomine, ac civitatis ære conducti viderentur. Quin etiam eodem furore ſuccenſa Iprenſis Epiſcopi bibliotheca, ad reliqua procurrant urbis templa atque cœnobia, repetuntque quæ ante patraverant ſcelera, & quia feliciter evenerant, majora ſuperaddunt. Integrum diem

1566.

Inde in urbes.

Ipras intrant.

Ædem principem depopulantur.

Bibliothecam incendunt.

1566. diem ea Sacrorum direptio tenuit: populo partim attonito, nec homines illos, ſed hominum ſpecie funeſtas Inferorum larvas opinantes; partim læto, quod reperti eſſent qui ſemel ea perfeciſſent, quæ ipſi animo ſæpius agitaſſent. Nec magiſtratibus Senatoribuſque major Religionis cura fuit; ſive eis ſubita irruptio facultatem conſiliumque præripuit; ſive communicati ante facinoris conſcientia deſides & incurioſos domi continuit: omnes certe repentinam cladem ſine ulla remediorum proviſione, quod in procella ac tempeſtate accidit, territi ac vitabundi ſpectabant. Poſtero die aliæ ſacrilegorum catervæ vel ex compoſito vel capto ex iis, quæ Audomaropoli perlata jam erant exemplo, impoſita Liſæ oppida Menariacum, Cominæum, Viroviacum, aliaque prope Cortracum eodem impetu percurrunt, atque in templis ſacra omnia, quæ tractim poterant, abripiunt: cetera ferro, aut igne diſperdunt. Inde fluvium tranſgreſſi per Inſulenſem agrum ſeſe effundunt, Inſulenſibus ipſis ſe ad prædam aggregantibus: direptoque opulento cœnobio, Marquettam vocant, lymphati furenteſque pars Duacum, pars Seclinium properant. Sed obvii Seclinienſes, aliique ejus viciniæ coloni, raptis unde unde telis, paratos ſeſe ad propulſandam Religionis injuriam oſtendunt, niſi prædones curſum alio vertant. Pergentes tamen illos eadem audacia ac perrumpere conantes, infeſtis armis undique aggrediuntur ruſtici; cæſiſque eorum pluribus, reliquos palantes ac trepidos fugant, multos in paludes ac flumen præcipites agunt, nonnullos velut per triumphum captivos in oppidum abducunt. Sed quota hæc pars ultionis, cum eodem tempore tota ferme Flandria idem bellum Deo Diviſque omnibus ab impuris Iconomachis inferretur, obſiſtente nullo? Enimvero furioſæ cladis nuncius præter modum afflixit animum Gubernatricis: quæ ingenti mœrore ad Egmontium converſa, qui eam à Sacro & concione redeun-

Sacra omnia violant,

Varie affectis populo, ac Magiſtratu.

Nova iconomachorum manus per alia oppida: *Sant Omer. Menin. Comines. Vervich.*

Ylſe.

[illegible]nam Seclinienſes invadunt,

& profligant,

deuntem comitabatur in conclave, *Audis*, inquit, *Comes, quam læta perferuntur è Flandria, provincia tua? Infelicem me, cui Belgium moderanti, tantum Majeſtati Divinæ, tantam Principi ſuo illatam videre contumeliam contingit? Tu vero, de cujus præcipue virtute ac fide ſibi Rex pollicitus ſemper eſt omnia, patieris in Provincia tibi commiſſa, tam immania in Deum ſcelera impune patrari?* Reſpondenti, primam conſervando imperio curam intendendam eſſe, Religionem facile dein reſtitutum iri; negavit non ſine indignatione Gubernatrix, æquum ſibi conſilium ab eo dari; quin potius humanis rebus omnibus præhabendum Dei honorem cultumque: qui ſi deſeratur, malum longe gravius id eſſe, quam cujuſlibet potentiæ fortunarumque calamitatem. Ita ſentire ſe, Regemque ipſum, cui nihil ante Religionem habere decretum ſit. Cùm ad hæc ſubjeciſſet Egmontius, non ita ſentire eos, qui poſſident in hiſce Provinciis aliquid, cujus jacturam timent; eadem conſtantia reſpondit, Optandum quidem eſſe, idque multo fore conſultius, Religionem pariter ac potentiam poſſe retineri: ſed ubi alterutro carendum ſit, incolumitati Religionis ante omnia caveri oportere, cujus unius jactura nullo umquam aut opum aut imperii additamento repræſentari poſſit. Similia his in Senatu propere accito diſſeruit. Decretumque, ut Maximilianus Raſſinghemius, qui in Gallicanæ Flandriæ præfectura Ioanni Currierio vita functo ſucceſſerat, quamprimum Inſulas ingrederetur cum Montinii (qui tum in Hiſpania agebat) equitatu redeuntemque à Sacrorum violatione Inſulenſem plebem non ante in urbem admitteret, quam armis traditis atque in arcem comportatis. Et quamvis id conſilium haud perinde probaretur Egmontio, affirmanti, ſi Gubernatrix iniret armorum viam, non compoſituram eum tumultum, niſi ducentis hominum millibus contrucidatis; non tamen illa deſtitit à propoſito: reſponditque, Satius eſſe, eam

1566.

Perculſæ Gubernatricis verba ad Egmontium.

Cum eoque altercatio.

Ac ſumptum pro tempore conſilium, *t'iſſe*.

1566. mortalium turbam fæcemque, ſi ab hæreſi ceſſura non erat, in alias terras exigere, aut ferro delere, quam adeo execranda patrantem flagitia tolerare: non ſine metu, ne quantum bonorum in Belgio ſit, improbi aliquando aut contagione involverent, aut ſuperante multitudine profligarent.

Antverpiæ Iconomachia, cœpta à contemptu ſacræ ſupplicationis, Thorno. & à ludibriis. & à rixis in templo maximo;

Hæc dum in aula parantur, per Belgium nihil remittebat hæreticorum furor, ſed tamquam procella modo in hanc partem, modo in illam impetu delata terrebat omnes. Antverpiæ inprimis, ubi dum Virginis cœlo receptæ die (nam ſub Virginis tutela vivunt Antverpienſes) ſimulacrum ejus feſta ſupplicatione per urbem ſublatum humeris è templo maximo circumfertur, apparuere indicia illius mali, quod propediem ſecutum eſt. Procaciores aliquot ex opificum plebe ſacram pompam cachinnis ac ſibilis primum illudere, dein impie inverecundi ipſam Dei Matris effigiem ludicris ſalutationibus, neque obſcuris verborum contumeliis inceſſere. auſuri & manus ſacrilegas inferre, niſi facinus veriti, qui ſupplicationem procurabant, ſimulacrum non in medio, ut aſſolet, templo locaſſent, ſed in Odæum propere intuliſſent. At poſtero die (nam VILISSIMO cuique creſcit audacia, ſi ſe timeri ſentiat) plures veniunt in templum, ac ludibundi alii ante ſacellum Virginis petulanter interrogant, Quo illa metu tam mature ſe in nidum ſuum recepiſſet? alii toto excurrunt templo, ariſque & Imaginibus minantur. Ex quibus projectæ audaciæ ſellularius, ſuggeſtu conſcenſo, poſteaquam Concionatorum verba ac geſtus ridiculis modis ſannio impurus expreſſiſſet, poſtulato utroque ſacrarum litterarum inſtrumento, Catholicos Sacerdotes in certamen vocat. Dumque aliorum plauſibus, aliorum jactis ruderibus lignorumque fragminibus excipitur, & ipſe in circumſtantes eadem rejicit, creſcente tamquam in triviis petulantia, Catholicus nauta indignatus hominis inſolentiam,

tiam, è latere ſuggeſtus irrumpit, ac ſcurram complexus, ut prævalidis erat viribus, humi allidit. Sed ipſe gliſcente rixa, intentas in ſe multorum manus declinans, brachio plumbea pila trajicitur: reliqui metu ſatellitum, quos adeſſe ſucclamatum eſt, è templo dilabuntur. Neque propterea ceſſatum in ſequentes dies, quo minus eodem velut in theatrum digladiaturi convenirent. Donec duodecimo Kalend. Septembris, auctæ impiorum catervæ templum ingrediuntur occultatis telis, quaſi poſt leves aliquot excurſiones præcedentium dierum, de rei ſumma peracturi. Atque expectato veſpertinarum precum fine, inconditis vocibus conclamant, *Vivant Gheuſii.* quin etiam eamdem acclamationem ſecum iterare ipſum Beatæ Virginis ſimulacrum jubent: ni faciat, plagas ei & interitum inſane minantur. Nec Ioannes Immerſellius urbis Prætor, qui ad turbam componendam accurrerat cum aliquot apparitoribus, effecit ne non illi, digrediente populo, ac tumultum declinante, clauſis interea valvis victores templum ſoli obtinerent. Ergo ubi ſe loci potitos vident, audita hora diei ultima, addentibuſque animum tenebris; ab eorum aliquo (ne ſcelus non rite fieret) Davidis pſalmus inchoatur in Genevatum modos: eoque veluti claſſico una omnes in Dei Matris ſimulacrum, inque Chriſti Domini, Sanctorumque ſigna, emota mente impetum faciunt: alia deturbant ad terram proculcantque, aliis gladios in latus infigunt, aliis ſecuri caput abſcindunt, tanta in ſcelere concordia proviſuque, ut partiti inter ſe operas ante viderentur. Nam meretriculæ, vulgare ganeorum prædonumque additamentum, ſumptis è proximis aris atque è Sacrario cereis, prælucebant operantibus viris. Virorum alii in aras inſilientes ſacra inde vaſa projiciunt, tabulas dilacerant, pictos ubique parietes fœde conſpurcant. ſimul alii ſcalis conſcenſis organorum molem ſane pulcherrimam, ſpecularia novo

1566.

21 *Auguſti* quod ſacrilegi excluſis aliis ſoli occupant,

& cum cantu violare aggrediuntur,

fractiſque ſacris omnibus depopulantur.

1566. picturæ genere illuminatam baculis confringunt: ex epiſtyliis pegmatibuſque ingentes Divorum ſtatuas revellunt, præcipiteſque comminuunt. Inter quaś pervetus ac prægrande Chriſti Domini ſignum è Cruce pendentis inter duos latrones contra aram maximam, inductis funibus moliuntur ad terram ac bipennibus diſſecant diſtrahuntque: intactis utrimque latronibus, quaſi eos unice venerarentur, optarentque ſibi propitios Deos. Quin etiam auſi in ſacram Panis cæleſtis Arcam inferre pollutas manus, detractum inde ſacroſanctum Domini Corpus, adoratum illud formidatumque Cælitibus Numen pedibus ſubjiciunt mortales impuriſſimi: Pyxidem, ac reliquos è ſacrario Calices vino, quod forte reperiunt, per laſciviam complent, exſiccantque: ſacro Chriſmate calceos inungunt: omnium rerum detrimenta poſtremo ludibriis cumulant. Non mihi conſilium eſt, ne convicium hic faciam generi humano, ſed neque hiſtoriæ refert, fœdiſſima quæque memorare, quibus in ea Sacrorum vaſtatione expleviſſe rabiem in Deum Divoſque ſceleſtiſſimi perduelles viſi ſunt. Illud profecto mirum, hæc omnia tanta celeritate impetuque peracta, ut in templo per Europam celeberrimo, amplitudine maximo, Signis atque Imaginibus refertiſſimo, Altaribus, quæ ſeptuaginta circiter extabant, ornatiſſimo; à paucis hominibus, (neque enim exceſſiſſe centum, pro comperto ſcribit ad Regem Gubernatrix) ante mediam noctem, cum cœpum eſſet veſperi, nihil uſpiam integrum inviolatumque relictum ſit. Sane ſi non centimani fuere, qui tam brevi tam multa demoliti ſunt; non abſurdum ſit credere, (quod aliquos tum ſuſpicatos ſcio) dæmones hominibus immiſtos operam in id ſuam prævalide conſociaſſe, aut ſaltem furialem illum impetum, quo ædes locupletiſſima ampliſſimaque intra quatuor horas ſpoliatis Aris, disjectis Statuis, fractis Imaginibus, ſubverſis Sepulcris, illuſis Sacris omnibus,

Proh ſcelus!

Vide quantum templum,

23 Auguſt. à quam paucis,

quanta feſtinatione vaſtatum ſit:

Vt merito dæmonum manibus tributum ſit facinus.

nibus,

nibus, direpta, expilata, ac devaſtata eſt; non aliunde fuiſſe, quam à præſentiſſimo afflatu rebellium infernorumque ſpirituum, qui ſacrilegis hominibus opus omnium gratiſſimum molientibus furorem juxta ac vires intenderent. Præſertim quod in ea feſtinatione conflictuque properantium, dum toto bacchantes amenteſque templo curſitant; dum ſcalis in faſtigia certatim enituntur; dum marmora atque æra ab alto operoſe præcipitant: dum optima quæque avide diripiunt expilantque; nullus ex eo numero aut caſu afflictus, aut ruina oppreſſus decidentium ac tranſvolantium fragmentorum, aut occurſu colliſuque feſtinantium cum fabrilibus armis leviſſime ſauciatus ſit. Haud leve argumentum (uti dicebam) præfuiſſe operi, Deo ita permittente, Erebi monſtra, eorumque ope ſcelus tam impium, quam arduum, præcipitanter atque innoxie, eoque prodigialiter exantlatum eſſe. 1566. maxime ſine ſacrilegorum damno peractum,

Verum multo adhuc plura per urbem patravere ſacrilegi prædones, aucta ex ſucceſſu audacia. Raptis enim è templo funalibus foras erumpunt, ſolemnique & tamquam triumphali carmine, *Vivant Gheuſii*, perſtrepentes, excipiuntur ab aliis, qui juxta templum opperiebantur, ex eventu eadem auſuri. Ergo conjuncto celeriter agmine (nam præda invitabat) proxima quæque templa invadunt, valvas ſubruunt, Sacra omnia diſperdunt, aut abripiunt. in Religioſorum cœnobia conſcendunt, in interiores ædium partes, in apothecas penetrant, in cibaria involant, vino inundantur, pecuniam, vaſa, veſtem, ſeu ſacra ſeu profana perinde auferunt: tanta ſuper ſcelus impudentia atque impunitate, ut profecto haud ſciam, an eorum animos, qui hæc legerent, indignatio ſubitura ſit major adverſum nefarios ganeones, qui nulla Dei hominumque referentia, per ædes ſacras, atque aliena tecta debacchantes, templorum ſupellectilem, cœnobiorumque bona pro libidine conſumerent, aſportarentque: an adverſum Ex templo egreſſi urbem invadunt, auctique templa ac cœnobia urbis omnia deprædantur, Incredibili ſecuritate,

 ſum

1566. ſum ipſos Sacrorum cuſtodes, Religioſaſque familias, quibus inſpectantibus, homines abjectiſſimi pollutis omnia manibus violarent. Sed occupaverat cuncta ubique pavor, intempeſta nimirum nocte, ac civitate ſomno arctiore capta, eoque magis exterrita ad repentinos diſſonoſque clamores. Itaque, ut SUBITA quæque ac incerta æſtimari atrociora ſolent; mercatorum multi communem direptionem populationemque veriti, occludere ſeſe, ac firmare domorum aditus; Sacrorum adminiſtri tamquam impares prædatorum catervis, quarum paucitatem animadvertere non poterant, omiſſa templorum cura, ſibi interim proſpicere: nec Religioſis hominibus in ea trepidatione atque aliorum fuga præſentior animus: nec ceteris alia contra hoc infortunium, quam contra fulmen cura, quod omnes optant ne in ſe ruat, nemo laborat ut prohibeat. Maxime tamen omnium perculſæ exanimatæque Sanctimoniales; quarum clauſtra licentius ingreſſæ nocturnæ illæ furiæ, dum obvia quæque diſſipant, dum ſecretiora rimantur, una ſalus pleriſque earum Virginum fuit, ſacrilegiis ira occupatis, aut in rapinam intentis, clam fugam arripere, atque indutis utcumque veſtibus evolare ad parentum domos: factumque inde, ut rariora ex iis, quæ nocturnas plerumque populationes flagitia comitantur, patrata ſint ab illis, ſuperante cura feſtinandi, continenterque omnia diſcerpendi. Quæ profecto feniſtatio tanta fuit, ut quotquot erant paulo celebriora Antverpiæ templa ac Religioſorum ordinum ſedes, ante ſolis ortum complures illi greges infamium balatronum eodem furore præcipites percurrerint, violaverint, diripuerint. Quin etiam adulto jam die, cum viderent, nihil adverſum ſe parari à civitate repentino metu attonita, Catholiciſque ac hæreticis æque latitantibus: nempe quod illi timerent ſibi ab hæreticis, quos victores opinabantur: hi autem

& aliorum pavore.

Mercatores domi ſe muniunt:

Sacrorum cuſtodes aufugiunt: religioſi latent;

reliqui trepidant,

Sanctimoniales ad paternas domos evolant.

Sacrilegi vero feſtinant,

& Catholicis, hæreticiſque

gnari

gnari referendam in ſeſe invidiam facti, Magiſtratuum iram, Catholicorumque impetum vererentur: omnes vero eam vilis plebeculæ licentiam altius habere principium ſuſpectarent; hinc ſacrilegi effrectariique alieno pavore ſecuri, luce palam redintegrant populationem: ad templa, ad cœnobia ferociores redeunt: ſacras veſtes turpificatis ipſis animis corporibuſque indigne ac ſpurce fœdant: bibliothecarum libros butyro inunctos incendunt, in Divorum ſtatuas armis per ludibrium indutas haſtis incurrunt, ac dejectis inſultant: ubique ceu victores capta non minus pietate quam urbe, prædas agitant. Tres ipſos dies Antverpiæ tenuit ea ſacrorum ſtrages atque direptio, tam grandi jactura operum pulcherrimorum, ut non deſint, qui ſcribant, Vnius principis templi damnum quadringentis circiter aureorum millibus æſtimatum eſſe. Verum invaleſcente ſuſpicione, ne ſpoliatis jam templis, auctæ improborum catervæ rapinarum ſpe, poſtremo invaderent prædivitum mercatorum domos; (ut PRO FOCIS pugnatur interdum acrius, quam pro aris) cives non ultra ceſſandum rati, animadverſa præſertim vilium capitum paucitate. præ foribus apparent armati, & tamquam ulturi publicam injuriam, portas urbis, una excepta, occludunt omnes, ex qua videlicet una proripuit illico ſeſe ea nefariorum colluvies, conceptamque rabiem in ſuburbanis pagis ac vicis, eodem genere ſacrilegæ populationis explevit.

1566. mutuo metu latentibus, illi Sacrorum populationem licentius repetunt: ac triduo continuant. Expergiſcuntur denique cives, & armati ſacrilegos terrent, ac fugant.

Nec minus, dum hæc Antverpiæ, juxtaque gerebantur, iiſdem plane diebus Gandavi, Aldenardæ, aliiſque in urbibus per Flandriam, quæ à Lyſa ad Scaldim ac Tenaram uſque pertinet, idem perduellium furor in templa & Sacra omnia impune graſſabatur. Quippe terræ motui cuncta pariter voranti, quam contagioni paulatim per vicina ſerpenti ſimilior hæc clades fuit. Siquidem eadem labes ac turbo Religionis ſimul Brabantinos ac Flandros, ſimul

EADEM clades eodem tempore, terræmotus inſtar omnes Belgii

1566. *Over-Yſel.* provincias pervadit, vix quatuor exceptis.

Hollandos, Zelandoſque, ſimul Geldros, Friſios, Tranſiſelanos, ſimul Belgium propemodum omne, ſi tres quatuorve ejus Provincias, Namurcum, Lucemburgium, Arteſiam, atque Hanoniæ partem excipias, miſerum in modum involvit, ac devaſtavit. Atque ut olim Tiberii Cæſaris principatu, duodecim Aſiæ urbes ſimul hauſtæ memorantur nocturno motu terræ; ita in Belgio non urbes, ſed Provincias totidem, eluctatus ex inferorum cavernis ſpiritus funeſtavit uſque adeo ſubita, uſque adeo ingenti ſtrage, ut Belgium tot urbibus, oppidis, pagis (ſi qua Europæ alia regio) frequentiſſimum, intra decem dies calamitas univerſum comprehenderit, vel in Provincia una Flandria, quadringentis ædibus ſacris violatis, aut etiam incenſis. Vt profecto non ab re Gubernatrix Manſfeldio jam crederet; eam conſpirationem appellanti certiſſimam univerſi Belgii proditionem, ab hæreticarum partium ducibus initam in Gallia, unde novi Euangelii præcones proveniebant fere omnes. eorum quippe opera turbari Belgicarum urbium ſtatum, quo facilius, veluti confuſa primo funditorum impetu acie, ſuccederent deinde, qui debilitatas hæreticorum vexatione Provincias invaderent ſubigerentque. Neque ab hoc diſcrepabant, qui ſentiebant Sacrorum populationem ea conſenſione, ea impunitate peractam, non fortuitum, neque paucorum fuiſſe facinus: ſed antea collatum inter hæreticos, ac Trudonopoli diſtributum; nempe ut per eam cladem cladi anteverterent, quam impendere ſibi ex Gallorum Hiſpanorumque ad Bajonam colloquio metuebant, annuentibus interea Gheuſianæ factionis principibus, quo citius à Gubernatrice per eos tumultus exterrita, quæ libello flagitaverant, extorquerent. Sane cum Gandavi diriperentur templa atque cœnobia, continuata ad tertium uſque diem ſpoliatione Sacrorum, ſicuti Antverpiæ eodem tempore contingebat; ſupervenit à Ludovico Naſſavio, atque à ſex aliis epiſtola ad miniſtros, ad

Tacit. lib. 2. Annal. ſtrage templorum innumerabilium,

præſertim in Flandria.

Opinio aliquorum de hac iconomachia, tamquam de proditione Belgii. *Martinus Delrius in Alter. Belg. lib. 1. Sdn. Truden. lib. 4.* inita ab hæreticis tum Gallis tum Belgis,

conſentientibus Gheuſiorum anteſignanis,

ad conſiſtoria, & ad mercatores Belgii; (ſic enim inſcribebatur) qua eos monebat, ut quia reformatæ religionis cauſa ſatis videbatur in tuto eſſe, populi petulantiæ turbiſque opponerent ſeſe, certos, in poſterum neminem futurum qui eis in religionis uſurpatione negotium faceſſeret. ceterum ei, qui epiſtolam redderet, fidem haberent. Is erat Ægidius Clerus, Tornacenſis cauſidicus, cujus nomen in ea epiſtola notis occultabatur. Quo accepto nuncio, à profanandis Gandavi templis ceſſatum eſt. Accedit ad hæc Mansfeldii Comitis cum Gubernatrice colloquium, quod illa ſecretis litteris Regi aperuit. Admonitam ſe à Mansfeldio, ut Ludovicum Naſſavium caveret ante omnes: illum proditorem eſſe mortalium nequiſſimum: cum illo omnia communicare conſilia miniſtros atque antiſtites hæreticorum: in illius manus comportari prædas ac ſpolia templorum cœnobiorumque: atque hujuſmodi inſtrumento, hominem turbulentum ac perditum, adverſus Regem meditari bellum. Et vero conſtat, Ludovicum (quidquid de ſacris ſpoliis actum ſit) concitatorem turbarum fuiſſe primarium, ejuſque opera Bruxellis cohiberi nequiviſſe hæreticorum plebem, quin urbe contra juſſa Magiſtratus egreſſi, Vilvordiam ad conciones audiendas furioſe convenirent. 1566. Quod arguunt Ludov. Naſſavii imprimis litteræ. 8 *Septemb.* & ejuſdem patrocinium iconomachis impenſum.

Gubernatrix, audita ex omni parte populatione Sacrorum, non minus futurorum metu anxia, quam præſentium mœrore conſternata propere Senatum vocat: conſuetum nempe remedium, ſed plerumque poſtumum & inane. Et aderant Præfecti Provinciarum, ac Proceres propemodum omnes, præter Philippum Crojum Areſchoti Ducem, & Carolum Brimæum Comitem Meganum: excuſata ab illo valetudine, ab hoc ſuſpicione inſidiarum. Cum Margarita in hæc ipſa verba (quæ ad Regem litteris miſit) orationem habuit, ſuggerente vim auctoritatemque dolore, atque ingenita nobilitate. *Quo ſit loco res Belgica paucorum hominum ſcelere, nos* SENATUM advocat Gubernatrix, *Areſchot. Megan,* 27 *Auguſt.* & in eo verba hæc facit.

 intue-

1566. *intuemur, abſentes audient, poſteri mirabuntur, ingenti cum meo veſtroque dedecore. Scio equidem mihi pleraque tributum iri: nam & CALAMITATUM faſti nominibus Principum notantur. Vos tam multa domi foriſque præclara geſſiſtis, ut veſtra jam nomina latere nequaquam poſſint. Nec ita mihi traditum eſt unice Belgium, ut vos in ejus partem adminiſtrationis curarumque adſciti non ſitis. Vobis & Præfecturæ Provinciarum, quibus impoſiti eſtis: & aurei Velleris Ordo, cui nomina jurati dediſtis; & civium Regi ſubditorum fides, in queis principem locum tenetis; onus profecto multiplex tutandæ amplificandæque regiæ ditionis imponunt. Et tamen in veſtris hiſce Provinciis, vobis inſpectantibus, ſacra Dei Cælitumque templa, quæ vetus Belgarum Comitum religio fundavit, quæ Majores veſtri, voſque ipſi victoriarum veſtrarum Inſignibus exornaſtis; ab ſacrilegis impiiſque perduellibus barbare incenſa ac profanata: violata Majorum veſtrorum ſepulcra: veſtri Ordinis vetuſtiſſimæ multis in locis Statuæ, familiarumque ſigna confidentiſſime disjecta, proculcata, comminuta ſunt. Vt omittam ſacras Deo Virgines, expilatis earum gynæceis, divexatas: Religioſos quoſque Ordines, Sacerdoteſque, ad ceteras contumelias, ex ſuis ſedibus, ex urbibus ferociter exturbatos. At quod genus hominum tempeſtatem hanc tantam Belgio concivit? quam infima populi fæx, quam viles abjectique neſcio qui transfugæ Religionis? truculenti ſcilicet adverſum timidos, mancipia quam ignaviſſima ſi in Dominos incurrant. Pauci Seclinienſes ac ruſticani, armis fortuito indutis, permultos ex hiſce Sacrorum populatoribus deleverunt. Vnus homo heſterna die nonne conglobatos aliquot ex hoc numero proditores ad urbis portam, arrepto haſtili, protinus à ſacello, cui minari videbantur, imo etiam ab urbe longius abegit? Vos peſtem hanc impune graſſari, convelli ſtatum tranquillitatemque civitatum, Sacrorum religionem ante oculos veſtros labefactari, externiſque hoſtibus per hæc turbamenta ſterni viam patiemini? Quid, quod hæ patrari ſcelera nonnullis veſtrum non modo non repugnantibus, ſed etiam conſciis juvantibuſque*

buſque vulgo circumfertur? Non ignoro, voces hujuſmodi ſpargi à ſceleratis hominibus, quo bonos cives in vindicanda Religionis injuria ſegniores efficiant: meque ipſam magnis fortaſſe nominibus deterritam ad iniqua eorum poſtulata quoquo modo admittenda compellant. Sed exiſtimationem veſtram quid deceat, vos videritis. Quod ad me attinet, perſanctè juro, non me cujuſquam minis adductum iri, ut in hiſce Provinciis cum veteri orthodoxaque Religione novitia iſtorum figmenta componam. Imo ſi Rex ipſe, cujus ab nutu pendeo, in Religione pro arbitrio conſectanda Belgis indulgeret, (quod ab illius animo quam alienum ſit, ignorat nemo) illico pedem è Belgio referrem, ne ipſa forem hujuſce interpres indulgentiæ atque adminiſtra. Quod ſi hic armis injectaque vi (quod audio vane interminatos) attinerer, teſtor Deum, cadi me dilacerarique in fruſta potius, quam ritus Catholicæ Fidei contrarios eſſe paſſuram. Verum ne hæc eveniant, agite; oro vos, Proceres, pro veſtra & in Deum religione, & in Regem fide, & in Patriam caritate. Et quoniam adverſum perditos homines mitiora non valent, ſeque Nobilium fœderatorum patrocinio tutos arbitrantur; vim atque arma, quod mihi ſæpenumero polliciti eſtis, quodque jampridem factum oportuit, aliquando comparemus. Vt cum Rex aderit, aderit autem brevi, pacatas inveniat veſtra ope Provincias: nec minus virtutem veſtram Regia liberalitate, quam aliquorum perfidiam ſevera animadverſione compenſet. 1566.

Hæc Gubernatricis oratio pro cujuſque ingenio valuit: & ſtudia, quæ reperit in ſingulorum animis, auxit, nova non inſeruit. Itaque Comites Mansfeldius, Arembergius, Barlamontius, fidiſſimi quique Regis cauſæ, obtulere peralacriter in id operam ſuam: Egmontius, Orangius, Hornanus, aliique complures adverſus arma differuere. Quorum ſententiam confirmare viſus eſt numerus hæreticorum ſupra quindecim millia Bruxellis agentium, quos armis irritare haud tutum videbatur in præſentia. Sed præcidit eam altercationem Gubernatrix: omiſſaque à ſermone,

Ex oratione Gubernatricis varii Senatorum ſenſus: promptis aliis ad arma, aliis ea incuſantibus.

non

1566. non ab animo armorum mentione (ſtatuerat enim apud ſe ab armis conſilium petere) de componendis alia ratione turbis, ſententias rogavit. Fuitque eo ac poſtero die, hæc conſultationis ſumma: Oblivionem præteritorum, ſecuritatemque in poſterum Gubernatrix offerret: modo fœderis chirographum (compromiſſum vocabant) ipſi ante comburerent, ſeque Catholicæ Religionis cultores, ac fidos Regis ſubditos perpetuo futuros jurejurando pollicerentur.

ab omnibus omiſſa altercatione, factum eſt hoc Senatuſconſultum.

Sed in his conficiendis Margarita moras nectente, quaſi adhuc ambigua, gliſcebat in horas turbulentorum hominum vis, agitatique ſeditionum undis etiam quietos impellebant. Audiebanturque voces, inſtigante Ludovico Orangii fratre, Niſi fœderatorum Nobilium ſecuritati caveretur à Margarita, niſi liber cuique aditus pateret ad conciones, ac ſua nemini Religio fraudi foret; Gubernatricem ſuiſmet oculis inſpecturam eſſe templorum, quotquot Bruxellis eſſent, incendia, Sacerdotum cædes, ſuam ipſius captivitatem. Quæ quoniam palam verbis, occulte re intentari dicebantur, Margarita Bruxellis clam egredi, Monteſque Hannoniæ in urbem inferre ſe ſtatuit: partim ne ſtragem ſacrarum Imaginum ſpectare Bruxellis cogeretur, partim ut tuto in loco ad iniquas conditiones pertrahi non poſſet. Verum dum Orangius atque Egmontius, quibus inſalutatis abeundum illa ſibi non putavit, hujuſmodi conſilium pluribus diſſuadent, re Bruxellis evulgata, civium alii portas urbis occludere, alii Gubernatricem ſupplices adire, orareque, Ne per eam fugam ſceleratis hominibus augeret audaciam, fidamque civitatem hujuſmodi nota quaſi conjurationis conſciam apud Regem damnaret. Nec ideo à propoſito illa movebatur. quamvis ei relatum eſſet à viro primario, de ea profectione differentem in aula Orangium inter alia dixiſſe: Id ſi perageret Gubernatrix, remque publicam ea ratione deſereret; nolle ſe oppidis fortuniſque ſuis per cujuſquam injuriam ſpoliari;

Gheuſiorum minæ in Bruxellenſem urbem & Gubernatricem.

Mons. Quibus ipſa permota Bruxellis abire cogitat. *Sic illa ad Regem ſcribit. 28 Auguſt.*

ſed precibus ac vi retinetur,

non ſine Orangii querelis,

ſpoliari: & Flandriæ quidem commode poti- 1566.
turos finitimos Gallos, Arteſiæ vero Hanno-
niæque jampridem eoſdem ſeſe profiteri can-
didatos: reliquis autem Provinciis Dominos
non defuturos. Sed eam multo plus impulit
qui Bruxellis increbuerat rumor, Per Guber- natricem ſtare, ne Gheuſiorum poſtulatis in- dulgeretur: poſſe illam omnia per ſeſe, accepta à Rege facultate, quibus videatur conditionibus, tumultus Belgicos componendi: ſi perſiſtat obtendere ab Hiſpania reſponſum, atque hujuſmodi ludificationibus moras trahere; paratos eſſe, qui Gubernatrice capta, una cum Viglio ſignatorii annuli cuſtode, atque ipſo Egmontio, vi extorqueant, quod modeſtia nequiviſſent. Quæ talia licet vanas hæreticorum minas ſuſpectaret initio Gubernatrix, atque Egmontium callide nominatum, ut ipſa conjuratis infenſum haberet; ubi tamen id affirmari vidit à multis magnam rerum deſperationem præ ſe ferentibus; tentato iterum egreſſu, prohibitaque, ſuperante jam metu, ſtatuit ad extremum, fœderatis aliqua remittere, quæ Regi poſt alia narrat in hæc verba. *Addenti nunc mihi, quæ poſtremo fœderatis conceſſerim, indigna propoſito meo, indigna religione Majeſtatis tuæ; animam profecto exedit dolor, atque ora ſuffundit rubor. Deum teſtor animæ conſcium meæ, ſæpe multumque reſtiti. noctes complures inſomnes duxi, etiam febri ac doloribus divexata. tandem, cum ſuper templorum populationes undique auditas, atrociora impenderent huic urbi: cumque palam mihi caneretur à multis, finem non habituram Sacrorum ſtragem, niſi fœderatis, quæ duo peterent, indulgerem; obſeſſa domi, ægra animo, corpore decumbens, advocatis ad me Orangio, Egmontio, atque Hornano, teſtata conſenſum illum vi extorqueri; veniam ſecuritatemque fœderatis aſſerui: reliquis vero poteſtatem feci ſuorum concionᴇs audiendi, in iis tantummodo locis, in queis habitæ fuerant ad eum diem: modo inermes, nec infeſti Catholicis convenirent. addiditque, hæc duo tamdiu permitti, quamdiu Rex, aſſentientibus Belgicis Ordinibus,*

Creſcunt interea minæ in Gubernatricem.

Viricus Viglius.

quæ egredi prohibita, & metu correpta remittit aliquid Gheuſiis fœderatis & Regi ſcribit 18 *Auguſt.*

quas ob cauſas id fecerit;

quidque indulſerit.

1566. Indulgentiam tamen ſuam ipſa damnat:

bus, permiſſa voluerit. Vtrumque autem non Majeſtatis tuæ conceſſi nomine, ſed meo: ut liceat tibi cum libuerit, illa reſcindere, integra fide: nempe quam nec ipſe obligaſti, & male obligatam à me tueri non debes, &, uti ſpero, noles. Imo te ego, Potentiſſime Rex per iſtud, quod tibi vita carius eſt, defendendi Catholici nominis ſtudium, oro atque obteſtor, ut quamprimum non expectata verni temporis opportunitate, ultum ipſe venias afflictæ Religionis injurias: quas in te dolenter unice que converſa, ab iſta demum dextera, fide imperioque præſtante, malis non alioqui ceſſuris remedium expectat. Equidem, niſi hac mihi ſpes una ſupereſſet; haud dubie vita, quam in miſerum hunc modum traho, me brevi deſereret. Si tamen ſpes hac ipſa diutius arcere à me poterit ſupremum diem. Hæc illa quamvis dolore victa, ad Regem ſecreto ſcriberet, tamen haud palam mœrori muliebriter indulſit. quin publico intenta, nominatoque Comite Mansfeldio, qui Bruxellas vicario munere gubernaret: atque advocato in urbem novo equitum ac peditum præſidio, armataque aula; nihil omiſit ad ſui urbiſque cuſtodiam. Et vero re ita compoſita cum Fœderatis, paulum ab ea trepidatione reſpiratum eſt. Namque illi Gubernatricis in verba, qua antea diximus ratione jurati, operam ſuam præſtitere, ne quid eo ipſo die (quod moliebantur) adverſus templa tentarent Gheuſii; quin etiam reverſus Antverpiam Orangius, tribus è Sacrorum violatoribus ſuſpendio, totidem exilio mulctatis, apertò principe templo, juſſiſque in eo Sacerdotibus rite operari, atque ad populum tuto dicere, Gubernatricem non mediocriter exhilaravit: niſi quod in ea, qua hæc narrabat epiſtola, incluſis geminis libellis traditis ſibi à Germanorum natione, poſcentium in urbe templum aliquod exercendæ confeſſioni Auguſtanæ percommodum: imminuit Gubernatrici gaudium; præſertim quod una poſt die, ex aliis Orangii litteris cognovit, poteſtatem ab eo atque a Senatu Antverpienſi factam hæreticis, con-

Regemque orat, ratam ne habeat; imo Religionis injurias ultum veniat.

Ipſa interim urbi & ſibi cavet.

& reſpirat mutatis paulum rebus. Opera fœderatorum Bruxellis: & Antverpiæ Orangii opera.

3 *Septemb.* qui poſtea templa hæreticis attribuendo offendit Gubernatricem. 4 *Septemb.*

1566.

conciones in urbe, reliquoſque Lutheri & Calvini ritus celebrandi, tribus propterea locis attributis. Cujus facti rationem Margaritæ, quæ peracriter querebatur, exponens tribus continenter litteris Orangius affirmat, Ægre ſe quidem cum hæreticis conſenſiſſe, ſed adductum ob cauſas; primum quo ſacris ædibus cultus, & cultoribus ſecuritas reſtitui poſſet; deinde quod, cum non pauciores viginti hominum millibus ad conciones egrederetur; magnopere timeret, ne in urbem redeuntibus aſſociarent ſe homines facinoroſi, rapinarumque cupidi, ac prædivitum mercatorum domos, multitudine ſuperante, diriperent: poſtremo quia conciones Antverpiæ jam habuerant hæretici, eoque nihil adverſus conventa peccatum erat, locis ad eas in urbe conſtitutis. Non ideo tamen factum Gubernatrici probavit Orangius, ſive quod illa facilitatem ſuam agnoſceret, ac reprehenſionem timeret in aliena culpa; ſive quod re vera Orangius attribuiſſet hæreticis adhuc plura, quam per conventa liceret: quibus in conventis conciones quidem intra urbem, non tamen Baptiſmus, Matrimonium, ceteraque hæretico ritu miniſteria permittebantur. Quæ dum objicit Orangio Gubernatrix, monetque hominem ut factum corrigat; audit Hochſtratanum, Hornanumque Comites exemplum Antverpiæ ſecutos eſſe, Mechliniæ illum, hunc Tornaci: reprehenſique à Margarita rationem ſui reddidere ambo, Hochſtratanus quidem, Quod non aliter potuiſſet à ſe modus imponi perbacchanti populo, quem eo ipſe die, quo urbem intraverat, reperiſſet templa omnia furioſe ſpoliantem: Hornanus vero (quem culpæ idcirco propiorem arguit apud Regem Margarita, quia cum Tornacum ultro ſibi popoſciſſet, impetraſſetque certis cum mandatis, ex quorum præſcripto rem gereret; iis nequaquam paruiſſet) urbem culpavit tam multis refertam hæreticis, ut ex quinis ejus partibus, vix una Catholicis ſuper-

cui facti cauſas exponit: nec ſatisfacit. 4, 5, 7 Sept.

Ant. Lalin. Hochſtratæ Comes.

Idem peccatur. 8 Septemb. Mechliniæ, excuſante ſe Hochſtratano. Idem Tornaci, Hornano quoque ſe purgante.

1566. Idem Trajecti. *Vtrecht.* *Bolduc.* 16 *Septemb.* Idem Buſcoduci. 17 *Septemb.* Franciſcani ab hæreticis periclitantur Antverpiæ: domo ejiciuntur Amſtelodami.

ſupereſſet. Sed pejora his audit patrari à Trajectenſibus ad Rhenum: & adhuc graviora à Buſcoducenſibus, quorum illi arcuerant Catholicos à templis, hi etiam Epiſcopum ab urbe. Nec multo poſt Antverpiæ trecentos è plebe arreptis armis cœnobium Franciſcanorum aggreſſos, ejus potiundi ſpe, accurrente illuc Orangio cum militum globo deterritos fuiſſe, ſcribit ipſe ad Margaritam. Felicius tamen ſcelus idem ceſſit Amſtelodami: ubi homines pauci ex ultima hæreticorum fæce, ſed multorum ac potentium ope civium ſubnixi, templum domumque Franciſcanorum ſubito ingreſſi, fractis diſſipatiſque Sacris omnibus, lapidatione ac fuſtuario abire inde coacta Religioſorum familia, ſauciis urbis Conſule ac primario Senatore, qui ſeſe oppoſuerant, cœnobium victores obtinuere. Quo tempore memorandum edidere facinus mulieres Amſtelodamenſes. Dum enim ſacrilegi in reliqua urbis templa inſane decurrunt, inchoata ſemel victoria uſuri, eorum pars ædem irrumpit ſacroſanctæ Hoſtiæ miraculis per ea loca celebrem. Irruenteſque ac manus ipſas in cœli Panem intentantes, inſurrexere virili animo feminæ, quæ aram plurimæ circumſtabant, certæque ante commori, quam ſcelus illud execrandum ſe coram pati, qua minis auctoritateque (erant enim primariæ illarum aliquæ) qua vi clamoribuſque, nefarios balatrones inopinato occurſu perterritos non modo ab aræ contactu, ſed etiam à templi foribus abſtraxere. Dignæ profecto conſcientia & commendatione poſteritatis; niſi forte earum præconium, virorum convicium videri poſſit. Sed quantum laudis meruere Amſtelodamenſes, tantum dedecoris eidem generi mulieres attulere Delphis, quæ urbs eſt in eadem Batavia. Etenim earum complures, haud dubio dæmonum inſtinctu actæ, communicato inter ſeſe conſilio; repente bacchantium ac furentium ſimiles, Franciſcanorum templum una invadunt, Di-

Pium Amſtelodamenſium feminarum facinus.

at feminarum Delphenſium impium.

vorum imagines, ac ſacram in aris ſupellectilem pari celeritate ac rabie perfringunt atque projiciunt. Inde furiali inceſſu cœnobium irrumpunt tantoque impetu, velut emiſſæ ab inferis Eumenides, loca omnia percurrunt populanturque; ut Franciſcani omnes, inſolita perbacchantium ſpecie territi, & cædis principium rati (quippe rumor percrebuerat, intra biduum triduumve ſacerdotes Catholicos interfectum iri) partim fuga, partim latebro ſibi conſulere coacti ſint. Scio eſſe, qui non mulieres id auſas affirment, ſed viros muliebri veſte occultatos. Hujuſmodi tamen facinora à Batavis mulieribus patrari potuiſſe, non abhorret ab earum ſupra viros audacia: & patrata tunc eſſe, Gubernatrix haud incallida rerum indagatrix aſſeveravit. Quæ, dum complura hujus generis portenta ſigillatim, multiſque complexa litteris Regi enarrat: ac lamentatur rerum infelicem ſtatum, cui nulla ſupereſſet ultra remedii ſpes, niſi ab Regis præſentia: illum orat obſecratque: Vt, ſi ſalvam rem Belgicam velit, moras præcidat omnes, exemploque Caroli Patris, qui ſumma hieme per Galliam properaverit in Belgium, ut vel unam civitatem tumultuantem pacaret; armatus ipſe in ſummo civitatum omnium periculo cum exercitu advolet, contumacibuſque Provinciis jure belli ſubactis, uti Gandavum ſubegerat Pater, eas leges imponat, quas victor atque ultor volet. Et jam Rex aliis Margaritæ litteris ad arma animum verterat. Itaque binis earum faſciculis menſe Auguſto Segovia miſſis, quantum militum, quo loco, quaque pecunia legi oporteret, illam admonet ſigillatim. In prima tamen epiſtola, antequam conſilium armorum explicet, certiorem facit de Reginæ partu quæ filiam biduo ante in lucem ediderat, luſtratamque ſacro fonte à Pontificis Nuncio Ioanne Baptiſta Caſtaneo, qui poſtea Vrbanus VII dictus eſt, CLARAM ISABELLAM EVGENIAM appellavere. primum ſibi nomen

1566.

27 Septemb. 10 & 16 Octob. Remedium expoſcit Gubernatrix à Rege, ſed armato.

1539. *Gandavum.*

14 & 24. & Rex poſt communicatam lætitiam ex nata filia

Clara Iſabella Eugenia. 12 *Auguſt.*

1566. men vendicante Divæ natali die, alterum ISABELLA mater impoſuit, tertium honori datum eſt Toletani Antiſtitis martyriſque, cujus ſacrum corpus avectum ex Gallia ſuis geſtavit humeris Philippus Rex, quo die uxorem utero ferre animadvertit. Atque hæc eſt ISABELLA, quæ ſicuti flagrante tumultibus Belgio nata, ita dein ALBERTO Rodulphi Imperatoris fratri nupta, Belgicas Provincias & tumultus dotales habuit. His autem officiis breviter cum ſorore transmiſſis, ei præcipit, tria millia equitum, peditum vero decem millia ſcribenda curet in Germania: eoſque duorum menſium ſtipendiis ſolutis, paratos habeat, ſi accerſendi ſint in Belgium. Ex his equitibus, mille Erico Duci Brunsvicenſi legendos regendoſque tradat, quingentos Philippo ejus fratri, ducentos quinquaginta Ioanni Barniſo, reliquos Ioanni Valharti. Pedites in vexilla tria atque triginta diſtribuat, quorum decem Comiti Ioanni Naſſavio Orangii Principis fratri, totidem Comiti Othoni Eberſtenio, octo Tribuno Grembembergenſi; quæ ſuperſunt quinque Centurioni Valderſongio committat. Ad horum autem ſingulos litteras delati muneris teſtes Gubernatrici Rex mittit: ſimulque trecenta nummum aureorum millia, quos ipſa dividat partim in hoſce militum Ductores, partim in alios, ſi aut plures, aut alii, nominatorum loco, legendi videantur, in quem uſum pura aliquot folia regio munita nomine adjungit. Denique, ne quis Germanorum principum eum copiarum apparatum ſecus interpretaretur; ad illos quoque conſilii ſui rationem ſcribit, miſſis Gubernatrici litteris. Præcipue vero Maximilianum Cæſarem & epiſtola & verbis Oratoris apud illum ſui, rem ipſam docet: rogatque pro ea, quæ inter illos intercedit, amoris ſanguiniſque conjunctione, juvet auctoritate ſua eum militum Ducumque delectum. Sed Cæſar, quia inaudierat, inter Gubernatricem & Nobiles ſœde-

armorum conſilium probat.

Docet, quot legendi & quibus ducibus.

Ad quos literas patentes mittit: & ad Gubernatr. pecuniam: & principibus Germanis rationem reddit apparatus bellici:

præcipue Cæſari, qui diſſuadet arma:

fœderatos jam conveniſſe, laudato conſilio, arma delectumque diſſuaſit: ſive ne iis militibus ſpoliaretur ipſe adverſus imminentia Turcarum arma: ſive decorum putavit, ſe arbitro aliena pacari. Itaque Gubernatrici perſcribens, operam ſuam ultro pollicitus eſt, ſi quid componendæ adhuc diſcordiæ ſupereſſet, ſimulque ad fœderatos litteras dedit in hanc ſententiam: *Magna ſe affectum eſſe moleſtia, audito illorum cum Gubernatrice diſſidio, ſecutiſque inde populorum motibus, qui quod in finibus Imperii, quod in dominio Patruelis Regis, quod in amiciſſimis Provinciis evenissent; exiſtimaſſe ad Imperatorem pertinere, opera auctoritateque ſua populorum obedientiam Principi aſſerere. Sperare autem eum conatum Catholico Regi non ingratum, ſalutarem quidem certe fœderatis futurum; ideoque illos monere, ne quid interim novi pertentarent, populoſque à turbis pro debita Regi fide coercerent.* Hanc porro Imperator Epiſtolam, aliaſque Orangio, ac nonnullis Proceribus ſimili argumento ab eodem ſcriptas, ad Gubernatricem miſit, quas ipſa perlegeret, & ſi ex uſu eſſent, reddendas curaret. Sed Gubernatrix, miſſis ad Regem harum omnium litterarum exemplaribus, reſponſum aliquandiu expectavit: donec gliſcentibus quotidie turbis juſſa iterum ab Rege parare externum militem, actis Maximiliano Cæſari gratiis, oſtendit, eo jam ventum eſſe, ut armata cum factione nihil componi tuto poſſit abſque armis. Quamobrem expeditis Regis litteris ad Imperii Septemviros, alioſque, & eos in primis, à quibus legendi erant milites, Cæſarem obſecrat, ut quam operam benigne obtulerat in Belgio, dignetur eam apud Germanos Principes, militumque ductores nunc certe opportunius Regique gratius adhibere. Et Cæſar quidem non id ſolum præſtitit, ſed vetuit etiam edicto, voluitque capitale eſſe, ſi quis Germanorum militatum iret adverſus Regem. Quod quam ægre tulerit inter omnes Orangius, quamvis cetera cal-

1566.

13 Octob. & ſequentium concordiæ ſe offert Gubernatrici & fœderatis.

Sed Gubernatrix operam Cæſaris orat in delectu militum.

& impetrat plus quam orat. Orangio ægre id ferente.

1566. callidus tectuſque, aperuit ſuper menſa, denudante ſcilicet vino animi ſenſa. Invitatus enim à Greſſerio Reginæ Anglorum procuratore, poſtquam mero incaluit, invehi magno cœpit impetu in imperatorium edictum; *Falli Cæſarem Regemque, falli quotquot pro Rege pro Cæſare ſentirent: non ſolos Germanos arma induere, eſſe multas juxta fines Imperii nationes: non defuturos Danos, non Suecos, non alios, qui fœderatis Belgis opem ferre poſſent ac vellent.* Hæc iracunde minantem cantiuncula ſub finem epularum ad numeros dicta linivit. At vero litteris, quas dicebam, à Rege atque à Gubernatrice ſcriptis ad Germaniæ Principes, varie ab iis reſponſum eſt. A Trevirenſi quidem & Monguntino Septemviris, Magnopere ſibi probari conſilium Regis adverſus rebelles, & Religionis Catholicæ perturbatores: ſeque in ea re operam quoque ſuam poſituros, uti bonos finitimoſque Principes, & imperii cuſtodes, & ſocietatem profeſſos Majeſtatis ejus. Ideo permiſſuros ſe, ſua per oppida juriſdictioneſque liberum iter iis militibus, qui ob eam cauſam, aſſentiente Cæſare, contraherentur. Similia his reliqui per Germaniam Catholici Antiſtites reſpondere. Addiditque Bavariæ Dux, Hujuſmodi turbis, ceu peſti civitates exedenti, occurrendum eſſe omnium armis: Regemque, ne quid omitteret in ea cura, etiam animavit. Longe his contraria ab hæreticis Principibus ſcribebantur. Nam & Haſſiæ Regulus, & Dux Wirtembergenſis excuſata Religione, qua Belgis eamdem profitentibus nocere impediebantur, Gubernatricem hortati ſunt, ut depoſitis armis, ab Auguſtana confeſſione atque à conſcientiæ libertate remedium unice quæreret. Omnium tamen confidentiſſime longiſſimeque ſcripſit Palatinus Comes, Fridericus III, qui ſe novi tutorem Euangelii per Germaniam venditabat. Non enim ſolum Belgarum cauſam apud Gubernatricem egit, atque eorundem innocentiam commendavit; ſed exe-

ac minante.

Reliqui per Germaniam Principes varie reſpondent Regi. Trevirenſis & Moguntinus conſilium Regis probant, & tranſitum militibus offerunt.

Idem & alii Catholici: & Bavarus inprimis.

Lantgravius Haſſiæ. Contra Lantgravius, aliique; & maxime Palatinus.

21 *Novemb.*

execratus Romanum Pontificem, cultum ſacrarum Imaginum, Inquiſitorum tyrannidem, ad extremum confecit, obligari ſe religione, quo minus fratribus ſuis confeſſionem Auguſtanam, purumque Dei verbum pure ſectantibus adverſaretur. Neque hoc contenti Haſſus ac Palatinus, etiam perſuadere conati ſunt Brunſvicenſi Duci, ne ſe bello, quod Religionis cauſa ſuſciperetur, implicaret, oblatumque regendorum munus equitum ne admitteret. Admiſit is tamen: nec quiſquam aliorum, qui invitati ſunt à Rege Ductores militum, ſubtraxere ſe oneri, præter Ioannem Naſſavium Principis Orangii fratrem. Nec minus in Gallia Carolus Rex, rogatu Gubernatricis, infenſum ſe hujuſmodi turbis oſtendit, edicto propoſito, Ne quis ſuorum tueretur armis partes rebellium Belgarum: memor, ut opinor, mutuæ opis apud Bajonam decretæ, accedente præſertim metu, ne ſuperantium in Belgio hæreticorum eluvie Gallia inundaretur. Certe ad eum plenas gratiarum litteras Philippus dedit, ſimul Gubernatricem abmonuit de adventu ſuo, quo jam adornato, nihil deeſſe, niſi ut ex tertiana, qua diu laboraverat, convaleſceret: quamquam ne hoc plane expectaturum ſe, ſed è veſtigio Mantuam Carpetanorum petiturum, ut inde compoſitis rebus, ſpreto quocumque vitæ periculo, Belgium proficiſcatur. Is vero nuncius quia occultis etiam litteris Bergenſis Montiniique Legatorum ſcribebatur ab Hiſpania, credi cœptus eſt.

1566.

Carolus IX Rex.

Rex Carolus cauſam tuetur Hiſpani Regis.

1565. qui grates Gallo ſcribit,

2 Octob. & Gubernatrici adventum ſuum.

Madrid.

Turbatis propterea multorum animis, Princeps Orangius, Ludovicus ejus frater, Comites Egmontius, Hochſtratanus, Hornanuſque, Teneramundam inter Antverpiam & Gandavum convenere, quid ſinguli de adventu Regis accepiſſent, communicaturi, capturique inde de rei ſumma conſilium. Is autem conventus, quamquam ſecreto indictus, ſecreto coactus, non tamen fugit Gubernatricem ſingula in dies anxie ſpectantem. Atque, ut

CONVENTUS Procerum arcanus Teneramundæ,

in quo reſciente omnia Gubernatrice,

1566. SVSPICACI ſub Principe gliſcit exploratorum numerus, ita non defuere hoc genus hominies, arcanorum captatores, æruſcatoreſque, & quorum vitæ compendium eſt, SCIRE ac neſciri; qui ſecreta conſultantium dicta decretaque in eo cœtu omnia penetrarunt. Et quantum ſe indagaſſe ſcribit ad Regem Gubernatrix, multorum ab Hiſpania litteris in illo conventu prolatis, confirmatum eſt, incenſum ira Regem ob templorum depopulationem decreviſſe, armatum provincias adire, pœnas exacturum ab iis, qui ſcelus aut admiſiſſent, aut diſſimulaſſent. Addebatur ex aliorum litteris, turbarum omnium conſcios fautoreſque in aula decantari Orangium, Egmontium, atque Hornanum: ideoque hæc præcipue capita reſpicere Regis iram. Eodem argumento lectæ ſunt Franciſci Alavæ Oratoris Hiſpani apud Carolum IX litteræ, quæ Pariſiis ſcriptæ ad Gubernatricem, interceptæ ferebantur. in iis certior fiebat Gubernatrix de adventu Regis, valido cum Hiſpanorum Italorumque exercitu: deque novo fœdere, quod cum Carolo Philippus icerat: quo facilius in rebelles, inque Proceres quatuor animadverteret, hoc eſt, præter Triumviros dictos, in Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, ut ipſe ſe audiviſſe à nonnullis aperuit Gubernatrici. Quæ fictane callide ſint à conjuratis, ad ſollicitandos populos, veniæ deſperatione irritatos, an vere ab Alava atque ab Hiſpania perſcripta, in medio ego quidem relinquo: certe hoc Regi ſignificans Gubernatrix negat de litteris ab Alava miſſis interceptiſve, uti dicebatur, adhuc ſe quidquam certi comperiſſe. Mansfeldio autem affirmavit, eſſe illum Regi quam cariſſimum; à cujus partibus ut abſtraheretur, ea nimirum figmenta ſpectare. Ergo, cum jam ex multorum litteris conſtare de Regis adventu videretur, conſultatum eſt in arcano illo Procerum congreſſu, quo modo Principi cum exercitu venienti præcludi poſſet aditus

11 Novemb. conferunt in commune litteras de Regis ira ultionem adornantis in tres Belgarum Proceres.

addunt & quartum.

ſed falſo & callide.

12 Novemb.

ad

ad Belgium. Cumque hinc variæ monſtrarentur reſiſtendi viæ, inde bellum longe impar eorum viribus formidaretur; nec deeſſent, qui credendos ſeſe clementiæ Principis exiſtimarent; contra tamen pleriſque illorum viſum eſt, variantibuſque ſententiis in eo conveniebant, Arcere Principem ab ingreſſu Provinciarum, certæ id eſſe contumaciæ, incertæ victoriæ: admittere, periculo propius videri. eo enim offenſiones jam proceſſiſſe, ut EXTREMÆ dementiæ ſit, ſperare clementem, quem iratum armatumque ſuſcipias. Aut vertendum igitur ſolum, vacuamque victori patriam relinquendam, aut novum in eam Dominum, ſub quo tuti viverent, inducendum. Hoc poſtremum vero optimum videri: occaſionemque in promptu eſſe, ſi quoniam Maximilianus Imperator operam ſuam obtulit componendis hiſce diſcordiis, per ſpeciem ejus arbitrium depoſcendi, clam interim agatur, ut in Cæſaris manus hæ demum Provinciæ devolvantur. Id vero & minus expoſitum contumaciæ: neque enim abigi à ſe Dominum, ſed mutari, præſertim non extra Domum Auſtriacam quæſitum, & hoc inde commodi ſecuturum, ut aut novum Principem ſponte accerſitum demereantur, ſi forte res ſucceſſu careat, conatus ipſe Cæſarem Belgis devinciat, eorumque patrocinium apud Philippum Regem numquam ille deſerturus ſit. His in hunc modum agitatis, Teneramunda diſceſſere ſolliciti ſuſpenſique, in primis Egmontius: qui ſive ut cauſam ſuam plurium acceſſione firmaret, ſive ut incertus animi exploraret amici hominis ſententiam, Mansfeldio ſcripſit epiſtolam: qua revocans illi primum in memoriam, quid ſub initia turbarum ipſi agitaſſent; queritur, quod immerito ille ſe ab eorum amicitia ſecreviſſet. deinde, Gubernatricem accuſat inconſtantiæ in iis ſervandis, de quibus ipſa fœderatique convenerant. quin etiam eamdem Regi auctorem eſſe, ut hujuſmodi acta

1566.

Dubitant armiſne arceant venientem Regem, an admittant.

utrumque periculoſum.

Mutare Dominum decernunt.

9 Novemb. Egmontii epiſtolæ ad Com. Mansfeldium ſumma.

1566. quaſi non libera quam primum reſcindat, ideoque huc ſeſe armatus oſtendat, deque ſeditioſis ac rebellibus formidandum poſteris ſupplicium aliquando ſumat. Denique certiorem illum facit, conſtare ſibi ex multorum litteris Teneramundæ collatis, Regi in animo eſſe, abſciſſis quatuor Procerum capitibus, (in iis Mansfeldium ipſum numerari) ceteros in officio continere. Ad extremum addit, pergratum fore, ſi ſuper iis rebus, quid ſibi conſilii capiendum ſit, ex ejus litteris condoceſiat. Hanc epiſtolam Egmontii ubi legendam Gubernatrici Mansfeldius ſecreto dedit, eidem oſtendit eadem fide, quid homini ipſe reſponderit, quod

Reſponſio. hoc demum erat. *De ſe queri poſſe merito neminem, cum a principio non alia ratione cum eo aliiſque conſenſiſſet, niſi quia videbatur Religionis ac Patriæ intereſſe, ſi & Cardinalis Granvellanus Belgio moveretur, & ſublato Quæſitorum Tribunali, temperamentum adhiberetur aliquod Imperatoriis edictis; & venia demum, quibus Gubernatrix popoſcerat, impertiretur: quæ cum ab Rege tributa ſint omnia, nullam ſupereſſe cauſam querelarum. Quo in genere libere ſe dicturum, quod ſentiret, præſertim ab illo rogatum. Nimium jam proceſſum eſſe, magna utique cum Divinæ Majeſtatis injuria, & Chriſtiani nominis offenſione. Eſſe tempus medelam malis aliquam afferendi, eamque inter hæc turbamenta viam ineundi, ut venienti Regi, non obvoluta fronte, nec mente ulli redarguenda, poſſint occurrere. Quod autem de irato Rege, ſuppliciumque ſumpturo dicebatur, ſe quidem extra metum eſſe, ea ſe fide erga Principem fuiſſe futurumque, ut ad ejus nutum in Hiſpaniam advolaturus eſſet, redditaque factorum ratione ſperaturus à benignitate Regis haud minimum commodi decoriſque. Neque hæc dici, quaſi non idem prædicare de ſe ſecure poſſet* Egmontius*: ſed ut ſecuritatem ille ſibi majorem in dies pareret, occaſiones nempe omnes, ſuſpicioneſque præcidendo: & quando jam Regi toties ingeſſerint neceſſitates Belgii, deſinant aliquando Principem cogere alieno arbitratu Provincias ſuas adminiſtrare. Poſtremo,*

ſic

(ſic enim Mansfeldius concludit) *ſi illum amice ita monentem Egmontius audierit, numquam ſe ab ejus amicitia receſſurum: ſecus vero ſi contingat, decretum ſibi eſſe, honori ſuo humana prorſus omnia poſthabere.* Viſis hiſce epiſtolis, laudataque impenſe Mansfeldii conſtantia, earum capita litterarum miſit ad Regem Gubernatrix, illum obſecrans, ut quando tantum fidei in Mansfeldio, eo maxime tempore comperiſſet, ne gravaretur, æqua viri poſtulata (quorum indicem ipſa attexuerat epiſtolæ) quam primum abunde remunerari. Quæ Margaritæ petitio ſuſpectas fortaſſe, quas memoravi litteras, facere alicui poſſet, quaſi Mansfeldius, quo gratiam apud Gubernatricem iniret, impetraretque facilius, quæ diu avideque poſtulabat à Rege; Egmontii epiſtolam, certe reſponſionem callide finxiſſet. Niſi in promptu eſſent multa, quæ hujuſmodi ſuſpicionem plane reprimerent; nempe & ipſum Egmontii chirographum Gubernatrici notiſſimum: & ejuſdem facilitas ab Egmontio verum explorandi, quæ facilitas audaciſſimum quemque ab hiſce figmentis abſterruiſſet: & ſuper hæc, Mansfeldii dignitas, moreſque (qui profecto MORES unumquemque abſolvunt, aut damnant) longe ab hujuſmodi fraudibus alieni; & denique ejuſdem viri conſtantia, qua Regias partes eodem ſemper tenore propugnavit. Vt merito nihil doli ſuſpicata Gubernatrix hominem, quam maxime potuit Regi commendatum voluerit. Illud quidem admirata eſt; ea quæ ad Regem arcano ipſa præſcripſerat, in epiſtola Egmontii diſerte omnia reperiſſe. Queritur propterea cum Rege, quod ab ejus aula hæc in Belgium ſecreta perferrentur. *Eſſene ex intimis adminiſtris aliquos, ingenio aut ita incallido apertoque, ut hac Imperii arcana extrahi ſibi ex ore, ex manibus patiantur? aut ita malo ac perfido, ut abdita quæque conſilia Principis, ejus hoſtibus patefaciant? Sibi quidem conſtare, multa litterarum exemplaria, aliqua etiam autographa, quæ à duo-*

[Margin notes:]
1566.
Quam mittit Gubern. ad Regem: 12 *Novemb.*
& illi Mansfeldium commendat
certa de Comitis fide.
Querela Gubernatricis de litteris ſuis in Regis aula proditis, & quidem graviſſima.

1566. *a duobus jam annis ad Regem miſerat, in manus Belgarum Procerum deveniſſe: quanta cum pernicie negotiorum? quanta cum jactura Regiæ dignitatis? Orare proinde Regem, ut videat, quæ in poſterum ſcribantur ab ſe litteræ, aut igne corrumpantur, aut per explorata fidei miniſtros clam ceteris aſſerventur.*

nec tamen quidquam profectum: Orangio in ſecreta Regis penetrante, pecuniæ vis.

Et tamen compertum habeo, poſt hæc gloriatum eſſe Orangium apud Chriſtophorum Aſſonvillium, Nullum prodire è Regis ore verbum ſeu private ſeu publice, quin ad ejus aures in Belgium fideliter afferatur. Hanc porro intimam ſcientiam magna quidem ſibi pecuniæ ſumma comparari, ſed nuſquam æra fructuoſius impendi. Quippe HANC eſſe Principum Philoſophiam, conſiliorum ſecreta rimari: naturæ vero abdita otioſis relinqui. Quod ſi ita eſt; & quid uſquam inacceſſum pecuniæ imperviumque fuerit, quando prudentis adeo circumſpectique Regis aula à privatis hominibus emi potuit?

NOVO conventu Amſtelodamenſi ſtatuunt Nobiles, implorandum patrocinium Cæſaris apud Regem, & Electorum apud Cæſarem; aut arma tentanda, icto cum Helvetiis fœdere:

Verum haud contenti rebus ambigue deliberatis Teneramundæ à Procerum cœtu Nobiles fœderati, eorum primarii, quique contrahi repente potuere, conveniunt Amſtelodamum, inſcio, ut ad Margaritam ſcripſit, aut diſſimulante, qui tamen prope Amſtelodamum agebat, Orangio. Creditum eſt in eo conventu ſtatutum, omni ope conniti, ne Rex milite inſtructus adveniret: idque aut precibus Maximiliani Cæſaris apud Regem, aut exuta palam obedientia armis impetrandum. Et commodum Imperii comitia Auguſtæ celebranda tunc erant: in iis orandum Belgarum nomine Cæſarem: ſi renuat, ad Imperii Septemviros confugiendum, Cæſari ut ſignificent, niſi hoc ipſe impetret à Rege, ſe opem ei ferre non poſſe adverſus Turcam: neque enim decere, dum Rex Belgium luſtret armatus, ſe & milite & pecunia deſtitutos finitimi exercitus injuriis patere. Id niſi ſuccedat ex ſententia, extrema omnia retentanda: fœdus cum Helvetiis hæreticis firmandum, eorumque

que opera (uti jam ſpopondiſſe dicebantur) Philippo Regi Sabaudiam ineunti aditum intercludendum. immo, ut ſatis negotii Regi ſit domi ſuæ, mittenda Hiſpalim quam primum triginta illa Calvinianorum codicum millia, de quibus jam pridem conſultaverant: atque addendos Calvinianos aliquot adminiſtros (hi duodecim decreti ſunt) qui ea per Hiſpaniam volumina diſtrahentes, Regi à longinqua peregrinatione curas interim avertant. Huic autem negotio conficiendo præfectum fuiſſe Hiſpanum Antverpiæ mercatorem, hominem Catholicis infeſtum turbulentumque, ſcribit ad Regem Gubernatrix: additque, nihil ſe per omnes portus omiſſuram, ne illa morum peſtis naviget in Hiſpaniam. Sed hiſce conſiliis, quippe ſubitariis trepidiſque, plus minarum quam malorum inerat. Illud tamen in eo conventu perfectum eſt, Nobiles fœderati (nam PERICVLI ſocietas perquam facile homines jungit) cum mercatoribus, reliquaque plebe hæreſi imbutis, ſolenni utrimque ſacramento conſpirarunt, in hunc modum: Vt illi horum patrocinium ſuſciperent adverſus omnes, qui libertatem Religionis oppugnatum irent: hi vero pecuniam illis operamque pro communi ſecuritate ſubminiſtrarent. Ne vero ſectarum varietate diſtraherentur hæretici, egit per litteras cum Antverp. Ludovicus Naſſavius, eos adhortans, Vt depoſitis parumper, dum res firmarentur, privatis de religione ſententiis, in Auguſtanam confeſſionem concederent omnes: ſic enim & Imperii Septemviros, qui eam profiteantur, ipſorum cauſam impenſe acturos apud Cæſarem, & Germanos milites non facile in Belgas ejuſdem religionis ſocios arma ſumpturos. Idque effectum eſt. Quamvis enim Calviniani ab Auguſtana confeſſione abhorreant, tamen (ut RELIGIO apud hæreticos alieni juris eſt, ac translatitia) explorato Theodori Bezæ ab uſque Geneva conſilio, probatiſque

1566.

Sivilia. & turbandam in Hiſpania Religionem, deſtinatis illuc Calvinianis libris & miniſtris. De quo Regem præmonet Gubernatrix. 18 *Decemb.* & in Belgio vigilat.

Nobiles ac mercatores ſpondent ſibi mutuam opem.

Nobiles,

Mercatores.

7 *Novemb.*

& una confeſſio Auguſtana præſcribitur omnibus.

1566. que ab eo hiſce religionis induciis; novæ profeſſionis formulam ad Auguſtanæ ſimilitudinem concepere, Cæſari proximis comitiis offerendam, una cum ſupplici libello, quo ejus apud Regem operam ac patrocinium orabant. Præterea conſiſtoria, id eſt ſenatus ac cœtus, multis in urbibus, ſicuti jam Antverpiæ cœperant, inſtituerunt: creatis Magiſtratibus, Senatoribuſque, quorum conſiliis (ſed antea cum Antverpiana curia, quam eſſe principem voluere, communicatis) univerſa hæreticorum Reſpub. temperaretur. Initum adhæc fœdus cum Palatino Septemviro, reliquiſque Germaniæ hæreticis Principibus, infenſis Auſtriacæ Domui, eoque pronis in eam ſocietatem, qua ſperarent Hiſpanum Regem (ut ei ſcribit Gubernatrix) Belgii poſſeſſione per hujuſmodi turbas evolutum iri. Imo in Saxonia mille ac ducentos equites ſcribi jam cœptos à Veſterholtio, juſſu Orangii, Gubernatricem clam docuit Comes Meganus. Quo tempore Hugonotos in Gallia agitaſſe, Gaſpare Colinio turbatore, de ope Belgis afferenda, hoc eſt, uti ferebatur, decem equitum, triginta peditum vexillis, iiſque in Germania contrahendis, ob Caroli Regis edictum ne hujuſmodi delectus in Gallia haberentur; ſecretis ex eo Regno litteris Gubernatrix admonita eſt. Denique ſub hoc idem tempus etiam ab urbe Conſtantinopoli (adeo è multis remotiſque locis ad defectionem ac turbas, odio ſive Catholicæ Religionis, ſive Auſtriaci nominis, incitabantur ultro Belgarum populi) perlectæ ſunt in Conſiſtorio Antverpienſi litteræ Ioannis Micheſii hominis præpotentis, ac Turcarum Imperatoris familiariſſimi: quibus ille Calvinianos Antverpienſes hortabatur, incendebatque: *Properarent in ea, quam fortiter inierant, conſpiratione adverſus Catholicos. Magna meditari Turcarum Principem in Chriſtianum nomen: brevique Othomaneis armis adeo implicatum iri Philippum Hiſpaniæ Regem, ut de Belgis ne cogitaturus quidem ſit.* Et

Conſiſtoria, & hæreticorum Reſp. conſtituitur.

Fœdus cum hæreticis Germaniæ Principibus initur.

21 *Novemb.*

& arma offeruntur ex Gallia.

4 *Novemb.*

Imo ex ipſa urbe Conſtantinopoli:

Micheſio inde incitante hæreticos Belgas.

Et vero non vane hæc denunciabat Micheſius. Erat hic genere Iudæus, (juvat enim de homine ſceleribus illuſtri, quem & belli Cyprii, & aliarum cladium Annales ſæpe loquuntur, hæc pauca ſemel cognoſcere) profugeratque Adoleſcens ab Hiſpania, metu ne detegeretur male diſſimulata ſuperſtitio, atque Antverpiæ diu verſatus; primariis viris, ipſique Mariæ Reginæ tum Belgium obtinenti percarus, rapta inde per ſummam impudentiam nobili puella, Venetias contendit. Ibi auſus cum Senatu agere de attribuenda Iudæis ſede, in aliqua inſularum Venetiis adjacentium, rejectuſque, primum Conſtantinopolim, ubi opulentiſſimæ Iudææ nuptiis ditatus eſt, dein in Ciliciam ad Selimum Solimani filium venit: nactuſque Principem tunc quidem vacuum, aut imparem gravioribus curis, fœdarum certe mancipium voluptatum: ipſe, ut omnes callebat articulos illecebrarum, exquiſitis ad illius ingenium novis indies oblectamentis, inter paucos familiarium Selimo aſſumptus eſt: quantumque aſſentandi aucupio, ac voluptatum artificio, tantum apud Principem gratia præibat omnes. Itaque facile à Solimano Turcarum Imperatore, filii opera, urbem atque agrum (quod à Venetis nequiverat) Iudæis impetravit. Quin etiam Selimo rerum potito, ad belli conſilia admitti cœpit, ea ferme tempeſtate, qua belli conſilia incœptantes in Hiſpania Mauri, à Turcarum Imperatore opem pro hominibus imploravere, qui iiſdem ſacris obſtricti, Turcici auxilii ſpe arma meditarentur adverſus Philippum Regem. Nec Selimus aſpernabatur occaſionem inferendi in Hiſpaniam belli: dumque ea ſuper re diſceptatur, Micheſius, quod videret id bellum maximè velle Selimi generum Mehemetem, qui Selimum, ob celatam incredibili ſolertia apud Seghetum Solimani patris mortem, ſummo beneficio obnoxium habebat; non dubitavit, rem brevi ſucceſſuram: ideoque ea, quam dixi, epiſtola familiares olim

1566.

Quis iſte Micheſius? Iudæus profugus ex Hiſpania Antverpiam:

Maria Hungariæ Reg.

& hinc Venetias ob puellæ raptum:

& Venetiis Conſtantinopolim, ubi Selinum demeretur:

& ad opem ferendam Mauris bellum adornantibus in Hiſpania impellit.

Zighetô

1566.

& Belgas rebelles monet, eidem Selimo in bellum Cyprium converſo faces ſubdit: odio Venetorum. & ſpe Cyprii regni.

Quin & Venetias incendere per emiſſarios ſuos parat.

Ant. Mar. Gratian. de bel. Cypr. Corſu.

Micheſii litteris animati Belgæ.

pecuniam corrogare incipiunt,

olim ſuos Antverpienſes, ſpe nimirum Maurici tumultus, animavit. Verum prævalente apud Selimum Muſtaphæ aliorumque ſententia bellum Cyprium ſuadentium: in hanc partem ſe quoque Micheſius tranſdidit, nutantemque interdum Principis animum unus ipſe firmavit, nempe Venetis infenſus, à quibus illiberaliter habitum rejectumque ſe, ſine fine querebatur. Accedebat quoque ſpes, qua ſe Cypri Regem creandum, ex ambiguo Selimi dicto ſuper menſam, ſibi homo vaniſſimus perſuaſerat. Atque, ut huic bello non conſilium modo, ſed operam etiam præſtaret, magni illius Venetiarum incendii, quo turres ſulphurei pulveris receptacula tanta vi conflagrarunt, ut non ſolum nutantibus urbis fundamentis, multa circum ædificia, fœda ſtrage corruerint, ſed etiam oppida procul urbeſque quatefactis domibus extimuerint ſupremum caſum; auctorem fuiſſe Micheſium, ejuſque conſilio miſſos à Turcis qui facinus patrarent, eaque clade attritas Venetorum vires bello impares redderet, affirmant hujuſce belli ſcriptores. Quod ſi paucis ante diebus, multo pars major confecti jam pulveris, ex iis navalibus Corcyram aſportata non eſſet; exciſa funditus urbe urbium pulcherrima, unus homo bellum Cyprium momento confeciſſet. Tantum excitare vel in aquis incendium valent accenſæ unius in pectore odiorum faces. Et apud Belgas quidem non parum Micheſii litteræ atque hortamenta valuere. Etenim ad ejus rei nuncium erectis animis, in Antverpiæ Conſiſtorio decretum eſt, ut quoniam certa jam aderat firmandæ factionis occaſio, ab univerſa ſocietate, quanta poſſet maxima pecunia conflaretur, ad ſubita rerum eventa. idque ſumma contentione cœptum eſt agi. Quo tempore, cum à Comite Hochſtratano (qui præerat Antverpiæ pro Orangio) miſſus eſſet ad Margaritam libellus Comiti traditus ab ejus civitatis hæreticis, quo facultatem fieri poſcebant ſibi, ceteriſque per Belgium

ſociis,

ſociis, ſectas ſuas ſine fraude cujuſquam exercendi: offerrentes propterea Regi tricies centena florenorum millia: creditum eſt, artificium fuiſſe nonnullorum, ut minore ſuſpicione hunc atque illuc corrogandæ pecuniæ cauſa commearent: fallerentque interea ſimul Hiſpanum ea ſumma facile alliciendum, ſimul conjuratorum multos libentius pro libertate Religionis impetranda, quam pro bello gerendo æra ſoluturos. Niſi forte ingens illa pecunia plane in ſpeciem ad oſtentandas partium vires offerebatur: ideoque complura ejus libelli exemplaria per Belgium evulgata ſunt, adſcriptis Nobilium mercatorumque nominibus, qui ſe perſolvendæ certæ pecuniæ damnabant. nempe ut famam factioni amplæ colligerent, Gubernatricemque tantæ metu potentiæ deterrerent. Sed illa nihil eo inanis pecuniæ ſonitu mota, ne reſponſo quidem Hochſtratanum dignata, libellum ipſum Regi miſit, quo pluribus irritamentis incitaret Hiſpani Principis moram. 1566. *milliones tres.* quam offerentes Regi, quod callide moliantur. Eam tamen pecuniam negligit Gubernatrix. 28 *Novemb.*

Interim ipſa omnium gnara, quæ in hujuſmodi conſiſtoriis ac cœtibus deſtinabantur: cum animadvertiſſet, evulgato creditoque adventu Regis, aliquos è conjuratis timidius agere: adjuvandam artificio hanc partem exiſtimavit: miſſiſque ad eos litteris benevolentiæ ac fiduciæ plenis, promiſſa quoque per certos nuncios clam adjecit: ad aliquos etiam, quos ſciret Religioni haud infenſos, epiſtolas dedit ex earum numero, quas illa apud ſe habebat Regis nomine ſubſcriptas, ceterum vacuas, quas verbis compoſuit tempori accommodatis, eos adhortans ad Religionis cauſam propugnandam, populoſque in priſtina obedientia modeſtiaque continendos. Has vero ita ſingulis tradendas curavit, ut alios nullo invitatu præteritos id non omnino lateret: quo inter eos ſuſpicio atque abalienatio ſuboriretur. Et commodum accidit, ut eodem tempore Gubernatrix acciperet ab Rege litteras aliquot, ipſius manu OB FAMAM profectionis Regis in Belgium conjurati nutant, quos litteris ac promiſſis allicit Gubernatrix. non ſine artificio;

1566. exaratas ad Orangium, ac nonnullos Belgii Proceres benevolentiæ ſignificatione refertas, ideoque mox editas typis evulgataſque. Ex quibus omnibus factum eſt, ut conjuratorum multi partim metu ne à Proceribus deſererentur, quorum nutare conſilium animadvertebant; partim ſpe, cujus pleni erant, quod ſe præcipue appellatos à Rege honoratoſque videbant; partim offenſione aliorum, quibus ſe ſuſpectos atque inviſos facile rebantur; omiſſis fœderatorum cœtibus, aut domos ſuas reviſerint privata curaturi, aut tranſgreſſi Gubernatricis in partes, gratiam Principis promereri, quam indignationem experiri maluerint. Qua ſeceſſione multorum, erecta animo ſtatuit Gubernatrix, vim extremaque adhibere omnia ad ſeditioſorum contumaciam ſerio profligandam. Atque, ut rite caperet à Deo principium, ad civitatum omnium, rerumque ſacrarum Antiſtites, Regis nomine litteras miſit, ut jejuniis, ac ſupplicationibus, aliiſque cæleſtis iræ placaminibus clementiam Divini Numinis implorarent. Simul certos homines in Galliam ad Franciſcum Alavam Hiſpani Regis Oratorem, & ad Cæſarem in Germaniam legat, ut illum quid Hugonoti parent, hunc quid Belgæ petituri ſint in comitiis, quidve Septemviri Auguſtus Saxoniæ Dux, & Fridericus Palatinus minentur, admoneant. Et ad Cæſarem quidem ſe Mansfeldius obtulerat, pollicitus remoturum ſe Saxoniæ Ducem ab ea mente, aut certe à facultate nocendi, nempe opera filiorum Ioannis Friderici, qui jam pridem Auguſto infenſi ob Septemviratum patri ademptum, ſi ad bellum ſpe aliqua ſollicitarentur, haud dubie illos in arma tracturos Saxoniam univerſam: Auguſtumque facturum ſatis, ſi circa ſe faces extingueret, nedum in alienas terras inferret. Sed quoniam Mansfeldii præſentia tunc minime carere poterat Gubernatrix, ſatis habuit laudare hominis conſilium, illudque & promptum ejus animum

& ſucceſſi.

Ex quo erecta Gubernatrix: ſumpto à placatione numinis initio. Regem Galliæ de Hugonotorum apparatu: Cæſarem de petitione Belgarum in comitiis; deque minis Electorum monet. Conſilium Mansfeldii ad hanc rem.

Quod Gubernatrix laudat, non eo utitur.

Regi

Regi ſignificare : occaſionem prætermittens 1566.
omnino nullam, quo Regem ad antiqua Comitis poſtulata pertraheret. Et fortaſſis eodem ipſe ſpectavit ea pollicendo, quæ plus commendationis apud Principem, quam laboris apud Saxones habitura tunc erant. Nimirum PLERIQVE homines abunde offerunt operam repudiaturis, præſertim ſi abſque illius uſu ſperant ſe pretium fructumque operæ conſecuturos. Præterea eodem Mansfeldio auctore, accedentibus ad eandem ſententiam Comitibus Arembergio atque Megano, numerum militum per Provincias auxit, illarumque Præfectos majori præſidio firmatos ad eas remiſit. Et ſtatim compoſitis litteris, unumquemque admonuit : *Viderent, ne quid ultra conventa uſurparent hæretici. Scire ſe, præter conciones, quas audire permiſſum utcumque erat, eos & neſcio quæ conſiſtoria celebrare, & apertis gymnaſiis adoleſcentiam pravis opinionibus imbuere; & matrimonium, ſepulturam, baptiſmum novo ritu accipere, & libros impuriſſimos evulgare; & picturas contumeliis ludibriiſque in Deum Regemque infames exponere; & in Calvinianis cœnis magna eorum multitudine frequentari ſolitis, palam ſolemnibuſque verbis profiteri, Se nuncium Religioni Catholicæ ex animo remiſiſſe, nec aliquando cum ea redituros in gratiam, imo quantum poſſint, in illius exitium perpetuo conſpiraturos. Et tamen hæc adeo deteſtanda cum ſint, fierine poſſe, ut homines modeſtiæ ac verecundiæ omnis obliti affirmare audeant, permiſſa a Gubernatrice tunc eſſe, cum permiſerit conciones? Se non adeo ſtolide impiam, ut hæc aut tam inter ſe diſſimilia non diſcernat, aut tam execranda permittat. Itaque Regis nomine Præfectis Provinciarum imperare, ut quoſcumque compererint, præter conciones, hæreticum quid in poſterum uſurpantes, in illos, tamquam in Majeſtatis reos, paciſque publicæ perturbatores animadvertant.* His autem litteris adjecit edictum quo ſingula planius expendebat, ac pœnas contumacibus irrogabat, aliquanto quam mitis ejus natura ferret, acrius ſeveriuſque.

Milites auget per Provincias.
15 *Decemb.*
earumque Præfectis ad tollenda hæreticorum exercitia ſcribit in hunc modum.

& edictum adjungit: ceteris aliquanto ſeverius.

1566. credo, quod infixus animo hæreret dolor, quaſi ea mala ex concionibus nimio metu in-
16 *Decemb.* dulgentiaque permiſſis emanarent. Quare exempla edicti ad Regem mittens, ait, illud à ſe ea ratione conceptum, quia hæreticorum exercitia plane deteſtanda, pactiſque contraria ita requirerent: ſperaretque ſi eá tollerentur, etiam conciones, quandocumque eas male permiſſas Rex pronunciet improbetque, toto Belgio exterminandas. Additque in edicto conſcribendo, qui aderant in Secretiori Senatu, conſenſiſſe omnes, præter Egmontium, affirmantem, edictum illud concitandis ad arma Belgarum populis, claſſicum haud dubie futurum. Et ſane ſive per eam occaſionem, ſive quod multis in locis plectebantur ædium ſacrarum populatores, quidque alio, quam quo cautum erat, loco conciones habebant, armorum conſilia, quæ antea in longum deſignaverant, properata ſunt. Inde frequentiores ad conſiſtoria concurſus haberi, attentiores celebrari cœtus: crebræ mercatorum ad Nobiles fœderatos, Nobiliumque ad mercatores & conſiſtoriales, Ægidio Clero internuncio, litteræ commeare. Ex his conſilium denique captum, ut quando Gubernatrix vim meditabatur, ipſi quoque arma oſtenderent, militeſque partim ex Saxonis, partim ex Palatini Provinciis legerent: priores tamen, quos Palatinus offerebat. Id Henrico Brederodio commiſſum: oblataque ei Antverpienſium mercatorum nomina pecuniam pollicentium, quanta contrahendis militibus ſatis foret. Brederodius nihil cunctatus coactores nominat, & Phillippum Marnixium à Sancta Aldegunde ærarium Quæſtorem creat. Cum Auguſto autem Saxonum Duce agendi munus ſuſcepit Ludovicus Naſſavius. Quamquam enim Saxonia implicita tum erat armis inter Iohannem Fridericum Iohannis Friderici olim ſeptemviri filium, & Auguſtum patruelem; id tamen opportunum rebatur Ludovicus, quod ſperaret, Principum Germano-

Egmontio non probante.

Inde feſtinatum à conſpiratis conſilium armorum.

Ducibus Brederodio

1567.

& Ludov. Naſſavio, qui pecuniam in Belgio colligunt, militem in Germania lecturi.

manorum, qui id agebant auctoritate, rebus brevi compoſitis, ſe inde milites armatos animatoſque in Belgium traducturum. Sed quoniam bellum trahebatur, Ioanne Friderico pacis conditiones aſpernante, & Gubernatrix haud ignara conſilii fœderatorum, in Auguſti exercitu Gotham Vrbem obſidentis, fidos aliquot habebat, quos juſſerat Ludovici conſilia interturbare; idcirco fœderati lenta hæc ſubſidia omittentes, Bredam in oppidum Orangii convenere: ubi tria hæc potiſſimum decreta eſſe, Gubernatrix per Alphonſum Lopium Gallum admonuit Regem. Vt compoſitis litteris Egmontium ad partes vocarent, ſimulque novo libello rationem rerum ſuarum Gubernatrici redderent; atque interea militem ex ipſis Belgarum Provinciis feſtinato contraherent. Et ad Egmontium quidem ſcripſere communi epiſtola Orangius, Hochſtratanus, ac Brederodius, orantes ut fœderi nomen ſuum adderet; hac enim nova conſpiratione conſociati pollicebantur, effecturos ſe, ut conciones toto Belgio conticeſcerent. quo facto, aut Regi occaſionem ſeſe adempturos Belgium cum exercitu adeundi: aut, ſi nihilominus quamquam compoſitis rebus, quamquam rogatus, tamen armatus in Provincias Rex pergeret; jure ſe operam vireſque conjuncturos, ut intercluſo Regi aditu, patriam haberent integram à tyrannide, quæ ſuppliciorum acerbitate, artium molitione, Hiſpanorum præſidiis, Provinciarum expugnatione, Belgio parabatur. Epiſtolam amico Egmontius oſtendit, ſeu familiaritatis ſeu conſilii gratia: an potius ut eam Gubernatrici aperiret, & quid ipſe reſponderit, ſimul referret? Nam & reſponſionem eidem oſtendit, qua acceſſurum ſe illorum fœderi pernegabat. Non ideo tamen Egmontius ſe Gubernatrici omnino probavit; quæ, ut omnia jam verebatur, artificium fallaciaſque ſuſpicata eſt. At vero ſupplicium fœderatorum libellum oblaturus ipſe Brederodius, petiit à Gubernatrice facul-

1567.

ſed Gubernatrix interturbat. Illi Bredæ conveniunt.

Conantur ad novum fœdus Egmontium trahere, ſcriptis litteris,

non perſuadent.

2 Febr. Novum Gubernatrici libellum oblaturi

1567. facultatem fidemque publicam veniendi Bruxellas cum quadraginta equitum comitatu. Quod cum illa jampridem offenſa hujuſmodi legationibus illico vetuiſſet, ſimulque imperaſſet, ut veniens, portis arceretur; Brederodius libellum mittere cum privata querimonia ſatis habuit. Memorabant fœderati, quod ipſi pro eo ac jurati convenerant Auguſto menſe, in exarmandis pacandiſque populis laboraſſent. Querebantur, quod miſſis ab ejus Celſitudine litteris ad Magiſtratus, vetita eſſent novæ Religionis miniſteria iis in locis, in queis conciones haberi fas erat; cum tamen concionum nomine, reliqui quoque ritus comprehendantur. quippe ſolemne id eſſe, ut ubi conciones permittuntur, ibi cetera ejuſdem religionis perinde tolerentur. Ita ſe, ſicuti res erat, populis interpretatos eſſe: eiſque in concionum, reliquarumque cæremoniarum uſurpatione impunitatem promiſiſſe. Qua populos impunitate fruſtratos repetere nunc fœderatorum promiſſa, implorare fidem novis quotidie expoſtulationibus litteriſque: quarum aliquas cum hoc ipſo libello conjunxerant. Mirabantur denique dolebantque, magnis in dies copiis terreri Belgium, ſe urbibus arceri, in agris obſervari, ubique uti hoſtes haberi. Quæ omnia cum fidei dignitatique ſuæ, ac populorum tranquillitati adverſentur, orare ejus Celſitudinem, atque obſecrare, ut (quemadmodum obſignatis litteris fidem ipſa ſuam obligaverat) & fœderatis ſecuritatem afferat, & populis conciones, quæque ſunt concionibus adnexa, permittat. Id vero futurum, ſi ipſa, uti ſupplices rogant, milites nuper contractos dimiſerit & edicta pactis contraria revocaverit. Hac enim ratione adeo ſe Regi ejuſque Celſitudini obſtringendos, ut fortunas ſuas ac vitam utriuſque dignitati poſthabituri ſint. Secus, prævidere ſe animo magnam populorum cædem, imminentemque patriæ ruinam: quam prædixiſſe, & quantum in ſe fuerit, avertere curaſſe, ſatis futurum eſſe,

non admittuntur.

Mittunt illum

multa querentes:

& multa poſtulantes.

ut

ut culpa, ſi non dolore liberentur. Hæc poſtulata recitavit in ſecretiori Senatu Gubernatrix: paucíſque poſt diebus communicatum cum eiſdem Senatoribus reſponſum Brederodio miſit, ac ſimul typis evulgavit, ideoque paucis hic mihi attingendum exiſtimavi. *Non aſſequi ſe* (ajebat) *qui Nobiles ſint ii, quique populus Belgarum, quorum nomine hæ litteræ mitterentur; cum plerique eorum Nobilium, qui Aprili menſe ſupplicarunt, non modo ſatisfactum jam ſibi conteſtentur, ſed etiam quotidie operam ſuam Regi oblatum veniant. Conciones à ſe tantummodo eſſe permiſſas, idque adeo repugnanter, ut conſtare poſſit, quam fuerit aliena, poteſtatem ut fecerit conſiſtoria inſtituendi, creandi Magiſtratus, tributa imperandi, corrogandique ſuper vicies centena florenum millia, Catholicorum hæreticorumque matrimonia, atque adeo ſucceſſiones honoreſque confundendi, præter Calvinianas cœnas, & quotidianos cœtus: in quorum pleriſque cum Principis & Magiſtratuum autoritati palam derogetur, ac nova paulatim Reſpublica inducatur; videant quam veriſimile ſit, hæc (quæ tamen ipſi cærimonias Religionis interpretentur) tanta cum divinæ Majeſtatis & Regis injuria Gubernatricem permiſiſſe. Securitati eorum cautum à ſe eſſe: cautionemque ſervatam; ac ſervandam etiam fuiſſe, non tamen in iis, quæ adverſus Religionem ac Regem exercerentur. Nam cur ii, qui violatam fidem queruntur, ſilentio tranſmittant, poſt pacta conventaque Auguſti menſis, tam multa perfide ac ſacrilege patrata, templa direpta, ejectiſque inde Religioſis familiis occupata: conciones, advocatis aliunde hæreſum buccinatoribus, eo, ubi audita ante non fuerant, vi atque armis inductas: urbes atque Provincias ad ſeditionem defectionemque, litteris aut per emiſſarios ſollicitatis; aliaque, quorum auctores fuerint ipſi qui ſupplicent? Horum nimirum patrocinio populum auſum eſſe in tormenta bellica, munitioneſque Regis invadere: Principis adminiſtros expellere; ad tympanorum ſignum in aciem prodire; cœnobia, adeſque Nobilium ferro flammaque vaſtare, urbes obtinere, Catholicos omnes, ne ſe quidem Gubernatrice excepta, ad cædem deſignare,* 1567. 16 Febr.

ingen-

1567. *ingentemque Belgio cladem occulte moliri, niſi interceptis nefariorum litteris ad Valencenates, execrandis adeo conſiliis Divina bonitas interceſſiſſet. Ex his eos intelligere, quam importune poſtulent, ut abrogentur edicta, ac milites exauctorentur, id eſt, ut exarmata in hunc modum juſtitia, improborum injuriis exponatur. Neutrum ſe, ne ignorent, eſſe facturam: quin novis ſi opus fuerit, legibus atque militibus firmaturam inde Rempublicam: gladiumque quem portare Principes voluit Deus, hoc maxime tempore non depoſituram. Suadere itaque illis, ut à publicis certe negotiis abſtineant, ac res quique ſuas in poſterum curent: neve Regem brevi affuturum ingenitæ benignitatis oblivisci cogant. Se quidem omni ope curaturam, ne, quam ipſi ruinam comminentur, per hæc vulgi turbamenta Belgium patiatur.*

DE BELLO BELGICO

LIBER SEXTVS.

Brederodius milites atque arma parat,

SEd hæc dum litteris agebantur, jam cohortes aliquot Antverpiæ contraxerat Brederodius: acceptis vero hiſce Margaritæ litteris, feſtinavit aliunde augere milites, ex iiſque ſupra mille ac quadringentos partim terreſtri itinere, partim ſeptem navibus impoſitos, quos oneraria ſequebatur armis inſtructa, Vianam traduxit, oppidum ſuum in Hollandia ob eam cauſam paulo ante munitum. Eoque mille ac quingentos equites adducturi dicebantur ex fœderatis Gulielmus Comes Lumejus à Marcha, Euſcaubechius, Villerius, & Malberga. Quin & eodem ventura, ductore Ludovico Naſſavio, Germanica expectabantur auxilia: ut Vianæ luſtrato exercitu, inde arma in quam ſe cumque partem daret occaſio, promererentur.

aliique fœderati.

Lætis

1567.

Geſtientibus hæreticis:

Lætis ad hæc hæreticis, palamque jactabundis, Nunc demum curari partes ſuas, cum deficientes à Rege Nobiles ſpem omnem veniæ præcluſiſſent: dubitandum non eſſe, quin pro ipſis jam faceret præter Comites Hochſtratanum Hornanumque, Orangius ipſe: neque enim auſurum ea fuiſſe Brederodium, niſi Majorum gentium Diis innixum. Quamquam is inter eas turbas ad Hollandiæ dominatum jure gentilitio reſpicere, ad eumque repetendum occulta illa Procerum ope credebatur uti. Alebantque hominis ambitionem conjurati propriis interim, quæ quiſque deſtinaverat, conſiliis obſequentes.

& multis Brederodium animantibus.

DEFECTIO prima civitatum.

Boldue.

Maeſtricht & Vtrecht.

Bombergius unus conſpiratorum.

Ergo non multo poſt præcipuæ quæque Belgii civitates, Antverpia, Buſcoducum, utrumque Trajectum, Amſtelodamum, Groninga, Tornacum (præter Valencenam aliaſque) militibus auctæ defectionem ab Rege minitari viſæ ſunt. Buſcoducum Brab. urbem invaſerat Brederodii nomine, obtinebatque adjutus hæreticorum dominantium ope, Antonius Bombergius, Antverpienſis: qui nuper à tempeſtate Gallicorum tumultuum, in quibus Condæo Principi militaverat, ejectus in patriam, ut erat irrequieti turbidique ingenii, Belgicarum ſeditionum undas repetiit, & conjuratorum numerum auxit. At Margarita, miſſis antea Merodio Peterſemii Domino, & Scheiffio Brabantiæ Cancellario, qui civitatis motus componerent, cum parum profici audiſſet, juſſit Meganum Comitem cum aliquot cohortibus illuc accedere: ſimulque compoſitis ad Buſcoducenſes, & ad legatos ſuos litteris; illos de milite intra urbem accipiendo, deque priſtino civitatis ſtatu revocando, hos de eadem re cum Magiſtratu perurgenda humaniſſime admonet. Litteræ ad Bombergium perferuntur. is earum loco alias ementitur, tamquam à Gubernatrice ſcriptas ſuperbe ad cives, fraudulenter ad legatos: eaſque cum Magiſtratui legiſſet, ſparſiſſetque in vulgus prodendam

Buſcoducenſes.

Legatos.

Qui dolo acceptos cives impellit contra legatos Gubernatricis:

1567. dendam à Merodio & Cancellario fuiſſe civitatem; à furente plebe ambo circumveniuntur, indigniſque contumeliis ceu proditores affecti, die noctuque domi obſidentur, donec Bombergius aliud quid ſtatuat. Ipſe autem ardenti populo, quo maxime tempore ſcelera conflantur, perſuadet, Meganum eſſe proditionis Ducem: in eum, dum ſignum expectet invadendæ urbis, arma vertenda, creditumque facile de Megano, quaſi ulturo privatas injurias, quibus oppidum Mega à Buſcoducenſibus, ut inter vicinos & impares, premebatur. Ergo militiæ imperium Bombergius capit, octingentos milites propere ſcribit, ac majora aliquot tormenta in mœnibus collocata in Meganum inſtructo agmine adventantem, inopinato explodit, atque illæſum quidem, ſed irrito acceſſu acriter offenſum ab urbe procul habet. Meganus quando tunc quidem non erat tantum virium obſidendæ prævalidæ urbi, Trajectum ad Rhenum arma convertit: juſſerat enim hanc quoque expeditionem Gubernatrix tanto impenſius, quanto magis urbi metuebat ob Vianæ vicinitatem, quo conjuratorum copiæ undique confluebant. Ac Trajectenſes, quod ipſorum agri à Brederodii milite quotidie vaſtarentur, excepere ultro Megani præſidium: ejuſque ope ſubitariam arcem, ad ripam Leccæ fluminis, Vianæ imminentem excitarunt. Nec ſegnius interea Brederodius clam evocatus Amſtelodamum à Gheuſiana factione, rebus Vianæ compoſitis, mutata veſte in eam ſeſe urbem infert, exceptuſque ingenti hæreticorum plauſu, ſpem potiundæ Bataviæ tunc profecto confirmaſſe viſus eſt.

& contra Com. Meganum;

quem arcet à mœnibus.

Vtrecht. Trajectum Meganus intrat.

& Amſtelodamum Brederodius.

Eodem tempore Iacobus Marnixius Tholoſæ Dominus, unus ex conjuratis, ſexcentos milites tribus navigiis impoſitos Antverpia prono flumine in Zelandiam ſubvexit, eo conſilio, ut dum alibi alia turbabantur, ipſe per eas ſeditionum tenebras inobſervatus, ſimulque Prætoris Middelburgenſis ope adjutus, Fliſ-

2 Martii. THOLOSIUS ad Zelandiæ caput aſpirat.

Fliſſingam, totamque Walacriam Iuſulam, quæ Zelandiæ eſt caput, invaderet. Sed anteverterat Margarita. Nam Cattejum, fidum hominem ſtrenuumque Fliſſingæ conſtituerat armorum Præfectum: & ex finitima Flandria cohortes aliquot ante Walacriam, promptis in hoſtem armis apparere juſſerat. Itaque ubi venere in Inſulæ conſpectum Tholoſiani, facile rejecti ſunt expectatoque fruſtra Brederodio, quem Meganus Comes nunc Amſtelodamum, nunc Vianam obequitans diſtinebat, in Brabantiam eodem fluvio remearunt, atque ad Oſtervelam, pagum Antverpiæ proximum conſiſtentes, in ripa Scaldis majora viribus agitantes caſtra ponunt, foſſis atque aggeribus communiunt: auctique in dies exulum ac fugitivorum catervis, tamquam aſylo omnibus patefacto, in vicina oppida vicoſque manipulatim procurrere, templa inceſſere, ſpoliare, prædis onuſti redire in caſtra, Antverpiæ ipſi, ut factionibus diſcordi, ita confidentiæ aut terrori eſſe. Et Antverpiæ potiſſimum metuens Gubernatrix, ne Tholoſius, illato in urbem exercitu firmaret Gheuſiorum partes, accito ad ſe Philippo Lanajo, Beavorio Domino, nobili impigroque Duce, *Teſtor*, inquit, *Deum, ad arma me invitam atque obluctantem pertrahi: famamque victoriæ (cujuſmodi cura & feminas non raro tangit, & mihi aliquem hujuſce gloriæ ſenſum ingenerare potuit Patris invictus martiuſque ſanguis) adamatam à me in Belgio meo numquam fuiſſe. Verum cum apud homines ingenio contumaci, atque implacabiliter improbo, nec diſſimulatione nec venia quidquam aliud effectum ſit, quam ut auctoritatem nobis, metum illis ademerimus; profecto male mihi Religionis, Regiiſque ac Patriæ cauſa cordi fuerit, ſi iſtorum ego perfidiam nimia indulgentia invaleſcentem noviſſimis aliquando exemplis non coërceam: hoſteſque ac perduelles modo procurata hæreſi diſcordiam, modo ſumptis armis defectionem molientes, vi atque armis veſtraque, qua facile poſſum virtute non frangam. Agé igitur, Beavori, te enim*

læſa

1567. *Walcheren.*

rejicitur,

Prope Antverpiam ſe munit,

unde vicina terrirat.

In illum Gubernatrix immittit Beavorium hiſce verbis.

1567. *Ipſa Majeſtatis divinæ humanæque vindicem hoc volo: & quando ad Oſtervelam feſtinatione opus eſt, illuc cum imperio contende, Tholoſiumque cum tumultuario exercitu impune prædabundum, & tantum hoſpitibus metuendum, armatus aggredere, nec ullis conditionibus flecti te patere ad clementiam, ſed homines ſceleſtos, atque indeprecabile ſupplicium commeritos, ferro & igni quam primum dele.* Ita Ducem allocuta jubet illum è Bruxellenſi præſidio trecentos ſclopetarios ſeligere: ad hæc Flandricas cohortes è Valacria revocatas doctore Valentino Pardieo Motteæ Domino; præterea Comitum Arembergii & Barlamontii gravis armaturæ turmas: quin & pleroſque Prætorianos ſuos eidem attribuit, atque hiſce copiis inſtructum adverſus Tholoſium propere immittit. Senſit Margaritæ conſilium, qui Antverpiæ moderabatur, Orangius: ac pridie quam illud accederet Beavorius, pontem, quo ab urbe Oſtervelam tranſmittebatur, exſcindi jubet, ne Gheuſii Antverpia erumpentes Tholoſianis opem ferrent, ut ipſe per Marium Carduinum Margaritæ ſignificavit: an potius ne eodem ponte auxilium laturi Beavorio prodirent Catholici, quorum cauſam deſerere ipſe non poterat, tueri nolebat? Ejuſdem quoque juſſu ſequenti die occluduntur portæ, ignaris, quo ea cura ſpectaret, Antverpienſibus. Cum repente vicino tormentorum ſtrepitu exciti procurrunt in mœnia: vident ad Oſtervelam infeſtis armis cieri pugnam, agnoſcunt utriuſque exercitus fulgentia per ripam fluminis vexilla, ipſas propemodum cædentium cæſorumque voces exaudiunt. Nec iiſdem votis illum Martialem ludum ſpectabant omnes, ſed variis tamquam in theatro ſtudiis & clamoribus adſtrepebant, modo alacres hortanteſque, modo ſuſpenſi atque incuſantes, manibus innuere, corporibus niti, ceu pugnæ immiſti tela ipſi jacerent, aut declinarent. Donec fugari proterique Tholoſiani cœpere. Quippe improviſa Beavorii celeritate circumventi vix indu-

Valentinus Pardieus.

Orangius egreſſum prohibet Antverpienſibus.

Pugnatur ad Oſtervelam. Proſpectant è mœnibus Antverpienſes contrariis votis.

indutis armis ad ſigna concurrere, vix ſuper aggeribus explicare ordines, aciemque conſerere potuerant. Reſtitere tamen aliquamdiu numero primum feroces, dein abſceſſu in domos ac munimenta ſecuri. Sed admoto domibus igne pars intra tecta combuſti, pauci pugnando in acie trucidati, plures è ripa in ſubjectum amnem præcipites acti, aut dum aquas tranant, pilis certo collineatis è tergo trajecti: ipſe Tholoſius in horreo, quo ſe deſperatis rebus forte intulerat, crematus eſt. Periere in ea pugna, quæ prima cum rebellibus commiſſa eſt in Belgio, Gheuſiorum mille ac quingenti: capti circiter trecenti, jugulatique pæne omnes Beavorii juſſu, quod erupturi Antverpienſes, opemque reliquiis victæ factionis allaturi crederentur. Et vero ubi ſocios fundi ac profligari conſpexere Calviniani, (Lutheriani enim odio Calvianorum, à quibus longe acrius quam à Catholicis diffidebant, non ea ſane cura tangebantur) armis repente correptis, ad pontem ut laborantibus ſociis adeſſent, recta iter intendunt. Sed ubi hunc exciſum, portas occluſas videre, lymphati per urbem arma conclamant, quatuorque horarum ſpatio, quatuordecim hominum millia conveniunt, nullo certo Duce, nec ſatis certo conſilio, eruptionemne facerent portis vi effractis, an iram in eos, à quibus clauſi attinerentur, effunderent. Ajunt ad haſce turbas contuliſſe plurimum Tholoſii conjugem Antverpiæ relictam. Quippe audita exercitus clade, virique ſui periculo, (mortem nondum reſcierat) mota mente per urbem volitaſſe, Calvinianos aut ad opem, aut ad ultionem, ejulatu ac precibus conciviſſe. Et jam furentibus occurrerat Orangius cum Hochſtratano, ratus majeſtate tantum, & qua erat apud eos gratia, facile ſe concitatam multitudinem complacaturum: cœperatque cauſas interciſi pontis exponere, ne ſcilicet victor exercitus urbem invaderet, additusque partibus omnia permiſceret. Sed inconditis

1567. Vincuntur Tholoſiani.

Dux ipſe combuſtus.

Calviniani egredi Antverpia ad opem ſociorum tentant, clauſi in urbe fremunt.

uxore Tholoſii concitante.

Occurrit Orangius.

Sed periclitatur.

1567. tis vociferationibus, ac maledictis plura dicere prohibitus, appellatuſque palam partium proditor, expertus eſt, APVD furentem multitudinem parum tutam eſſe majeſtatem ſine viribus. Quin etiam fuit ex Calviniana illa fæce, qui minaciter in Orangii pectus ſclopetum tamquam exploſurus admoverit. Vſque adeo CRESCIT ignavo cuique confidentia ex aliorum contagione. Ergo inde evolvere ſe ſatius Orangio viſum: augebatur enim Calvinianorum numerus, atque audacia. Jamque occupato Merio ponte, & curulibus aliquot tormentis illuc ex armamentario comportatis, invadendam Curiam, Magiſtratum in alios transferendum, Clerum omnem ac Religioſas quaſque familias ex urbe amandandas inſane ferociterque conclamant. Nec minus ex altera parte Orangius periculo ſuo doctus, ſex præſidiariis urbis cohortibus circa forum ac monetales ædes diſtributis; ingentem Lutherianorum multitudinem trahens, ad Catholicos ſeſe adjunxit, qui non pauciores octo millibus induerant arma. Ita Catholici Lutherianis immiſti, explicatis ſignis in curiam vadunt, inſidentque, parati armis eam tueri, ſi quid attentarent Calviniani. Et hi agmine inſtructo jam in conſpectum venerant, diſpoſitiſque tormentis pugnæ ſignum expectare videbantur: cum Orangius cuncto Senatu, validoque militum manipulo comitatus Calvinianos adit, imperantique propior monet, Arma deponant, ſi quid poſtulent, ſine tumultu facilius impetraturos: ſecus ſi faciant, hoſtem ſe Calvinianæ factionis perpetuum jurat. Ad ea ſubmiſere animos Calviniani, quaſi id honori Principis Orangii darent, cum re vera longe impares ſeſe conſpicerent Catholicorum ac Lutherianorum copiis, ad quas inſtitores, Itali atque Hiſpani magno armatorum numero ſtipati paſſim confluebant, veriti ne ipſi denique præda forent Calvinianis, ea gratia tumultum aut aggreſſis, ut certe finituris. Itaque

Sed periclitatur.

Creſcit Calvinianorum ſeditio, & arma expedit.

Opponunt ſe Catholici & Lutheriani,

quorum armis Orangius Calvinianos terret.

que data utrimque acceptaque ſecuritate, certis conditionibus à Calvinianis, atque ab Orangio Principe jurejurando firmatis, tunc quidem ab armis diſceſſum eſt. Ad quæ tamen arma, conjunctis animis, brevi rediere Calviniani Lutherianique, ubi de obſeſſa jam pridem Valencenæ periculo nuncium accepere. Et ea quidem res ita ſe habebat. 1567. & componit.

Inter urbes, quæ poſt Sacrorum depopulationem gerebant adhuc contumaces ſpiritus, Valencena erat, quippe validis hæreticorum factionibus incitata, & ſuapte natura, quemadmodum reliqui Hannoniæ populi, Dominorum impatiens; adeo, ut ſuperbo gentis proverbio jactetur, *Deo ac Soli ſubjectam eſſe Hannoniam.* Et pars libertatis erat Galliæ vicinitas, cujus cauſa mollius, ſed attentius regebantur Valencenates. Atque hinc Margaritæ ſollicitudo, ne Belgicarum ille Provinciarum limes Gallis, ſi quid molirentur, opportunus præ cæteris videretur: præſertim quod ſciret, Grangium neſcio quem Narbonenſem Calviniani Euangelii miniſtrum, profeſſoria lingua in ea civitate permiſcere omnia, & jam commercia inter Valencenates & Gallos plurimum accreviſſe. Itaque Magiſtratum ea ſuper re ſæpe ante commonitum, poſtremo ubi ſe ſatis viribus firmatam videt Gubernatrix, ſcriptis litteris jubet, intra urbem accipere præſidiarios milites, quos Philippus Norcarmius à ſancta Aldegunde, qui pro Marchione Bergenſi, in Hiſpaniam miſſo, Hannoniæ Præfectum agebat, illaturus erat. eo enim nihil aliud ſpectari, quam ipſius Magiſtratus auctoritatem, & populi concordiam tranquillitatemque. Norcarmio ad urbem accedenti occurrere ſub veſperam à Valencenæ Magiſtratu oratores, affirmantes ſe Regi ac Gubernatrici fidos fuiſſe ad eam diem, atque in poſterum futuros: ſimul interrogantes, quot milites inducturus eſſet; roganteſque, ut quam pauciſſimis contentus eſſet. Sed mane, quo tempore accepturos ſe præſidium polliciti erant, alii à

DE VALENCENÆ obſidione.

Civitatis ſtatus.

2 Decemb.

Valencenates jubentur à Gubernatrice præſidium accipere. oſtentant ſe accepturos, falluut.

1567. primis oratores veniunt, narrant, hæreticorum opera per urbem ea nocte volitantium effe-ctum eſſe, ut populus mutata ſententia decreverit præſidiarios non admittere, cauſas Gubernatrici perſcripturus. Enimvero offenſus ea inconſtantia injuriaque Norcarmius, urbique multa interminatus abſcedit, legatos interim ſecum trahens, quos tamen, quippe contra jus gentium retentos, Margaritæ juſſu, quarto poſt die remiſit. Et cauſas quidem non admiſſi præſidii afferebant, tum quod metuerent, ne ab eo inclementer ac prope hoſtiliter ob Religionis diſſidium tractarentur; tum quod ſibi perſuaderent, præſidium illud imperatum eſſe ignaris Orangio, Egmontio, Hornano, atque Hochſtratano; quibus quatuor ſponſoribus ſi ſecuri redderentur, illico ſe imperata facturos. Quæ ſane verba & Egmontium pupugere, qui ſolus è quatuor aderat, dum hæ litteræ legerentur in Senatu, ideoque gravem ſibi collegiſque fieri ab illis injuriam teſtatus eſt: & Margaritæ contumelioſa inprimis viſa ſunt, quaſi poſt illorum Procerum auctoritatem haberetur ejus imperium. Itaque implacabiliter offenſa, eoque certa armis ulciſci contumaciam, non expectandam Regis ſententiam amplius exiſtimavit: evocatoque ad ſe Norcarmio, una cum Creſſonerio, nobili bellicorum operum machinatore, cum his de obſidenda quamprimum Valencena conſtituit. deſignatiſque Tribunis, ac reliquis obſidioni neceſſariis, litteras (qui ſtilus eſt iræ) perbreves ac decretorias Norcarmio tradit, quas Magiſtratui mittat, antequam militem circa urbem explicet. In his jubebantur Regis nomine Valencenates, quatuor equitum turmas, totidemque ſigna peditum protinus accipere, ac Norcarmio Provinciæ Præfecto parere: ſi abnuerent, pro Regis ac patriæ hoſtibus habendos. Illis obſtinate recuſantibus, ideoque edicto Regio proſcriptis, ac bonis eorum publicatis, ſcribit ad ſingulas Provincias facti rationem Guber-

has ob cauſas.

offendunt hæ cauſæ Egmontium:

& multo magis Gubernatricem,

quæ decernit obſidionem.

Sed ante illos monet præſidium ut accipiant,

renuentes rebelles pronunciat; 24 Decemb. 1566.

Gubernatrix: *Sæpe ab ſe admonitos Valencenates, ne paterentur, hæreticos occupatis, contra id quod cum fœderatis Nobilibus convenerat, Catholicorum templis, in urbe concionari: neve ſeditionum principes, ac præcipue Grangium, ſociumque ante annos quinque Tornaci damnatum, apud ſe alerent. hæc ſi minus poſſent ipſi per ſeſe, præſidiarias cohortes ob hanc cauſam à Norcarmio ductas acciperent, utrumque contemnentes, Regis nomine perduelles ab ſe judicatos, atque ad frangendam contumaciam obſidione concluſos. Quamobrem edicere, Ne quis conſilio, armis, pecunia, aliave ope Valencenates juvet: neve per agrum Valencenatem cum telo incedat, aut cœtum cogat intra eorum fines: ſecus qui fecerit, eum adverſus Regem ac patriam facturum.* Commovit ejus rei nuncius univerſam Gheuſiorum nationem: & quoniam momenti plurimum inerat, in eo eventu ad factiones firmandas, multæ è multarum Conſiſtoriis civitatum ad Valencenates illico datæ ſunt litteræ; Forti ac ſecuro animo eſſent, brevi & auxilium obſeſſis superventurum, & obſidentium copiolas, excitato alibi incendio, diſtrahendas.

1567. & ad Provincias ſcribit. *Guido Braius Montenſis.*

Commoventur ubique locorum Gheuſii.

Nec minæ ex vano jactatæ: nam paucis poſt diebus circa Tornacenſem agrum quatuor Gheuſiorum millia ſub ſignis apparuere, Duce Ioanne Soreano. Conſilium iis erat, Inſulas urbem Gallicanæ Flandriæ principem invadendi. Et ſpem fecerant conſiſtoriales aliqui mercatores, qui in ea urbe plures ac ditiſſimi. Reſque ita compoſita, ut certo die, quo Maximilianus Raſſinghemius Inſularum Gubernator abſuturus erat, procederent ad agrarias conciones Calviniani ſolito frequentiores; in reditu miſcerent ſe, quos dixi, milites Tornacenſes: curam penes mercatores futuram, ne redeuntibus portas occluderent Inſulani cives. Diſtinendo autem interea Raſſinghemio, cohortes aliquot ex oppido Armenterio deductæ erant, quæ agrum Inſulenſem infeſtæ obtinerent. Horum, quæ parabantur, omnium

TORNACENSES Gheuſii arma capiunt. *l'Iſle.* Inſulas inſidiis invaſuri.

Conſpirant Armenterienſes: Detegitur proditio.

1567.
25 Decemb. 1566.

admonita in tempore Gubernatrix Norcarmio ſcribit, cum parte copiarum, quibus ad Valencenam aſſidebat, occurrat hoſtium conſiliis, remque cum Raſſinghemio ante communicet.

Raſſinghemius Armenterienſes aggreditur,

Et Raſſinghemius de Armenterienſi milite jam inaudierat: nihilque moratus, ſelectis centum quinquaginta peditibus, & equitibus ſclopetariis ferme quinquaginta, prope Waterlocum pagum pugnam committit. Erant Armenterienſes paulum ſupra trecentos, plerique militiæ rudes, duce rudiori Cornelio neſcio quo Calviniano Magiſtro, qui ex fabro ferrario factus repente concionator, ex concionatore miles, non magis perite tunc arma, quam Euangelium ante tractavit. Nam primo congreſſu

delet:

turbatus, relicto prælio, fugam lepus galeatus arripuit: ex ejus militibus ducenti ac triginta interfecti; ac protinus armis exuti, incruentam Raſſinghemio victoriam conceſſere. Qui

ac victor Inſulas ingreditur.

læto milite, ac ſpoliis hoſtium onuſto, Inſulas ingreſſus majorem civitati metum ex inopinata clade, quam ſibi ex hoſtium ignobilitate gloriam peperit. Quamobrem & conſilia conſiſtorialium diſturbata ſunt: & Tornacenſis exercitus, audito Armenterienſium fine, ab Inſularum conſpectu Lanoium divertit, quod oppidum occluſis munitiſque portis expugnare dum fruſtra nititur ejus ductor exercitus Soreanus, ſpatium ſui aſſequendi Nor-

Inde ab inſequendos Tornacenſes ſe convertit.

carmio dedit. Sed antequam Norcarmius ſuperveniret, Raſſinghemius audito ex Armentenſibus captivis adventare Gheuſios Tornacenſes, collectis quas maxime poterat popularium ruſticorumque cohortibus, hoſtem adoriri quamprimum ſtatuit, ignarus ex Valencenati obſidione adeſſe Norcarmium idem agitantem. Acciditque, ut præmiſſi aliquot à Raſſinghemio equites, qui viam vireſque hoſtium, ut aſſolet, explorarent, in equites fere totidem inciderint, quos eamdem ob cauſam Norcar-

Mutuus exploratorum error.

mius præire juſſerat. Atque, ut nox & ſuſpicio animos turbant, rati alteri alteros hoſtium explora-

ploratores eſſe, exploſis utrimque ſclopis, uno alterove ſaucio, terrentes pariter ac territi receſſere. Ea res dum Raſſinghemium ſuſpenſum habet, Norcarmius aliunde certior factus hoſtem prope Lanoium eſſe, eo confeſtim advolat, aciemque inſtruere aggreſſus, animadvertit Gheuſios campeſtri apertoque prœlio impares, in locum impeditum clauſumque, ac ſaltui proximum paulatim abſcedere. Ergo tres immittit illuc ſclopetariorum cohortes, manipulos aliquot haſtatorum immiſtas, ipſe cum equite ſecuturus. Suſtinuere Gheuſii non inſtrenue impetum à principio, exploſis aliquot, quæ diſpoſuerant in aditu, minoribus tormentis: quin licet deinde multi eorum caderent, ſubmiſſis tamen aliis atque aliis, facile inter eas loci anguſtias Norcarmianos ingreſſu arcebant. Sed aperto tandem haſtarum vi aditu, irrumpentibus equitum peditumque ſignis, illico pedem referunt, confuſiſque ordinibus terga vertunt: in fuga, in qua plus periculi quam in conferta conſtantique pugna, pecorum more cæſi, pauciſſimi ex tanto numero diverſis per ſaltum itineribus evaſere, cum Duce Soreano. Norcarmius ſex tantummodo ſuorum deſideratis, novem hoſtium ſignis, viginti campeſtribus tormentis, doliiſque duobus nitrati pulveris potitus, opportunitate utendum ratus, militem ſucceſſu ferocem incitatumque ex ſeſe ad victoriam, Tornacum admovet: miſſoque tubicine, jubet Gubernatricis nomine, Tornacenſes præſidiarium militem protinus accipere: ſi abnuant, aut morentur, ſe armis victricibus uſurum. Tornacenſes, audita ab iis qui profugerant, ſuorum ſtrage, ac repentina armataque Norcarmii denunciatione perculſi, cum ſpatium rationemque conſultandi & victor ad portas, & intra animos pavor excluderet, Ducis ſeſe fidei clementiæque committunt. Ille triumphanti ſimilis urbem ingreſſus, ſtatim populum exarmat, miſſis qui per urbis domos (quod etiam poſtea

1567.

Norcarmius anteverti.

cum Tornacenſibus confligit,

ingenti illorum ſtrage.

Inde Tornaci præſidium denunciat.

Paret civitas.

eam victor intrat: 1 Ianuar.

1567. per Tornacenſe territorium fecit) arma telaque omnia inde auferrent, atque in arcem comportarent. dein rebellionis incentoribus in carcerem abreptis, Epiſcopo & Clero in locum gradumque revocatis, poſtremo conſiſtoriis, atque hujuſmodi cœtibus, plerumque ſeditionum officinis, ſerio diſturbatis interdictiſque, hæreticæ factionis nervos in ea civitate omnes plane ſuccidit. Exinde juſſus à Gubernatrice Tornaco præficere, pro Montinio in Hiſpania degente, Ioannem Crojum Reuſii Comitem, atque octo militum ſigna in urbe relinquere, præter quadringentos & quinquaginta arcis præſidiarios, ad Valencenæ obſidionem confeſtim rediit, oppugnationem aggreſſurus, ſi Gubernatrici videretur. Sed hæc Regem conſultura, ſtatim poſt receptum Tornacum, illi ſcripſerat una cum victoriæ nuncio, conſilium ſuum de Valencena armis aggredienda: quoniam obſeſſi addentes culpæ pervicaciam, etiam urbe hoſtiliter egredi, illatiſque interdum præliis Regios quaſi per contemptum laceſſere auderent. Rex etſi obſidionem non improbavit, oſtendit tamen, futurum ſibi gratius fuiſſe, ſi incepta obſidio non eſſet. nunc, quando eo ventum erat, famæ quidem intereſſe, eam non omittere, ad clementiam tamen ſuam, caritatemque erga ſubjectos ſibi populos pertinere, ut à quatienda machinis urbe, ferroque invadenda abſtineatur: ne militaris populantium furor innocentes reoſque juxta involvat. Iniret itaque Gubernatrix vias omnes, quibus ſine pugna ac cæde ad deditionem obſeſſi alliciantur: idque non difficile futurum exemplo Tornacenſium. Quod ſi rebellium obſtinatio non niſi armis frangi poſſit, nolle urbem oppugnari niſi ſe ante conſulto, ac duabus è Germania legionibus evocatis. Verum hæc à Rege fruſtra monebantur, gliſcente in dies obſeſſorum contumacia. Quare Gubernatrix Norcarmio mandat, arctiore urbem obſidione circumvallet, commeatu com-

Margin notes: punit. — ad obſidionem Valencenæ redit. ſuper oppugnatione urbis Gubernatrix Regem conſulit. 3 *Ianuar.* — 1 *Februar.* Rex eam abnuit, — ex quo Gubernatrix oppugnationem differt, & arctius urbem obſidet.

commercioque intentius intercludat, tormenta atque acies tamquam aggreſſioni paratas oſtentet: ac tempus terrendo hoſtem fatigandoque trahat, donec evocatæ è Germania legiones, Tribunis Oberſtenio & Schouwenburgio, advenirent. ſimul Regi ſcribit, *Clementia nihil profici. Sibi quidem ac Senatui neceſſarium videri, urbem invadere, dum nullis auxiliis firmata expugnari poſſet, Norcarmii judicio, intra dies octo. Mora verendum eſſe, ne per Belgium frementibus Gheuſiis, finitimiſque Gallis ſpatium daretur exercitus contrahendi.* Neque propterea dimovit à ſententia Regem, feſtinatis præter ſolitum litteris monentem hortantemque, *Cunctarentur, atque inſiſterent metu potius quam armis adoriri urbem, tædio fortaſſe ac fatigatione flectendam. Sin iſta ſine armis numquam proceſſura viderentur, (in quo ſtandum eſſe judicio rem præſentem æſtimantium) hæc omnino ſervarent in aggredienda urbe. Primum admotis aggeribus, diſpoſitiſque tormentis, contenti eſſent hiſce quaſi tentamentis atque præludiis oppugnationis: ſpatiumque interim aliquod pœnitentiæ relinquerent. Deinde ſi deditio non ſequeretur, invaderent quidem urbem, quodque militum eſt, agerent: a cædibus tamen non puerorum modo, fœminumque ac mulierum abſtinerent; ſed civium nullus, niſi dum inter propugnandum ſe hoſtem gereret, enecaretur.* His permota Gubernatrix, quamvis intelligeret, hæc dici clementius quam opportunius (quippe per eos dies Valencena egreſſus ſacrilegorum manipulus, aliquot cœnobia non procul ab urbe ſuccenderat, præda Valencenam relata) tamen & Regiæ moderationis memor & ſuæ, nihil intentatum voluit. Audierat Valencenates odio in Norcarmium pertinaces eſſe: viſum eſt ad eos mittere è Proceribus duos, Lamoralium Comitem Egmontium, & Philippum Crojum Areſchoti Ducem: ſi forte, qua erant auctoritate, ad ſaniora conſilia retrahere illos poſſent. Et hi quidem evocatos ad colloquium Valencenatum legatos blande hortantur, *Ferociam ac pertinaciam exuant,*

1567.

17 Febr. & Regem litteris urget.

13 Mart. Rex mitiora ſuadet, & modum oppugnantibus præſcribit.

Obſequitur Gubernatrix,

miſſis Egmontio & Areſchoto:

Qui Valencenatibus obedientiam ſuadent.

1567. *exuant, non profutura, ubi tormentis quati mœnia imperetur. Quippe ad eam diem ſtetiſſe urbem non eorum virtute, ſed Gubernatricis Regiſque clementia. Externum vero ſubſidium, ſatis expertos eſſe, fruſtra ab ſe expectari. Gallos nihil moliri, & ſi moliantur, eorum, uti veterum hoſtium, opem nec Belgis decoram nec ſalutarem fore. Antverpienſium conſiſtoria factionibus ſciſſa, quid adhuc expediiſſe? Tornacenſes moviſſe aliquid, ſed ſimul oppreſſos: Buſcoducenſes, alioſque domi ſuæ ſatis habere quod curent. Spem omnem in Tholoſio ſuperfuiſſe: at hunc exercitumque omnem (ne ignorarent) a Beavorio in Antverpiæ conſpectu cæſos. Quem jam, aut unde liberatorem adventurum? Itaque contumaciam pœnitentia redimerent: ac Principis indignationi, excidioque patriæ, obedientia, dum licet, atque obſequio anteverterent.* Hæc præfati, conditiones recitant ſibi traditas à Gubernatrice: Vt Valencenates urbem dedant, præſidiarium militem accipiant: urbe dedita, ac præſidio accepto, qui Regi obtemperaturi ſunt, iis Valencenæ eſſe impune liceat; alii ſtatim ab urbe jam tradita decedant, permiſſa illis omni translatitia ſupellectili. Legati, quæ audierant, referunt ad Senatum populumque occupatum jam obfirmatumque pravorum conſiliis, ac potiſſimum Grangii concionibus, hominis malo publico facundi. Iuvit pertinaciam rumor Tholoſianæ victoriæ, fugatique Beavorii, fictus opportune ab hæreticis, ut nuncio de Tholoſii clade fidem aut præluderent, aut tamdiu certe ſuſpenderent, dum legati de reſtituenda urbe conſultabant. Qui, re infecta, ad Areſchotum Egmontiumque redeuntes, cum nihil pacati retuliſſent, ab iratis minantibuſque Proceribus, quod nihili ſe factos à Valencenatibus viderent, illico dimiſſi ſunt. Et Egmontius (cujus militarem animum, offenſionique propiorem acrius irritaverat obſeſſorum pervicacia) eo ipſo die, ſecutaque nocte cum Creſſonerio mœnia contemplatus, atque ipſas urbis foſſas ingreſſus, Margaritæ affirmavit, brevi Valencenam expugnari poſſe. Illa,

propoſitis conditionibus,

fruſtra.

Illa, quoniam admonendo terrendoque videbat ſatisfactum jam Regi, & adventare Germanorum copias nunciabant: irata præſertim, quod inaudiſſet, nocturna nuper eruptione cohortes aliquot Valencenatum ſubitaria pugna caſtris obſidentium inſultaſſe: jubet Norcarmium ſine ulla cunctatione contractis obſidii clauſtris, urbem, ſed ex præſcripto Regis, invadere. Situ non valido minus quam amœno fruitur Valencena, paulumque alicubi aſſurgens, cetera æquo planoque jacet loco: mœnibus, turribus, foſſis, & Scaldi flumine mediam perlabente, unaque cum Ronella rivo mœnia circumvallante, externis prope viribus inacceſſa. Sed Norcarmius haud ignarus imperito cum hoſte ſibi agendum: urbique ceu robuſto corpori ineſſe imbellem animum, luſtratis alicubi anguſtioribus foſſis, campoque per incuriam propemodum exæquatis; magno fidentique animo oppugnationem aggreditur. Et revocata copiarum parte, quas ad obſidendos viarum aditus, atque ad arcendas commeatuum ſubvectiones, ductore Gaſpare Billio, ſparſim habebat, Montenſis portæ ſuburbium nocte occupat. Inde cum aliquot ſignis Hannoniorum militum prægrandes tubos aſſidue diſplodentium, dum hoſtem per muros diſpoſitum continenti pilarum procella proturbat ac diſtrahit; Creſſonerius admirabili celeritate ad mœnia producit aggerem, minimaque ſuorum jactura, ante hoſtis oculos ſtationes obſidentium ex caſtrorum diſciplina communit. Ergo diſtributis partibus inter Maximilianum Boſſuvii Comitem, Carolum Mansfeldium Erneſti filium, & Ægidium Hiergli Dominum, oppugnatio cœpta: primum decem muralibus ingentibuſque tormentis, dein viginti, præter minores bombardas tanta impreſſione, ut intra quatuor horas, dejecta, quam in muro conſtituerant, præcipua munitione; territi eo principio cives, miſſo tubicinum pari, Norcarmium rogaverint, Ne gravaretur audire fide publica Valencenæ legatos

1567. Decernitur oppugnatio.

Situs Valenceuæ.

Gaſpar Robles Billii Dominus. Ejus ſuburbium occupat Norcarmius: & agger ad mœnia promovetur.

Vrbs quatitur. *Ægidius Barlamontius.*

Et legatos mittit de conditionibus deditionis.

1567. de tradenda urbe mox acturos. Illis permiſſis, ut venirent; nihil tamen à quatiendis mœnibus propterea ceſſatum voluit. Quo celerius oratores (viginti omnino erant) ſub veſperam advenere, deditionem urbis pollicentes iiſdem conditionibus, quæ nudius tertius ab Areſchoto Egmontioque fuerant oblatæ. Sed irridens eos Norcarmius: *Quaſi vero*, inquit, *veſtra conditio eadem hodie ſit, ac nudius tertius. Sero ſapitis Valencenates: ego certe conditionibus non tranſigo cadente cum hoſte.* continuavitque nocte tota oppugnationem, nullo temporis ſpatio relicto ad muros reficiendos, multis in locis adeo dirutos, ut jam foſſa alicubi ruinis exæquata, ſubeundæ urbis gradum militi præberet. Cum repente poſt ſecundam diei horam præſto adſunt legati Valencenatum, ac ſe urbemque clementiæ Gubernatricis ſine ulla exceptione dedunt. Tunc Norcarmius, ſigno receptui dato, militem jam jam in muros evadentem, ac prædæ inhiantem pro imperio continuit, admonuitque modeſtiæ quam Regis nomine imperaverat Gubernatrix. Tenuit ea oppugnatio triginta ſex horas, perpetua contentione. feruntque ter millies exploſas murales machinas, mœnium quam hominum majori ſtrage. Eodem die, qui Dominicus Palmarum plane palmaris fuit, ingreſſus urbem cum tredecim ſignis peditum Norcarmius, obvios per vias habuit mulierum ac puerorum cœtus, arborum ramos manu præferentium, ſimul miſerabili voce fidem miſericordiamque victoris implorantium. Quibus benigne ſubmotis, ſine cujuſquam cæde, aut direptione domus, quamvis civium opulentia invitaret, contumacia mereretur, in curiam aſcendit. Ac primum ut in mandatis habebat, cives exarmavit, tormenta bellica (ea octoginta reperta ſunt) ac reliquum belli inſtrumentum apparatumque civitati abſtulit. Dein inſtituta quæſtione adverſus rebellionis principes, ſectarumque hæreticarum buccinatores; ex illis ſex & triginta in carcerem protinus conjecti: horum

Illæ non accipiuntur,

Ideoque victoris clementiæ ſe civitas dedit.

Norcarmius urbem victor ingreditur;

& exarmat:

& punit:

Cives

horum nemo capi tum quidem potuit, clam ur- 1567.
be egreſſi, quamvis portæ aut ſtatim clauſæ Miniſtri.
aut infeſſæ militibus fuiſſent. Sed ad oppidum
Sancti Amandi ex fuga retracti, & cuſtodia diu
retenti, poſtea cives quidem gladio, hæreſum
vero præcones, atque ex militibus aliqui, ſuſ-
pendio necati. Poſtremo Magiſtratus, Quæſto- & privilegiis
reſque, ac rerum publicarum curatores gradu exuit.
omnes moti, ademptiſque publicis immunita-
tum tabulis ac privilegiis, civitas mulctata, do
nec à Rege illa iterum inſtaurarentur. Hæc, uti 2 April.
geſta erant, omnia Regi perſcribens Guberna- Victores Regi com-
trix, adjectiſque eorum Ducum militumque mendat Gu-
nominibus qui in obſidione oppugnationeque bernatrix.
laudem præ cæteris meruerant; rogat, ut ex
reorum bonis Regio fiſco addictis remunerari
ſibi liceret illorum virtutem ac fidem: quo
fructum victoriæ modeſtiæque ſentiret miles,
atque alii promptiora interim obſequia condo-
cerentur. Rebus in hunc modum Valencenæ
compoſitis ac ſacris ædibus earumque cultu
rite reſtitutis, evocatoque ob eam cauſam ex Ex hujus ci-
Arteſia Atrebatenſium Epiſcopo, atque octo mi- vitatis ſtatu
litum cohortibus urbi impoſitis, ut ille Religio- tum ſacro
ne, hi metu populum continerent; mirum, quanta tum civili
& Norcarmius inclaruerit exinde gloria, & per reſtituto,
omnes rebellium atque hæreticorum ordines laus Nor-
mutatio, ſubjectis ſemel Valencenatibus conſe- carmii.
cuta ſit. adeo, ut hac una in urbe, urbium cla-
ves omnium repertæ eſſe vulgo dicerentur.

Interea Gubernatrix aliis rurſum litteris ad- 25 Martii
monita, Regi profectionem adornanti Ferdi-
nandum Toletanum Albæ Ducem facile præi-
turum; dum res in Belgio fluebant ex voto,
urgendum putavit, quod jam pridem moliеba- & rebellium
tur de Magiſtratibus, bellique ac pacis admini- conſterna-
ſtris adigendis, ut jurati ponderent, *Se Regi na-* tio.
vaturos operam adverſus eos, qui Regis nomine deſi- DE IVRE-
gnarentur, ſine cujuſquam exceptione. Quod agebat, IVRANDO à Pro-
non ut exploraret aliquorum animos, ſatis ſibi ceribus Bel-
perſpectos: nec quia ignoraret, NVLLIS gii poſtulato.
conſtringi vinculis poſſe perfidiam; ſed ut eos

 minore

1567. minore invidia aut exauctoraret, ſi ſacramentum abnuerent; aut plecteret, ſi fallerent fidem, eoque Belgium nulla impacatum ex parte Regem acciperet. Cœperat id Gubernatrix anni hujus initiò: reque ad Senatum relata, addidit, gratiſſimum ſibi fore, ſi Proceres ipſi præirent ceteris, dein facilius ſecuturis. Primus rem probavit, promiſitque ſacramentum Comes Petrus Erneſtus Mansfeldius: ſecutique exemplum Areſchoti Dux, & Comites Egmontius, Meganus, ac Barlamontius, uti tunc ſpopondere, ita poſtea jurejurando firmarunt. At Henricus Brederodius, à quo Gubernatrix per certos nuncios, & compoſitis deinde litteris exegerat ſacramentum fidelitatis, tamquam ab eo, qui & in ditione Regis eſſet, & Belgicorum equitum centuriam ex quatuordecim unam duceret; diu tergiverſatus, poſtremo, quoniam jubebatur regimen equitum deponere, queſtus agi ſecum inclementer & injurioſe, centuriam recuſato jurejurando remiſit. Abnuerunt quoque ſacramentum, quamquam paulo civilius, Comites Hochſtratanus Hornanuſque; quod dicerent, ſacramento, quo ſe ſuperioribus annis obſtrinxerant, ſatis eſſe. Moderabatur Antverpiam Hochſtratanus loco Principis Orangii apud Hollandos agentis, atque ex ea urbe Mechliniam Præfecturam ſuam adminiſtrabat. Ergo Margarita, quæ jam pridem in Hochſtratanum intenta, minus homini fidebat; Mechliniæ Præfecturam Semerii Domino demandat, viro integræ Religionis ac fidei: ſcribitque Hochſtratano, proviſum à ſe urbi, quæ Gheuſiis ad invadendum nuper deſignata, præſenti Gubernatore opus habebat. Et Hochſtratanus, perinde quaſi non intelligeret Gubernatricis indignationem, ne ſuam quoque culpam agnoſcere videretur, egit ei per litteras abunde gratias, quod ſe illo tunc onere liberaſſet, addiditque, In deponenda præfectura, deberetne coram convenire Mechlinienſes, an compoſitis ad eos litteris id officii præſtare, expectaturum quid ejus

Cur illud popoſcit Gubernatrix.

Qui jurarunt.

Brederodius recuſat: 2 *Febr.*

& privatur equitum regimine.

& præfectura Mechliniæ Hochſtratanus. 6 *Janua.* Qui cum Gubernatrice indignationem diſſimulat, 22 *Janua.*

ejus Celſitudo impetraverit. imo ſi eidem videretur, alium pro Orangio Antverpiæ regendæ præficere, ſibi hoc etiam beneficii loco futurum. Sed diſſimulationem depoſuit Mansfeldio ſcribens. Cum enim Gubernatrix ſignificaſſet, ſatius ſibi videri, ſi ipſe ſcriptis ad Mechlinienſes litteris, de præfectura depoſita illos admoneret: ad eamque Gubernatricis epiſtolam, cum ſuam quoque Mansfeldius adjunxiſſet, Hochſtratanum pro affinitate (nam Momorantias ſorores duas Helionoram & Mariam duxerant, Hochſtratanus illam, hanc Mansfeldius) ſollicite adhortans, ut Gubernatricis indignationi ſatisfaceret; ſubacerbe reſpondit, *Agere ſe homini gratias qui tam multis negotiis implicitus, quibus Margaritam in Imperii cura magnifice ſublevabat, proſpicere affini, & conſilium dare voluiſſet: quo tamen conſilio ſe quidem non egere, ſatis per ſe gnarum quid facto opus eſſet. Interim gratulari occupationibus ejus ſupra quam vellet augendis, adventu tot catulorum ex Hiſpania Italiaque.* Tardius aliquanto moleſtiuſque cum Orangio acta res eſt. Is enim, recuſato ſacramento, Gubernatrici inter alia ſcripſerat, Hollandis Zelandiſque atque Burgundis Præfectum deſignaret; quando ſe hiſce præfecturis cecidiſſe ex Regis ſententia intelligebat. Id vero Margaritæ animum ſuſpendit, quod aperte inimicum nollet, cui ſubigendo ſatis virium nondum haberet. Mittit igitur ad eum Antverpiam Ioannem Baptiſtam Bertium à Secretis: qui hominem privata curantem reperit, oblataque Gubernatricis epiſtola, qua Bertii dictis fidem habebat, multis oſtendit, Conſilium deponendi Præfecturas nec Gubernatrici, nec cuiquam Procerum probari: non ſolum quod eſſet Provinciarum neceſſitatibus importunum, atque ipſi Orangio indecorum; ſed etiam quod hujuſmodi præfecturas à Rege traditas nec Gubernatrix alicui poſſet adimere, nec ipſe inconſulto Rege deponere. ideoque reſumeret quamprimum publicas curas: cogitaretque non temere

1567.

15 *Ian.*

20 *Ian.* eum tamen Mansfeldio aperit in hunc modum.

18 *Mart.* Idem recuſat Orangius, ſeque præfecturis ultro abdicat.

Ad quem mittitur à Gubernatrice Bertius, *Ferdinandus à Toledo Albæ Dux.* qui docet, cur ſacramentum ab illo exigatur.

1567. poſtulari à Rege, ut in communi Provinciarum tumultu, ipſi provinciarum Præfecti, inſtaurato ſacramento, ſtudium operamque ſuam oſtentarent. Ad ea Orangius (præſente, qui forte ſupervenerat, Hochſtratano) reſpondit, Multis ſe graviſſimiſque de cauſis, quas indicaverat adhuc nemini, ſacramentum abnuiſſe. Primum, quod ex iis, qui præceſſerant, Provinciarum Præfectis nunquam exactum id fuerat. deinde, quod cum fidem ſuam jam pridem Regi juratus obligaverit, ſicuti Proceres alii, qui Regis in ditione cenſentur; videri poſſet adverſus promiſſa peccaſſe, ſi ad ea rurſus jurejurando adigeretur. præterea, quod cum juraverit, ſuarum ſe Provinciarum privilegia ſervaturum, ſi forte quid contra illa imperaretur, parere imperanti non poſſet; impeditus jurejurandi religione; & tamen parere deberet, ſi juraret in præſentia, facturum ſe quidquid Regis nomine adverſus quoſcunque imperatum ſit. addidit ad hæc, in oblata ſibi jurisjurandi formula Imperatorem non excipi, cui beneficiario jure cum eſſet obſtrictus, nunquam ſe in illum arma ſumpturum: immo nec excipi filios, aut amicos, uti Cliviæ Ducem, alioſque non paucos, quibus bellum inferre qui poſſet? adjunxit & hanc cauſam: multa quotidie in eos, qui Catholicorum in numero non eſſent, edicta proponi capitalia; quorum ipſe miniſter eſſe nollet, refugiente animo ejuſmodi ſupplicia ob cauſam Religionis irrogari ſolita: quin etiam ex eo ſacramento cogi ſe poſſe, ad uxorem ipſam ultimo ſupplicio mactandam, quippe Lutheri ſacris imbutam. denique & hoc ſibi cogitandum, poſſe illum, qui Regis nomine aliquid imperaret, eſſe hujuſmodi, cui ſubjicere ſeſe haud ſane decorum generi ſuo duceret. Atque hic Ducem Albanum nominavit indignabundus, ac ſiluit. Nempe Albani, uti ferebatur, adventus hominem turbabat; ceteræ cauſæ in ſpeciem erant, & quia invalidæ, cumulo firmabantur. Neque enim is erat Orangius, quem

Orangius non audit, promptis cauſis.

prima,

ſecunda,

tertia,

quarta, (Beneficiarius.)

ultima ex Albano Duce eaque ſola vere cauſa.

à Pro-

à Provinciarum adminiſtratione jurisjurandi religio removeret. ſed intutum exiſtimavit, credere ſeſe Hiſpano Duci, natura triſti aſperoque, & pro veteri æmulatione ſuperbius imperaturo. Immo vel ſi ſe amice Albanus gereret, non videbatur Orangius laturus hominem, qui amicitiam loco veniæ imputare poſſet. At Bertius, ut erat ab ingenio & à mandatis inſtructus, ſingulas à capite cauſas expendens; Mirum non eſſe dixit, cum tanta Provinciarum neceſſitas non ingruerit ſuperiorum Præfectorum tempore, ſi ex eis hujuſmodi ſacramentum exactum non ſit. Iterari jusjurandum, non ad ſuperius ſacramentum, quaſi corruptum, nova profeſſione reſarciendum; ſed ad majorem alacritatem in novo periculo ſuſcitandam. In privilegiis Provinciarum conſervandis fidem ſuam obligaſſe Regem non minus, quam Orangium: ideoque ne quid adverſus illa imperetur, Regi curæ futurum. Neque hic agi de bello in Cæſarem, aut in Imperium, aut in Cliviæ Ducem inferendo: quos ut ipſe in ſacramento exciperet, Gubernatricem libentiſſime conſenſuram. Curam edictorum ac pœnarum, quæ in hęreticos ſtatuuntur, non ei committendam: multo vero minus, ut in uxorem animadvertat, illum cujuſquam imperio adigendum. Sic Bertius rationes Orangii refellere conabatur, omiſſa Ducis Albani mentione, ſive reſponſi dubius, ſive quia nominata uxore, interfatus Orangius non expectavit illum devenire ad eum locum, addiditque, Se pro certo habere, Regem, ſi in Belgium advenerit, non paſſurum cujuſquam uxorem aliis religionibus inhærentem: ideoque decretum ſibi eſſe in Germaniam cum familia migrare, ante Regis adventum, ne illo præſente ejectus è Belgio, non ſponte ceſſiſſe videretur. ubi tamen cumque locorum eſſet, victurum ſe uti Regi ſubditum deceat: nec quidquam, quod ad ejus Majeſtatis amplitudinem pertineat, omiſſurum. Bertius, quando obfirmato hominem animo vid et,

1567.

Ad ſingulas cauſas Bertius reſpondet.

non perſuadet.

1567. colloquium tamen impetrat: videt, ad extremum quaſi inducias rejecta pace impetraturus, orat (nam & hoc in mandatis habebat) ut antequam diſcedat, cum Egmontio, aliiſque nonnullis, quos vellet, Proceribus colloqui ea ſuper re ſuſtineret. Cui libenter aſſenſus, Willebrocum pagum, Bruxellas inter & Antverpiam, colloquio deſignat. Quo cum hinc Orangius, inde Egmontius ac Mansfeldius, & Gubernatricis juſſu Bertius conveniſſent, eademque rurſus ac ſæpius agitaſſent; re infecta. infecta re abiere. Ferunt Orangium, antequam inde recederet, cum Egmontio ſeorſim abducto de imminentibus periculis locutum, oraſſe illum, ſubduceret ſeſe, gravidamque cruore tempeſtatem ab Hiſpania impendentem Belgarum Procerum capitibus ne opperiretur. Et cum Egmontius meritis ferox, eoque periculi negligens, contra differeret, ac Regis clementiæ, ſi pacatas reperiret Provincias, omnia tribueret; Orangii diſceſſuri verba ad Egmontium: *Perdet te*, inquit Orangius, *hæc quam jactas clementia Regis, Egmonti. ac videor mihi prævidere animo, utinam falſò, te pontem ſcilicet futurum, quo Hiſpani calcato, in Belgium tranſmittant.* Quo dicto tamquam præſagitionis certus, hominemque ſupremum viſurus, arcte, nec ſine utriuſque lacrymis complexus, abſceſſit. Ac poſtridie datis 4 *April.* & epiſtola ad Gubernatricem. ad Gubernatricem litteris oravit, *Quæ nunc egiſſet, quoſque ſæpe labores domi militiæque, pro Regis commodo ac dignitate pertuliſſet; benigne interpretaretur ipſa, & Regi in memoriam revocare dignaretur. Se certe Celſitudini ejus, quibus in terris ageret, addictiſſimum perpetuo fore.* Statimque cum uxo- Poſt illam Belgio abit Orangius, re ac familia, præter Philippum filium natu maximum, Lovanii ſtudiorum cauſa relictum, plurimiſque officii cauſa comitantibus, Bredam oppidum ſuum petiit: ubi paulum moratus, Cliviam, poſtremo Dilemburgum antiquam Naſſaviorum ſedem, exeunte Aprili ſe recepit. At Egmontius etſi animo pauliſper commoto ob amici diſceſſum, inde tamen lætior, quaſi abſque veteri æmulo unice ſecuruspartium primarium, adeſſe Gubernatrici, ultro operam expromere,

mere, remque curare publicam ſolito intentius cœpit. Nam & ſacramentum, uti pollicitus erat, peculiari forma dixit: & diſturbatis per inferiorem Flandriam conſiſtoriis, oppida nonnulla ipſe ſex peditum ſignis comitatus exarmavit: & alienum ſe adeo ab aliquorum conſilio collegarum oſtendit, ut per Hochſtratani Comitis aulicum, qui ſermonum miniſter erat, hortatus ſit eos, Ne quid averſus Religionem, ac Regem, decuſque proprium molirentur: ſi ſecus agerent, ſe illos inimicorum loco non minus, quam faſcia amictos Alba (quod Bellicum eſt Gallorum geſtamen) habituros. Ex quo factum, ut Hochſtratanus, aliique, ſua litterarum libellorumque autographa, quæ unquam Egmontio dederant, repetierint: ſimul illa, quæ ab eodem acceperant, omnia remittentes, haud dubium diſſolutæ familiaritatis argumentum: quæ tamen ne forte ad ſe ludificandam agitarentur, ſubvereri Gubernatrix videbatur. Sed ea ſive ex animo faceret Egmontius, fœderatorum mores jam exoſus; ſive Gubernatrici oſtentaret, adverſam ſui opinionem adventante Rege deleturus; certe momenti plurimum attulere Catholicorum partibus. Etenim conjuratorum Nobilium ſane complures Orangio deſtituti, Egmontio adverſante conterriti, diſſidentibuſque majorum gentium Proceribus, ipſi quoque ſuſpecti invicem, diſparant animos, certatimque per amicos alii, alii coram à Gubernatrice veniam petunt, fœderis compromiſſo renunciant, ſeque novo auctoramento, uti rogabantur, obſtringunt. Imo non multo poſt polliciti ſunt Hochſtratanus Hornanuſque, ſcriptis ad Gubernatricem litteris, ſe ſacramentum præſente illa dicturos: atque hic poſterior etiam jurisjurandi exemplar una transmiſit, Comites Culemburgius ac Bergenſis Belgio jam ceſſerant: Ludovicus Naſſavius Principem fratrem ſecutus erat. Itaque illos quatuor primi fœderis ductores, præter Henricum Brederodium ſpei retinentiſſimum

1567. Egmontius ſacramentum dicit: Regiis partibus ſtudet,

Contrarium ſe fœderatis oſtendit:

diſſoluta cum iis amicitia.

Inde magna rerum converſio.

Compromiſſo multi renunciant.

Hornan.

Contumaces Belgio abeunt,

1567. præſertim hæretici.

tiſſimum, omnes timor abſtraxerat. Inde conſternatio, & querelæ mercatorum hæreticorumque, deſertos ſe contra quam convenerant, proditoſque à Nobilitate, lamentantium: inde multorum, ac præcipue concionalium Miniſtrorum fuga: inde Margaritæ ſpes, ac feſtinatio, dum trepidis ac diſcordibus factionum capitibus, contumaces populi ad priſtinam obedientiam revocari facilius poſſent.

TRAIECTI recuperatio. *Maeſtricht.*

Et jam Gubernatricis juſſu Norcarmius cum viginti & uno peditum ſignis, ac decem muralibus tormentis Trajectum ad Moſam expugnaturus in Brabantiam contendebat. Sed Trajectenſes audita Valencenæ urbis deditione, concionatores hæreticos, ductoreſque ejus factionis omnes urbe protinus expulerant. Dein certiores facti de adventu Norcarmii, feſtinata ad Gubernatricem legatione veniam orant, anteacta deprecantur, ſeque in poteſtate Regis atque Epiſcopi (Trajectum enim partim Leodienſi paret Antiſtiti, partim Brabantiæ Duci) futuros pollicentur. Margarita paucis increpitos ad Norcarmium dimittit, ab eo audituros quid facto opus ſit. Vix abierant Trajectenſes, cum legati ab Gerardo Grosbecho Leodienſi Epiſcopo ſuccedunt, Gubernatrici affirmantes, Iam ſentinam omnium hæreſum Trajecti exhauſtam: Magiſtratum, ac civium pleroſque à lue, etiam cum maxime graſſabatur, integros perſtitiſſe: Nobilitatem, ac reliquam plebem ingenio inſanabili non eſſe: idque oſtenſum facili ſubitaque converſione civitatis, opera vel unius potiſſimum viri è Societate Ieſu illuc ab Epiſcopo Colonia accerſiti, qui hæreſum doctoribus ad certamen quotidie provocatis, quotidie devictis priſtinæ & Religioni & obedientiæ momentum prope omne reſtituerit: ideoque populum, quidquid contagione peccaverit, deleturum acriori obſequio: præſidiumque, modo veniam impetret, non detractaturum. Quamquam Leodienſi Epiſcopo videri præſidio non magnopere indigere civitatem,

Idem per legatos Epiſc. Leodienſis pro Trajectenſibus peccatur.

Henricus Dionyſius.

tem, turbarum incentoribus jam liberam: aut certe unam alteramve cohortem, ſi famæ interſit deſtinata non mutare, ſatis loco futuram. Illum quidem (quod ad ſe pertinet) Trajectenſibus præterita condonaſſe; imo pro eadem venia apud Gubernatricem impetranda operam ſuam ſpopondiſſe, tanto libentius, quanto ſe præter Principem, etiam Patrem meminerat, & Margaritæ clementiam non ignorabat. Ad ea Gubernatrix actis Leodienſi gratiis, ob legationem plenam officii & caritatis; negavit poſſe ſe imitari illius factum, præciſa ſibi ab Rege facultate delicta hujuſmodi condonandi: id tamen ab Regis clementia non dubie ſperandum, interim neceſſarium eſſe nova fidaque militia Trajectum communire, conatibuſque occurrere perduellium, qui eam urbem accipiendis è Germania ſubſidiis opportunam non minus, quam Valencenam è Gallia, ſpe certiſſima devoraverant. Ideo à ſe miſſum expugnando Trajecto Norcarmium, juſſum tamen conſilia cum Epiſcopo communicare: eandemque ob cauſam deſtinatum à ſe Turrium, privati Conſilii à ſecretis, qui ſuſceptæ illum expeditionis admoneat. Subjicientibus legatis, non ejuſdem conditionis cum reliquis per Belgium urbibus eſſe Trajectum, in cujus adminiſtratione jus quoque ſuum Leodienſis obtineat; nihil à Margarita reſponſum eſt, nempe ſolita ſilentium reſponſi loco reddere: quod diceret, NON MALE auritis ſatis reſponderi non reſpondendo. Exercitu interim feſtinante, conſueta victoribus alacritate, & prædandi ſpe. Sed deditionem properavere Trajectenſes, nihil abnuendo ex iis, quæ Gubernatricis nomine Norcarmius imperaſſet. Qui urbem ingreſſus, acceptis à Magiſtratu clavibus, tormenta majora, atque omne bellicum inſtrumentum civitati adimit: civium ſingulos telis atque armis ſpoliat: rebellionis auctorem in foro ſuſpendi jubet: ac relicto Ægidio Barlamontio cum parte legionis ad urbis præſidium: ipſe

1567.

Gubernatrix cur non annuit.

Trajectenſes ſe Norcarmio dedunt.

& puniuntur.

Hiergii Dominus.

1567. ipſe cum reliquo excercitu, ut ſe Carolo Brimæo Comiti Megano, ex præſcripto Gubernatricis adjungeret, in Bataviam iter intendit.

DEDITIO Buſcoduci & Antverpiæ.

Timent armatam Gubernatricem Buſcoducenſes.

Buſcoducenſes ſolliciti quo arma victor inferret, tanto in ſe certius iram Gubernatricis extimeſcebant, quanto juſtius meruerant. Etenim illa ob Merodium, & Scheiffium Brabantiæ Cancellarium, nuncios ſuos, à Buſcoducenſibus contumelioſe habitos retentoſque; ob rejectum hoſtiliter Meganum, admiſſumque Bombergium; eos gravi edicto hoſtes pronunciaverat, bona proſcripſerat, ac dum nuncios ad ſe liberos non remitterent, privilegiis omnibus civitatem exuerat. Cives etſi primo edictum contempſere, dein tamen propriore periculo admoniti, inſcio Bombergio, Gubernatricem rogarunt, ut certis hominibus civitatis nomine ad eam venturis, publica fide caveretur. Negavit Gubernatrix, ſe illos audituram, niſi ducerentur à nunciis, qui Buſcoduci attinebantur. Nec multo poſt ſoluti Cancellarius ac Merodius in Curiam veniunt: Gubernatrici narrant, Bombergium deficiente indies factione diffiſum, urbe ceſſiſſe cum militum manipulo, coactis utcumque civibus, ejus ut acta comprobarent: expreſſiſque donativi nomine mille florenis. Hæc enarrantibus præſto adſunt Buſcoducenſium legati, poſcentes omnium quæ admiſerant, veniam: ſimul ut & revocaretur edictum, & accipiendi præſidii onere liberarentur. Etenimvero offenſa Gubernatrix ſuperbis legatorum poſtulatis, reſpondit, Non eam ſibi videri legationem ſupplicum reorum: remiſitque in alium diem. Nec paſſa iterum audire, per Cancellarium Merodiumque jubet eos redire domum, ac civibus edicere, in reddenda civitate conditionibus abſtineant, præſidium uti imperabitur accipiant, culparumque memores ſe reſque ſuas Regis clementiæ committant. Addebant animos Gubernatrici & præteritæ victoriæ, & auxilia jam præſentia Germanicarum legionum: iiſdemque

& placare ſtudent. 3 *April.*

non placant.

demque territi Buſcoducenſes, remiſſis legatis ſeſe Gubernatrici ſine ulla exceptione dedunt, tantum orant, ut ad rixas inter cives ac milites præcavendas, ex ſua ipſorum natione præſidium accipiant. Et accepere partem Germanicæ legionis, ejuſque Tribunum Comitem Schouwenburgium, qui una cum Senatore ad eam rem à Gucernatrice attributo, Remp. ordinavit, abrogato quidem edicto, ſed pœnis juxta ac venia, Regis adventui reſervatis. Eodem tempore Antverpienſium legati Gubernatricem adeunt, præteritorum veniam comprecantes, civitatemque turbarum concitatoribus vacuam in officio futuram pollicentes. Et vero licet omnium poſtremi ad obſequium redirent Antverpienſes, primam tamen laudem, nedum veniam merebantur: quippe in expellendo concionalium hæreticorum grege diu multumque optimo cuique deſudandum fuit. Quamvis enim illi ingenio plerumque rudes, ac magis improbi quam callidi, vix ultra popinalem doctrinam ſaperent: tamen uſque adeo & numero jam excreverant, & factioſorum malæque notæ hominum fovebantur ope, & intimis popularium animis inhæſerant, civitatemque obſeſſam atque obnoxiam mordicus obtinebant; ut profecto extrahi inde nequirent abſque ingenti conatu ac turbis, vexataque miſeris modis Antverpia. Sane non magis defectum viribus, atque intermortuum relinquunt eum, cujus obſeſſo è corpore deſertores ſpiritus, importunique hoſpites exiguntur ſacrorum vi carminum; quam illa miniſtrorum transfugarumque legio diu obluctans ac pervicax coacta demum ab'cedere, civitatem omnem minis imprecationibuſque concuſſit. At Gubernatrix, etſi lætiſſime legationem tantæ civitatis excipiebat, diſſimulato tamen gaudio, præterita graviter incuſat, negat agendum eſſe de venia, priuſquam præſidium intra urbem admittatur: admiſſo, ſpondet operam ſuam, quo illorum precibus Rex placetur: ſeque interim

1567. ſe dedunt.

18 April. Antverpienſes veniam orant.

merito ob hæreticos ejectos. non ſine conatu magno.

Non impetrant veniam, niſi ſe dedant.

1567. terim ab animadverſione in contumacem ac rebellem civitatem, præterquam in ſacrarum Imaginum violatores, ac ſeditionum capita, ceſſaturam. Vix hæc reſponſa retulerant Antverpienſibus legati, cum redire juſſi offerunt deditionem: affirmant, cives in poteſtate Gubernatricis eſſe, præſidium imperet, accepturos. Illa, conſilio prolixe laudato, addit (quaſi honori daret, quod ſecuritati obtendebat) venturam ſe Antverpiam, cariſſimique populi deditionem præſentia utique ſua cohoneſtaturam. Poſtridie ſexdecim lectiſſimorum peditum ſigna præire jubet, Duce Mansfeldio: qui, ne aut exauctorati Antverpiæ milites, aut factioſi cives aliquid forte turbarent, præmiſſis vehiculis militarium impedimentorum, atque ad viarum capita objectis, veluti pugnaturo agmine urbem intravit. Ac diſpoſitis continenti ordine per vias ac fora majoribus minoribuſque ſclopetariis, Gubernatricem excepit, extremo menſe Aprili ſecutam, ingenti pompa non armatorum modo, qui mille ac ducenti fuere, ſed Magiſtratuum etiam, Præfectorumque Provinciarum, ac Procerum aurei Velleris, Conciliique triplicis Senatorum. Ingreſſa triumphi in modum magno mortalium accurſu acclamationibuſque, recta principem Dei Matris ædem cum eo comitatu petiit, hauſitque oculis illa furialis veſtigia impietatis, templique paulo ante pulcherrimi dehoneſtamenta. Nimirum expreſſit ea ſpecies ubertim lacrimas; quas tamen oblata qualiſcumque inſtaurationis occaſio temperavit. Itaque decantato ſolenni Gratiarum carmine, egit ipſa privatim magnæ Virgini grates, quod ejus ope tantam urbem ſine prælio ac ſanguine, Religioni Regique reddidiſſet. Inde animum ad ordinandam Rempubl. intendit. ac prima Sacrorum cura fuit: evocatoque Cameracenſi Epiſcopo, aræ ac templa, quæ ſacrilegi aut diripuerant, aut profanaverant, reſtitui cœpta, ſtatiſque cærimoniis expiata, & (quod caput eſt) impi-

Deditionem offerunt Gubernatrici.

Et illa præmiſſo exercitu *Petrus Erneſtus Comes Mansfeld.*

urbem intrat triumphantis in modum.

Te Deum.

Sacra reſtituit.

impigris animarum Paſtoribus attributa. Deinde ad civitatis adminiſtrationem converſa, quæſtiones inſtituit de rebellionis capite, deque Magiſtratuum ſive ignavia, ſive perfidia: ſimul indicem armorum, quibus populum exueret, confici juſſit. 1567. ſtatum civitatis ordinat.

Quæ dum curat impenſe Gubernatrix, audit adventare legatos à Saxone & Brandenburgico Septemviris Imperii, à Wittembergenſi Duce, à Marchione Badenſi, atque ab Haſſiæ Dynaſta; à quibus ſupremam nempe opem imploraverat hæreſis male in Belgio accepta & fugitiva. Gubernatrix rata id quod res erat, illico Scarembergium à Germaniæ ſecretis obviam mittit: qui legatos oret, ne ultra tendant, illorum adventum nec civitati adhuc tumultuanti, nec Gubernatrici in eam curam intendenti tempeſtivum eſſe: ſatius interim fore, ſi legationis capita cum ipſo conferant, opportunius deinde redituri. Sed illi negantes ex dignitate Principum ſuorum id eſſe, admiſſi ſunt; additique eis aulici, ac prætoriani milites, per ſpeciem honoris, cuſtodes exploratoreſque. Poſtero die, frequenti Senatu audiuntur: unuſque illorum, poſt ſolennia verborum officia, libellum Germanice ſcriptum legit, cujus ſententia, quamvis fuſe odioſeque pertractata, hæc demum erat. *Profeſſionem Auguſtanam, Euangelio conſentancam, etiam ſupra Religionem Catholicorum, in inferiori Germania libere complectendam eſſe: edictis certe ſuppliciiſque non vetandam. Proinde à ſuperioris Germania Principibus orari Gubernatricem, ne populos cetera innoxios divexari hoc nomine, Hiſpanicaque cenſura minis, ac pœnarum immanitate plecti patiatur.* Hæc omnium, qui aderant, indignatione fatus, libellum tradidit Gubernatrici: quæ amotis legatis, ea de re in Senatu deliberans (ut erat acriter offenſa) remittendos abſque reſponſione ſentiebat; civilius tamen viſum, ſi Scarembergius in hæc verba reſponderet. *Quæ legati de Religione præmiſerint, reſponſo indigna eſſe. Quæ pro excuſanda rebellium*

LEGATIO Germaniæ hæreticorum Principum: *Lantgravius Haſſiæ.* quam Gubernatrix ſtudet non admittere: admittit tamen, auditque hæc in ſumma orantes. Ad quæ ita reſponſum,

1567. *lium impiorumque contumacia diſtuerint, oſtendere Germanos Principes minus fidei habuiſſe litteris Hiſpaniarum Regis, ac Belgii Gubernatricis, quam ſeditioſorum hominum querimoniis: contra quos & everſa expilataque templa, & illata vis Magiſtratibus, & excitati ad arma populi, magnam ſcilicet innocentiam conteſtentur. Proinde Gubernatricis nomine illos, à quibus miſſi erant, admonerent, ut Regnorum curam ſuorum Regi permitterent, neve per ea turbulentorum patrocinia turbas in alienis Provinciis foverent.* Ad ea ſubjicientibus legatis, ſe tantummodo oratum veniſſe pro ſociis Auguſtanæ confeſſionis, qui culpa vacui habebantur, nihil ultra reſponſum; quartoque, ex quo venerant, die rediere, non diſſimulata offenſione, præter Saxoniæ legatum: qui, clam ceteris, indicavit Gubernatrici, Septemvirum ſuum aliorum ſuaſu iniiſſe eam legationem; ſe enim Auſtriaco Regi addictum & eſſe, & haberi velle.

Et remiſſi legati, ſed palam offenſi.

præter Saxonicum.

Nondum legati ceſſerant urbe, cum nuncii de conjuratis in Hollandia fuſis, deque ejecto inde Brederodio perferuntur. Hollandiam obtinebant, atque excurſionibus prædiſque vexabant rebellium ferme quatuor millia, ducibus Andelotto, Vinglio, atque Leſdalio, Nobilibus fœderatis. Horum plerique Amſtelodamum invaſuri, prodeunte obviam Megano Comite, cum tredecim ſtrenuorum militum ſignis, non modo ſpe potiundæ urbis fruſtrati, ſed etiam, eodem inſequente, in Waterlandiam compulſi ſunt, Hollandiæ partem aquis intercluſam, eoque inacceſſam. Sed neque hic diutius ſecuri ab armis Megani, cui acceſſurus Norcarmius dicebatur, conſcenſis navibus Friſiam petebant; cum, vento obnitente, in Geldriam delati, diſplicatique alii in alias terras, omnes è Regiis Provinciis elapſi ſunt. Una tantummodo navis, in qua præda omnis ex Hollandiæ templis erepta, centumque ac viginti milites, Dunchero Harlingano navarcho vehebantur, una cum Andelotto, Vinglio, ac duobus Batemburgicis fratribus Giſberto ac Theodorico, ſeu tempe-

Fœderatorum adverſa per Hollandiam;

ex qua fugantur à Megano.

Eorum navis capitur ab Arembergianis.

ſtatis

ſtatis vi, ſeu navarchi dolo, devenit in Erneſti Mulartii manus: quem inſequendis fugitivis, inſtructiſſima cum triremi, paulo ante miſerat Arembergius. Milites ſpoliati omnes armis ac præda, aliqui etiam vita: Duces ac primarii quique partim Harlingæ cuſtoditi, partim in Vilvordianum carcerem, Margaritæ juſſu, traducti, ac paucis poſt menſibus, Albano Belgii Gubernatore, ultimo ſupplicio affecti. Superérat è conjuratis Brederodius, ſpe recuperandæ Hollandiæ contumax, ac principatu conjuratorum tumidus. Is admonenti Gubernatrici, ut abiret Amſtelodamo, non modo non paruerat, ſed etiam miſſum à Gubernatrice Turrium à ſecretis privati Concilii, qui Regis nomine juberet illum urbe protinus abſcedere, non exaudito Regio edicto, legatum litteris & commentariis exutum attinuerat domi. Sed Magiſtratus rei indignitate commotus, & accepta Valencenæ nuper expugnatione perculſus, nocte Turrium urbe dimiſit, ignaro Brederodio. Qui cum videret undique fugari cædive Gheuſios; dilabi, aut redire in gratiam fœderatos; ſibi uni & periculi & invidiæ molem incumbere: tentata incaſſum reconciliatione, auditaque demum eorum, qui reliqui in Hollandia fuerant, militum fuga & clade, fractus animo, ſparſoque adventu Regis exterritus, patria cedere ſpemque Hollandiæ in præſentia deponere tandem ſtatuit. Itaque rebus propere compoſitis, paucisque famulis in arce Vianæ oppidi ſui relictis; cum uxore, ac reliqua familia, Emdam Friſiæ Orientalis urbem, ad Amiſiæ fluminis oſtium appellit. Sed Emdæ parum honorifice ſuſceptus, Bremam in Weſtphaliam contendit: atque inde mutata iterum ſede, incertus animi pariter ac loci, nempe quod ſe ludificatum ſpe Batavi regni, principemque fœderis vane oſtentatum ferre non poſſet: dum copias aliquot in Comitatu Schouwenburgio, & Iuſtum loci Comitem in Belgium ſollicitat, morbo correptus,

1567.

Brederodius conjuratorum reliquus diu reſtitit.

Tandem animo cadit,

& Belgio abit,

1 *Maji*.

N mo-

1567. *Ex litteris Aſſonvil. ad Marg. Parm. 26 Febr. & vita. 13 Febr. 1568.* Hollandia ſe dedit. *Leyden.*

motaque furiis mente, Schouwenburgi extinctus eſt. Brederodii fugam ſecuta eſt univerſæ Hollandiæ deditio. Hon enim ſolum Vianenſes, properatis nunciis, veniam ac militare præſidium popoſcere, neutro impetrato, quippe in Regis adventum dilata eſt venia, & nudari Vianam mœnibus, extructamque contra Gubernatricis imperium, deponi arcem placuit; ſed etiam Amſtelodamum, Lugdunum, Harlemum, Delphi, ac reliquæ civitates, volentes flagitanteſque, partim à Megano, partim à Norcarmio Ducibus præſidium accepere. Idem Middelburgi, aliiſque in Zelandiæ urbibus. Idem Groningæ, idem Daventriæ, totaque Friſia factum ab Arembergio Provinciæ Præfecto. Poſtremo. nulla per Belgium urbs, oppidumve nullum, nulla uſpiam arx aut pagus fuit, qui certatim ejectis hæreſum magiſtris, ac ſeditionum incentoribus, non ſeſe Regis arbitrio clementiæque tradiderit. Nec ideo ſegnem ſecuramve reddebat ea proſperitas Gubernatricem, ab ſecundis adverſiſque rebus annos jam plures eruditam. De firmanda magis, quam de fruenda felicitate ſollicita, præſidiarium militem deditis urbibus imponit: ſtipendium, quo miles alatur, mulctæ loco civibus imperat: alicubi arces deſignat, Antverpiæ præſertim, ubi ſitum poſitumque inſpexit ipſa; nec mutavit poſtea Dux Albanus: ſacrarum Imaginum violatores, quotquot inveniri potuere, ac ſeditionum auctores, habitis quæſtionibus convictos, ſupplicio affici; templa refici ex reorum bonis, aut publica civitatum rebellium pecunia; hæreticorum fana, quæ ſtructa erant multis in urbibus, deſtrui mandat, tanta populorum in id feſtinantium contentione, ut Gandavi (quod fidem propemodum excedit) unius horæ ſpatio Lutherianum templum ſane peramplum ſolo æquatum ſit. Diceres, alias fuiſſe civitates, alios homines, qui paucis ante menſibus tanto hæreticorum partes ſuſceperant ſtudio,

[Margin notes: & Zelandia & Groninga, & Friſia, & quidquid in Belgio nutaverat. — Gubernatr. deditas urbes præſidiis firmat: — mulctat, arces deſignat. — reos plectit, — templa Catholicorum reficit: — hæreticorum deſtruit: — idque mira populorum contentione & alacritate.]

defen-

defenderantque. adeo mutati in earum ſtrages æedium incumbebant, tamquam eo miniſterio ſemet abſolverent: culparum certe veſtigia, & monumenta delebant, eo in Provincia præſertim Flandria proceſſu, ut ex trabibus decidentium templorum, infelicia conformarent patibula, ex quibus ipſi templorum fabri cultoreſque penderent. Atque in hunc modum incendium illud populorum offenſionibus conceptum, hæreticorum flabellis eventilatum, æmulatione Nobilium enutritum, & Gheuſiano demum fœdere per Belgium omne rebellionibus populationibuſque graſſatum, Gubernatrix Margarita extinxit adeo diſtraxitque, ut Religione atque obedientia ubique reddita, hæreticis aut pœna coërcitis, aut ſolum vertere coactis, Gheuſiis conjuratis partim in gratiam receptis, partim bonis ac patria exutis, atque ad manticam mendicitaque redactis, hoc eſt vere Gheuſiis effectis; univerſo demum Belgio pacem tranquillitatemque priſtinam reſtituerit. Vna res in tanta felicitate Gubernatricem non mediocriter angebat, quod Belgarum plurimos videret, non impetrata præteritorum venia, ac venturi ab Hiſpania exercitus fama perculſos, alio commigrare quotidie, ingentique damno civitatum, ad finitimos populos opificia & mercaturas, atque adeo lucra transferre. Idcirco Regem ſæpius admonuerat, ut aut ſibi eam facultatem condonandi componendique omnia tribueret; aut potius ipſe, non tamen adſcita ab armis formidine, ſed innata clementia, nempe in Provincias ſuas jam pacatas, jam obſequio promptas adveniret. Et Rex quidem hanc poſteriorem viam initurum ſe, repetitis ſæpe ad ſororem litteris, affirmaverat: verum cur hoc ſive conſilium, ſive conſilii ſpeciem ille mutaverit, ac pro ſe Ferdinandum Toletanum Albæ Ducem miſerit; quoniam res celebris per Hiſpaniam fuit, annumque ea deliberatio tenuit; ego, congeſtis unum in lo-

1567.

Belgium denique totum priſtinæ tranquillitati reſtituit:

Gheuſiis vere Gheuſiis effectis.

Diſceſſio multorum è Belgio angit Gubernatricem.

Ad cujus remedium Regem orat, in Belgium ut veniat.

1567. cum omnibus, non indiligenter expediam.

De PROFECTIONE Regis in Belgium quam neceſſariam putat Gubernatrix.

Obteſtata Regem fuerat à principio Gubernatrix, docueratque malis, quibus Belgium conflictabatur, conflictandumque validius in poſterum proſpiciebat, medicinam afferri nullam poſſe niſi ab Regis manu. Et Belgas ipſos habituros beneficii loco curationem à Principe, ne videlicet ſecantem ſervum patiantur. Nec aliter ſuadebant Hiſpanorum Procerum multi, qui ab Rege in conſilium adhibebantur.

1566. Idem ſentit, & ſuadet Pius V & vaticinatur.

Imo Pius Pontifex Quintus & compoſitis litteris, & miſſo Aſculanorum Epiſcopo Petro Camajano, hortatus eſt Regem, Belgio ſeſe armatus oſtenderet: compoſiturum haud dubie præſentia ſua populorum motus, & occulta nonnullorum conſilia mature diſturbaturum. Sin autem in præcipiti malo aut cunctaretur, aut quemvis ex Regiis adminiſtris rei conficiendæ præficeret, ſe magnopere quidem vereri, ne Belgium Religione, Rex Belgio exueretur.

Aſſentitur Rex & profectionem parat. De ea Principes per Europam monet.

His aliiſque, quæ eadem in Belgio, eadem in Hiſpania, eadem Romæ dicebantur, auditis; profectionem Rex indicit, Tribunos legi, naves inſtrui, familiam deſcribi jubet. Et ne is armorum apparatus Principum aliquos forte ſollicitos haberet, per Oratores ſuos, quid ſibi conſilii foret ea in Belgas expeditione, illos edocuit. Regem Galliæ etiam tranſitum per Narbonenſem & Lugdunenſem Provincias oravit.

Lyon. Et Sabaudum in primis.

Sabaudiæ vero Ducem Emanuelem Philibertum, cui multum tribuebat, Ioanne Acugnia illuc delegato conſuluit; qua temporis, qua viarum opportunitate ſuaderet ingrediendum iter.

à quo doceri cupit, quæ ad iter tuto peragendum.

doceret, quibus loca difficultatibus inſidiiſve eſſent obnoxia: mitteret ad ſe indicem urbium atque arcium, per quas ſingulis diebus traduci operteret exercitum, adnotatis intervallis dimenſionibuſque locorum: ob eamque cauſam cupere ſe, totam eam regionem, qua tranſeundum ſit à Sabaudia in Burgundiam uſque, accurate delineari atque expingi. propterea venturum eſſe ad illum à Gabriele Gueva

Duce

Duce Alburcherco: Mediolanenſis Provinciæ Gubernatore, Campinium Centurionem, Bellicorum operum intelligentem, una cum pictore menſoreque: ne quid novi, quod oculis non præcurrerit, offendat in via. Hæc autem quanto cumulabantur intentius exquiſitiuſque, tanto minus ſecuritati, ſed famæ dabantur; in eaque tam anxia, tam curioſa jam jam proficiſcendi ſollicitudine, nihil profectionis inerat, præter ſpeciem. Neque enim mihi quis facile perſuaſerit, Philippum regnandi æque callidum & cupidum omittere voluiſſe caput arcemque rerum eo tempore, quo in Hiſpania & Mauricæ rebellionis initia ei ſuboluerant aliqua, & adverſus Carolum Hiſpaniæ Principem multa pater animo premebat. Nam filium duceretne ſecum in Belgium, & illorum Procerum cauſæ, cui clam favere Carolus dicebatur, patronum cominus admoveret? an relinqueret, Hiſpaniamque forte tumultibus involvendam eius libertati crederet, cujus ferocia moderari vix in pace potuerat præſens? Occultabat hæc tamen Rex, atque novis in dies argumentis ſpem profectionis alebat: ut ea ſcilicet expeditione & Belgarum Dynaſtas in officio contineret, & Maximiliani Cæſaris operam, cujus arbitrio ſe commiſſuri Belgæ dicebantur, honeſtius recuſaret: & reliquos omnes à fovenda Gheuſiorum factione, oſtentato exercitu deterreret. Et juvit hanc Regis ſimulationem tertiana febris, qua diu implicitus, habere potuit, quo cauſam referret dilatæ dubitatæque profectionis: præſertim cum eam curam interea non omitteret. Quamquam non deerant ex interioribus aulicis, qui totam illam rerum ſcenam ludificationemque intelligenſes, etiam morbum obtendi ſuſpicarentur. At vero ubi Rex convaluit, ſimulque de rebellione aliquot oppidorum, deque totius Belgii diſcrimine, niſi ipſe acurreret, ex repetitis Margaritæ litteris cognovit; tanto cum dolore tum ira ſuccenſus ad

1567.

In ſpeciem tamen,

ut reor ob has cauſas.

Quid commodi caperet ex ea ſceua Rex.

Non omnibus imponit.

Novis argumentis profectionem ſuadet:

1567. ad expeditionem feſtinavit omnia, ut nemo in aula, ne ipſi quidem Belgarum legati Marchio Bergenſis atque Montinius, qui Regis apparatum ac fabulam ſæpe irriſerant, jam de profectione dubitarent. Et tamen ne nunc quidem deponebat perſonam, nec ſerio Rex agebat; Quippe ad alia, quæ diſſuadebant iter, acceſſerant Gubernatricis litteræ, quibus admonebatur, deliberaſſe fœderatos, ſi Rex armatus, uti inaudierant, in Belgium meditaretur; ſe, exuta Principis reverentia, externorum ope adjutos, in ipſo Provinciarum aditu arma Regi oppoſituros. Quæ licet ille diſſimularet, aut palam contemneret, haud dubium tamen, quin alte pupugerint hominem dignitatis tenaciſſimum ſuæ, quam intelligebat in diſcrimen dari, ſi Provincias armis appetendo, armaret: ſeque propterea palam à ſuis contemptum oſtenderet, finitimis circa Principibus avide ſpectantibus, aut etiam factioni occulte faventibus. Itaque in ea conſultatione, quam ſuper hac re poſtremam Rex habuit Mantuæ Carpetanorum, deliberari hoc unùm voluit, abſque armiſne, quod ſuadebant aliqui, an inſtructo exercitu, quod in primis hortabatur Pontificis Nuncius, ire ipſum in Provincia expediret. Ex Conſiliariis, quos uti in prima regnorum inſtrumenta, habebat Rex ſane plurimos, nempe quia illos plurimi faciebat; adhibiti tunc quidem fuere Ferdinandus Toletanus Albæ Dux, & Rodericus Gomeſius à Silva Eboli Princeps, magnæ uterque potentiæ apud Regem: ſed ut æſtimatio poſt gratiam erat, ille præhabebatur, hic præibat. Præterea Didacus Card. Spinoſa ex modicis initiis ſummus cauſarum Fidei Quæſitor, & concilii Caſtellani Præſes, tantæque aliquando auctoritatis in Philippi Regia, ut vulgo Hiſpaniæ Monarcha diceretur. Aderant Gomeſius Figueroa Dux Feriæ, & Ioannes Manricus de Lara, & Antonius Toletanus Legionenſis Prior ex Equitibus Hieroſolymitanis: præſenti omnes

Margin notes: & perſuadet. — Cum tamen hic quoque ludere perſuaſum habeam, ex his. — CONSVLTATIO ſuper Regis profectione. — *Madrid.* — Conſiliarii, eorumque Nota. Albanus, Ruigomeſius, — Spinoſa Card. — Feriæ Dux, Manr. de Lara. Ant. Toletanus. *Prior de Leon.*

nes ingenio expeditoque. Sed Ferianus, præter animi dotes, elegantia ſuavitateque morum ante alios erat: Manricus ſagacitate pollebat: Toletanum in primis religio commendabat. Aderant Bernardus Freſneda conſcientiæ Principis moderator à Franciſcana familia, Antonius Perezius ſecretioris ſcrinii cuſtos, aliique nonnulli; ſpectatæ plerique fidei Senatores, quique præ oculis dignitatem Regis ſedulo haberent: quam tamen ut quiſque natura triſtior aut clementior, pro ingenio interpretarentur. Ita enim fit, CONSILIA ſibi quiſque attemperat, & judicium natura extorquente, putamus cauſæ tribuere, quod noſtris interim moribus indulgemus. Porro intereſſe deliberationi Rex voluit, ut apertis perpetuiſque diſſidiis Albani Ducis & Ebolitani Principis, non minus in Senatu ſententiis, quam gratia in aula concertantium, præſentia ſua moderaretur. An potius, ut ſi quis ad eam expeditionem Carolum filium (id quod inaudierat) deſignaret, ſermonum initia ipſe præcideret? Nec defuit, qui arma ſuadendo, Tiberii Cæſaris meminit externa bella componentis filiorum ductu. Sed illico Rodericus, ut erat Principis intelligens, quaſi probaturus eam partem, qua Regis ſecuritati conſulebatur, ſermone excepit, ac paulatim eo deflexit, ut, *Intempeſtivum* diceret, *quietos obſequenteſque populos armis laceſſere, ſimulque finitimos hæreticos ad opem ſociorum pronos irritare. Cavendum eo maxime in loco belli civilis incendium, ubi circa ſint qui illud alant, procul qui extinguant. Quamquam ne extingui quidem poſſe ſine ruina victoris. Nimirum inter civiles urbium, hominum, fortunarum ſtrages, adimi demum Principi, quidquid victis perit. Quantumcumque peccatum a Belgis ad eam diem, ab Regis ſorore abunde fuiſſe correctum, ſubactumque: &, ſi quid vincendum ſupereſſet, animos utique eſſe, non corpora; at illos non armis ſed beneficiis expugnari. Id vero & clementia Principis accommodatius: & Belgarum ingeniis, de*

1567.

Freſneda confeſſarius. Ant. Perezius.

Rex intereſſe cur voluit.

Joa. Manr. de Lara.

Ruigomeſi ſententia.

1567. *quibus veriſſime dictum à Carolo patre,* NVLLOS *eſſe populos (modo paterne habeantur) qui ſervitutis nomen magis execrentur, magis patiantur.* Inde digreſſus ad impenſas deducendi exercitus, ad pericula, ad Principum offenſiones, conficiebat ad extremum. *Nihil in Belgio videri adeo implicitum, neque nodum inde offerri implexum adeo, ut abſque ferro ſedate placideque diſſolvi nequeat. Certe quidquid foris exiſteret, à Principe componi è longinquo poſſe, integra auctoritate, dilata interim præſentia, quam extremis malis reſervari ſatius eſſe.* Quod Roderici conſilium, hominis erat in aula dominantis, cui pax & quies inprimis curæ, nec quidquam antiquius, quam ne turbatis bello rebus penes alios negotiorum arbitria, atque adeo potentia transferantur. Similia cenſuere Bernardus Freſneda, miti rectoque vir ingenio, & Anton. Perezius ubique Roderico addictus, ejuſque fortunæ innexus. At vero Dux Albanus arma & ultionem contendebat, unicum læſæ Religioni auctoritatique Principis remedium. Quippe *Cæteris artibus ac diuturna facilitate nihil aliud effectum, quam ut Regi obedientia, rebellibus timor adimeretur. Poſtulaſſe principio Belgas, ut Hiſpanus è Provincia miles excederet: id ſcilicet unum deeſſe, conteſtantes ad quietem populorum. Num propterea impetrata externorum miſſione quieviſſe? An potius, & quidem confidentius, efflagitaſſe, ut è Gubernatricis latere, è Republica, quem tectum teneret, clavo deturbaretur Granvellanus? nec umquam deſtitiſſe, donec contumacibus libellis, deridiculis, flagitioſis conſpirationibus ad extremum extorſerint, quod averent. At unius forte naufragio complacatos fuiſſe ventos, qui popularem illam tempeſtatem concitaſſent. Quin immo, ut* LICENTIA *creſcit facilius, quam incipiat, gradum inde factum, ut homines à noſtra jam facilitate ſecuri, contra auctas ſacrorum Antiſtitum præfecturas, contra reſtituta Cæſaris edicta, Tridentinas ſanctiones, Pontificios Quæſitores improbis palam carminibus inſurgerent, preces ſed armatas aggererent, minis Gubernatricem perterre-* rent

Cui Freſneda & Perez accedunt:

Albani ſententia contraria.

rent, obſtinatis inverecunde legationibus Hiſpaniam fatigarent. Hic quoque viſum clementiæ Principis, quid ſe patrem cogitaret, ex deſtinatis interim aliqua moderari, viſum Gubernatrici plus aliquanto, quam debuerit, indigna poſcentibus indulgere. Enimvero quid ex ea demum indulgentia relatum, niſi ut votorum ubique compotes, non parendo, ſubditos ſeſe obliviſcerentur, obſequium dediſcerent, atque exuta Principis reverentia, communicata provinciatim defectione, tamquam CVLPÆ *ſocietate tutiores, humana divinaque omnia contrectata ſemel libertati poſthaberent? Præmonſtraſſe profecto Carolum patrem, nationis haud ignarum, quid eſſet Belgarum ingeniis accommodatum: dum contumacem patriam omiſſis interea mitioribus remediis, armis adortus, obſequio reſtituit. Nunc vero non unius civitatis, ſed Provinciarum conſenſu peccatum eſſe in Deum pariter ac Regem. Nec quia rebelles in præſentia conquieſcant, minus ferociæ animis ineſſe, reſumpturos utique vires, ubi metum ultionis abjecerint. Nam ſerpentes etiam peſtiferas tuto per hiemem tractari, quibus tamen haud deſunt venena, ſed torpent. Nimirum exploratum jam eſſe* NVMQVAM *bona fide hæreſim manſueſcere.* Sic ille pronus ad aſperiora diſſerebat, ea de militis legendi ducendique modo, deque tota expedione ſcite partiteque ſuperaddens, quæ vetus militiæ Dux, in eo Procerum non ſane bellicoſorum cœtu, præ aliis diſceptare unus poterat. Et juvit hominis ſententiam Spinoſa Cardinalis, ſacrum inquiſitionis tribunal in Belgio violatum gravi oratione conqueſtus. Reliqui eodem inclinabant, præter Ferianum Ducem: qui ſanguine quam benevolentia Albano propior, & ab ingenio mitior, haud gravate diſſentiebat: non quidem inficiatus, *Egere curatione aliqua Belgium,* (in quo aliquantum à Roderico Gomeſio, cætera concors, diſcrepabat) *ſed curationem à dexteritate potius agendi, quam ab armorum tractatione petendam. Idque & Principi honorificentius, tamquam ex facili ſua componenti, nec in partes tranſeunti, ſeque ſibi ſubditis, dum cum iis congreditur, exæquanti: & tutius*

1567.

præter Feriæ Ducem,

cujus orationis hæc ſumma.

 tutius

1567. *tutius adverſum finitimos æmuloſque uſuros haud dubie Belgicis diſcordiis, ad Hiſpanam potentiam ſuis ipſam victoriis atterendam. Neque quod de Cæſare Gandavum armis aggreſſo obtendebatur, ſatis evincere. Civitatis unius contumaciam facile tunc frangi potuiſſe, reliquo obediente Belgio: nunc Provincias nutare propemodum omnes, eoque in commune tum cauſa, tum periculo, ad defenſionem ſui conſociandas. Multa expeditionem illam juviſſe, quæ hanc hodie retardent. Germanos ad Imperium Cæſaris tunc ſpectaſſe, conjunctos fœdere Angelos fuiſſe, Gallos Cæſarem etiam invitaſſe. Nunc eoſdem nullo aut dominii jure, aut ſocietatis nexu, pleroſque diſſenſu religionis, omnes conſenſu invidiæ, ut moram nobis ita opem tumultuantibus allaturos. Itaque omiſſa in præſens ultionis armorumque mentione, allegatis in Belgium, qui Provinciarum ſtatum propius inſpiciant, referantque, quietem interea ſpatiumque coalituris melius Belgarum animis tribuendum, cavendumque, ne arma, quæ toties illi pro nobis induerint, eoſdem exercere adverſum nos intempeſtive doceamus.* Hæc porro non diſſimilia demum iis quæ primus attulerat Rodericus, de induſtria, opinor, diſtulit in hunc locum Feriæ Dux, ut per ſpeciem novæ ſententiæ Roderici partes, cui plurimum tribuebat, audito Albano, certius firmaret. Rex autem interea etſi in Albani ſententiam flecti viſus eſt, tamen ob contraria ſuorum conſilia tamdiu definitionem diſtulit, aut diſtuliſſe potius credi voluit, donec diverſas ipſas pugnanteſque ſententias, ſua quamque utilitas conciliavit. Sic nimirum quotidie gignuntur rerum corpora, dum eorum elementa poſt diuturnum certamen, remittente ac pereunte aliqua ſingulorum parte, coæquantur. Etenim de Rege in Hiſpania continendo laborabat Rodericus: adire cum armis Belgium, licet improbaret ipſe ceu periculoſum, certe ſupervacaneum; in eo tamen id commodi reperiebat, quod tradita Albano armorum provincia, (uti tradendam facile prævidebat) æmulum ab aula diſtraheret, curis profecto non levibus impli-

Rex nutare videtur inter contrarias ſententias.

quibus ab utilitate cujuſque conſiliatis,

implicandum. Atqui Albanus quamquam avebat in primis abducere ab Hiſpania Regem, apud quem non ignorabat armatum ſe unice dominaturum: minime tamen abnuebat, univerſam illam expeditionem ſibi à Rege vel abſente committi, relicto qua vellet in parte graduque Roderico: cujus apud Principem gratiæ ſicut poſtponi merita ſua ægrius ferebat præſens, ita locum præoptabat, ubi, quos pax & aula æquabat, campus & arma ſecernerent. Ergo conſpirantibus in hunc modum ſententiis, Rex haud ultra cunctatus, aperit quid ipſe conſilii ceperit. Deliberatum jam pridem ſibi ad Belgas ire: idque in præſentia, quidquid contra diſſeruerint, non mutaſſe: ſe tamen haud ante profecturum, quam præmiſſo, qui Provincias delecto cum exercitu ingrediatur. non ut populorum obſequium & pax armis interturbetur, ſed ut affuturi dein Principis ſecuritati decorique, armatorum comitatu caveatur. Nec poſt multo, accitum ad ſe Albanum expeditioni præficit, ceteris veterano Duci, multiſque victoriis claro facile concedentibus. Statimque, deſignato jam Duce, ſcribit Rex ad Siciliæ, Neapolis, Sardiniæque Proreges; tres Hiſpanorum legiones ex præſidiis legant, triremibus Garſiæ Toletani in Inſubriam tranſmittendas. ad Inſubriæ vero Gubernatorem, ut ad eas unam ex ſua quoque Provincia legionem adjungat: adfuturum brevi Albanum Ducem cum tyronibus Hiſpanis, ex quibus præſidia veteranorum per ea regna ſuppleantur. Simul ad Sabaudiæ Ducem mittit, ſicut antea Ioannem Acugniam, ita nunc Franciſcum Ibarram, ut venturo exercitui ille tranſitum, hic annonam procuret. Præterea Comitem Ioannem Anguiſciolam ad Helvetios, & Antonium Mendozam ad Lotharingiæ Ducem legat: ut & de Regis conſilio certos eos faciant, & bona illorum gratia tranſeuntibus per ea loca Regiis copiis, ne quid turbetur, intendant. Nam Rex iter habere per Lugdunenſem

1567.

Rex decernit, qui profectionem ſuam præcedat,

Ferdin. Toletanum Albæ Ducem.

Cui parat exercitum ab Italia.

& annonam à Sabaudia:

& viæ ſecuritatem per Helvetios & Lotharingos.

1567. *Lyon. Car.* IX. Fama Regii exercitus terret Genevates.

ſem agrum mutaverat, excuſante Carolo Gallorum Rege domeſticos tumultus, atque adeo intutum iter. Etenim rumor Hiſpanici exercitus cum multos terruerat, tum præcipue Genevates, clam admonitos, egiſſe Pium Pontificem cum Duce Albano, ut in ea expeditione arma in Genevates facili flexu converteret; eamque occaſionem non prætermiſſurum eſſe Sabaudum, pro certo habebant. Quam ſuſpicionem ego quidem natam crediderim ex ſubita legatione Bernardini Mendozæ ad Pium Pontificem miſſi ab Duce Albano, dum in Inſubria moraretur. Quamobrem Genevates non modo à Bernatibus, quorum res proxime agebatur, ſed etiam à Calviniana per Galliam factione tamquam à Genevatum Colonia, inprimiſque à Condæo illarum principe, pro communi cauſa opem implotaverit. Et Condæus, cui gratiſſima ea fuit occaſio ſcribendi exercitus, omnia Genevatibus pollicitus, juſſiſque aliquot militibus Mombrunio Duce Genevam ingredi; habere per Galliam delectum ipſe, & Gaſpar Colinius, palam cœpere, ſimulato apud Regem Carolum metu, ne à tranſeuntibus Hiſpanis, à quibus ipſi habebantur hoſtium loco, imparati opprimerentur. Quin etiam Regi perſuadere conati ſunt, *Arma ut capeſſeret, opportunitatemque ne ſibi pateretur è manibus elabi, qua nullam aliquando majorem ſors obtulerit, ulciſcenda nationis Gallico nomini ſemper infenſa. Eſſe illum quidem exercitum & virtute militum, & claritudine Ducum longe lectiſſimum: poſſe tamen univerſum per viarum anguſtias ac prærupta nitentem, hinc à Gallis, inde à Genevatibus atque ab Helvetiis quam facillime intercipi, atque internecione deleri. Quod ſi fieret, ſi quantum eſt virium Philippo Regi in Hiſpania Italiaque concideret; dubitandum non eſſe, quin aut aperiretur aditus Inſubria recuperanda, veteranis militibus denudata: aut tranſlata in Belgium Gallorum ſigna exciperentur ultro ab iis populis, qui ſe ab Hiſpanorum liberatos Gallicis armis agnoſcerent: &, ſi neutrum ex ſententia ſuccederet, certe in multos*

Bern. Mendoza lib. 2. opemque maxime petunt à Calvinianis Gallis, quorum partes ſuſcipit Cond. cum Collinio, & milites legit.

& Regi Carolo arma in Hiſpanos ſuadet.

multos annos poſſe non timeri bellum ab iis,qui amiſſo tanto exercitu, ſero vires hujuſmodi reparaverint. Addidit ad hæc Condæus, ſe quidem ad eam expeditionem, ſi Rex ſcribi militem jubeat, cum quinquaginta hominum millibus affuturum. Sic illi copias, quas in rebellionem clam intenti cogebant, ſpecioſo Regis nomine venditabant: more Hugonotorum,quibus SECVRITAS Regis appellatur, cum captivitas eſt. Sed Carolus illorum conſilii non ignarus, ne irritato potentiſſimo Rege, externis armis pariter ac civilibus implicaretur; negavit eſſe aut dignitatis ſuæ,aut Gallicæ virtutis, circumvenire Regem affinitate amicitiaque conjunctum; ceterum, ne quid regno timeretur ex Hiſpani acceſſu, ſe novo militum delectu cauturum. Simul Philippo Regi ſignificavit, quo loco eſſent civiles diſcordiæ, quarum cauſa tranſeunti exercitui ſecuritatem præſtare non poſſet. Et jam triremibus Andreæ,& Doriæ,& Coſmi Florentiæ Ducis Genuam appulſus erat Dux Albanus cum tyronibus Hiſpanis per Italiæ præſidia tribuendis; cum febri correptus, Mediolani ſubſiſtere coactus eſt. Quo tempore Gubernatrix Margarita certior facta de exercitu, quem Albanus in Belgium ducturus erat, ſecuturo dein Rege, (ſic enim ferebatur) abducere conata eſt Regem ab eo apparatu armorum, quæ nulli jam uſui niſi rebus iterum turbandis futura eſſent. *Belgium ut tunc erat, magna pace frui, Religione atque obedientia reſtitutis: nec vires, aut militem deeſſe, quibus hic rerum ſtatus ut partus eſt, ita conſervetur, & præſentia Regis etiam augeatur. At vero novum maximumque exercitum, quid niſi magnos Regi ſumptus, & parem Belgio paupertatem importaturum? Certe audito externarum legionum apparatu, multas opificum ac mercatorum familias alio jam conceſſiſſe, plures, ubi vicinas copias audierint, conceſſuras: quod intelligant, navigationibus inter arma ceſſantibus, ſe tamen alendis magnis exercitibus damnandos eſſe. Accedere & metum populorum, qui non niſi ad pœnas tot*

1567.

Carolus agnita Hugonotorum fraude, non movetur.

Albanus deportata in Italiam parte copiarum ægrotat Mediolani. Gubernatrix Margarita non probat tantum exercitum, ac de eo ſic ad Regem ſcribit, 12 April.

1567. *militibus expetantur: & Nobilium indignationem, quorum ſedula in componendis ante ſeditionibus opera negligatur: & certiſſimam inſtaurationem hæreſis, quæ cum Germanis legionibus Luthero addictis, in Belgium reditura ſit: & (quod ſecuturum ex his animo ipſa proſpiciat) civile cruentumque bellum in multas ætates, inexpiabili populorum odio ac pervicacia committendum. Quamobrem enixe orare, ut omiſſo intempeſtivo armorum conſilio, pacatus in Provincias Patri quam Regi ſimilior adveniat: rebúſque feliciter inceptis addat ipſe præſentia ſapientiaque ſua, quod unum ſuper eſt, perpetuitatem.*

Hanc epiſtolam extra ordinem perferendam Margarita dedit Gaſpari Roblæo Billii Domino, Philippopolis Gubernatori, quo latoris dignitas plus haberet auctoritatis apud Regem. Sed nihil propterea Rex mutavit, affirmans exercitum non aliam ob cauſam in Belgium mitti, quam ſtabiliendæ paci. Eademque Regis nomine Gubernatrici perſcripſit Rodericus Gomeſius à Silva Ebolitanus Princeps: ſimul de morte commonuit Marchionis Bergenſis, quæ Rege Mantua Carpetanorum abſente contigerat.

Philippivillæ. Rex miſſi exercitus cauſam reddit Gubernatrici.

21 *Maji.*

Madrid. DE MORTE Marchionis Bergenſis, *Bergen op Zoom.* Improſpera Bergenſis legatio:

Miſſus fuerat in Hiſpaniam Ioannes Glimæus Bergæ Dynaſta, quod eſt oppidum ad fluvium Somam in extrema Brabantia, una cum Florentio Momorantio Montini Domino, ſuperiore anno: nec ſatis proſpere legationem obierat, irritato præter modum Rege, ob violationem templorum, defectionemque civitatum. Itaque petita ſæpius venia in Belgium redeundi, nec impetrata, (quia Regem clam admonebat Gubernatrix, inter eos tumultus ne legatos remitteret) cum jam ſatis animadvertiſſet, & conſueta Hiſpanæ aulæ cunctatione, & vana ſpe, quaſi propediem cum Rege profecturus in Belgium, ludificari quotidie ſe, rerum pertæſus, ac Ducis Albani deſignatione perculſus, in morbum incidit. Ac deſperata valetudine, accito ad ſe Ebolitano Principe, veteri amico, ferunt graviter queſtum eſſe adverſus Regem, oraſſeque ut ei referret hæc hominis verba non

Morbus ejus: *Ruigomez:* Querelæ adverſus Regem,

ba non ultra Regem appellaturi. *Magno ſibi mœrori eſſe, quod nihili æſtimatis, quos pro ejus Majeſtate pertulerat ſæpe, laboribus, etiam ſuſpectus haberi, atque obſervari infenſo jam animo cœpiſſet, ſperare tamen futurum, ut ſua aliquando fides, & inimicorum perfidia, criminationeſque ſera tamen retractatione clareſcerent.* Nec multo poſt, compoſitis humanis curis, duodecimo Kal. Iunias, fato conceſſit. Sunt qui veneno ſublatum ſcribant: perinde quaſi nemo Principi offenſus inviſuſque decedat, niſi accerſita morte. Mihi abſque conjectura id affirmare, conſilium non eſt. Fuerat Bergenſis Carolo Cæſari, ac Philippo filio peræque carus. Ab illo Marchionis appellationem acceperat: hic, poſt navatam fortiter operam ad Sancti Quintini oppidum, inter Belgarum Proceres Comitem aſſumpſerat in Britanniam ad Mariæ nuptias, reverſum & Equitibus aurei Velleris adſcripſit, & venationis ſupremum nominavit, & Hannoniæ præfecit. In cujus adminiſtratione Provinciæ quod rem Catholicam non ſerio foviſſe, uti debuit, viſus ſit, (quamquam ſerio ipſe Catholicus) Gubernatricem nonnihil tunc offendit, & aliquot poſt ejus mortem menſibus, habita de eo quæſtione, Majeſtatis reus damnatus eſt ab Duce Albano. Hujus de obitu quam celerrime, hoc eſt intra octo dies, à Principe Ebolitano, uti dicebam, certior facta Gubernatrix, illico antequam mors ejus evulgaretur, Mandevillium cum delecta ſclopetariorum centuria, Bergam immiſit, compoſitis ad Marchionis uxorem litteris: *Inaudiſſe ſe, illius oppidi hæreticos offenſos edicto ſuperiorum dierum, moliri aliquid novi: ideo miſſum extemplo militem ejus corporis oppidique cuſtodem. idque ut gratius accideret, delectum à ſe Centurionem Mandevillium, ex legione Beavorii ejus patrui, juſſumque in omnibus imperio ipſius ac nutui obtemperare.* De mariti obitu ſiluit, ne beneficium amitteret ſpeciem, ſuſpicionemque moveret ejus rei, quæ agebatur. Namque abeunti Centurioni, ut erat notæ jam fidei, explicaverat, cum mitti

1567.

Mors: 21 *Maji.* an accerſita.

Munia ejus.

Gravamen.

Majeſtatis reus damnatus poſt mortem ab Albano.

30 *Maji.* Bergam Regis nomine capit Gubernatrix: re diſſimulata.

1567. ad oppidum Regis nomine obtinendum. inſerviret quidem Marchionis uxori in iis quæ ad illius præſidium pertinerent: ceterum, ſi illa militem aut abnueret, aut oppido excedere juberet: negaret id licere ſibi, inconſulta Gubernatrice: interim ſcribendo, ac reſponſa operiendo moras traheret, donec aliquid certi mandaretur ab Hiſpania. Etenim Ebolitanus Princeps Regis nomine, ac poſtea Rex ipſe Gubernatrici ſcripſerant, cognoſci oportere Marchionis cauſam: &, ſi quidem tumultui rebellionique civitatum immiſtus reperiretur, ejus bona proſcribenda; ſi ſecus, hæredibus conſervanda. Addideratque manu ſua Rex, Quoniam relicta fuerat hæres à Marchione ſororis filia, quæ haud ſincera Catholicæ fidei documenta ferebatur hauſiſſe domi, conaretur Gubernatrix à patre illam abducere, donec eo cum agnato, quem Marchio teſtamento mandaverat, in matrimonium collocaret. Sed oppidum in poteſtatem illico redactum eſt: de hærede tradenda diu parens dubitavit. Et Gubernatrix poſtquam Supplicationi interfuit delati per urbem Corporis Domini, quæ tunc quæſitiore, quam unquam, apparatu ac pompa, mortaliumque frequentia, cultuque tanto peracta eſt, ut Antverpiæ ne veſtigia quidem hæreſis extitiſſe aliquando viderentur: relicto ibi Comite Mansfeldio cum tredecim militum ſignis ipſa cum reliquis cohortibus, Nobiliumque comitatu Bruxellas rediit, Albanum Ducem exceptura. Cujus adventum & ægrius quotidie præ ſeſe ferebat, & multi Albano infenſi invidiam acrius cumulabant, quod dicerent: Superbo hominem ingenio omnia, quæ tanto compoſuiſſet labore ac ſapientia Gubernatrix, repente turbaturum; ut turbas haberet aliquas, quibus ſedandis adveniſſe videatur ab Hiſpania; pacatique Belgii laudem uni Margaritæ debitam, ipſe ad bellicos ſuos faſtus glorioſus adjungat. Itaque Gubernatrix non modo per Gaſparem Roblæum hanc Regi querelam ſignificandam

21 Maji. 30 Maji. Mandata Regis de bonis & hærede Bergenſis.

Supplicatio celebris Antverpiæ.

Gubernatrix ægre fert Albani adventum,

multis odium in illum augentibus. Scribit Albano.

ficandam curavit, ſed etiam Albano adventum in Inſuriam gratulata, oſtenſoque rerum Belgicarum ſtatu, adjecit, *Conſideraret, an conſultius foret, partem ex tanto exercitu dimittere, pacataſque ac Regi obſequentes Provincias importunis viribus, ac ſumptu non irritare: remedium quidem certe majus malo omnibus videri.* Sed Albanus imperium Regis obtendebat. Et Regis nomine Princeps Ebolitanus per Roblæum, qui exeunte Iunio redierat ab Hiſpania, reſpondit; *Regi curæ eſſe ſororis exiſtimationem, quam illa ſibi apud omnes ſumma prudentia comparaverat, moderandis ea tempeſtate Provinciis, expugnandiſque urbibus, ac rebellibus edomandis, univerſoque demum Belgio Religioni ac Regi ſtrenue reſtituendo. Nec eo mitti Albanum, ut ex ea laude, quæ tota ejus Celſitudinis eſt, quiddam decerpat; ſed ut operam illi ſuam conſiliumque præſtando, & minore Gubernatricis labore ad eam diem acta conſervet, & nulla ejuſdem invidia de noxiis ſupplicium ſumat.* Sed nihil eam æque placavit, atque Regis litteræ à Lopio Gallo poſt Roblæum allatæ, quibus ille agens ſorori gratias, ob res impigre ſapienterque compoſitas, addebat, Brevi ſe eaſdem coram acturum majore animi ſenſu, ſpectatoremque virtutis ejus avide futurum, ac poſt aliquot rerum monita jubebat, naves minimum octo inſtructas habere, quas obviam mitteret, cum primum ſolviſſe illum ab Hiſpania certior fieret. Et naves quidem Gubernatrix adornavit: ac, decernente Senatu, pro navigaturo Principe ſupplicationes indixit, quibus tamen illum maris utique ſecurum non egere dictitabant aliqui, Tiberium Cæſarem memorantes, qui quaſi propediem Roma diſceſſurus, ſimilia pro itu redituque ſuo vota ſuſcipi à municipiis non ſemel paſſus, Romanas Provincias expectatione diutiſſime ſuſpendiſſet. Sed nimirum Regiæ profectionis opinio, ne ſcena fidem perderet, redintegratis hujuſmodi argumentis, ſuſtentanda erat. Certe Albani Ducis adventum Nobilitati juxta plebique gravem, multo iniquius tuliſſent Belgæ, niſi

1567.
de exercitu minuendo
15 *Iun.*
Ruigomez.
Negat ipſe fieri à ſe id poſſe.
Cauſam adventus ejus Gubernatrici ſcribit Ruigomeſius:

30 *Iun.* & 1 *Iul.*
Et Rex ipſe, adventum ſuum promittens, cui propterea naves adornantur, & vota concipiuntur:

Suet. in. Tib.

Fruſtra omnia.

1567. niſi ſecuturum mox Regem, oſtentata ex propinquo ſpe, ſibi perſuaſiſſet.

a Iul. RECENSUS exercitus Albani. Numerus peditum, equitumque.

Iamque recuperata utcumque valetudine Dux Albanus apud Aſtam luſtravit exercitum; qui virtute quam numero major (quamquam & numerum apud anxios extulerat metus) peditum octo millibus ac ſeptingentis, equitum vero mille ducentiſque conſtabat. Neque enim turbam circumducere, itineris plerumque impedimentum, ſed egregios quoſque, & manus videlicet, non multa nomina, voluerat Albanus: aucturus dein opportunius in Belgio, & veterano exercitui, ceu corpori magnis oſſibus nerviſque prævalido, quantamcumque carnis molem, tyrones, inquam, ac multitudinem innoxie additurus. Peditatum Hiſpanorum fere univerſum, in quatuor legiones tributum, quippe è quatuor abſtractum

Tribuni quatuor, Alphonſus Vlloa, Sanctius Londognius,

Provinciis, Tribuni totidem Hiſpani, bellica omnes laude conſpicui, ducebant. Alphonſus Vlloa Neapolitanam: ea decem ac novem ſignorum, hoc eſt trium millium ducentorumque ac triginta militum erat. Inſubricam Sanctius Londognius, quæ ſub decem vexillis duo millia ac ducentos habebat. Siculi ſub totidem ſignis, mille ac ſexcentos & viginti numerabat,

Iulianus Romerus Conſal. Bracamont. Albaneſi Magiſter equ. Ferdinandus Albani filius. Præfect. Caſtrorum Chiapinius Vitellius. Machinator Franc. Paciottus. Tormentorum Magiſter Gabriel Serbellonius. *Melzius, lib. 1 cap. 7.*

ductore Iuliano Romero. Eodem ſignorum & militum Sardorum numero, Tribuno Conſalvo Bracamontio, Sardoa cenſebatur. Equitatui ex Hiſpanis, Italiſque, & Epirotis conflato Ferdinandus Toletanus Caſtellæ Prior, Ordinis Hieroſolymitani, nothus Albani filius præerat. caſtris autem Chiapinius Vitellius Cetonæ Marchio, quem multarum palmarum Ducem Philippus Rex ad hanc expeditionem impetraverat à Coſmo Florentiæ Duce, ſicuti à Duce Sabaudiæ Franciſcum Paciottum Vrbinatem, Montisfabri Comitem, artium bellicarumque machinarum peritiſſimum. Tormentorum vero atque armentarii Magiſter erat Gabriel Serbellonius, eques Hieroſolymitanus, Hungariæ Prior, militaris ingenii, operum-

operumque præclarus. Ad hos belli primarios adminiſtros additus eſt equitatus univerſi Commiſſarius: nova militiæ præfectura, quam paulo ante Ferdinandus Gonzaga Inſubriæ armorumque pro Carolo V moderator inſtituerat: ac primus hoc tempore tranſtulit in Belgium Dux Albanus, tradiditque Antonio Oliveræ, à Marino illo Olivera originem trahenti, quem Petrus Caſtellæ Rex evocarat è Gallia, una cum aliquot ordinum ductoribus ad Mauros Hiſpania depellendos. Et erat novo huic regimini longa armorum tractatione per Italiam Africamque par Antonius: agebatque tunc militum in Inſubria Tribunum, cum generalis equitum Commiſſarii nomen ac munus ab Italia primus eduxit. Nec minus egregii ſingulis quibuſque cohortibus turmiſque præfecti numerabantur; Carolus Davalus Vaſtii filius, in Subalpinis Inſubriciſque prœliis cum Piſcario fratre Dux exercitus, bellicamque Majorum ſuorum in iis præcipue campis gloriam æmulatus: Bernardinus Mendoza rerum militarium uſu, poſtea & commentatione clarus: Camillus à Monte, Ioan. Baptiſtæ Marchionis, qui jam in Belgium præceſſerat frater, militiam ſub Chiapinio avunculo ab ann. XII viriliter auſpicatus: Chriſtophorus Mondragonius in Italicis, Tunetanis Germaniciſque bellis Carolo V Imperatore meritus. iiſque fuiſſe unus dicitur è decemviris illis Hiſpanis, qui memorabili audacia, gladiis ore mordicus arreptis, tranavere Albim: raptiſque ex adverſa ripa cymbis, atque inter hoſtilium pilarum tempeſtatem retractis ad Cæſarem, tranſmittendæ per ea in pontem firmatas Cæſarianæ legionis; atque inde feſtinandæ Saxonicæ victoriæ primas egere partes. Præter Sanctius Avila ab Duce Albano puer educatus ad bellum, ejuſque perpetuus vel in obitu aſſectator: Curtius Comes Martinenghus, Nicolaus Baſta, Franciſcus Verdugus, aliique veterani fere omnes; multorumque non magis ſtipendiorum, quam

1567.
Commiſſarius Equitum Antonius Olivera,
1551.
In Senen.
1553.
In Ferrarien.
1557.
In Finali.
1558.
In Gerbenſi.
1560.
qui novam hanc belli præfecturam in Belgium primus intulit.
Alii belli Duces Carol. Davalus,

Bernardin. Mendoza.
Camillus à Monte.

Chriſtoph. Mondragon,
1547.

Sanctius Avila.
Curtius Martineng.
Nico. Baſta,
Franciſcus Verdugus.

1567. quam victoriarum. Luſtratus exercitus, diviſuſque in partes tres, per Ceniſium montem, Pœninarum Alpium ſummum, in Allobroges movit. Primum agmen, in quo erat Neapolitana legio cum turmis equitum Italorum atque Hiſpanorum quinque, Albanus ipſe ducebat. Medio, cui attributa Londognii legio cum quatuor Hiſpanorum equitum turmis, præerat Ferdinandus filius: ducebat ultimum agmen ex Sicula & Sardoa legionibus, ac duabus turmis Epirotarum equitum, Marchio Vitellius. Frontem cujuſque centuriæ, novo invento, tegebant extra ordinem milites quindeni, armati grandibus ſclopis, furciſque bicornibus, quarum fulcro tubi non ſane manuales librarentur. Antea enim hujuſmodi fiſtulæ tamquam ingeſtabiles, non niſi inſiſtentes ligneo tripodi pro muris explodi conſueverant. inde tranſlatum earum uſum ad campeſtrem militiam, immiſtoſque qui eas ferrent, minoribus ſclopetariis, momenti plurimum habuiſſe compertum eſt. Præmiſſi cum militum fabrumque globo Gabriel Serbellonius, & Franciſcus Ibarra: parando hic commeatui, ille itineri explorando ſternendoque curavere ex præſcripto Vitellii, ut exercitu tripartito incedente, unde caſtra movebat primum agmen, illic caſtra poneret medium; atque in hujus abeuntis locum ſuccederet, ſtationemque haberet ultimum. Atque in hunc modum menſe Iulio, modicis intineribus, per alpes Allobrogeſque in Burgundiæ Comitatum deſcendit exercitus: auctuſque quadringentis equitibus Sequanicæ juventutis, per Lotharingiam ſub initium Auguſti in Belgium pervenit, nulli finitimorum inſenſus aut obnoxius. Quamvis armatæ Gallorum cohortes ſeſe oſtenderent in finibus Sequanorum; Tribunuſque Tavanius, juſſu Caroli Regis, cum quatuor peditum millibus, atque aliquot equitum turmis, tuendi limitis cauſa ad latera Hiſpani exercitus ſemper incederet. Et ſane haud ſcio, an ullus umquam exercitus tantum

Dipoſitio tripartiti agminis,

novo invento communiti. *Moſqueta*,

Ejus iter.

Burgundi.

tum

FERDINANDVS TOLETANVS,

Albæ Dux, Belgii Gubernator.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

tum itineris majori diſciplina confecerit: adeo, ut ab Italia in Belgium uſque, non modo oppidorum nulli, ſed ne uni quidem ruſticorum caſæ illata vis à quoquam aut injuria memoretur; ſi facinus unum excipias, quo equites ſclopetarii tres in aditu Lotharingiæ, totidem verveces è grege vicino abegere: qui ſtatim ab Duce Albano, re comperta, ſuſpendio damnati, ac pecudes remiſſæ ſunt. Quamquam intercedente Lotharingo Centurione, qui Ducis ſui nomine Albano in limite occurrerat, duorum vita, Ducis honori conceſſa, tertius, aliorum exemplo, in furcam actus eſt, talis inter eos ſuper tympanum jactis, fatoque non temere in eum cadente, qui ſociis auctor extiterat maleficii.

1567. ſummâ diſciplina confectum.

Militari maleficio non impunito. *Bern. Mendoz. lib. 2.*

Ingredientem Albanum Theodonisvillam Lucemburgenſis Provinciæ, Comites Albericus Lodronius, Otho Oberſtenius, & Schauwenburgius, cum ſuis quiſque Germanis legionibus excepere militari plauſu. Aderantque Carolus Barlamontius, & Philippus Norcarmius, ille Namurci Præfectus, hic Hannoniæ, delecti qui Margaritæ Gubernatricis nomine Albanum primi ſalutarent. Et Albanus præmiſerat Franciſcum Ibarram, idem officii genus cum Margarita peracturum: ſimulque ut cum ea conficeret, quibus in urbibus eſſent collocandæ legiones. In quo etſi diſſentiebat ab Albano Gubernatrix, quod hæc Bruxellas Regi fidelem urbem excipi ab hoc onere volebat: ille tamen ſecuritatem dignitatemque Regis obtendens ea in urbe manſuri, partim in illius ſuburbiis, partim Gandavi, aliiſque in oppidis ſtationes militum deſignavit. Lodronius vero cum ſua legione (hæc duodecim ſignorum erat, ſingulis vero ſub ſignis milites trecenti numerabantur) miſſus Antverpiam, juſſuſque Mansfeldius, quem Germanorum equitum Magiſtrum ex Regis præſcripto nominaverat Gubernatrix, dimiſſis Belgis militibus, Antverpiam Lodronio tradere. Nec mul-

Thenvil. INGREDITVR Belgium Albanus. Salutatur à præcurſoribus Gubernatricis, ad quam ſalutandam ipſe præmiſerat.

Dividit per Belgium legiones.

1567. *Augusti.* ...bernatri... em magni... e ac reve... enter inviſit, Regias muneris ſui litteras ei oſtendit: 19. *Mart.*

multo poſt Albanus multis Nobilibus qui obviam ei proceſſerant, comitatus, Bruxellas ingreſſus, recta ad Gubernatricis ſedem vadit, ejuſque manum curſim oſculatus, in ædes Culemburgicas divertit, Gubernatrice palatium obtinente. Cui, conſequenti die, legendas miſit, quas tulerat ab Hiſpania, Regis litteras, exemplumque mandatorum, in quibus ſumma armorum præfectura per Belgium Albano tribuebatur, integra rerum civilium adminiſtratione penes Gubernatricem. Eodemque die magna equitum famulorumque pompa ad eam inviſendam ſplendide proceſſit: obſervantibus aulicis, qui offenſum Gubernatricis animum introſpexerant, aut offenſum volebant, qua fronte hæc prima officia transigerentur. Et Margarita quidem torminibus ac febricula per eos dies tentata, cum parum ſe ad excipiendum hoſpitem promoviſſet, ſimulatum id, aut certe opportunum ad calcandum Albani faſtum credebatur. Sed ille coram nihil venerationis omiſit, quæ Caroli V filiam, Regiſque ſui ſororem addeceret.

alias adhuc locupletiores oſtenſurus.

Remotis vero arbitris, ampliora, quam quæ paulo ante protulerat, mandata Regis exhibuit, non modo bella pro arbitrio adminiſtrandi, ſed arces etiam extruendi; Magiſtratus ac Præfectos exauctorandi, præteritorum cauſas tumultuum cognoſcendi plectendique. Et cum á Gubernatrice interrogaretur; num quid ſuper hæc haberet; habere ſe pluſcula reſpondit, quæ ſimul omnia in eo congreſſu exponi non poſſent, pro re tamen nata ſe cum illa communicaturum.

Probat illa in ſpeciem Gubernatrix.

Quo reſponſo nihil in ſpeciem turbata, laudavit tunc quidem Regis conſilium, modo ita tractaretur, ne recens Belgio reſtituta pax, ceu tenera dubiaque adhuc arbuſcula irritaretur violentiori cultu. Addiditque optimum factu ſibi videri, ſi poſtridie Regiarum exempla litterarum in Senatu legerentur: quod & factum eſt.

2 *Septemb.* offenſa tamen queritur apud Regem.

Ad Regem tamen ſcribens conqueſta eſt, *Tantum auctoritatis, tantum*

tantum militum Albano Duci attributum: illud exiſtimationi ſua, hoc compoſito Provinciarum ſtatui multum officere. Iam enim ex iis, qui aut præſenti hoſpitiorum onere, aut venia deſperatione, aut futurarum calamitatum metu in alienas terras profugiebant, ſecumque pecuniam, ſupellectilem aſportabant; centena circiter hominum millia numerari. Una re ſuſtentari ſe pariter ac populos, adventu Regis, qui quo certius ſperatur à Provinciis, quatuor ante dies Wackenum pro Hornano maris Præfectum, cum novem inſtructis milite navibus in Hiſpaniam properaſſe. Quod ſi, mutata forte ſententia, differre adventum in aliud tempus ſatius haberet; orare ex animo, ut ſe nono jam anno moderantem Belgio, diuturna adminiſtratione liberatam velle, pro ſua indulgentia ne gravaretur. Id vero ipſum ut ardentius multo expoſceret à Rege, repentina Egmontii aliorumque captivitas effecit. 1567.

Initia Præfecturæ ab animadverſione in ſuſpectos aliquot Belgarum Proceres auſpicanda ſibi duxit Albanus, quod dimiſſis iis qui eminerent, non habiturus eſſet populus ad quos facile converteret oculos. Itaque Nobilitati principio ſe perhonorificum præbet, Egmontio imprimis, cujus exemplo allicere Hornanum inſtitit, tergiverſantem initio, ac libentius primos illos congreſſus procul auditurum. Feruntque, cum Albani conſpectum ceu præſagus averſaretur, increpaſſe timorem ejus Egmontium, atque in ſe recepiſſe, Nihil ei, quod non & ſibi pariter, eventurum. Dicti omen eventu mox ſecuto. Quin ubi Hornanum allectum Albanus videt, Hochſtratanum quoque cum ceteris ad ordinandam Rempublicam Bruxellas evocat. Et hic in viam ſe dederat: ſed recens à morbo dum lentius vehitur, aut de induſtria cunctatur; audito quod acciderat, citius multo quam venerat, aufugit. Reliqui Optimates Bruxellis adfuere quinto Idus Septembris. Quo ipſo die mandarat Albanus Andreæ Salazario atque Ioanni Eſpuccio Centurionibus, ut citra tumultum caperetur

De CAPTIVITATE Comit. Egmontii & Hornani. Albanus Egmontium allicit.

Et per hunc attrahit Hornanum, Proceres omnes ad ordinandam Rempubl. vocat.

9 Septemb. Alios minores alia via aggreditur:

1567. Ioannes Caſembrotius Backerſelii Dominus, qui è fœderatis unus multorum conſcius habebatur, quippe Egmontio à ſecretis. Simúlque datum negotium Comiti Alberico Lodronio, ac Sanctio Londognio Tribunis, ut Antonium Straliüm Antverpiæ Conſulem, Orangianis conſiliis intimum, eodem die Bruxellas aſportarent. Quod ne turbas forte conciret ea in urbe, in qua Stralius gratia pollebat opibuſque, oravit Albanus Gubernatricem, ſcriberet ad Magiſtratum Antverpienſem, doceretque Bruxellas accire Conſulem, ut de ſtatu illius urbis ageret cum Albano. Quod ipſa fecit, epiſtolamque Lodronius tradidit Magiſtratui, capto jam Conſule: qui ſibi jam metuens, carro imponi ſe juſſerat multa ſub veſte, ac telarum involucris occultatum. Sed vix dum porta urbis egreſſum Lodronius per exploratorem admonitus comprehendit. Hæc dum gererentur, conſultabat in ædibus Culemburgicis Albanus cum Belgarum primoribus, Areſchoto, Egmontio, Hornano, Mansfeldio, Arembergio, ac Barlamontio: aderantque præterea Ferdinandus Albani filius, Vitellius, Serbellonius, & Ibarra. Trahebat autem data opera conſultationem Albanus, de Conſule deque Caſembrotio captis nuncium opperiens: ideoque Comitem Paciottum de veſtigio formaque arcis Antverpianæ diſſerturum evocaverat in Senatum, cum, factum eſſe quod imperaverat, admonitus Senatum dimittit. Abeuntibus aliis, ipſe Egmontium ſeorſim evocat, quaſi aliquid ſecreto allocuturus. Atque ex adverſo cubiculo oſtendentibus ſe aliquot Centurionibus; tum Albanus, *Siſte*, inquit, *Egmonti: cuſtodire te Rex jubet, ejuſque nomine gladium pone.* Ille inopinata denuntiatione perculſus, armatoſque circum ſe complures aſpiciens, gladium tradidit addens, *Et tamen hoc ferro ſæpe ego Regis cauſam non infeliciter defendi.* Nec plura fatus à Centurionibus in conclave traductus eſt. Eodemque tem-

[Margin notes: præcipue Caſembrotium. — & Stralium. — Conſultant illi inconſulte cum Albano. — Detinetur atque exarmatur Egmontius.]

tempore Hornanus ab Ducis Albani filio, à quo honoris cauſa deducebatur, juſſus eſt, poſito gladio, ſeſe in poteſtatem Albani, Rege ita imperante, committere. Statimque in aliam ædium partem Centuriones, qui præſto accurrerant, inermem ſeduxere. Interea Sanctius Avila prætorianorum præfectus, quos Albanus elegerat ſibi lateris cuſtodes, Culemburgicas ædes, atque aditus viarum armatis ſepſerat, ignara ſuſpenſaque civitate quo terror ille pertineret. Vbi vero patuit, Egmontium Hornanumque attineri apud Albanum, triſti primum ſilentio populus hærere, mox Albani artes agnoſcere, nimiæque præſertim Egmontii fiduciæ ſubiraſci: multi captum ea Procerum captivitate Belgium dicere; tantoque magis laudare alii præcautum Orangii conſilium, eique incolumi, ac Belgio per illud non plane deſtituto gratulari. Quin & Cardinalis Granvellanus Romæ audito, quod Bruxellis acciderat, ſciſcitatus ab eo qui rem denarrabat, an captus quoque fuiſſet Taciturnus, (ſic Orangium nominabat) atque eo negante, dixiſſe fertur, Vno illo retibus non concluſo, nihil ab Duce Albano captum. Hæc porro quoniam clam Gubernatrice Albanus egerat, ad illam, priuſquam aliunde reſciret, Mansfeldium ac Barlamontium percaros ei viros Senatu vix dum egreſſos illico miſit, qui factum exponerent, ac ſilentium excuſarent: id enim cælatum à ſe ex mandato Regis, ne qua pars invidiæ perveniret ad illam, quam caritate apud populos, quibus præerat, valere potiſſimum decebat. Sed non ideo Margaritam placavit, quæ quamquam illis præſentibus indignationem texit, offenſa tamen non leviter, vereri cœpit, ne ſimilia in poſterum multa provenirent, & gubernatione ad Albanum tranſlata, perſonam Gubernatricis ipſa referret, nempe ut videretur aliquis Auſtriaci ſanguinis Belgio præeſſe. Itaque cum ſuper hæc accepiſſet, à Rege differri adventum ejus ultra ſex menſes, hoc eſt ad Veris initium;

1567. & Hornanus.

Civitatis timor, & querelæ.

Granvellani Cardinalis dictum.

Excuſatio Albani cum Gubernatrice.

Quæ non acquieſcit.

20 *Auguſt.*

1567. deſtituta ab ea ſpe, torminibuſque in dies acrioribus conflictata, Machiavellum aulicum ſuum legat ad Regem, deque captis Egmontio & Hornano breviter & citra querelam differens (credo ne inde offenſa videretur) illum obſecrat, *Vt ſibi valetudine curiſque gravi liceat abire tandem Provincia, quam adeo contracto ac pene nullo cum imperio moderari, an utile Regi, an decorum ei quam Rex ſororem appellare non dedignatur, illius meditationi relinquere. Sibi certum eſſe, vitæ momenta ſua ex illius nutu (ut addictam ejus Majeſtati famulam decet) perpetuo temperare.* Nec tamen interea Gubernatrix quidquam omiſit, quod ad rerum curam civilium pertineret. Nam ex ſententia Senatus, quem ad ſe vocavit, præſente Albano, Belgarum fugam, quæ numero quotidie gliſcebat, edicto ſiſtere conata eſt. Statimque mercatores decem primarios Tornacenſes è portu Fliſſingano fugam in Britanniam adornantes capi, ac bonis exutos cuſtodiri juſſit. Pauloque poſt inviſente eam lecto decumbentem Caroli Gallorum Regis Oratore, ac multum querente, quod è Belgio plurimi transfugerent ad Condæum, alioſque contra Regem arma iterum molientes: inſtaurari edictum voluit adverſum Belgas, qui rebellibus in Gallia militatum irent. Neque hoc contentus Orator (admonente illum Carolo Rege ab Regni conjuratis pæne oppreſſo) ſubitum aliquod è Belgio ſubſidium militarium copiarum Margaritam popoſcit. Et ſane non immerito poſcere videbatur. Namque Gallici hujus belli (quod ſecundum civile ſcriptores ejus gentis appellant) etſi non aliæ quam primi fuere cauſæ; occaſionem tamen arripuere partium ductores Condæus atque Colinius ex tranſitu exercitus Albani, quem diſſimulato itinere irrepturum in Galliam ad novæ Religionis perniciem affirmabant. Sic enim conveniſſe in arcano illo Bajonæ colloquio inter Carolum Regem, Matremque Catharinam, & Iſabellam filiam Reginam Hiſpaniæ, præſente Albano Duce. Eo ſpectare vexa-

11 Septemb.

Sed petit miſſionem à Rege.

Interim in præſentem adminiſtrationem incumbit.

Edicto revocat fugitantes è Belgio.

& punit.

Carol. IX.

Aliud edictum condit in gratiam Leg. Galli: qui etiam auxiliares copias à Belgio poſcit,

contra novas in Gallia turbas,

occaſione Albani adventus excitatas:

tam ac ſubjectam in Belgio hæreticorum factionem à Margarita Gubernatrice. Eodem Albani adventum cum robore Hiſpanici exercitus: ut ſimul Carolus Hugonotos in Gallia, ſimul Hiſpanus in Belgio earumdem partium homines profligarent. Itaque magnis comparatis copiis, quaſi acceptæ injuriæ ultores, aut in poſterum cauti; primum oppida complura urbeſque capiunt: dein Regi ipſi Meldis agenti inſidias ſtruunt; vixque noctu elapſum, ac Lutetiæ receptum, valida obſidione, omnique ad commeatum aditu intercluſo, in poteſtatem redigere connituntur: denique inſtructa acie, commiſſaque apud ſancti Dionyſii oppidum pugna, etſi campo exuti fugatique concedere Catholicis victoriam viſi ſunt, cruentam quidem illam, interfecto Anna Momorantio Regii exercitus ductore; tamen majori adhuc virium apparatu, quippe ſuboleſcente in dies hæreſi, magniſque è Germania acceptis auxiliis, inſtaurare bellum. Quæ res Carolum movit, ut præter delectus toto regno habitos, ab Italia, Germania, &, uti dicebam, à Belgio, propugnandæ Religioni ſubſidia poſtulaverit. Et Margarita quidem Belgii Gubernatrix de ſubſidiis dubitavit, non conſulto ante Philippo Rege, remque propterea totam Albano libentius remiſit. qui memor eorum, quæ Bajonæ agitaverant de mutuis auxiliis: ratuſq; Galli Oratoris poſtulatum & Hiſpano perhonorificum, & alendis Belgas inter & Gallos hæreticos inimicitiis opportunum, dum inſtauratis ſubinde armatorum offenſionibus diſtraherentur animi; ex ſententia Senatus Oratori ſpondet auxiliares copias, uti rogaverat, præſto futuras: reque cum Gubernatrice communicata, duo millia peditum Hiſpanorum, & mille ac ducentos equites, pleroſque ex Hannonia & Arteſia nobilitate, Ioanni Lignio Comiti Arembergio committit. Scribunt aliqui, Albanum obtuliſſe ſeſe Ducem expeditionis: ſed ejuſmodi auxilium uti obvium, ita ſuſpectum Gallo fuiſſe, nec tam opem il-

1567.

& magnis utrimque cladibus exercitas.

Meaux.
Pariſii.

Dubitat Gubernatrix de mittendis ſubſidiis.
At non Albanus:

qui & milites legit, & Ducem Comit. Arembergium.

1567. Imo ſe offert in eam expeditionem ſed Hiſpanus à Gallo non admittitur.

lam, quam explorationem regni viſam, ideoque, quaſi neutri Regum expediret abſentia ejus in Belgio, modeſte rejectum, tunc alium pro ſe Ducem ab Albano ſubmiſſum. Vtut fuerit, exeunte Novembri, Cameraco diſcedens Arembergius, triduanis ſupplicationibus pro ejus expeditione ante peractis, cum Marchione Villerio conjunctis apud Ambianum copiis, inde ad Regis exercitum profectus eſt, opera in pugnis aliquot egregie poſita, donec rebus in Gallia compoſitis, ac pace utcumque firmatis, in Belgium eſt revocatus Albani juſſu, tunc maxime eo Duce atque militia indigentis.

Amiens.

DE DISCESSV Gubernatricis. 10 *Octobr.*

Poteſtatem à Rege accipit abeundi.

Per id tempus Machiavellus ab Hiſpania reverſus attulit Regis litteras: quibus poſtquam auctum ſe filia rribus ante diebus ſignificaſſet, (hæc Catharina eſt, quæ poſtea denupſit Carolo Emmanueli Sabaudiæ Duci) poteſtatem ei facit, Belgio abeundi: teſtatus, dare id ſe ſororis petitioni, non commodo Provinciarum: quas ob Provincias in ſumma temporum difficultate prudenter ac ſtrenue gubernatas, agit quæſitis ſane verbis ejus virtuti gratias, cumulateque relaturum pollicetur. His acceptis litteris Gubernatrix, tradito Belgicæ Præfecturæ diplomate Albano Duci per eumdem Machiavellum ab Hiſpania miſſo, admonitiſque Philippi Regis apud Imperatorem, Regemque Galliæ, & Angliæ Reginam Oratoribus, qui Principes illos de ipſius diſceſſu certiores faciant: epiſtolam componit ad Belgicos Ordines, ut quæ coram dicere in publico illorum conventu peroptaverat, antequam è complexu abiret popularium ſuorum; ea (quando Ordines cogere per Regem non liceat) litteris utcumque ſuppleret. In quarum ſumma, enumeratis nec parce, nec falſo, quæ fere novennio in Provinciarum adminiſtratione geſſerat; quaque ratione turbas duobus poſtremis annis excitatas, ante Aprilis exitum ita compoſuerat, ut Belgium univerſum ad obedientiam Regi debitam, bonorum civium conſilio operaque redege-

Tradit Albano Belgicæ Præfecturæ diploma.

7 *Decemb.* Admonet Principes de ſuo diſceſſu.

Seribit de eo ad Ordines.

egerit, orat, ut eum tueri rerum ſtatum conjunctis animis connitantur, integra majorum Religione, obſequioque adverſus Principem: à cujus clementia ſperandum eſſe, de ipſis quoque perduellibus, quod unum ſupererat, pœnas quam mitiſſime exactum iri. Se quidem ea ſuper re ſententiam ſuam miſiſſe jam ad Regem, idemque iteraturam priuſquam diſcedat: nec uſquam in poſterum aliquid omiſſuram, quod pro Belgarum ſibi cariſſimorum ſalute ac tranquillitate apud fratrem impetrare poſſet. Et ſane haud poſt multo litteras ad Regem dedit in hunc modum. *Felix Reginæ Dominæ meæ partus, cujus ob nuncium oſculor Majeſtatis tuæ manus, affecit incredibili me voluptate, cernentem ſanguinis immortalitate digniſſimi propagationem. Quod vero mihi abeundi poteſtatē dum facis, cumulare beneficium volueris, addendo, Ob adminiſtratam à me Provinciam ad votum tuum, eſſe te mihi (ſic enim Clementiæ tuæ viſum eſt loqui) magnopere devinctum; mihi profecto jucundius accidere nihil potuit; cum in omni negotio ſatis ut facerem tibi, propoſitum ante oculos habuerim, atque ad hanc normam ubique me ac naviter exploraverim. Quod ſi aſſecuta ſum, præclare omnino peractum puto cum laboribus meis. Etenim inficias non ibo, in hoc annorum prope novem ſpatio, labores oppido multos & prægraves ſubiiſſe me, inter hujuſmodi conſiliarios conſtitutam, quorum pleroſque aut æmulatione diſcordes, aut fide dubios, aut Hiſpanorum odio infenſos habui: plane ut eorum ſententiam nec mihi integrum eſſet non audire, nec tutum ſequi. Et tamen inter haſce tenebras, ſuccedenteſque rebellium tempeſtates, in portum tranquillitatemque ſubductam eſſe Reipublicæ navim, unius feminæ gubernatione; enimvero non opis humanæ fuit, eſt omnino quod agnoſcam ac venerer pietatem tuam, cujus gratia me tuis auſpiciis Belgio moderantem divina Bonitas præſenti ope gubernavit. Iam vero quando huc Dei beneficio adducta res eſt, nec aliud quam animadverſio ſupereſt in eos qui Provincias turbaverunt; non omittam ſignificare Majeſtati tuæ, quid evertere præſentem*

1567.

20 *Decemb.* & reſpondet Regi in hunc modum.

1567. *rerum ſtatum maxime poteſt. Suppliciorum terror tanto exercitu quaſitus ſicuti jam perquam multos deſperatione veniæ fugavit in alias terras, magno utique cum Belgii detrimento; ita vereor, ne reliquos, dum a fuga ſiſtuntur, intra Belgium concluſos coactoſque, in factiones ac turbas acrius impellat.* MALE *apud Belgas terrore veneratio comparatur. Qui hanc forte viam ſeveritatis inſtiterint (utinam ipſa me fallam) Hiſpano quidem nomini plus acquirent invidiæ, quam potentiæ: Provinciis certe & civilia bella, & externorum arma, & poſtremo ſolitudinem adducent. Quam ob rem Majeſtatem ego tuam oro obteſtorque, ut Clementiæ divinæ, ac tuæ memor, ultione in quam pauciſſimos contracta, tuorum pœnitentiam, quam pœnam malis. Sic te, Reginamque, Dominos meos, cum recenti prole Deus Optimus Maximus diutiſſime fortunet.* Interea evulgato Margaritæ diſceſſu, proveniebant quotidie è toto Belgio honeſtiſſimi quique. publico civitatum nomine conteſtantes dolorem, jacturamque Provinciarum ex illius abſentia: iterque illi fauſtum anxia, uti fit, cura comprecantes. Finitimi quoque Principes officioſis tum litteris tum legationibus idem præſtabant. Superavitque omnes Eliſabetha Angliæ Regina tam bonæ caræque ſororis, uti ſcribebat, viciniate in poſterum caritura: ſive is amor fuit in Margaritam, ſive ſollicitudo ex Albano ſucceſſore. Illa autem adornato jam diſceſſu, aucta ab Rege quatuordecim millium aureorum reditu, Februario menſe, Albano deducente ad Brabantiæ fines, ac Belgica Nobilitate in Germaniam uſque comitante, in Italiam venit: ubi magna occurrentium pompa ab Octavio marito excepta eſt, relicto apud Belgarum animos incredibili deſiderio ſui, quod ſecutæ dein calamitates tantopere cumularunt, ut res ab illa geſtas non dubitarent idemtidem Belgæ Albano ipſi, ac Requeſenio, multo quam apud ſucceſſores conſuevit, honorificentius jactantiuſque denarrare, ac propemodum obtrudere: immo Duaci cum reſtituto ſtu-

[Margin notes:] 1568. Officia civitatum: & finitimorum Principum erga illam: præſertim Angliæ Reginæ, 10 Feb. Abit è Belgio Margarita aucta certo reditu à Rege. ac relicto apud Belgas deſiderio ſui: quod illi conſtantibus argumentis oſtenderunt.

to ſtudiorum cauſa Franciſcano cœnobio ex Margaritæ Parmenſis ære, adjecta eſſent, uti aſſolet, gentilitia ejuſdem Signa; nunquam illac populus præteriret, quin ad eorum aſpectum denudarent, reverenterque ſubmitterent caput. Quod deinde ſtudium maxime patuit, cum ſcriptis ad Regem litteris, Parmenſem velut unicum rebus afflictis modum remediumque efflagitarunt Belgæ, atque aliquanto poſt obitum Ioannis Auſtriaci, cum Alexandro filio receperunt. *1574. Ex litteris Ioan. Gaugerici, Franciſcani, & aliorum.*

DE BELLO BELGICO

LIBER SEPTIMVS.

HActenus res Belgicas, etſi non pace florentes, haud perennibus tamen turbis agitatas, certe ad extremum compoſitas, priſtinæque tranquillitati propemodum reſtitutas; nunc aperta Provinciarum defectione, magnis utrimque exercitibus, majoribus odiis, plurima Ducum militumque clade funeſtatas dicere aggredior. Nec ſum neſcius, horum cauſas malorum in Albanum Ducem vulgo referri: ram etiam antequam ad haſce Provincias regendas accederet, ejus nomen Belgis ingratum erat. Ferebaturque, cum Carolus V Imp. rebellionem Gandavenſium ulturus petiiſſet ab Albano, qua illos animadverſione dignos exiſtimaret; reſpondiſſe, Meritam eſſe contumacem patriam, ut funditus everteretur: offenſumque immiti reſponſo Cæſarem, juſſiſſe illum in turrim aſcendere, urbemque inde totam æſtimare: tum interrogaſſe, quot pellibus Hiſpanicis ad conficiendam æque grandem chirothecam (hoc enim ſonat Gallicum Gandavi nomen) opus eſſet?

1568. Malorum inſequentium propoſitio.

Quorum cauſæ vulgo aſcribuntur Albano Duci, nempe ex odio in illum concepto,

ob ejus dictum.

1568. eſſet? neque Albanum, quippe Imperatoris offenſionem ex vultu cognoverat, quidquam addidiſſe. Quæ res quoniam cum Principis & Vrbis laude pariter conjuncta erat; ſeu vera ſeu ficta, facile Gandavenſibus credita, ab iiſque in reliquum Belgium cum Albani odio propagata. Et auxit ille præſentia opinionem ſeveritatis, dum ad Provincias veluti ſubigendas armatus acceſſit: dum Hiſpanos milites in Belgium reduxit: eoſque, & arces urbibus impoſuit: dum captis Egmontio, viro Belgis gratiſſimo, atque Hornano maris Præfecto, vocatiſque ad cauſam dicendam Orangio, ac reliquis conjuratis, auctor Regi fuiſſe dicebatur, ne cuiquam illorum ex nimia facilitate, qua ſatis peccatum erat, aliquid condonaret. Et ſane (ſicuti nonnulli differebant) ſi poſcenti Orangio, ut ſua ipſius aſſeclarumque cauſa ab Rege torquati Ordinis Principe, non ab Duce Albano, ejuſque concilio, cognoſceretur, annuiſſet Rex; bellum tunc quidem ab iis haud inceptum fuiſſet. Sed irati Regis ſententia per inviſum miniſtrum, eoque invidioſe prolata, qua Orangius ſociique Majeſtatis damnabantur, boniſque exuebantur; juſto nimirum dolore illos ad arma compuliſſe videri potuit: atque adeo belli, quod inſecutum eſt, graviſſimi ac diuturni, ad Hiſpanos quam ad Belgas referri potius cauſam oportere aliqui conſiciebant; nempe homines ex eorum numero, qui, uti Polybius ajebat, belli cauſas atque principia perinde habent. Ego vero Albani perſeveram inviſamque Belgis adminiſtrationem ſicut fuiſſe belli occaſionem principiumque non abnuerim, ita non fuiſſe cauſam belli certum habeo. Altius enim multo hærebat cauſa. Nimirum inſita Orangio dominandi libido indignatione ac dolore ſtimulata, aucta acceſſu hæreticorum, opportunitate partium, omnium ferme ordinum oſtenſione, hæc profecto fuit cauſa: quæ ſi non hinc ad bellum faces accendiſſet, aliunde materiem incendii quæſitura demum erat. NEC enim deeſſe diu poteſt

ob reductos in Belgium Hiſpanos:

ob damnatos proſcriptoſque Proceres.

Ex quo deducunt belli cauſam.

Lib. 3. hiſt.

ſed immerito.

Aliunde illa deducenda.

teſt occaſio improbitati. In hoc autem felix Orangii facinus fuit, quod ab alterius odio patrocinium habuit. Nactus enim ille occaſionem ex Regis ſententia adverſum ſe, fratremque, & primarios quamplures lata ab Duce Albano; arma corripuit, tanto honeſtiori ſpecie, quanto ſe tueri, ſua repetere, ſocios, filium, patriam in libertatem aſſerere non æquum modo, ſed etiam gloriosum videri potuit. Hæc autem mihi, qua ſe ratione habuerint, enarraturo, Albani quidem Ducis, & qui ſecutus eſt, Ludovici Requeſenii res in Belgio geſtas breviore aliquanto circuitu perſequi conſilium eſt, ubi ipſe non habeam aut alia, aut ferme certiora quam alii. Quæ duo & in Margaritæ præfectura latius ut progrederer ſuaſere, & in Ioanne Auſtriaco, atque in Alexandro Farneſio ſuadebunt. Quorum multa, aliis non perinde nota, ex arcanis, quæ apud me ſunt, litterarum monumentis polliceri poſſum. In hac tamen ipſa rerum veluti ſumma, ſi quæ mihi explorata præ cæteris erant, & erunt ſanæ non pauca, explicare dicere non gravabor. 1568.

Conſilium narrandi præfecturas Albani & Requeſenii.

Et futurarum quidem calamitatum prænuncium interpretati ſunt aliqui, puerum Leodii natum bicipitem, quadrupedem, quadrimanum: quo portendi canebant monſtruoſum fœdus, complurium populorum viribus conflandum, quod brevi ſane conflatum eſt. Auxitque metum apud obnoxios jam animos, ſecutum mox incendium Mechlinienſe. Etenim in ſulphurei pulveris molas ignem caſu, ſeu dolo injectum ſexaginta confecti pulveris doliola comprehenderunt, tam ingenti quatefactæ motu terræ atque fragore, ut pleræque Brabantiæ urbes, exaudito procul tonitru, nutantibus ædificiis trepidaverint. Quamquam ut arceri ſolent ab urbe hujuſmodi officinæ, non magna inſecuta eſt hominum pernicies. Minor tamen fuiſſet, & rariores quotidie deplorarentur hæ ſtrages, ſi quemadmodum ſeditioſi invicem diſparantur, ne ex illorum coitione conſletur

PRÆSAGITIONES futurorum. Monſtrum Leodii.

Incendium Mechliniæ.

1568. rebellionis incendium: ita quæ tormentariam hanc peſtem componunt elementa, ſeorſim haberentur. Sed Albanus jactura potius, quam præſagitione commotus, Antverpiæ arcem fundabat, Paciotti machinatoris ingenio, Serbellonii judicio, quam maxima duorum millium operarum feſtinatione pariter ac ſucceſſu: nempe quod unius artificio, atque unius conſilio utebatur. Pentagoni forma extructa eſt moles, propugnaculis ad ſingula latera quam ampliſſime projectis: quorum quatuor, ab ſe Gubernator appellari voluit, Ferdinandum, Toletanum, Ducem, atque Albam: quintum Paciotto permiſit. Hæc autem arx licet arcibus per Europam poſtea fundatis exemplar diu extiterit: ac Paciottum, clarum exinde nomen, ea potiſſimum gratia Inventorem novæ munitionis appellaverint; haud tamen omnibus perinde probata eſt: cum ob alias cauſas, tum quod eo ſitu poſita ſit ad Scaldis ripam, quæ Brabantiam reſpicit, ut accedentes ab Hollandia hoſtes, urbemque invadentes arcere non poſſit, arcuiſſet autem, ſi illam in oppoſita urbis parte, verſus oſtium Scaldis, contra Hollandiam ſtatuiſſent. Excuſant id tamen aliqui, affirmantes in extruenda mole habitam tunc Albano rationem, qua ſibi potius ab urbe, quam urbi ab hoſte præcaveret. adduntque præterea, ſapienter eo fabricatam loco, quo in arcem inferre ſubſidium ex ſubjectis circa Provinciis promptum eſſet Hiſpano. quæ ſane cura fundatoribus arcium prima cenſetur. Hujuſmodi autem opportunitate caruiſſent, ſi Hollandiam verſus, munitionem excitaſſent. Ego vero non hoc potiſſimum ſpectaſſe Serbellonium arcis magiſtrum mihi perſuadeo. Neque enim, cum fundabatur arx, Hollandia Regi parebat minus, quam Brabantia: ideoque ſubſidio utrimque inferendo patuiſſet aditus. ſed arcis ſecuritati conſuluiſſe crediderim eo maxime poſitu. Nam cum omnis late planities, qua ad Hollandos itur, depreſſior aliquanto jaceat, adeo

Arx Antverpiæ.

Forma ejus,

quinque laterum.

Artifex.

Situs non probatur ab aliquibus.

Hier. Coneſtag. l. 2.

Defenditur ab aliis. Adrian. Stoperaus contra Coneſtag.

non bene.

Cauſæ cur eo loci poſita ſit Arx.

adeo ut aggerum objectu ſuſtinendus ſit flu- 1568.
vius, ne ſe campis infundat ingenti vel pagorum ſtrage; imperite ea in parte collocaſſent arcem, ubi hoſtes corruptis facile objicibus, illam aquis invadentibus cogere ad deditionem ultro poſſent. cui obnoxia quidem malo minus eſt in præſentia, ſolo altiore ſita. Quamquam ſecto dein Belgio, redactaque in hoſtium poteſtatem Hollandia, illa quoque extitit, quæ non tum quærebatur, utilitas inferendi in arcem auxilii ex Provinciis Hiſpano ſubjectis.

Eodem tempore à Duodecimvirili concilio, quod Albanus inſtituit, criminibus præcedentium tumultuum fine provocatione cognoſcendis, vulgo ob crebra ſupplicia, *Concilium ſanguinis* appellatum; Guilielmus Naſſavius Princeps Orangius, Antonius Lalinius Comes Hochſtratanus, Florentius Pallantius Comes Culemburgius, Gulielmus Comes Bergenſis, Henricus Brederodius, aliique à Belgio profugi Dynaſtæ, Albani juſſu vocantur ad Regii Procuratoris accuſationes expoſtulationeſque audiendas, ſeque ab objectis criminibus explicandos. Sed illi, miſſo ſtatim libello ad Albanum, cujus concilium negabant legitimum tribunal Sodalium aurei Velleris, procul tueri communem cauſam ſatius habuere. Addidit preces Orangius ad Maximilianum Cæſarem, ejuſque & Principum Germaniæ patrocinium imploravit, ut illorum auctoritate componeretur cum Albano controverſia: niſi forte id agebat, ut per ſpeciem rei componendæ, ſuſpicionem armorum, quæ jam parabat, Hiſpanis adimeret. Nec Cæſar, aut Imperii Principes abnuere Belgarum patrocinium. Sed Albanus & Maximiliani litteris, & legato Bavariæ Duci, (quem reliqui Germani Dynaſtæ ut Regi gratum delegerant) non ſuo, ſed Regis hæc fieri mandato reſpondit. ſtatimque feſtinata cauſa, expectato tamen quem præſcripſerat dierum numero, cum intra eos dies nemo ſe ſiſteret, Albanus pro ea, quam Rex in illum transtulerat ad hujuſmodi

CONCILIUM turbarum.

Ab eo vocantur ad cauſam dicendam Proceres Belgæ.

Non parent.

Implorat Orangius patrocinium Germanorum Principum.

qui pro reis agunt cum Albano:

fruſtra:

Pronunciat Albanus ſententiam.

 quæſtio-

1568.

Mittit Orangii filium in Hiſpaniam: Educator fuit Ambr. Morales nob. Theolog. ac Philoſoph. Ipſe in Apol. anno 1581.

quæſtiones vicaria poteſtate, Orangium, Ludovicum fratrem, ac reliquos edicto compellatos, Majeſtatis reos pronunciat, adjudicatis fiſco eorum bonis. Simul Bredæ Orangii oppido imponit Hiſpanum præſidium: ſimul ejus filium Philippum Gulielmum tredecim annos natum è Lovanienſi Academia, in qua litteris operam dabat, in Hiſpaniam mittit: ubi per occaſionem Catholicæ educationis, nomen obſidis occultaretur. Id, quod impotentius accepiſſe Orangius viſus eſt: execratus aſſiduis vulgo querimoniis immanitatem erga tredecennem filium, quem neque ætatis innocentia, neque implorata Lovanienſis gymnaſii privilegia ab injuria texiſſent. Cum tamen plures haud dubie ſentirent, gratam fuiſſe homini præcallido, omniaque proprio ex uſu metienti, captivitatem filii apud Regem: nempe, ut res Hiſpana ſuperior foret, eoque ſuis ipſe dominiis exueretur, eſſet in quem Hiſpaniæ moribus innutritum ſuam Rex clementiam oſtentaret. Nam ſi ſecus, uti ſperabat, eveniret, adeſſe ſibi minorem natu Mauritium paternæ fortunæ comitem, & bonorum hæredem. Ex eodem concilio duodecimvirali, criminis ejuſdem rei quamplurimum damnantur, quos Albanus emiſſis per Provincias Quæſitoribus compererat aut templa & ſacras imagines violaſſe, aut conciones, conſiſtoria, turbulentoſque cœtus habuiſſe; aut in Regem ſive obſcuris ſymbolis, & Geuſiorum nominibus, ſive indutis palam armis conjuraſſe: aut demum iis operam, conſilium, vires præſtitiſſe. Quæ tamen intempeſtive parari in populum, prudentiores differebant. Quin potius, dum plectebantur capita, blande corpus haberi, & conſopiri debuiſſe: ne ſi ſe commoveret, agitatione ſui facile ictus à capite declinaretur. Eodem impetu funditus exſcindi Albanus jubet Culemburgii Comitis ædes, Gheuſii quondam nominis natalem domum: excitataque ibi marmorea columna, addidit in baſi, & quidem quatuor linguarum, monumen-

Execrante id patre, ſed in ſpeciem.

Damnat ex eodem concilio quamplures alios.

Diruit Culemburgii domum.

numentum, *Ea in area ædes Florentii Pallantii ſolo æquatas eſſe, ob execrandam memoriam repetitæ in illa conjurationis adverſus Religionem, Eccleſiam Catholicam Romanam, Regiam Majeſtatem, ac patrias Regiones.* Ad hæc terrorem paulo ante addiderant nuncii ab Hiſpania, Carolum Regis filium à patre cuſtodiri juſſum; ſimulque Florentium Momorantium Montinii Dominum, quem allegatum à Margarita in Hiſpaniam ſupra narravimus, in Segovianum carcerem Imperio Regis abductum. Credebaturque, huic eadem, quæ Hornano fratri, objecta eſſe: illi autem Belgarum patrocinium plurimum obfuiſſe. Et de judicio quidem Montinii poſt annum capite damnati dubitatum non eſt: Caroli vero mortis, quæ hoc anno contigit, cauſa, quanto incertior atque obſcurior, tanto avidius contumaciuſque à ſcriptoribus inveſtigata: INSITA hominum pleriſque libidine, abdita rimandi, obvia prætereundi. Ego, quæ mei operis in Caroli cauſa reperi, jure perſequar ſine cura reliquorum.

1568.

Novus terror ab Hiſpania, ob Caroli Principis infortunium: *Montinius. Carolus Princ.* & Montinii necem.

DE CAROLO Hiſpan. Principe.

Ferox ac violentum Carolo ingenium fuit. Idque ſtatim à pueritia obſervatum: cum oblatos interdum ex venatione lepuſculos ſua jugularet ipſe manu: eorumque aſpectu palpitantium expirantiumque frueretur. Quod à Veneto Legato fuiſſe animadverſum, factamque inde conjecturam indolis videlicet inclementis, non minus quam de puero eruente oculos coturnicum judicavere olim Areopagitæ; in commentatione legi rerum Hiſpanarum ab eodem Legato ad Senatum miſſa. Nec vero vanos ipſe conjectores oſtendebat indies trucibus vaſtiſque moribus, ac mente non uſquequaque ſui compote: ut multa de eo ſcribens ad Cardinal. Alexandrinum Nuncius Apoſtolicus Archiepiſcopus Roſſanus affirmat. Et auxerat puero libertatem Philippi patris abſentia: ſimul indulgentia Maximiliani Boëmiæ Regis, qui cum conjuge Maria Caroli V filia, pro Philippo Hiſpaniam moderabatur. Idque perſenſit avus Carolus Imperator, cum è Belgio, abdicatis

Indoles ejus.

Deque ea quid conjectum ſit. *Quint. 5. c. 9.*

I. E. Caſtaneus poſtea Vrban. VII. 4 Febr. Aloyſ. Cab. in Phil. 2. in l. 2, 6 & 8. & Adrian. lib. 19 & 26 hiſt.

Educatio: non probata Imp. Carol.

1568. *Aloyſ. Cab. in Phil. Lib. 6.*

regnis, in Hiſpaniam reverſus, inſpecto nepotis (erat tunc annorum undecim) ingenio, atque educatione, vehementer indoluit. At vero Philippus, multis nequidquam in ea cura pertentatis, hoc quoque adjecit, ut Carolum cum Ioanne Auſtriaco, & Alexandro Farneſio, Complutum mitteret: ſi forte in illa Academiæ celebritate, ut corpus cœli mutatione, ſic animus nova hominum conſuetudine convaleſceret. Sed Carolus ALIBI magis, quam alius fuit, mentiſque morbum locus non curavit, caſus nonnihil auxit. Nam è ſcalis alte prolapſus læſo non leviter cerebro, mox etiam vita à medicis deplorata, prope erat ut deponeretur; cum allato in morientis cubiculum B. Didaci corpore, vovente Philippo, qui Mantua illuc advolarat, enixe acturum ſe cum Romano Pontifice, ut ejus oraculo Sanctorum cultus Didaco liberatori decerneretur; repente præter omnium opinionem vitæ reſtitutus eſt. Sed non ideo mores mutavit inconſtans animi adoleſcens, patrique per omnia diſſimilis. Quo fiebat, ut & Philippus prædurius illum acciperet, & Carolus nihil haberet patris aſpectu moleſtius. Crevitque cum ætate diſſidium, cum offenſus quotidie magis, diffiſuſque ejus moribus Rex, conjugium filiæ Maximiliani Cæſaris Carolo deſtinatæ ſine fine differret: eumque ab rerum cura publicarum procul haberet, eo nimirum tempore, quo Carolus permodeſte ſeſe agere putabat, ſi duorum & viginti annorum juvenis expectaret imperium. Hinc odium ejus in familiares & continuos patris, à quibus obſervari ſe, referrique ad Regem omnia, atque eorum conſilio differi nuptias, ſeque arceri à regnorum cura ſuſpectabat, atque interdum etiam minaciter objiciebat. Hinc quoque patrocinium ſtudiumque in illos, quos patri offenſos ejectoſque ſciret: in Belgas præcipue, quorum Legatos Marchionem Bergenſem, atque Montinium ſollicite complexus clam evocare ad ſe, tuerique illorum cauſam ferebatur

Complutum mittitur. *Alcala.*

1562. morti proximus.

S. Didaci ope convaleſcit. *Madrid.*

Diſſimilitudo ejus, & Patris, & averſio mutua: ob hæc potiſſimum duo. *Ex litt. Caſtan. Nun. Apoſt. ad Car. Alex. 30 April.*

Ex litt. ejuſdem ad eumdem 4 Febr. Odium in familiares patris.

Patrocinium Belgarum ardentius quam oportuit. *vide ann. 66.*

tur ardentius, quam par erat: pollicitus iis, iturum ſeſe in Belgium ad componendos Provinciarum motus. Neque diſſimile vero crediderim, illam Margaritæ Gubernatricis querelam, qua complures litteras ab ſe graviſſimis de rebus ad Regem ſcriptas, dolebat ab Hiſpania in Belgium rediiſſe in eorum manus, contra quos ſcriptæ fuerant; ex hac Principis & Belgarum, qui in aula tunc agebant, familiaritate originem habuiſſe. Certe cum Albanus ex aula in Belgium diſceſſurus, Caroli manum oſculatum iſſet, attinuit illum minaci aſpectu Princeps, negavitque alium præter ſe illuc abiturum. Cumque Albanus à parente præmitti ſe diceret, ut Belgarum componeret turbas, in quas dare ſe filium Regis unicum Imperii hæredem, haud tutum eſſet; ira incenſus, prompto pugione, Ego vero, inquit, hic te ante confodiam: vixque ictum declinavit Albanus, cum iterum peti ſe à furente juvene conſpiciens, arcte illum complexus per ſpeciem ſupplicantis, ut à vi abſtineret erga veterem fidumque famulum; quantum poterat, ferocem ac juventa prævalidum coërcebat: donec luctantium ſtrepitu exaudito, accurrentibus qui ad velum præſto erant, Carolus in ſecretiora domus abſceſſit. Ex eoque tempore decrevit in Belgium proficiſci, parente vel invito, atque inde ad ſponſam in Germaniam. Reque cum Ioanne Auſtriaco patruo, ac duobus aliis communicata, ut ſe comitarentur, oravit. Auſtriacus, cum omnia difficultatibus impedita, atque inexplicabiles exitus oſtendens, nihil perſuaderet; obſervaretque, Principem pertinaci animo in id incumbere; ratus haud dubie patrem ab aliis reſciturum, quæ præceps inconſultuſque juvenis agitaret, occupavit ipſe Regis gratiam promereri: præſertim veritus, ne ſilendo, fugæ particeps haberetur. Rex collaudata Ioannis Auſtriaci fide, compertoq; dein ex aliorum indiciis filii conſilio: ac poſtremum à Raymundo de Taſſis, regio tabellariorum Præfecto, admonitus feſtina-

1568.

Propoſitum abeundi in Belgium.

Conatus retinendi Albanum Ducem ab expeditione Belgica.

Ex ejuſdem litt. ad eundem 30 April. Marchio Peſcara, & Dux. Med. Rioſicci.
Abeundi propoſitum aperit Ioanni Auſtriaco: qui primum diſſuadet; deinde Regi rem detegit.

1568.

Rex à Deo auxilium, & à ſapientibus viris conſilium expoſcit ſuper filio.

1456. *Paul. Æmil. in Car. 7 & Haraus in Phil. Bono.*

Quem mane diſceſſurum noctu occupat.

18 *Januar.* *Ruigomez Ebol. Princ. Gomeſ. Figueroa Dux Fer. Ant. Tolet. Prior Legion. & Aloy. Quiſciada.*

& domi cuſtodiendum ſiſtit.

Ejus infelicitas,

& mors pie obitâ. *Ex Lib. Caſtan. Nunc Apoſt. ad Card. Alexand. 27 Jul.*

feſtinationis, qua Carolus equos popoſcerat ad longinquum iter celeriter, commutandos; in ſumma animi fluctuatione, per omnia urbis templa preces ac ſupplicia imperavit: ſimul conſilium aliquorum inſignium doctrina virorum, quibus uti conſueverat, exquiſivit. Et Martini quidem ab Azpilcueta Navarri Doctoris ſententia (hanc enim tantummodo vidi ex omnibus) hæc ſummatim fuit: non poſſe ab Rege, abſque gravi animæ noxa, negligi ſalutem regni: negligi autem Carolo abire permiſſo. qui procul, eoque confidenter aperteque diffidens à patre, regnum in ſtudia parteſque diſtracturus eſſet, non minus quam Carolo VII Galliæ Regi contigit ex Ludovici filii diſſidio, atque ad Burgundos fuga. Sed patris dubitationem exemit filii feſtinatio, quem poſtridie diſceſſurum Regi propere aperuit Raymundus. Ergo Rex non ultra deliberandum ratus, Ebolitano Principe, ac Feriano Duce, aliiſque duobus comitatus, filii conclave profunda nocte dormientis ingreditur: ereptoque, qui ſub pulvino latebat, gladio, ſurgere illum confeſtim jubet: increpitumque, quod patrem lenibus fruſtratum toties remediis, ad aſperiora ſed filio opportuna compulerit; ſcriniis apertis, ac libellis inde ſubtractis, remotoque conſueto aulicorum miniſterio, cuſtodiendum certis ab ſe traditis hominibus relinquit. Qua in cuſtodia infelix Princeps, qui ſe paulo ante perpetua Procerum ubique apparentium, certatimque adorantium corona cinctum viderat: tunc à paucis, iiſque inviſis, ac verba, nutus, propemodum & cogitata obſervantibus circumſeptus; poſt menſes omnino ſex, cum nullis aut Europæ Principum legationibus, aut Hiſpaniæ regnorum precibus placaretur immotus pater; ex morbo ob alimenta partim obſtinate recuſata, partim intemperanter adgeſta, nimiamque nivium refrigerationem, ſuper animi ægritudinem, (ſi modo vis abſuit) in Divi Iacobi pervigilio extinctus eſt. Quarto ante obitum die, cum

animæ æque ac corporis curationem ab aliquo jam tempore reſpuiſſet, mutata divinitus mente, Confeſſarium ſponte accerſiit, expiatiſque magno doloris ſenſu animæ noxis, ac miſſo qui erratorum veniam flagitaret à patre ſacrum manu cereum tenens deceſſit è vita. Scio hæc uti enarrata ſunt à me, non placitura iis, qui atrociora quæque avide arripiunt, ſine ullo veri falſive reſpectu. Quorum ſi palato ſervire cura mihi foret, in promptu erat Maurorum tumultus, tamquam excitus hoc ipſo tempore fuiſſet à Carolo, ſollicitato ob eam cauſam Selimo Turcarum Imperatore per Micheſium Iudæum ex Hiſpania profugum; ut olim narrare me memini. Moverem ad hæc ſuſpicionem adjutæ à Carolo conjuratorum factionis in Belgio: eamque occaſionem interpretarer fuiſſe arreptam ab hæreticis, in Hiſpaniam deſtinandi multa libellorum millia ex Calvinianis Catechiſmis Hiſpanice conſcriptis: de quibus admonitum à Gubernatrice Margarita Philippum Regem ſupra memoravi: & Lugduni Toloſæque repertas eſſe aliquot illorum arcas, ſcripſit ad eumdem Regem Pius V. Nec omitterem Iſabellæ Philippi conjugis mortem, paucis inde menſibus poſt Caroli obitum ſecutam: quaſi nimia familiaritas inter eos (nam Carolo deſignata uxor antea fuerat Iſabella.) utrique fatum accerſierit. Denique agitatum à Carolo de Parentis nece, ſive ob regni cupidinem, ſive ob Regis odium, docerem ex ipſo, qui tunc adeo percrebuit, vulgi rumore, ut in Belgio Ovidianum illud ad hanc rem uſurpatum ſciam, auctore, ut ajunt, Opmero,

fILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt In annos: MDLXVIII

quo & Caroli facinus, & mortis ejus annum, litteris numerorum loco poſitis exprimerent. Sed hæc, uti arcana atque inacceſſa, facile iis ego ſcriptoribus reliquerim, qui per ejuſmodi oraculorum interpretationes, acuti divini-que

1568. *Didacus de Chiaves.*

Cauſæ, quæ ſuper cuſtodia & morte Caroli in ſpeciem afferri poſſent. Maurorum tumultus in Hiſpania: *An.* 1566. *in fine.* Belgarum factio adjuta:

Ann. 1566.

Lyon. Ant. Gabu. in vita Pii l. 3. *cap.* 3. Novercæ & privigni nimia familiaritas: Regis mors agitata. *Fran. Har. Annal.*

Lib. 1 *Metam.*

1568.

Incertæ tamen hæ cauſæ.

aut potius falſæ.

que famam aucupantur. Mihi, ſuper id quod incomperta ſunt, etiam veris diſſimilia videntur. Namque, ut omittam illud de Caroli amoribus; ad quos diſtrahendos, ſi qui fuiſſent, non utique diſtuliſſet Rex filii nuptias cum Germana; ſi moliri aliquid adverſus Patrem Carolo inſediſſet in mente, profecto aut ipſe quotidie per ſe ſuaque manu conficere potuiſſet, juvenis videlicet firmatuſque animo contra imparatum ac ſenem: aut ſi tumultu excitato, adſcitaque aliorum opera decreviſſet uti, multorum haud dubie manibus eguiſſet. cadente igitur Carolo, non ſtetiſſent, opinor, reliqui: cum tamen Principis mortem nullius exitium conſecutum ſit. Quin Rex ipſe ad minuendam ex filii tum cuſtodia tum morte invidiam, qua tunc laboravit apud multos, præſertim apud Mariam Auguſtam Caroli amitam, quæ filiam libentiſſime deſponderat tot regnorum hæredi; nonne tam ſeveræ animadverſionis cauſam in ſcelerata filii conſilia retuliſſet? Et tamen ad eamdem Imperatricem ſcribens, negat filium ullius ſceleris compertum, ſed ob ipſius, certe ob regni bonum cuſtodiri debuiſſe. Et paucis poſt filii cuſtodiam diebus, miſſo ad Archiepiſcopum Roſſanum Pontificis Nuncium, Concilii Caſtellani Præſidem, ſuo Rex nomine illum edocuit, Novitatis ejus cauſam non eſſe aliam (ut Nuncius ipſe ad Cardinalem Alexandrinum ſcribit, præſidis verba referens) quam quod Religionis populorumque conſervationem ſanguini ſuo præhabere voluerit; coactumque propterea ſe, filium ſibi unicum ea ratione propemodum ſacrificare; ne, quibus affluebat à Deo, beneficiis nimis quam ingrate reſponderet. Immo addi Rex poſtea juſſit in litteris ad Principes, ad Regna, Rumorem alicunde increſcentem, Carolum filium agitaſſe aliquid in regis caput, ex vano ac falſo eſſe. Sed fuerit hoc duobus Carolis, avo & nepoti proprium; alterum in deponendo, in admittendo alterum Imperio, ſcriptorum ingenia fatigaſſe.

21 Januar. Philippus de filii cuſtodia quid ſcripſerit.

Didac. Car. Spinoſa. 24 Jan. & quid referri,

& ſcribi voluerit. Idem Nunc. Apoſt. ad eumdem Card. 27 Januar.

Carolus V. Imp. & Car. Princeps Hiſpaniæ.

tigaſſe. Ergo externo domeſticoque rigore pariter exterriti Nobiles, populuſque Belgarum, ut quiſque culpæ propior, fugam late capeſſere, pauci ſperare veniam, plures vim ac vindictam cogitare: parumque abfuit, quin Albanus ipſe ad Monaſterium Vallis viridis, religionis cauſa proficiſcens, ſtructis per ſilvas inſidiis, caperetur à Riſorio Nohotio; mox in ipſo monaſterio à Carloio Riſorii fratre, monachi veſtem quaſi ob Albani metum induto, necaretur. 1568. Belgarum timor. Conjuratio in Albanum.

At vero Princeps Orangius hoſtem jam profeſſus, aditis Germaniæ Principibus, ac partim religionis partim propinquitatis gratia ad arma concitatis, præter Belgas & Gallos, ita rem compoſuerat, ut tripartito Provincias invaderent. Ex Iuliacenſi agro tranſmitterent Moſam Nohotii fratres, Dujus, Villerſius, aliique, ductore Hochſtratano. Franciſco Cocquevillo, qui aliquot ſigna ex finitima Gallia ad exules Belgas adjunxerat, Arteſia attributa eſt. Friſia Ludovico atque Adulpho Principis Orangii fratribus cum Iuſto Schouwenburgio commiſſa. Ipſe poſt hæc Principia, valido cum exercitu ſecuturus, Brabantiam rerum caput ſibi delegit: magna multorum ſpe, brevi Albanum Hiſpanoſque è Belgio ejectum iri: Sed Hochſtratani copiæ à Sanctio Avila trans Moſam rejectæ primum, commiſſoque dein prœlio cæſæ; Villerſio ac Duio captis. Cocquevillii exercitus, in quem Albani rogatu Coſſæum equitum Tribunum immiſerat Carolus Galliæ Rex, intra oppidum Sancti Valerii compulſus expugnatuſque, ac Duces Lutetiam traducti, gladioque percuſſi. Sic & ab Rege Carolo reddita eſt Albano Duci gratia, ob Arembergium cum auxiliaribus copiis miſſum in Galliam: & conceptum Bajonæ fœdus utrimque religioſe habebatur. Longe tamen aliter in Friſia cœpta res eſt. Intraverat eam Provinciam Ludovicus Naſſavius, cum Adulpho fratre, aliiſque Ducibus, ac Dammo oppido, vicíſque aliquot occupatis, conſederat prope ſinum Dullartum; EXPEDITIO prima Orangii ex Germania in Belgium. Præmittuntur qui bellum inferant. Ex Iuliacenſi territorio. ex Arteſia. ex Friſia. Sed vincuntur primi ab Avila. Secundi à Coſſæo Tribuno, beneficio regis Caroli. PVGNA Aremb. & Ludovici Naſſavii. Dam. 1 8 7 7.

1568.

Arembergii copiæ,

Initio victrices. *Carol. Dux Geld. duƈtore Schenckio.*

Locus certaminis.

Conƈtatur Aremberg. *Com. Cuntius Martinenghus.*

Carpitur ab Hiſpanis.

Pugnat. *Ex lit. Mic. Barbanſon. ad Marg. Parm. 30 Maji. Delr. Lib. 1 Alt. Belg.*

Adulphum Naſſ. interficit.

Tit. Liv. Lib. 2.

lartum: quem olim ſinum memorabili clade, tribus ac triginta pagis ſimul hauſtis, effecerat mare. Huc, ne progrederetur, occurrerat Friſiæ Præfeƈtus Arembergius cum Sardoa Hiſpana Conſalvi Bracamontii legione, ſuoque cum agmine Germanorum: quibus addiderat aliquot vexilla Hannoniæ atque Arteſiæ nobilitatis, reduƈta per id tempus ex Gallia. Et primæ quidem velitationes feliciter obvenerant: animatique in primis Hiſpani ad Dammi conſpeƈtum, (ex quo ante annos triginta Geldrum ejecerat inſigni relata viƈtoria Cæſarianus exercitus) oppidum pari fortitudine recuperant, fugatis Naſſavianis. Quos poſtera die aſſecutus Arembergius, exercitum continuit prope Winſchotum, & Hilligelæum cœnobium; gnarus latere inibi cæcos paſſim hiatus, levi ſolo foras obduƈtos, intus aquis reſtagnantibus fallaces. Ideoque quoniam & loco & equitatu erat inferior, levibus præliis contentus, oblatam à Ludovico Naſſavio univerſi exercitus pugnam ſedulo differebat, dum Comitis Megani copiæ, cum Martinenghi equitatu, quæ Groningæ ſubſtiterant, advenirent. Sed ob eam moram cum Arembergius, tamquam cum Naſſavio tacite colluderet, palam carperetur ab Hiſpanis pugnæ cupidis; impar invidiæ Dux, teſtatus omnia in diſcrimen ea feſtinatione dari, ſalutem rumori poſthabuit. Eduƈtoque milite, aut verius militem ſecutus, paludibus quantum licuit evitatis. ſed inſidiis à Ludovico ſub imo colle diſpoſitis tantumdem admotus, aciem inſtruit, pugnam capeſſit: ac certus aliquo documento redarguere obtreƈtatorum voces, conſpicatus Adulphum Naſſavium ſtrenue redintegrantem ex adverſo prœlium, quanta vi poteſt, in eum vadit. Et quamquam pila exceptus, inde tamen ferocior, ſclopeto primum, ſtriƈto dein ferro, Adulphum trajicit: ſimul ipſe infeſtis ab Adulpho vulneribus petitus, (renovato Bruti ac Tarquinii Aruntis exemplo) confoſſo

prius

prius equo, exanimis concidit, Adulphoque non procul expirante commoritur. Reliquus Arembergii exercitus, dum locorum ignarus in inſidias ſeſe induit, à Naſſavianis circumventus, ac magnam partem aut cæſus, aut ſaucius, intempeſtivæ fortitudinis pœnas dedit. Et quamquam flos ibi cedidit Hiſpanæ legionis, ſeptem ejus Signiferis, quinque Centurionibus interemptis: ac præterea ſex Groningenſibus tormentis, quibus nomen à primis Muſices elementis indiderant, ac multo ære ad ſtipendia militum amiſſis; unius Ioannis Arembergii, quam reliquorum omnium, jactura major fuit. Erat is familia Lignia, Barbanſonii Dominus ante appellatus, quam in Comitis Arembergii nomen ex dote germanæ uxoris immigraret: belli, ſi quiſquam alius, fideique præclarus: eoque donatus aurei Velleris torque à Carolo Imp. atque à Philippo filio Friſiæ Tranſiſelaniæque Provinciis impoſitus, ac poſtremum à Maximiliano Cæſare inter Imperii Principes adlectus. Ducis tamen conſtantiam, quam ille ſemper in bello tenuerat, in ſupremo hoc certamine, conviciorum impatiens amiſit. Quæque cauſa paucis ante hanc pugnam menſibus Momorantium Galliæ Comeſtabilem, virum ſummis parem, exitio dedit, ſcilicet ne videretur, uti ajebant, affini Condæo, cognatiſque Coliniis parcere; eadem Arembergium periculi certum, ne fidei dubius haberetur, animoſius quam prudentius in certamen ac mortem extraxit. Scio id à non nemine aliter enarrari, atque infelicis exitum pugnæ Arembergio tribui: qui ſive contemptu hoſtium ex pridiana velitatione concepto, ſive cupidine gloriæ, quam cum Megano communicatam nollet; fatum ſibi atque exercitui properaverit: ſicuti & vulgo ſcriptum eſſe, mortem ejus non manu Adulphi Comitis, ſed gregarii militis contigiſſe. Sed ego præſentes pugnæ auctores ſecutus ſum. Illos autem facile falſos arguerim, qui ſcribunt, paucis interjectis diebus,

1568.

Exercitus Hiſp. cæſus. *Vt, Re, Mi, Fa, Sol, La.*

Elogium Arembergii.

Mors ejus aliter ab aliis dicta.

Thuan. l. 43 & alii.

Megani mors non hoc tempore.

1568. bus, dum Naſſaviani victores à Groningenſi obſidione ſubmoventur, ſclopo ictum obiiſſe Comitem Meganum, qui tamen annos ab hac pugna fere quatuor, Albani juſſu, Friſiam gubernavit, Arembergii extincti loco, legiturque Caroli Brimæi Comitis Megani nomen votivo monumento, quod ipſo Friſiam moderante poſitum eſt Leovardiæ poſt enormem illam anni ſeptuageſimi primi ſupra ſeſquimilleſimum, áquarum eluvionem: ac non ante ſequentem annum ab ea exundatione, ſexto Idus Ianuar. Swollæ, ut Friſiorum annalibus conſignatum reperio, Carolus Brimæus occubuit, vir belli ſane ſciens, & conſiliorum opportunitate Gubernatrici Margaritæ apprime carus.

Sed quatuor poſt annos contigit: *Ann. 1572. 8 Ianuari. Pierius Vinſemius lib. 2. hiſt. Friſiæ.*

Hæc porro Arembergiana clades non magis extulit Orangii ac Fœderatorum animos, quam ſtimulavit Albanum Ducem, ut feſtinaret ipſe in Friſiam cum exercitu, Ludovici conatum, antequam cum Orangio conſociaret copias, impediturus. Sed veritus, ne per abſentiam ſuam tumultus cieretur aliquis, captivorum Nobilium cauſa, eo ſe metu liberare ſtatuit: ira præſertim accenſus ob Arembergii cladem, irritatuſque præterea, quod inaudiſſet, à Ludovico Hiſpanos quamplurimos ſuſpendio necatos ob dolorem ex Adulphi nece. Et quamvis amicorum nonnulli, quibus haud perinde probabatur Albani conſilium, perſuadere homini adniterentur; Fruſtra timeri Belgarum tumultum, à quibus ipſe haberet ſecuritatis obſides, dum captivos haberet. Neque enim magis verendum, ne Belgæ, ſtudio in reos Dynaſtas, vi attentarent illorum libertatem: quam ſperandum, ob eamdem benevolentiam nihil eos moturos, ne populari culpa privatam Procerum cauſam prægravarent. His tamen Albanus facile contemptis, quippe à diuturna rerum experientia ſuſpicax, & ſuopte ingenio ab aliorum conſiliis, ſi ultro præſertim offerrentur, averſus, ac ſidus plane retrogradum: ipſis Kalendis Iuniis, undeviginti ex Nobilibus

SVPPLICIA Nobil. ab Albano.

Diſſuadent illa amici,

Ipſe non movetur.

1 Iunii.

1568.

Plectit primum novemdecim.

bilibus conjuratis. Duodecimvirili judicio. perduellionis damnatos, Bruxellis in foro arenario, capite plecti jubet. Octo ex his Catholice religioſeque, reliqui undecim, ut erant hæreſim complexi pertinaciter obiere: eoque illorum cadavera humo contecta horum vero præter quatuor primariæ nobilitatis) ſtipitibus alligata ſuper affixis capitibus, per agros relicta. Idque ſecutis quoque diebus ſervatum eſt. Namque poſtridie eodem in loco, eodemque ſupplicio Nobiles quatuor damnati. Ex quibus Villerſius, ac Duius, qui nuper in Iuliacenſi prœlio Duces capti fuerant, etſi pari uterque, hoc eſt integra religione, non pari tamen ſenſu deceſſere. Villerſius enim palam teſtatus eſt, ſe quidem ob benefacta ab Albano damnatum, ſed illum non diu vindicta cariturum. Contra vero Duius, actis Regi Albanoque pro eo fine gratiis, populum oravit, ſibi ut ignoſcerent, ac divinam tunc maxime clementiam precibus conciliarent. Ad hæc, Vilvordiæ, ubi Antonius Stralius Antverpiæ nuper conſul, Caſembrotius Egmontii aulicus à ſecretis, aliique eamdem ob cauſam attinebantur, conſimili per eos dies pœna finiere. Præfuitque horum ſuppliciis pro Albano Ioannes Spellius, celebris ea tempeſtate per Belgium Quæſitor capitalium cauſarum. quem paulo poſt multorum criminum reum, Albani juſſu in furcas actum magna Belgium gratulatione ſpectavit. Verum hiſce ſuppliciis præludebatur duorum Comitum neci, qui ſupremum funeſtiſſimæ tragœdiæ actum, magno hominum terrore, & majori (quod auctor nollet) indignatione complerent. Novem jam menſes in arce Gandavenſi cuſtodiebantur Egmontius, atque Hornanus. Quo tempore apud Albanum, Regem, Cæſarem, Septemviros Auguſtales, omnes ubique locorum aurei Velleris Collegas (quibus videlicet inconſultis damnari poſſe neminem ejus Ordinis aſſeverabant) nulla pro reis prætermiſſa comperio officiorum genera: præſertim ab

Deinde alios: Riſorius, Carloius, Duius, Villerſius.

& alios.

Ioan Grenelt Spei, prevoſt de campagna, & Droſſart rural.

Pro Egmontio, & Hornano multorum preces: Maria Petri Erneſti Com. Mansfeldii conjux.

1568. ab Hornani ſorore Maria Momorantia, atque à Sabina Palatina Bavarica Egmontii conjuge. Et hujus quidem libellus per Octavium & Margaritam Parmæ Duces in Hiſpaniam tranſmiſſis, haud facile ſine commiſeratione legi à quoquam poteſt: dum aut jura Regi commemorat in cauſis Sodalium aurei Velleris ſervari ſolita, adnotatis legum capitibus, promptis exemplis: aut dum eidem revocat in memoriam labores ſingulos, quos vir ejus annos nondum octodecim natus pro Carolo Imp. ipſoque Philippo Rege, in Algerianis, Geldricis, Gallicis expeditionibus ac bellis, contempta toties morte, pertuliſſet: aut poſtremo dum clementiam Principis obteſtatur, ne velit infelicem matrem cum undecim innocentibus liberis, tanta cum jactura, atque dedecore. miſerum diuturnumque per omnes gentes exemplum circumferri humanæ calamitatis. ſed non ideo minus interea quæſtionibus inſiſtebat Regius Procurator, ex eo novem menſium ſpatio, menſes quatuor conficiendæ accuſationi accipiens ſibi, quinque concedens ad defenſionem reis. Hæc porro acta ſi, uti apud me ſunt ingenti explicata volumine, hic ego per otium referrem: non dubito quin avidis talium in loco ſatisfacerem. Sed ſatius ſit, indicata quam pauciſſimis eorum ſumma, hiſtoriæ dignitati, ac lectoris feſtinationi juxta conſulere. Objectum eſt Comitibus Egmontio atque Hornano, voluiſſe illos cum Orangio aliiſque Nobilibus, excuſſo Rege à Belgii dominatu, Provincias inter ſe partiri. Eo ſpectaſſe conatum ejiciendi Granvellani Cardinalis, qui eorum conſilia introſpexiſſet: nec unquam aut Cucullorum aut Sagittarum ſymbolis conſpirationem utique indicantibus ceſſatum, donec Regem coegerint, Cardinalem è Belgio revocare. Fœderis non modo conſcios fuiſſe, ſed etiam ab Egmontio Caſembrotium à ſecretis intimum, qui ei aperuerat, ſe nomen fœderi dediſſe, domo non ejectum, imo ad omnia, uti ſolebat, adhibitum. Hornanum

ac Sabinæ in primis pro marito Egmontio.
1 Octob. Supplex ejus libellus.

Non deſiſtit Regius Procurator.

Objicit hæc utriſque, inter alia quam plurima.

num vero, cum miſſo à Gubernatrice ductori militum Beavorio ad expellendum Tornaco Villerſium alioſque conjuratos, favere debuiſſet, uti loci Gubernator, de illo urbe ejiciendo cum Magiſtratu conſultaſſe. Fœderatis, conſiſtorialibus, mercatoribuſque patronos ſeſe ambos præſtitiſſe, pollicitos iis operam vitamque ſuam. Teneramundæ cum Orangio, Ludovico ejus fratre, Comite Hochſtratano & paucis aliquot Fœderatis, de intercludendo Regi aditu in Belgium agitaſſe, ac ſæpe hujuſmodi conventibus interfuiſſe. Gheuſiis templorum populatoribus, à Flandria Egmontii Provincia Iconomachiam exorſis, non obſtitiſſe: Hornanum, eorum aliquos, ac præcipuum inter incendiarios Ferdinandum Martinum violatæ Religionis cauſa non ſemel cuſtoditum, è Tornacenſi carcere abire permiſiſſe. Magiſtratibus civitatum, quarum ipſi Gubernatores eſſent, opem in ſacrorum violatores efflagitantibus, eos non tuliſſe: mandata Gubernatricis adverſus hæreticos, contra ipſius Gubernatricis mentem hæreticis explicuiſſe: templa eiſdem ad conciones conceſſiſſe: aliaque (hæc ſane perplurima numerabantur) contraria hominibus, qui Provinciarum Præfecti, Senatorum intimi, Velleris aurei Sodales, ſubditique Hiſpano Regi forent, admiſiſſe. Ob quæ legitime objecta probataque, jure in Egmontium Hornanumque, (conficiebat Procurator) ut in Majeſtatis reos, pronunciandam eſſe ſententiam, eoſque fortunis & capite plectendos. Ad hæc autem Egmontius atque Hornanus (ſiquidem par erat ferme amborum cauſa) præfati, nolle ſibi fraudi eſſe, ſi ipſi, qui legitimum Ordinis aurei Velleris judicem tantummodo Regem haberent cum ejuſdem collegii Sodalibus, redderent aliis rationem ſui; ita ſeorſim reſpondere, ut pleraque ab ſe facta pernegarent: multa interpretarentur: aliqua non abnuerent, ſed jure patrata confirmarent. Agitatum à ſe de mutando Principe, conſtanter inficiati ſunt:

1568.

Ex quibus animadvertendum in eos conficit Procurator.

Reſpondent illi ad ſingula.

1568. Hornanus etiam querimonias ſuper eo addidit, veluti offenſus. De intercludendo Hiſpanis aditu in Belgium, non negavit Egmontius in Teneramundano congreſſu dictum aliquid fuiſſe à Ludovico Naſſavio, diſſentientibus tamen ceteris: ideoque de colloquio, in quo definitum nil fuerit, non habuiſſe quid Gubernatricem admoneret. Cum fœderatis Nobilibus quatenus egerint, explicarunt. Nempe conjuratis, iconomachis, hæreticis à ſe aliqua permiſſa: ſed neceſſitate ac bono Religionis: quam in Flandria quidem non pauciores ſexaginta hominum millibus, qui concionis armati adibant, abſque dubio extinxiſſet, niſi eis aliquid indultum eſſet, quo templa Catholicis erepta reſtituerent, uti factum eſt. Nec minore neceſſitate Tornaci, atque in Tornaceſio condonatum fuiſſe aliquid ſuperanti per ea loca hæreticorum multitudini. In Cardinalem jure ſe commotos, uti Provinciarum regimini perniciofum. Caſembrotium in familia retentum ob partes contra ſacrilegos ab eo ſuſceptas. Beavorio non eguiſſe Tornacum ſatis tunc quidem compoſitum, ideoque de illo Flandris præſertim rogantibus tribuendo conſultatum. Sic per alia accuſationis capita (namque omnia vel curſim delibare infinitum foret, ſiquidem unius Hornani cauſa ſexaginta capitum erat) eo, quo objecta fuerant, ordine, ſigillatim partiteque ipſi percurrerunt. In quibus quantum crimina eluerint purgaverintque, mihi certo definire promptum non eſt. Scio equidem nonnulla ex iis à Margarita Gubernatrice utrique objecta apud Regem: imo conſilium illud partiendi Regias Provincias video etiam Oſnabrugi Epiſcopo in Weſtphalia ſuboluiſſe, ſignificatumque ab eo Margaritæ per Cobellium ejus conſiliarium: idque ajebat, ſe multo ante à Comite Swarzemburgenſi, Orangii Principis affini, atque à Georgio Hollio Tribuno Germano ſub cœnam exhilaratis audiviſſe, cum Daniæ quoque Regem in ea partitione nomi-

Egmontii Provincia.

Hornani Provincia.

Aliqua ex his etiam Gubernatrix illis objecerat. 20 Auguſt. 1566.

nominarent. Quod & Margarita compoſitis ad Regem litteris non omiſit, uti nos in anno ſexageſimo ſexto memoravimus. Populus tamen, ſive ex odio in Albanum, ſive in Egmontium amore, judicium ferens, reum abſolvebat, culpamque omnem transferebat in Albanum invidiæ retinentem adverſus Egmontium, veterem belli æmulum, offenſumque ſuper hæc memorabant, quod olim alea ludenti multa aureorum millia victor Egmontius abſtuliſſet: ac poſtea in publica lætitia, dum uterque explodendo ad ſignum ſclopo ex provocatione contenderent, ſuperatus eſſet Albanus, ingenti Belgarum plauſu ad nationis ſuæ decus referentium victoriam ex Duce Hiſpano. Quæ quamquam aut vana, aut minora, vulgus tamen commiſerationi pabula undecumque congerebat. Neque ego alienum à vero crediderim, in hac reorum cauſa congeſtum plus invidiæ in Albanum, quam ipſe commeruerit. Quin etiam viros ſane quam graves affirmaſſe legi, poſt allatam ab Hiſpania capitis ſententiam, ſcripſiſſe Regi Albanum, in ejus patratione ſupplicii tardiorem effici quotidie ſe, ob ea quæ inde ſecutura prævidebat: Regemque iratum Egmontio partim ob fidem, quam is in Hiſpania dederat, non ſervatam, partim ob Margaritæ Gubernatricis iteratas de illo querimonias ad Regem, accedente Spinoſæ Cardinalis, qui pleraque tunc moderabatur, impulſu; increpaſſe Albani moram, remque protinus confici, ut pridem mandaverat, imperaſſe; diſtuliſſe tamen Albanum tamdiu ſupplicium, dum Orangio Brabantiam invadenti obviam ire coactus eſt. Hæc autem quamquam non perinde apud omnes fidem habitura, ego tamen à plurium in Albanum odio deterreri nequaquam debui, quin, uti acceperam, memorarem. Sicuti neque populari favore in Egmontium præterire habeo, quod video ei à nonnullis crimini datum: nempe accepta illum pecunia diſſimulaſſe in Provinciis ſuis aliqua, quæ homo militaris, nec

1568.

28 *Auguſt.* Populus innoxios habet, relata in Albanum culpa uti æmulum, & victum.

Albano quantum culpæ in hac cauſa. *apud Adrianum Scoyernum.*

vide an. 65.

diſſimulat aliqua Egmontius accepta pecunia.

1568. magnopere expendens, quo traherent hujuſmodi momenta Religionis, obfutura ſolido ſacrarum rerum ſtatui nunquam exiſtimaverit. Hanc tamen culpam, cujus ego veſtigium nuſquam viderim inter accuſationis capita, in quibus nihil utique per incuriam aut clementiam prætermiſſum eſt; facile mihi perſuadeo, nullam fuiſſe. Vtcumque res fuerit, in Egmontium atque Hornanum, Gandavo Bruxellas tertio Nonas Iunii advectos, ab Albano Duodecimviralis concilii ſupremo, delegata ſibi peculiari ab Rege facultate, quam in Torquatos Equites exerceret, capitis ſententia Regis nomine lata eſt: miſſuſque Martinus Rithovius Iprenſis Antiſtes, ultimæ neceſſitatis nuncius adjutorque. Et Egmontius quidem, etſi finem meritis ſuis longe imparem doluit, ingemuitque; compoſito tamen animo, uti fortem virum decuit, ſolum de uxore filiiſque ſollicitus, hanc Philippo Regi epiſtolam exaravit: cujus ego exemplar Gallica ſcriptum lingua (ſic enim ille ſcripſit) ad Margaritam à Chriſtophoro Aſſonvillio miſſum hic Latine reddo. DOMINE, *quando viſum eſt tibi, addicendum eſſe morti humilem fidemque tibi ſubditum ac famulum, qui non alio unquam intendit animum ac vires, quam in obſequium tui: pro quo, uti ſuperiora teſtantur, nec labori aliquando nec fortunis peperci meis, imo mille periculis objeci vitam ipſam; quam ego vitam nunquam profecto tanti feci, ut ſi qua forte in re officere amplitudini tuæ vel minimum poſſet, non eam libentiſſime cum morte centies commutaſſem. Propterea non dubito, quin ubi explorate cognoveris ea quæ hic ſunt geſta, plane intellecturus ſis, quanta mecum injuria ſit actum, dum tibi de me perſuaſere id, quod ne cogitaverim quidem. Cujus rei teſtem appello Deum, precorque, ut huic animæ ante faciem ejus hodie ſiſtendæ reddat, ſi quid omiſi ex iis quæ Regi Provinciiſque debere me credidi. Oro itaque te, Domine, nihil ultra oraturus, ut pro mercede laborum officiorumque meorum, commiſeratio te capiat aliqua con-*

Sententia capitis in Egmontium 3 *Iun.* & Hornanum ab Albano dicta.

1 *Julii.*

Epiſtola Egmontii ad Regem poſt acceptam ſententiam.

conjugis meæ, atque undecim liberorum, famulorumque quos paucis aliquot amicis commendatos relinquo. Id vero facturum te, pro tua innata clementia, mihi certo perſuadens, vado mortem ſubiturus, quam excipio libentiſſime, certus hoc meo fine multis ſatisfactum iri. Bruxellis, quinta Iunii, duabus à media nocte horis anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octavo. Majeſtatis tuæ humillimus fideliſſimuſque, atque obſequentiſſimus ſubditus, ac famulus mori paratus, Lamoralius Egmontius. Epiſtola Regi tranſmittenda, Iprenſi Epiſcopo tradita, vitæque noxis apud eum confeſſione expiatis, noctis reliquum placando divino Numini, firmandoque animo, Iprenſi procurante, tranſegit: idemque præſtitit, eodem Antiſtite, aliiſque adjuvantibus, Hornanus. Mane, ipſo pervigilio Pentecoſtes, conſpectum eſt in foro, Iuliani Romeri legione obſeſſo, ferale pegma pullo inſtratum panno, ac duobus pulvinis ante argenteam Chriſti patientis effigiem. Quo perductus ſub meridiem Egmontius, comitantibus Iprenſi ac Romero, poſt aliquot pias preces, exutus per ſe damaſcena toga, abjectoque pileo, ac paulum cum Iprenſi collocutus, in genua procidit venerabundus ante Crucem, nocturnoque capitis tegumento ad oculos producto, à carnifice, qui ſub pegmate latuerat, quemque olim famulum ejus à pedibus fuiſſe ferunt, obtruncatus eſt. Secutus deinde Hornanus eadem conſtantia ictum carnificis excepit. Vtriuſque capita geminis præfixa pilis ferreis duas horas ſpectaculo fuere. Corpora ſtatim avecta in vicina templa, ac poſtridie cum capitibus ad ſuarum quæque juriſdictionum oppida tranſlata, atque honorifice condita. Funeſtum Egmontii finem (namque hic in omnium amoribus erat) doluere Belgæ odio majore, quam luctu. Fuere, qui linteola, contempto periculo, Egmontii cruore conſperſerint, ſervaverintque, ſeu monumentum amoris, ſeu vindictæ irritamentum. Alii plumbeum loculum exoſculati,

1568.

Ad mortem ſe tota nocte parat Egmontius.

mane in forum producitur,

& capite plectitur.

Idem Hornani finis.

Luctus infolitus in Egmont. nece.

1568. lati, ultionem minitari nullo delatorum reſpectu auſi ſunt. Nec defuere, qui acria illa Belgarum ſtudia, execrationemque Albani nominis animadvertentes, affirmarent, ea cæde ſtabilitas tunc primum eſſe Fœderatorum partes: præſagirentque brevi Belgium omne tumultibus, contra quam Albanus exiſtimaverat, involvendum. Crevitque de ea præſagitione inde quoque ſermo, quod ſtatim poſt patratam necem, in agro Lovanienſi ſanguinem pluiſſe nunciatum eſt. FACILI multitudine ad ea credenda, quibus odiorum ſuorum cauſa haberi divinitus rata videatur. Et ſane ab aliquibus haud dubitatum eſt, quin conſultius egiſſet Albanus, ſi clam punito Egmontio, non eam ſcenam ac pompam ingratæ nimium populo tragœdiæ conquiſiſſet. Etenim MALE admoventur oculi ſpectando illius ſupplicio, cujus cauſam commiſeratio meliorem facere videatur. Sed homo in tetrorem, quo tunc opus exiſtimavit, intentus, invidiam odiumque ſui facile poſthabuit. Fertur Gallicus legatus, qui ſpectaculo occultus interfuit, ſcripſiſſe ad Carolum Regem, *Vidiſſe ſe in Bruxellenſi foro decuſſum illum verticem, cujus virtute bis Gallia contremuerit:* clades ſignificans illatas Gallicæ Nobilitati ad Sanctum Quintinum & Gravelingam: quarum prior magna ex parte, poſterior quanta erat, Egmontio debebatur. Deceſſit annos natus quadraginta ſex, relictis ex Sabina Bavarica, quam Spiræ præſente Carolo V Imp. duxerat, feminis octo, maribus tribus: quorum primus patris virtutes, ſecundus non niſi odium in Hiſpanos relictum ſibi putavit à patre, ex tertio Regi fido ſoboles tantummodo ſuperfuit. Fratrem habuit, qui Carolum Cæſarem ſecutus in Africam, obiit in Italia: ſororem, ex qua nupta Comiti Vadamontio nata eſt Franciſca Henrici III Galliæ Regis uxor. Nobilitas familiæ pervetuſta: potentia olim major, cum Geldriam Egmontii Duces obtinebant. Genti cognomentum ab Egmontio, oppido in extrema Bata-

non ſine multorum minis, & præſagitionibus

oſtento firmatis.

Inde acre odium in Albanum.

Carol. IX. Rex. Dictum Gallici legati.

Elogium Egmont. *Carol. V Imp.*

Batavia ad littus occidentale, ex quo Comitis appellationem ſemper uſurpavit Lamoralius, quamvis Gaveræ ad Scaldis ripam ſitæ, non procul Gandavo, Princeps eſſet. A Carolo V creatus aurei Velleris Eques, à Philippo Rege nobiliſſimis Provinciis Flandriæ atque Arteſiæ præfectus eſt. Vir plane dignus, qui ob heroicas animi corporiſq; virtutes longe alium ſortiretur vitæ finem. Quamquam illa ipſa mortis infelicitas (ut commiſeratione creſcunt omnia) non parum amplificavit virtutum opinionem, & filiis in paternorum bonorum poſſeſſionem à Philippo Rege revocatis, fraudi non fuit. At vero Philippus Comes Hornanus, & ipſe aurei Velleris Eques, quatuor annis natu major Egmontio deceſſit: Montinio fratre capitis quoque damnato ob eamdem cauſam in Hiſpania, quo eum cum Bergenſi Marchione legaverat Gubernatrix. Neque Hornano minor, quam Egmontio, nobilitas erat ex Gallica Momorantiorum gente; cui ſe parem utique præſtitit, rebus ad Sanctum Quintinum ſtrenue geſtis, præfecturiſque tum Belgici maris, tum prætorianorum militum magnifice adminiſtratis: cum militiæ rudimenta poſuiſſet Carolo Imperatore, cui ob Hornam Cæſarei juris arcem inter Geldriam Brabantiamque ſubjectus erat; ducebatque inde Comitis titulum, quamvis aliorum in regiis Provinciis oppidorum arciumque potiretur. Defleri profecto haud modice potuiſſet hujus viri mors, ſi non Egmontius omnium lacrymas conſumpſiſſet.

1568. & Hornani.

His in hunc modum peractis, toto impetu in Friſiam movere ſtatuit Albanus, præmiſſo cum parte copiarum Chiapinio Vitellio caſtrorum præfecto: qui Groningam ingreſſus, eam urbem, contra Ludovicum Naſſavium obſidentem, ſtrenue defendit. Tum ipſe juſtis exequiarum, mœſta militum pompa, ſolutis Comiti Arembergio; Bruxellis, exeunte Iunio, contendit Antverpiam: relictoque ibi Ga-

EXPEDITIO Albani in Lud. Naſſavium. Vitellius Groningam defendit. Exequiæ Arembergii. Albani exercitus iter.

1568. briele Serbellonio cum octo Germanorum centuriis ad arcis urbiſque præſidium, ſubſtitit Buſcoduci, expectato Creſſonerio cum ſeptemdecim curulibus tormentis. Inde profectus ſub initium Iulii, trajectoque apud Graviam Moſa Arenacum Geldriæ, deinde Daventriam Tranſiſelaniæ pervenit. Vbi paulum retinuit exercitum, certior ab exploratoribus futurus, an pontes aliquot ſuſtinendis tormentorum oneribus pares forent. Et illi non longius multo provecti, tympanorum ſtrepitu procul exaudito mox & vexillis quatuor inſpectis, illico ad Albanum redeunt, adventare hoſtem, inque proximo eſſe referentes. Is, etſi ægre adducebatur ut crederet: quia tamen à ſpeculatoribus diverſæ, uti aſſolet, nationis id aſſeverabatur, propere Tribunos Præfectoſq; admonet, pugnæ aciem inſtruit, ſimul alios, qui propius obſervent hoſtium numerum ac vires, immittit. Quibus inde digreſſis in conſpectum veniunt vexilla quatuor præclara totidem curribus velo ac fronde intectis, in quibus nova nupta, magno agreſtium circumludentium comitatu, in vicinum pagum, belli ſecura vehebatur. Enimvero re ad exercitum relata; non magis deridiculo fuit exploratorum incuria, quam ludicra ruſticorum inter arma ſimplicitas: verſoque proinde in hilaritatem repentino illo pugnæ apparatu, preteriens ante aciem ſponſa, feſto ſcloporum plauſu conſalutata eſt. Manſitque facti memoria in Wallonica militia, ut procurſatores exploratoreſque ſi reditum ad ſuos paulo meticuloſius feſtinaverint, Num ſponſam viderint, militari joco interrogentur. Sed Albanus damnata ea mora, moræque auctoribus acriter increpitis, Groningam intravit Idibus Iuliis, paulo ante meridiem, eaque ipſa hora, ut erat in equo, exploratum hoſtium caſtra, quæ tribus Groninga millibus paſſuum aberant, ipſe paucis comitatus recta contendit. Reverſus, ac relicto ad urbis præſidium Brunſvicenſi Duce ſequenti die (nam celeritate opus erat) in hoſtem vadit.

Arnhem Overijſel.

Exploratores præmiſſi.

Rorum ridiculus error.

Ex quo factum militare Proverbium.

15 *Iul.*

vadit. Erant ei peditum millia ferme duodecim tria equitum, veterani plerique centuriones præſertim ordinumque ductores. Nec pauciores pedites Naſſavius numerabat, equitatu inferior erat, auditoque Albani adventu, ſex inde paſſuum millibus caſtra moverat, ſubitarioque vallo & aquis circumſepſerat. Inſecutus illos Albanus jubet Gaſparem Roblæum Billii Dominum aſſumptis ex equitatu peditatuque mille ac ducentis ſclopetariis Hiſpanis atque Wallonibus, bifariam aggredi caſtra, non tam ſpe tunc quidem eorum potiundi, quam ut exploraret vires hoſtium, eoſque moraretur, dum Creſſonerius tormenta promoveret. Sed tantus ſclopetariorum ardor, vel potius tanta hoſtium ignavia, ſive diſſenſio maxime Germanorum fuit, ut deſertis ex utraque parte munitionibus, in fugam ſe ultro conjecerint. reliqui incenſis, quæ poterant, caſtris, ſubtraxere ſe pugnæ. Ex quibus haud pauci, dum nullo ordine, nullo Ducum reſpectu diffugiunt, aut foſſis ac paludibus cum equis hauſti, aut ab inſequentibus, abjectis turpiter armis, proculcati ſunt. Cæſi ex hoſtibus paulo ſupra trecentos, ex Regiis non niſi novem: majori haud dubie ſtrage futura, niſi ſuos Albanus ſigno revocaſſet, veritus ne obſcuro jam cœlo in cæcas fallenteſque ubique foſſas, inextricabili errore, ſeſe milites induerent. Sed quinto poſt die compenſavit. Etenim juſſis Cæſare Davalo Marchionis Piſcariæ fratre, & Curtio Comite Martinengho cum aliquot turmis fugitivos non deſerere, ipſe cum exercitu, una ante mediam noctem hora, Groningam rediit: ſtatimque evoluta nondum nocte, Dux inquies, & occaſionum haud ſegnis, copias educit, ac duodecimo Kalend. Auguſti hoſtem aſſequitur.

Subſtiterat Naſſavius in aditu Friſiæ Orientalis, ad Gemingam pagum, inter ſinum Dullartum, ac flumen Amiſiam. Habebat à tergo Emdam, partium amicam urbem, excepturus

[Margin notes: 1568. — Numerus copiarum Albani: & Ludov. Naſſav. — Hujus caſtra invadunt Hiſpani, — fugientibus inde Naſſavianis, — & aliquibus eorum interceptis. — 21 Jul. — PVGNA ad Gemingam. — *Ems fluv.*]

1568. Situs caſtrorum Ludov. Naſſavii.

inde commeatum per Amiſiam, atque Orangium fratrem è Germania venientem: circum, paludes crebræ, & confuſa aquis itinera abſterrebant ſubiturum hoſtem: ſolum à fronte inter ſubjectos inſtabileſque cœno campos, callis unus contra fluvii tumores late firmatus eminebat, atque excurrebat in caſtra pagumque, iſque, tormentis decem oppoſitis inacceſſus. Sic ille caſtris locum delegerat, munieratque. Sed TIMORI nulla munimenta ſatis ſunt. Timorem auxerat iterata Germanorum ſeditio paulo ante priorem cladem cœpta. Cum enim aliquot illorum cohortes, quia ſtipendia non ſolvebantur, Naſſavii Prætorium circumſtetiſſent, exprobrantes quod eorum aliqui cogerentur fame emori, pane biduum non guſtato, ideoque transfugium minarentur; promiſſis à Iuſto Schouwenburgio in ſequentem diem viritim ducenis placchis, repreſſa utcumque ſeditio eſt: quod tamen ſtipendium, ingruente ſubitaria, uti narravimus, ab Duce Albano pugna, perſolvi non potuit. Idcirco miles apud Gemingam à fuga conſiſtens promiſſa repetebat, inſtaurata ferocius ſeditione. Quæ Albano ex captivis cognita, atque in exercitum de induſtria evulgata, adeo militum animos erexit, ut Centuriones ferme omnes, magno nationum certamine, ſibi expoſcerent invadendum ipſum tormentorum ſuggeſtum, id eſt periculi ac belli ſummam. Ex quibus Lopeſii Figueroæ cohors, in campos deſcenderat ad Albani ſiniſtram per fluminis aggerem ducentis exercitum, juſſa demum eſt id attentare. Habebat hæc cohors pleroſque militum armatos eo prægrandium tuborum genere, quos furcillis operoſe librandos, ab Duce primum Albano tranſlatos fuiſſe ad uſum campeſtris militiæ, ſupra memoravimus. Hi ergo, cum Albanus quaſi à fronte aggreſſurus hoſtem, objectis contra ejus tormenta vimineis corbibus ſeſe communit, ac levibus aliquot prœliis interim proludit; ſtrati prius humi, fuſiſque ad Deum preci-

Dicco.

Timor in caſtris ex ſeditione militari,

prius incepta,

Senta quatuor.

nunc iterata:

& Hiſpanis nota.

Batteria.

Dicco.

Quorum aliqui oblique vadunt in ipſa hoſtium tormenta.

Lib. 6.

Alii aggrediuntur à fronte.

1568. precibus, (Figueroa inſigni erga Dei Matrem fiducia verba præeunte) per cœnum ac paludes eniſi, è latere in acclivem tumulum aggeremque tormentorum inſiliunt, paucis ab ea parte aditum initio propugnantibus, quaſi per ſeſe tutum: mox aliorum accurſu, poſt atrocem dimicationem, tormentis denique potiti, viam, quæ una aggrediendis caſtris erat opportuna, ceteris aperuere. Qua parte immiſſæ Albani legiones non modo caſtris exutum extra munimenta vallumque pepulere hoſtem, ſed inde palantem vagumque, quantum ad Amiſiam patebat infra ſupraque campus, continenti ſex horarum internecione deleverunt. Etenim (uti ſcribit ad Margaritam Auſtriacam Hubertus à Valle, qui prœlio interfuit) numquam majori aut ignavia aut contumacia pugnatum eſt: ſi pugna tamen illa, & non verius ſtrages fuit. Plerique Germanorum abjectis ad pedes armis quaſi ſe dederent, eo promptius trucidati: multos abſumpſere paludes, in quas ſe alter alterum in fuga trudebant: plures ferrum, cui terga dabant, velut obnoxia virgis mancipia: plurimos vero flumen Amiſia, quo ſe præcipites immittebant, licet nandi rudes, atque armis graves, eoque ſtatim plerique abſorpti, paucis exceptis, qui dum aquis aſſueti tranant, à ſcloperariis in ripa, tamquam anates, per ludibrium figebantur. Ferunt, viſa ab iis, qui ſinum Dullartum forte navigabant, pileorum aquis innatantium multitudine, (nam mare, quod certis increſcit ac decreſcit horis, in receſſu aquam fluminis, ſimulque cadaverum exuvias ſecum attraxerat) intellectum eſſe, magnam enimvero pugnam ſtragemque proximis in campis fuiſſe commiſſam: atque ex pileorum forma longe ab aliis diverſa, qua Germanæ cohortes ac turmæ pro galeis utebantur, judicatum, penes Hiſpanum ſletiſſe victoriam. Quo factum, ut nuncius rei bene geſtæ Groningam propere immiſſus ab Albano, repererit præter omnem

Priores tormentario ſuggeſtu potiuntur.

& ceteris aperiunt viam ad necem hoſtium.

25 Iul. Marg. Parm.

quæ maxima, ſi umquam;

E주.

& par ignaviæ hoſtili fuit.

Victoriæ fama miro modo Groningam perlata,

Bern. Mend. Lib. 3.

1568.

opinionem ac fidem, civitatem rumoris jam plenam, cladiſque ac victoriæ non ignaram, nempe ex mercatorum nautarumque narratione præmonitam. Sic olim confligente cum Sabinis Romano exercitu Anienis ad ripas, viſa Romæ in Tiberi, in quem devolvitur Anio, cognitaque fluitantia Sabinorum arma, victoriæ gaudium nunciis præripuere. Cæſorum numerus ab iis, qui interfuere, varie proditus. Propius vero habitum, ex hoſtibus non pauciores ſex millibus, ex regiis non plures ſeptuaginta deſideratos. Quamquam duodecim millia paſſuum oppletus cadaveribus hominum equorumque campus immenſam oculis cædem late ſubjiciebat. Nec parum prædæ fuit viginti hoſtium ſigna, decem majora tormenta, ſexque illa muſica Arembergio nuper ablata, ingens Naſſavii, Hochſtratani, & Schouwenburgii ſupellex, impedimenta demum omnia in manus Hiſpanorum devenere. Hochſtratanus pridie quam pugnaretur, à caſtris æger abierat. Schouwenburgius ſub pugnæ principia cladi ſe ſubduxit. De Naſſavio incertus primum rumor emanavit, relatis ad Albanum armis ac veſtibus, quas illo ipſo induerat die: dein reſcitum eſt alio veſtitu procul ab hoſtium conſpectu fluvium tranaſſe, intellectumque veſtes conſulto reliquiſſe, ut pro mortuo habitus quæri defineret. Plane renovari viſa eſt, in hac Friſiana Provincia, Cæſaris Germanici olim victoria ex Arminio ad Viſurgim, alterum Friſiæ amnem: adeo cum barbaris ad Romanorum ſatietatem ludumque cæſis, cum ſtrage tranantium Viſurgim, cum Arminii non agniti fuga: cum prælio totidem horarum ad noctem producto, cum campo totidem millia paſſuum cadaveribus ſtrato: hæc, quam dixi ad flumen Amiſiam, pugna conſenſit. Nec diſpar utrobique victoriæ monumentum ad poſteros erectum à Ducibus ex hoſtium ſpoliis, niſi quod in Trophæi dedicatione modeſte omiſſam ab Romano memoriam ſui, Hiſpanus liberaliter adjecit;

Tit. Liv. l. 1. Simile quid apud priſcos Romanos.

Numerus cæſorum.

Thuan. lib. 41 hiſtor. ait ex regiis octo ſolum obiiſſe, alii quindecim.

& præda.

Callida Lud. Naſſ. fuga.

Tacit. lib. 2. Annal. Similitudo hujus victoriæ ex Naſſavio & Cæſaris Germanici ex Arminio in hoc eodem loco.

De hoc Trophæo infra, & in principio lib. 8.

adjecit: ideoque Germanici appellationem in titulo fama ſubſtituit, Albani nomen invidiâ cito delevit. Scio hanc victoriam miraculi loco aliquibus habitam, & Pontificis Pii V. precibus, qui Albanum & litteris & pecunia in Gheuſios animaverat, attributam. Certe Chriſtophorus Aſſonvillius, qui Albanum intimus conſiliarius comitabatur, rem uti erat geſta perſcribens, affirmat: Conſideranti ſibi delectum à Naſſavio locum, ex una parte adeo & ſitu & ingenio munitum, ut longe majorem, quam Albani exercitum contemnere tuto poſſet: ex altera tam repente, tam facile à paucis expugnatum; merito hanc victoriam miraculi ſimilem videri. Et Albanus ipſa quæ pugnam excepit nocte, nihil prius habuit, quam ut victoriæ nuncium mitteret ad Pium Pontificem. Qui, ut preces pro eventu certaminis ad Deum ſollicite fuderat, ita voti compos, trium dierum ſupplicatione ad tres urbis Baſilicas, non ſine feſto tormentorum ſono, lætiſque per urbem ignibus, divinæ clementiæ grates perſolvit. Ego vero, etſi affirmare non habeo, divinitus hoc factum: cum longe minor in acie ſeditio & conſternatio afferre plurimum momenti quotidie ſoleat, tamen cum ad facinus reſpicio Hiſpanæ cohortis, quæ in apertum diſcrimen itura, admonente Lopeſio Figueroa advocandos eſſe Superos in ſocietatem communis cauſæ, humi proſtrata, imploratoque etiam ſupra uſitatum morem, multis precibus ac votis, magnæ Dei Matris, divique Hiſpaniæ Tutelaris auxilio, intrepide feliciterque inter hoſtium tormenta victoriam inchoavit. profecto aſſeverare non dubitaverim, ſi quid in ea pugna divinitus contigit, Hiſpanorum quoque pietatem meruiſſe è cœlo victricem illam opem, & eiſdem ad victoriam humana vi comparandam non defuiſſe virtutem.

1568.

Attributa hæc victoria precibus Pii V.

27 Iul.

Qui pro ea grates Deo agit ſolenni ritu.

An hæc victoria dicenda divinitus conceſſa.

Pietas Hiſpanæ cohortis.

In reditu victoris exercitus, audax ſceleſtumque facinus admiſſum eſt, quod Albani aliorumque lætitiam magnopere interturbavit.

FUROR Sardoæ legionis.

1568.

ulciſcentis Arembergianam cladem

Ibat poſtremo in agmine Sardoa legio, quæ ut in ejus loci conſpectum venit, ubi pridem multos commilitonum cum Arembergio Duce infeliciter amiſerant inſurgente ira, ſocios ulciſci decernunt memorabili furoris exemplo. Nam cœpta nondum luce, in proximos vicos ignem conjiciunt, ducto à villa principio, ad quam confugientes à pugna Hiſpanos, à ruſticis proditos fuiſſe Naſſavianis victoribus inaudierant: inde in alias circa domos ac pagos diverſi peſtem extendunt, tanto ſucceſſu ob tecta flammis obnoxia, vento præſertim in ſcelus conſpirante; ut à ſinu Dullarto in Orientalem Friſiam quantum oculi ſpectare poterant, ferali omnia incendio conflagrare conſpicerentur: Perculſus relucente late flamma Dux Albanus, hoſtiumque fraudem facile ſuſpicatus, ubi ſuorum ſcelus & cauſam comperit, ſiſti repente incendiariam legionem ab univerſo exercitu jubet, accitoque illius Tribuno Conſalvo Bracamontio, increpitoque quod eo permittente tantam Friſiæ Regique cladem intuliſſent: (nam & pagi aliquot arſerant Regii patrimonii) quodque in Arembergium contumaces fortiſſimum Ducem ad pugnam importune compuliſſent; militum alios, qui ſcelus inceptaverant, eodem loci temporiſque veſtigio ſuſpendi; alios, præſertim qui ſupplendæ legioni adjuncti erant, eoque culpæ immiſti videbantur, ipſumque Bracamontium Tribunum, mutare militiam imperat. Nam hoc quoque militaris animadverſionis genus retentum eſt ex antiquorum diſciplina, qui equitem ſæpenumero in peditum, hunc in funditorum numerum, ignominiæ cauſa tranſcribebant. Quamquam hujuſmodi pœna non magnopere milites affecit, in aliis deinde legionibus parum immutato gradu recèptos; Centuriones, Subcenturiones, Signiferos, & ſuper omnes, Tribunum ea ignominia pupugit, quibus in ordinem redactis ad gregarios milites deſcendendum erat. Itaque eorum aliqui, ac Tribunus in

incendio plurium pagorum.

Mulctatur ab Albano incendiaria hæc legio;

veteris animadverſionis genere. Valer. Max. l. 2. c. 2. de diſciplina milit.

in primis, abire militia, quam illo dehoneſtamento militare maluerunt. hunc tamen Albanus, ea nota placatus, in gradum non poſt multo reſtituit. Exauctorata in hunc modum mulctataque legione, ſed non ideo jactura Provinciæ compenſata, quæ decies centena florenum millia exceſſiſſe credita eſt; victor Albanus Groningam, ipſo D. Iacobi pervigilio, cujus opem in acie ſenſerat, ingreſſus eſt: juſſiſque Groningenſibus Griffium deſignatum pridem loci Epiſcopum, & Meganum Comitem pro Arembergio Provinciæ Præfectum accipere, utrique ſtatui firmando arcem Antverpianæ perſimilem, Vitellii ac Paciotti opera inchoavit. Quibus ita ordinatis per Hollandiam, Bruxellas rediens obvium habuit Federicum filium natu maximum, Oſchæ Ducem, magnum Calatravæ Ordinis Commendatorem, cùm duobus millibus, & quingentis peditibus ab Hiſpania deportatis, regiaque pecunia, opportuno nempe ſubſidio adverſus Orangii apparatum.

1568.

Quanta ex incendio jactura fuerit. *Quadringenta ſcutorum millia.*

Albanus Groningam victor redit: ejuſque ſtatum componit.

Adventus Feder. Albani filii.

Etenim Orangius ingenti cum exercitu in Germania collecto properabat: hæreticis aliquot Principibus odio in Auſtriacam Hiſpaniæ domum facile conſociatis. Iuvitque conſpirationem audita, cum omnium execratione, Egmontii atque Hornani mors, auctaque propterea in Albanum invidia, quam edito etiam libro adverſus ejus tyrannidem inſcripto cumulavit Orangius. Erant ei in exercitu apud Aquiſgranum luſtrato, militum octo & viginti millia; ex quibus Germanorum peditum ſexdecim millia; equitum octo: Gallorum vero Belgarumque equitum duo millia, totidem fere peditum. Et Germanis quidem legionibus quadrimeſtre ſtipendium ſpoponderant Comes Palatinus Septemvir Imperii, Wirtembergenſis Dux, & civitas Argentoratum; Belgis autem & Gallis tria talerorum millia in ſingulos menſes ſoluturum ſe confirmaverat prædives Antverpiæ mercator Hiſpanus: alendum vero equitatum in ſe receperant partim

EXERCITVS Orangii,

Germanorum Principum conſpiratione collectus.

Quantus hic exercitus.

Vnde ei ſtipendia.

Straſburg. Mille & octingenta ſcuta.

1568. partim Orangius ac frater, partim ipſi equitum ductores Caſimirus Palatini filius, Comes Swartzemburgicus, duo ex Ducibus Saxoniæ, Comes Hochſtratanus, & Gulielmus Lumeius ex comitibus à Marca. Qui quidem poſtremus, homo Catholico nomini ſæve infenſus, barbaro ſe obſtrinxiſſe voto ferebatur, (uti olim Cl. Civilis Batavorum quoque ductor adverſus Romanos) non poſiturum ſe ante capillum, quam Egmontii atque Hornani mortem ultus eſſet. Cum hiſce copiis, ac viginti campeſtribus tormentis Orangius opinione celerius tranſmiſſo Rheno, poſitiſque caſtris ad Moſæ ripam haud procul Trajecto, ingenti Belgium fama ac terrore complevit. Quam profecto famam adeo in ſpeciem contempſit Albanus, mirus bellicorum diſcriminum diſſimulator, quique nihil magis timebat, quam ne timere videretur; ut centurioni copias hoſtium ſollicite denarranti, amplificantique conſpirationem tot Principum Regumque, nam ex Dania quoque & Britannia adeſſe auxilia memorabat, placide reſpondit: Scire ſe quantum illud demum fœdus eſſet; nec magnopere timendum ab ea rebellium conjuratione, contra quam Rex fœdus longe majus inierit. Conveniſſe enim cum Hiſpaniarum Rege Reges Neapolis, Siciliæ, Sardiniæque: conveniſſe Inſubriæ Ducem: Burgundiorum & Belgarum Principem: præter Peruvii, Mexici, Philippinarumque Reges. Hoc autem differre utrumque fœdus; quod in illo, nationum ingeniorumque diſſimilitudo, & (ſi cetera deſint) propria cujuſque utilitas diſſenſionem, mox & diſſolutionem ſocietatis eſſent allatura: in hoc, omnibus lubere, quod uni lubeat, eoque æternum fore. Et ſane Albanus non tam externum pertimeſcebat hoſtem, quam Belgas ipſos, quorum multis haud ignorabat inviſum ſe: neque ab re ſuſpicabatur auſurum numquam fuiſſe Orangium inferre arma in Belgium, niſi invitatu atque ope Belgarum, præſertim cum infeſta ubique

Votum Gul. Lumeii.

Maſtricht. Fama exercitus Orangiani, quam contemnit Albanus.

Dictum ejus de fœderatis Principibus adverſus Regem.

Timor Albani à Belgis:

itinera

itinera latrociniis ac cædibus haberentur ab exulibus Gheuſiis; quos, quia ſaltus obſidebant ac ſilvas, ſilveſtres Gheuſios appellabant. Auxere metum viſæ illuſtri nocte geminæ per cælum acies bello paratæ, haſtiſque coruſcantibus infeſtæ. Quibus prodigiis, quoniam multis è locis narrabantur eadem, fides habita: ideoque plura in dies nunciabantur. Quo intentior Albanus, munitis quæ in limite erant, & quibus præcipue timebat oppidis, Trajectum ad Moſam cum exercitu properavit, ut ex ea urbe occurreret Orangii conſiliis, illumque à tranſmittendo flumine diſpoſito per Moſæ ripas milite deterreret. Sed vicit Orangii ſagacitas & confidentia. fuitque hoc primum ejus facinus bellum in Belgium inferentis, quo quantus Regi hoſtis pararetur; haud obſcure monſtravit. Invento enim per equites vado inter Ruremundam ac Trajectum, qua forte Moſa aquæ tum modicus fluebat; arte fortunam adjuvat in hunc modum. Equitatum, qui vim fluminis refringeret tranſverſum adſtringit, quam late alveus patebat. (quod in tranſvehendis per Ligerim Sicorimque copiis olim fecerat Iulius Cæſar, aliique poſt illum) ſimul per extenuatum ea ratione retentumque amnem feſtinare ſub veſperam ſilentio pedites jubet: eaque nocte, regiis excubiis inobſervabili celeritate, aut potius incredibili auſo deceptis, exercitum incolumem traduxit. Idque adeo inopinatum obveniſſe Albano ferunt, ut Barlamontium renunciantem, tranſiſſe jam hoſtes, interrogaverit, Num putaret, hoſtium aciem, phalangem avium eſſe, quæ Moſam tranſvolaſſet. At Orangius Brabantiam ingreſſus, auſuſque caſtra ſex paſſuum millibus admovere Hiſpano exercitui, eductis poſtridie copiis, occinentibus tubis, ac tympanis præliarem in modum conſtrepentibus, Albano certamen indicit. Et Chiappinius quidem Vitellius Caſtrorum præfectus, qui ſtatim ab aquis madidum, feſſumque via militem, ante-

quam

1568.

Augent timorem ſilveſtres Gheuſii.

Chriſt. Aſſon. ult. Se. & cœli oſtenta.

Maſtricht.

ipſe Trajecti conſiſtit occurſurus Orangio.

Sed Orangius Moſam trajicit, miro artificio ac celeritate:

l. 7 bell. Gall. l. 1 bell. civil.

contra Albani opinionem, *5 Octobr.*

Offert Hiſpanis pugnam.

accipiendam Vitellius exiſtimat.

1568. quam caſtris locum caperet, invadendum cenſuerat; ne nunc quidem detrectandam omnino pugnam exiſtimabat: quod famæ intereſſet, hoſtem tranſmiſſo flumine præſultantem, aggreſſione aliqua, virtutis Regii exercitus admonere. Sed Albanus, quod animo provideret, tanto exercitui ſtipendia non diu proceſſura, adeoque nec concordiam, hieme præſertim ingraveſcente; jam ſtatuerat, quam minimo ſuorum periculo, conatus hoſtium eludere, unice intentus, ne illi urbe aliqua potiti prædas pro ſtipendiis haberent. Nullus tamen præteribat fere dies, quin (ut modico diſtantes intervallo incedebant exercitus) aliquibus inter ſe velitationibus aut etiam prœliis pabulationis potiſſimum cauſa, laceſſente plerumque Orangio, pugnaretur. Quæ porro prœlia, quibus utrimque viribus, quove ſucceſſu quotidie agitarentur, poſſem hic ego diurna tamquam acta denarrare omnia. Illa enim in ſingulos dies accurate perſcripſit, qui prœliis intererat, Raphael Barberinus ſancti Stephani Eques, mathematicarum bellicarumque artium apprime gnarus, eaque Romam ſubmittebat è caſtris ad fratres ſuos Franciſcum Barberinum Protonotarium Apoſtolicum, & Antonium Barberinum, Vrbani VIII Pontif. Maxim. Parentem: quo ſub Principe non litterarum minus arbitro quam Sacrorum, hæc litteris tradere, ego quidem in parte felicitatis duco. Verum ex iis epiſtolis, quarum exempla devenere in manus meas, conſultius hoc loco habui delibare tantum aliqua, reliquis omiſſis, quæ aut ſimili, aut non ſane memorando in partem ullam exitu contigerunt.

[margin: non Alban. — levibus prœliis contentus. — Horum prœliorum diarium unde.]

Tertio poſtquam Moſam trajecerat die, caſtra ad Tungros Orangius promovit. Cui ſtatim oppido tegendo convertit illuc exercitum Dux Albanus, nec congrediens, nec abſiſtens, tantum quid conſilii eſſet in horas hoſtibus, ſine fine ſollicitus. Acciditque, ut Vitellium primis tenebris ad exploranda Orangii caſtra

[margin: Tongeren. — VITELLIANI intercipiuntur.]

cum

cum duobus equitum ſignis profectum, ex inſidiis repente hoſtis invaſerit, ac cæſis aliquot ex Vitellianis reliquos effuſe fugaverit, Vitellio ad ſuos incolumi redeunte, equa tantummodo, qua vehebatur, non leviter ſaucia. Quam quia is unice caram habebat, quippe beſtiarum incitatiſſimam, noctu ſuper cœna cum Raphaële Barberino, veteri amico & contubernali, anxie differens de illius jactura, minatus eſt, ſi dies ſibi craſtinus illuceſceret, effecturum profecto ſe, ut hoſtes equæ ſauciatæ pœniteret. Nec vane jactatum. Poſtridie, dubia adhuc luce, ſelectis aliquot equitum ſclopetariorum ac lanceariorum turmis, ex Hiſpanis præcipue Burgundiſque, animadvertens Orangii poſtremum agmen ab reliquo exercitu procul incedere, diviſis illico turmis Camillo Gonzaga Novellariæ Comite, tanta celeritate impetuque hoſtem bipartito aggreſſus eſt, ut interfectis ex eis ferme quadringentis, cum tamen ipſe nonniſi quindecim amiſiſſet; præter plauſtra complura militari ſupellectile onuſta centum quinquaginta hoſtium equos domum victor abegerit. Quibus ad Albanum glorioſe adductis, *En*, inquit, *mihi quot equos equa una peperit*. Non ideo tamen deſtitit Orangius, ſecuto poſt hæc die, diſpoſito exercitu, ad belli aleam Albanum provocare. Verum is haud ignarus, hoſti commeatum pecuniamque citius, quam audaciam defuturam, cunctatione vires frangere tutiſſimum habebat. Quo ille ferocior modo tranſverſis itineribus in Albanum incurrendo, modo eos, quos ad laceſſendum immiſerat, æmulato metu revocando, modo villas ac pagos ſub oculis incendendo, irritare Hiſpani moras nitebatur. Sed repererat hic ſcilicet Annibal cunctatorem Fabium; qui neque deſperato furore hoſtium, neque ſuorum vocibus ac pæne conviciis, (namque huic Dictatori ſuus non defuit Magiſter equitum pugnæ cupidus) neque ullo rei bene gerendæ invitamento moveretur.

1568.

Vitellius evadit.

Dolor ejus, & minæ ob equam ſauciam.

Orangianos aggreditur,

& cædit,

equis eorum pluribus captis.

Dictum ejus.

Orangius ad pugnam varie irritat Albanum.

Qui non movetur, cunctando victurus.

Chiap.

Vitellius,

1568. tur. Quin, ut erat futuri prudens, nullis rumoribus ante ſalutem poſitis id agebat, ut quam ex hoſte fracto ejectoque victoriam ſibi pollicebatur, feram mallet ac ſecuram, quam dubiam cruentamque. præſertim cum jam in Orangianis caſtris inaudiſſet, non levium ſigna diſcordiarum apparere. Nec eum fefellit opinio. Etenim Orangius, urbibus aliquot fruſtra tentatis, ex quibus pecuniam & commeatum ſibi ſpoponderat, vix menſem egerat in Brabantia, cum ſeditione coorta, interfectoque furente militum manipulo Malburgio Centurione, ipſe ſclopo appetitus, gladii capulo pilam repellente, periculum evaſit. Gliſcebatque in caſtris malum haud facile ſiſtendum, niſi opportunus Gallici auxilii nuncius Orangio ſpem, turbatoribus metum attuliſſet. Ergo ad eam legionem quingentorum equitum, triumque peditum millium excipiendam, quam ducebat ex Gallia Franciſcus Hangeſtus, Ienliſii Dominus, factionis Condæanæ Tribunus, exercitum quam primum movit.

Seditio in Orangianis caſtris. Orangii periculum.

Novum ei ſubſidium ex Gallia.

DE PVGNA ad Getam fluvium. San Tiud. Tienen.

In itinere Orangius, capta Trudonopoli, agri Leodienſis, ablatoque inde copioſo ſane commeatu, ac ingenti auctus præda ex loci Abbate, atque aliis primariis viris grandi ære mulctatis; Tillemontem recta contendit. ut ſe cum Ienliſio conjungeret, qui aberat ab eo loco tria circiter paſſuum millia. Sed quoniam inter utraſque copias intercedebat amnis Geta, ut tuto eum tranſmitteret, diſponit in tumulo, qui ripæ imminebat, aliquot levis armaturæ turmas, ſclopetariorum manipulo immiſtas. Sequebatur à tergo, qui nunquam hoſtem omittebat Albanus, exercitum ferme ſexdecim millium bellatorum trahens. eratque primo in agmine Vitellius, qui animadverſo Orangii conſilio, propere ad Albanum ducentem poſtremum agmen, equitem Barberinum mittit, qui quo loco eſſet hoſtis, quamque facilis in trajectu amnis victoria, Ducem admoneat. Albanus abſtinere prœlio jubet,

Orangius capta Trudonopoli diſpouit fluvium tranſmittere ad excipiendum Gallicum auxilium. Albani exercitus, quem movere contra Orangium prohibetur ab Albano Vitellius.

jubet, dum exploratius aliquid ex hoſte refe- 1568.
ratur. At hoſtis fluvium ingreſſus cum parte Orangius amnem trajicit,
exercitus jam tenebat ulteriorem ripam: reli- relicta exerc. parte.
queratque ſub Tribuno Philippo Marbeſio, In eam impetum facit Vitellius,
Lovervalli Domino, duo ſclopetariorum peditum millia, & quingentos equites, pleroſque Vaſcones Walloneſque, ex omni exercitu delectos, qui Regios aſſiduis levibuſque velitationibus, dum trajicerent ſocii, deſtinerent. Vitellius indignatus eripi è manibus, Ducis cunctatione, victoriam; in legionem ab reliquo exercitu ſejunctam, magna parte agminis movet: ſimul Barberinum feſtinare ad Albanum jubet, nunciareque quid conſilii capiat. Nec abnuit Albanus, potius quia factum erat, quam quia factum vellet. converſuſque ad Federicum filium, *Vides*, inquit, *tumulum illum equitibus inſeſſum; eo tibi contendendum eſt. Promove illuc, nam potes ex hoc adverſo colle, campeſtria tormenta ſex: aſſumptiſque cohortibus aliquot Hiſpanorum peditum equitumque ala, ſtatione hoſtem pelle.* Et vero plus adhuc, quam pater imperaverat, Federicus effecit. Nam & tumulo exegit hoſtem, & Vitelliano agmini adjunctus, converſis eo tormentis, plurimum contulit ad victoriam. Etenim juſta jam propemodum acie, non tamen æqua pugnabatur. Quippe ſubita impreſſione trepidi, qui nondum aquas trajecerant Orangiani, veritique ne univerſo in eos exercitu Albanus incumberet; modo amnem & fugam reſpectabant, modo in prœlium, meliorum ductu redibant, eoque inter pugnæ fugæque conſilium plures cadebant. Adeo ut Vitellius non dubitaret, ſi omnibus copiis transmiſſo amne contenderetur, quin eo die hoſtis deleri poſſet: idque ſignificandum Albano, qui ex editiore loco ſubmittebat perparce militem, ſollicite curavit. Nec Barberinus & Vitellii juſſu, & ſua ſponte prœlii cupidus quidquam omiſit, quo Duci ſuaderet opportunitatem capeſſendæ pugnæ; *Cæſos jam hoſtium ferociores: ex aliis victam magnam partem videri, victis* pave-

[Marginal notes:] & immiſſus ab Albano patre Feder. collem capit. Pugna. Vitellus perſequi hoſtem ultra amnem cupit. Idque juſſus ſignificare Albano Barberinus.

1568. *pavore animis; atque adeo ſi porro pergatur, ſigniſque in hoſtem omnibus incurſetur, antequam Gallorum acceſſione reſumat vires, haud dubie debellatum eſſe.* Iratus enimvero Albanus feſtinatione Vitellii, quaſi prœlium extorquentis, ut erat ſui tenax, atque adeo alieni conſilii impatiens, *Ergo vos,* inquit, *moderari me bello non ſinetis arbitratu meo? Abi hinc actutum ad Vitellium, jube illum in ripa continere militem, neque deinceps ad me de pugna interpellatum mittere. Nam ſeu tu, ſeu quivis alius importuni monitores acceſſeritis, per caput Regis adjuro, vivi non redibitis* Ea denunciatione Vitellius ac Federicus, coercito utcumq; milite, iram omnem in obſtantes, pugnamque Hochſtratano duce alicubi ſtrenue reſtituentes effudere. Nec erat una prœlii facies apud hoſtem. Alibi conſternatio & fuga, & utrobique ſtrages; alibi ex deſperatione ferocitas, & pugnæ reparatio, & victoriæ mora. Conglobati Orangiani aliquot manipuli apud Tribuni Lovervallii vexillum, novi auxilii ſpeciem ferentes in aciem redeunt: impetuque, quantum ſolet eſſe morituris, in Vitellium vadunt, denſam circa eum cohortem aperiunt, proturbantque. Vitellius nihil inde animo aut loco commotus, Tribunum Lovervallium ante alios dimicantem excipit, illoque graviter ſauciato, in Signiferum, quanta vi poteſt, invehitur: ereptumque ei hoſtile vexillum manu attollens non tam inclamavit, quam abſolvit, navo ſuis addito ardore, victoriam. Ferunt delato exinde ad Albanum ſigno, cum is ſtantem in eo columnam intuitus circumlegiſſet, *Neſcit labi virtus, niſi virtute ſuperetur*; multis audientibus dixiſſe, *Profecto à virtute Vitellii ipſam eo die ſuperatam fuiſſe virtutem.* Cæſi intra duas fermè horas, non pauciores duobus hoſtium millibus, plerique gladio, qui finis plerumque certaminis. Capti Nobiles aliqui, interque eos Tribunus Lovervallius, tribus vulneribus ſaucius, poſtea ultimo ſupplicio Bruxellis affectus, ipſe vero, cujus jactura ſuper omnem cladem Orangius indoluit, Antonius

Sed vetat iratus Albanus.

Pugna redintegratur in ripa fluminis.

Clades Orangianorum.

Vitell. virtus,

Laudata ab Albano.

Numerus cæſorum.

Oppidum in Brabantia.

nius Lalinius Hochſtratæ Comes, globo traje- 1568.
ctus, raptimque mutato equo ad ſuos relatus, haud ita poſt multo, Fidem Catholicam palam profeſſus, occubuit. Ex Regiis vulneratos quidem permultos, non plures tamen octoginta cecidiſſe ſatis conſtat. Supererant ex hoſtium legione centum quinquaginta milites, qui ſe forte in vicinam domum è pugna incluſerant: certi non niſi per colloquia & conditiones ſe dedere, quaſi Antverpiana in arce forent. Cumque inde à Regiis alio properantibus extrahi non poſſent, militari veluti corona ambiri domum, atque incendi, ab Duce Albano juſſum eſt: ſtatimque fœni plauſtro illuc admoto à binis militibus, ipſo plauſtri objectu ſecuris, ac ſcintillantibus ſcloporum funiculis ſuccenſo, arſit facile domus, atque inevitabili ruina defenſores involvit. Eratque ferox miſerandumque ſpectaculum, dum alii flammis ambuſti cum parte domus conciderent: alii eruptione facta, in intenta militum ſpicula, velut in venabula erumpentes è latibulo feræ, furioſe procurrerent. Fuere, qui converſis in ſeſe ſclopis aut gladiis, nempe ut Hiſpano qualemcumque præriperent ſeu gloriam, ſeu lætitiam, alter alterum mutuis impeterent ictibus, transfigerentque. Cum interea qui gladiatoriam illam inſaniam ſpectabant, pars miſeraretur, alii ſibilis adſtreperent, quodque eo labore, pulveriſque & pilarum jactura liberarentur: grates per jocum agerent, eumdemque in hoſtes ſuos glorioſum ſcilicet exitum devoverent. Fuit in Regio exercitu plurium opinio, ſi univerſa, uti Vitellius optabat, acie dimicatum eſſet, hoſtium vires ea pugna profligari potuiſſe. Sed Albanus, præter inſitam homini tenacitatem, de locorum ſitu, deque Belgarum fide dubius, cauta ubique præhabebat. Sub hæc Orangius Gallico auctus auxilio reparaſſe haud dubie cladem videbatur, ni brevi intellexiſſet militibus quidem ſed etiam difficultatibus auctum ſe, cum tanto majore

Comitis Hochſtratani mors. Franc. Haraus in An.

Reliquiæ legionis victæ circumſiſtuntur:

Succenditur eorum domus.

Ipſi varie cadunt.

Aliqui mutuis ſeſe vulneribus conficiunt.

Opiniones de hoſte abire permiſſo.

Orangius auctus Gallicis copiis, & annonæ ſimul inopia.

1568. majore in dies annonæ penuria premeretur. Itaque ſpe dejectus, qua ſibi ſuiſque perſuaſerat, ſi Brabantiam cum exercitu intraſſet, civitates illico plures, prono in partes ſtudio rebellaturas: imo eas expertus æque infeſtas ac munitas: cum novies ac vicies caſtra mutaſſet, ac ſemper lateri incedentem haberet Albanum, qui militiæ vetus, captato ubique potiore ſitu, prohibere aggreſſiones urbium poſſet, extrahi ad periculum univerſæ pugnæ nulla arte, nulla vi poſſet, ſuadente Ienliſio, reliquiſque Gallicis Ducibus, ſtatuit Condæo ſe adjungere tertium civile bellum in Gallia reparanti. Præſertim quod Leodii Princeps Gerardus Grousbecus non modo tranſitum in Germaniam negabat, ſed etiam expoſito in mœnibus milite, exploſiſque inde tormentis; Orangium à ſuburbibus abſterruerat. Quam ille injuriam, incenſis aliquot cœnobiis, ferociter ultus, in Hannoniam exercitum deportavit. Vbi cum ſolito inclementius in aliquorum Nobilium, qui Compromiſſo nomen dederant, pagos ac prædia deſæviret, intellectum eſt, id ab eo fieri, quod ii ſeſe milites polliciti, bello non adfuiſſent. At apud Quercetum cum inſequente Albano, ſemperque aliquid noviſſimi agminis carpente, commiſſo pluſquam velitari prœlio, fugatis aliquot Hiſpanorum Germanorumque ſignis, ac multis eorum peremptis, Sancio Avila ac Cæſare Davalo ſuorum fugam inhibentibus haud leviter vulneratis; ſuperiorem cladem utcumque compenſavit. Sed in aditu Galliæ, ab Arturo Coſſæo militum Tribuno, qui cum Gallica legione limitem ſervabat, juſſus minaci Regis Caroli denunciatione, Gallia cum armis abſtinere; dum nihilominus ultra tendit, atroci in caſtris ſeditione, mutare ſententiam coactus eſt: milite in Regem Galliæ arma detrectante, ſtipendiumque promptis in Centuriones gladiis expoſcente. Quamobrem tot ſimul adverſis conflictatus cum ſæviente præter modum hieme, huc atque illuc

Mirum quoties mutatis caſtris urbem aliquam, aut Albanum circumvenire tentaverit. Fruſtra ſemper.

In Galliam cogitat.

Epiſc. Leodinenſis.

A Leod. excluſus vaſtat ejus agrum:

& aliquot Hannoniorum pagos.

Queſnoy.

Infert aliquam Albano cladem.

Prohibetur Galliam intrare.

SANCTIVS AVILA,
Arcis Antwerpianæ Præfectus,
Mokenſis expeditionis Dux.

illuc volitanti nuſquam conſiſtere liceret, nec pecunia, uti convenerat, perſolveretur; quod unum ſupererat, partim divendita, partim oppignorata ſupellectili, ac reliquo bellico apparatu, eaque ratione pacatis utcumque militibus ac dimiſſis, ipſe in Germaniam cum parte copiarum, exeunte jam anno, profectus eſt, bellum melioribus auſpiciis reparaturus. 1568.

In Germaniam ſpe fruſtratus abſcedit POST ejectum Orangium. *Petr. Ern. com. Mansfeld.*

At vero Albanus belli interim ſecurus, mittit in Galliam pro Carolo IX adverſus hæreticos duo equitum, tria peditum millia, duce Erneſto Mansfeldio: relaturus Regi gratiam, ob Orangium hoſtis loco habitum. Nec ſane parum ad eam victoriam apud Moncontur ium à Catholicis relatam Mansfeldius contulit; incenſus præſertim æmulatione Ludovici Naſſavii, cui mediam eo die Hugonotorum aciem ducenti, ipſe qui contrarium agmen in medio quoque poſitum moderabatur, objectus equitatum Naſſavii, quamvis pila dexterum brachium trajectus, repreſſit, primum, mox & fugavit. Albanus autem, ejecto extra Belgium citra univerſum certamen, uti deſtinarat, Orangio multis hoſtium, paucis ſuorum amiſſis, triumphanti ſimilis, Ianuario ineunte, Bruxellas intravit, indictis per Belgium ob rem bene geſtam publicis ſupplicationibus. Addit homini gloriam perhonorifica legatio, qua pontifex Pius V Galerum & Gladium auro margaritiſq; diſtinctos, ac Pontificiis precibus ſolemni ritu ſacros, Albano tamquam Catholicæ Religionis propugnatori ab Vrbe tranſmiſit. Ille grandia munera, Archiepiſcopi Mechlinienſis manu, ſub matutinum Sacrificium in templo reverenter accepit. Reliquus dies ludicro haſtarum ſpectaculo, feſtiſque decurſionibus tranſactus eſt: non ſincera omnium lætitia, multorum certe dolore, aut invidia, qui victum Orangium, non victorem Albanum volebant: aucta præſertim indignatione ex ipſo ludorum campo, ſuperioribus menſibus Belgarum Procerum cæde funeſtato. Accedebat & illud ad invidiam cumulan-

Albanus mittit in Galliam Mansfeldium copiarum ducem, non ſine operæ fructu. *Ber. Mend. lib. 4.*

Triumphans ingreditur Bruxellas.

A Pontifice donatur Galero & Gladio.

1 *Maji.*

magna cum ludorum celebritate & invidia.

1568. Trophæum ſibi ſtatuit.

dam, quod eodem tempore Trophæum ſane ſuperbum Antverpiana in arce ſtatuendum, ex tormentis bellicis Ludovico Naſſavio ereptis in Gemingenſi prœlio, conflari ſibi juſſerat, homo in gloriam apud poſteros intentior, quam ex præſentium offenſione timidus. Erat hæc armata ejus effigies, nudo capite, dextero brachio inermi, & in urbem intento: pede ſtatuas ex ære duas premens, hoc eſt duos ex tribus Belgii Ordinibus, Nobilitatem Populumque, ſicuti & operis inventor Arias Montanus affirmaſſe dicitur, & Orangius interpretatus eſt, Albani faſtum irridens, qui ſibi ſtatuam erexerit ipſe, pede conculcantem Ordines ac populum omnem Belgarum. His vero geminis ſignis manus inerant plurimæ, libellis, crumenis, ſecuribus, facibus armatæ: ora larvis tecta: aures & colla pendentibus gravata caliculis manticuliſque, Gheuſiorum ſupellectili. In baſi marmorea Elogium inſcriptum, *Ferdinando Alvarez à Toledo Albæ Duci, Philippi II Hiſpaniarum Regis apud Belgas Præfecto: Quod extincta ſeditione, rebellibus pulſis, Religione procurata, juſtitia culta, Provinciis pacem firmaverit; Regis optimi miniſtro fideliſſimo poſitum.* Baſis latera vario Emblemate figurata: infra additum, *Iungelingi opus ex ære captivo.* Quod ſane ſimulacrum, mirum quantum omnium odio invidiaque ſpectatum ſit: Belgis quippe frementibus, quaſi eo in monumento quotidie vinci, quotidie in triumphum duci eorum natio videretur: & Hiſpanis ipſis homini indignantibus, qui ſibi glorioſum acroama canere, quam audire maluiſſet. Nec alia crebrior ſermonis materia in Regis aula, irridente in primis Roderico Gomeſio, veteri æmulo, *fideliſſimi* appellationem *miniſtri*; nempe qui gloriam Principi ſuo debitam interverteret, ad ſeque transferret. tantoque magnificentius aliqui efferebant in cœlum modeſtiam Regis, qui aliquot ante menſibus, cum ei nobilis ab Italia Statuarius obtuliſſet, impoſiturum ſe portis urbium per

Quodnam illud.

Ejus interpretatio, *In Apolog. anno 1581.*

Inſcriptio.

Artifex. *Iacobus Iungelingus.* Magnum inde odium Belgarum Hiſpanorumque. *Alb. Cabr. l. 8. c. 12.*

Ruigomez de Silva. Aulæ quoque Hiſpanicæ irriſio,

aucta ex comparatione modeſtiæ Regis.

Inſubricam Præfecturam Inſignia & Simulacrum Regis abſque ullo Regiæ pecuniæ diſpendio; laudata hominis voluntate reſpondiſſet, *Malle ſe artificem, qui quantacumque impenſa ſuum in cælo ſignum collocaret.* Quod aſtu aulico effuſe laudabatur in Principe, ut ad magni nominis præconium illuſtrius vapularet Albanus. Immo nec Philippo Regi gratam fuiſſe ejuſmodi molem ferunt, cujus juſſu, quadriennio poſt ſublata eſt: ſive Belgarum offenſioni Rex hoc dederit; ſive potius ſuæ.quaſi ægre paſſus, aliis excitari monumentum victoriæ Regiis auſpiciis ac ſtipendiis reportatæ. Et ſuboluiſſe Albano indignationem Regis, inde conjectum eſt, quod is alteram ſtatuam (nam geminas ajunt ab eodem artifice eadem forma fuſas) in Hiſpaniam mittere, uti deſtinarat, omiſerit.

1568. *Ant. Herera Lib. 3. part. 2. hiſt.*

& Regis indignatio,

Albano non ignota. *Mich. ab Iſſelt. in hiſt. & Met. l. 3. hiſt. Belg.*

Sed nihil æque odium Albano Duci, Hiſpanoque nomini cumulavit, ac nova tributi ratio. Ea erat, ut rerum mobilium, quoties venderentur, decima; immobilium vigeſima; omnium vero centeſima ſemel à Belgis penderetur. Sic enim poſſe ajebant exhauſto bellis ærario provideri, atque adeo Provinciarum ſecuritati. Namque ab Hiſpania diuturno Maurorum bello implicita, claſſemque magni utique ſumptus in communem hôſtem meditante, profecto parum opis expectandum: nec æquum eſſe, Philippi Regis curas atque impenſas in Chriſtianæ rei tutelam unice intentas, alio intempeſtive nunc diſtrahi. Sed Ordines ob eam cauſam Bruxellis coacti, quod ad decimam quidem attinet, repugnabant, *Interverti eo tributo commercia, unicum Belgii alimentum. Quo enim paſſuros modo mercatores atque opifices, ut pro eadem re ſæpius decimam ſolvant? quippe antequam panni, tapetes, quæque alia textilia conficiantur, diſtrahanturque, ſolvendam eſſe decimam pro lana, inde pro filo, tum pro textura, tincturaque, ac pluribus hujuſmodi artificiis: ideoque auctis mercium pretiis, emptores abſterrendos: alio potius opifices migraturos, ſumma interim egeſtate*

De TRIBVTO Decimæ, Vigeſimæ, & Centeſimæ. Cauſa imponendi:

Decimam Ordines deprecantur:

1568.

Provinciis relicta. Reputaret animo Albanus quantum compendii quæſtuſque Britannis additum ſit, ex quo Belgæ ante annos ducentos, eluvionibus natali ſolo pulſi tranſtulere pannorum texturam in Britanniam, ejus artificii rudem. Opificia in Belgio adhuc ſupereſſe, quorum affuſi circa populi expertes ſint, haud modice ditandi ſi illuc artifices commigraverint. Sed nihil efficiebatur apud armatum victoremque, ac nullo ab hoſte ſollicitum, eoque Belgas obſequii faciliores habiturum.

Immoto Albano.

LIS inter Albanum & Angliæ Reginam:

** M. Iſſelt in hiſt. & Meter. van. lib. 3. & Thua. l. 44. & Meurſ. l. 5. & I. B. Adrian. Lib. 20. & Aloyſ. Cabrera Lib. 8. Hier. Coneſt. l. 3.*

occaſione interceptæ pecuniæ.

Naves Anglorum ac bona in Belgicis Hiſpaniſque portubus atinentur: & Belgarum Hiſpanorumque pariter in Anglicis. Legatus Albani à Regina rejicitur.

Injecit tamen interea non parum ſollicitudinis Angliæ Regina, novique rurſum belli occaſionem Albano præbuit. Cantabrica navis, & minores quatuor advehentes ex Hiſpania in Belgium ad ſtipendia copiarum Albani Ducis, magnam auri vim (ducenta & nummum aureorum millia ſcribunt plerique,* quadraginta nonnulli, aliquis etiam octingenta) ſeu tempeſtate ſeu piratarum metu ſubduxerant ſe in Angliæ portum. Regina eam pecuniam certa in Belgium non remittere, primo in tabulas referri juſſit, dein extractam è navibus ærarii ſui fecit, cauſata regni neceſſitatem: nequidquam reclamantibus Guerrao Deſpæo Philippi Regis Oratore, ac Stephano Serra Hiſpanis navibus præfecto. Inde offenſo acriter Albano ac mercatores Anglos, eorumque naves ac bona per Belgium attinente, uti etiam in Hiſpania factum eſt; viciſſim & Angla in Belgas Hiſpanoſque paria agitante, nihil propius erat, quam ut arma utrimque expedirentur. Et allegatus quidem ab Duce Albano in Angliam Chriſtophorus Aſſonvillius ad repetendam pecuniam, componendamque controverſiam, offenſam adeo Reginam furentemque compererat, ut interdictum ei fuerit, mandata ultra perſequi: abnuente Angla cum Albano, aut quoquam alio, præterquam cùm Rege conditionibus diſceptare. Nempe hos ei ſpiritus intendebant (uti legi in litteris Aſſonvillii) & renaſcens Maurorum in Hiſpania tumultus, & novus per Germaniam belli apparatus in Belgium; &

20 & 24 Maji.

quoti-

quotidianæ in primis ſuorum prædæ ex Belgicis Hiſpaniſque navigiis. Quin per eoſdem plane dies Luſitanorum naves quatuordecim, Indicis onuſtæ mercibus, dum ignaræ inter utramque nationem diſſidii, ſecure illac prætervehuntur, ab Anglis captæ, inque inſulæ portus abductæ, mirum quantum amorem auxerant continuandæ tam quæſtuoſæ litis. Quo impenſior Hiſpano cura reconciliationis, miſſuſque propterea in Angliam Thomas Raggius, cujus prudentiæ dabat tunc plurimum Albanus, poſtea Rex ipſe fidem viri expertus regium Quæſtorem habuit. Hic etſi Reginæ non flexit animum retinendæ pecuniæ obfirmatum, aures certe ad eam diem occluſas ita occupavit, ut non ſurdam ſe componendæ rei præberet. Inde Marchioni Vitellio, cum Raphaële Barberino, ac Turrio à ſecretis, quos poſtremo allegarat Albanus, honorificentius acceptis, Angla palam aperit, Certiorem ſe factam, pecuniam non ad Regem, cui facere injuriam numquam fuiſſet in animo. ſed ad mercatores Genuenſes pertinere; ea ſibi tunc opus eſſe, redditura dominis non ſine uſura ac bona fide. Reſponſionem ad Albanum referens, Hiſpani Legati, ac Vitellii nomine Barberinus; etſi ſubdolam Reginæ mentem non ignorabat, cum nullus uſquam mercator, qui pecuniam repeteret, appareret; tamen reputandum Albano ſignificavit, quanto Belgis quam Anglis impendium majus allatura eſſet ea controverſia. Numeraſſe ſe octoginta & unam Belgarum & Hiſpanorum naves in Anglicis portubus detentas: inſpexiſſe earum merces quotidie deteriores, & rapinis expoſitas. Proinde videri Legato ac Vitellio, non augendas novis offenſionibus diſcordiæ cauſas: ſperare enim fore, modo moræ aliquid intercedat, ut exſatiata jam ira per mutua ſcilicet incommoda, paulatim commercium pari utrimque diſſimulatione redintegretur. Id autem quo plus momenti haberet apud Albanum, commentarium ei tradidit à ſe breviter appoſiteque

1569.

Naves Luſitanæ cum Indicis mercibus capiuntur ab Anglis.

Theſaurarius generalis.

Nova Albani legatio.

Reginæ reſponſum.

Relatio Barberini.

1569.

Commentarii exemplar eſt apud me. Octoginta ſcutorum millia.

Lis interim non componitur.

& Albanus redit ad tributum exigendum à Belgis. Qui repugnant. Plutarch. in Themiſt. Impoſſibilitas.

1570. Febr. menſ. At ille iratus Provincias ſcripto increpat,

& re caſtigat.

ſiteque conſcriptum de controverſiæ ſtatu. Hæc porro quamquam vere dicebantur: uti tunc patuit, cum compoſita demum lite, repertum eſt damnum Belgis Hiſpaniſque illatum mercatoribus tantum excedere commune intertrimentum, ut ſupra ducenta florenûm millia rependere coacti ſint Angli; non tamen Albanus deſiſtendum ſibi putavit, aut ab ulciſcenda perſequendaque Anglorum injuria, aut ab exigendo, quod jam cœperat, Belgarum tributo. quod illud ad Regis exiſtimationem pertinere arbitraretur: hoc autem, licet incommodum tunc quidem intelligeret turbatæ mercatorum reipublicæ, ſperaret tamen eorum jacturam brevi reparandam, ſe certe ære ab Anglis interverſo vacuum videns, æquius putaret opem à Provinciis petere, Provinciarum denique bono ceſſuram. Quare cum ad poſtulationes ac monita, minas Albanus adderet, Ordines vero neceſſitatem populorum objicerent; nec deeſſet, qui Albano per epiſtolam ignoti nominis ſignificandum curaret, *Si ille Themiſtoclem egerat, duas pro exigenda pecunia Deas afferentem, Suadam & Violentiam; eſſe ſe Andrios, qui ne eam perſolvant, totidem intercedant magna quoque Deas, Paupertas & Aporia.* Cumque propterea hinc ſupplicibus libellis & querimoniis, illinc mutatis aliquoties edictis, imperioque certaretur: & tamen inter eas contentiones circumagente ſe anno, exitum res haberet nullum; indignatus ad extremum Albanus Provincias monet, *Rempublicam ſibi commiſſam ſibi curæ futuram: interim parerent æqua imperanti, ac meminiſſent, civitates ex iis nonnullas perduellium conſiliis implicitas, ab ſe mulctari poſſe longe graviori pœna; itaque culpam prompto nunc obſequio redimerent. præſertim cum eam ipſe pecuniam ſibi non conquireret, aut in Hiſpaniam Regi tranſmittendam: ſed Provinciarum ſecuritati contra temporum adverſa munimentum pararet.* Simul contumacioribus aliquot civitatibus privilegia adimit, aliis præſidia imponit, omnibus metum injicit. Quo factum eſt, ut Provincia-

vinciarum pleræque centeſimam conſenſerint: aliquæ hoc tributum præſenti ære commutaverint. Nonnullæ tamen quaſi amplius deliberaturæ, in Hiſpaniam legatos mittunt, decimam deprecantes: centeſimam, ſupra quam nihil poſſint, offerentes. Quam profectò provocationem quamquam Albanus iniquiſſime tulit, veritus æmulorum potentiam apud Regem; diſſimulandam nihilominus exiſtimavit: atque ad demulcendos populorum animos, generalem culparum veniam ob proximas turbas, quam diu diſtulerat, hoc demum tempore promulgare ſtatuit.

> 1569. Tranſigunt aliquæ cum Albano, aliquæ in Hiſpaniam mittunt. *Traiectum ad Rhenum, Vltecin.*
>
> *25 Mart. 16 Iul.*

Flagitaverat illam à Rege condonationem tribus ante annis Margarita Parmenſis: quod videret, quotidie Belgarum plurimos ſuppliciorum metu anxios, aut alio commigrare, aut turbarum ſocios in Belgio ſibi adſciſcere, quaſi tutiores ob numerum. Quippe MVLTITVDINI facilius condonatur: &, ubi omnes delinquunt, nemo plectitur. Sed Rex miſſo nonniſi poſt biennium, veniæ diplomate ad Albanum, & is addita unius anni mora ad ejus promulgationem; uterque magnam gratiæ partem, cunctando corrupere. Nihil tamen Albanus omiſit, quo magnifice id beneficium Belgarum populis exhiberet. Nam profectus Antverpiam, indictamque ſupplicationem ad primarium Virginis templum ſuperbo ipſe ornatu comitatus, poſt concionem ab urbis Epiſcopo Belgice habitam, ſacrificanti Cameracenſi Archiepiſcopo cum regio Senatu interfuit. Sub finem Sacrificii ab eodem Cameracenſi perlectæ ſunt Pontificis Pii V litteræ, quibus hæreſi implicitos abſolvebat. Addidit Atrebatenſis Epiſcopus ſuper eodem argumento Gallicam orationem populum cohortatus, grates ut Deo ageret pro ea Pontificis Regiſque clementia, & Albani Gubernatoris opera. Quæ dum pluribus extolleret, repentinis doloribus correptus, atque è ſuggeſto ſublatus, multis ad ſuperſtitionem omnia trahentibus inauſpicato

> GENERALIS culparum pro Belgis venia, à Gubernatrice Parm. olim petita: A Rege ſero miſſa ad Albanum: & ab hoc etiam dilata.
>
> *16 Iul.* Promulgationis cærimonia matutina,
>
> Supplicatio, Concio Belgica, Sacrificium, Litteræ Pii V. Oratio Gallica, interrupta.

Q 4 dixiſſe,

1569. Pompa veſpertina.

dixiſſe, ſucceſſuque non favente ſuſcepiſſe cauſam viſus eſt. Ad veſperam vero Albanus Nobilium ſtipatus agmine in forum maximum venit. forum infinita hominum multitudo oppleverat, diſpoſito ad capita viarum milite, ac multitudini paſſim immiſto. Inde conſcenſo ligneo theatro, conſpicuum auro ſolium ſublimis inſedit, ſacro accinctus gladio, & galero tectus, quos religione gemmiſque pretioſos à Pio miſſos ante memoravi. Tum præconem juſſit prope ſtantem recitare diploma Regis, quo præteritorum oblivio, turbarumque venia Belgarum populis tribuebatur. Quod ille Gallice Belgiceque præſtitit, adeo rauca compreſſaque voce, ut quam pauciſſimis perceptus ſit: ſive id caſu evenerit, ſive Albani ſtudio quæſitum, qui malebat beneficium ex ea pompa, ſparſoque magnifice de generali venia rumore, quam ex ipſo veniæ diplomate, cui tam multæ exceptiones inerant, à Belgis æſtimari. Sed plane contra accidit. Namque ex ipſa apparatus magnificentia, ſibi ſumma quæque polliciti, quidquid infra opinionem accepere, detractum ſibi querebantur. Acceſſit quod multitudo, quæ procul à theatro ſpectabat, ignara quantum cuique condonaretur, facile ab iis, qui conſulta opera beneficium Regis extenuabant, in errorem inducta eſt & eorum non pauci, quo propius aſtiterant, ob ea exceptionum capita, non ſatis ſibi adhuc tuti videbantur. Certe obſervatum eſt, pleroſque domum ſuſpenſo animo rediiſſe, nec ullum feſtis in nocte facibus ignibuſque, contra quam Albanus ſibi perſuaſerat, edidiſſe gratulationis argumentum. Interea in Belgium venit Anna Maximiliani Imperatoris filia, quæ poſt Caroli Hiſpaniarum Principis mortem, cui deſtinata conjux fuerat, Philippo patri deſponſa tunc erat: perpetuo Caroli fato, ut uxores ſibi deſignatas pater aut vivo præriperet, aut in mortui locum duceret. Hanc ut in Hiſpaniam Albanus ipſe comitaretur, enixe flagitaverat à Rege; honorificum ratus,

Ex lit. Com. Manſf. 9. Auguſt. ad Margaritam Parmenſem. Theatrum in foro. Albanus in ſolió. Regis litteræ à præcone Gallice Belgiceque recitatæ, ſed paucis auditæ: *Ex litt. Aiſ. 17 Iul. ad Marg. Parmenſ.* & non multis gratæ.

11 *Auguſt.* Anna Philippi Regis ſponſa. *Iſabella Henrici Regis, & Anna Maximiliani Imper. filia.*

per

per eam occaſionem abire Belgio ſatis ab ſe in præſens repulſis hoſtibus conſervato, ac fundatis arcibus, uti putabat, in poſterum communito. Et quamquam initio Rex aſſenſus non eſt, dein tamen offenſus aliquibus, quæ in adminiſtratione Albanus egerat, quodque turbarum veniam non uti mandatum fuerat promulgaſſet, (ſi comperta ſcripſit ad Margaritam Parmenſem Ducem Mansfeldius Comes, Albano pridem alienus) revocare illum è Belgio ſtatuit, ſucceſſoremque nominavit Regiæ nobilitatis virum Ioannem à Cerda Medinæ cæli Ducem, Navarræ Proregem: qui tamen non niſi biennio poſt Belgium adivit, ac brevi remiſſa aliis ea bellorum mole, rediit in Hiſpaniam. Quo tempore venturam ad regendas Provincias, cum Granvellano Cardinali, Mariam Luſitanam Alexandri Franeſii conjugem, toto Belgio pervulgatum: quamquam omnium vota in ejus ſocrum Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem converſa erant. At vero Albanus (quando ſucceſſor non dabatur) relicto negotio deducendæ in Hiſpaniam Reginæ Maximiliano Boſſuvio, maris Belgici Præfecto: additiſque pro ſe Ferdinando Toletano filio, Cæſare Davalo, & cum ſua legione Mondragonio: (brevi dein reverſis in Belgium præter Davalum, qui Ioanni Auſtriaco in Actiaca pugna ac Tunetana expeditione adhæſit) ipſe interim ad exactionem decimæ vigeſimæque rediit, conditionibus ſæpe ab ſe mutatis, à populis ſæpe rejectis, pari utrimque pertinacia. Pertinaciam Belgarum augebat rumor de Albani ſucceſſore, populis optatus, eoque creditus. unde iis minor à cadente metus, ac major Albano indignatio, tamquam fini ejus præſultarent.

1569. Deducere illam in Hiſpaniam cupit Albanus, & abire Belgii præfectura.

15 Septemb. Rex aſſentiebatur;

nominavitque ſucceſſorem qui diu adventum diſtulit.

Interim ſponſæ deducendæ negotio aliis dato,

ipſe ad exactionem decimæ redit.

Acceſſit & alia diſſentiendi ab Albano cauſa, ex nova ſubitaque Provinciarum calamitate. Etenim nocte ante lucem Sanctorum omnium venerationi ſacram, intumeſcens præter modum Oceanus, atque aggeres alicubi ſupergreſſus, alibi demolitus, tam prodigioſa, ac

INVNDATIO per Belgium 1 Novemb. ſupra omnem memoriam.

1570. ſupra omnem Belgarum memoriam alluvione contexit aliquot Zelandiæ Inſulas, magnam littoralis Hollandiæ partem, totam fere Friſiam, ut exundationem illam, quæ ante annos
1530. quadraginta tumulaſſe dicitur pagos omnino duos ac ſeptuaginta, unius altitudine pedis ex-
Strages. ceſſerit. Strage non modo fortunarum plane incomparabili, ſed hominum vel in ſola Friſia viginti millium, quos mare hauſit acceſſu receſſuque juxta ſævum. quorum, jumentorumque cadavera una cum domorum ſupellectili, fractorumque tabulis navigiorum, per campos nullo jam maris ac terræ diſcrimine fluctuan-
Aliud Pier. Winſemium lib. 2 hiſt. tia, non aliam ferunt obtuliſſe oculis imaginem quam pereuntis olim Noëtica eluvione orbis terrarum. Invenio in Friſiorum annalibus, à cymbis per inſecutos dies à Magiſtratu immiſſis ad colligendas naufragii reliquias, mortalium permultos collibus atque arboribus ſuperſtantes, extremumque pæne ſpiritum tra-
Mira res. hentes, in tempore exceptos fuiſſe. interque eos Snecenſi in colle repertum infantem, illuc cum fele cunis advectum, placidiſſime dormientem, diluvii naufragiique unice ſecurum. Hoc
Ob hanc calamitatem quieſcit Albanus ab exactione. igitur Albanus maritimi Belgii jactura permotus, menſes aliquot abſtinuit à ſuſcepta contentione, non ſatis animi certus, quid ſibi univerſe agendum exinde foret. Namque in ejus quoque aula opinionibus ſciſſa, varie differebatur.
Aliqui illam omnino diſſuadent, prudentioribus palam affirmantibus, *Falli rationes Albani, qui ſibi perſuadeat, ærarium ſupplendum eo tributo, quod ad egeſtatem Provincias redacturum ſit, ideoque nec diu proceſſurum. Perperam illum gloriari, ſcriptis etiam ad Regem litteris, compendio vectigalis pecunia reperiſſe ſe Peruanas auri venas in*
Athen. l. 9 Dipnoſ. *Belgio. Nempe eventurum ei, quod Antigoni Regis procuratori: qui enato repente apud Edepſum rivo ægrotis perquam ſalubri, cum vectigal aquas bibituris impoſuiſſet, eluſa ſtatim avaritia, ſcatebra ſimul & vectigal exaruit. Profecto mercaturam quoque ſimili tributo damnatam abituram è Belgio, atque adeo tributum ex ea omne ceſſaturum. Quanto conſultius feciſſe*

1570.

ciſſe Carolum, qui cum agitaſſet de centeſima mercibus imponenda, jactura admonitus quam ex alienatis inde mercatoribus, ac tranſlatis alio commerciis acciperet, novitatem abrogavit? & quid Belgio ſupereſſe mercatura exuto, niſi a paupertate ſolitudinem, & à locupletatis circa populis ſervitutem. Non tamen contra deerant, qui ærarium memorabant exhauſtum bello non ſponte Hiſpanorum geſto, ſed injecta neceſſitate à turbatoribus Provinciarum: ideoque par eſſe Provinciarum pecunia tanto tunc quidem oportunius ſuppleri, quanto propius Anglorum arma oſtentarentur. Nonnulli, ut decimæ auctores Albano fuerant, ita propoſiti conſtantiam aſſerebant: ſpecie retinendæ dignitatis, re autem vera ut ei apud Provincias invidiæ atque odii ſummam conficerent, cui ſuccumberet. Quorum conſilia, quia ingenio conſentanea, homo ad aſperiora pronus arripiebat. Itaque contemni Majeſtatem Regis ea Belgarum tergiverſatione minaciter queſtus, nova edictum moderatione temperatum remollitumque, Bruxellenſibus, à quibus præſens ipſe promptum præ ceteris obſequium ſperabat promulgari jubet, nihil ultra mutaturûs. Sed ii conjunctis uſque adeo animis repugnarunt, ut clauſis inſtitorum officinis, toto eo die piſtores, lanii, tabernariique ab opere ceſſaverint. Enimvero iræ præceps Albanus, quod videret, ſe coram, in principe urbe, ac terroris domicilio, tantam plebi confidentiam eſſe; illa ipſa nocte ſuſpendi imperat ex eis aliquot pro foribus tabernarum. Iamque miles in armis, lictor cum laqueo præſto erant; cum nuncius de Brila à Gheuſiis capta, tamquam Deus è machina implexæ funeſtæq; tragœdiæ nodum ac laqueum repente ſolvit. Nam perculſus inopinata clade Albanus, omittit tandem odioſam quæſtionem, duos ipſos annos non alio fructu agitatam, quam ut aucta in Hiſpanos invidia, defectionis agitandæ conſilium maturaret. Et ſane patuit, quam acre telum ad rebellandum tributa ſint, cum graviora populis aliunde com-

Alii æquam & neceſſariam contendunt.

Aliqui Albanum fallunt.

Ipſe edictum denuo moderatur, ac tertio proponit.

Non recipiunt Bruxellenſes inſigni contumacia.

April. menſe.

In quos vim & laqueos parat Albanus.

Plura Orang. in Apol. anno 1581.

Sed alio repentinus nuncius hominem avocat; & cogit omittere tributa.

Ea magis nocuere Albano, & Belgis occaſioni

1569. Potius fuere rebellandi, quam ſupplicia.

motis imperantur. Etenim Belgarum querelæ de Albani ſeveritate ſuperbiaque, non ultra execrationem atque odium fuere. Certe venienti nuper Orangio cum exercitu nihil auxilii ab offenſis Albano civitatibus allatum eſt. Nam ſupplicia denique paucorum ſunt, quantumque multitudinem odio ſtimulant, tantum metu retardant. At vero tributum propria cujuſque jactura ducitur, qua qui ſe gravius premi vident, cum re projiciunt quoque metum, nullaq; futurorum diſcriminum cura, avertendæ præſenti tantummodo injuriæ, detrimentoque Ducem quærunt. Id vero cum aliis gentibus, tum maxime Belgis uſitatum, quorum pleroſque, ac Hollandos in primis, exemptos olim oneribus & collationibus, inque uſum præliorum ſepoſitos à Romanis velut tela atque arma, legimus in eorum annalibus. Nec alia rebellandi cauſa Belgarum populis quondam fuit, Tiberio Principe, niſi quod Olennius regendis iis terris impoſitus tributum antea modicum augeret, auctum inclementius exigeret. apud quem cum nihil preces queſtuſque valuiſſent, remedium ex bello ſumptum: quod multis exinde luſtris obſtinate cum Romanis Ducibus geſtum eſt. Ac mihi quidem in Orangi conſilia inſpicienti quæ parando ille dominatui, tentata ſæpius alia dirigebat; tunc videlicet admota fuiſſe ſpei videntur, cum hæc tributorum occaſio denique oblata eſt. Etenim movit is aliquid ſub Margarita Parmenſi, per eas Epiſcoporum, Quæſitorumque, & Concilii Tridentini turbas. Quibus tamen Regis indulgentia compoſitis: pleriſque Optimatum Gubernatrici addictis, veritus in primis Egmontium non paſſurum ex amico Principem, non ultra tunc quidem progredi eſt auſus. At Albano ſupplicia exercente, ab alienata Nobilitate, conjectus ipſe in reorum numerum damnatuſque; communem, ut videri voluit, cauſam, cum privata ultro conjunxit, atque arma palam induit, famæ ſecurus, quod haberet, cujus odio bellum imputaret. Sed ci-

Hollandi olim immunes à tributis. *Tac. de mor. German. Idem Lib. 4. Annal.* & ob ea rebellarunt à Romanis.

& nunc ob eadem ſollicitat Belgas ad defectionem Orangius: tentatis ſæpe aliis ad rebellandum viis.

1570.

vitatibus ſubita illa pœnarum ſeveritate percul-fis, expertus eſt Orangius, inter initia timoris, (cujus nempe acceſſus validiſſimus eſt, diuturnitate vero minuitur, excutiturque) fruſtra populos crudis adhuc humoribus invalidos ad defectionem ſollicitari. Verum ubi moleſtia tributorum quæſtione civitatis Hiſpano fidæ pariter ac dubiæ urgeri cœptæ ſunt, gliſcente omnium odio, metumque ſuperante, aucta præſertim ex Albani diſceſſu populorum audacia; tunc enimvero intellexit Orangius maturandæ rebellionis, fundandique, quod diu moliebatur, imperii tempeſtatem adeſſe. Itaque dum totus in eam curam Albanus enixius incumbit, imminens occaſioni Orangius populos ab Regis obſequio retrahendi, firmatus occultis complurimum civitatum conſiliis ad defectionem jam ſpectantium, lecto per otium milite, eas belli faces intulit Belgio, quæ tot annorum ſpatio nullis urbium concidentium ruinis opprimi, nulliſque cruoris extingui fluminibus potuere.

Nunc demum fit voti compos, populis audacioribus ob creditum Albani diſceſſum è Belgio.

Cœptum eſt à Batavico mari bellum: quaſi jam tum vires ſuas præſenſerint, & qua parte dominaturi aliquando eſſent, principio intellexerint. Et ſane cum in eam rebellionem intenderint, attentaverintque ſæpenumero Gheuſii, tum qui in urbe degentes urbanique dicti; tum qui ſaltus obſedere, ac ſilveſtres nominati; ſoli demum aquatiles (ſic enim, & maritimi quoque anſeres vulgo appellati ſunt) felici rem audacia confecere. Horum Dux aquatilium Gheuſiorum fuit Gulielmus Comes à Marcha, Lumæi Dominus, odium in Albanum profeſſus, depictis in vexillo decem monetis, ad decimi nummi memoriam invidiamque militibus inferendam. Commilitones fuere primi, Gulielmus Bloſius Treſlongus, Lancellottus nothus Brederodii filius, Bartholomæus Enteſius, Sonoius, aliique complures: quibus mandaverat Orangius, prædatoriis navibus oram Hollandiæ Friſiæque infeſtam haberent. Illi Hiſpanorum

CLADES à mari Albano illata.

Aquatiles Gheuſii.

Dux eorum,

& primarii comites.

1570. Piraticam exercent. *Lum.* odio ac prædarum cupidine, quarum quintam Orangio partem pendebant, quantum ab Amiſiæ fluminis oſtio ad fretum uſque Britannicum patet, piraticis excurrebant navigiis: habebantque, ſi quando aut ab occurſu plurium, aut à tempeſtate declinandum erat, in Britanniæ portubus plerumque perfugium. Portubus Anglicis prohibentur. Qua demum ſtatione ceu communes hoſtes prohibiti Reginæ juſſu ab Duce Albano rogatæ, dum Cantabricam invadunt navim, atque diripiunt, adverſa ventorum vi in Vornam Hollandiæ Inſulam deferuntur. Ibi pro mercatoribus habiti tempeſtate illuc ejectis, diſcrimine in audaciam verſo, Brilam rapiunt. Brilam inſulæ portum adoriuntur, & priuſquam oppidani bellum advehi non merces intelligerent; inſperabili ſucceſſu, nemine obſiſtente capiunt 1 *April.* Dominico Palmarum die: ac Lumæio præeunte, In res ſacras debacchantur. fractis Divum imaginibus, nullaque omiſſa in res ſacras, ſacrumque ordinem irreverentia, portum ita communiunt, ut accurrentem Albani juſſu, cum aliquot ſignis, Auxilium Hiſpanorum. *Gul. Bloſius Treſlongus.* Boſſuvium Comitem, Hollandiæ Præfectum, non modo ſtrenue repulerint, ſed etiam nonnullas ejus naves, ab aliis forte ſejunctas, ductori Gulielmo Treſlongo, inſigni confidentia in hoſtium conſpectu ſuccenderint. At captæ inſulæ fama tamquam ad ſignum Provinciis elatum mirum profecto, quanta per Belgium Hinc mira rerum mutatio. repente mutatio conſecuta ſit. Quippe civitatum complures Fœderatis ultro favere, nonnullæ etiam invitare: aliæ inter utroſque mediæ nec Albanum pati, nec ab Rege deficere: pauciſſimæ obſequii memores pro Hiſpanis arma libenter induere. Dordracum ab Hiſpanis deficit; *Dordrecht.* Namque Dordracum, primaria Hollandiæ urbs, confugienti ad eam Boſſuvio, ingreſſumque militibus ſuis petenti, ſparſo callide rumore, adventare Hiſpanos decimum nummum exacturos, portis hoſtiliter occluſis, pernegavit. & Fliſſinga. Fliſſinga, Zelandiæ portus, & Oceani clauſtra, ipſo Reſurgentis Domini die, Parocho inter ſacrificandum, (ut forte erat ab Hiſpanis alienus) ad libertatem populum, qui

Sacro

Sacro intererat, adhortante, Hiſpanum præſidium ejecit, eo furentium tumultu, ut Tribunum Alvarum Pacehum Albani propinquum ſuſpendio necaverint, imperata ejuſmodi mortis ignominia à Treſlongo, ulciſcente (ut ipſe ajebat) Ioannis fratis necem capite damnati ante quatuor annos à GubernatoreAlbano:eamdemque urgentibus idcirco hæreticis, ne videlicet veniæ locum tanto facinori ab juſta Gubernatoris ira Fliſſingani ſperarent. Nec multo poſt Enchuſa Friſiæ objecta, qui unus ſupererat è præcipuis Hollandiæ portubus,ab Duce Albano defecit. Enchuſam ſecuta ſunt Horna,Alcmaria, Edamum,aliaq; Borealis Bataviæ oppida,adAuſtrum vero Gauda, Veteres aquæ, Lugdunum, Goricomium, ac præter Amſtelodamum, & Schonhoviam Hiſpanis fida,omnis ferme Hollandia, ac magna Zelandiæ pars Albanum deſeruere: excuſſo uſq; adeo viri metu,atque in ludum pæne comſumpto, ut jocularibus eum libellis ultro laceſſerent: & capta ſtatim Brila, Albani effigiem grandibus irridendam conſpiciliis,quæ ei à tergo Lumæius imponebat,paſſim expingerent.Nempe ut,quoniam Brilla à Belgis conſpicilia vocantur, idemq;apud eos facete dicitur,naſo ocularia vitrea ſuſpendere,ac ori frenos injicere; infrenatam jam eſſe Albani ferociam eo deridiculo commonſtrarent; ignari, quanta ſibi ab Duce,inanium videlicet contemptore, malorum ilias immineret. Et quamvis ex iis, quas memoravi, civitatibus, initio nutaverint aliquæ, certæ quem fugerent, incertæ cui ſe dederent; tamen partim diffiſæ ſuorum magnitudine ſcelerum adverſus Sacra Sacerdoteſque, partim novum tributi onus obſirmatis jam animis haud umquam paſſuræ,ad Orangii tranſiere partes, in ejuſque tamquam Regii Præſidis verba, Lumæio curante, jurarunt; ab eo præſidiarias milites,naves,arma: ab eo locorum præfectos, ac leges: ab eo reditus ex ſacri Ordinis cenſu prærepto, accepere, tanta confluentium ex Gallia Britanniaque multitudine, præda-

1570.

Ioan.Treſlong.

& Enchuſa, & omnis fere Hollandia, & magna

Oudewater. Leyden.

Zelandiæ pars abjecto Albani metu,atque in ludum Brilæ appellatione converſo,

Rebelles civitates Orangio ſe dedunt.

Nova ex illis Reſpubl.

1570. prædatoriis navibus ſupra modum aucta: & mari plerumque victrix.

prædarum ſpe, ut quatuor intra menſes, Fliſſingano in portu ſteterit inſtructa centum quinquaginta navigiorum claſſis, auſa Hiſpanarum partium oppida ac naves frequenter invadere: cum quibus & deinde intra decennium (quo tempore aliquoties bellatum eſt mari) Hollandos ſemel victos, victores fuiſſe ſemper, Hiſpani ipſi ſcriptores affirmant. Vt profecto iis jam tum proluſiſſe victoriis videantur, quibus hac tempeſtate, nimis quantum maritima Hollandi potentia per Oceanum excrevit. Atque in hunc denique modum nova hæc extitit ab aquis Reſpublica, parente ambitione, obſtetrice hæreſi, terrore ceu tonitru ante tempus emiſſa.

Bernardus Mend. l. 16.

Occaſione ex tributo ſumpta. 24 *Iul. ann.* 74.

Sane cum de hac poſtrema rebellionis occaſione quereretur, ſcribens ad Margaritam Parmenſem Ducem Namurcenſis Eiſcopus, ad extremum conficit: Hoc decimæ vigeſimæque pretio emptas eſſe Orangio maritimas Provincias, novumque Principatum. Verum hæc adeo multiplex ac repentina civitatum defectio, etſi Albanum, auditis aliis ſuper alias cladibus, magnopere commovit: namque in Zutphania, Tranſiſelania, Geldria Friſiaque non minores interea proceſſus habebat affinis Orangii Gulielmus Comes Bergenſis, urbibus oppidiſque partim vi captis, partim ſponte aut metu deditis. Tamen, ut Hiſpanus intenta erat in Gallos cura, timebatq; Belgio tempeſtatem à terra non à mari, nihil æque hominem perculit, ac nuncius de Montibus, principe Hannoniæ urbe, à Ludovico Naſſavio ope Gallorum captis. Verebatur enim, ne belli principium id eſſet, quod Carolus Galliæ Rex, Ludovici Naſſavii, Gaſpariſque Colinii ſuaſu, illaturus vulgo ferebatur. Etenim Carolus, pace cum Hugonotis utcumque compoſita, eorumque primoribus in gratiam aulamque revocatis, à Colinio illorum duce perſuaderi ſibi paſſus dicebatur, ut pro Naſſaviis arma ſubmitteret in Belgium. Iamque legebatur per Galliam miles: Coliniuſq; quoniam Dux expeditionis deſtinatus erat à Rege, florem hæreticæ nobi-

Deficiunt & aliæ civitates

Doesburgum, Zutphania, Haraerwicum, Oldenſalia, Campi, & alia.

Mons. 25 *Maji.* Montes à Ludovico Naſſavio capiuntur: Gallis adjuvantibus, Carolo Rege conſcio, Colinio auctore,

nobilitatis Pariſios evocarat, ſpecie Navarræas nuptias honorificentius concelebrandi, re vera autem vires acceſſu Nobilium confirmaturus, ægre eorum nonnullis, & quidem callidioribus, in poteſtatem Regis ſeſe committentibus, mirantibuſque Colinium, qui paucis ante annis Regis nomine invitatus in aulam præcaute reſponderat, *In Gallia non eſſe Comites Egmontius*; nunc tanta confidentia ſe ſociorumque præcipuos Regia in urbe, Caroli arbitratu, concluderet. Ipſe tamen, quod jam videret, occupatis à Gallo Montibus, læſam cum Hiſpano pacem, ictumque ea gratia fœdus cum Angliæ Regina; belli nequaquam dubius, auxilia quanta poterat à Germaniæ Principibus contrahebat, Belgarum Nobilium fidem pertentabat, ipſumque caſtrorum in Belgico exercitu Præfectum per certum hominem aggreſſus, primos ei in Gallica militiæ honores fructuſque pollicitus eſt, ſi ad partes Caroli Regis jam jam potituri Belgio mature tranſiret. Cumque ſemel rejectus non deſiſteret animoſus non minus fidei emptor alienæ, quam venditor ſuæ; indignatus acceptis eodem internuncio litteris Vitellius, atque in ignem, ut erant obſignatæ, illo præſente conjectis, faceſſere ab ſe protinus hominem juſſit, & factum reſponſi loco ad Colinium referre. 1570.

Qui ſe nimium confidenter Regi credit.

Sollicitat Belgas ad defectionem. *Chiap. n. Vitellius.*

Vitellium pertentat.

hujus præclarum facinus.

Admonitus à Vitellio Dux Albanus, ſimulque ab Hiſpano apud Carolum Oratore certior factus, quid in horas Pariſiis molirentur hæretici, quamquam initio hoſtem Carolum non crediderat, quippe conſcius (uti aliqui ſcripſere) quid adverſus hæreticos agitaret animo Rex; tamen audita Montium jactura, non ultra Regi fidendum ratus, neglecta maritimi belli cura, Federicum filium, & Chiapinum Vitellium, cum parte copiarum obſidendis Montibus præmittit: ipſe cum reliquo ſtatim exercitu ſecuturus. Venientem Federicum egreſſæ Montibus ſelectæ aliquot Gallorum cohortes ſubitaria excepere pugna, ne caſtris

DE MONTIBVS ab Albano recuperatis. *I. B. Adrianus l. 18 & Thua. l. 36.*

Federicus Albani filius ad obſidendos Montes contendit.

1570.
P. gnat cum Gallis diſturbaturis caſtrorum poſitionem, Caſtra tamen ponit.

caſtris locum caperet Hiſpanis obſiſtente nullo. Certe ad famam pertinere exiſtimarunt, ſpecimen ſui aliquod præbere hoſti à mœnibus procul habito. Quamvis autem in ea velitatione ſauciatus à plumbea glande Vitellius in ſiniſtra tibia, curam haud levem Regiis incuſſerit, caſtra tamen, quo ipſe deſtinaverat loco, poſuere. Et altero quidem, poſtquam ea locaverant die, repertæ ſunt per ſtationes militum Montenſes aliquot mulieres ab urbe digreſſæ, per ſpeciem olera vendendi, Hiſpanorum agmina & conſilia explorantes. Quæ Federici juſſu, decurtatis paulum ſupra genu veſtibus, militari hujus ſexus ignominia apud Hiſpanos, antiquiſſimæ Ammonitarum conſuetudinis non abſimili, per caſtra primum traductæ exſibilatæque, dein Montes cum eo dehoneſtamento remiſſæ ſunt. Nec multo poſt Eſpinenſe cœnobium, quod urbi proximum Montenſes inſederant, bis ab Hiſpanis tentatum, demum ejectis inde acri pugna præſidiariis, captum eſt. At non ſegnior interea Colinius liberandæ obſeſſæ urbi pedites equiteſque in limite conſcribebat, præfecto ſubitæ expeditioni (Regis, ut ajebat, juſſu) Ioanne Hangeſto Ienliſii Domino, Fanciſci Ienliſii nuper extincti fratre. Is, quamquam per expeditum nuncium admonitus à Ludovico Naſſavio, ne pugnam iniret, antequam venienti Orangio ſeſe adjungeret; impatiens moræ, atque conſortis, cum quo communicaret laudem liberandæ urbis: ac militum (ſex ſeptemve millia erant) alacritate fretus, cum Federico nullam impigri partem Ducis omittente, ferocius quam cautius collatis ſignis apud Sanctum Gillenum non procul ab obſeſſa urbe, magna ſuorum ſtrage, profligatus eſt. Quo ſane die admirationi fuit Vitellii audacia. Qui recens à vulnere, cum ingredi aut conſiſtere non poſſet, & tamen abeſſe à pugna non ſuſtineret; obvia fabrûm ſandapila geſtari ſe voluit: in eaque ſemiſtratus aciem cum Federico duce diſpoſuit, inſidias ſtruxit,

Mulieres exploratrices plectuntur: 2 *Reg. cap.* 10. *Bern. Mend. lib.* 6.
Eſpinenſe cœnobium expugnatur.
Exercitus à Colinio ſubmiſſus.
cum Federico confligit,
Vincitur.
Vitellii audacia.
Barella.

1570.

ſtruxit, quæque Præfecti caſtrorum ſunt, peregit omnia. Tum primo in agmine, inter dimicantium tela conſpicuus, voce, manu, præſentia ipſa; plurimum profecto valuit ad victoriam. quæ tamen illi, recrudeſcente poſt vulnere ac deſperata valetudine, tantum non attulit ſupremum diem. Deſiderati dicuntur ex Ienliſianis mille ac ducenti, cum ex Hiſpanis triginta tantummodo cecidiſſent. Ipſe Ienliſius, ac ſexcenti milites, inter quos Nobiles ferme ſexaginta, in manus Hiſpanorum devenere: ex iiſque partim in vicinas arces abducti, partim ſuſpendio necati. Reliquos, qui ex infelici prœlio in ſilvas ſaltuſque profugerant, locorum ignaros ruſtici, paulo ante crudeliter ab eis habiti, pari crudelitate confecere. At Federicus, cujus ab ea pugna virtus inclaruit, reducto victore exercitu in proximum pagum, ad agendas publice gratias Divæ Leocadiæ, Toletanæ urbis tutelari (cujus ibi corpus tunc quidem aſſervabatur) diem militari pompa tranſegit. &, quo rei famam per Hiſpaniam augeret homo & patratione operis, & oſtentatione magnificus, miſſo Centurione Bobadilla, victoriam Regiis armis auſpiciiſque relatam Philippo Regi gratulatus eſt.

Thuan. l. 54. Hiſpanos viginti caſos numerat. totidem Ioan. Mer. l. 7 & Ber. Mend. cæſi: captivi.

Reliquiæ à ruſticis trucidatæ.

Victoris exercitus lætitia.

Relatum eſt Toletum ann. 1578.

Interea Princeps Orangius rebellium Provinciarum ſpe famaque auctus, ſecundam in Albanum expeditionem confidentius adornaverat, trahenſque ſex millia equitum, peditum undecim millia, ineunte Iulio, tranſmiſſis Rheno ac Moſa, expugnataque crudelem in modum Ruremunda; Brabantiam infeſtus ingreditur, Hannoniam, liberando Ludovico fratri periturus. In via paulum divertens, Lovanium fidam Regi urbem aggreditur, acceptiſq; ſexdecim aureorum millibus, à vi abſtinet. Mechlinienſes recuſato paulo ante Hiſpanorum præſidio, eoque impares, ſponte ſe dedunt. Idem fatum fuit Nivellarum, Dieſthemii, Sichemii, Tilemontis, aliorumque oppidorum ad partes metu aut ſtudio tranſeuntium. Bruxellæ obſequii

EXPEDITIO ſecunda Orangii è Germ. in Belg. ad liberandum Ludov. fratrem. Ruremundam expugnat, Lovanium mulctat, Mechliniam capit: Et alia in via, præter Bruxellas.

Quatuor hoſtiles exercitus Belgium vexant.

Dieſt.

Tienen.

1570. *Guielm. à Mar. Lud. Guielm.*

obſequii conſtantes Orangium repulere. Teneramunda atque Aldenarda vi captæ, direptæque. Pagi plerique adverſus arma invalidi, oblata pecunia hoſtilem injuriam redemerunt. Et profecto miſerum, ſi umquam, hac tempeſtate Belgium fuit, quatuor exercitibus hoſtium à mari, à terra pariter appetitum. Cum Provinciarum maritima Lumæius, Gallis finitima Naſſavius, Germanis contermina Bergenſis, media vexaret Orangius. Neque tantummodo ſubigerent urbes, repugnanteſque trucidarent, ac domos militari licentia avaritiaque diriperent. ſed barbara immanitate, nullius ætati pudorive parcerent, in ſepulcra & requietem mortuorum deſævirent, omnes æque noxios haberent, in ſacra præſertim Sacerdoteſque fanatici furerent, eoſque (nec ullum vitæ pretium erat) quæſitis ad ignominiam cruciatibus mactarent. Quam ſacri ordinis carnificinam à Gheuſiis, & à Lumæio Gheuſiorum immaniſſimo, pleriſque in urbibus peractam, fuere qui non minore iſtorum convicio, quam illorum præconio, litteris conſignarunt. Et quamquam alicubi Regii milites, ſi Sacrorum injuriam excipias, inclementer & ipſi victoriis poſtmodum uſi ſunt; quia tamen id à Gheuſiis ad Brilam eſt cœptum, direpta etiam contra fidem jurejurando obſtrictam, Amorsfortia; Hiſpanorum ferocia quaſi ab exemplo veniam mereri aliquam videri potuit. Certe hoc nomine Orangii militia, * ex hæreticorum annalium confeſſione, per Belgium infamis fuit: & quem ſuſcepiſſe arma crediderant aſſerendo adverſus Albani dominationem Belgio; nunc vero nullo amicorum hoſtiumve diſcrimine infenſum omnibus, atque adeo ſe in plures ac truculentiores incidiſſe Dominos querebantur. Sed Orangius, ſpreto interim civitatum odio, Hannoniam in conſpectum obſeſſæ urbis venit, medio Auguſto menſe: reperitque Albani, qui illuc advolaverat, copiis obſeſſos opinione gravius laborare: miratus caſtrorum munitiones

& in res ſacras, & ſacerdotes deſæviunt.

* *Guilelm. Eſtius de crudelitate in 21 Mart. Gorcom. Sur. in com. Arnold. Hav. Lib. 15 de erect. Epiſc. Joann. Meurſ. in Orang. Lib. 7. & alii.*

Inde male audire cœpit Orangii militia.

Sed ipſe Montes properat.

tiones non magis obſidendæ urbi validas, quam auxiliarium aggreſſionibus imperviâs. Pleraque tormenta è colle portam Bartimontiam impetebant: unde ad lævam ducto agere, foſſaque præmunito urbs pæne claudebatur, crebris per intervalla caſtellis mutua ope tutis, & interjecta militum ſtatione firmatis. Hæc porro munimenta dum Orangius copiis ſuis è vallo eductis fruſtra perrumpere conatus, levibus interea prœliis decertat; (nam de rei ſumma non agere certum Albano erat) audit, in Hiſpanorum caſtris, ſub primas tenebras, ingentis lætitiæ ſigna hoſtes edere, ſcloporum exploſione ter repetita, læto tympanorum tubarumque cantu, ac toto circum vallo feſtis ignibus collucente; ſollicituſque quid illud eſſet, clam ab exploratoribus certior fit, duobus ante diebus Pariſiis patratam eſſe, Regis Caroli juſſu, memorabilem illam Hugonotorum cædem: quam, quod in nuptiis peracta eſt Henrici Navarræi Regis, (qui poſtea Galliæ Rex fuit) & Margaritæ Caroli ſororis, ipſa divi Bartholomæi nocte; Bartholomæanas noctes, ſeu Pariſienſes nuptias appellarunt. Ingens profecto facinus, ſed meritum conjuratæ in Regem factioni ſupplicium. certe de eo admonitus à Lotharingo Cardinali Romanus Pontifex, egit in D. Ludovici templo, quo ipſe inſtituta ſupplicatione ſe contulit, ultori Deo grates: edito ampliſſimæ indulgentiæ diplomate, ad Regi regnoque cœleſtis opem Numinis implorandam. At vero conſternatus inopinato caſu Orangius, deque belli eventu dubius, quando interfectis Colinio, & reliquis hæreticorum principibus, nulla ab Rege factioni adverſo ſperare poſſet auxilia, quamprimum tentandam cum Albano aleam exiſtimavit, antequam rei fama permanaret ad milites. Sed Albanum militiæ providum munitis ſeſe caſtris continentem, atque ex eis urbem tuto verberantem, cum neque invadere, neque inde pertrahere in aciem poſſet, veritus ne Gallorum Duces præcipuum robur exercitus, audita

1572. Miratur Albani caſtra obſidentis urbem.

Fruſtra ea perrumpere conatur.

Lætitia in caſtris Albani,

Henric. IV.

ob nuncium cædis Hugonotorum.

Gregorius XIII. Gratiæ Deo redditæ Romæ,

ob eamdem cauſam Orangii deſperatio:

& abſceſſus à Montibus,

1572. dita Pariſienſi cæde, mutato conſilio dilaberentur; Ludovico fratri ſignificat, rebus ſuis ut conſulat, fatiſque cedat. ſimul ipſe Mechliniam exercitum reducit, non ſine clade aliqua, ut in receptu evenire ſolet, accepta. Namque ſelecti Hiſpani pedites ferme ducenti, atque octingenti circiter equites, omnes, quo ſe per tenebras internoſcerent, induſiati, hoſtium caſtra noctu repente adorti, trucidatis primis ſtationariis, vicina contubernia, ſtragem terroremque circumferentes, invadunt: ac priuſquam ad arma conclamaretur, non paucioribus quadringentis hoſtium jugulatis, aut igne ſuccenſis, (nam & ignis in caſtra ſtramineis ſparſa tuguriolis injectus eſt) victores abſcedunt; majori haud dubie ſtrage ſecutura, niſi illud ipſum incendium, quod primo metum incuſſit, dolum citius detexiſſet: ea cauſa nonnullis Hiſpanorum, ut erant albo præſertim integumento conſpicui, facilius interemptis quorum aliquos ſeorſim à ſociis auſos in tentorium uſque progredi Principis Orangii, ipſe à catella, quæ eodem lecto cubabat, contentius adlatrante, unguibuſque faciem Heri vellicante expergefactus, accurſu militum oppreſſit. Inde noctis reliquo cum trepidatione & cura traducto, prima luce caſtra movit, ac magnis itineribus, tranſmiſſo Rheno, Delphos in Hollandiam conceſſit. Nec multo poſt Ludovicus, quem potiſſimum perculit Colinii cædes, cui videlicet auctor ipſe fuerat ut ſe crederet Regis fidei, urbe non aſpernandis conditionibus Albano relicta, Dilemburgum petiit, primariam ſedem Naſſaviæ Comitatus. Potitus urbe ante menſem obſidionis tertium Albanus, quamvis eodem tempore obſideret urbem, ipſe ab Orangio exercitu obſideretur, eoque plus claritudinis adeptus apud hoſtes utrobique victos; quidquid erat in Flandria Brabantiaque ab Orangio captum, majori celeritate, quam clementia recuperat: oppidorum aliis pecunia mulctatis, aliis populabundo militi permiſ-

Ejus caſtra noctu invaduntur ab induſiatis Hiſpanis.

Horum audacia, & Orangii periculum.

19 Septemb. Montes Albano redduntur.

Albani laus ab ea victoria.

Recuperat Albanus quidquid ab Orangio captum.

permiſſis. Et quidem Mechlinia, urbs in primis elegans atque opulenta, paulo ante Orangio dedita, Regii furorem exercitus tridui populatione experta eſt. Sed nec ea calamitas bonis exemplis caruit. Prædam fere omnem miles attulerat Antverpiam, viliſſimoque, ut fieri aſſolet, venditabat. Cum Sacerdos è Societate IESV, gratus apprime Antverpienſi populo, conventis amicis aliquot mercatoribus occaſionem lucri pulcherrimam, dignamque Chriſtianis negotiatoribus commonſtrat; ſi ex Mechlinienſibus ſpoliis, quæ miles plane prodigeret, ipſi quantum poſſent pecunia ſua redemiſſent, dominis eodem pretio redderituri. Sic enim & miſeris quam minimum ſentiendam fortunarum jacturam, quas ſi mercarentur ante propolæ, utique multo carius recuperarentur: & mercatoribus ipſis nihil interim pecuniæ deperiturum, quin famæ acceſſurum apud homines perſane multum, apud Deum certe hujuſmodi mercaturam iis futuram longe quæſtuoſam. Placuit ea negotiatio piis mercatoribus. Prædatritiæ merces magna ex parte & quidem minimo coëmptæ; inſumpta videlicet in iis viginti circiter florenum millia, quæ ferme centum millibus æſtimarentur: ac dominis eodem pretio redditæ, aliquæ etiam Dominis non apparentibus, inter inopes diſtributæ. Imo (ut ineſt quædam in ſublevandis miſeris voluptas) iidem mercatores, collato certatim ære, magnam alimentorum copiam ejuſdem Sacerdotis miniſterio comparant, oneratamque iis navem Mechliniam egentibus ſubſidio transmittunt. Quo in navigio (id quod mirandum eſt magis) à militibus eodem hortatore permotis, impoſita comperio centum amplius pretioſiora veſtimenta, præter aliam ſupellectilem, quæ religioſis præſertim viris feminiſque gratuito redderentur. Sed non ideo Albani nomen lacerari vulgo deſiit ex ea populatione, quamvis ipſe vulgatis ſtatim litteris cauſam contulerit in Mechlinienſium præſidiam, qui

1572. Populatio Mechlinienſis.

Petrus Trigoſius.

Pietas in ea mercatorum Antverpienſium.

Ioan. Poter. in vita Albani, & ex Hiſtoria Societatis IESV, an. 1572.

& militum.

Invidiam populationis amoliri à ſe conatur Albanus.

1571\. qui quo neceſſitatem obtenderent dedendi ſe Orangio, Regium paulo ante præſidium conſulto recuſaſſent. At non ſtrenue minus, quam celeriter, paulo etiam, quam Albanus pater, inclementius agebat in Geldria Federicus: expugnataque Zutphania, ac pariter direpta, tantum reliquis circa Provinciis terrorem injecit, ut fugiente Bergenſi Comite paulo ante victore, oppidis omnibus dilapſo præſidio vacuis inter menſem potitus ſit. Nec minus interea in Zelandia Mondragonius Tribunus, cum bis mille ex omni exercitu ſelectis militibus, auſus Oceanum pedibus tranſmittere, quinque circiter paſſuum millia, admirabili fortitudine Goeſium ad Scaldis oſtium obſidione liberavit, univerſamque inſulam Zuitbeverlandiam exercitu hoſtium partim cæſo, partim fugato, cepit. Quod viri facinus ſane quam egregium ac ſingulare, quoniam geminum eſt ei, quod idem Mondragonius ad Scaldiam Zelandiæ quoque inſulam audaciori adhuc trajectu patravit, illius commemoratione, hujus magnitudinem exponere ſuperſedebo. At vero excidium Nardemi, quod eſt in limite Hollandiæ, longe alio ſucceſſu Federico victori ſtetit. Nam etſi id oppidum, ob fœdam defectionem, ſuſceptumque contempta atque illuſa Religione patrocinium hæreticorum, ſingularis animadverſionis exempla meruerat, ſuper hæc tamen ultio viſa eſt: & trucidatis omnibus, quamquam imbellibus innoxiiſque, conſumptis incendio domibus, mœnibus ſolo exæquatis, non pœna illa, ſed flagitium fuit. Itaque nuncius cladis Gheuſiorum aſtu in majus auctæ tanto Hollandorum omnium non terrore, ſed odio adverſus Hiſpanum nomen numquam deponendo auditus eſt: ut obfirmatis deſperatione animis, extrema omnia perpeti, quam Albani juſſa facere maluerint.

Victoria Federici, 30 *Novemb.* & Mondragonii.

Ter Goes. 30 *Octob.*

anno 75. Nardemi excidium,

ex quo odium in Hiſpanum nomen. *Mich. ab Iſſelt. in hiſt. ſui temp. Fra. Har. in Annal. Belg. & alii fere omnes.*

De HARLEMI obſidione.

Certe Harlemum, nobilis Hollandiæ urbs, quo bellum deportaverat Federicus, Amſtelodami fidæ urbis oportunitate invitatus, non modo

do

modo oblatam ab eo veniam ſuperbe rejecit, 1572.
ſed recepto novo partium præſidio, & ut omnem reconciliationis ſpem ſibi præcideret, exuta palam veteri Religione, fractis ſacris imaginibus, ac violatis direptiſque templis; octo menſium obſidionem tulit, pari hoſtium vitæque contemptu. Vt jam Federicus deſperato ſucceſſu adornaret in Brabantiam reditum, niſi Albanus increpita filii inconſtantia, per litteras monuiſſet, *Si locum deſerere in animo eſſet, ſe quamvis lecto decumbentem in caſtra venturum: aut (ſi morbo in horas ingraveſcente impediretur) accerſiturum denique ab Hiſpania ipſius matrem, quæ bello impoſita, filii partes abeuntis expleret.* Sed quamvis everberatus eo convicio juvenis pluribus inde aggreſſionibus admoveret omnem expugnandæ urbi machinam; illi tamen robuſtiore in dies audacia nihil omittebant, quo & aggredientium vires armis repellerent, & eorum neglectum novis quotidie contumeliis præ ſe ferrent. Nam ſæpe in mœnibus Hiſpani complures, qui captivi in urbe attinebantur, in obſidentium conſpectu è furcis pependere. Cumque è Regiis caſtris projectum eſſet in urbem abſciſſum hominis caput, cum elogio, *Caput Philippi Coninx qui liberando Harlemo cum bis mille auxiliaribus advenit:* iterumque aliud, titulo fronti adnexo, *Caput Antonii Pictoris, qui Montenſem urbem Gallis prodidit*; Harlemenſes captivis undecim obtruncatis, eorum capita dolio incluſa, noctu in caſtra devolvunt circumjecta dolio inſcriptione, *Albano Harlemenſes, ne ob decimum nummum adhuc non ſolutum perſequatur bellum, decem capita perſolvunt: ac pro uſura dilatæ ſolutionis undecimum ſuperaddunt.* Ad hæc, impie ludibundi aras in editis mœnium tumulis conſtituunt, Divum ſignis exornant, ſupplicantium hymnoſque concinentium more circumeunt ſacris veſtibus induti: mox ludo in furorem verſo, ſtramineas Sacerdotum, Monialium, Hiſpanorumque icunculas manu prælatas flagris cædunt, confodiunt, amputa-

Deſperat ſucceſſum Federicus. Increpatur à patre.

Harlemenſes irritant novis contumeliis Hiſpanos.

Hiſpanorum in Harlemenſes militare convicium. Mons.

Harlemenſium reſponſum,

Eorundem in res ſacras ludibria.

1572. putatiſque capitibus in caſtra dejiciunt. Nec deerant, qui eamdem Sanctorum, Chriſtique Sanctorum Principis ſigna pilis Hiſpanorum impetenda è mœnibus objicerent, atque impetentibus religionem per jocum incuterent. Sed non impune ſacrilegis ludionibus ea fuere. Quippe obſervatum, ex illo res Harlemenſium cœpiſſe in pejus ruere: donec fame miſerum in modum abſumpti, dedita tandem urbe arbitrio Victoris, ſenſere ultorem Deum. Conſtat enim, ex mille ac ſexcentis præſidiariis (ad quem numerum redacti erant ubi ſe dedidere, cum quatuor millia obſidionis initio numerarentur) vix ſeptingentos ſuperfuiſſe, reliquos nongentos cum oppidanis ferme quadringentis, pleriſque rebellionis incentoribus, præſertim hæreſeos adminiſtris, Federici Toletani ſententia, continuato multorum dierum ferali ſpectaculo, aut ferro, aut laqueo, aut demum aquis enecatos, eluſi impie Numinis perſolviſſe pœnas. Fuit hæc obſidio multis ſane memorabilis. Namque in ea repetitum ex antiquitate miniſterium columbarum litteras perferentium. Paulo enim antequam clauſa fuiſſet nunciis via, Harlemenſes ex urbis columbariis ad Orangii claſſem, & vicina ſociorum oppida columbas aliquot cicures aſportarunt: quæ deinceps, ubi opus fuit, cum litteris ſubter alas alligatis emiſſæ, tecti quæque ſui proliſque memor, Harlemum revolabant, ac per aëreos hoſce tabellarios Orangius ad perferendam tribus poſtremis menſibus obſidionem cives obfirmavit. donec earum una, dum ab volatu defeſſa caſtris inſidet, à milite artificii ignaro forte transfixa, litterarum arcana patefecit. Quo factum, ut quotquot exinde tranſvolarent per aëra columbæ, quamquam innoxiæ, certatim à militibus figerentur. Fuit illuſtris mulierum manipulus Harlemenſium, reficiendis ac defenſandis alicubi propugnaculis cum virorum ſedulitate certantium. Præerat his Kennava, maris animi femina prope quinquagenaria; cujus ductu, auſæ

Non impune.

2 Auguſt. Capitur urbs:

Supplicio affectis quam plurim. Feder. Albani F.

Memorata digna in hac obſidione.

Columbæ litteras perferentes.

Mulierum pugnantium manipulus.

auſæ pro mœnibus munia militum obire, interque ſclopetarios caſtra Hiſpanorum laceſſere, non minus incitamento ſuis, quam hoſtibus admirationi fuere. Nihil tamen admirabilius civium pertinacia, qui quamvis tribus magnis exercitibus exuti: quamvis lacera intra mœnia, ac decem millibus (ut memorant) ac trecentis ſexaginta ictibus perterebrata male tecti, non tamen dedendæ urbis audire conditiones paterentur: redactiſque propugnatoribus ſane ad quam pauciſſimos, ipſi multorum munia uſque adeo aſſidui dies nocteſque in mœnibus explerent, ut quovis temporis puncto quiſquis è Regiis caſtris paulum ſupra munitiones attolleret caput, illico ex urbe ſcloporum pilis, & quidem pluribus è locis certatim peteretur. Ex quo (uti accepi) ſæpenumero Hiſpani milites partim ludificaturi hoſtem, partim pulverem ei tormentarium abſumpturi, galeas ſtipitibus imponentes, è propugnaculis ſemiconſpicuas oſtentabant; ac deſtinatis hoſtium globis momento figi videbant. Denique quamvis fame duobus ſupremis menſibus ad devorandos mures, calceos, obſcœna quæque adacti; nondum tamen ferociam deponerent, certi in confertos hoſtes irruere, pugnanteſque mori potius, quam tradita in urbe, pecorum more jugulari, feciſſentque, niſi jam jam portis egreſſuros liberi uxoreſque miſero ejulatu complexuque retardaſſent. Denique acceſſit obſidioni Harlemenſi celebritas à ſimilitudine Sancerranæ obſidionis. Eodem menſe Sancerra in Biturigibus, eodem Harlemum in Batavis obſeſſa ſunt. utraque civitas adverſus Regem Religionemque rebellis: utraque, quod à Regiis fruſtra initio oppugnaretur, omiſſa aggreſſione conſultius obſideri cœpta. Par utrobique mulierum alacritas arma tractantium: & ſua Sancerranis Kennava non defuit, quæ ceteris hortatu manuque præiret. Par utrobique civium pertinacia, illic à Rupellanis, hic ab Orangianis ad octavum uſque menſem, vana ſpe auxilii, ſuſtentata.

1572.

Obſtinatio & ferocia civium.

Similitudo hujus & Sancerranæ obſidionis.

1572. Vterque populus fame demum ſuperante, eodem Auguſto menſe, eodemque propemodum die, ille tamen certis conditionibus, hic victoris arbitrio deditus. Sed in illa obſidione plures fame, atque omnino ſupra quingentos periere: adeo ut triennis puella paulo ante mortua atque humata, à parentibus ipſis, deteſtabili exemplo, refoſſa devorataque ſit: in hac vero ferrum multo plures, nec pauciores tredecim millibus, ac nobiliores abſumpſit. Nam ex Regiis deſiderati Gravelingæ Gubernator Creſſonerius, bellicorum operum clarus, rei tormentariæ caſtriſque muniendis in hac expeditione præfectus. Nec impar artificio Bartholomæus Campius Piſaurenſis, præſentiſſimus machinator: cujus ingenium cum alias ſæpe, tum præcipue in expugnatione Rhotomagi experta eſt Gallia. præter ſaucios ac ſemimortuos è pugna relatos, Norcarmium Hannoniæ Gubernatorem, Valentinum Mottæum Creſſonerii ſucceſſorem, Iulianum Romerum, Gaſparem Billium, Rodericum Toletanum, primarios Tribunos, & ipſum expeditionis ducem Federicum Albani filium, præter Centuriones ferme duodecim, ac milites omnino plurimos: ex quibus non pauciores quatuor millibus cecidiſſe, fatentur Hiſpani. Ex Fœderatis perempti Gulielmus Bronchorſtius Dynaſta Batemburgicus Orangii legatus, Vibaldus Riperda Harlemi & militiæ Præfectus, Lancellottus Brederodius, Derdeindius Gallus, & Petrus Ianſonius militarium operum conficientiſſimi, Hadrianus Ianſenius, Martinus Pruſius, Lambertus Wirtzenbergius, aliique ordinum ductores. Quibus & Gulielmi à Marcha Lumæi Comitis exilium adjungi poteſt. Hic enim, ut ADVERSA nemo imputat ſibi, cum infeliciter ad Harlemum pugnæ alea ceſſiſſet, conjecta in Ordines culpa ſtipendia maligne ſuppeditantes, eis minari, quaſi in Hollandos converſurus arma, viſus eſt. Itaque juſſu Orangii, qui non æquis, opinor, oculis hominem videbat, Hollandiæ liberato-

Thuan. l. hiſt. 55.

Mortui, aut ſauciati ex Regiis.

1562. *Roane.*

Vera.

1575. *Bern. Mend. Lib. 9.*
Mortui ex Fœderatis.

Lumæus ſuis offenſus,

ab Orangio red gitur in ordinem;

beratorem jactantem unice ſe, legati munere exutus, ac ſuccedente Gulielmo Batemburgico, redactus in ordinem cum Enteſio aliiſque aſſeclis in carcerem conjicitur. Sed emiſſus, & mox compertus moliri aliquid adverſus Ordines, à quibus ingrate acceptum ſe publicato etiam libello querebatur, quod ſibi, qui primus maritimis Provinciis auctor libertatis fuiſſet, docuiſſetque Hiſpanos vinci poſſe; ea videlicet ab Hollandis gratia rependeretur: ex Orangii ſententia, ſed omnium odio damnatus, abire Belgio juſſus eſt. Cumque quatuor poſt hæc annos iterum arma in Ioannem Auſtriacum induiſſet, victus Gemblacenſi pugna, Leodium profugit: ubi rabidi morſu canis appetitus, ſeu veneno epulis injecto, homo impie ferox interiit. Recepti Harlemi victoria, ut in diuturnis obſidionibus evenire ſolet, plus famæ, quam fructus Hiſpano attulit. Namque imminuto non parum exercitu, ac ſeditione aliqua retardato, digreſſus inde ad invadendam Alcmariam Federicus, hiemante jam anno, obſidium ſolvere coactus eſt. Nec melior mari fortuna ceſſit, capto à Gheuſiis fœderatis, navali prœlio, Maximiliano Henninio Boſſuvii Comite, Hollandiæ Zelandiæque & maritimæ Belgarum oræ Præfecto, viro militiæ impigro, gratoque imprimis Albano. Ferunt in eo certamine ſolam Boſſuvii Prætoriam navem (Inquiſitionem Hiſpanicam vocitabant Hollandii) à cetera claſſe deſtitutam, octo & viginti horarum ſpatio contra viginti hoſtium navigia ſtrenue depugnaſſe, redactamque è trecentis claſſiariis ad octoginta, eoſque, præter quindecim, ſaucios ferme omnes, hoſti ſe ad extremum dedidiſſe. Compenſata hæc tamen clades, aliquot in auſtrali Hollandia oppidis expugnatis, captoque apud Hagam Comitis Philippo Marnixio Aldegundio, primariæ apud Fœderatos exiſtimationis ac loci, adeo ut pollicitus ſit Orangius, quæ audiret Aldegundio fieri ab Hiſpanis, paria ſe Boſſuvio relaturum.

[Margin notes:]

1573.

conjicitur in carcerem;

pellitur in exilium: *Arnold. Havenſius l. 1. de novo Epiſcop. Ant. Carner. in hiſt. Belg. lib. 5. & Franc. Hæreus in Annal.*

moritur.

Alcmariam fruſtra tentat Feder.

Boſſuvius Hiſpanæ claſſis ductor mari vincitur,

Heuter. apud Hæreum in Annal.

ſtrenue pugnans,

Aldegundius Orangio intimus capitur. 17 *Novemb.*

1573. ALBANVS ſucceſſori tradit Provincias:

Interea Belgium advenerat à præfectura Inſubriæ Ludovicus Requeſenius, cum duobus tantummodo Italorum equitum vexillis; ductoribus Mutio Pagano ac Petro Buſto: ſucceſſor Albano ſubſtitutus ab Rege, quoniam Medinæ cæli Dux Ioannes Cerda provinciam detrectaverat, deſperata ejus cura: onereque pariter & invidia Albano relicta. Et is cum Federico filio Bruxellas illico reverſus, Provinciaque & exercitibus Requeſenio traditis, cœpto Decembri menſe in Hiſpaniam conceſſit, Belgio ſexennium adminiſtrato.

& abit.

De ejus diſceſſu ſenſus hæreticorum:

Albani diſceſſum non perinde habuere omnes hæreticarum partium Duces: cum ægre id ferrent eorum aliqui, verſam hominis fortunam credentes, nec ullum potentius telum ſollicitandis ad defectionem populis, quam Albani odium exiſtimantes.

& Orangii.

Orangius tamen, qui virum palam oderat, & clam admirabatur; eo ſe liberum gaudebat, quò nimirum hoſte numquam proſecuturum ſe deſtinata ſperaret.

& Catholicorum.

Neque Catholicorum idem omnium ſenſus erat. Namque diſceſſum ejus inter proſpera numerabant aliqui, Albano implacabiles, quod Belgium, uti ajebant, à Margarita Parmenſi Duce cum pacatum accepiſſet, iis Nobilium ſuppliciis, ac tributorum quæſitionibus turbatum infenſumque relinqueret; ac verebantur, ne ſicut arrepta inde occaſione Zelandus Hollanduſque rebellaverant, ita reliquæ circa Provinciæ, eadem contagione corruptæ, Religionem pariter ac obedientiam brevi exuerent.

Sex. Aur. in vita.

Sed alii media quaſi via, quemadmodum de Auguſto Cæſare dictum eſt à Romanis, illum aut non naſci, aut non mori debuiſſe; ſic optandum eſſe affirmabant, Albanum aut nunquam adiiſſe Belgium, aut non eo tempore deſeruiſſe, quo tempore adulta feliciter Orangii conſilia nec jam poterant cujuſquam benignitate flecti, nec ullius armis certius frangi, quam ejus, à quo bis à Provinciis, tanto inſtructus exercitu, prudenter juxta ac fortiter ejectus eſſet.

ſet. At vero in Hiſpania à Philippo Rege,contra quam Belgæ exiſtimabant, Hiſpanorumque aulicorum multi cupiebant, perbenevole acceptus eſt. Qua tamen ſpecie nihil aliqui movebantur, gnari id moris Philippo eſſe ut Miniſtrorum cauſam apud alios tueretur: ceterum iram Principis, quæ tum quidem conderetur, aliquando erupturam: erupiſſe vero, cum aliquot poſt annis Vzedam amandatus eſt. Ego libentius exiſtimaverim, aut ea quæ geſſit Albanus in Belgio, geſta magnam partem ex præſcripto Regis, eoque indignationem ejus non meruiſſe: aut quidquid ille peccaverit, inferius viri meritis viſum Regi,cujus ad gratiam quam difficilis ac rarus acceſſus, tam ejuſdem firma fuit ac diuturna poſſeſſio. Neque cauſam relegationis aliam fuiſſe conſtat, quam quod Federicus filius nobili puellæ è Reginæ gynæceo ſe maritum pollicitus, aliam ex Albani conſilio duxerat: inde juſſu offenſi Regis Vzedam fuiſſe deportatum. In quo ſane infortunio (quo quid accidere gravius homini potuit ſummum aulæ faſtigium obtinenti?) ſpectata eſt, præter omnium opinionem, mira ejus æquabilitas animi,atque altitudo: ac magnus licet is habitus fuerit ante dum ſtaret, in caſu tamen, ac jacens, ceu proſtratus disjectuſque paries, major apparuit. certe promeruit, ut hæc ei calamitas in gloriam poſtremo verteret. Etenim mortuo Henrico, Regum Luſitanorum ultimo, moturus illuc arma Philippus Rex, anceps quem tanto exercitui præficeret, poſthabitis multis in eam ſpem erectis, elegit Albanum: non ſine plurium admiratione, quod homini ob diuturnum exilium irritato eam expeditionem, qua nullam ſuſcepit umquam ardentius, tuto committendam putaret. Immo Albanus ipſe gloriabundus reſpondiſſe ferebatur ei, qui ab exilio illum evocabat, *Admirari ſe, quod ad Regnum ſubigendum, opus Regi fuerit catenato Duce*. Quod hominis dictum multis ſuperbius viſum, quam exulem addeceret: Rex

1573. In Hiſpania benigne accipitur à Rege. Aulici non credunt: & falluntur. Æquitas animi in ea calamitate. & gloria ex ea. Evocatur ab exilio ad Luſitanam expeditionem. dictum ejus.

1573.

tamen civiliter accepit: quippe qui FACTIS intentus facile verborum licentiam condonabat. Neque Regis opinionem fefellit Albanus bello in magna Luſitanorum diſcordia feliciter adminiſtrato, adactiſque in Philippi verba Magiſtratibus, regnique Primoribus. Quæ dum Vliſſipone anxius curat, ſimul deſperata valetudine, Regis ſæpe inviſentis alloquio recreatus, atque à Ludovico Granatenſi Dominicanæ familiæ, viro diſertiſſimo religioſiſſimoque, Sacramentis rite munitus, fato conceſſit. Cujus dum morte, & multis, quæ in ea felicitate obvenere, funeribus indolceret Rex; auditus eſt, cum diceret, *Numquam ſe melius expertum rerum humanarum vices: quod videlicet, quo tempore tot regnis augebatur, tunc & primogenito regnorum herede, & Regina uxore, & ſummo fidoque militiæ Duce orbaretur.* Et ſane Albanus bellica in domo natus, militarem prudentiam pæne hæreditariam habuit. Pater illi Garſias, qui Africano bello claſſi præfectus à Ferdinando Catholico, dum in Inſula Gerbenſi, ubi tria circiter Hiſpanorum millia ſiti aut ferro cecidere, una cum Petro Navarræo copiarum Duce fugam ſuorum ſiſtit, arrepta gregarii militis haſta fortiter dimicans à Mauris interemptus eſt. Avus vero Federicus, Ferdinandi Catholici conſobrinus, Garſia filio ut annis vivacior, ita factis illuſtrior fuit. Nam & Granatenſe bellum Bætici exercitus Imperator ſtrenue confecit: & eadem virtute Perpinianum, totamque oram illam adverſum Gallos ſæpe defendit: & Navarræ denique regnum ad Hiſpanum imperium feliciter adjecit. Sed longe quam Majorum ſuorum quiſquam, imperatoria Albanus laude præcelluit. Imo Ducum omnino nullus ea tempeſtate aut tamdiu, aut tam variis in locis arma tractavit: vulgaremque illam inter milites vocem, DVCEM belli, ſi bonus ſit, haud poſſe perdiu vitalem eſſe, redarguerunt illo ævo gemini inprimis Duces, ex Gallis Annas Momorantius regni Comeſtabilis, ex Hiſpanis

Margin notes: vincit. — *Liſbona.* — & moritur. 1582. — Dictum Regis: — *Didacus Hiſpaniæ Princeps, Anna Maximil. fil.* — Elogium Albani, Pater, 1510. — Avus. — Ipſe majoribus ſuis major. — Comparatio ejus & Annæ Momorant.

nis Ferdinandus, de quo dicimus, Albæ Dux. 1573.
Vterque à pueritia ad ultimam uſque ſenectutem, ille paulo minor octogenario, hic quatuor annis ſeptuagenario major, continenti militia gloriam extendentes. Ille ſub quatuor Galliæ Regibus, octies collatis ſignis, quater ſummo cum imperio dimicavit: hic Imperatoris Caroli, ejuſque filii Philippi Regis auſpiciis, in Germania, Hungaria, Africa, Italia, Belgio, Luſitania maximis expeditionibus præfuit. Sed alter à gentis genio animoſior, à ſuo infelicior, quippe raro victor, ter captus, ad extremum cæſus: alter cunctando ſæpius, quam manus conſerendo, ex rerum geſtarum ſucceſſo glorioſior; bellica virtute pares magis quam ſimiles habiti ſunt. Ceterum Albanus non minor in aula miles, quam in acie. Licet enim & à natura, & ab armorum tractatione aſper, officiorumque aut militariter incurioſus, aut ſuperbe contemptor offenderet apud aliquos: tamen HAVD ingrata Principi miniſtrorum aſperitas, tamquam fraudibus blandientium intractabilis. & militari illa Albanus libertate, quaſi Regis cauſam non minus domi, quam belli propugnaret, auxit utique ſibi Regis gratiam, quam ſumma in illum fide, ac diuturna militia promeruerat. Quamquam ab hujuſmodi gratia plus intimæ æſtimationis, quam ſpecioſæ benevolentiæ retulit. Certe ab exilio vocatus ad Luſitani belli adminiſtrationem, cum enixe peteret, ut ſibi liceret in itinere Regem adire, dextramque ejus oſculari; veniæ adhuc ambiguus non impetravit. Cumque per eos dies ad præſtandum ſolenni pompa Didaco Hiſpaniarum Principi ſacramentum, regni Proceres evocarentur, Albanus, quamvis id percuperet, eadem Regis ſeveritate admiſſus non eſt. Tantum homini Rex tribuebat, ut crederet, poſſe & illum gratiæ incertum, & ſe fidei ſecurum eſſe. Cujus obſequii illud meruiſſe præmium viſus eſt, ut & in ſumma Regis gratia, inque ejus regia, ac pæne inter amplexus ejuſdem

Momorantii Alban.

Memorant.

Alban.

Bonus quoque Albanus in aula.

Principi gratus.

intime magis quam in ſpeciem.

Quantum ejus fidei Rex tribuerat.

Famæ ejus quid obfuerit.

expiraret: & bello ex animi ſententia confecto, inter victoriæ plauſus, ſuo in triumpho conderetur. Vir magnus ac priſcis haud dubie Imperatoribus militari ſcientia conferendus, niſi odium ex nimio rigore, ſuperbiaque, & aliorum deſpicientia promeritum, ut virtutum vim apud præſentes, ſic earum famam apud poſteros elevaſſet.

DE BELLO BELGICO

LIBER OCTAVVS.

1574. REQVESENIVS Belgii præfecturam init. Spes de illo.

INitio anni ſeſquimilleſimi ſeptuageſimi quarti, Ludovicus Requeſenius, magnus equitum Sancti Iacobi in Caſtellæ Provincia Commendator, haud dubia multorum ſpe præfecturam iniit: quod in pace, atque inter arma, civilem juxta militaremque prudentiam magnis functus muneribus oſtendiſſet. Et ſuper hæc, facilitate ac modeſtia, quas virtutes Albani comparatio intendebat, conciliaturus ſibi Belgarum animos credebatur. Nec ipſe famæ deerat, partim de induſtria, partim ex Regis præſcripto clementiam præ ſe ferens. Quam ſtatim vulgo laudem eſt conſecutus, coërcita præſidiariorum aliquot militum licentia, inprimiſque depoſita remotaque è conſpectu armata Ducis Albani ſtatua: & ſtatua ejuſdem altera, juſſu quoque Regis, in Hiſpaniam miſſa, incredibili Antverpienſium gratulatione: plane ut aliqui gauderent pridem erectam homini molem, quo nunc pœnam ejus in dejectione deportationeque ſpectarent. Sed non ideo Requeſenius à Middelburgi obſidione removit arma rebellium. Eam urbem non Walacriæ duntaxat, ſed Zelandicarum

Mart. Delr. l. 1. Belg. turb. Statuam Albani de medio tollit, magno Belgarum gaudio.

Middelburgum premunt Zelandi.

LVDOVICVS REQVESENIVS,
Magnus Castellæ Commendator,
Gubernator Belgii.

dicarum omnium Inſularum caput obtinebat adhuc Tribunus Mondragonius: & crebris eruptionibus minutiſque prœliis, oſtentatione fiduciæ magis, quam virium conſcientia, jam prope biennium ſtrenue defenderat adverſum Zelandos. Ad quos mitigandos (namque Albano infenſi, in novum Gubernatorem haud male animati dicebantur) cum & litteras caritatis plenas, & nuncios Regiæ ſponſores clementiæ ſubmiſiſſet aliquoties Gubernator; parum utique profecerat apud eos, qui potiti jam aliquot circa pagis, alliciente ſucceſſu, plus à contumacia, quam ab inani Regis indulgentia ſperabant: uſitatoque plus nimio multorum more, melius habebant mercede delinquere, quam gratis honeſta ſequi. Itaque Requeſenius à Mondragonio nuper admonitus, fame ſe ad deditionem cogi: inſtructam Antverpiæ claſſem ſexaginta navium, liberando Middelburgo propere mitti. Et quoniam viis adiri duabus ea urbs poterat, quas Scaldis bifariam ſectus facit; claſſem partitur inter Avilam & Glimæum, qui mortui Beavorii loco vicariam maris præfecturam gerebat, addito huic Iuliano Romero: jubetque Avilam ad lævam per Hontam, (ſic illud amnis divortium à latratu vocant Belgæ) & Glimæum ad dexteram, prono Scaldi, Middelburgum petere. Re intellecta idem conſilium Orangio fuit. Nam bipartita claſſe, partem ejus ipſe in anchoris tenuit ante Middelburgum, Avilam excepturus: partem ad Tholam Inſulam direxit Ludovicus Boiſottus Hollandici littoris Gubernator adverſus Romerum Glimæumque. Boiſottus (nàm Orangius & Avila procul ſpectavere, pugnam) viſis ad Bergenſis oſtii fauces Hiſpanis, concurrentibus navigiis prœlium comittit, initio quidem improſperum ſibi cruentumque, amiſſo ſtatim oculo ab hoſtili pila, diſcerpto prætoriæ navarcho, ac promptiſſimis quibuſque fauciatis. Sed ut Zelandi, navium magnitudine numeroque, ac nautarum peritia potiores erant,

1574.

Ad illud liberandum claſſem mittit Requeſenius.

Hont Belgis eſt canis.

Bergen op Zoom.
Committitur prœlium.

Vincitur Hiſpana claſſis.

1574. Regii à pluribus circumventi, Glimæo intercmpto, Romero ſcapha vix elapſo, navigiis partim vado hærentibus, partim injecto igne conflagrantibus, ipſo proſpectante Requeſenio infelicis exitum prœlii ex aggere Bergenſi, caſumque ſuorum miſerante, ad extremum ſuperantur. Hoſtium victoriam deditio Middelburgi, quæ una ferme ſupererat Zelandiæ urbs, illico eſt conſecuta: claro ex ea deditione Mondragonio, laudemque qualis raro alias legitur, conſecuto. Cum enim is pactus eſſet, ſi milites, nautæ, machinatores cum bellico inſtrumento: ſi religioſæ familiæ, clericique, ſacra cum ſupellectili: & utrique cum domeſticis præterea rebus atque impedimentis exirent, ac tuti in proximam Flandriam Zelandicis navigiis aſportarentur; ſe apud Requeſenium effecturum, ut captivus Aldegundius (quod avebat Orangius) treſque inſuper alii, Aldegundii arbitratu, remitterentur in Zelandiam ſex intra menſes: & ni rem cum Gubernatore conficeret, ſe intra idem tempus in poteſtate hoſtium futurum; tantum ejus dicto habitum eſt fidei, ut admiſſa conditione, nullis quamquam obſidibus firmata, non dubitarent, ſi forte pactum reſpueret Requeſenius, quin hoſtibus ipſe ſe ſiſteret Mondragonius: cujus videlicet unius captivitate multos compenſandos Aldegundios non ignorabant. Et res quidem, annuente Requeſenio, proceſſit ex ſententia. Nam libertate protinus donati ſunt & Aldegundius, & hujus deſignatione Simonius atque Pettinius Tribuni militum, ac Centurio Cittadella bellicus machinator. Erat hic Franciſci illius Cittadellæ pronepos, qui, quoniam Lucenſem arcem, qui Paulo Guiniſio Principe ipſe præfuerat, illo dominatione exuto, patriæ reſtituit; ab ea voce, quæ Italis arcem ſonat, omiſſo Iacobiorum cognomento, appellari vulgo cœpit: inſeruitque familiæ facti memoriam, à qua poſteri nominarentur ſimul ac laudarentur. At vero cives Middel-

Deditur Middelburg. 18 *Febr.*

Laus Mondragon.

Cui mirum quantum hoſtes tribuerint.

Iac. Simon. Ioan. Pett. Franciſcus Cittadella.

Cum Mondrag. permutantur Aldegund. treſque alii.

1430. *Largil. ad Marg. Parmenſem. 5. Mart.*

Middelburgenſes, uti convenerant, populationem redemere trecentis florenum millibus Orangio perſolutis: quem tamen ex vænalitiis advenarum mercibus confeciſſe florenum decies centena millia compertum eſt. Sed cladem hanc mari acceptam, terra melior Hiſpanus ſtatim reddidit.

1574. Orangii lucrum ex capto Middelburgo. *Quadringenta ſcutorum millia.*

Duxerat è Germania ſeptem millia peditum; quatuor equitum Ludovicus Naſſavius Principis Orangii frater, una cum Henrico fratrum minimo, & Chriſtophoro Bavaro Palatini Septemviri filio: tentatoque nequidquam Moſæ tranſitu, conſtiterat in Geldria, ſpecie quidem Germaniam repetendi, re autem vera Neomago intentus, eaque in urbe Orangium è Bomeliana Inſula excepturus. Sequebatur illum ex altera Moſæ ripa Hiſpanus exercitus, ductore Sanctio Avila, veterano milite ex Albani diſciplina. Qui opportunum ratus, anteaquam ab Orangio miles, qui expectabatur, adveniret, aggredi Naſſavianos ad Mochemum pagum, inter Vahalim ac Moſam tumultuario aggere communitos, deportatis trans flumen repente copiis inſtructiſque, bellum pariter ac ſtragem intulit. Quæ ſane ſtrages, Regis ob iram ex ſuperiore clade conceptam præter modum ferocibus, tanta duarum ſpatio horarum fuit, ut exercitus propemodum omnis, partim cæſis partim captis hoſtibus, deletus ſit: treſque ipſi exercitus Duces Ludovicus Naſſavius, ejuſque frater Henricus, & Chriſtophorus Palatinus, ſeu pugnantes interfecti, atque equis obtriti, ſeu paludibus hauſti, (neque enim umquam reperti) miſerum in modum una perierint. Invenio qui ſcribant, Ludovicum, cum aliquamdiu inter cadavera jacuiſſet, è cæſorum acervo clam proreptaſſe ad Moſam uſque, ubique à ruſticis illac prædabundis repertum vulnera lavantem, nec agnitum barbare interemptum ſpoliatumque. Virum ſane pugnacis animi, militariſque facundiæ, ſed turbidum violentumque, ac Orangio fratri ut amore geminum, ita

MOCHENSIS pugna. Ludovici Naſſavii copiæ & conſilia.

Avilæ adverſus illum celeritas.

Monich ſeu Mooch. Naſſaviani exercitus clades.

Mors trium Ducum.

Franciſcus Haræus in Ann. Belg. Mors Ludov. aliter narrata.

1574. prudentia longe alium ac diverſum, quique inconſulte ferox, impetu magis quam conſilio arma circumferens, fortunam plerumque adverſam merito ſuo expertus ſit. Signis, tormentis, caſtris omnique præda, pauciſſimis ex ſuis deſideratis, abunde potiti ſunt Hiſpani. Porro victoriæ decus tantæ (uti fit in rebus proſperis) mirum quam multi ſibi vindicarint: militibus in ſumma nationum contentione ductores certatim ſuos præhabentibus. Hiſpani Avilæ Duci primas haud dubie tribuerunt, ſignis præcaute juxta ac feſtinanter illatis: Belgæ, Ægidio Barlamontii Comitis filio, Hiergii Domino; qui cum equitum ala extra ordinem poſita, nutantem alicubi aciem opportuna impreſſione reſtituerit: Itali, Ioanni Baptiſtæ Marchioni à Monte; qui lanceariorum equitum, quibus præerat, agmine in plures parvaſque turmas præſenti ſolertia diſtributo, atque à latere ſæpius incurrens, longe ſuperiorem numero hoſtilem equitatum aſtu ſuperavit. Ego, ſicut in campeſtri certamine locum eſſe complurium virtuti non dubito; ita magnam laudis in eo partem meruiſſe Montium facile mihi perſuadeo, quippe donatum hoc nomine à Philippo Rege, annuo reditu quingentorum aureorum. Quamquam inique agitur cum militibus, cum omnia transferuntur ad Duces. Perinde ac ſi ſolis oculis tribuenda ſit pugnæ laus, quod primi deſignaverint in hoſte vulneri locum: prœliaribus vero decretoriiſque victoriæ manibus nihil debeatur. Exploratum habeo, Petrum Antonium Perottum Sentinatem, virum non minus à familia, quam à ſe nobilem, contuliſſe per ſane multum ad eam victoriam. Idque Hiſpanorum peditum Tribunum Franciſcum Valdeſium, & patentibus & privatis ad Regem litteris teſtatum reperio, egregie hominem collaudando, quod ante omnes Mochenſem pugnam fortiter juxta ac feliciter inchoaverit. Ducebat hic eo die Camilli à Monte, qui alibi curabat, equitum centuriam, Pugnabatque in fronte

Hujus victoriæ decus cui tribuendum.

Non excludenda militum virtus à communione laudis.

Petr. Anton. Perottus Saxoferratenſis.

Ludov. etiam Melz. Lib. 4. aliquid de Perotto.

Principium victoriæ.

fronte Naſſaviani exercitus, agmen quingentorum equitum: quorum ferme trecenti ex eo erant Raitrum genere, quos à pluribus brevibuſque ſclopetis, atque aliis ferreis telis, Ferreolos vocant. In hos educturus Ioannes Baptiſta à Monte, quas partitus erat, turmas; jubet Perottum cum una ex iis ante alios in hoſtilem equitatum incumbere. Ille à ſua centuria turmam viginti quinque lanceariis conſtantem tanto impetu opportunitateque impulit in adverſi agminis latus, ut loco motis in fronte ſclopetariis, (qua ſæpe de cauſa maximæ factæ ſunt inclinationes prœliorum) ſexaginta ex eis ab reliquo agmine abſtraxerit: abſtractoſque facilius aggreſſus, nova præſertim auctus accurrente turma, licet illi & militum numero, & pilarum procella niterentur ad ordines ſe recipere, interclusſo tamen haſtis reditu, omnes ad unum contrucidaverit. Quæ res diſſoluto turbatoque præter modum agmine, primus haud dubie ad victoriam gradus fuit. Namque ab aliarum ſubinde turmarum incurſu magis magiſque diſtractis equitibus, ac fugam circumſpectantibus, dum auxilio advolat ſelecto cum agmine Ludovicus Naſſavius, interceptus ipſe à Bernardino Mendoza, atque ab Antonio Olivera, qui agmina conjunxerant: non modo trepidationem ſuorum non repreſſit, ſed eorundem fuga involutus, invadentium hoſtium ſuccumbere impreſſioni coactus eſt. Sunt qui ſcribunt, in ea primum pugna viſum, ut ſoli equites lanceis armati ſclopetarios equites profligaverint. Ego tamen prœlio ad Renteſum caſtrum in Arteſia commiſſo, annis ante Mochenſem ferme viginti, Cæſarianos Raitres eodem armorum genere pugnantes, ab haſtatis Gallorum equitibus ſuperatos obſervare me memini. At vero Perottus in eo quoque primas tulit inter ſuos, quod fracta in hoſtem lancea, educturus gladium, cum ſenſiſſet deeſſe manubrium pilis hoſtilibus excuſſum, vicinum Raitrem ferociter amplexus, ferrum è manu abſtulit,

Marginal notes: 1574. — Raitres loco moti. — à Naſſavio frustra adjuti. — *Bern. Mend. Lib. 2.* — *Remy.* — A lancearis quod rarum profligati. 1554. — Perotti facinus.

1574. abſtulit, eoque ſuis armis interempto ſtrenue, qua major ingruebat vis hoſtium, pugnabat, cum trajectus pila per renes, nec pugna ideo relicta donec ambigue certabatur, abſoluta vero, exanimis reductus in caſtra, ac pæne comploratus eſt. Convaluit tamen haud multo poſt, eo majori ſociorum plauſu, quo pluribus eum laudibus prope funeraverant. Quam ille in exercitu famam uſque adeo cumulavit rebus ſub Alexandro Farneſio fortiter dein geſtis, ut (quod ingens ipſe virium atque animi foret) militari cognomento, Italiæ Palatinus appellaretur.

SEDITIO prima Hiſp.

Ex l. Epiſc. Namurc. 24 Iul. ad Marg. Parm. adverſus Avilam ſtipendia non ſolventem.

Tam proſperæ victoriæ fructum atrox Hiſpanorum ſeditio plane perdidit. Multis ſtipendia multa debebantur, pleriſque annorum trium. Ea Sanctius Avila liberaliter ante certamen pollicitus, illo confecto differebat, vacuus ipſe tam grandi ære, & natura perſeverus. Enimvero miles & à victoria & à cauſa ferocior, quam promptuſ ante ſubierat pugnæ aleam, tam deinde mercedum pactiones implacabilis expoſcebat. Ergo in Centuriones inſurgere, miſcere manipulos, Avilæ accurrenti increpantique, minaciter obſtrepere: *Vbi promiſſorum fidem? ubi Ducis curam non modo commoda militum non procurantis, ſed etiam eorum poſtulata faſtidientis? At profecto militarem obedientiam a Tribunis, à Ducibus magnifice prædicari exigique. Illorum arbitrio eundum adverſus ignea tormentorum ora: excipienda conſtanter vulnera morteſque non alio interdum pretio, niſi ut hoſtis cædendo necandoque ſatigetur: ipſas ſæpenumero foſſas, ſi deſint virgultorum faſces, ſuorum aggeſtu corporum exæquandas. Adeo nihil militum anima vilius haberi. An licere Duci a militibus vitam in horas expoſcere, non licere autem militibus a Duce alimenta vitæ in menſes efflagitare? Ecquod genus artificum operarumque juſtius repetere laborum ſuorum pretia, quam ſe, qui non qualemcumque operam ſudoremque, ſed ſanguinem ac vitam alienæ dominationi locent?*

Seditioſorum voces.

Hæc quoniam verſis in Ducem armis objectabantur,

bantur, impar gliſcenti multitudini Avila, cum nullis pollicitationibus ſemel decepti placarentur Hiſpani, pedem inde trepidus averterat. Tunc collatis inter ſe capitibus tria ferme veteranorum millia novum ſibi Ducem (Electum vocant) ex ſeditioſorum more creant: novam ordinant ipſi Rempublicam ac partiti inter ſe belli munia, inſtructo agmine Antverpiam petunt, melioribus nequidquam obſiſtentibus: quin etiam ſpretis, quos re audita, cum certa ſtipendiorum ſpe obviam miſerat Requeſenius. Quorum uni è Societate Ieſu delecto, (is erat Petrus Trigoſius Hiſpanus, vir apprime facundus, ac militi acceptus) cum anxie in eam ſententiam, infiniteque declamaret; paucis reſpondiſſe feruntur: *Numeraret ante pecuniam, mox concioni attentos habiturum. Satis jam datum eſſe verborum: pecuniam poſtulare ſe, quorum ſanguis pro Rege fuſus ſi in altera lance, in altera argentum ab Rege debitum penderetur, facile illum prægravaturum.* Inde hominem plura addituru tympanorum ſtrepitu interpellantes, infeſtis ſignis Antverpiam (Hiſpanis, qui in arce erant, haud gravate admittentibus) ingrediuntur: partitique ſibi ex militari deſignatione opulentiorum domos, Requeſenio, qui eorum poſtulatu miniſque urbe jam immiſerat Wallonum præſidium, ſuperbe denunciant, Niſi ab eo ſtipendia illicò ſolvantur, ſe ſibi ſuo arbitratu ſoluturos. Cumque promiſſa in certum diem adhuc differrentur, novo furore, quaſi ludificarentur, impulſi, ante curiam, ubi Electus agebat, armati conveniunt: ibi ſubitariam attollunt Aram, peractoque in ea Sacrificio: omnes jurejurando ſe obſtringunt, Electo ſeſe obtemperaturos, nec quieturos ante, quam ſtipendia ad aſſem uſque numerarentur. Id vero ita non tumultuoſe in eo tumultu, ſed rite atque ordine peragunt, nihil ut per ſeditionem facere viderentur. Vſque adeo vel armatus furor ordinandus eſt, fruſtra ne furat. Quin etiam erigunt inibi patibulum; edicuntq; Electi

1574.
Avila fugit.

Illi Ant. infeſti contendunt.
Speroount miſſos à Requeſenio: & pecuniam ſolum petunt.

Antverp. intraut.

Eorum minæ,

& ſolenne ſacramentum:

& edictum contra fures:

1574. Electi nomine, Eo ſupplicio afficiendum, quiſquis in poſterum rapinæ aut furti compertus eſſet. Idque ſevere adeo ſervatum à milite, duobus illico ſuſpendio mulctatis, ut nullum exinde crimen hujuſmodi Antverpiæ auditum ſit: Et valuit ea modeſtiæ ſpecies, & præteritorum moderatio, ut partim Antverpiani, imperata ſibi certa pecuniæ ſumma, partim ex Regis ærario Requeſenius, argento etiam ac ſupellectili ſua oppignerata; additis præterea ſtipendii loco à mercatoribus (nam pecunia ſatis adhuc non erat) pannis ſericis laneiſque; militem poſt quadrageſimum ac ſeptimum diem abunde placaverint. In quo illud utique memoratu dignum non omiſerim, preſertim mihi traditum ab iis, quorum opera peractum eſt. Perſolverat militibus ſtipendia Requeſenius, cum ad eos grandi pecunia ditatos acceſſere, uti mos eſt, pauperum complures, & præcipue emendicantium Ordinum Religioſi, ſtipem in tempore corrogaturi. Et militum plerique in magna tunc quidem nummorum affluentia. (quippe trium annorum ſtipendiis, aliqui etiam quatuor aucti erant) ſive pro innata genti pietate in Religioſas familias, ſive quod omnis oborta repente copia vilior habetur; liberales adeo erga ſupplices fuere, ut ſola Franciſcanorum familia quatuor florenum millibus donata ſit. Verum ubi animadvertere milites, inter Religioſos promemodum omnes ope aſperſos aliqua, è Societate IESV adeſſe neminem: cui tamen Ordini, ob aſſiduos in caſtris labores, atque impenſa in ægrotos milites miniſteria, plus ſe quam ceteris debere fatebantur; ſubmiſere aliquem ex ſuis, qui Patres animaret, ne in ea publica largitione ſolos ſeſe immunes paterentur. Sed Patres actis homini gratiis, cum paulum tergiverſati, denique negaſſent, quidquam ſe accepturos ab iis, antequam male ablata dominis redderentur; illi nihil inde offenſi aut retardati, duobus è ſuorum numero deſignatis, haud exiguam nummorum

Stipendia illis perſolvuntur.

Pia ſeditioſorum liberalitas.

Scuta mille ac ſexcenta. Franciſcanis quantum dederint.

Invitant Ieſuitas.

Hi cur abnuunt.

morum ſummam coegerunt, miſeruntque ad Societatis domum: haud ignari, PRÆSENTEM pecuniam non perinde repudiari, atque promiſſam. Enimvero admirationi Patribus fuit ea militum conſtantia, quos ſuperiori potius reſponſo ſuboffenſos opinabantur. Et quando officiis certabatur, partes ſuas duxerunt eſſe, homines præpoſtere pios condocefacere, ex eorumque mentibus aut errorem aut contumaciam amice depellere. Itaque adit illos è Patribus unus militi perquam gratus, eoſque liberiori oratione admonet, *Eorum liberalitatem non rejici ab ſe, quaſi familiæ ſuæ neceſſitatibus non opportunam: ſed* CORDI *non eſſe Deo largitiones ex alieno. Meminiſſent, quamdiu ſeſe, quamque laute apud Antverpienſes occupatis eorum domibus ſuſtentaverint? quam minaciter ac prælicenter initio ſeditionis in civium fortunas invaſerint eorum aliqui. Cur igitur, dum homines accerſunt, in quos ultro pecuniam congerant; illos, quibus jure debetur, injurioſe prætereunt? Quin potius in ea partitione curam ac methodum adhiberent; ac tenuiorum civium indigentiam ſublevantes, offenſæ civitatis gratiam inirent, animæque ipſi ſuæ ac famæ conſulerent.* Non fruſtra hæc dicebantur apud milites, qui præteritorum neceſſitatum excuſare hoc quoque liberalitatis argumento cupiebant. Quare ab illorum primariis vel religione tactis, vel ſeditionis ignominiam abolituris, novo certe exemplo, multa in cives diſtribui, nec pauca, quæ vi abſtulerant, cœpta ſunt reddi: tanta Magiſtratuûm admiratione plauſuque, ut laudari publice militem, & exponi populi adhibitam in ea re à Patribus Societatis operam, eorumque commendari continentiam pro concione voluerint. At Requeſenius non ideo militibus fidendum ratus, condonatis & oblivione conſepultis quæ obvenerant, omnibus, eos ad obſidionem Lugdunenſem, quam ſuperiore Albanus anno inceperat, omnes immiſit: magno ſane metu curiſque liberatus, in quas homo plus nimio ſibi de ſuorum

1574. Illi mittunt ad horum domum pecuniam.

Patrum ad illos adhortatio,

& fructus,

Multa in cives diſtributa à ſeditioſis, & multa addita.

Leyden.

1574. *Suſpicio de rapinis ſeditioſorum.*

ſuorum obedientia, vana opinione pollicitus, ſe pariter ac cives imprudenter induerat. Niſi forte id conſulto permiſſum fuit, ad præſentem inopiam Regii ærarii ſublevandam: uti ſuſpicatos tunc eſſe aliquos; ſcribit ad Margaritam Auſtriacam Parmenſem Ducem Epiſcopus Namurcenſis. Ergo Hiſpani Bruxellis à Requeſenio paululum retenti, dum ipſe coactis jam Provinciarum Ordinibus, generalem noxarum veniam ab Rege tranſmiſſam promulgavit, minore quam Albanus apparatu, ſed ampliore liberalitate, fructu tamen ob intempeſtivitatem non multo majore; Lugdunum Batavorum animoſius quam felicius rediere, Franciſco Valdeſio ductore.

14 Iul. 8 Mart. 6 April. Promulgatio veniæ generalis. Epiſc. Nam. 24 Iul.

DE OBSIDIONE Lugdunenſi.

Et principio quidem Valdeſius expugnatis hoſtium munitionibus, mox aliquod caſtellis circumpoſitis, & intercluſo undique commeatu, urbi habitatoribus frequenti extremam prope neceſſitatem indixit. Addidit tamen ad Lugdunenſes clementer epiſtolam, qua gnarum ſe illorum inopiæ oſtendens, molles nihilominus dedendæ urbis conditiones offerebat. Sed illis contemptim ferociterque reſpondentibus, *Alimenta ſibi non defutura, donec lævum brachium reſtaret: hoc eſuros, dextero ad libertatem tuendam reſervato.*; Valdeſius feſtinatis per iram acceſſibus, arctioribus in dies obſidione Lugduno imminens, uſque adeo gravem in urbe tumultum, civibus fame paſſim exſpirantibus, excitavit, ut plebs ultimum tolerantiæ jam experta, ni Conſules deditionem properarent, patefacturam ſe hoſti portas, palam minaretur. Notum id Valdeſio: ideoque nutantem ea diſcordia civitatem impulſurus, aggreſſionem ab univerſo exercitu imperat in tertium diem. Interea Hagam, propinquam urbem, itare non omittebat, amore captus illuſtris eo loco feminæ: quam, quia conjugem animo delegerat, (duxitque non poſt multo) aſſiduis illam obſequiis, atque amatorio ambitu, Belgica libertate, ſectabatur. Forte in eum

Valdeſius ad deditionem invitat Lugdunenſes.

Illi ferociter abnuunt: Approcci. & acrius ideo premuntur.

Haga Com. Oppugnationem decretam cur Valdeſ. omittit.

eum diem, qui oppugnationem urbis præcedebat, celebre jam ante convivium in feminæ gratiam deſignaverat Hagæ Valdeſius intereratque, cum triſtiorem illam conſpicatus, ſciſcitatuſque anxie cauſam; reſpondentem audit, Non poſſe ſe non graviter mœrere, obverſante ſibi ob oculos Lugduni imagine direptionibus ac cædibus in ſequentem diem deſtinati. Tot enim funera familiarium carorumque, quos publica ruina involvi neceſſe erat, an non ſatis eſſe, ut ſola tunc quidem conſideratione metuque, omnem exuerent animo lætitiam: & audito deinde ſucceſſu, inſanabile pectori vulnus imprimerent? Valdeſius, ne conjugii ſpem incideret, exhilarato illam animo eſſe jubet, ſecreto promittens, omiſſurum ſe aggrediendi conſilium, ejuſque amori condonaturum obſtinatæ civitatis ſtragem. Quod is tanto liberalius pollicebatur, quanto certior erat, caſuram per ſeſe urbem eſſe ſine cujuſquam impulſu, ſine invadentium ſanguine: expreſſura videlicet deditionem fame. atque adeo imputandum gratiæ putavit, quod uſui commodoque vertebat. Et ſane altero poſt omiſſam oppugnationem die, gliſcente acrius inter plebem urbanoſque milites tumultu, de mittendis ad Valdeſium oratoribus agitari cœptum eſt. Cum periculo diffidioque Lugdunenſium audito à vicinis populis in urbis auxilium intentis, quando jam nulla proceſſerant adhibita liberandæ urbi remedia, à deſperatione conſilium capere conſtituunt. Lugdunenſem agrum, adjacenteſque Lugdunenſi campos crebri paſſim nili euripique variis mæandris ac flexibus perrant: urbem ipſe interſecat, ac ſparſim alluit Rhenus: Iſela & Moſa, hic ad Roterodamum, ille ad Goudam procul quidem excurrunt, ſed promptis inde aquarum corrivationibus accedunt. Horum porro fluminum, majorumque canalium alveos, ne, quam intumeſcentis iram oceani ſentiunt ipſi, in campos effundant, certis aggerum quaſi lineis circumſcribit hominum

1574.

Lugduni ſitus.

1574. Ferox vicinorum conſilium.

num induſtria. Igitur Hollandi, conſilio cum Lugdunenſibus, columbarum opera, communicato, perfoſſis disjectiſque quas annorum plurimum labore ſumptuque contra maris ac fluminum eluviones oppoſuerant, molibus: Moſa atque Iſela, ipſoque Oceano tamquam ſubitariis copiis in campos immiſſis; paternos late fundos, ac vicinos pagos aquarum inundatione texere: nempe ut per eas ſtrages (non minoris ſeptingentis florenum millibus æſtimatas) facta navibus per agros via, obſidentium Hiſpanorum caſtra & munitiones alluerent: ad Lugdunum quadraginta milliarium itinere (quod fidem excedit omnem) intrepide cum cibariis ac milite adnavigarent. Et vero nova illa ſpecies maris inter arbuſta ac villas repente nati, naviumque per ſilvas emergentium multitudo, potuiſſet vel Hiſpanorum oculos oblectare, quaſi in Romanorum theatris illa ſpectarent aquarum miracula ſilvis ſuccedentium ac ludicras concurrentium navigiorum pugnas: ni ſimul viderent, inſolito ſe demum ſpectaculo peti, atque auxiliares illas è conjurato elemento copias adverſum ſe dirigi, atque adeo importato tot onerariis navibus ad obſeſſos commeatu, ſpem ſibi omnem præcludi potiundæ urbis. Cujus profecto urbis auxilio, haud facile dictu eſt, quam multa per eam opportunitatem è vicinis undique Inſulis ac portubus apparuerint inſtructa militibus bombardiſque navigia, ſumma omnium conſpiratione parique adverſus Romanam Religionem odio: quod multi etiam præ ſe ferre gloriabantur, Lunulis pileo præfixis, attexto cum carmine: *Turca magis, quam Papa placet*. Conſtat non minorem fuiſſe claſſem centum quinquaginta navigiis, omni bellico inſtrumento munitis: neque claſſiarios infra mille ac ducentos, præter nautarum miniſteria, enumeratos. Et tamen non cadebant adhuc animis Hiſpani: coactique ſuperante mari, deſerere aliqua humiliore ſitu caſtella, alia tamen pertinaci adeo labore mordicus

Fractis aggeribus omnia aquis inundantur.

Ducenta. Octoginta ſcutorum millia.

In ſilvis mare.

Claſſis hoſtium per agros navigat Lugdunum.

Quæ & quanta ea claſſis.

Obſidentes Hiſpani obſidentur. Eorum conſtantia.

dicus obtinebant, ut alicubi ad aggerem contra vim aquarum atque hoſtium utcumque attollendum, cum ligones, atque hujuſmodi ferramenta deficerent, terram pugionibus foderent, ac loricis galeiſque comportarent. Quod ipſum feciſſe olim accepimus ſimili neceſſitate in eodem Belgio Nervios hyberna V. Ciceronis obſidentes, gladiiſque (quod alia deeſſent) molientes humum, ac ſagulis exhaurientes. Verum majore in horas periculo excreſcentium præter modum aquarum, quas in plenilunio, continuato longius æſtu, flante præſertim cauro, congerebat mare; Hiſpani obſeſſi verius quam obſidentes, repentino Valdeſii metu ſero utique damnantis omiſſam potiundæ urbis opportunitatem, intempeſta nocte, depreſſis in proximas foſſas majoribus tormentis, obſidionem quarto poſt menſe deſeruere. Nec fuga ipſa ſine clade fuit: inſequente illos hoſte harpagonibus armato, id eſt perticis ferro adunco præfixis, aut uncis per oblongos funes immiſſis, quibus graviter Hiſpanos ſauciabant, ac multos eorum captos in naves attrahebant. In quo mirum, quod de Petro Ciacconio Borgiæ Subcenturione commemorant. In hunc, quod paulo ab aliis diverſus accurrere ad defendendum pontem, invectus hoſtium lembus, immiſſiſque quatuor harpagonibus hominem mordicus arripuit, trajectumque uncis, atque adeo mortuum, uti videbatur, attraxit. At ille navigio impoſitus, ubi eos videt (ſex ſeptemve erant) expiſcandis aliis intentos, à tergo exurgens, elataque, quæ forte ante pedes erat, ſecuri, quanta maxima poteſt vi (namque arrepta tantum veſte tractus fuerat, corpore integer propemodum erat) unum, alterum, tertium proſternit: reliqui inopinato redivivi hominis furore perculſi in aquas deſiliunt. Ciacconius navigio potitur, utque erat onuſtum frumento, laboranti civitati deſtinato, ad ſocios qualecumque victis ſolatium deducit.

1574. *Bern. Mend. Lib. 12. Caſ. Lib. 5. de bell. Gall. Paul. Oroſ. Lib. 6.* Antiquorum gemina.

Sprinkvloet vocant Belgæ.

Hiſpanorum diſceſſus.

Non ſine clade.

Bern. Mend. Lib. 12. Ciacconii facinus.

Obſidio-

1574. **SEDITIO** *Hiſpanorum altera.* Obſidionis infortunium novo tumultu auxere Hiſpani milites, ſpe videlicet fruſtrati Lugdunenſis prædæ; ſtipendiorum loco deſtinatæ. Inceditque ſeditionem rumor, quaſi Valdeſius ejus expeditionis ductor, accepta à Lugdunenſibus pecunia, paratam urbis oppugnationem diſtuliſſet. *in Valdeſium ceu dubiæ fidei in obſidione.* Quod quamquam à Valdeſii moribus abhorrebat adverſus avaritiam incorrupti: nec congruebat Batavorum ad eam diem ſimplicitati; creditum tamen, aut potius compoſitum ab iis, qui cetera ignari, improſperum rei exitum imputari nolebant ſibi: & occaſionem repetendi, tamquam à pecunioſo Duce ſtipendia conquirebant. Certe exarſit illico ſeditionis flamma, comprehenditque militum ferme quatuor millia. *capiunt illum,* Qui capto conſtrictoque Valdeſio, Electoque in ejus locum ſubſtituto, quamvis acceptæ pecuniæ rumor illico evanuiſſet, ſignis tamen Trajectum ad *Vtrecht.* Rhenum verſis, aggreſſique urbem, non ante quam ipſius Valdeſii opera repræſentarentur à Requeſenio ſtipendia, ſedati ſunt. *Accepta pecunia pacantur.* Sed Hiſpani amiſſum iterata ſeditione, & Lugdunenſi fuga decus, haud poſt multo redemere, *Res Hiſpanorum proſperæ.* expugnatis ad Iſelam, & in Geldriæ finibus, ductore Hiergio ejus Provinciæ Præfecto, Bura, Montfortio, Aquis veteribus, atque Schonhovia: uti paulo ante in Hollandia, duce Vitellio, inter fluvios Vahalim & Leccam, Lerodamo, viciniſque Lerodamo, Aſpera & Huchelio, & contra Gorcomium, Worcomio, aliiſq; circa oppidis arcibuſque, magno utique incremento Regiarum partium: quas eodem tempore commodum auxerat Annibal Comes Altempſius, legionem quatuor millium peditum trahens è Germania, Requeſenii juſſu, qui compertæ hominis fidei, bellicæque virtuti plurimum tribuebat. Erat hic Pontificis Pii IV ſorore genitus: imbutuſque jam tum novennis puer ab avunculo Meleniani Marchione militaribus præceptis, primam ætatem Auſtriacis armis auctoraverat: ac multa ſub Carolo ac Ferdi-

Oudewater. Mich. ab Iſſelt. Hiſt. ſui temp.

Novum illis auxilium ab Altempſio;

Clara Medicea. Jacobus Mediceus. Marignani Marchio. bono & veteri milite.

Ferdinando Cæſaribus, multa ſub Philippo Rege ſtipendia fecerat in Germania, Italia, Belgio, atque Africa. Accidirque adventus ejus inde quoque gratior Requeſenio, quod cæſum illum in itinere, profligatamque, quam ducebat, legionem fama vulgaverat; nec tota ex vano. Namque, dum ipſe legionem, paucis ſuorum comitatus antecedit, à militibus ferme ſexcentis, ex iis qui à Mochenſi clade profugerant, in Belgii limine circumventus, ac duobus vulneribus ſaucius, medios tamen per hoſtes viam ſibi ſtrenue dimicans patefecit. Ergo Requeſenius hiſce copiis ad Brabantiæ præſidium opportune relictis, quando pacis negotium Bredæ agitatum ab Regiis Orangianiſque legatis, adnitente Cæſaris nomine, Guntero Comite Swarzemburgio ſororis Orangii marito, penitus evanuerat; curas omnes in expeditionem maritimam, quam dudum moliebatur animo, feſtinanter intendit.

1574. Periculum ejus ab hoſtibus.

Etenim cum Requeſenius animadverteret, hoſtibus à continenti magnam partem excluſis, Zelandiæ inſulas perfugio eſſe: bellum Scaldiam uſque deportare ſtatuit: non quidem per apertum liberumque mare, (tantum enim haud erat navium, quibus ſe cum hoſtili claſſe committeret) ſed per interjecta inſulis freta, quæ pedibus alicubi tranſmitti poſſe inaudierat. Etenim Zelandi à fluminibus Scaldi & Moſa in inſulas ſecti, aquis non alte ſtagnantibus alluuntur: & Oceanus, qui confuſo cum amnibus nomine illas interfluit, in receſſu uſque adeo alicubi ſubſidit, ut ipſa interdum culmina pagorum, quos aliquando terris ademit obruitque, miſerabili aſpectu aperiat: atque adeo navibus per ea quidem loca viam interdicat. Igitur terreſtri militia Sanctio Avilæ, maritima Chriſtophoro Mondragonio commiſſa, Vitellio caſtrorum Præfecto univerſam expeditionem moderante; Requeſenius horum maxime conſilio, & Goeſianæ trajectionis exemplo animatus, milites qui præirent, & iter præeunti-

ZELANDICA expeditio cur ſuſcepta à Requeſenio.

Zelandiæ ſitus.

Duces expeditionis Avila. Mondrag. Vitellius. *Sub Albano 1572. Schouwen.*

1574. Milites. euntibus deſignavit. Milites quatuor millia fuere: iter Bergas indictum, inde Tolam, ex hac in inſulas Philippolandiam, inde Duvelandiam, poſtremo Scaldiam, Zelandiæ & expeditionis caput. Et quoniam notitia præcipienda locorum erat, quæ navibus quæque pedibus tuto adirentur: datum negotium Ioanni Arandæ, ſignifero ingentis animi, ut per homines fidos ac gnaros exploraret vada; Raphaëli autem Barberino, equiti ſtrenuo ſolertique, ut maris ſtagnorumque menſus altitudinem, apta locis navigia compararet, deportaretque. Et Aranda quidem edoctus à nautis ac piſcatoribus, ſub aquis eminentias & colles eſſe, in quorum jugo præalta illa, quæque inacceſſa videbantur, maria, pedum veſtigio tranſmitti poſſent: exploratum iter Requeſenio abunde retulit, eumque ad expeditionem ſecure capeſſendam confirmavit. At Barberinus non modo ad tranſvehendos milites actuarias fabricavit naves, & lembos planioribus carinis & pontones, & trabibus intectas rates, ſingula æſtimatis antea æſtuariis accommodata: ſed etiam, correpto perlevi febricula per eos dies Præfecto caſtrorum Vitellio, ejus juſſu aliquot ſubitarias munitiones & caſtella in aditu Zelandiæ ad capita & flexus euriporum excitavit: & itinera, cibariorumque invectiones in caſtra communiit: & complura, quæ Vitellii muneris erant, tanta opportunitate confecit, ut ei Vitellius ſimul facienda præſcriberet, ſimul gratias pro factis ageret: ac re dein bene geſta, amico ſcribens haud inficiatus ſit, multa ſibi in ea expeditione laudi data, quæ profecto Barberini ingenio induſtriæque deberentur. Rebus in hunc modum impigre curatis, milites Antverpia ſolventes, ſecundo Scaldi flumine Bergas ad Zomam; inde in Tolam Inſulam Brabantiæ proximam, ex hac aliis navigiis impoſiti in Philippolandiam deſertam Inſulam tranſiere. Hinc vero in Duvelandiam, hoſtili præſidio validam, alia ſcilicet tranandi

Iter faciendum.

Aranda juſſus explorare vada.

Barberinus comparare navigia. Illius relatio. Hujus opus.

Vitellii loco multa peragit Barber.

Cum Vitellii commendatione.

Milites in Philippolandiam diſcedunt

tranſmiſſuri in Duvelandiam.

ratio

ratio ineunda fuit. Diſtat hæc Inſula (quæ ante annos quadraginta mari hauſta, non multo poſt, excluſo gentis induſtria truci elemento, incoli cœpta eſt) freto quatuor millium paſſuum à Philippolandia. Hoc fretum, quoniam æſtu remittente, navigia non ubique ferret, atque adeo inacceſſum hoſtium claſſi foret; pedibus tranſmittendum erat, ea quidem parte, qua vadum à peritis monſtraretur. Nam licet alicubi veſtigia intra undas apparerent altioris ſoli, ea tamen ſemita perpetua non erat, ſed inobſervabiles lacunæ, cœcique ſubterlabentium rivorum occurſus paſſim intercedere ferebantur. Huic ergo trajectioni certatim obtulere ſeſe ex omni exercitu milites, oſtentatione quadam martialis animi; atque ex periculo gloriam accerſentes; ſelecti tamen primarii ferme Centuriones, ac veterani quique, præſertim ii, uti aſſolet. qui expeditionem impenſius probavere, Iſidorus inquam Paceçhus, Hieronymus Seroſquequius, hic Bergarum, ille Goeſii Gubernator: Oſorius Vlloa vetus peditum ductor, Barberinus, Aranda, Guiraltus, atque alii omnino mille, ſeptingenti & quinquaginta, Hiſpani plerique, Belgæ non pauci, Italique, reliqui Germani, (præter foſſores fabroſque ferme ducentos) magnæ omnes animæ, vitamque gloriæ poſthabentes. Nec minus interea explorato Requeſenii conſilio Princeps Orangius, evocato ad ſe Boiſotto Zelandiæ præfecto: cohortes cum eo aliquas partim Duvelandiam, partim Ziriczæam, quæ loca bello petebantur, propere immiſit. Quin & circa Duvelandiam, qua parte procul ab anguſtiis freti præaltum eſt mare, juſſit navigia complura eouſque accedere, quoad poſſent trajicientes Regios tormentis ac miſſilibus invadere. Denique & illud excogitavit, qua ratione in ipſo æſtuario repentinum veluti caſtellum tranantibus opponeret. Namque aliquot onerarias naves militibus ac telis inſtructas, increſcente mari, ad ea impulit vada, per quæ Regiis tranſitum

1574.

Quantum, & quale fretum inter utramque Inſulam: Et quantæ molis illud pedibus tranſire. Offerunt tamen ſe certatim milites.

Seliguntur.

Numerus omnium.

Orangius contra parat milites & navigia;

& novum in aquis caſtellum.

1574. tum fore prævidebat, eo conſilio, ut mari abſcedente, ad eminentias terræ & tanquam ad ſyrtes impactæ certam interea tranſmittentibus inferrent & ab eo lignorum objectu moram, & ab armatis illic militibus cladem. Hiſce tamen delecti milites aut ignoratis, aut potius deliberato jam animo contemptis, quoniam appetere nunciabatur hora ſubſidentis freti, exuti armis, ac cetero veſtitu, contenti calceis, ac femoralibus, binas aut è collo, aut à ſummis haſtilibus, ne equis immadeſcerent, ſuſpendere manticas, nitrato alteram pulvere, alteram nautico pane caſeoque refertam: geſtantes præter gladium, multi haſtam, nonnulli oblongas ſecures, plerique ſclopum, alii ligonem, bipalium ve. Hoc ornatu, deducente reliquo exercitu, ad locum acceſſere, pleni palam quidem vocibus adhortantium, clam vero miſerantium devotam morti legionem. Et profecto in mortem ibant, quibus & præſens ab immiti elemento periculum erat: &, ſi mare pepercisſet, expoſiti ſupererant hoſtium telis, quorum per mediam claſſem nullo alio quam corporum vallo munitis penetrandum erat: & utroque demum diſcrimine perfunctis, ultima reſtabat cum inſulæ præſidiariis è tuto riparum atque aggerum expectantibus, iniqua plane dimicatio, quam niſi ſubito conficerent, intumeſcente interea mari, in hoſtis ſedentis ridentiſque conſpectu abſorberentur. Vt hæc ſane tranſmiſſio non modo committi cum celebri olim Cæſarianorum militum trajectione queat: cum illi ex aqua capite ſolo extantes, eo impetu tranſiere Thameſim, ut hoſtes vim legionum equitumque non ſuſtinentes, ripas deſererent, ac ſe fugæ mandarent: ſed tanto horum virtus, Cæſarianorum fortitudini præhabenda videtur, quanto Hiſpani pauciores, nec ullo equitum comitatu nixi, nec liberum amnem, ſed inſeſſum hoſtibus Oceanum aggrediebantur: quanto, ſi forte adverſa contingeret pugna, minori ſpe ibant recedendi per irremea-

[Margin notes: miro & audaci conſilio. — Non terrentur Regii. — Eorum veſtitus, — *Alabardæ*, & arma. — Accingunt ſe operi diſcriminum & mortis pleno. — *Cæſ. Lib. 5 bel. Gal.* Hujus cum Cæſariana tranſmiſſione comparatio,]

1575.

meabilem niſi remis viam: aque adeo quanto certius, cum à fronte hoſtis, à tergo hoſte truculentius urgeret mare; ſi non illico vincerent, vincebantur. Et jam magnanima legio ſubſidente mari, ſub mediam noctem, iter ingreditur. Ducebat primum agmen animi magnitudine par agmini ſuo, Ioannes Oſorius Vlloa: ultimum Gabriël Peralta Marchionis Falceſii frater, ingenio ac manu promptus, illud mille ac ducentis; hoc quingentis militibus conſtabat; foſſores, cum ſclopetariorum centuria, medii inter agmen utrumque claudebantur. Et quoniam monſtrati ſub aquis fuerant à vadorum ſcitis, inter valles voragineſque, colles aliqui ac tumuli, quorum dorſo plures pariter inſiſtere haud poterant: idcirco bini ternive procedebant incredibili audacia per aquam pectore tenus enitentes. Stabat in littore Requeſenius, juxtaque Sacerdos propitium vadentibus Numen, ac præſentem opem à cæleſtis militiæ Principe, cujus diem nox illa excipiebat, indeſinenter implorans. Nec fruſtra. Cæcam enim intempeſtamque noctem accenſæ per aëra trabes, rutilanteſque tractim faces, quæque alia oſtenta conflagrantis cæli, præter omnium opinionem repente colluſtrarunt. Quin etiam viſa ſimul flamma inſtar coronæ in Requeſenium inclinantis, attraxit avide ad ſeſe militum oculos talium ignaros, ſpeque non dubii ſucceſſus erexit. Qua opportunitate Oſorius arrepta, converſus ad ſuos: *Ecquid videtis, Commilitones, exire manipulatim nobiſcum in expeditionem militiam cæli, conſociare nobiſcum arma, præmonſtrare in hoſtem viam, ſignare minaciter ultionem? Equidem antequam huc deſcenderem, reputata animo periculi magnitudine, Deum anxius adoravi, popoſcique (fateor) non tam victoriam; quam honeſtam & non inultam mortem. Nunc vero plenus animi, vota ipſe mea corrigo, extendoque: nec quidquam impervium nobis aut inſuperabile jam duco. Magnum ſit licet, quod audemus, Socii, quodque vix credi poterit, homines audere potuiſſe: in-*

Deſcendunt in aquas Regii, primum agmen Vlloæ, ultimum Peraltæ, medium foſſorum.

Ordo incedendum.

Requeſenius in littore, *Michaël Hernandes è Societate IESV* & ſacerdos cum bonis precibus.

Hiſt. in h. Eccl. Thua. L. 60. Met. L. 5. Meurſ. in Orang. L. 10. M. Hernandes retulit de corona.

Proſpera cæli oſtenta. Ex quibus occaſio Vlloæ animandi ſuos;

1.5 7 5. *traſſe pedibus mare firmis etiam navigiis inſidum, nec alio quam corporum remigio ad hoſtium inſulas importaſſe bellum: aut non jam temerarium inconſultumque judicabimus, ſi non ſe quiſque ac vires ſuas æſtimet, nec præſens ab increſcente mari aut dehiſcente periculum metiatur, ſed erectis in cælum oculis, numeret auxiliares inde copias, ac volitantia belli ſocialis ſigna: videat diſpoſitos cælo ignes, quos in hoſtem ejaculatos marini fluctus haud extinguant. Vicimus, Socii, dum non cæli minus intereſt, quam noſtra viciſſe. Cordi eſt Deo noſter hic labor: tantoque Auſpice de Duce ipſi nobiſcum victoriam ferimus, cauſamque victoriæ.* Enimvero alacres ad ea milites, quibus eadem perſuaſio cæleſtis auxilii mentes invaſerat, inſolito aſpectu, ac prope invitamento Superum animati, dum, cælo faces præferente, ſequi tuto licebat viarum duces; Duvelandiam verſus, quam maxima celeritate, ne mare excreſceret, properabant. Sed quæ feſtinatio eſſe poterat, duobus propemodum hominum millibus per eas anguſtias gradientibus, quæ quaternis raro paterent? Nec parum avocamenti afferebant apparentes jam ex adverſo mari hoſtium naves: quæ licet procul, atque adeo incertis ictibus jacularentur, exilientes tamen ab eis audaciſſimi nautarum, per nota ſibi vada cum Regiis congrediebantur, novum inſanumque miſcentes pugnæ genus: dum utrique per undas ſemiconſpicui nunc eminus ſclopis per aquas ſcintillantibus impetebant ſeſe: nunc cominus haſtis & contis è veſtigio eminentioris ſoli ſe certatim proturbabant, reſupinabantque in proximos hiatus, voragineſque. Sed illa longe gravior inevitabiliſque pernicies à tranſverſis, & hærentibus vado navigiis: quorum cum milite ſclopis atque uncis infeſto dum alii ex Regiis raptim congrediuntur, alii interim prætereunt; profecto nonniſi cum magna agminum mora, nec ſine congredientium clade ſuperari hoſtiles hoſce ſcopulos, atrocemque tempeſtatem neceſſe fuit. Quamobrem æſtuante atque

Et animati milites feſtiuant.

Sed retardant eos anguſtiæ viarum: & è navibus proſilientes hoſtes;

& hærentia vado navigia.

que inſurgente jam freto, ultimum Peraltæ agmen parum viæ progreſſum, aqua collo tenus inundante, reverti coactum eſt: &,qui medio inerant,foſſores; additusque foſſoribus Belgarum militum manipulus, dum deſperato reditu porro pergunt, primoſque aſſequi connituntur,partim pelago hauſti,partim ab iis, quas dicebam navibus iter inſidentibus, imo ab ipſa hoſtium claſſe per auctum jam mare propius facta, adeo ſecura obnoxiaque cæde interempti, ut interfectores ipſos quaſi commortali naturæ conditione commotos miſeratio caperet aliqua tam infeliciter ac projecte morientium. Exaudiebanturque increpantium voces: *Quo miſeri contenderent? Quorſum improtecta inſane corpora vulneribus objicerent? Aut quis furor, quæve merces locare animas Hiſpano, ut velut aquatici canes per undas immiſſi hoſtibus ludos facerent?* Sic illi & feriebant, & miſerebantur. Superfuere ex hac media ducentorum & quinquaginta hominum acie, tantummodo novem. Ex aliis primo in agmine deſideratis (fuere duodecim aut tredecim) Iſidorus Pacechus memorabili exitu finivit. Namque in pectore trajectus pila, dum cadit, ad eumque accurrunt, qui circa aderant, milites Centurionem ſuum humeris ſublaturi; collecto utcunque ſpiritu, *Ite*, inquit, *Commilitones, ite: neque dum mei unius, qui jam vixi, cura vos angit, ſociorum veſtrorum iter intempeſtivis in me officiis interturbate. Ego fortiter audendo morior non indecore, nec vero infeliciter vos, uti ſpero precorque, vincendo facietis.* Sic viro forti, deficiente vita, tantum abundabat animi, ut etiam moriens alios animaret. Profecto non ego veterâ ſic extulerim, noſtrorum incurioſus, ut hunc Petrejo illi Centurioni Cæſariano facile poſthabeam: qui in Gergovienſi oppugnatione acceptis vulneribus proſtratus, repudiato manipularium ſuorum auxilio, *Fruſtra eos conari* dixit, *opem ferre illius vitæ, quem jam ſanguis vireſque deficerent. Irent potius ad ſuos, ſeque incolumes reliquæ legioni, dum licebat*,

1575. Ultimum agmen cogitur reverti. Medium agmen foſſorum partim obruitur, partim cæditur ab hoſte.

in hunc modum increpante.

Numerus pereuntium.

Pacechi virtus.

Ejus ſupremæ voces.

Ejuſdem cum Cæſariano Centurione comparatio. (a) Lib. 7 Bel. Gal.

1575. *bat, adjungerent.* Nam ut ſimilis fuerit in utroque vitæ contemptus, par cura publicæ ſalutis, eædem in extremo ſpiritu voces; Hiſpanus certe, quam Romanus grandius quid agebat, dum hic ab urbis oppugnatione rejectis effugium commonſtrabat, ille cum Oceano luctantibus expugnationem Provinciæ ſuadebat. At vero c[um] reliquo agmine Oſorius nulla jactura perterritus, illuceſcente die Duvelandiam demum tenuit. Ibi propere ordinata, eo videlicet animo quem ſuperata pericula faciebant, aggreſſione; cum ſocios ad victoriam paucis animaſſet. (quid enim difficile erat perſuadere iis, quibus & mori perſuaſum fuerat,) ſignum procurrendi in aggerem extemplo dedit: conſertaque illico pugna cum hoſte admiratione audaciæ jam capto, licet is integer, atque ex vallo, Regii vero feſſi, ac reciprocantibus undis inſtabiles dimicarent, incredibili tamen fortitudine, quam acuebat ipſa ſpei deſperatio. (quippe reditu aquis intercluſo, & hoſtium navibus obſeſſo) non repulere modo illos ex aggere, fugaruntque; ſed cæſo inter primos ipſos Carolo Boiſotto Zelandiæ Præfecto, atque inde conſternatis ad Ducis caſum reliquis, tota ſtatim inſula potiti ſunt. Vſque adeo NVLLVM eſt telum ad vincendum potentius neceſſitate vincendi. Id autem ubi proſpexit: quæ in propinquo excubabat, hoſtium claſſis, Scaldiæ timens, quam ſciebat ab hoſte tot laboribus peti, in eamque inſulam ex Duvelandia trajectionem multo breviorem eſſe, continuo verſis illuc navibus, liberum reliquit iter iis, qui in Philippolandia ſubſtiterant Ducibus, Avilæ, Mondragonio, Peraltæ, ceteroque exercitui, ut in Duvelandiam propere adnavigarent. Quo appulſis, ac magna ſocios tamquam vitæ redditos gratulatione complexis, prima in ſaucios impenſa eſt cura, qui præſertim ex Nobilitate permulti numerabantur. Hi poſtquam navigiis & curribus impoſiti, ex Vitellii præſcripto tranſmiſſi ſunt

Pacecbus, Peritur. Primum agmen Duvelandiam appellit.

Pugnat.

Vincit.

Claſſis hoſtium in Scaldiam auxilium transfert.

Victorum gratulatio.

Et ſauciorum cura.

ſunt Amſtelodamum: tum vero ad reliquum maris tranſnatandum, in locum ſupplementumque ſauciorum cæſorumque, certatim alii, majore quam umquam alacritate, quia priora ſucceſſerant, obtulere ſeſe. Ac Mondragonio Goeſianæ trajectionis olim duce, in aquis præeunte, ſuperatis, eadem obſtinatione ferociaque, voraginibus ac vadis; Scaldiam, præcipuam Zelandiæ inſulam, in hoſtium conſpectu admirantium, ac Monſtra illos marina compellantium, pervenere. Rejectiſque in Inſulæ ingreſſu, dubio aliquamdiu marte, præſidiariis: ac munitionibus aliquot eodem impetu expugnatis: amiſſo interea Gabriele Peralta, animi nimio, fortiuſque quam cautius in hoſtem invecto; hæſere paulum apud Bommenæam, ſitu ac defenſoribus validam, qua demum ſubacta Ziriczæam, urbem inſulæ principem ac belli caput, conjunctis omnium copiis contendunt. Cujus ab acceſſu (namque urbs & ab loci natura, & ab recente ſubſidio è navibus expoſito munitiſſima erat) ſæpius repulſi, ex Vitellii conſilio, ac Requeſenii juſſu, qui jam advenerant, obſidione illam quam arctiſſime cingunt: ferreamque immenſi operis catenam, ne quis pateret auxiliariis onerariis in urbem acceſſus, ad portus oſtium circumducunt. Ac poſt graviſſima hiemis incommoda, ſæpe etiam apertis ab hoſte fluminum emiſſariis pæne in caſtris obruti: tandem rejecto, qui capta Crimponia munitione, victor ab Hollandia huc advolarat Orangio: ac refecta immanioribus circulis catena, quam hoſtium naves proris ad carinam uſque ferratis perfregerant, ipſo ſubmerſo Ludovico Boiſotto, ejus expeditionis ac maris Præfecto, Ziriczæam nono poſt menſe, fame prius domitam, ac Mondragonio deditam ſubegerunt, quæſtu gloriæ majori, quam prædæ.

1575.

1572. Nova Regiorum tranſmiſſio in Scaldiam. Pugna cum Scaldianis.

Mors Peraltæ.

Regii magnam inſulæ partem expugnant. Ziriczæam obſident.

Crimpen.

Denique capiunt. 2 *Febr.*

Et Requeſenium quidem, atque Vitellium, qui eam tantopere victoriam expetierant, paulo ante mors abſtulerat. Vitellius dum in Scaldia, obſidioni perintentus huc atque illuc recens

CHIAPINI Vitellii mors. 1 *Iul.*

1575. adhuc à morbo geſtatur ſella, forte (an dolo?) everſa, ex aggere decidens, eoque caſu, ut erat ætate corporeque gravis, repente exanimatus, in caſtra primum, mox invaleſcente morbo, in proximam delatus eſt arcem: ubi animæ ſanitate, quæ ſola ſupererat, Chriſtiano ritu procurata, anno ætatis ſuæ ſexto & quinquageſimo deceſſit, haud ita magna in exercitu mœſtitia: pertæſus quippe miles diuturnam prægravemque obſidionem, Vitellium auctorem averſabatur. circumlatum tamen in caſtris cadaver ejus, ac militari pompa defletum eſt. Majori luctu, ut jacturæ propior, Requeſenius excepto Antverpiæ cadaveri juſta perſolvit. Sed omnes vicir Antverpienſis Senatus populuſque, funere publica pecunia decreto, perque virtutum ejus præconia celebrato, tam procul ab adulatione, quam à neceſſitate. Poſtremo deportatum cadaver in patriam, peractis quam magnificentiſſime parentalibus, in gentilitium Franciſcani templi ſacellum intulere populares ſui. Natus eſt Chiapinius Vitellius Tipherni in Vmbria, parentibus Nicolao Vitellio, & Gentilina à Staffa Peruſina, in militari plane domo; quippe cui & armatam ſclopis majoribus equitum turmam, & edoctam in cochleæ morem decurrere peditum phalangem, bellica debet Italiæ diſciplina. Et ille quidem quantum martialis animi traheret à Majoribus ſuis, primum ejus ſpecimen oſtendit adverſus Hariadenum Othomanicæ claſſis Præfectum, maritimam Senenſium oram rapinis ac cædibus evaſtantem. In eum enim propere immiſſus à Coſmo Florentinorum Duce Vitellius equitum Præfectus, Orbatellum oppidum, cui ſuperbus incenſo Herculis portu Hariadenus imminebat, non modo, deſperata ab aliis defenſione, defendit ipſe; ſed toto barbaros littore propulſos ad mare, Etruriam deſerere coëgit. Acclamatuſque propterea ab ejus oræ accolis, Etruriæ liberator, Florentiæ militari exceptus eſt plauſu; datumque ei ab Duce, ut quadriga, quam primam

Cur ea miles non multum indoluit.

At multum Requeſenius.

Plurimum Antverpiæ, funere publica pecunia procurato.

Cadaver in patriam relatum.

1520. *Città di Caſtello.* *Nicolaus Secundus.*

Majores ejus à *Camillo Vitellio, a Vitellio Nicolai primi filio.* *Hariadenus Barbaroſſa Rex Algerii.*

Primum Vitellii militare facinus;

ex quo liberator Etruriæ acclamatur: *Adverſus Strozzianos, & Gallos.* 1554.

fol. 410.

CHIAPINVS VITELLIVS, *Cetonæ Marchio, Generalis Caſtrorum Præfectus.*

BIBLIOTECA NAZ. VITT. E. III N.

Florentiæ viſam perhibent, per urbem tamquam in triumpho veheretur. Quibus ille initiis honoribuſque parem deinde ſe præſtitit Etruſcis in bellis, modo peditum modo equitum tribunus: modo Hiſpanarum ſimul ac Germanarum legionum ductor. In expugnatione præſertim Herculis portus, oppidique munitione. Quam poſtremam victoriam, hoc eſt Senenſis acceſſionis ſtabilimentum, ſicut virtuti potiſſimum Vitellii acceptam retulit Coſmus, ita illum magnanimus munificuſque Princeps donatum Cetona, agri Senenſis oppido, Marchionem dixit: ac paucis poſt annis inſtituta equitum militia divo Stephano Pontifici ſacra, cujus nempe die eam victoriam reportaverat; inter primos Vitellium, & quidem magnum Ordinis Commendatorem ſupremus ipſe militiæ Magiſter adlegit. Inde inclareſcere viri virtus, expetique magnis propoſitis præmiis cœpit: adeo ut Dux Albanus in Paulum Quartum moturus, Vitellio obtulerit equitatus univerſi præfecturam, ab eo tamen non admiſſam: quod diceret, obſtrinxiſſe ſe voto jam tum concepto, cum primum militiæ nomen dedit, *Numquam ſe arma adverſus Sedem Apoſtolicam induturum.* At reverſus è Miletenſi bello, quo eum defendendæ Inſulæ Philippus Secundus Hiſpaniæ Rex immiſerat duum millium quingentorumque militum honorariorum Ducem; ejuſdem Regis invitatu, Albano in Belgium proficiſcenti Caſtrorum Præfectus additus eſt: eo ſucceſſu, ut in Belgico Regis exercitu, in eo Martis campo, ineundis expediendiſque ſive in caſtris, ſive inter arma, conſiliis, præſtantior Vitellio nullus eſſet. Et vero mirum fuit, hominem obeſitate prætumidum, ea valuiſſe non modo vi mentis, ſed etiam corporis expedite ſeſe inflectentis agilitate: ut in prœliis, ad Ducis prudentiam, non magnopere in illo deſiderares bellatoris dexteritatem. Quod enim ſub mediam ferme ætatem increſcente adeo mole, ut faſcia è collo demiſſa ſuſtinendus venter eſſet immodice projectus,

1575.

& primus quadriga Florentiam invehitur.

Belli munia per eum adminiſtrata.

1556, 1561.

Honores ei à Coſmo habiti.

Præclarum ejus votum.

Caſtrorum Præfectus ab Albano in Belgium ducitur.

Vis animi ejus & agilitas corporis in ſumma obeſitate.

1575. *haec quo modo quaumque coërcuit,* jectus, videret tardiorem quotidie reddi ſe ad belli munia; homo ad militiam cuncta referens, vino ſua ſibi ſponte interdicto, acetum exinde bibere ad vitæ uſque finem perſeveravit: effecitque, ut detumeſcente abdomine, defluenteque ventris pelle, qua ipſe ſe thoracis inſtar involvebat; octoginta ſeptem librarum decreviſſe pondo compertus ſit. Sed quantum is Italicæ militiæ gloriam auxit apud Belgas, tantum apud eoſdem Italico nomini famam pudicitiæ ac pietatis imminuit.

Quid in eo culpatum.

REQVESENII *elogium. ex Annal. Arag. Hier. Zunitæ, & aliunde. 1440. Iſchia. Majores ejus. Bernardus Galcerani frater.*

Vitellii funus, paucis interjectis diebus excipit Ludovici Requeſenii mors: viri, in quem & paterna Zunicæ domus, & materna Requeſeniæ decora confluxere. Nam à Ioanne Zunica patre, magno equitum S. Iacobi Caſtellanæ Provinciæ Commendatore, idem equeſtre munus: à matre vero Stephania Requeſenia Dominatum ac nomen accepit. Vnica hæc erat Requeſeniæ familiæ, quæ Catalauniæ quidem ſedem fixit: alteram enim, quam ex eodem ſtipite Bernardus Requeſenius in Siciliam tranſtulit, cum eo Prorex venit, Antonii Requeſenii Pantellariæ Principis domus priſco adhuc ſplendore conſervat. A matre autem Ludovicus non magis gentile nomen, quam maritimi hauſit belli peritiam, Requeſeniæ gentis dotem. Quippe ejus proavus Galceranus Requeſenius Catalauniæ Gubernator, Ænarium bellum Præfectus claſſis Ferdinandi Regis, victis mari Torelliis Inſulæ Dominis, plane confecit. Et Galceranus alter prioris filius, Triventi & Avellini Comes, ejuſque frater Berlinguerius, ille Neapolitano in Regno, hic in Siculo, Regiæ claſſis Præfecti ſucceſſit patris oneri gloriæque. Et Berlingueri filius Ludovicus, paternæ quoque præfecturæ ac virtutis hæres, Araiſii Solimani claſſem apud Pantellariam profligavit: vexillis, quæ Araiſius ex Pontificia Iulii II triremi victor abſtulerat, ad Leonem Decimum remiſſis. Quibus inter alia imbutus exemplis is, quo de loquimur, Ludovicus Reque-

1430. *bello præſertim maritimo clari.*

Eadem ejus militia.

1576.

Requeſenius, creato maris Præfecto Ioanne Auſtriaco, delectus eſt à Rege, qui adoleſcentem Vicarii nomine moderaretur. Mox ejuſdem deſignatione Regis, in Granatenſi bello partes ſuſcepit defendendi maritimas Hiſpaniæ oras adverſus Maurorum incurſiones, & Selimi Imperatoris auxilia, milite ab Italia deportato. Et in navali ad Echinadas prœlio, Ioanni Auſtiaco legatus à Philippo Rege datus eſt, tanta cum auctoritate, ut hujus ille conſilia imprimis audire ac ſequi juſſus ſit. Hæc quamvis impigre feliciterq; geſſerit inter arma Requeſenius, meliorem tamen in toga, & pacis artibus vulgo habitum non ignoro. Quam ei opinionem cum mite modeſtumque ingenium, tum graviſſima ab Rege munia legationeſque, & Inſubriæ præfectura, conciliaverant. Quamquam diſſenſiones aliquot inter ipſum, ſanctumque Carolum Mediolani Antiſtitem, nonnihil offecere illius nomini: credituſque non nemini propterea rem Belgicam infeliciter adminiſtraſſe, ac præpropera morte finiiſſe. Adduntque Requeſenium, in eo morbo ſollicite miſiſſe ad Carolum ut ab illo, quem virum Sanctum appellabat, ſalutari expiatione Crucis impertiretur. Quæ mihi non perinde comperta memoraſſe, non aſſeruiſſe, animus fuit. Illud paulo exploratius habeo, diſcedentem Mediolano in Belgicas Provincias Requeſenium nulla cum offenſo Antiſtite reconciliationis palam cura, (nam cum Eccleſia in gratiam redierat, ex Gregorii XIII diplomate) in itinere tactum religione allegaſſe è ſuo comitatu primarium hominem, qui à Cardinali Antiſtite pie ſubmiſſeque depoſceret præteritorum veniam. bonus Paſtor libentiſſime obtulit, deprecatoremque ſe pro eadem à Deo impetranda ultro ſpopondit. Ceterum non ego facile inter infelicia numeraverim Requeſenii adminiſtrationem, in qua ille ſæpius victor, & quæ omnibus retro victoriis admirabilior fuit, capta poſt memorabilem maris trajectionem Ziriczæa, ſeparatiſque inter ſe Hollandia Ze-

Marginal notes: 1569. 1571. — *Ant. Maria Gratia. de bel. Cypr. l. 4. & Thu. lib. 48 hiſt. Ann. 1564. Ann. 1573.* — Munera pacis. — Diſſenſiones inter ipſum & S. Carolum. *Carol. à Baſil. S. Petr. l. 3. c. 2. Ioann. Petr. Guſſian. Lib. 3. cap. 3.* — Veniam à S. Carolo abſens petit. — Non videtur infeliciter adminiſtraſſe Belgium.

1576.

landiaque, atque adeo faciliore utriuſque Provinciæ recuperatione Regiis partibus effecta, contractiores multo debilioreſque, quam offenderat, hoſtium vires ad extremum reliquit.

Quid illud in quo non parum peccavit. Plus tamen multo Hiſpani tot ſeditionibus.

Et hæc quidem tertia ſeditio occaſio mortis ejus fuit.

Vnum culpæ datum ei non negaverim: quod ad motus ſeditioſorum militum compeſcendos Belgarum populis arma conceſſerit, ægre in poſterum deponenda. Sed Requeſenii ſucceſſibus nulli obſuere magis quam milites ſui: qui ſtipendia importunius quam iniquius expoſcentes, intra biennium ter aut quater ſeditione renovata, & victorias ipſi ſuas corrupere, & Requeſenii fato attulere cauſam. Etenim Regium equitatum ob dilata ſine fine ſtipendia in Brabantia tumultuantem, cum Requeſenius, qui Ziriczæam obſidebat, trepidus inaudiſſet; veritus, ne aliquot peditum cohortibus idem attentantibus magnorum motuum principium id eſſet, dum eo protinus contendit, altero quam Bruxellas attigit die, ſpe omni vitæ deſtitutus eſt. Ac propere, ne detrimenti aliquid Provincia pateretur, Philippum Comitem Barlamontium & Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, hunc armorum Ducem, illum Belgii Gubernatorem dixit: juſſitque legitimas ejus rei tabulas confici, atque ad ſe referri. Sed relatas quoniam antequàm legerentur ſignarenturque, Requeſenius vita exceſſit, nulla eſt habita illarum ratio: manſitque, pro gentis more, penes primarium Senatum, cui à Statu nomen, Belgicæ adminiſtrationis ſumma, quoad Regi videretur. Et Rex aliquamdiu dubitavit, an eam confirmaret regiminis formam. Etenim Gregorius XIII, quem inter & Philippum Regem convenerat captivæ Scotorum Reginæ opem ferre, deſignaturus expeditionis Ducem (Pontificis enim, non Regis nomine ſuſcipiebatur expedio; ne videlicet æmuli Hiſpanæ magnitudinis irritarentur) nominaverat Ioannem Auſtriacum, maritimis clarum victoriis Imperatorem. Ideoq; Regem hortabatur per Ormanettum Internuncium, ut in Belgium Gubernatore

Moribundus Gubernatorem nominat & armorum Ducem.

Ex relat. Chriſt. Aſſonvilii. 5 Ma i. ann. ætat. ſuæ 50.

Sed non confectis plane tabulis,

Imperii ſumma manſit apud Concilium ſtatus.

Rex dubitat de ea forma regiminis.

Et Pontifex proponebat Ioan. Auſtr.

Maria Scotorum Regina.

Nicolaus Ormanett. Epiſcopus Patavinus.

PETRVS ERNESTVS, *Comes Mans-*
feldius, Lucemburgi Gubernator, Generalis
Caſtrorum Præfectus, expeditionis Gallicæ Dux.

BIBLIOTECA

1576.

tore vacuum, fratrem immitteret: qui & Belgarum populis ob Caroli patris memoriam perquam carus foret,& inde in Angliam cum claſſe trajicere,feliciterque, ſiquis alius, rem gerere procul dubio poſſet. Qui eidem auctor erat, ut Regina, (ſi annuente Deo vindicaretur in libertatem) deſponderetur Ioanni conjux cum dotali Angliæ regno: ad cujus aggreſſionem honeſtior inde titulus armis Auſtriacis adderetur. Neque Rex abnuebat, (immo licet expeditionem magis, quam Ducem probaret) in Belgium jam tum decrevit Auſtriacum, ſpopondítque Nuncio ſe miſſurum. Tamen non ab re putavit, dilata paulum miſſione,Belgis interea Belgium remittere, permotus videlicet oratione Ioachimi Opperii hominis Belgæ, rerumque in Hiſpania Belgicarum à ſecretis: qui apud Regem diſſeruerat, Haud dubie Belgarum Proceres traditam ſibi Rempublicam curaturos attentius: quamque toties exquiſierant à Rege, facturos jam ipſos per ſeſe malo medicinam, ſimulque Regem oſtenſa ea ſecuritate, Provinciarum animos ſibi in poſterum devincturum: præſertim quod Senatorum præcipuos, Ducem Areſchotum, Comites Mansfeldium ac Barlamontium,ipſumque Senatus Præſidem Viglium Zuichemum, Religioni, ſibique Rex addictos non ignoraret. Sed ea plurium gubernatio (ut nihil interim prudentiam Regis ab eventu accuſem) importuna tunc erat: & TVRBATIS maxime rebus præſentiſſimum remedium ab unius imperio peti ſolet. Certe hanc Principis indulgentiam plus obfuiſſe Belgio, quam ejuſdem ſeveritatem, ſecuta inde Provinciarum pernicies brevi aperuit.

Has ob cauſas.

Rex tamen Belgico Senatui adminiſtrationem permittit,

permotus hiſce rationibus Opperii,

Conſilium intempeſtivum, & Belgio infelix.

Etenim populus ab Hiſpano Rectore liber, novam in ejuſdem Senatoribus perſonam nondum agnoſcebat: aut potius diviſam in multos diminutamque potentiam non magnopere formidabat. Et Nobilitas imperium ſuorum, uti parium, contemptim habebat, eorum mandatis plerumque diſcordibus facile eluſis. Diſcordiam

INTESTINVM Belgarum bellum, ab exigua Senatorum auctoritate:

1576.

ab eorumdem diſcordia.

Deputati Provinciarum.

cordiam alebant Senatorum aliqui Hiſpanis offenſi, atque ultionem meditantes: in primiſque Brabantiæ atque Hannoniæ Delegati, quos Requeſenius Bruxellas nuper evocaverat. Hi enim, ut erant occultis Orangii artibus delecti, pro ea quam habebant à Provinciis auctoritate, Senatum impotentius diſtrahebant. *Ac licet utraque pars nomen & cauſam Regis obtenderet, adeo tamen ſtudiis conſiliiſque in diverſa tendebant, ut jam aliqui eorum Hiſpanienſes, alii vulgari nomine Patriotæ dicerentur. Vtque patriæ vocabulum apud populum libertatis imagine falſum fallentemque magnifice jactabatur, dubitandum non erat, quin Belgarum plerique, ſi armis ageretur, in hanc denique partem diſceſſuri eſſent. Nec diu defuit quæ malum maturavit occaſio. Capta poſt Requeſenii mortem Ziriczæa, Germanis Hiſpaniſque ſtipendia certatim expoſcentibus, (namque ea Inſula pecuniæ parum corradebatur) viſum eſt ſupremo, quem dicebam, Senatui, ad Provincias externæ militiæ onere levandas, perſoluta pecunia, dimittere Germanicam legionem Annibalis Comitis Altempſii: quod hunc inter & Antverpiæ Gubernatorem Federicum Perenottum Campinii Dominum, exortas ſuper urbis præſidio ſimultates, verendum eſſet, ne publica pernicies ſequeretur. At milites Hiſpani, qui Tribuno Mondragonio Ziriczæam obtinebant, ubi præteriri ſe, ſibique promiſſa multorum menſium æra in alios ſpargi animadvertunt, rem longe aliter (nec falſo, ut aliqui affirmant) interpretati, quaſi odio nationis id fieret, turbarumque inde neceſſitas imponeretur; primum Mondragonio, ni ſuorum cauſæ proſpiciat, interminantur: mox auditis Altempſii querelis qui Bruxellis in Senatu palam teſtatus eſſet, dimitti ſe nullo urbis Antverpiæ periculo, nulla ſuorum importunitate pecuniam efflagitantium, quos ſemeſtri adhuc ſpatio ſuſtentari à ſe poſſe pollicebatur, ſed ſolo Campinii aſtu odioque, qui excluſa militia Regi fida,

à ſeditione Hiſpanorum. quæ fuit quarta Occaſio ſtipendia Germanis oblata, non Hiſpanis;

Ex relat. Chriſt. Aſſonvillii. Qui injuriam agnoſcunt. Mar. Delr. Lib. 5. Turb. Belg. & alii.

confirmati ex Altempſii querelis.

coque

eoque debilitatis Hiſpanorum partibus, traditurum ſe urbem Orangio ſperaret. enimvero & publico periculo ſolliciti, & privata jactura tanto ferocius irritati, quanto ob exantlatos inauditæ fortitudinis in maris trajectu labores æquiora depoſcebant; intentatis in Centuriones manibus, ipſi Ducem ſibi pro Mondragonio conſtituunt: præſertim exemplo equitum moti, acceſſuque partis Valdeſianæ legionis aucti. Inde Bruxellas ad Senatum litteras mittunt, pecuniam minaciter orantes. Neque Senatus abnuebat. quippe magna ejus parte Regi addicta. Sed Hannoniæ Brabantiæque Delegati, uti ajebam, Orangio jam pridem empti, publico Provinciarum nomine intercedebant, ærarii difficultatem obtendentes. Dumque Senatores partim illorum denunciationibus deterriti, partim conſultationibus impliciti ſtipendia differunt; Hiſpani minas contemni ſuas rati, raptis illico ſignis in Brabantiam furioſe conclamant, relictaque paucis Wallonibus Ziriczæa, relicta univerſa Scaldia Duvelandiaque, quas modo Inſulas tanta nominis Hiſpani gloria ſubegerant; nullo ſatis certo conſilio hac atque illac minitabundi per Brabantiam diſcurrunt: trepidis circa oppidis, ſuſpenſiſque in quam videlicet partem ea tempeſtas incumberet. Donec rejectis primum conditionibus, quas prope Aſcam obviam factus attulerat, Senatus nomine, Comes Mansfeldius; ac deinde Iuliano Romero, ab Hiſpanis miſſo ob eamdem cauſam, ne audito quidem: Franciſco autem Monteſdocha, concuſſis ferociter armis, & ſcloporum minis abſiſtere juſſo; Aloſtum Flandriæ urbem Bruxellis haud procul ſitam inopinato intercipiunt. Regio illius miniſtro, qui ſollicite occurrerat, ante portam è furca ſuſpenſo: palam teſtati, Aloſtum pignoris loco à ſe teneri, dum ſtipendia ſolverentur. Id vero ſimul ac Bruxellas perlatum eſt, addita, ſed falſo, civitatis depopulatione ac cæde civium; tantus Bruxellenſium animos furor inceſſit, ut Hiſpa-

1576.

Inde in ſeditionem verſi

debitam pecuniam à Senatu flagitant.

ſed ſtipendiis aſtu dilatis,

In Brabantiam hoſtiliter contendunt.

Oblatas conditiones rejiciunt,

Aloſtum vi capiunt. 25 *Iul.*

Tumultus Bruxellis.

1576.

Scribaur Roda nominat Ica. Harr. in An. Belg.

Hiſpani Senatoris famulus interficitur.

Milites Hiſpani à Senatu hoſtes pronunciantur.

Arma in eos permittuntur.

Hiſpanos ad necem tota urbe conquirentes, obvium forte famulum Hieronymi Rodæ Hiſpani Senatoris ante alios Belgis inviſi, quod & Requeſenio Gubernatori pleraque adminiſtraverat., & Regias tunc partes intrepide ſuſtinebat in Senatu, mulctato fœde corpore contrucidaverint, Rodam ipſum aggreſſuri, Alphonſumque Vargam, & Iulianum Romerum, ni ſe protinus in Curiam, admonente periculo, ſubduxiſſent. Quin etiam auditis Hiſpanorum minis, qui ex Aloſto Bruxellas invaſuros ſeſe affirmabant; niſi pecunia penderetur, publico Senatus decreto (neque enim aliter ſedari poſſe multitudinem aſſeverabant) rebelles hoſteſque Regis ac patriæ, Hiſpani, qui Aloſtum obtinebant, milites renunciantur: & arma Bruxellenſi populo ad urbis tutelam permittuntur. Quo exemplo complures Brabantiæ Flandriæque civitates, quod eadem timere ſe dicerent ab Wallonibus ac Germanis, præſidiariis ſuis; pari Senatus indulgentia, & Delegatorum inſtinctu, induere arma. Hoc autem Hiſpani per Belgium Duces veriti ne contra nationem univerſam conſpiratio Provinciarum foret, dum ipſi quoque intentius militiam procurant, ſuſpecti ſimul ac ſuſpectantes, augent invicem odiorum cauſas: ac dum mutuo metu hoſtes ſeſe eſſe ſuſpicantur; hoſtes fiunt.

Avilæ querela adverſus Senatum,

Et Senatus adverſus Avilam.

Edictum Senatus contra Aloſtanos.

Ex relat. Chriſt. Aſſonvillii.

Auxilium Avilæ pro Aloſtanis.

Cum enim Sanctius Avila, qui militari ſcientia, & Antverpiæ arcis præfectura ante alios erat, compoſitis ad Senatum litteris aliquanto acrius queſtus eſſet, armari civitates, ac turbas ſub remedii nomine foveri: cumque paria à Senatu reſponderentur de auctis ab Avila, Senatu inconſulto, præſidiis: ideoque, ut ea Hiſpani dimitterent, Avila admoneretur; in apertum brevi diſſidium erupere. Nam & à Senatu, novo edicto, Ne quis ope conſiliove ſeditioſos apud Aloſtum Hiſpanos adjuvaret, imperatum eſt, & ab Avila quamquam ſeditioſis irato, ne tamen illi circumvenirentur à Belgis, tormentario pulvere, ac tribus campeſtribus bombar-

bombardis adjuti ſunt. Verum opportune per eos dies, reverſus ab Hiſpania Carolus Croius, Marchio Havræus, Areſchoti Ducis frater, cum litteris Philippi Regis ad Senatum, quibus brevi affuturum ſpondebat Ioannem Auſtriacum Belgio præfectum; non parum civilis belli principia retardavit. præſertim cum, ne imputarentur ea ſibi, utraque pars ſtudioſe caveret. ideoque, miſſis extemplo nunciis, occupare novi Gubernatoris animum utrimque certatum eſt. Sed has velut inducias quoniam trahi à ſe longius haud poſſe, adverſus Provinciarum Delegatos, animadvertebant Senatores Regiarum partium; poſt Ioannem Baptiſtam à Boſco properare juſſum in Hiſpaniam, Maximilianum Raſſinghenium & Franciſcum Vaſſeurum ad Regem ſollicite allegant, conteſtantes: *Auctoritatem Senatus inferiorem eſſe populorum odio in Hiſpanos adeo gliſcente, nullus ut ferme ſit in opificum turba, nullus in agris colonus, coëmendis galeis aut ſclopis non intentus. Nec coërceri multitudinem à præſidiariis militibus, qui ſtipendiis deſtituti, ac prædarum ſpe illecti, oppida paſſim divexando, ac Belgium omne nimis perterrendo, turbas immenſum augeant. Ærario ne nummum quidem ſupereſſe ad ſtipendia. Accepiſſe ſe ab ejus Majeſtate, Marchionis Havræi manu, ſeptuaginta nummum aureorum millia: ſicut & paulo ante totidem acceperant. Sed hanc denique ſummam ab Hiſpania intra ſex menſes Belgio ſuppeditatam, vix unius menſis ſtipendio ſatis eſſe. Suſtentatam a ſe tamen utcumque Rempublicam ad eum diem Regis promiſſis, ac nuper oſtentato Auſtriaci Gubernatoris adventu. Qui ſi paulum cunctetur, erupturum haud dubie malum in publicam irrevocabilemque perniciem. Nimirum fluctuanti ac fatiſcenti Belgio hactenus ſubventum, dum uni rimæ alterive occurri potuit. Iam ſi pluribus in locis laxari pergat ac cedere; verendum, ne dehiſcenti navigio ſera ſit omnis Gubernatoris induſtria.* Hæc porro libera Senatorum denunciatio etſi Regem tunc quidem impulit, ut Ioannem Auſtriacum in Belgium citatis equis feſtinare juſſe-

1576. Civilis belli principium retardatur ab Havræo. in fine Aug.

2 Septemb.

Litteræ Senatus ad Regem. Vaſſeur. Morillon. Moriemſarti dom. Ex relat. (Ihre Aſſon.

Ioannem Auſtriacum in Belgium feſtinare Rex jubet.

1576. juſſerit; ea tamen celeritas ut, ſæpe ab Hiſpania, ſero utique parabatur, atque adeo non abſque rerum exitio publicarum. Siquidem MAGNO in morbo numquam certior imminet interitus, quam cum parce remedia, eaque non tempeſtive adhibentur: ſi præſertim externa non deſint, quæ corruptos à calore immodico humores eventilando, intus ignem acrius incendunt. Etenim Orangius, qui nihil oblatum ſibi fortunatius intelligebat ea Regiorum diſcordia Gubernatorum; vertebat ſe in omnem partem, crebriſque ab Hollandia litteris ac nunciis ad libertatis conſueta vocabula dominationis ipſe percupidus, Præfectos Provinciarum Senatoreſque ſollicitabat. Ferebaturque emiſſarios ſuos prætentaſſe Areſchoti Ducis animum, ut, quando in Senatu præ cæteris poſſet, (namque à Rege, cum in demandando Senatoribus Belgio, recenſitus eſſet primo Areſchotus loco, veluti Princeps Senatus habebatur) eam potentiam patriæ commodaret, pulcherrimumque Libertatis Belgii titulum opportune capeſſeret. Neque id difficile futurum volenti conſilia ſecum conſociare: cum quo certius ut vinculum intercederet, matrimoniis poſſe mutuis amicitiam firmari, ſi Orangii primogenito Burano Comiti, Areſchoti filia; hujuſque primogenito Cimacio Principi, filia Orangii deſponderetur. Adduntque ex eo tempore Areſchotum ab Hiſpanorum partibus abalienatum. Sed quidquid id fuerit, ſatis conſtat, Nobiles complures, Senatoreſque nonnullos dubio in Hiſpanos animo, recente Aloſtanenſium progreſſu commotos, (ceperant enim Likerchianam arcem Bruxellis haud longe ſitam) clam iniiſſe cum Orangio ſocietatem. Idque ſtatim patuit in Senatu, qui auditis Hiſpanorum novis propioribuſque minis, ſollicite cum Brabantiæ Hannoniæque Delegatis eſt coactus. Cum enim ſuaderent alii, tam crebras ſeditiones Hiſpanorum, ac poſtremas adverſus Regium Senatum minas, armis

Interim Orangius diſcordiis Regiorum utitur. Præfectos Provinciarum urget in Hiſpanos.

Areſchotum allicit.

Mart. Delr. l. Turb. Belg.

Senatus de Aloſtanis. Aliqui ſentiunt, armis compeſcendos:

armis aliquomodo compeſcendas: alii contra differerent, debita potius pecunia mitigandas, prædicerentque, arma ſuſcipi in eos, qui caro pellem venderent: neque paſſuros Hiſpanorum Duces, qui pleriſque arcium potiebantur, ea conſpiratione affigi populares ſuos, ſeque & Regem præcipuo veteranarum legionum robore nudari: imo Regem indigne laturum, ſe inſcio bellum geri adverſus militiam ſuam. Enimvero incredibile dictu eſt, quo Delegatorum Senatorumque nonnullorum ſtomacho, ac pæne conviciis, horum ſententia rejecta ſit: Quin etiam eadem ex Senatu ad Bruxellenſem plebem callide evulgata, quaſi Senatores aliqui, fœdere cum Hiſpanis inito, deditionem urbis agitarent; eo omnes furore ad arma conclamarunt; ut protinus creari Bruxellarum Gubernatorem, Gulielmum Hornanum Heſii Dominum, juvenem nomini Hiſpano apprime infenſum, juſque illi armorum illico tribui poſtulaverint. Atque is per ſpeciem placandæ multitudinis, re vera partes ſuas firmaturus, jubet Glimæum Brabantiæ Wallonicæ Præfectum, cum militum cohorte improviſo Curiam ingredi, fractiſque aulæ foribus, Comites Mansfeldium ac Barlamontium, Viglium Præſidem, Joannem Baptiſtam Boiſchot, Chriſtophorum Aſſonvillium, Aloyſium Delrium, alioſque nonnullos Senatores, Hiſpanienſes vulgó appellatos, ex Senatu ipſo abripi, certaque domo cuſtodiri: ne pernicioſa, uti ajebant, conſilia contra publicam quietem inita promoverent. Quo facinore non magis in primarios viros, quam in Senatum ipſum, adeoque in Principem, cujus perſonam ille ordo ſuſtinebat, injurioſe imperioſeque peracto omnis plane concidit Senatus auctoritas: atque ille demum dies Regiorum imperio Senatorum ſupremus fuit: jactaque tunc primum ſunt ejus fundamenta regiminis, quod penes Ordinum Procuratores per Belgium Regi ſubtractum hodieque perdurat. Nam licet aliis, in eorum qui capti erant locum

1576.

Alii non ultra irritandos, & hi vaticinabantur:

Sed tamen exploduntur uti patriæ proditores.

Novus creatur Bruxellarum Gubernator.

Juſſu ejus Senatores habiti partium Hiſpanarum è Senatu incuſtodiam trahuntur.

Regii Senatus auctoritas cadit.

4 Septemb. Statuum Deputati.

Nova regiminis forma per Deputatos.

1576.
20 Septemb.
Ex relat. Chriſt. Assonvillii.
Ab his edictum de Hiſpanis Belgio expellendis.

locum ſubſtitutis, vivere adhuc ac movere ſe Regius Senatus videretur. vis tamen omnis apud Provinciarum Delegatos erat, quorum videlicet arbitratu adſcriptitius ille cœtus, tamquam lignum alienis mobile nervis, agebatur. Inde hoſtilem in modum pleraque adminiſtrari cœpta: Senatus conſultum de Hiſpanis toto Belgio ejiciendis furioſe conditum: convocati Provinciarum omnium Ordines: imperata populis arma atque unius aurei mulcta recuſantibus impoſita.

GANDAVENSIS fœderis initia.
Provinciæ quatuor contra Hiſpanos opem ferunt.

Hæc autem quamvis fierent Rege non ſolum inconſulto, ſed etiam, uti non ignorabant, invito, (quippe qui Ordines cogi ſæpe vetuerat) atque adeo ad rebellionem ſpectare non obſcure viderentur: eo tamen Provinciarum conſenſu excepta ſunt, ut paucos intra dies Brabantia, Hannonia, Arteſia, Flandria, miſſis ob eam rem Procuratoribus Bruxellas, inter ſe convenerint, mutuamque adverſus Hiſpanos opem jurejurando condixerint.

contra eoſdem auxilium orant finitimorum.
Et cum Orangio paciſcuntur.

Quin eodem impetu nobiles viros oratum auxilia contra Hiſpanorum, ſicuti ajebant, tyrannidem allegavere ad finitimos Principes: in Galliam primum Angliamque, deinde in Cliviam, poſtremo & in Hollandiam ad Orangium, inituri cum eo fœdus, ſi miſſis Gandavum, cujus arcem Hiſpani obtinebant, cohortibus aliquot ac tormentis, vires conſociaret. A quo quam celerrime ſubminiſtratis quæ petierant omnibus arce in poteſtatem recepta, eique propterea pignoris loco, Neoportu, maritimo Flandriæ oppido interim tradito: ad alias, quas nominavi, Catholicas Provincias, Hollandia Zelandiaque hæreticæ factionis, adjunctæ ſunt, interque omnes de fœderis ineundi capitibus, nullo ſupremi reſpectu Principis, Gandavi cœptum eſt agi.

à quo adjuvantur ad reperandum Gandavum.
Aliæ Provinciæ accedunt.
Conventus Gandavi inceptus:
Mira contra Hiſpanos concordia.

Advenerant in hanc urbem, Regii Senatus invitatu, non modo finitimorum Principum, earumque quas memoravi Provinciarum, ſed ſacrorum etiam per Belgium Antiſtitum legati. Qui quamque diverſarum factionum Religionum-

gionumque, quamquam odiis inter ſe paulo ante ad necem uſque diſſidentes, recentique adhuc ſanguine in Hollandiæ Zelandiæque bellis aſperſi, tamen in illud caput, quod ex viginti quinque erat præcipuum, *Vt milites Hiſpani, externique omnes, conjunctis perpetua pace ac fœdere Hollandis Zelandiſque, cum ceteris Provinciis, quamprimum Belgio ejicerentur*; uſque adeo conſenſere, tantumque ſperatæ inde libertatis deſiderium apud eos valuit, ut omnes, etiam nonnullis Regiis addicti partibus, etiam ex ſacro ordine complures, majori ſane ſtudio quam conſilio, in illud fœdus jurejurando nomen dederint. Plane ut iidem eſſe hodieque Belgæ viderentur, quos olim in ſe expertus eſt Cæſar: dum coacto de Romanis ejiciendis concilio, tanta univerſi Belgii conſenſio fuit libertatis vindicandæ, ut neque beneficiis, neque amicitiæ memoria moverentur, omneſque & animo & opibus in id bellum incumberent. Iuvit conſpirationem ſollicitudo ex primæ velitationis eventu, qua Glimæus Ordinum ductor aggreſſus confidenter Hiſpanos inter Lovaniam ac Tillemontem, ab Alphonſi Vargæ equitatu fuſus fugatuſque eſt. tanto quidem majori dedecore quam clade, (neque enim plures trecentis Glimæanorum ceciderе) quanto certius ſibi ſpoponderant de Hiſpanis victoriam, ad quorum ſpectandam haud dubie cædem vicinos invitaverant. Sed multo adhuc magis perculit nuncius Gandavum paulo poſt allatus de Trajecto ad Moſam ab Hiſpanis recuperato, non ſine civium cæde, fortunarumque direptione. Vix enim Trajectenſes corrupto abductoque in partes Germanorum præſidio, ejecerant urbe Hiſpanos milites, fraude retento ac vincto Franciſco Monteſdocha eorum Tribuno, cum à Martino Ayala Monteſdochæ vicario, Wicham obtinente, (quæ eſt altera trans Moſam pars urbis ponte conjuncta) confeſtim admonetur, quo res loco Hiſpana eſſet. Ferdinandus Toletanus, qui à Dalemio cum aliquot peditum

1576.

etiam Regiarum partium, & Eccleſiaſticorum.

Lib. 7 de bel. Gallico.

Similis olim concordia in ejiciendis Romanis.

30 *Septemb.*

Auget concordiam Belgarum audita Glimæi fuga, cladeſque. & Trajectum ab Hiſpanis recuperatum ac direptum.

Mart. Delr. Lib. 3 Turb. Belg. Maſtrich. & Chriſt. Aſſon. in rel. Dalem.

1576. peditum ſignis illac forte contendebat : atque in tempore exceptus Wiechæ, conjunctis copiis ambo procurrunt ad pontem. Sed ejus caput diſpoſitis tormentis validum intuentes id conſilii raptim ineunt. Captas, quas potuere, loci mulieres ante ſe ſtatuunt, objiciuntque : atque eo promoto veluti vallo ſubeunt pontem muliebiter clypeati, ſclopos ſubter earum brachia axellaſque in hoſtem collineantes. In quos dum explodere cives trepidant, ne conſanguineas affineſve, populares certe ſuas, antequam Hiſpanos, impeterent : audiunt, ex altera Trajecti parte Alphonſum Vargam, inducto per incenſam Bruxellenſem portam equitatu, penetraſſe in urbem. Inde ad tuendas domos ſuas pleriſque eorum dilabentibus, pons expugnatur, Germani ſe dedunt, Trajectum capitur.

Militaris aſtus.

DE ANTVERPIÆ depopulatione.

Pro ea urbe ſolliciti Ordinum Deputati copias eo immittunt.

Ex aula Caeſ. ubi fuerat à nece patris ann. 8.

Hæc ubi Gandavum perlata ſunt, metu, ne idem contingeret Antverpiæ, intermiſſo pauliſper, quod dicebam, fœderis negotio, Bruxellas advolant Ordium Delegati, unaque cum Senatu, novos imperant militum delectus. Et commodum per eos dies advenerat à Germania Philippus Comes Egmontius Lamoralii filius, ingenti Brabantinorum Ordinum gratulatione Bruxellis exceptus. Huic ergo, uti futuro necis paternæ vindici, majorem exercitus partem, partem Marchioni Havræo, partem Goignio, Caprio, ac Berſelio tradunt : eoſque Antverpiam cum Germana Oberſtenii legione jungendos propere immittunt. Eam urbem Federicus Perenottus Campinii Dominus, urbanam vero militſam Otho Comes Oberſtenius regebant, recentibus odiis, Hiſpanorum partibus offenſi, eoque pronius excepere miſſos ab Delegatis Ordinum milites; qui, præter Walonum Egmontii legionem, tribus & viginti peditum ſignis, equitum quatuordecim continebantur. Quo aucti præſidio Antverpiani præmunire ſtatuunt viarum capita, unde ab arce aditus in urbem : & (quoniam Hiſpani

arcem

arcem obtinebant, indeque urbem territabant) 1576.
ex Campinii conſilio vallum ac foſſam ducere
adverſus arcem tanta celeritate orſi ſunt, ab-
ſolveruntque, ut intra viginti quatuor horas
aggerem in ſexdecim cubitorum altitudinem
quibuſdam in locis extulerint, viris mulieri-
buſque ſupra duodecim millia inſudantibus
operi. Nec ſegnius ab Avila, arcis Præfecto
evocati qui Liræ, quique Bredæ, quique aliis
alii in oppidis propius aderant Hiſpani, Burgun-
di, aliique, pedites equiteſque, ducibus Iulia-
no Romero, Antonio Olivera, ac Franciſco Val-
deſio, Antverpiam protinus advolarunt. Quin
& eodem tempore à ſuperiore Trajecto Al-
phonſus Vargas cum equitatu, cum tamen ad
eos nuncius adhuc nullus perveniſſet: & eadem
propemodum hora, quaſi eam condixiſſent, qui
Aloſti erant Hiſpani, non quidem novo cujuſ-
quam invitatu, quem rejecerant ſemper, ſed
uti arbitror, ſubſidio ab Avila paulo ante miſ-
ſo provocati, ſuo cum Electo, præter opinio-
nem affuerunt. Exceptique omnes arce, non
ſine certa animi perſuaſione, à Deo videlicet
illic evocatos mature ſe, quo Regis cauſſam
à Regio Senatu proditam ulciſcerentur ipſi;
paratis ab Avila cibis corpora paulisper cu-
rant, egreſſuri mox in prœlium. ſoli tamen in-
ter eos, Aloſtanenſes, quamvis iter quatuor &
viginti milliarium jejuni confeciſſent, vix epoto
vini cyatho, truces adhuc implacatique jura-
runt, *Nuſquam ſe niſi capta in urbe cœnaturos.*
Dicti ferociam virtus æquavit. Nam dato ab
Avila egrediendi ſigno, erumpentes ab arce
omnes, (erant quinque circiter millia, præter
equites omnino ſexcentos) calonibus à tergo
lixiſque ſtramina ac faces, ſpargendo ubi opus
eſſet incendio, deferentibus, tanto impetu val-
lum aggrediuntur, arce interim in valli defen-
ſores fulminante, ut foſſa atque aggere, quem
armatorum ſex fere millia propugnabant, in-
credibili præſertim Aloſtanenſium audacia ſu-
peratis, tripartitis copiis in urbis interiora pe-
T netra-

Antverpiani contra arcem vallum ducunt.

Hiſpani undique Antverpiam accurrunt.
Maſtricht.

Etiam ſeditioſi ab Aloſto.
Subſidium tormentorum & pulveris.

Excipiuntur omnes arce.
Chriſt. Aſſon-vil. in vel at.
Seditioſorum ferocia.
Hiſpani ex arce in urbem intrant.

vallum expugnant: urbem intrant.

1576.

Præſidiarii diſcordant, trepidantque.

netraverint. Ibi conſternatis ſubita irruptione civibus, nec ſatis concordibus inter ſe præſidiariis, dum ſinguli ſeorſim conſulunt ſibi, neglecta publicæ rei cura, privatam ſimul omnes amiſere. Et quamquam his, qui Michaëliana via irruperant, obtulit intrepide ſe ſua cum legione Comes Egmontius, collectitium tamen ac tyronem militem ductor ipſe non vetus, ægre continuit contra veteranas Hiſpanorum cohortes: à quibus in Divi Michaëlis cœnobium magna ſuorum clade compulſus, captuſq; à Iuliano Romero, atque inde in arcem protinus abductus, animoſius nempe quam fortunatius prima poſuit militiæ rudimenta. At renovata apud Curiam dimicatione, dubio aliquandiu marte Hiſpani pugnavere. Namque oppidani, quos ad defenſandos patrios lares acrius multo ſuæ quemque res, quam peregrinum emptumque ſtipendio militem, vilis nempe merces exſtimulat; cum Magiſtratuum ædes inſediſſent armati, infeſta exploſione è tuto Hiſpanos impetebant, ſimulque inde manipulatim erumpentes, prompto regreſſu pugnabant; Hiſpanis aliquot, interque eos Damiano Morali Centurione non inſtrenuo, trucidatis. Donec ab Alphonſo Varga, qui Georgiana via, ſtratis ubique propugnatoribus, cum equitum turmis illuc advenerat, immiſſo in hoſtium turbam ad forum undique accurrentem equitatu, partim cæſi obtritique, partim in Curiam ac vicinas domos repulſi ſunt. Quibus è locis dum adhuc infeſti curſum victoriæ retardant, à binis repente lixis, non alia re quam exiguo ſtramine, injecto in Curiam igne, quamvis ſolido conſtratam marmore, cum ingenti mortalium ſtrage, celebre illud, ſi quod aliud per Europam, ædificium, atque octoginta circiter domus, pleræque mercimoniis opulentæ, conflagrarunt: præda inter victores ignemque diviſa. Tum vero captis jam præcipuis ducum, ac militum fortiſſimis in prœlio cæſis, dum reliqui aut commiſſas ſibi ſtationes

Egmontius conatur aliquid & capitur.

Oppidani acrius reſiſtunt apud Curiam.

Sed eam deinque incendunt Hiſpani:

Comes Egmontius, Capr(in)us Caignius,

turpi

1576.

& Antverpia potiuntur. 4 Novemb.

turpi fuga deſerunt, aut turpius ad victores prædatoreſque ſeſe aggregant; Hiſpani deſerta defenſoribus Antverpia potiti ſunt. In qua quidquid ira atque avaritia ſumma armorum licentia perſuadent, id inimica ac prædivite in urbe per cædes ac rapinas agitarunt.

At deputati de fœdere Gandavi agitant.

Audita clade fœdus abrumpunt:

Ac rerum ignari ſecurique Ordinum Delegati ac Senatores, quaſi jam Antverpiæ præcaviſſent, Gandavum reverſi, formandæ pacificationi certatim intendebant: cum repente audita Antverpienſi populatione, enimvero aucto immenſum odio in Hiſpanum nomen, turbidi atque in ultionem intenti Gandavenſe fœdus feſtinanter abſolvunt: hoc uno LÆTI, quia cogi videbantur.

Et in Hiſpaniam allegant, qui Regem hæc doceat. 7 Novemb.

Miſſoque ſtatim ad Regem in Hiſpaniam, qui recens inde advenerat, Raſſinghemio, expoſita Hiſpanorum militum ſeditione atque immanitate, compoſitum in eos commune fœdus excuſant: in quo cum Provinciarum Ordines ſacer æque profanuſque conſenſerint, unicumque pacificandæ patriæ remedium exiſtimaverint; non dubitare ſe, quin ejus clementiæ pacem tranquillitatemque ſuorum exoptanti, pro ratione temporis probandum ſit.

In Hiſpaniam quoque mittunt Hiſpani duces, hæc Regi memorantes.

Nec minus de Regis animo ſolliciti Hiſpani duces, eodem tempore ad eum allegant, qui callida Belgarum Procerum conſilia, vim Regiis Gubernatoribus in Senatu ipſo illatam, uſurpatam à Provinciarum Procuratoribus adminiſtrationem, convocatos Ordines, imminentem Belgii defectionem ob oculos ponat. *Peccaſſe quidem Hiſpanorum cohortes, ſtipendiorum loco, Aloſto intercepto; ob idque facinus, ac præcipue ob diuturnam inexpugnabilemque pertinaciam, uti hoſtes, Hiſpanis Tribunis non abnuentibus, judicatos. Quamquam non ignorare ſe, eam occaſionem induendi in Hiſpanos arma à nonnullis Belgarum primoribus avide arreptam, & ſolutis Germanæ legioni non Hiſpanæ ſtipendiis, aſtu quæſitam. Sed quo id cumque conſilio factum ſit, ſe utique diſſimulaſſe. At ubi audierint, ictum in Hiſpanos omnes furiale fœdus, evocata in Belgium Galliæ*

1576. *Britanniæque Principum arma, pacem Orangio, Religionis, Regiſque ac patriæ ipſius hoſte compoſitam; profecto partes ſuas exiſtimaſſe, conjunctis omnium viribus conniti, ne Fœderati, ejecta e Belgio Regis militia, Regis imperium (quod jam moliebantur) excuterent. Populationem Antverpiæ omnibus quidem accidiſſe eluctuoſam, ſed civitati meritam, admiſſis in eam, contra fidem ſacramento obligatam, militibus Fœderatorum, & arce ab iiſdem oppugnari jam cœpta: a quorum aggreſſione quo potuiſſe modo Hiſpanos ſe atque arcem tueri, niſi commilitonibus aliunde in urbem evocatis? Quamquam ne evocatis quidem eorum pleriſque, ſed injecta divinitus mente ſimul accurrentibus. Qui ſi in arce defendenda, excludendiſque ab urbe hoſtibus, ferocius ſeſe rapaciuſque geſſere; miſera id neceſſitate factum ab iis, quibus aut ſubeunda, aut inferenda mors eſſet. ÆGRE autem contineri manus inter arma, dum victoria vindictam pariter & prædas oſtentet.* Sed excuſaverint illi, ut libet, militarum licentiam; non abſolvit publica eos fama, quam in expugnanda urbe fortes adverſum viginti defenſorum millia, tam in diripiendo tribus continenter diebus opulentiſſimo Europæ totius Emporio inexplebiles: coactis ditioribus civibus ac mercatoribus merces ſuas domeſticamque numerato ſtatim pretio redimere. Ex quo vicies centena nummum aureorum millia inde contracta eſſe: ac militum multos pugionum gladiorumque manubria ex auro ſolido, imo ex auro galeas, ex auro loricas, ſed colore, ne agnoſcerentur, infuſcatas confici ſibi curaſſe: & quam urbem pauperes ipſi divitem ingreſſi eſſent, divites pauperem reliquiſſe, odioſo enimvero Hiſpaniæ fortitudinis præconio, litteris conſignatum eſt, ſi modo ad gentis invidiam, ut alias evenit, aggeſta non fuere multa. Quamquam non ignoro, hæc ipſa à gregariis plerumque militibus, ac Centurionibus patrata: Tribunos ac Duces culpæ, quæ ea cumque fuit, omnes quidem immiſtos, prædæ vero non omnes. Certe compertum habeo, Sanctium Avi-

Invidia Hiſpano nomini ex ea populatione.

Quanta illa populatio. Milliones duo.

Et à quibus præcipue patrata.

Avilam arcis Præfectum plurium furorem militum imperio ac pœna frenaſſe: & Camillum à Monte, qui invadendæ urbis pars magna fuerat, Florentinis præſertim mercatoribus in tuto ab ſe collocatis, cum ingentem ex ea re pecuniam derivare poſſet, nihil ex præda tam grandi præter catellam accepiſſe, quaſi tantæ populationis culpam ea continentia expiaturum. Neque illud me fugit, Antverpiæ cladem non fuiſſe tantummodo facinus Hiſpanorum, ſed Belgas quoque in tragica illa conflictatione partes ſuas, Burgundos atque Italos ſuas, ſuas & Germanos, & horum quidem aliquos, etiam quam Hiſpanos, luctuoſius peregiſſe. Sane pecunioſos aliquot cives ab Hiſpanis captos, à Cornelii Vanindemii militibus, eamque eripere fruſtra conantibus, deſperatione atque invidia crudeliter interfectos accepimus. Quos inter commiſerationi fuit Ægidius Smiſſartus, inſignis ea in urbe Gemmarius, eoque avidius à prædabundo milite conquiſitus: qui demum repertus, ac florenum millia plane decem pro vita fortuniſque Hiſpano pactus; ne ſic quidem mortem vitavit: ſuperveniente enim illuc Germanorum globo eumdem quæſtum inhiantium, ab uno eorum, exorta jam pugna, à tergo haſta transfoſſus, infelici divitiarum fato expertus eſt, quanto FACILIUS inſidiantium manus fugiat, quiſquis invidentium oculos non allexerit. Nempe nudus exspeti ſpoliorum cauſa non poteſt: & minima quæque parvitate ſua tuta ſunt. Porro de cæde, deque mortuorum numero infinite variant, qui ſpectarunt, quod ad Hiſpanos attinet: quorum minimum ducentos aliqui affirmant, ipſi vero nonniſi quatourdecim. At ex Ordinum militibus civibuſque, exceſſiſſe omnino ſex millia mire conſentiunt Belgæ Hiſpanique: niſi forte illi odioſe, hi ſuperbe numerum augent. Ex hoc autem numero, ferro peremptos tradunt ferme tria millia: incendio ac ruina combuſtos aut obtritos mille ac quingentos: totidem

1567.

Camilli à Monte continentia.

Infelices divitum caſus.

Numerus interemptorum.

 dem

1576. Felix ſors equitis Belgæ. dem in fuga aquis urbem alluentibus, & Scaldi amne ſubmerſos. In quo illud memorant, equitem Belgam inſequente Petro Taxio fugientem, ut erat lancea armatus, incitato equo e mœnibus in urbis foſſam ſane prælatam immiſiſſe ſe, aquam cum equo tranaſſe. Et tamen eodem tempore fugiens Comes Otho Oberſtenius, Germanorum Tribunus, urbanæque militiæ Præfectus, dum loco ex æquo cymbam ſaltu petit, fallente veſtigio, aquis momento abſorptus eſt. Vſque adeo SPERANDVM ac deſperandum eſt nihil, quando & ſtantes plana præcipitant, & præcipitia cadentes deponunt.

Infelix Oberſtenii.

DE BELLO BELGICO

LIBER NONVS.

1576. 4 Novemb. Io. Auſtriacus in Belgium venit.

QVo die capta eſt ab Hiſpanis externiſque militibus Antverpia, Belgium intravit non ſane in tempore Ioannes Auſtriacus Caroli V Imperatoris filius, itinere per Galliam duobus tantum comitibus feſtinato. Quorum uni, (is erat Octavius Gonzaga Molphetani Principis frater) mancipium ſe finxerat, infuſcato ore, vibrato capillo ac barba, Æthiopis in modum. Sed Lucemburgi, amica in urbe, depoſita ea perſona, Gubernatorem Belgii miſſum ſe à Philippo Rege primum aperit: auditaque Antverpienſi clade, compoſitis illico litteris, Bruxellas ad Senatum, ad Hiſpanorum Tribunos Antverpiam; illum de adventu ſuo, deque commiſſa ſibi ab Rege Provinciarum adminiſtratione certiorem facit: his vero, ut ab armis interim abſiſtant, pro imperio mandat. Et Hiſpani quidem paruere: Senatores autem

In itinere ignotus:

Lucemburgi ſe detegit.

fol. 430.

IOANNES AVSTRIACVS,
CAROLI V. IMP. FILIVS
Belgicæ Gubernator

BIBLIOTECA NAZIONALE ... EMANUELE III · NAPOLI

1576.

autem Delegatique Ordinum, ſive recenti injuria exacerbati, ſive imperium ægre depoſituri, de admittendo novo Gubernatore dubitarunt: præſertim Orangio, Delphico partium oraculo, nondum conſulto. Cujus audita ſententia, Auſtriacum cum imperio ne admitterent, neve redemptam ſanguine libertatem novo iterum Domino venderent: aut certe Gubernatorem non ante ſuſciperent, quam ejectis è Belgio Hiſpanis, externiſque militibus, Gandavenſem pacificationem ſacramento ipſe confirmaret. Senatores hanc poſteriorem partem ſecuti, ad Ioannem Auſtriacum ea ſuper re Iſchium allegant, mandatis inſtructum ſuperbis adeo & inurbanis, ut is offenſionem Regii juvenis non ab re veritus, de obeunda legatione dubitaret. Feruntque, cum hanc animi moleſtiam nobili cum hoſpite Iſchius domi ſuæ conferret, doluiſſe hoſpitem amici ſortem non evitaturi in eo munere indignationem aut Auſtriaci, ſi ejuſmodi mandata exponeret: aut Senatus, ſi quidquam omitteret. addidiſſe tamen iniri à ſe poſſe rationem, qua nodus ille feliciter explicaretur. Iſchio percontanti, quid tandem id eſſet; *Gladium*, inquit, *Alexandri tibi ſuadeo ad hunc Gordii nodum. Nempe ubi Auſtriacum ſolus ſolum conveneris, ſtricto non timide ferro, virum fraudulentum perniciemque Belgio apportantem confode, ſecurus à mortui offenſione, certus gratiæ à Senatu.* Sed Iſchius hominem indigna ſuadentem, veteraque Chii Theodoti conſilia Ptolemæo Regi data, impia oſtentatione renovantem, vultu ac verbis acriter averſatus, Ioannem Auſtriacum adiit, expoſitiſque, quanta maxime potuit moderatione, Ordinum mandatis, nec Auſtriaci patientiam læſit, nec muneri defuit ſuo. Quamquam, ut fuerat Auſtriaci amore captus, magnis in eum laudibus apud Senatum importune congeſtis, multorum odium incurrit. Valuit tamen ea virtutum commemoratio apud pleroſque, ut nova legatione priorem corrigentes,

Senatores de eo accipiendo dubitant.

Monentur ab Orangio, ne accipiant. niſi certis conditionibus.

Mittunt arroganter ad Auſtriac.

Mar. Delr. Lib. 2 Tur. Belg.

Quid huic Nuncio ſuaſum ab amico non amice.

Plut. in Pomp.

Nuncius modeſte agit cum Auſtriaco.

Delegati per alium Nuncium petunt ab Auſtriaco,

1576. gentes, Ioannem Funchium cum longe modeſtioribus mandatis ad Auſtriacum mitterent, deque illo ſuſcipiendo, modo Gandavenſi pacificationi ſubſcribere dignaretur, officioſe tranſigerent.

ut pacificationi Gandavenſi ſubſcribens dimittat Hiſpanos.

De HISPANORVM miſſione conſultat Auſtr.

Gonzaga negat dimittendos.

Auſtriacus animi dubius ſpatium ad conſultandum accipit: Hiſpanorum enim miſſio mentem verſabat, advocatiſque ad ſe Octavio Gonzaga, & Ioanne Eſcovedo, conſiliorum intimis, & arcanorum arbitris; quid ſibi auctores ſint, anxie ſciſcitatur. Et Gonzaga quidem prompte negavit, id aut conducibile, aut decorum eſſe. *Nam ſi Orangius*, inquit, *in conſilium adhiberetur hodie nobiſcum, quid aliud credimus ſuaſurum, quam ut remiſſis in patriam Hiſpanis, Belgarum regimen Belgarum caritate, non externa inviſaque militia terrore firmares? hoc eſt, ut tuorum exarmatus præſidio, facilius hominum turbulentorum fraudibus inſidiiſque pateres: accepturus videlicet imperium nunc quidem precarium, mox ad quamcumque mota multitudinis auram omnino nullum. Fallimur, ſi gentem hanc non morum, non lingua, multos nec Religionis commercio nobiſcum cohærentes, omnes vere recenti noſtrorum efferatos victoria, ſperamus ingenio ſuo, non armis noſtris contineri poſſe. Vt Gubernatorem admittant, conditiones tibi præſcribunt armato: quid facient inermi? Sentiant Caroli Cæſaris adveniſſe filium, imperio non animo patre minorem: cujus ſit, conditiones imponere, non accipere. Sed illis, ne ſibi in hanc conditionem indulgeatur, decretum eſt, Belgio Præfectum non admittere. Cogantur. An forte, ſi armis decernendum ſit, alius erit noſtris & illorum militibus animus, quam qui eſſe victoribus & victis ſolet? Præpropera eſt, ſi quæris, iſta benignitatis laus, nec diuturna apud ſuperbos, & a modeſtia noſtra pervicaciores.* Honestivs *cum victoria venient hæc humanitatis & indulgentiæ nomina, cum non neceſſitatis illa, ſed moderationis argumenta erunt. At enim boni quique cives Regiiſque addicti partibus hanc peregrina militiæ dimiſſionem non averſantur. Ego vero pervelim ſcire, quinam ſint Belgæ iſti Regiarum*

rum partium: nam multos audio nobiſcum in aula verſari, qui mente animoque in Hollandiæ littore cum Orangio degunt. quorum quo major conſenſus conatuſque Hiſpanos ejiciendi, eo cautius a nobis ſuſpectandus eſt. Certe frater tuus Philippus Rex, cum adhuc in Belgio eſſet, Belgis pollicitus abitum Hiſpanorum, ubi conatum eorum obſervavit conjunctis omnium animis in eam ejectionem incumbentium; ex ipſa conſpiratione cunctatior factus, promiſſa tamdiu diſtulit, dum Gubernatricis Margaritæ precibus victus eſt. Et tamen rebelles ab Rege animos tunc quidem Belgæ non gerebant. Quid tibi nunc & promiſſione nulla nexo, & populos palam infenſos armatoſque nacto, faciendum ſedulo ſit, prudentiſſimi Regis exemplo vides. Et hæc quidem a me ſunt dicta, quaſi extrahere milites noſtros è præſidiis, atque amandare protinus è Belgio, effectu promptum ſit, atque ſub manu. Quid ſi, ubi intelligant, exilio ſuo paciſci tecum Belgas, in ſeditionem verſi, cui plus nimio inſuevere, arces atque urbes deſerere non ſuſtineant? Profecto & apud tuos, quippe Belgis poſthabitos, reverentiam amiſeris, & apud Belgas, quaſi abs te ludificatos, invidiam auxeris. Denique ut in Regis Provincias iniquioribus conditionibus Regis frater ingrediaris, quam Albanus ac Requeſenius Regis adminiſtri accepti ſunt, auctor utique non ero. At longe alia mens erat Eſcovedo. Vtque in Auſtriaci animum forte introſpexerat, eo ſecurius in hunc modum exorſus eſt. *Ego, Auſtriace, quid ſentiam, quam quid ſuadeam, promptius apud te dicere conſuevi. Nam & tu libertatem probare ſoles conſilii mei, & ego admirari in deligendis conſiliis ſapientiam tuam. Nunc tanto id liberius exequar, quanto veriora, credo, videbuntur ea, quæ hominem Hiſpanum coegerint adverſus nationem ſuam arbitrari. Sed neceſſitas ante patriam eſt. Neque ſemper in conſultationibus rationi permittitur eligere: interdum neceſſitate circumſcribimur; quo tempore* QVÆLIBET *ſtatio ſeu tempeſtatem fugientibus pro portu habenda eſt. In Hiſpanorum miſſionem convenere ex Gandavenſi pacificatione Provinciæ fermè omnes, ſacer æque ac profanus ordo, ſacramento adacti, Non*

1576.

Eſcovedus dimittendos cenſet.

1577. *paſſuros quemquam Belgio imperare, niſi externa militia ante dimiſſa, idque fixum adeo immotumque, ut deſperanda nobis ſit, niſi per hanc ſemitam, in Belgium via. At aperiendum armis hunc aditum, Gonzaga, commonſtras. Facis tu quidem, quod aſſuetum militiæ Ducem, apud invictũ præſertim Imperatorem polliceri decet. Nec dubito, ſi res ferat, quin animoſe præſtiteris, quæ magnifice ſuaſeris. Sed ego, qui timidius fortaſſe, non incautius certe circumſpicio præſentem ſtatum, experiri prius omnia, quam vim atque arma inferre opportunius exiſtimo, tuque ipſe votum id eſſe mandatumque Regis haud ignoras. Nam quid, obſecro, ad hanc diem noſtris effectum cum hac gente? Albanus tot copiarum fama Belgium ingreſſus, tot victoriis, tantoque Belgarum ſanguine formidatus, ad extremum amiſſis maritimis ac validioribus Provinciis, Belgium, quod integrum accepit, ſciſſum reliquit. Et tamen cum Albano, ejuſque cum ſucceſſore (cujus haud felicior eventus fuit) pleræque tunc Provinciæ ac Belgica Nobilitas pro Rege arma geſtabant. Nunc vero quanta circa nos ſolitudo Belgarum ſit, vides. Duæ ex omnibus Provinciæ nobiſcum agunt: reliquæ, ſi vis intendatur, conſociatis ſacramento animis, condixere bellum. Atque hoc ipſum eſt, quod Orangius cupit: hanc belli occaſionem occultus quærit: idque unum, ſi huic intereſſet conſultationi, nobis utique ſuaderet, non autem Hiſpanorum expulſionem: hanc enim, mihi crede Auſtriace, idcirco perſuaſit ille Provinciis, quoniam, cum nihil magis timeret, quam ne ipſe à Belgis admittereris; eam Gandavenſi fœderi conditionem inſeri non incallide curavit, quam ſperaret à te neutiquam accipiendam: ideoq; tibi à Belgii præfectura excluſo imponendam illico neceſſitatem armorum, quæ homo in dominationem intentus, pro arbitrio adminiſtraret. Sed eludenda eſt machinatoris aſtutia, probataq; interim, contra quam putavit, Gandavenſi pacificatione capeſſendum Belgii regimen: ad quod ſemel admiſſus, efficies, omnino tu clementia comitateq; tua, quod alii perſevero armatoque imperio nequivere: Notum eſt Liviæ conſilium, ſuadentis Auguſto, medicos ut imitaretur: qui ubi uſitata remedia non procedunt, convertunt ſeſe ad contraria,*

Seneca Lib. 9 de Clemen. Dion. in Auguſto.

ria,

ria, ſic ei, qui ſeveritate nihil adhuc profeciſſet, tentandum, quomodo clementia ſuccederet. Paruit uxori Cæſar: nec ullis inde appetitus inſidiis, fidos obſequenteſque Senatum ac Populum Romanum perpetuo habuit. Et ſane ſi quis eſt hominum cui tentanda ſit hæc via majori ſpe ſucceſſus, tu unus es Auſtriace. Omitto, quod te uti ortum in Germania, uti Belgæ Principis filium, alio videlicet animo, quam Gubernatores Hiſpanos, Belgæ complectentur. Fama rerum à te geſtarum, mores tui, quibus quantum in animos hominum valeas, expertus es, aſpectus iſte etiam hoſtibus amabilis, conciliabunt haud dubie tibi populorum obedientiam, ſtudium, amorem. Sic eſt: Belga mollibus plerumque remediis melius ſanatur: contra vim pervicax obnititur: ſequiturque facilius, quam ducitur. Adde quod Primores ipſi in obſequium feſtinabunt, præteritas rebellionum culpas alienæ ſuperbiæ non contumaciæ ſuæ imputaturi. Vnum eſt, quod tibi horum benevolentiam penitus extinguat, externus, ſi apud te retinueris, miles. Hæret adhuc in Belgarum oculis Antverpiæ conflagratio, civium cædes, fortunarum præda. Implacabile in Hiſpanos odium te quoque, ſi tecum erunt, comprehendet. NEQVE *enim qui tuos oderint, te amaverint.* NEQVE *tu tutus umquam eris inter illos, qui a tuis ſe tutos non exiſtimant. Nempe* SECVRITAS *ſecuritate mutua paciſcenda eſt. Itaque ſi Belgæ removeri ſibi ab oculis recentium odiorum cauſam abs te rogant, indulge: & quod illi armis fortaſſe pervincent, fac beneficium tuum, quo beneficio & tibi Belgarum animos immortaliter devinxeris: & Philippi Regis gratiam, bellorum curas ſumptuſque pertæſi, pacato abſque armis Belgio, promerueris. Nec magnopere verendum: ne probante Rege externorum diſceſſum, imperata facturi non ſint Hiſpani milites: quod enim obſequium Parmenſi Gubernatrici præſtitere olim Belgio abeuntes, id in præſentia tibi Regique ipſi procul dubio non negabunt. Quod ſi, profectis hinc Hiſpanis, periculum ſit, ne Belgas, ſollicitante Orangio, brevi capiat oblivio clementiæ tuæ, num idcirco nos fraude circumventos, ſimul & armis oppreſſos exiſtimabimus? Num Provinciarum, quas fidas habemus, qualicumque auxilio* 1577.

1576. *ſuſtinere primos tumultuantium impetus tamdiu non poterimus, dum videlicet &c. e Burgundia proxime, & è Germania non longe miles advocetur? Tunc autem tanto quam nunc de belli exitu ſperare felicius licebit, quanto majoribus à Rege copiis, mandata nempe ſua defendente, ſubmiſſis, rebellium perfidiam juſtius ulciſcemur. Quare, ut verbo abſolvam, non ego negaverim, ab externo milite ſeu retento ſeu dimiſſo periculi aliquid imminere; ſed, cum videam inde certum bellum, non dubiam Regis offenſionem, exitum nullum: hinc ablatam Regiminis poſſeſſionem, ſpem pacificandi Belgii, Regis gratiam opemque, atque adeo ſi bellum ingruat, momenti plurimum ad victoriam, hoc illi anteferre conſultius habui.* Auſtriacus, quamquam nudari ſe ægre ferebat Hiſpanorum militia, ad illorum tamen dimiſſionem occultius aliquid præter ea, quæ dicta erant, mentem ejus impellebat. Nam, ſi forte Provinciarum pacem, cujus ineundæ rationem ſuper omnia commendatam ſibi meminerat à Philippo Rege, retentis ipſe exercitibus interturbaſſet, vereri admodum poterat, ne tamquam novæ potentiæ, perque eas armorum occaſiones, majoris fortunæ cupidus inſimularetur apud Regis aures hujuſmodi ſuſpicionibus obnoxias. Præterea inſederat alte in animo Britannica expeditio, quam, ſi Belgico implicaretur bello, elapſuram ſibi è manibus prævidebat. Accedebat & pertinax quædam perſuaſio, poſſe Belgarum animos ſuperiorum Gubernatorum armis oneribuſque exaſperatos contrariis artibus conciliari. Itaque more humani ingenii, plus ſibi ac moribus ſuis, quam fraudibus hoſtium tribuens, riduſque unice referendi inconceſſum aliis titulum Pacificatoris Belgii, probare demum Gandavenſem conventum, conditionibuſque ejus ſubſcribere decrevit. præſertim quod in iis ſibi quidem ſatis videretur eſſe conſultum Religioni Regique, dum fœdus, in poſtrema hæc verba ſancitum eſſet: *Nos Ordinum Delegati, qui Ordines conſicimus, hic ſubſcripti, promiſimus promittimuſque ictum hoc fœdus perpetuo retenturos ad*

Ex retento milite,

Ex demiſſo.

Auſtriacus inclinat in hanc partem cauſæ,

Timor ab Rege.

Cupido Britannicæ expeditionis. *vide lib. 8 poſt medium.*

Spes pacificandi Belg.

Admittere ſtatuit Pacificationem Gandav.

1577. *Initio Ian.*

Motus etiam hac Ordinum ſubſcriptione.

ad ſacroſancta noſtra Fidei, & Apoſtolica Romana Religionis conſervationem: ad hujuſce Gandavenſis Pacificationis perfectionem: ad Hiſpanorum, eique inhærentium ejectionem: obedientia Regia Majeſtati debita interim ſemper ſalva. Placuit nihilominus, rogare ante ſententias virorum omni doctrinæ genere præſtantium; an ex illis capitibus, quæ accurate omnia expendenda tradiderat, detrimenti aliquid capere videretur Orthodoxæ Fidei, Regiſque dignitas. Cumque ii nullum inde periculum affirmarent, præcipue novo ſi additamento caveretur, Nihil in eorum ſingulis aut univerſis ſancitum placitumve adverſus Religionem Catholicam, ac Principis auctoritatem; Auſtriacus horum ſententia firmatus, ipſa eorundem conſulta, Epiſcoporumque litteras in eamdem ſententiam miſit ad Regem. Quo annuente, ſimulque fidem ſuam obligantibus Rodulphi Cæſaris, Leodienſis Antiſtitis, ac Ducis Cliviæ oratoribus; nova pacificatio, Edictum perpetuum appellata, Marchæ in Famina, quod eſt oppidum Lucemburgenſis Provinciæ, concepta eſt. In qua & ab Legatis Auſtriaci Hiſpanorum miſſio, totumque Gandavenſe fœdus confirmatum: & ab Ordinum Delegatis, præter cetera, Religioni atque Obedientiæ adverſus Regem, quas ſe perpetuo retenturos jurejurando affirmabant, iterum ac diſerte cautum. Tunc vero Auſtriacus, Pacificatione Bruxellis primum, dein Antverpiæ, aliiſque in urbibus promulgari juſſa, obviis Belgarum Proceribus, magnaque Nobilium frequentia, Lucemburgo egreditur; ac Lovanii, ineunte Martio menſe, Belgii Gubernator, ſummo omnium gratulatione ſalutatur. Ibi commorandum ſibi aliquamdiu duxit, ut ex ea urbe feſtinaret, qui tarde procedebat, abitum Hiſpanorum. Etenim grave iis injurioſumque videbatur, tot arces urbiumque præſidia, quæ magnis ipſi diuturniſque prœliis obtinuerant Belgarum arbitrio ſimul omnia repente deſerere. Accedebat, quod eorum multi annos

1577.

Expendenda proponit fœderis capita.

Miſſa ad Regem Rex probat.

Ex iis nova Pacificatio componitur. 17 Febr, cui utrimque ſubſcribitur.

promulgatur,

Et Belgii Gubernator acclamatur Auſtriacus.

Vrget diſceſſum Hiſpanorum, ægre parentium.

1577. jam plures in Belgio verſati, uxoribus implici-ti, liberis aucti, agris ditati, neſcio quam carita-tem ſenſumque veluti natalis ſoli paulatim hau-ſerant. Nec deerant, qui turbidos incenderent: *Eamne laboribus ſuis, ac fuſo toties ſanguini honeſtam miſſionem dari? Sic denique ora cicatricibus interci-ſa, trunca membris corpora, fractos ac fatiſcentes ar-tus, pro quiete ac fomento, ingrata ſuorum oblivione, aut neglectu publico certe Belgarum odio & execra-tione compenſari? Quid dicturos Gallos? quid Italos? quid ceteras nationes? niſi militem Hiſpanum nuſ-quam locorum tolerari poſſe. Ante ſexdecim annos, Margarita Auſtriaca Gubernatrice, Hiſpanos è Bel-gio emiſſos: nunc Gubernatore Auſtriaco, iterum ex-pelli; tanto nunc quidem majore cum dedecore, quan-to tunc illi quæſita ſaltem ſpecie abeundi in Africam, ſupplendis legionibus evocabantur à Rege; nunc vero palam publicoque edicto perduelles videlicet ſe ho-ſteſque Regis ac Belgii, (qui tamen Regi Belgium aſſe-ruerint) ideo communi fœdere Provinciarum ejici, quoniam ſimul incolere Belgium non poſſint Pax & Hiſpanus.* Hæc quamquam dolentius, quam mi-nacius jactabantur, gliſcente tamen, uti aſſolet, ira ex occurſu aliorum, & communicatione querelarum: quanto propior aderat profectio-nis dies (cum videlicet acrior doloris ſenſus) tanto adverſus imperia contumacius obtine-bantur: præſertim Antverpiæ, ubi & numero, & recenti victoria ferociores non facile vide-bantur arcem omiſſuri. Sed valuit Tribunorum huc illucque volitantium cura, & Regii ſangui-nis reverentia apud fidas quaſque cohortes, & veteri diſciplina imbutas, ut amor obſequii paulatim rediret: & Antverpiæ tumultuantium animos Ioannes Eſcovedus, homo apprime ſa-gax, ab Auſtriaco propere illuc miſſus, appoſita oratione ſedavit. Recitatis enim Regiis litteris, in quibus imperabatur Hiſpanorum miſſio, exorſus ab eorum ſeditionibus ac turbis, citra querelam commemoratis, admonuit. *Poſſe illos, ſi quid forte licentius ab ultimis hiſce annis egiſſe Principi viderentur, præſenti obſequio non tantum eluere,*

Eorum querela.

Mar. Delr. lib. 2 Turb. Belg.

Et principium ſeditionis.

Quam componere conatur Eſcoved. appoſito ad Hiſpanos alloquio.

eluere, ſed ejus etiam abunde promereri gratiam, à quo longe plura manſuraque, quam quæ in Belgio ipſi relinquerent, ſperanda eſſent. An fortibus viris exercendæ virtutis copiam alibi non eſſe? REGIBVS *late dominantibus nec requiem umquam futuram à bello, nec defutura præmia bellatoribus. De aliorum autem opinione ſuper eo diſceſſu illos immerito eſſe ſollicitos: conſtare, quorum hominum conatu, quove artificio illa cuderentur. Nempe* QVOS *timeant, eorum præſentiam pati non poſſe: nec mirum ſi minores, expertique ſeſe non ſemel impares, timerent. Spectaſſe finitimos, longinquos audiviſſe, quoties Hiſpani cum rebelli hoſte conflixerint: iniiſſe expugnationum & victoriarum numerum: obſervaſſe, ex omnibus prœliis toto decennio terra commiſſis (nam mari variatum) ſemper Hiſpanos, una excepta Arembergenſi clade, victores extitiſſe: immo nec illud ignoraſſe, in tanta hoſtium cæde, quam non minorem triginta hominum millibus Belgæ faterentur, ex Hiſpanis adeo non multos occubuiſſe: ut* DENI QVIQVE *Hiſpanorum ſingulis hoſtium millibus profligandis ſatis fuerint. Stragem profecto miſerandam, ac ſilentio involvendam, ni pro Religione ac Rege contra utriuſq; rebelles edita fuiſſet. Quod ſi hoc ipſum rebellis nomen in tumultuatos nuper Hiſpanos, furiali Ordinum Edicto, collatum ſit: abunde nunc ab Auſtriaco proviſum eſſe, novo edicto ab ſe compoſito; veteriq; illo damnato. Sic eorum meritis conſultum, & obſequium provocatum: quo videlicet honorificentius imperata facientes, non magis fortitudinem adverſus hoſtem, quam fidem erga Principem coluiſſe: & ſive indutis armis urbes atque arces obtinendo, ſive prompto inde obſequio abeundo, pari utrobique cum laude, Regi ſuo Belgium conſervaſſe dicendi ſint.* 1577. Movit hæc poſtrema potiſſimum pars orationis nutantes militum animos, quippe ſeditio magis quam ira reſederat: inſpectoque perhonorifico de ſe Edicto multis in locis affixo: traditis in Ordinum manus arcibus Antverpiæ, aliarumque urbium; Trajectum ad Moſam abiere omnes. Ibi primum redditi utrimque captivi: ab Hiſpanis quidem Egmontius, Goignius, Caprius, ſexque

Pacantur Hiſpani.

Et arcibus, *Maſtricht.* & captivis redditis:

1577. Gaſpar Robles. Renenbergii Comes poſtea appellatus. Mar. Dei. 1 Turb. Belg.

ſexque alii, in Antverpiæ expugnatione victi: ab Ordinibus vero quinque, inprimiſque Billius Friſiæ Præfectus, inter eas Provinciæ turbas à militibus ſuis Præfectura exutus, & à Georgio Lalinio Villæ Domino in Levardianum carcerem traductus: ac præterea Mondragonii uxor, quam in Gandavenſis arcis obſidione, abſentis viri partes viriliter obeuntem victores cœperant, & tamquam in triumpho duxerant Ordinum duces. Poſt captivorum libertatem, ſtipendia ſolvi cœpta ſunt quæ pacti erant Ordinum Procuratores ſexcenta florenum millia: ex quibus tunc quidem numerarentur trecenta millia, totidem per teſſeras collybiſticas Genuæ repræſentarentur. Sed poſt centum millia perſoluta, reliquam pecuniæ ſummam non expedientibus Ordinum Delegatis, Auſtriacus ære ſuo ducenta florenum millia, reddenda videlicet numquam, mutua dedit Ordinibus, Hiſpanorum abitum, ne retinere videretur impellens. Sic exeunte Aprili menſe, Hiſpani, quique erant Itali, quique Burgundi Belgium reliquere, ductore Petro Erneſto Comite Mansfeldio: quem deligi placuit, dirimendo nempe diſſidio inter Alphonſum Vargam, Sanctium Avilam, Iulianum Romerum, & Franciſcum Valdeſium, honeſtius externo Duci quam alterum alteri parituros. Ibat ea migrantium multitudo, quam lætis accurrentibuſque ſpectaculo Belgis, tam ipſa triſtis, atque infenſa ſpectantibus: quantoq; plures erant, (nam præter milites, ac militaria impedimenta, equi curruſque mulierum ac liberorum, continenti agmine implebant vias: nec pauciores triginta capitum millibus, homines ac jumenta numerabantur) tanto ægrius ferebant, obſervari ſe, longumque per urbes præbere ſpectaculum. Quamquam inter eos non deerant, qui perſpectis altius Belgarum conſiliis, ſopitum illud armorum incendium brevi exarſurum, eique reſtinguendo Hiſpanos denique milites evocatum iri præcinebant, Interim ipſi, relicto Belgio, nec

& accepta ſtipendiorum parte:

Ducenta quadraginta ſcutorum millia. Idem Lib. 2. & Chriſt. Aſſonvillius in relat.

Belgio abeunt, ductore Mansfeldio.

Abeuntium ſenſus,

& prædictio.

nec impetrato apud Ioannem Auſtriacum aditu illum de via ſalutandi; (quod magnopere doluere, quaſi ea ſeveritate damnari viderentur eorum acta) per Lotharingiam, Burgundiam, ac Sabaudiam, in Italiam deſcenderunt: atque Inſubriam ingreſſi à Marchione Ayamontio ejus Provinciæ Gubernatore, per Liguriæ montes (Langas vocant) juſſu Regis, uti obtendebatur, diſtributi ſunt: ubi graſſante per æſtatem morbo correpti, & rerum inopia, & ægritudine animi, quod ab Rege contra quam meriti eſſent, ea ſe perpeti rebantur; eorum, & quidem veteranorum non pauci occubuere.

1577.
Iter eorum in Italiam: *Al. Cabrer. in Philipp. II. Lib. 11. c. 15. M. Detr. Lib. 2. Turb. B.* & diſtributio per Liguriam. *Idem in eodem L. Tur. Belg.*

At vero Auſtriacus, quo tempore Hiſpani Belgio excedebant, ingenti ſane pompa, medius inter Pontificis Internuncium, & Leodienſem Epiſcopum quam apparatiſſimo omnium Ordinum comitatu Bruxellas ingreditur. Augebat ipſe pompam decorus aſpectu, juventaque duos & triginta nondum annos attingente, fama bellorum terra marique inclytus, patremque Carolum Cæſarem, gratum Belgis ac populare nomen repræſentans. Atque hæc ipſa, ut primum adminiſtrationem ſolenni ſacramento ſuſcepit, incredibili clementia, benignis alloquiis, omni officiorum genere, inauditaque vel in homines ſibi infenſos liberalitate cumulavit: adeo, ut capti ea morum ſuavitate cives, contra quam animo conceperant, aut fando inaudierant, effuſi in ejus laudes, cujus præſertim beneficio liberos ſe ab externorum militum onere aliquando videbant, rediiſſe cum Auſtriaco priſtinam Belgio felicitatem ſibi gratularentur. Non pauci tamen in eo ipſo prudentiam hominis requirebant, quod ſe inermem in manus Ordinum armatas, tanta ſui fiducia tradidiſſet, quem dimiſſis Hiſpanis invalidum, ac traditis arcibus intutum ſi ſubito invaſiſſet Orangius, qua ille vi repugnaret, quove confugeret? Et ſane brevi conſtitit, quantum nimia illa indulgentia peccatum ſit, quantoque ſapientius eumdem Belga-

INGRESSVS Auſtriaci Bruxellas.
Pompa, & ipſe omni pompa major.
1 *Maji.*

benignitas ejus.

Populorum gaudium & amor erga illum.

Aliorum judicium improbantium indulgentiam ejus.

1577. Belgarum conſenſum flagitantium emiſſio-
1559. nem Hiſpanorum ſuſpectum habuiſſet olim Philippus Rex. Etenim Orangius, qui certo ſibi perſuaſerat, Hiſpanos numquam emittendos ab Auſtriaco: ideoque nec præfecturam Belgii capeſſendam: ubi audivit Hiſpanos

Orangius dolet admiſſum Auſtriacum.

24 *Maji.* Belgio ceſſiſſe, Auſtriacum Bruxellis magna omnium lætitia inauguratum eſſe, eique à finitimis Principibus adventare quotidie gratulationis nuncios; nam & ipſa Angliæ Regina in id officii deſtinarat Eduardum Horſeium Vettæ Inſulæ præfectum: adhæc ubi miſſis ab Auſtriaco, atque à Senatu legatis, exigi à ſe vidit, ut edicto perpetuo ipſe, Hollandique & Zelandi, qui ſupererant ſoli, ſubſcriberent; homo nullis conditionibus depoſiturus, quam jam manu teneret, dominationem, reſpondet, religione impediri fœderatas ſecum Provincias, ne de Romana Fide retinenda cum aliis conſentirent. Vrgenti Areſchoto Duci (is enim miſſus fuerat) ut commune Provinciarum fœdus ratum vellet, negavit id fieri poſſe, cauſamque diſſidii, Calvinianam profeſſionem ſignificans, nudato capite ſubridens, *Vides,* inquit, *hoc calvitium? ſcito me non magis capite, quam corde calvum eſſe.* Dein vero totus huic intentus curæ, clam Senatores, Ordinum Delegatos, amicos quoſque, litteris nunciiſque commonere, miſereri, ſubiraſci: *Quid agerent? quo illis animus, quove conſilium excidiſſet? Admiſſum ab iis fuiſſe Auſtriacum, non modo non auctis, ſed nec firmatis jurejurando privilegiis Provinciarum. Adeone vana illa humanitatis ſpecie captos, ut aucupii genus fallentis dulcedine cantus aviculis non animadverterint? Satis jam compertum, AB Hiſpania alios advenire homines, non alios mores: in ea quippe officina uno omnes exemplo conflari. Hunc vero præ cetcris cavendum, quo magis animum gerat Cæſaris ſanguine, & armorum imperio tumidum: quem ſi nunc ille ſubmittat, privatorumque in mores civiliter inflectat; quanto hæc magis inſolita homini ſuperbo imperioſoque,*

Negat ſe cum Provinciis ſuis Edicto ſubſcripturum.

Conatur avertere animos Belgarum ab Auſtriaco.

 1577.

ſoque, tanto citius exuenda, inque majus ſervitium eruptura. NVLLVM *ümquam ſuperbum ſervire, niſi dominandi ſpe. Cur enim cuſtodes corporis ſui milites delegit, ſi homo popularis omnia in civium caritate collocavit? An dubium cuiquam eſſe, quo ſpectent immodicæ largitiones ac promiſſa, quibus corruptor animoſus immeritos meritoſque juxta onerat? Et tamen reperiri, qui cùm videant, emi obvia iſta munificentia Belgii libertatem, non vile ducant liberis animis pretium ſervitutis. Proinde intentis hominem oculis circumſpiciant, ſibique perſuadeant, amari Belgium non poſſe ab eo, qui Carolum Hiſpaniæ Principem Belgarum Proceribus faventem, Philippo parenti prodidit, perdiditque.* Neque his contentus Orangius, per excurſores ſuos, ac præcipue per Teronium Vaſconem, recens partium additamentum, rumorem clam ſubdit, Milites Hiſpanos externoſque, quos abiiſſe tantopere geſtirent Belgæ, (ne errarent) partim in Lucemburgenſi Provincia deliteſcere, partim in Burgundia ſubſtitiſſe, partim adverſus Hugonotos militare in Gallia, in iiſque locis expectare illos Auſtriaci nutum in Belgium revolandi. Addidere his fidem litteræ Auſtriaci & Eſcovedi ad Philippum Regem in Gallia interceptæ, ac Bruxellis per eos dies evulgatæ: quibus (ut ajebant) & querelæ adverſus Ordines, & belli gerendi neceſſitas, & pecuniæ ad eam rem poſtulatio continebantur: quæ variis commentationibus in majus auctæ ab Orangianis, atque in lucem editæ, tantum auctoritatis ac benevolentiæ Auſtriaco ademerunt, quidquid is ageret, ſive beneficentiam intenderet, ſive remitteret, captis ſemel ſuſpicione animis, omnia ſecus interpretarentur. Illi ipſi paulo ante perofficioſe ab eo habiti, honorumque gradu, immo & cenſu nummorum annuo donati, verſa ſtatim mente non modo conſpectum illius fugitare, ceu perforato animo ac tranſmittente accepiſſent omnia: ſed etiam palam obloqui, convitia in eum jacere, & AR-

Rumor ſparſus ab Orangianis.

Litteræ Auſtriaci interceptæ.

Decreſcit Belgarum amor erga illum.

Creſcit ſuſpicio & abalienatio. *Heſius in primis.*

Oblivio beneficiorum in odium vertitur.

1577.

& ARGVMENTVM nihil debentium, odio quærere. Vſque adeò INSINCERAS animas, ſicut impura corpora, quo magis nutrias, eo magis lædas. Neque hic ſeſe deſerebant hæretici, dicta factaque ejus uti ſubdola criminantes. Quin apud multorum animos nimia hominis facilitate ſuſpenſos occulte ſermonem ſerere, *Non eſſe quod magnopere jurijurando confiderent, quo Auſtriacus Edictum perpetuum tam libenter admiſerat. nempe in Hiſpania illum ante juraſſe, nihil ſe in Belgio contra Regis commoda conſenſurum: quo ſacramento obſtrictus, & tamquam occupatus, poſterius velut priori contrarium nihil ſibi faciendum religioſus animus exiſtimaverit. Invaluiſſe hanc in aliquorum aula doctrinam, & Principalem morem jam factum. Sic ludificatos a Carolo* VIII *Gallorum Rege Florentinos: quibus juratus ſe illis quamprimum Piſas rediturum, fidem dein repetentibus reſponderit, ſe prius Piſanis jurejurando contrarium promiſiſſe.* Quæ ubi ex animi ſententia fluere animadvertit Orangius, ratus poſſe Auſtriacum armorum præſidio, & populi benevolentia deſtitutum facile opprimi: negotium dediſſe ferebatur Philippo Marnixio à Sancta Aldegunde, quem propterea Bruxellas immiſerat, & Gulielmo Hornano Heſii Domino, pollicitis captum, ſeu vi ſeu dolo Aſtriacum in Zelandiam ſe deportaturos. Quod ſane facinus, etſi non abhorrebat à reliqua vita aut Aldegundii, hominis ignominioſiſſime nequam, qui Calvinum puer docentem audierat, ſenex jam alios ipſe docebat: aut Heſii, cui bono vertebat, abſtrahi quoquo modo Bruxellis Auſtriacum, eoque gubernandam ſibi urbem relinqui: quique capite poſtea damnatus, idem adverſus Alexandrum Farneſium prætentaſſe creditus eſt. tamen, an illi re ipſa moliti hoc ſint, ut Auſtriacus multis auctoribus exiſtimavit; an potius, ex Orangii conſilio, fama tantummodo, incuſſoque ejus rei metu contenti fuerint, affirmare non auſim: cum ad ſerendas inimicitias inter Auſtriacum & Belgarum

Hæretici ignem ventilant.

Ex relat. Chriſtoph. Aſſonvillii.

Vide etiam Guicciar. Lib. 2 hiſt.

Conſilium Orangii de Auſtriaco capiendo; *S. Aldegundii gentilitius Marnixii pagus.* hiſce miniſtris,

Aldegundio & Heſio,

Dubium, an tentatum hoc fuerit.

rum

rum primores (quod avebat Orangius) tantumdem eſſet, ſive is captivitate, ſive captivitatis opinione provocaretur: immo illud invidioſius videbatur, & ab Rege vindicandum: hoc vero dubium, nec facile aſſequendum, & fortaſſe ab Auſtriaco belli cauſas quærente ſimulatum credi poterat. Et ſane proceſſiſſe Orangii artificium, compertum eſt. 1577.

DE FVGA Auſtriaci.

Etenim Auſtriacus, ubi auctoritatem ſuam quotidie imminui, odium augeri, relatis conſpirationibus ſe peti ſenſit; non ultra Bruxellis moraturus, locum circumſpectare cœpit aliquem, ex quo repellere, aut etiam inferre vim poſſet. placuitque Namurci arx, munitione ac ſitu valida, excipiendoque externo militi peropportuna. Ergo novis inſidiarum indiciis maturata fuga, Mechliniam ſpecie dirimendæ litis, inter legiones Germanicas & Ordinum Quæſtores ſuper ſtipendiis exorti, clam Bruxellis abſcedit. Neque ibi, ut ſibi videbatur, adhuc tutus, occaſionem nactus occurrendi Galliarum Regis ſorori ad aquas Spadanas proficiſcenti; (ſi modo hiſce ſub aquis aliud non latebat) magno Nobilium comitatu Namurcum venit. Quam ubi perhonorifice excepiſſet, abeuntemque proſecutus eſſet; poſtridie quaſi venaturus, ex compoſito arcem Namurci obequitans, laudare locum numquam antea æſtimatum impenſe cœpit: invitatuſque ad eam introſpiciendum à Barlamontii ejus Provinciæ Præfecti filiis, non invito arcis Gubernatore, ipſe comiteſque ingreſſi ſunt, ſtatimque occupatis munitionibus, mutatis præſidiariis, Gubernatore nihil vereri juſſo, quod diceret, non aliena ſe violenter invadere, ſed quæ Regis eſſent, ea repetere; converſus ad comites, gratuſque hunc primum regiminis ſui diem, ad quem uſque diem nihil ex ea gubernatione præter titulum habuiſſet, facti rationem expoſuit: queſtuſque de illatis in ſe ſuoſque ſæpenumero contumeliis, ac binis præterea litteris oſtenſis, in quibus

Mechliniam contendit ſpecie Germanos componendi. *5 Junii.*

Margarita Navar. Regis uxor. Spa.

Inde Namurcum alio prætextu.

Arcem Namurci occupat.

Ægidius Dominus Hiergii, Lancellottus Mega Comes, Florus Flojanus, & Claudius Haultepennius.

Expouit ſociis facti rationem.

1577. bus de inſidiis ſibi paratis admonebatur; in eam ſe arcem contuliſſe affirmavit, ut ſecuritati ſuæ conſuleret, non ut quidquam ex compoſito rerum ſtatu mutaret. Simul ſcripta ad Delegatos Ordinum epiſtola, ac miſſo ad eos, cum iiſdem inſidiarum indicibus litteris, Maximiliano Raſſinghemio, partium utrarumque nuncio perpetuario, cauſam diſceſſionis, ac ſecurioris in poſterum digniorisque regiminis ſui rationem edocuit. Id vero Ordinum Delegatos Senatoreſque varie habuit. Multi ſublatam inde ſpem reconciliationis omnem dolebant. Plerique lætabantur, eo veluti claſſico, quod Auſtriacus ipſe ceciniſſet, ad arma cogi ſe adverſus Ducem militibus exutum: laudabantque propterea peropportunum Orangii Principis actum, cujus opera inſinuatum Auſtriaco ejuſmodi fugæ conſilium dictitabant. Omnes tamen, metu ne renovatum forte bellum illis imputaretur à Rege, repetitis continuo litteris ad Auſtriacum nunciiſque, Repentinam mutationem queruntur: inanes metus ac ſuſpiciones uti deponat, comprecantur: ac Bruxellas reverſo pollicentur, ſe in inſidiarum, ſi qui ſint, reos accurate inquiſituros. Negabat Auſtriacus rediturum ſe, donec Heſius multa adverſum ſe impie ingrateque molitus (namque annuo ſex millium ſlorenum reditu illum nuper auxerat) arma cum Bruxellenſi populo non deponeret; donec Aldegundius ac Teronius; quos ad ſe circumveniendum miſſos ab Orangio conſtabat, Bruxellis agitarent, donec ipſi Ordinum Procuratores, renunciata Orangio, cum quo colludere viderentur, amicitia, illum æqua poſtulata recuſantem, ſerio non cogerent Gandavenſi fœderi, edictoque perpetuo, uti convenerant, omiſſis ludificationibus, obtemperare. In quam ſententiam compoſita ad Provincias epiſtola, ac nominatis tum eorum nonnullis, à quibus adornatas ſibi inſidias affirmabat; tum honeſtis aliquot ac primariis viris, interque

Idemque ſcribit ad Ordinum Deputatos.

Varius Deputatorum ſenſus.

Horum litteræ ad Auſtriacum.

Jul. & Aug. menſibus. Mart. Del. l. 3 Tur. Bel. Aloyſ. Cabrera in Philip. 2. Lib. 11 c. 13. & c. 16.

Auſtriaci reſponſum.

Litteræ Auſtriaci ad Provincias.

1577.

que eos ipſo Areſchoti Duce, à quibus id genus multa compererat; non inanes aut ſimulatos ab ſe metus oſtendit: ſimulque Orangii fraudes opprimere per eas diſcordias unice conantis Religionem Catholicam, ac Regis auctoritatem, abunde nec falſo aperuit. Sed interea detecto Auſtriaci conſilio Antverpianæ arcis in poteſtatem ſuam redigendæ; ne aut Orangii emiſſariis, uti inaudierat, aut Ordinibus traderetur, capto Ludovico Bloſio Treſlongi Domino, arcis Præfecti Vicario, ejectiſque non ſine cæde, qui Auſtriaco favebant, militibus, in Ordinum manus Antverpiæ arx, aliæque nonnullæ devenerunt. Quo facto exacerbatis utrimque animis, ac ſparſis ultro citroque minacibus libellis, cum Ordines Deum hominesque teſtarentur, concordiam à ſe optari, ab Auſtriaco belli cauſas ficto inſidiarum metu quæri: Auſtriacus contra ſatis oſtendiſſe ſe diceret, quo animo eſſet adverſus pacem, qui dimiſſis Hiſpanis, ac reliqua militia ſpoliatus, omnem ſibi viam bellandi præcluſiſſet; utrique à ſe belli ſi quod ſequeretur, amoliri cauſas & odia conabantur: atque ideo reconciliationis interea curam, ſeu curæ ſpeciem non omittebant! adnitentibus ante omnes Vernero Gimnicho, ac Levino Torrentio, Iuliacenſis Ducis ac Leodienſis Epiſcopi Legatis. In id vero operoſius intendebat Auſtriacus, quippe imparatus, incertuſque Regis animi: trahebatque propterea moras, dum litteræ ab Hiſpania, quo Eſcovedum miſerat, afferrentur. Advenerat haud ita multo ante Philippus Sega Apoſtolicus Nuncius in Belgium quo illum ex Picentina præfectura propere allegaverat Gregorius XIII, ut, quoniam inaudierat, Ioannem Auſtriacum cum Belgarum Provinciis diſceptare de conditionibus, in quas ante juraret quam adminiſtrationem capeſſeret; Nuncius cujus prudentiæ plurimum Pontifex tribuebat, in tempore adeſſet Auſtriaco, ne quid incaute adverſus Religionem con-

Arx Antverpiæ tentata ab Auſtriaco.

in manus Ordinum venit.

Ordines Auſtriacum accuſant velut, inſidias ficte timentem.

Auſtriacus veras inſidias oſtendit.

Levinus vir doctiſſ. & poſtea Ep. Antverp.

Nuncius à Pont. ad Auſtriacum.

Epiſc. Ripatranſonæ. poſtea S. R. E. Card.

Cur miſſus.

1577. confieri pateretur in earum conceptione legum. Simul ut, ubi pacem cum Provinciis compoſitam videret, illum ad Britannicam expeditionem, uti inter Pontificem Regemque convenerat, animaret. Verum cum jam repeririſſet Nuncius, Auſtriacum ſubſcriptis conditionibus in Edictum perpetuum conſenſiſſe, & rurſum turbatis domi rebus, inque bellum propediem erupturis, ſpem nullam apparere externæ trajectionis; quod reliquum erat, firmare inter ea turbamenta juvenem inſtitit non optimis modo conſiliis, ſed, quod pluris tunc erat, quinquaginta nummum aureorum millibus, quam Gregorius ſummam Britannico bello deſtinatam ei ſtatim offerri juſſit: ſubſidium eo ſane gratius, quo Duci opportunius à milite, atque à pecunia deſtituto. Neque Delegatos Ordinum Senatoreſque Nuncius prætermiſit: ſed Bruxellas Namurco digreſſus, Pontificias, uti juſſus erat, litteras exhibuit, ac benigna Patris hortamenta ad reſumendam concordiam, retinendamque priſtinam obedientiam erga Religionem ac Regem, magnificentius excepta quam obſequentius: ſcilicet obſeptis jam pridem multorum animis ab hæreſi, refractario ac pertinaci malo, quodque facilius excluditur quam expellitur. Interea litteris ab Rege juſſus Auſtriacus, ſi nulla poſſet iniri pacificationis via, Catholicam Religionem, Regiamque auctoritatem ſtrenue tueri, milite non defuturo: audit, Orangium Bruxellas ab Ordinibus accerſitum, Conſervatoremque Brabantiæ, repetito veteri vocabulo, Ruartem Provinciæ creatum. Erat is Magiſtratus Dictatori Romanorum, aut Leodienſium Manburo non abſimilis. quem periclitante Republica deſignare, partes eſſe ſuas, ex introitus læti privilegiis, dictitant Brabantini. Quamquam (uti apud eorum annales obſervatum legi) præter Antonium Philippi Burgundi Ducis filium, Ioanna Wenceſlai Ducis vidua Brabantiam gubernante delectum à tri-

Marginalia: Conſilium ei, & auxilium offert. — Delegatos Nuncius aggreditur. — *Initio Sept.* — Ruartus creatur Orangius. Quid hoc munus ſit: & qui olim eo inſigniti. *M. Del. Lib. 4 Turb. Belg.* — *Phil. Aud. 1404.*

à tribus Provinciæ Ordinibus Ruartem: ac præter Philippum S. Pauli Comitem, diſſidentibus inter ſe Ioanne Duce, & Iacoba conjuge, ab armatis in Ducem Brabantinis Ruartem quoque nominatum; non alias ego quidem reperi ea uſos auctoritate Brabantiæ populos. Horum autem uterque quoniam à Ruartis nomine, ad Ducis dein munus imperiumq; tranſiere; ſpes ſcilicet Orangio ab exemplo intendi poterat, rejectis aliquando temporariæ modeſtiæ vocabulis, Brabantiæ ſeſe Ducem genti Naſſaviæ præiturum. Quo acrius incitatiuſque Auſtriacus ea ſuper re non deſtitit, internuncio Gaſpare Schetzio Grobendonchii Domino, civitatem atque Ordines increpare. Quin etiam acceptis haud multo poſt aliis ab Rege litteris, opera Philippi Sege feſtinatis, (quem per eos dies è Belgio in Hiſpaniam tranſtulerat Pontifex pro Ormanetro Nuncium) in quibus Rex volebat, Ordinum Delegatis edici, arma ut deponerent, Orangium ne admitterent, Edicto perpetuo obtemperarent; Auſtriacus, miſſo ad eos litterarum exemplari, ſerio admonuit, ſibi mature conſulerent, ac juſtam Principis iram in ſui patriæque perniciem experiri ne vellent. Sed cum reſponſionis loco nonniſi querelæ ac minæ (quippe moderante cuncta Orangio) redderentur; ad vim ac bellum animum applicuit, ut multi interpretabantur, non invitus. Fruſtratus enim ſpe pacificandæ per indulgentiam liberalitatemque Provinciæ: (quam ille laudem à ſuperioribus Belgii Præfectis amiſſam recuperaturum ſe crediderat) ubi animadvertit, irritam eſſe beneficentiam, Magiſtratuum auctoritatem invaleſcere, ſuam contrahi, ac plane ſe precario regere, immo injuriis atque inſidiis perditorum hominum caput ſuum quotidie patere; vir contumeliæ inſolens, magniſque aſſuetus exercitibus imperare, cum belli æque ac domi obligatas ſibi manus videret; pertæſus hujuſmodi vitam, oblatam occaſionem haud illiber-

1577.

Io. IV. Dux Brabantiæ. 1420.

Grobend. Theſaurarius Regis.

4 *Octob.*

Ordinibus quid imperat Rex: Et quid addit Auſtriacus. Illi non obtemperant: & Auſtriacus ad bellum reſpicit, non invitus, ob has potiſſimum cauſas.

ter arripuit, apertumque bellum maluit, quam miſeram intutamque pacem.

STATVS rerum ex utraque parte.

Duæ tantum Provinciæ pro Auſtr.

Nobilitas & Status eccleſiæ pro Ordinibus. Cur?

Et vero magnum offenſi irritatique animi argumentum fuit, virum militiæ ſane non rudem voluiſſe eo tempore armis decertare, cum vires ei longe impares erant. Nam ex ſeptemdecim Provinciis, quibus Belgium conſtat, duæ tantummodo, Lucemburgum Namurcumque, tuebantur Auſtriacum. Ex Nobilitate, Sacroque ordine, ac Magiſtratibus, ſi paucos excipias, omnes inito inter ſe fœdere ſequebantur Ordinum partes. Non quod Religionem, aut Regis obſequium exuiſſent (quamquam ex hujuſmodi deſertoribus non deerant oppido pauci) ſed alii jactatione apud populum libertatis avidum, & dominantibus infenſum; pars ab Orangio promiſſis empta, eique affinitatibus adnexa: multi Auſtriacum inermem & fugitivum reputantes, tutiora Ordinum arma ſectabantur, non pauci etiam honeſtiora credebant, rati fictos ab Auſtriaco metus conjurationum, quo bellum juſtius capeſſeret; eumque propterea compoſitis ad Regem litteris incuſaverant, vanis Belgium ſuſpicionibus implicantem. Vſque adeo verum eſt, PRINCIPIBVS de conjuratione non credi, niſi peremptis.

Militia Auſtriaci.

Nec militia conferenda tunc erat. Siquidem hinc pauca Germanorum ſigna de induſtria ab Auſtriaco retenta in Belgio, revocatique ex Gallia manipuli aliquot Hiſpanorum ibi militantium, ac delectæ præterea nonnullæ Wallonum Burgundorumque centuriæ, vix quatuor armatorum millia conficiebant: cum illinc non pauciores quindecim hominum millibus jam tum numerarent.

& Ordinum

Gemblours, hæc Major, & victrix, à contrariis.

qui ſi, uti deliberaverant, atque à Gemblaco propterea moverant, Namurcum illico aggreſſi eſſent, haud dubie Auſtriacum militia viribuſque invalidum, urbe atque arce depuliſſent. Sed, ut plura inter capita, dum tempus diſſidendo in caſtris terunt, novis ſeſe firmandi auxiliis opportunitatem Auſtriaco præbuere.

buere. Nimirum Ruartu Orangius ordinandæ Brabantiæ poſthabebat omnia, quo vicinæ Hollandiæ præcaveret. Ille Bruxellis atque aliis circa oppidis novos Magiſtratus ad Hollandorum exemplar inſtituebat. Illius conſilio arx Antverpiæ, qua parte proſpectabat urbem, diruta eſt, tanto populi gaudio, operarumque ſponte accurrentium frequentia, ut neque primariæ contineri mulieres domi poſſent, quin noctu operi intervenirent: donec ob flagitia in eo compotantium colludentiumque tripudio fœde admiſſa, nocturnum opus edicto ſublatum eſt. Sed nuſquam effuſior geſtientium licentia, quam ad Albani Ducis ex ære fuſili triumphalem ſtatuam, quam ſepoſitam in parte arcis aggreſſi, in aream devolvunt, ferro inſtant, ſecuribus ſæviunt: & tanquam ad ſingulos ictus dolorem incuterent, ac ſanguinem elicerent imaginaria cæde fruebantur. Fuere, qui lapidum fragmenta è comminuta baſi domum aſportarunt, appenderuntque ceu fracto ex hoſte manubias, ac ſumptæ qualiſcumque demum ultionis ad poſteros documentum. Metallum ſicut antea ex tormentis bellicis in Albani ſignum, ſic poſtea ex ſigno ejuſdem in tormenta refuſum, ac naturæ ſuæ redditum eſt. Ægre id unum ferentibus nonnullis, quaſi Albanus ſane totus ex terrore conflatus, ideoque ſat formidatus ad eam diem, jam in hujuſmodi machinas converſus videretur, quibus vel abſens perpetuo Belgium territaret. Exemplum Antverpiæ non minori ſtatim alacritate ſecuti Gandavenſes, Trajectenſes ad Rhenum. Inſulani, Valencenates, aliique, excuſſo arcium jugo, ceu primos libertatis dies agitavere. Quæ quoniam ad rebellionem populorum, & (quod acrius angebat aliquos) ad nimiam Orangii potentiam ſpectare videbantur, Procerum complures, quibus integra adhuc in Regem fides, præſertim Areſchoti Dux ob veteres cum Orangio controverſias; de eligen-

1577.
Orangius moderatur omnia.

Ejus conſilio Arx Antverp. diruitur: *in fine Aug. menſis.*
Mar. Delr. Lib. 4 Tur. Belg.
magno populi tripudio, præſertim in Albani ſtatua confringenda:

Refuſa demum in tormenta bellica.

Demolitiones aliarum arcium.
Vtrecht. P. Iſſel.
Proceres inſenſi potentiæ Principis Orangii.

1577. de novo Belgii Gubernatore cogitant. *Orangius.* Tres proponunt.

do novo Belgii Gubernatore verba fecerunt, ſpecie quidem firmandi Ordinum partes acceſſu majorum virium, re vera ut ipſi ſubtracti Ruartis imperio, cui parebat ægre Nobilitas, apud novum principem exæquarentur. Cumque ab aliis Angliæ Regina, ab aliis Franciſcus Hercules Dux Alenzonius frater Galliarum Regis, ab aliis Rodulphi Imperatoris frater Matthias Archidux Auſtriæ nominaretur; facile illam uti hæreticam, ac per Vicarium dominaturam, rejecere Catholici: Alenzonium vero ob aſſiduas inter Belgas & Gallos inimicitias, plerique poſthabuere Archiduci, qui ex familia petitus, minus offenſurus Philippi Regis animum videretur. niſi forte aliqui, ut Auſtriacos inter ſe bello committerent, ad Archiducem reſpexere. Miſſi Viennam Oratores non difficile perſuaſere juveni, quod avebat: eumque noctu egreſſum urbe quam pauciſſimis comitatum in Brabantiam opinione celerius adduxere, inſcio Rodulpho Cæſare, fratremque (ubi reſcivit) à fuga per inſequentes equites mox à propoſito per litteras retrahere fruſtra conato. Quin etiam increpitum peracerbe à Rudolpho Maximilianum fratrem, non dubiis auctoribus accepi: quod is communicatum ſibi conſilium à Matthia, in tempore non aperuiſſet; cum tamen Maximilianus jusjurandum objiceret, quo adactus fuerat à fratre, ne rem ea ipſa nocte ſibi proditam, cuiquam mortalium detegeret ante veſperum conſequentis diei. Sed non ideo Cæſar effugit aliquorum ſermones longe ſecus interpretantium Archiducis fugam. Certe haud clam fuit, ſuſpicatos tunc eſſe nonnullos, juvenis conſilium in adeunda Belgii præfectura eo ſpectaſſe, ut per occaſionem patrocinii, aliquando insereret in ſtirpem Rodulphi, Auſtriacamque Germaniæ domum, Belgicum patrimonium: uti de hujuſmodi ſuſpicione diſſeruit, cum aliquot Germanicis Proceribus, Bartholomæus Comes Portia Pontificius

Matthiam Archiducem præferunt: & ex Germania in Belgium deducunt; 9 *Octob.* improbante id Rodulpho Cæſ. & Maximilianum rei conſcium objurgante.

Suſpicio multorum de Cæſare non ſerio agente.

tificius ea tempeſtate Nuncius apud Cæſarem. Et Ioannes ipſe Auſtriacus dubitaſſe de Rodulphi animo viſus eſt: dum ad Alexand. Farneſium Parmæ Principem ſcribens, inter alia, *Venit ad me,* inquit, *heſterno die ab Imperatore nuncius cum ejus litteris, quibus admonet, de fratris diſceſſu, uti ſuſpicatur in Belgium, ſe neque gnaro, neque probante. Offenſus profecto ſum ea re non mediocriter: Nam etſi non ignorabam, anno ſuperiore id quoque ab Ordinibus attentatum, perſuadere mihi tamen numquam potui, aut Archiducem ſuſcepturum hujuſmodi provinciam, aut Imperatricem matrem, fratremque Cæſarem conſenſuros. Quamquam de Imperatrice, quam reor hujus conſilii proſus ignaram, non ſane miror: potius angor ejus cauſa, vereorque ne levitas filii triſte aliquid apportet matri. De Imperatore quid judicem, incertus adhuc agitari cum ipſe non neſciret, non modo negotium non diſpulit, ſed neque de eo Regem, uti par erat, admonuit. Ego cum primum Archiducem reſciero in Belgium intuliſſe pedem, cum illo, quemadmodum convenire utrique noſtrum arbitrabor, ſedulo agam, ne ſe Ordinibus adjungat implicetque: recuſantem hoſtis loco jure habebo.* Sed jam ille in Belgium intraverat, non tamen regimini ſtatim admotus: quippe Ordines non ſatis ante conſulti, atque Orangius moras ex induſtria nectebant, deque conditionibus Archiduci offerendis anxie agitabant. Quibus denique non paucioribus triginta & una propoſitis, conſtrictoque iis Archiduce, ac tantum non in ordinem redacto, fundamenta jaciebant ejus popularis imperii, quo idem olim Belgæ, diviſa ex æquo cum Rege adminiſtratione, regebant, regebanturque. In has porro conditiones cum Catholici pariter ac hæretici, novo inter ſe icto fœdere, juraſſent; Matthias Antverpiæ primum, poſtea Bruxellis, ſupremus Belgii Gubernator, magna ludorum gratulatione, ſalutatur. Viceruntque Orangii aſſeclæ: ut Archiduci adderetur ipſe, qui juveni nondum vigeſimum annum ſupergreſſo, rudique

1577. *Nuncius Greg. XIII.* Ea de re Io. Auſtriaci epiſtola. *25 Octob.*

Matthias Belgium intrat. Ac multis conditionibus acceptis.

Caſ. Lib. 5 bell. Gall.

17 Decemb. Gubernator Provinciarum inauguratur: Orangio Vicario.

1577. que rerum Belgicarum, Vicarii nomine moderetur.

NOVVS Senatus hoſtes pronuntiat Io. Auſtriaci aſſeclas; & ipſum Auſtriacum.

Primum facinus novi regiminis fuit mutatio ſecretioris Senatus, abdicatis dubiæ in Ordines fidei Senatoribus, novis adlectis: à quibus ſtatim hoſtes patriæ renunciati quicumque Auſtriacum ſequerentur: mox ipſe Auſtriacus ejuſdem pœnæ interminatione compellatus, ni Belgio excederet: poſtremo ab eodem Senatu Ordinumque legatis compoſitum jurisjurandi carmen, quo ſacer juxta ac profanus Ordo perſanctè pollicerentur, *Obtemperaturos ſe Archiduci Matthiæ, ſupremo Belgii Præfecto, eumque fortunis ac ſanguine defenſuros, donec alius ab Rege atque Ordinibus crearetur; cum Ioanne autem Auſtriaco, uti cum hoſte, acturos.* Hæc vero propoſita lex, atque alicubi impotenter exacta, non paucis Nobilium fraudi fuit, aliquos etiam afflixit. Principium Antverpiæ ſumptum ex Patribus Societatis IESV, ut quorum magna erat ea in urbe auctoritas, eorum aut exemplum, ſi ad partes accederent, alios invitaret: aut, ſi abnuerent, animadverſo deterreret. Vrgebantque id inprimis hæretici, non dubia ſpe, Patres (quorum conſtantiam ſemper oderant, hic amabant) per eam occaſionem, quam ſibi laudi vertere conſueverunt, è Belgio interim amandandos. Negotium itaque in ſe ſuſcipit Gulielmus Heſius: aggreſſuſque Balduinum ab Angelo, qui Societatem in Belgica Provincia temperabat, hortatur, ut in concepta legis verba, nomine ſuorum, juret. Is, qui ſciret illam jurandi formam ab hæreticis compoſitam adverſus Catholicorum partes, excuſata inſtituti ſui ratione, qua Patribus interdicitur civilibus hiſce curis; firmatus animi ſacramentum ejuſmodi reſpuebat, neque minis adigi ad illud poterat: eoque, cum per aliquot dies aſſiduis hæreticorum injuriis atque incommodis exagitarentur Patres, tandem ipſo die Pentecoſtes, armato hæreticorum globo templum

propoſita hac jurisjurandi forma.

ad quam invitantur Ieſuitæ.

Sed illi abnuunt.

Obſidentur ab armatis hæreticis.

templum ac domus obſidetur: perfringuntur fores: ſacra, profana, omnia diripiuntur, Patres domi impetu exturbantur, atque Hollandorum cymbis impoſiti, magno furentium ludibrio alio tranſmittuntur. Acciditque inter hæc facinus memoratu dignum. Ejiciebantur è foribus Patres, ſclopiſque in pectus obverſis, ne quid aſportarent; excutiebantur; cum ex iis unus Ioannes Boccatius (decet enim viri nomen egregie fortis ac pii poſteris tradere) admiratione ſui Catholicos hæreticoſque in ſe convertit. Cum enim ſubiiſſet animum, in ara maxima ſacroſanctam Euchariſtiam argenteo in vaſe relictam; repente è militum ſe proripit oculis, templumque ingreſſus hæreticis debacchantibus refertum, conſtanti gradu ac vultu ad aram accedit, adoratumque de genu Dominum è loculamento reverenter extrahit: ſed inſpecto vaſe brevium hoſtiarum pleno, cum tam multos illico abſumere arido atque hiante ore non ſuſtineret, vir præſentis animi fideique, argenteam pyxidem manu elatam per media ſacrilegorum arma, nullo eorum quidquam auſo, aſportat ad Socios; ſive attonitis hæreticis miraculo confidentiæ, ſeu potius Deo conceptam de ſe ſpem pietatemque hominis comprobante. Nam ſi Romanæ ſcriptor hiſtoriæ, Caji Fabii non abſimile facinus commemorans, qui ex obſeſſo à Gallis Capitolio, per medias hoſtium ſtationes egreſſus in Quirinalem collem abiit rediitque ſacra manibus gerens, addidit, Speraſſe illum propitios ſibi Deos fore, quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deſeruiſſet; quidni ego non paulo ſapientius diſſeruerim, Et hunc certo ſperaſſe, affuturam ſibi in eo miniſterio cœleſtem opem, qua ope ille ipſe Dominus in Hebræorum olim conſpectu, cum voluit, inobſervabilis, tunc quoque ſimiljum inimicorum oculos, aut certe manus eluderet? & ſimul Dei beneficio remunerantis excellentem viri fiduciam factum eſſe, ut unus trecentos

1577.
Ejiciuntur eorum domo, ipſi ejiciuntur urbe.

Facinus egregium unius è Societ. Ieſu. *Annal. Societ. an. 1578.*

Tit. Liv. l. 5. Simile quid apud veteres Rom.

1577. inter armatos (neque enim pauciores erant, qui templum, quique templi aream ſtrictis gladiis obtinebant) Euchariſtiam ab hæreticorum contumeliis, argentum à militum rapacitate conſervaret? Additur ad hæc aliud, quod attexere hoc loco, Religionis intererit. Ejectis urbe Patribus, inter eos qui vacuas eorum ædes inviſebant, partim avide inſpecturi, ut fit, alienas domos, præſertim Ieſuitarum; partim (namque horum plerique hæretici erant) uſurpaturi oculis gaudium ex inimicorum infortunio, fuit è Calvini trivio ſcurra, ut ſibi videbatur, non infacetus: qui ludum populo daturus, haſce ædes ingreſſus, faſciculum ſtraminis, albæ innexum virgæ pro foribus è feneſtra ſuſpendit, quaſi populum domeſtici funeris ac peſtilentiæ, more gentis, admoniturus. Movit ea ſpecies prætereuntibus admirationem, nonnullis & riſum, quo Calvinianus Apelles ceu poſt tabulam fruebatur, atque ex eis uni fores importune pulſanti, ille intus exclamans, *Quid, malum, hic pulſas?* inquit, *An non præfixa mortis inſignia, virgam & ſtramen inſpicis? Quotquot haſce incolebant ædes, peſtilentia ſublati ſunt.* Mirum dictu: eodem die, cum nuſquam eſſet in urbe contagio, impii deriſoris domum peſtis invaſit, coëgitque illum domi ſuæ flere id, ex quo riſum in aliena captaverat. At Societatis Patres non diſſimilia his, quæ Antverpiæ acciderant, Tornaci, Brugis, ac Trajecti ad Moſam perpeſſi, ex iis urbibus exulare ob eamdem cauſam coacti ſunt; habueruntque exilii comites alibi Franciſcanæ familiæ Patres, alibi honeſtiſſimos Sacerdotes, ac Paſtores animarum: quorum abſceſſu quantum Catholica res illico cecidit, tantum graſſari cœpit ubique præcipiti curſu hæreſis; patuitque, quam magno cum publicæ rei bono adeſſent ii, quibus abſentibus tantum mali certatim prorupit: auſis non poſt multo Calvinianis, libellum Archiduci atque Ordinibus offerre pro religionis in Belgii Provinciis libertate firmanda. Et quamquam

Tilmannus Bredenbach, Lib. 7. cap. 62. colla. ſacra.

Mira res domus Ieſuitarum.

Aliunde ejiciuntur Ieſuitæ.

Maſtricht.

& Franciſcani aliique.

magna cum pernicie Catholicæ rei: *Iunio menſe.*

quam primo rejecti, adnitente tamen Orangio, novis libellis majori confidentia conſcriptis, eamdem libertatem ſimul expoſcere, ſimul exercere, occupatis aliquot Catholicorum templis, occeperunt. Adeo, ut Ordines turbarum metu ob eam cauſam enaſcentium, urgente præſertim belli negotio, quo verſæ erant omnium curæ; liberum promiſcuæ religionis arbitrium in multis Brabantiæ, Geldriæque, ac Flandriæ civitatibus aliquando permittere, Archiduce Catholiciſque incaſſum reclamantibus, coacti ſint. 1577. templis occupatis ab hæreticis. & libertate religionis extorta; *Iul. menſe.*

At vero Ioannem Auſtriacum, exeunte jam anno, Alexandri Farneſii Parmenſis Principis adventus cum veteranis ab Italia copiis, magnopere confirmavit. Iuſſi erant à Philippo Rege Hiſpani milites ex Genuenſium finibus, quò ſeptem ante menſes ab Auſtriaco miſſos eſſe memoravi, Belgium quamprimum repetere, magna utique Tribunorum ac Centurionum alacritate, nempe revocationem illam ad Regis gratiæ, exiſtimationiſque ſuæ redintegrationem referentium. Quamquam repentina Iuliani Romeri, veteris primariique Tribuni mors, qui, dum milites ad diſceſſum inſtruit apud Cremonam, equo dilapſus, illico expiravit; Hiſpanorum lætitiam, quibus perquam carus fuerat, aliquantulum interturbavit. Hæ autem copiæ, aliæque in Italia conſcriptæ; (namque ex Hiſpanis non pauci obierant) Alexandrum Farneſium, ut erat ab Rege imperatum, partim præceſſere, partim ſubſecutæ ſunt. Ad celeritatem enim, Provinciarumque ſecuritatem, per quas iter agendum erat, ſatius viſum eſt, per manipulos ſeparatim, quam inſtructo agmine, exercitum ſex armatorum millibus conſtantem incedere. Ipſe autem Alexander, exiguo comitatu, juſſoque Fabio Farneſio cum parte familiæ ſubſequi, magnis itineribus Lucemburgum advenit Decembri menſe. Cujus cauſam adventus antequam expediam, operæ pretium exiſtimo, HISPANI ab Italia revocantur, cum Alexandro Farneſio. *Decemb. menſe.* Iuliani Romeri mors. *die 18.*

1577. quæ mihi comperta de Alexandro, tanto quam in aliis executus ſum Ducibus, amplius à principio memorare, quanto hic grandem Annalium partem impleturus occurret ſæpius legentibus: quibus haud ingratum fuerit, Alexandrum ante Belgicam expeditionem cognitum cum eodem Belgium moderante, quaſi magni corporis membra ubique magna conjungere.

DE ALEXANDRO Farneſio, ante ejus adventum in Belgium. *Imago ejus ſupra poſita.* Pater ejus Octavii Octavius ingenium, & artes.

Natus eſt Alexander Octavio Farneſio Parmæ ac Placentiæ Duce, viro non dubie adnumerando inter exempla virorum regnandi artes apprime callentium. Quippe ingenium illi ad pacis bellique artes à natura promptum: abavi ſui Pauli III ſocerique Caroli V ſchola pereruditum: à fortunæ variantis diſciplina perfectum. Eminebant in eo comitas & beneficentia: non magis naturæ dotes, quam hominis artes, novo nutantique imperio accommodatæ. Quin & amatorios ludos, quibus indulgere paulo intemperantius videbatur, retuliſſe, Auguſti Cæſaris exemplo, ad arcana domorum exploranda, certum habeo. Nihil illo in privatorum cauſis audiendis, in promiſcuis ſalutationibus, in omni vita civilius. Speacioſa venerantium obſequia, certanteſq; blanditias mutuo mentientium, ceu perſonatas magnifice nugas, cum riſu ſpectabat: ac REBVS intentus officiorum inania tranſmittebat, effecitque æquitate ac indulgentia, laxamentiſque popularibus, quibus ipſe ſe privato non abſimilem immiſcebat, atque in primis liberalitate, qua etiam votis adeuntium obviam ibat: ut inter Principes ea tempeſtate, populorum ſtudiis ac benevolentia claros, merito haberetur Octavius. Nec minor ei à militia claritudo, cujus ut tyrocinium ſub Carolo Imperatore adoleſcens ac pæne puer poſuit; ita primam eidem operam præſtitit, undecim millium bellatorum ex Italia Ductor, quos Religionis atque affinitatis cauſa Paulus III trans Alpes miſit ad Cæſarem, non leve momentum ejus victo-

Sueton. in vita. Popularitas in primis,

& beneficentia. Octavii militia. 1542.

victoriæ, qua Germania omnis, inter Danubium, Albim, & Rhenum, Imperatoriis armis ſubacta eſt, uti Cæſar ipſe, viſo illo exercitu, negavit nobiliores unquam delectu copias equitum peditumque ex Italia proveniſſe, & ſpectata virtute, magnam eis victoriæ deberi partem affirmavit, Octavium propterea generum inſigni caritate, & aurei Velleris torque complexus. At vero in Italicis poſtea bellis Octavius, pari fortitudine, & Parmam contra Pontificios ac Cæſarianos exercitus, annua obſidione, defendit: & Philippi Regis Hiſpaniarum partes cum Placentiæ reſtitutione demandatas, adverſus Gallicos Duces variis aggreſſionibus promovit. Depoſitiſque exinde armis, quæ nulli umquam niſi laceſſitus intulerat, reliquum vitæ, vir amœni ac civilis ingenii, firmando fruendoque imperio tranſegit. Hoc igitur parente Alexander (namque de matre ejus Margarita Auſtriaca Imperatoris Caroli V filia & retuli ſupra non pauca, & in loco ſuperaddam) natus eſt Romæ: eo ipſo anno, quo Pontifex Paulus III paternus proavus, inchoato Tridenti Concilio: ac maternus avus Carolus V Imperator, comparato in Germania exercitu, Chriſtianam Rempublicam adverſus Lutheranam hæreſim, ille ſanctiſſimis legibus armabat, hic armis triumphalibus aſſerebat, non vanum tunc quidem præſagium orienti proli, poſtea vero incitamentum ad idem aliquando monſtrum, tamquam avitum hoſtem, hæreditaria virtute debellandum. Acceſſit Pauli Pontificis prædictio: qui allatos ad ſe Alexandrum, & gemellum fratrem Auſtriacæ parenti gratulatus, impoſita ſuper Alexandri verticem manu, addidiſſe ferebatur, illum, ſi quid veri præſentiret animus, magnum armorum Ducem aliquando futurum. Credo ex nominis occaſione Alexandrum alterum auguratus: nam aliunde divinationem trahere, vanum habeo. Et auxit domi lætitiam creatus per eos dies Parmæ ac Placentiæ Dux, Octavius Pater: quaſi nova naſcenti ſoboli do-

1577. In Germania. 1546. *Ex litteris Epiſc. Poggii Nuncii Apoſt. apud Cæſarem ad Alexand. Card. Farneſium.* atque in Italia. 1557.

Tempus natalis Alexandri.

Pauli III de ea prædictio. *Carolus.*

1577. minatio pararetur. Sed nihil æque felicitatem oſtenderat, ac gemina uno partu proles, ingenti Romæ gratulatione excepta, continuatis per dies complures ab Romana Nobilitate omnium generum ludis ſpectaculiſque: relicto etiam lapideo ad poſteros monumento raræ utique fortunæ in regnatrice domo. Cum interim Octavius, non ut ob ſimilem geſtiiſſe felicitatem dicitur olim Tiberius, jactaſſeque glorioſe in Senatu, Nulli antea Romanorum ejuſdem faſtigii viro geminam ſtirpem virilis ſexus editam; ſed imitatus Carolum ſocerum, qui ad nuncium Imperatricis enixæ marem filium, illico ad divi Pauli cœnobium, quamvis imbri effuſe interim decidente, ſe contulit pedes, grateſque Deo ceu prima gaudii libamenta perſolvit. ſic ipſe, audito Margaritæ uxoris partu, non prius gratulantium officia Procerum admiſit, nec in publica lætitia laxavit animum, quam domo egreſſus, recta ad ſacrum accurrit Chriſti Domini è Cruce pendentis imaginem à Sodalibus ejuſdem nominis magna Romanorum veneratione in divi Marcelli templo ſervatam: cujus ad pedes provolutus (præcipua enim religione illam colebat) egit ex animo grates divinæ beneficentiæ, complexuſque illud vitæ lignum, ſub illius umbra liberorum ſalutem fortunamque depoſuit. Dignus profecto, qui filium dein viderit, illud ipſum triumphale Crucis vexillum per Belgas explicantem, in eoque Signo glorioſe vincentem. Tertio poſt menſe, in Baptiſmi fonte (ad lætitiam enim magis ſpectaculis repetendam, aliquantum differri placuit luſtralem diem) abluente illos Ioanne Dominico Cardinale de Cuppis, ſacri Senatus Principe, prior natu Alexander, poſterior Carolus; hic ab Imperatoris, ille à Pauli ante Pontificatum nominibus appellati ſunt. Sed Carolo non diu ſuperſtite, omnis in Alexandri educationem cura converſa eſt. Infantiam in Auſtriacæ matris ſinu indulgentiaque; pueritiam apud Præceptores,

Romæ lætitia ex gemello partu.

In porticu D. Euſtach.

Octavii moderatio, longe alia quam Tiberii.

Tac. Lib. 2 Ann.

Philip. II. Hiſp. Rex.

Caroli V ſimilis.

Pietas Octavii.

Alexandri Baptiſmus.

Educatio.

ptores, quos tulit ætas illa præſtantiſſimos, exegit: fructu tamen perexiguo, certe impari cum docentium induſtriæ, tum diſcentis ingenio. Quippe is natura inquies igneuſque, litterarum compedes oderat; ſaltuque, & equeſtri diſciplina, & gladiatorio ludo, corpus quam animum libentius exercebat. Foveruntque, aut potius indiderunt hanc puero mentem eæ, in quas naſcens incurrit, armorum imagines, domeſticaque ſuorum ſtudia: à quorum primo veluti afflatu, verius multo quam à natalium poteſtate ſiderum, mores hominum plerumque finguntur. Si quidem bellicus patris apparatus trans Alpes ad Cæſarem properantis, omniaque armis domi ſtrepentia, ita naſcentem excepere, ut profecto prius ille tubarum cantum, quam nutricum nænias audierit; habueritque pro crepundiis tympanorum ſonum: & quam primam hauſit oculis lucem, armorum fuerit. Quin ſecuto ſtatim anno reducis è Germania patris ſpolia perſtrinxere iterum infantis oculos: nec poſt multo, magnorum exercituum concertationes ad Parmam, ubi obſeſſus ſexennis puer inter muralium tormentorum fragores educatus eſt: atque alia ſubinde ex aliis parentis bella, quo magis in primos incidere ætatis annos, eo altius impreſſis militarium ſimulacrorum notis, martialem plane animum formavere. Pueritiam nondum egreſſus in Belgium mittitur à matre ad Octavium Ducem, à quo traderetur Philippo Regi, tamquam redintegrati auctoramentum obſequii in Auſtriacam domum: ſimulque ut ea teſtificatione abſtracti à ſe unici pignoris, demererentur Avunculi animum, promoverentque (quod maxime ſpectabant) ad arcem Placentiæ, recepta jam urbe, reſtituendam. Et Philippus, quoquo puer animo traderetur, libenter excepit, delectatus quidem ſororis ſuæ, quam ſummopere diligebat, imagine; ſed in primis habiturus illum veluti obſidem ad Farneſiorum in ſe ſtudia confirmanda. In Belgio

1577.

Propenſio ad arma unde illi indita & aucta.

Puer in Belgium mittitur ad Philippum Regem, 1557.

1578. ſeſquiannum cum Rege ſubſtitit, ea captus armorum ſpecie, quibus tunc maxime Belgium conflagrabat. Feruntque, cum à Rege duceretur ad exercitum apud S. Quintinum, ſummis Alexandrum precibus petiiſſe, quo die oppidum copiis omnibus oppugnatum captumque eſt, ut armis indutus ad oppugnationem mitteretur: rejectumque à Rege inter admirationem ac riſum, quippe undecennem puerum ægre in caſtris, fuſiſque ubertim lacrymis ſe continuiſſe. Inde profectus cum Rege in Hiſpaniam egit ibi annos ferme octo, educatus cum Carolo Hiſpaniæ Principe, ac Ioanne Auſtriaco, partim Compluti, quo Carolum litterarum cauſa pater immiſerat: partim Mantuæ, in aula ſub oculis avunculi Regis, adeo illi acceptus, ut filii loco haberi ac diligi à Philippo hic Alexander videretur. Intendebatque ei Regis benevolentiam Caroli comparatio, ſolutis aſperiſque moribus à paterna gravitate diſſidentis. Neque hæc ei gratia (quod rarum in Aula) fraudi aliquando fuit apud ceteram Nobilitatem: quam aut anteibat Caroli Quinti nepos, aut ſibi demereri ſtudebat adoleſcens ore eleganti proboque, officiis impiger, largitionibus immodicus, eoque domui ſuæ gravis: armorum vero tractatione, ludiſque præſertim equeſtribus, quos certatim Carolus Princeps, & Ioannes Auſtriacus, militari animo juvenes ſæpe dabant, adeo decore modulateque ingrediens, & adverſus pericula ſecuro improtectoque interdum corpore decurrens; ut inter ea prœliorum ſimulacra favore plaudentium exceptus, voluptati juxta ac timori eſſet. Annum vigeſimum agenti uxorem decrevit Rex Mariam Luſitanam Eduardi Principis filiam, Regis Emmanuelis neptem, fama ingenii ac ſanctimoniæ, illa tempeſtate, inclytam. Vtque honori Margaritæ ſororis ſuæ Belgium adminiſtrantis hoc daret? miſſo ad eam Alexandro filio, evocataq; illuc Sponſa cum Regia claſſe ab Luſitania: ac profecto ab Italia, magno apparatu, eamdem ob cauſam

Mirum ejus poſtulatum.

A Rege ducitur in Hiſpaniam.

Alcala. Mantua Carpetan. Madrid.

Amor Regis erga illum.

& favor aliorum: ob has præcipue cauſas.

Conjugium ejus.

cauſam Octavio parente, celebrari nuptias Bruxellis voluit, qua ſupra meminimus, gratulatione Provinciarum. Inde Parmam digreſſus, ſuſceptis ex conjuge pluribus liberis: quorum tres, Margarita Mantuæ olim Princeps, ad feliciores poſtea nuptias cæleſti cum Sponſo tranſlata, Ranutius Dux, Odoarduſque Cardinalis parentibus ſuperfuere: ubi firmatam jam prole domum, ſeque vacuum à publicis curis vidit, (quippe Octavius pater, quo erat ætatis animique vigore, facile unus cuncta regebat) ſuſpirare foris bellum, animoque circumſpectare cœpit, ſi qua ſibi armorum alicunde naſceretur occaſio. Interea cupiditatem illam. feras in ſilvis conſectando, haſtis in urbe decurrendo, aliiſq; ſpectaculorum generibus, quaſi prœliorum imaginibus, paſcebat ſimul fallebatque. Quamquam ad hæc, ut feroci erat ingenio, addebat interdum aliqua, gladiatore quam Principis filio digniora. Namque armis ſub mutata veſte firmatus, noctu urbem pererrabat: non ut Cæſar ille diſſimulata & ipſe perſona per tenebras circumiens, globo tamen ſeptus gladiatorum, qui rixas à Principe cœptas, modicas quidem ſinerent, ſi vero à læſis validius ageretur, arma inferrent: ſed Alexander incedere plerumque ſolus, ut uno interdum comite, obvios ferro ſiſtere, manus conſerere, illorum ſuique periculum facere, atque, ut FELICITATE gliſcit temeritas, eo proceſſit, ut ſi quem inaudiſſet digladiandi fama commendatum, non ante deſiſteret, quam noctu aggreſſus, ſuas cum eo vires artemque componeret. Feruntq; cùm aliquando Comitem Taurellum, nobilem virum manuque promptum, inter tenebras offendiſſet, eo ſtatim loco (quod pridem optaverat) provocaſſe, conſertaque pugna, cum Taurellus ad facem illac forte prætereuntis, Alexandrum Farneſium agnoviſſet, projecto ad terram ferro, veniam oraſſe, ſi ſuum in Principem, neſcius licet ac laceſſitus, arma temeraſſet. Quo evulgato, factum eſt, ut pleriq; occurſum ejus evitarent, ne ſci-

1578.

Ann. 1565. Liberi. *Nam diſſoluto matrimonio monialis facta.*

Armorum cupido.

Nocturnæ gladiatoriæ pugnæ. *Tac. Lib. 13. Ann.* Neronianis confidentiores, ac temerariæ.

Hadrian. l. Tamel.

1578. ne ſcilicet amitterent apud Principem aut victi exiſtimationem, aut victores gratiam.

Ann. 1571. AD BELLVM ſacrum aſpirat Alexander.

Sed interim oblata eſt ei tandem occaſio arma honeſtius induendi, compoſito nobili fœdere Chriſtianorum Principum adverſus communem hoſtem. Ad eam expeditionem multa invitabant, & pugnæ cauſa, & nobilium virorum eo confluentium celebritas, &, ſuper hæc, belli Imperator Auſtriacus, amore ac ſanguine æque conjunctus. Nec pater abnuebat, à militari indole filii magnum aliquid ſperans, certe ferociam ejus inter belli diſcrimina edomandam: ſed repugnante, cui plurimum tribuebat, Auſtriaca matre; negavit inconſulto Avunculo Rege quidquam agi oportere. Interim Auſtriaca litteras, ſicuti curaverat, accepit à Rege, quibus videri ſibi differendum Alexandri abitum reſpondebat. At is invitatu Ioannis Auſtriaci præter modum incenſus, expugnata tandem matre, exoratoque Rege, ad bellum ſe quam magnificentiſſime, ut primo in egreſſu, comparavit. Octoginta duos à Placentina ac Parmenſi nobilitate ſecum traxit ad bellum: adhibitis præterea, veluti prætoriana cuſtodia, militibus ferme trecentis à Paulo Vitellio militiæ claro conquiſitis non uſitato delectu: quippe eorum pleriſque aut olim Centurionibus, aut Subcenturionibus, aut Signiferis, aut alio perfunctis munere ſupra gregarios. Hoc Alexander Farneſius comitatu obtulit ſe voluntarium militem Avunculo Duci: à quo exercitum forte luſtrante aviditſſime complexus, ejus permiſſu cum quadringentos ex Regiis claſſiariis elegiſſet, duabus Genuenſis Reipublicæ triremibus impoſuit, Comite Carolo Scotto, ac Petro Franciſco Nicello regendos: ipſe cum Vitellio legato, & parte ſuæ nobilitatis ac militum, ejuſdem Reipublicæ Prætoriam inſedit. Quamquam in itinere, totoque ante pugnam tempore, ab Auſtriaci latere in Imperatoria triremi nunquam abſceſſit: idque bono vertit univerſæ claſſis. Exorta enim inter Auſtriacum & Vene-

probo Octavio parente.

non Auſtriaca matre.

2 *Febr.* 1571. Ille tamen abit:

cum delecto nobilium & militum comitatu,

triremibus Genuenſibus impoſito.

& Venerium Venetæ claſſis Præfectum diſcordia perquam atroci, Chriſtianæque Reipublicæ vires haud dubie civili prœlio commiſſura, primos Auſtriaci furentis impetus, quibus imminutam ſupremæ Præfecturæ majeſtatem ultum ibat, unus Alexander, (cum tamen non deeſſent, qui ardenti ſatis juveni faces aggererent) qua erat apud avunculum gratia, tamdiu ſuſtinuit, donec Marcus Antonius Columna Pontificiæ claſſis imperator, ac Venetorum legatus Auguſtinus Barbericus, ſapientia ſua, adhibitaque opportune Farneſii opera, imminentem claſſi tempeſtatem opinione celerius diſcuſſere. Quo nomine cum Romam dein venit Alexander, laudavit illum coram Purpuratis aliquot Pius Pontifex, ſeque & Chriſtianam Rempublicam ea gratia debere illi plurimum teſtatus eſt. At vero ubi ventum eſt ad pugnæ locum Actiaca olim victoria ab Cæſare Octaviano relata percelebrem, inſtructa utrimque acie, ipſe apud Marci Antonii Columnæ triremem in media claſſe, ſuam conſcendit, pone adſtantibus duabus reliquis Genuenſibus. Ac poſt effuſam eminus ſagittarum pilarumque procellam, concurrentibus jam navigiis, Alexander in Muſtapham exercitus Quæſtorem intentus, ejus triremem quanta vi poteſt invadit, conſertiſque manibus eam longe validiorem, quam putaverat, expertus eſt. Ærarium illa vehebat, eoque prætorianis militibus ſupra trecentos, pleriſque veteranis ac pugnaciſſimis firmata erat. Cumque diutius ancipiti marte pugnaretur, ſignis modo illatis, modo repulſis; pudore ſimul iraque ſuccenſus Alexander, arrepto (cui vibrando aſſueverat) prægrandi gladio, in hoſtilem triremem ſaltu ſe projicit: ac furenti ſimilis, circumducto utraque manu ferro, latam per hoſtium ſtragem aperuit militibus ſuis viam, exemplo ac periculo Ducis uſque adeo incitatis, ut jam promptiſſimis quibuſque Turcarum cæſis, reliqui deditionem facile pararent, niſi advecto illuc valida cum triremi Scan-

1578. Plurimum confert ad Ducum diſcordiam ſedandam.

Laudatus propterea à Pontifice. Pugnatur.

Ipſe Muſtapham invadit.

ancipiti marte.

1578. Scanderiæ Præfecto, auctis hoſtium copiis viribuſque redintegrata paulul um fuiſſet pugna. Sed recentes à tergo milites una ex Alexandri triremibus ſubmittente, cum victorum impetum non ultra ſuſtinerent hoſtes: confoſſo multis vulneribus Muſtapha, ſaucioque Scanderiæ Præfecto, mox etiam capto; non modo Quæſtoria illius triremi, ſed hujus etiam auxiliari navigio Alexander potitus eſt; tanta militum ſuorum præda, ut complures fuerint qui Sultaniorum (monetæ genus eſt, haud minoris aureo Venetorum nummo) duo millia, aliqui etiam tria, ex navi ſane Quæſtoria ſecum abſtulerint, præter ea, quæ reliquæ duæ per ſe triremes, ex triremibus hoſtium duabus, totidemque biremibus expugnatis captiſque ſpolia & manubias reportarunt. Ferunt Ioannem Auſtriacum, cui poſt finem pugnæ multa de Farneſio Principe narraverant; inter gratulantium officia, ſuſcepiſſe quidem illum ſingulari benevolentia atque præconio, cum ea tamen exceptione laudaſſe, Quod eventu meliore, quam conſilio ſeſe in hoſtes confertos, & adhuc validos, dubio regreſſu, conjeciſſet. Quam ille culpam ſibi quidem laudi ducens, collata confidentiæ cauſa in Mariæ Luſitanæ conjugis ſanctimoniam, cujus ad Deum precibus tectum ac tutum ſe crederet, avunculi admonitionem feſtive tranſmiſit. Nec minorem animi impetum, ſecuto poſt hoc anno, (quamquam minori ſeu fortuna, ſeu verius concordia nationum) Alexander oſtendit. Redintegrato enim fœdere, ad victoriam apud Echinadas partam in Peloponneſo perſequendam, ſerius aliquanto rediere Chriſtiani Duces. Reparaverat jam utcumque claſſem novus maris Præfectus Vlucialis, eamque ut occurſui Fœderatorum ſubtraheret, huc illucque deportatam, prope Methonis denique portum propugnaculo firmatum continebat. Inde dum extrahere hoſtem Auſtriacus, oblato ſæpius certamine, conatur, expugnando

Illum demum, & Scanderianum vincit, capitque.

Præda ex victoria.

Ioan. Auſtriaci de Alexandro dictum.

& Alexand. reſponſum.

Ann. 1572.

Renovato ſacro fœdere,

mittitur ab Auſtriaco ad expugnandum Navarinum.

gnando terreſtri aggreſſione Navarino haud procul ſito præficit Alexandrum. Ille acceptis ſecum bellatorum millibus omnino ſex, biparti- to exercitu, arcem majoribus tormentis oppugnare cœpit, conatu ſane majori quam ſucceſſu. Quippe ſaxeo ſcopuloſoque in loco moliri humum ad aggeres ægre poterat miles: nec dolia corbeſque, terra & ſaxis oppleta, oppoſitaque aggerum loco, ſatis firma erant munimenta adverſus hoſtilium tormentorum ictus. Continuabatur nihilominus oppugnatio: egreſſique interdum Navarinenſes, nec ſine cæde repulſi, haud procul eſſe à deditione credebantur; cum noctu introducto in arcem, Farneſianorum ſive indulgentia, ſive ignoratione viarum, Turcico præſidio: ſimul undique ad opem confluentibus Barbarorum equitum peditumque copiis, veritus Alexander, ne intercluſo reditu obſideretur, deſperata expugnatione ſatis habuit, ſi incolumem cum tormentis exercitum in hoſtium conſpectu reportaret ad naves. Et Auſtriacus, quando claſſis Othomanica univerſi certaminis vitabunda, elici è portu nullo injuriarum irritamento poterat, contentus incuſſo hoſtibus metu, expreſſaque veluti confeſſione conceſſi ubique maris: diviſa fœderatorum claſſe, animiſque, ipſe in Siciliam, alii alio diſceſſere. Atque hoc fuit Alexandro militiæ tyrocinium, quod ei & in illo martialium virorum flore, & abſentes apud Principes, Pium præcipue, ſucceſſoremque Gregorium, ac Philippum Hiſpaniæ Regem, ſicut opinionem conciliavit futuri aliquando ſummi Ducis; ita Regem poſtea movit, ut in Belgium, quod tunc belli moles incumbebat, eum ultro deſtinaverit.

1578.

Vrbem aggreditur.

ſed irrito conatu.

recedit.

& fœdus diſſolvitur.

Pius V. Greg. XIII.

Etenim Belgarum querimoniis adverſus Ioannem Auſtriacum oneratus quotidie Rex, pacandique Belgii abſque armis ne Victori quidem innoxiis perquam cupidus, Provinciarum votis annuere, eoque ſororem Margaritam Auſtriacam cum Alexandro filio ſubmittere decre-

ALEXANDER cum matre deſtinatur in Belgium à Rege. *Marg. vilex.*

1578. decrevit: ſperans aut illius prudentia, gratiaque apud Belgas, rationem concordiæ aliquam ineundam: aut hujus virtute, ſi armis opus eſſet, bellum ſtrenue adminiſtrandum. Igitur Granvellano Cardinali Romæ agenti mandat, ut Margaritæ ad Belgas reditum perſuadeat. Is Aquilam in Samnitibus ad Margaritam profectus, opportune cum ea nactus Alexandrum, recitat utrique litteras, & conſilium Regis. Quamquam ut cum Alexandro ſeorſim ageret, imperatum ab Rege fuerat Præfecto Inſubriæ Marchioni Ayamontio. Et Margarita quidem, quaſi amplius deliberatura, ambigue reſpondit: ſeu verita, uti præ ſe ferebat, Ioannis Auſtriaci offenſionem: ſeu per eam moram ſpeciemque recuſantis, profectioni ſuæ pretium additura. At Princeps Alexander nihil cunctatus, obſecuturum ſe Regi perlibenter affirmavit, modo non diſſentiente matre. Certius aliquanto reſpondit binis in eamdem ſententiam litteris ab Ayamontio, qui lecto æger attinebatur, per Raphaëlem Manriquium miſſis, una cum Regis epiſtola: qua, poſt doloris officia, ob Mariæ Alexandri conjugis mortem exponit, illi ſuum de Belgica expeditione conſilium: *Certus, inquit, eo audito, te prompto magnoque animo ſatisfacturum ſpei de te meæ, amorique quo te unice complector, æſtimoque virtutem tuam, illuſtriſſime Princeps.* Verum cum de Margarita Ioanni Auſtriaco ſubroganda Rex ſtatim mutaſſet, ob Archiducis Matthiæ in eas Provincias adventum: addubitatum eſt Parmæ, an deceret in Belgium ire Principem Alexandrum, militaturum ſemper alieno ductu. Quæ quidem ille præ Regis obſequio, bellicæque amore gloriæ, facile contemnebat: præſertim confirmatus arcanis Granvellani verbis grandia pollicentis. Acceſſit Gregorii Tertiidecimi auctoritas atque adhortatio: qui re accepta ex Cardinali Farneſio, conſilium impenſe laudavit, addiditque, ſuo nomine Parmenſi Principi ſcriberet, *Expeditionem Deo cordi futuram: eam proinde*

Agit cum utroque Card. Granvellanus Regis nomine.

Dubitat Margarita.

Non Alexander.

9 & 11. No. 1577.
11 Sept. 1577. Regis ad hunc epiſtola.

& Gregorii Pont. adhortatio.

tanto

tanto auſpice, ſeque hortatore volens libenſque capeſſeret. Quod à Pontifice tantopere commendatum reor, non ſolum Hiſpani Regis, ac publica Religionis cauſa; ſed peculiari etiam Pontificii Imperii commodo. Cum enim eſſet in fide & clientela Sedis Apoſtolicæ Princeps Parmenſis; è re Pontificis videbatur, beneficiarium ſuum erudiri alieno in campo, ex quo ad Eccleſiæ Romanæ ſubſidium referre Imperatoris artes aliquando poſſet. Ergo tribus intra paucos dies epiſtolis ab Ioanne Auſtriaco acceptis, quibus ad belli gloriæque (ut ipſe loquitur) ſocietatem, magnis æque precibus ac promiſſis evocabatur, rebus quanta licuit celeritate compoſitis, duodecimo poſtquam Parma diſceſſerat die, Lucemburgum venit ad Ioannem Auſtriacum. A quo incredibili exceptus lætitia, miratus contra dicitur Alexander, viſo Avunculo, attenuata non magis valetudine, quam ſpecie illa majeſtateque fortunatiſſimi Imperatoris. Vſque adeo verum eſt, RERVM adverſarum ſenſum feliciſſimo cuique accerrimum eſſe. Vt hinc profecto credibile ſit, Auſtriacum non invitum, aut tantummodo juſſum à Rege, Parmenſem Principem evocaſſe: neque in ſpeciem illo præſente geſtiiſſe, cujus videlicet in fide atque virtute jampridem nota plurimum ſibi polliceri poterat ad rerum quidem publicarum ſtatum, ſed præcipue ad vitæ ſuæ tot hoſtium inſidiis expetitæ ſecuritatem. Inter primos congreſſus mandata Regis illi aperuit Auſtriacus, ut belli paciſque negotia ei communicaret: ut mille nummos aureos in ſingulos menſes eidem ſeponeret. Lætus utroque Farneſius, præſertim quod hoc poſterius nonniſi Proregibus, Præfectiſque Provinciarum, aut exercituum Imperatoribus perſolvi ab Rege conſueſſet; admiſſum per aliquot dies ſtipendium, (quamdiu videlicet in vulgus emanaret honorificum Regis judicium) actis dein Regi per litteras gratiis, gloriæ nimirum quam pecuniæ avidior, recuſavit; addens, ſibi quidem mer-

Margin notes:
1578.
14 & 15. Octob. & 25 Nov. 1577.
Et plures Io. Auſtriaci invitantis eum litteræ.
Abit Alex. in Belgium. Qualem reperit Auſtriacum, & quam vere cupidum adventus ejus.
Stipendium Alexandro à Rege attributum.
14. Decemb. 1577.

1578. ab illo recuſatum. STATVS Provinciarum qualis.

mercedis loco illud non deberi nondum quidquam emerito, & invitamento opus non eſſe.

At vero ad res belli domique noſcendas, cuncta ex imperio Auſtriaci moderaturus Alexander, animum operamque impi re advertit; reperitque rerum ſtatum ſane quam arctiſſimum, quippe ad duas pro Rege Provincias redactum: in reliquis paucas, quæ ſuperfuerant arces ad Ordines quotidie deficientes. Quin & in Hollandia ipſum jam nutabat Amſtelodamum: & in Brabantia Bergæ ad Somam, militibus Tribunum ſuum Carolum Fuggerum conſcelerare prodentibus, venerant in Ordinum poteſtatem. ſed adhuc ſceleratius Brædæ præſidium, hoſtili deceptum fraude, non multo ante ſuo cum Tribuno ſe geſſerat.

Breda obſidetur à Fœderatorum ducibus. Card. Granvellani frater.

Etenim Bredam obſidentibus Ordinum Ducibus Philippo Comite Holachio, ac Federico Perenotto Campinii Domino, reſtiterat haud inſtrenue, qui pro Auſtriaco urbem intraverat, Georgius Fronsbergius Germanicæ legionis Tribunus: ſed gliſcente in dies, quod æra non procederent, militum in urbe diſſidio, Fronsbergius per hominem compertæ audaciæ fideique ad Auſtriacum litteras mittit;

Nuncius cum litteris ad Auſtriacum

Feſtinaret opem: ſuos implacabili ſeditione diſcordes obſidionem non ultra laturos. Sed nuncius ab Holachio detectus, an ipſe exuta fide ſe prodidit? compertis litteris, attinetur in caſtris: ex-

detegitur.

pectatoque donec ad Auſtriacum iſte, rediiſſeque, fidem faceret probabilis mora: tum ejus loco ſubmittitur alius in urbem, qui excuſato prioris nuncii morbo, reſponſum attulit quaſi

Aliæ litteræ ſupponuntur.

Auſtriaci manu compoſitum; *Ne dubitarent, honeſtis modo conditionibus, urbem dedere: brevi ſupervenientibus copiis, quas in præſentia expedire promptum non erat, certo recuperandam.* Habetur

Vrbs deditur.

litteris ac nuncio fides, urbſque deditur, addito ad Tribuni errorem militum flagitio: hi enim, dum ſuper conditionibus agitatur, ſive corrupti, ſive infenſi, Fronsbergium furioſe conſtringunt, vinctumque in manus Holachii

Campi-

Campiniique, hanc conditionem præ ceteris expoſcentium, perfide tradunt; interim ipſi & ab hoſte, dum urbe egrederentur, illuſi: & conſpecto non procul inde, quod ab Auſtriaco mittebatur auxilio, feſtinationem perfidiamque pertæſi. Non ita feliciter Holachio cecidit alea ad Ruremundam, ad quam invadendam profectus ipſe ingenti ſpe, ſubmiſſum illuc reperit ab Auſtriaco cum quatuor peditum millibus Ægidium Barlamontium Hiergii Dominum: ſimulque egreſſo ex urbe Polvillerio præſidiariæ Germanorum legionis Tribuno, ab obſidione ſtatim pulſus, amiſſaque munitione, nec ſine cæde, fugatus eſt. Et tamen interea pacis negotium, commeantibus hinc atque inde nunciis, operoſe agitabatur: quaſi ſpe aut cupiditate ſucceſſus, & non potius ut VERBA verbis redderentur, alterique juſtius alteris arma induiſſe videri poſſent. Nec alio ſpectabat Angliæ Regina, per eos dies ceſſatione armorum ab Auſtriaco poſtulata; niſi ut, ea legatione facile neglecta, ad opem Ordinibus ferendam, coactam ſe videlicet oſtentaret: auſa ob id AuſtriacoRegique, ad quem nuncium miſerat de pacis conſilio, conteſtari, Si conditiones abnuerent, ſe quidem in poſterum nullo cujuſquam reſpectu, quod in rem expediret, executuram. Sed intellectis, quo tenderent, minis, remiſſa ab Rege pariter, atque ab Auſtriaco ad alteram partem, cui depoſitis armis obedientiam ſuam erga Principem opportunius ſuaderet. Quamobrem rejectis utrimque, una cum conditionibus, etiam conditionum internunciis, ſublato omni commercio ineundæ concordiæ, ſpes una pacandi Belgii in armis reliqua erat. Et cometes quidem, qui per eos dies adeo ferali affulſit aſpectu, ut nullum eo minaciorem ad illud uſque tempus illuxiſſe differerent Mathematici; belli ſignum in cælo elatum, pronis jam ad bellum animis creditus eſt.

1577. Militum perfidia.

Ruremunda defenditur contra Fœderatos.

De pace agitur,

Angliæ Regina ceſſationem armorum poſtulat ab Auſtriaco. non ſine minis.

Non auditur.

Concordiæ ſpes evaneſcit.

Cometes. *Novembri & Decembri Ann. 1577 & Ian. 1578 Gemblours.*

DE PVGNA Gemblacenſi.

Prima memorabiliſque pugna apud Gemblacum

1578. Luſtratur utrinſque partis exercitus. 20 *Ianuar.* Exercitus Auſtriaci minor. Hoſtium major.

cum fuit, nono à Namurco milliari, in ingreſſu Brabantiæ: utrimque luſtratis antea exercitibus, Catholico apud Marcham Lucemburgenſis Provinciæ oppidum, hoſtili ad Templæum pagum à Namurco haud longe ſitum. Atque ille quidem opinione minor, hic autem major compertus eſt. Namque viginti duo millia peditum adeſſe Auſtriaco fama percrebuerat, cum tamen ne octodecim quidem recenſita notaverit, qui cum Auſtriaco præfuit, Princeps Alexander. Contra, Ordinum copiæ viginti circiter millia numeratæ ſunt, cum paulo ante nonniſi ſeptemdecim haberentur. Nempe horum numerum augebant ſubitarii quotidie milites prædandi licentia: ab Auſtriaco ſpes anguſtior erat: eoque nonniſi ſtipendio legebantur. Et tamen hi, licet pauciores (nam equitatu quoque, qui duobus conſtabat millibus, aliquanto inferiores erant) quia virtute longoque bellandi uſu anteibant, multo acrius conveniendi hoſtis, pugnæque conferendæ copiam flagitabant. Auxere militi animum redditæ iis ferme diebus litteræ Gregorii Tertiidecimi exercitui bene precantis, noxiarumque veniam Chriſtiano ritu ampliſſime largientis. Qua uſi opportunitate Duces, omnium animis à culpa expiatis, multo alacrius in hoſtem ferebantur. Accedebat & illud, ex quo non ultra cunctandum exiſtimavit Auſtriacus certior videlicet factus ab exploratoribus, Philippum Comitem Lalinium, Robertum Melodunum Vicecomitem Gandavenſem, hunc equitum, illum peditum Ductorem, & Valentinum Pardieum rei tormentariæ Præfectum à caſtris abeſſe, ſpecie nuptiarum, quæ magno Bruxellis apparatu celebrabantur, re vera (uti ajebant) alienato non parum animo ab Orangii conſiliis: præter alios nonnullos, quos hiemis inclementia æſtivos nempe Duces, à campo in urbem avocaverat. Moderabatur Ordinum copiis Antonius Goignius, Vendegiæ in ſilva Dominus vetus ſane

Sed ille melior.

& audacior ob hanc cauſam,

6 *Ianuar.*

Pardieu. Mons. de la Motte.

ab anno 18. Goignius Fœderatorum copiarum legatus,

Dux

Dux militiam ſub Carolo Quinto adoleſcens auſpicatus, inde haſtatorum equitum ductor ad ſanctum Quintinum, poſtea legatus auxiliarium copiarum, quas Philippus Rex in Galliam miſerat Arembergio Duce ad Carolum Nonum, donec duos ante annos, civiles illæ Hiſpanorum Belgarumque diſcordiæ, à Regis militia magis operam ejus, quam animum abſtraxere. Conſilium Ducibus Ordinum fuerat, Auſtriacum Namurci agentem aggredi, in eumque jam moverant: cum audito, longe validiore illum exercitu quam ipſi putarant, Namurco egredi pugnam oblaturum, mutata ſententia Gemblacum repetere ſtatuunt, conſilium, exploratis inde hoſtium viribus, ſedate capturi. Subſtiterat ea nocte Ordinum exercitus ad divi Martini pagum, quinque fere milliaribus procul ab Auſtriaci copiis ad Namurcum confidentibus. Inde dubia adhuc luce, ſuccenſis caſtris, Gemblacum verſus inſtructo in hunc modum agmine inceſſit. Anteibant Emmanuel Montinius, & Gulielmus Heſius cum ſuis legionibus: quarum latera Villerſius & Freſnoius ſclopetariis equitibus præfecti tegebant. Mediam aciem Germanica Walloni-caque legionibus, tribus Gallorum, tredecim Scotorum Anglorumque cohortibus conſtantem, Maximilianus Heninius Boſſuvii Comes, relictis haud multo ante Regis partibus, & Federicus Perenottus Campinii Dominus ductabant. Poſtremam, in qua equitum robur, Comites Philippus Egmontius Lamoralii filius, & Lumæius à Marcha moderabantur: adequitantibus hinc atque inde cum ſelectis equitum alis, Marchione Havræo, Areſchoti Ducis patre, & Goignio caſtrorum Præfecto, univerſi exercitus Legato. Ante Principia foſſores operaſque locaverant, globo militum adſociatos. In medium acceperant impedimenta exercitus, tormenta aliquot campeſtria. Terga, quibus inſecuturo ab hoſte timoris, denſatis ferreolorum turmis, ac bellatorum

1578. 1567. 1576.

Exercitus eorum in hunc modum inſtructus.

Goignius Ioannis Auſtriaci comitans Archiducis in hac expeditione.

1578. Exploratores & inſidiæ ab Auſtriaco diſpoſitæ.

torum fortiſſimis communicerant. Nec ſegnius, cœptoque nondum die, movit Auſtriacus à Namurco; præmiſſis Antonio Olivera, & Ferdinando à Coſta, cum aliquot equitum ac peditum cohortibus, qui itinera ſilvaſque itineribus vicinas explorarent, inſederentque. Partem exercitus poſt ſe reliquit ad Moſæ ripas, Carolo Mansfeldio parere juſſam: majorem validioremque ducebat ipſe in hunc ferme modum. In fronte exercitus equitatu firma, præcedebant ſclopetarii leviter armati: hos certo intervallo lancearii: in utrorumque ſubſidium loricati plenioribus ordinibus ſequebantur. Ductores juxta ſuam quiſque turmam: aliqui ante ſigna paulum ab acie ſeparati cum parvis expeditorum equitum globis præcurrebant. Medium occupabant gemina peditum ſclopetariorum atque haſtatorum directa in quadrum agmina, ex Hiſpanis potiſſimum Germaniſque, Tribunis ante agmina pariter incidentibus. Claudebat aciem quadrata ex Wallonibus legio: cui currus atque impedimenta, ſclopetariis Burgundis interequitantibus, pro munimento erant. Frontem Octavius Gonzaga, terga Erneſtus Mansfeldius, caſtrorum hic, ille equitum Magiſter moderabantur. in medio curabat Auſtriacus cum Parmenſi Principe, prætoria cohorte comitante: unde Regium vexillum eminebat, in quo Auſtriacus, ut animo hauſerat inſolitam opis divinæ fiduciam, juſſerat ad triumphalem Domini Crucem ſubjici hæc verba, *In hoc Signo vici Turcas, in hoc Hæreticos vincam.* Iamque aliquantum proceſſerat, cum in hoſtium haud longe præeuntium conſpectum venit; cognitiſq; Fœderatorum conſiliis ex captivorum pari, quos levibus aliquot prœliis cũ hoſte commiſſis adduxerat Olivera; ſtatim lancearios ſclopetarioſque ſelegit ex equitatu ferme ſexcentos, permiſtoſque peditibus mille haſta aut grandiore ſclopo armatos, ac bipartito diviſos, Octavio Gonzagæ & Chriſtophoro Mondrago-

Catholicus exercitus inſtructus in hunc modum.

Vexillum regium.

Auſtriaci juſſa.

nio

1578.

nio attribuit: imperavitque Gonzagæ, hoſtium tergo infeſtus inſiſteret, modo non temere univerſam aciem provocaret, dum ipſe cum Parmenſi Principe, ac reliquo exercitu non adeſſet. Et ille quidem initio parebat, levibuſque carptim prœliis fatigabat extremum agmen. Donec Perottum Sentinatem, qui primam ductabat eo die Camilli Montii turmam, ardore pugnæ eo jam progreſſum Gonzaga conſpicatur, ut veritus, ne totam hoſtium vim, non expectato Auſtriaci ſubſidio, in ſe importune laceſſeret; feſtinato illuc miſerit, qui Perotto imperaret, ut pedem illico retraheret, neve ſe equitatumque in diſcrimen abduceret. Is vero (nam mandata ſuperbe nunciabantur) indignatus, perinde quaſi timoris argueretur; faceſſere ab ſe hominem jubet cum importuno imperio, & Gonzagæ referre: Numquam ſe in acie terga vertiſſe, nec tunc poſſe, etiamſi velit. Erat in latere velitantium copiarum declivis ſemita, cœno & aquis inacceſſa, foſſæque quam viæ ſimilior: eam hoſtes in receſſu declinantes, itinere paulo anguſtiore procedebant. Accurrerat illuc Princeps Alexander, quo res loco eſſet, propius inſpecturus (attinebatur enim ab Auſtriaco, ne pugnam capeſſeret, quaſi opus illo haberet ad inſtruendas copias, ac pugnantibus opportune ſubmittendas) atque animadvertens, hoſtilem equitatum ſive iniquitate loci, ſive feſtinatione Gemblacum accedendi, turbato non parum agmine incedere: id, quod ex fluctuantibus illorum haſtis implicitiſque inter ſeſe atque tranſverſis conjiciebat; non ultra moratus, arrepta protinus ab armigero lancea, conſcenſoque, quem Camillus Montius alterum habebat, expeditiori ad pugnam equo, oculis atque ore bellum ſpirans, armigerum intuitus, *Abi*, inquit, *ad Auſtriacum Ducem: refer Alexandrum veteris Romani memorem ſe in foſſam immittere, relaturum inde, Dei ope, Auſtriacæque Domus auſpiciis certam hodie magnamque victoriam*. ſimul oſtendens iis,

Levia primum prœlia inter utramque aciem. *Perot. Saxoferratenſis.*

Locus pugnæ.

Alex. Farneſii de hoſte conjectura.

Ejus verba ad armigerum: *Curtius.* Conſilium ſuum cum circumſtantibus ducibus communicatum.

1578. qui circum aderant, quanti referret, ſi paulum progreſſi tranſmiſſa celeriter foſſa, in latus turbati hoſtis incurrerent; eodem impetu exemploque ſecum traxit fortiſſimos quoſque equitum ductores Bernardinum Mendozam, Ioannem Baptiſtam Montium, Ferdinandum Toletanum, Martinengum, Ceuravium, Mondragonium, alioſque: tum ipſe immiſtus equitibus Mutii Pagani, qui primam in Mondragonii agmine turmam ducebat, hiatum ſubit, inſequenti fortium manipulo: paucïſque eorum tardius eluctatis, cum plerique locum feliciter ſuperaſſent, campumque laxandis equis nacti eſſent; mutua adhortatione firmati paulum conſiſtunt, dum conſerti cohærenteſque una veluti fronte pariter æquarentur. Inde ſumpto impetu, Alexandro præeunte, tanta vi lanceas impulere in adverſum agmen, incumbente dein cum altera equitatus parte Gonzaga, recenteſque, quos apud ſe habebat, Auſtriaco ſubmittente; ut hoſtilis equitatus, perculſis qui in eo latere erant, non expectata impreſſione, equos circumagere illico pararent; niſi Ducum adhortationibus, miniſque, ac meliorum exemplo aliquantulum reſtitiſſent. Sed pavore ſemel offuſi, animiſque jam victi, vertere demum terga: inque pedites ſuos, qui pone adſtabant, præcipiti fuga incurrentes, turbatis ordinibus, obtritis eorum non paucis, omnes ſupervenienti hoſti trucidandos deſeruère. Et vero nudatas equitum præſidio legiones, (præſertim quæ in medio locatæ, ſuorum fugam & hoſtium impetum excepere primæ) aggreſſi à tergo atque à lateribus Regii exercitus equites, inchoataque jam victoria ferocius incurſantes, miſerabili ſtrage, nequidquam reſtituere ordines Goignio ſæpe conato, delevere. Raro alias à paucioribus minorique jactura, plus ſanguini fuſum, ac celerius debellatum. Raro melius compertum, quanta ſit in equitatu vis in utramque partem; ſiquidem

Henr. Vienmius Ceuravii Dominus.

& cum iis foſſam primus trajicit.

Hoſtilem equitatum ſimul omnes invadunt,

& fundunt.

Strages Fœderatorum exercitus.

Januar. 31. Victoria ab equitibus parta.

dem à ſexcentis equitibus (tot enim incepere, aucti dein ad mille ac ducentos, confecere pugnam) peditum millia omnino decem, partim cæſa, partim capta; ac reliquus exercitus non minor octo bellatorum millibus, ſeſquihoræ ſpatio, deſideratis ex Regiis tantummodo novem, profligatus eſt. Relata hoſtium ſigna quatuor & triginta: captæ campeſtres machinæ, currus atque impedimenta fere omnia: ipſe belli Dux Goignius, ac Nobiles aliquot in poteſtatem venerunt. ceteri cum omni fere equitatu initio dilapſi, pars Gemblacum, plerique Bruxellas, fœda ſane fuga contenderunt. Nec Gemblaci, quamvis munito in loco ſecuri, admoto illuc victore exercitu, multi non expectata aggreſſione profugerunt in interiorem Brabantiam: reliqui deditionem certis conditionibus pollicebantur. Sed non acceptis, Auſtriaci clementiæ ſe oppidumque dedidere. Neque hæc contemnenda victoriæ appendix fuit. Quippe Gemblacum belli ſedem ſtatuerant hoſtes, ac multorum menſium commeatu, armiſque ac telis, ac cetero belli inſtrumento communierant; quæ victorum in manus devenere omnia. Oppidum, quod prædæ militum quaſi pro loci fato deſtinabatur, (nam plurimis, uſque ab Domini anno nongenteſimo, cladibus, incendiis, ac populationibus nobilitatum eſt) Lamberti Gemblacenſis Comitis Abbatiſque apud Alexandrum Principem, atque Alexandri apud Auſtriacum agentis opera, à direptione injuriaque liberum ſtetit. milites armis exuti, juratique Belgæ quidem nunquam militaturos ſe adverſus Hiſpaniæ Regem, ceteri vero per annum, incolumes dimiſſi ſunt: retentis obſidum loco duodecim ex eorum primariis, atque ad Namurcenſem arcem tranſlatis, una cum Goignio Duce, qui ante diſceſſum, ad Auſtriacum deductus, petiiſſe fertur victricem illius manum exoſculandam, eaque porrecta Auſtriacus addidiſſe, *Sic frangi à Deo illorum contumaciam, qui adverſus*

1578.

Aſſonvill. in Rel. ait Auſtriacorum in ſing. denis Fœd. ſuffeciſſe.

Quanta ea fuerit.

Mar. Del. l. 8 Tur. Rel. duos cæſos ait. Mich. Iſſeli & Leo belg. dec. 2 Febr.

Gemblacum à victoribus obſidetur.

Deditur.

Clementer cum oppido actum,

& cum captivis.

Ad Goignium captivorum ducem Auſtriaci verba.

1578. *Religionem ac Regem ſuum impie rebellant. uno illo prælii ſucceſſu, profligato a pauciſſimis tanto exercitu, condoceri eos utique poſſe, quantum ſit cordi Deo juſta Regiæ Majeſtatis cauſa.* Nec ille aliud, niſi ſe quidem numquam arma contra Religionem induiſſe reſpondens, cum aliis captivis amotus eſt. Inde Auſtriacus ad ſuorum præconia converſus, unumquemque Ducem ac primariorum militum comiter appellando, ſuam cuique virtutem, ſuum facinus grandibus verbis, pleniſque gloriarum magnifice repræſentavit. Quos inter Alexandro Farneſio primas deberi non ignorabat; tamen quanto magis intentis in eum oculis, decantari martialem viri vigorem ab exercitu cernebat, tanto impenſius exiſtimabat, caritatis ſuæ imperiique partes eſſe, ejus fortitudinem, cui favebat ſimul timebatque, non ſine cautione & cura commendare. Ideoque revocato illi in memoriam navali diſcrimine, Ducis officii eum admonuit: miſſum illuc ab avunculo Rege ad rem bellicam non manu & militari gregariorum periculo, ſed conſilio ductuque adminiſtrandam; reſpondentemque Farneſium, Exiſtimaſſe profecto ſe, Ducis munia impleri non poſſe ab eo, qui prius militem ſub tanto præſertim Imperatore fortiter non egiſſet; militum plauſus, & ipſius Auſtriaci complexus excepit. Sed Alexander in Auſtriaci laudibus ad Regem ſine ulla exceptione ſcribendis, multo (non tamen ultra merita) liberalior fuit. Cum litteris enim Gemblacenſis victoriæ nunciis, ad Argentonam miſſis ab Auſtriaco, ſuas conjunxit, Gratulatus ejus Majeſtati victoriam illi à Deo partam, ac ſecundum Deum Ioannis Auſtriaci prudentiæ virtutique debitam, *quem ſicut in certamine fortiſſimum Imperatorem experti ſint hoſtes, ita poſitis armis Victorem clementiſſimum, ejuſque Majeſtatis imitatorem ſubacti ſenſerint. Ideoque ſperari, eam victoriam, qua nullam in Belgio majorem aliquando relatam omnes affirment, expugnationes multarum urbium ſecum*

Victores ab Auſtriaco laudantur.

Farneſius in primis,

non ſine admonitione.

Farneſii reſponſum.

Ejuſdem litteræ ad Regem in Auſtriaci laudem. 3 Febr.

1578.
& ad alios de eodem.
Ant. Perez. 4 *Febr.*
Marc. Almazan, & Marc. Ayamont.
15 *Febr.*
13 *Febr.*
De ſe nihil.

ſecum brevi tracturam. Ejuſdem victoriæ nuncium cum aliquot Hiſpaniæ Proceribus, quibuſcum familiariter olim egerat, officioſe communicavit: ſingula vero ad matrem Auſtriacam fuſe compoſuit: paulo contractius ad Octavium patrem, patruumque Alexandrum Cardinalem, in quibus eadem ſemper de Auſtriaco, de ſe nihil umquam addidit, ſive magnitudine animi, quaſi majora promittens, qui hæc uti parva ſileret: ſive non ignarus ad eoſdem cuncta perſcribi ab aliis multo ſibi glorioſius. At vero Bruxellis, nondum audito ſuorum infortunio, conſultabatur coram Archiduce, invadenduſne Auſtriacus, an expectandus? cuncto exercitu, an diſtributo decernendum? Cum triſtis repente tota urbe rumor invaleſcere, Pugnatum infeliciter cum Auſtriaco, cladem acceptam, quantam Hiſpanus cruore ſatiatus voluerit. Id, cum ab aliis atque ab aliis in urbem ſeſe ex pavore ac fuga per intervalla recipientibus confirmaretur; addereturque, hoſtes Gemblaco potitos, captum exercitus Legatum, pedites internecione deletos: nec deeſſent, qui affirmarent (ut PROPIORA ſibi mala fingit timor) Auſtriacum victore cum exercitu mox ad portas affuturum; adeo Bruxellis trepidatum eſt ut, poſtero die, relicta urbe præſidio utcumque firmata, Orangius cum Archiduce Antverpiam, traducta illuc Aula Senatuque, conceſſerit. Et alienus utique non erat Auſtriacus à Bruxellenſi aggreſſione, deque ea in bellico Senatu verba fecerat. Sed obſtante exiguo militum numero, quem augere niſi miſſa ab Rege pecunia non poſſent; viſum eſt, antequam ſe à metu colligerent hoſtes, huc atque illuc arma & victoriam in celeritate poſitam circumferre potius, quam militum alacritatem obſidionis mora conſumere. Iubentur itaque Octavius Gonzaga, ſelectis quingentis equitibus, & aliquot peditum cohortibus, Lovanium ac Mechliniam, pronas in Auſtriacum civita-

Ordinum Deputati victoriæ ignari conſultant.

Eorum trepidatio audita clade.

Archiducis & Orangii fuga.

1578. *Hiergii Dominus.* Deduut ſe Auſtriacis, Lovanium & Iudoignia. *5 Febr.* & Tillemons, *Tinen,* *7. Febr.* & Areſchotum. *17 Febr.* & Boviniacum. *15 Febr.*

tes, extemplo aggredi: & Ægidius Barlamontius cum Caroli Mansfeldii Gallica legione, quatuorque Wallonum ſignis, Boviniacum petere. Et Lovanium quidem, non expectato qui deditionem imperaret, ejecto Scotorum præſidio, ſponte Gonzagæ tradidit. Idem fecere & Iudoignia oppidum ſalubritate cæli, quam ſoli munitione nobilius, ideoque alendos illuc mittere liberos ſuos Brabantiæ Ducibus mos olim fuerat: & Tillemons: & aliquanto poſt, nec ſine vi, Areſchotum. Mechliniam atque Vilvordiam novo Ordinum præſidio munitas Gonzaga ſero tentavit. At Boviniacum, urbs bellicis aggreſſionibus aſſueta, hoſtiumque injuriis numquam fruſtra tentata, ſæpe etiam diruta, ſemper tamen popularium conſtantia reſtituta; non ante, quam magna murorum parte labefactata, certis conditionibus Hiergium accepit.

SICHEMIVM ad deditionem invitatur.

Auſtriacus, dum res ex ſententia ſuccedunt, in reliquam Brabantiam progreſſurus, Dieſtemium Orangii Principis urbem Alexandro invadendam committit. Ille cum parte copiarum eo profectus, ne à tergo Sichemium relinqueret Dieſtemio proximum, arce tum quidem, (nam poſtea diruta eſt cum magna oppidi parte) ac Demeræ fluvii opportunitate non contemnendum; mittit illuc cum Germanica legione Lancellottum Barlamontium Megæ Comitem. Sed Sichemienſes & loco, quem haud inſcite munierant, & numero freti, rejecto de deditione colloquio, defenſionem ſedulo parabant. Cum Alexander eo accurrens, veneratus ante in vicino colle Dei Matrem è quercu jam tum mira prodentem; Sichemium ipſe perluſtrat, ſuperque veteri hortorum muro contra Lovanienſem oppidi portam, octo ſemimuralia tormenta diſponit. tum cœpta ſub primam lucem non acri minus, quam conſtanti ad medium uſque diem verberatione, apertaque multis jam locis turri; ad oppugnationem inſtruit aciem, nationum æmulatione

Recuſat.

Virgo Aſpricollis.

Oppugnationem parat Alex. *21 Febr.* *diſpoſitis copiis in hunc modum.*

latione validiorem. Germanos Megani Comitis contra portæ aditum medios locat: ad dexteram Hiſpanos, ad levam Lotharingos, ſub Tribunis Mondragonio ac Samblemontio diſtribuit. Præterea manipulos aliquot Wallonum ſcalis armatos jubet, ubi ſignum audierint, ad avertendos hoſtes, in contrariam murorum partem ſcalas circumferre. Tum ſigno dato, animatiſque militibus non tam à gloria prædave, parvo ex oppido non magna utique expectanda, quam ab ira in præpoſteram confidentiam, atque à dedecore victoris exercitus, ſi apud Sichemium hæſiſſe diceretur; ſumma utrimque contentione pugnari cœptum. Dumque hi nullo ſuorum juxta cadentium metu in muros emicant; illi ruinis ſuperſtantes, objectu corporum morantur ſubeuntes, dubio parumper eventu concertatum eſt, ſed qua parte curabant Hiſpani, amiſſis duobus Centurionibus, tanta eos ex dedecore indignatio ac furor inceſſit, ut acuente vires ira, conjectis in fugam defenſoribus, in oppidum penetraverint primi. Simul alibi non ultra ſuſtinentes invadentium vim oppidani, exauditoque Wallonum ex adverſo ſcandentium muros rumore perculſi, defenſionem una omnes omiſere. Et oppidani quidem milites, poſitis armis, plerique dedidere ſe: à præſidiariis vero, intendente ſe jam nocte, alii (hi fuere circiter ducenti) recepere ſe protinus in arcem: alii ferme centum quinquaginta, per eas tenebras ac ruinas elapſi, in equitatum trans fluvium propterea ab Alexandro diſpoſitum incidere; omneſque, ne uno quidem ſuperſtite, contrucidati ſunt. Oppidum prædæ militum, uti hoſtibus minatus erat, tradidit Alexander: ſalvo feminarum pudore, ſacrarumque Virginum Gynæceo, præſentia ſua cuſtodito. In oppidanos veniam aut gladium adhiberi voluit, prout ipſi cedendo aut repugnando alterutrum eligerent. Reſtabat arx non alio magis ſecura, quam pervicacia defenſorum. pervicaciam ſpes alebat, haud

[Right margin: 1578. — Pugnatur. — *Regii. Sichemienſ.* — *Petr. Henriquez, & Barajaz.* — Capitur oppidum. — Fugientes trucidantur. — Diripitur oppidum. Arx ſe defendit.]

1578. poſſe obturata oppidi porta ab aggeris obje-ctu, tormenta illico induci; ideoque nec arcem quati, nec ſe ad deditionem tam cito cogi, ut non interim ſubſidium mitteretur ab Dieſte-mio. Et favebat obſeſſis inopia foſſorum fabro-rumque, quibus aperiendo aut exæquando ag-geri opus erat. Sed Alexandri celeritas pervicit omnia: comportatis enim quotquot in exerci-tu erant hujuſmodi ferramentis, arrepto ipſe ligone, intuituſque præcipuos, qui aderant, co-piarum Duces, moliri terram primus occepit. Ac ſtatim facinus æmulatos ingenti alacritate nobiliſſimos quoſque ordinum Ductores, tum demum Centuriones, ac reliqui milites; qui averſari opus initio videbantur, tanta conten-tione ſecuti ſunt, ut ea ipſa nocte, quamvis fati-gati diurna pugna, quatuor hòrarum ſpatio non modo tumulum, portæ obicem, depreſſerint, ſed illa eadem aggeſta intra oppidum terra, munitionem adverſus arcem collocatis in ea tormentis extruxerint. At defenſores mane con-ſpectis ab arce in nova munitione tormentis, admiratione metuque exanimati, protinus ſe Principi Alexandro, implorata victoris clemen-tia, tradidere: ſed fruſtra. Quod enim ii om-nium primi contumaciam nonniſi expugnati fractiq; poſuiſſent; quodque eorum plerique, contra fidem in Gemblacenſi pugna jurejuran-do firmatam, arma iterum induiſſent adverſus Regem; Alexander, omiſſa intempeſtiva beni-nitate, in perduelles animadvertendum ratus, arcis quidem præfectum, & militum primarios incentoreſque ex ipſa arce luce palàm ſuſpen-di; reliquos (centum circiter ac ſeptuaginta) noctu jugulatos in ſubjectum amnem projici jubet. Sic hoſtilem perfidiam ulciſcens Dieſte-mio documentum ex alieno periculo propone-bat. Et movit exemplum; Dieſtemienſes: juſſi enim deditionem facere, licet initio recuſave-rint ſpe auxilii ab Antverpia Lyraque: ubi ta-men ſparſo trans flumen Regio equitatu, ac munitis aliquot agreſtium domibus, vident eam

Sed Alexander munitionem diruit,

& novam erigit:

& arce potitur.

Supplicium ex victis.

Dieſtemium terretur. 24 Febr. Veteri.

eam teneri ab hoſte partem,unde ſperabant externam opem: ſimulque ad alteram partem ſumma celeritate cis flumen aggeres attolli, ac tormenta comportari, vicinorum infortunio admoniti non ſero ſapere, tranſactis cum Parmenſi Principe conditionibus, Regi ſe urbemque reſtituunt. Et Alexanter, ut inter horum obedientiam, aliorumque contumaciam diſcrimen haberet, Dieſtemienſes quam humaniſſime ſuſceptos, incolumes integroſque eſſe voluit, ne una quidem imminuta illorum domo. Milites vero (trecenti circiter erant, plerique Wallones) cum armis ac ſupellectili, relictis tamen vexillis,uti convenerant dum dimitteret, æſtimata ex apto firmoque corpore militaris animi nota, ſignificandum eis curavit, poſſe inter Regios accipi, ſi vellent: aſſentientes, Regi novo ſacramento obligati, receptis ſignis, legioni Wallonicæ immiſti ſunt. Nec alius, quam Dieſtemii,exitus Leviæ fuit. Quod oppidum inter Tillemontem ac Dieſtemium ab Auſtriaco juſſus aggredi Alexander, eo quo advenit die, iiſdem quoque conditionibus recepit: eorumque militum centuriam alteram vexillo adempto dimiſit, alteram in Regis militiam ſacramento tranſcriptam, reddito honoris cauſa vexillo, retinuit. 1578. Deditur. Clementer accipitur. Loci præſidiarios in Regis militiam tranſcribit Alexander. Leviam recipit. 27 Febr.

Captis intra ſeptem dies tribus hiſce oppidis, Alexander reducto victore exercitu ad Ioannem Auſtriacum, cum eo Nivellam profectus eſt, urbem in aditu Hannoniæ ſitam ad Brabantiæ fines, quam Iuſtus Villerſius cum ſex peditum, duobus equitum ſignis, pro Ordinibus obtinebat. Miſerat illuc Auſtriacus cum Gallica legione Comitem Carolum Mansfeldium: qui & tormentis, & conſertis manibus illam aggreſſus,bis repulſus à mœnibus fuerat, improſpere magis, quam inſtrenue. Sed advenienti Auſtriaco cum Alexandro Farneſio reliquoque exercitu, impares tot copiis Nivellenſes,compoſitis ad Auſtriacum litteris,Excuſant deditionis moram, non contumacia in Re- NIVELLAM aggreditur Mansfeld. Repellitur. Cum Auſtriaco paciſcuntur Nivellenſes.

1578. gem, aut Regis fratrem, ſed odio adverſum Gallos: quibus ob veteres cùm gente contentiones ſuccumbere indecorum videretur. Dum ſuper conditionibus diſceptatur, in Auſtriaci caſtris turbari cœptum, cauſa ab Germanis orta. In eorum legione, cohortibus aliquot debebatur menſium duorum triumve ſtipendium: nactus inde occaſionem ferocire miles, miſſoque ad Auſtriacum nuncio, niſi urbis prædam pro ſtipendio tradat, ſeditionem ſuperbe minari. Auſtriacus, qui clementer urbem accipere decreverat, diſſimulata indignatione, dimittit non ſine ſpe nuncium: tum ſegregaturus à contagione ſeditioſarum cohortium reliquam legionem, jubet Comitem Meganum legionis Ducem, fidum ſtrenuumque, cum hac parte quæ culpæ immiſta non erat, aſſumptis aliis militum manipulis, protinus itinera Bruxellas atque Antverpiam verſus, quaſi hoſtes inde timerentur, inſidere. Qua abeuntium ſeceſſione nudatas ſociorum ope cohortes omnis ſtatim exercitus infeſtis armis circumſiſtit. Ac primum arma deponere, dein ſeditionis auctores illico tradere jubentur. Duodecim tradidere. Ex his militari ſortitione ſecernuntur octo: ex quibus eodem fortunæ arbitrio, quatuor neci adjudicantur, tot enim plecti Auſtriacus imperaverat, variarum tamen ambitu nationum pro ſingulis deprecantium, duobus è mortis confinio liberatis, ad duos denique ſupplicium ſortito contractum eſt. Sed horum altero, veteri ſane milite fidoque ad eum diem, dum ad necem cum ignaviſſimo compoſitus, cicatrices oſtendens, ac merita non falſo commemorans raperetur; exorta omnium commiſeratione, nobilibus aliquot Hiſpanis deprecatoribus condonato; una demum hoſtia ſcelus omnium expiavit, ſeditionemque compreſſit. Inde ad conditiones cum Nivellenſibus reditum eſt: quæ facile firmatæ in hunc modum. Cives ſalvis omnibus in gratiam recepti; præſidiarii relictis (præter gladium) armis teliſque, atque

Seditio in caſtris Catholicis.

Auſtriacus ſeparat.

Auctores ſeditionis poſcit.

Morti adjudicat ex eis aliquos ſorte arbitra.

Vnus denique plectitur.

21 Mart.

Nivellenſ. ſe dedunt.

Armis exuti dimittuntur præſidiarii.

atque omni impedimento, abire permiſſi. Ea porro arma, & ſupellectilem dono dedit Auſtriacus Gallorum cohortibus, ſolaturus illorum jacturam in urbis aggreſſione factam: ſimulque urbis prædam, ad quàm inhiaverant, utcumque compenſaturus. Exitio tamen multis hæc fuere dona. Namque Galli certatim in Magiſtratus curiam, ubi illa ſervabantur, irrumpentes, in iiſque diripiendis, ſpreto Præfectorum jmperio. digladiantes, non pauci vulnerati ſunt. & decidente forte ſcintilla è ſclopetarii militis igniario funiculo in vaſculum ſulfurei pulveris, ſubitaque illa flamma ſuccenſis foculis ſclopornm, quos acervatim congeſtos, pleroſque inſertis pilis temperatos reliquerant hoſtes; centum ferme ac viginti aut protinus interfecti, aut miſere debilitati, repentina demum ſtrage funeſtantes temeritatis ac præcipitis avaritiæ pœnas luerunt. Renovato plane infortunio, quod in eadem Provincia, Gallis quoque militibus acciderat, qui, dum eorum Duces de Cimaci deditione cum oppidanis agerent, in mœnia feſtinato ad prædam aggreſſu perrumpentes; in ipſo captam per arcem diſcurſu, tormentario pulvere ignem concipiente, prope ducenti ex prædabundis militibus conflagrarunt. At vero ad Nivellam cetera Gallorum legio, incertum qua potiſſimum de cauſa, miſſionem ab Auſtriaco flagitavit: ſive ſibi ipſis inſenſi, quod re infeliciter geſta in urbis oppugnatione, commilitonum conſpectum ferre non poſſent, quaſi tacite exprobrantium: ſive ſpe fruſtrati deprædandæ civitatis, cujus cauſa aggreſſionem ante adventum exercitus ſoli feſtinaverant; ideoque Auſtriaco indignati, qui tranſactis propere conditionibus, ad colligendam ſcilicet clementiæ famam, urbi merito ſuo expugnandæ pepercifſet: ſive denique (uti potius crediderim) inducti ab Ordinum emiſſariis, qui venturo in eas Provincias adverſus Auſtriacum Alenconio Duce Regis Galliarum fratre, facile Gallis eam militiam

1578.

Arma donat Gallis militibus Auſtriacus.

Sed ea exitio Gallis fuere.

Mart. Delr. Lib. 5 Turb. Belg. ducentos mortuos ſcribit.

Similitudo infortunii.

Ann. 1558. Pont. Heuterus lib. 3. Thuan. lib. 3.

Galli miſſionem ab Auſtriaco petunt.

1578. litiam perſuaſerint. Certe horum pleroſque, duobus poſt menſibus, ex Gallia hoſtes rediiſſe, Hiſpani experti ſunt. Sed quæ ea cumque fuerit cauſa, libenter abire illos Auſtriacus eſt paſſus: quibus etſi ſtrenuis militibus, diſciplinæ tamen ſub Hiſpano præſertim Duce intolerantibus, ægre moderabatur: cupidiſque ac magna poſcentibus, ipſe, ut fit, ad ſuſpiciones avertendas, plus interdum dabat, ne minus dare videretur. Sed horum ferme ſexcenti, qui non poſt multo hoſtes è Gallia rediere, non meliore utique ſucceſſu, quam conſilio uſi ſunt. Nam pagis aliquot in aditu Hannoniæ occupatis, dum hoſtium ſecuri epulis indulgerent, aggreſſus inopinato Camillus à Monte, qui ad celeritatem trecentos equites, ſingulos poſt ſe ſclopetarium peditem vehentes adduxerat, illata prius cæde quam pugna, ex iis circiter ducentos interemit, reliqui vicinam in arcem Avenenſem ſtrenue dimicantes recepere ſeſe, ductore Pandulpho Cenamio Lucenſi. Ad quem miſſus à Camillo Laurentius Tuccius, ut pro veteri amicitia (contubernales enim in Gallia cum Sarra Martinengo & Sacromoro Birago militaverant) homini ſuaderet arcis deditionem; poſt breve colloquium non ſine jurgiis abruptum, hoſtilem in modum à Cenamio, quamquam ſaucio ac ſanguinem perpluente, ſed vitam prius dediturum quam arcem clamitante, rejectus eſt. Ex quo iratior Camillus jam milites ad oppidi aggreſſionem educebat, cum arce novo Gallorum ſubſidio firmata, non auſus abſque muralibus tormentis oppugnationem, copias ſuas ad exercitum reduxit, eodem tempore per Hannoniam mira celeritate victorem.

Facile impetrant.

Redeunt Galli contra Auſtriacum.

Pars eorum improviſo trucidatur:

Pars arce ſe tenet,

rejectis conditionibus ſeſe dedendi.

Etenim poſt Nivellam captam, dedidere ſe Regi intra quindecim dies Arces ejuſdem Provinciæ complures: Bincium Mariæ Hungariæ Reginæ olim deliciæ, Henrici II Galliarum Regis odium expertæ. feruntque repertum inibi ſaxum, quod Henricus villæ ſuæ à Maria vaſtatæ

OPPIDA Auſtriacis dedita: Ann. 1554. Bincium,

vaſtatæ ultor inciderat, in hæc verba; *Inſana Regina, Folembraum memoria repete*. Ad hæc Malbodium Sabi impoſitum: Reuxium, Bellomontium, Soigniacum, Barlamontium, aliaque oppida modica quidem illa, ſed explicandis per Hannoniam copiis opportuna: Cimacum Areſchoti Ducis Principatus, vi captum, arx in haſce conditiones dedita, Vt arcis Præfectus in equo cum gladio ac pugione, milites (ſexcenti numerabantur) eodem ornatu, ſed pedites, relictis ceteris armis ac ſupellectili, incolumes abirent. At vero ad Philippopolim, novam quidem Hannoniorum urbem, nec niſi tres ac viginti annos natam, ſed ſitu operaque adverſus Gallorum incurſiones apprime validam; multo quam alibi operoſius ab univerſo exercitu laboratum. Iacet planitie in magna, humo paulum extante, Philippopolis, ambitu perexigua, ſed quinis porrecta propugnaculis, incincta mœnibus perquam altis, terraque ad eludendas pilarum emiſſiones late oppletis, ac prælarga circum foſſa communitis. Hæc æſtimanti Auſtriaco viſum eſt, omiſſa oppugnatione, hoſtem adoriri ligone muris admoto, nempe vetere ac fido expugnandis arcibus tormento: quo nec hodie, poſtquam in mutuam perniciem ingenioſi auximus ſupra omnem antiquitatem inſtrumenta mortis, certiorem mœnibus ruinam parare ſolent bellorum duces, minus plerumque formidandi à fulminantium tonitru machinarum, quam ab lento hoc ſurdoque foſſoris telo, invaluitque militare proverbium, LIGONEM palamque eſſe demum illa, quæ arcem extruant deſtruantque. Ergo poſt circumducta oppido caſtra, vallumque non procul à foſſa promotum, jubet Auſtriacus foſſores oblongis craſſiſque ſub tabulis in teſtudinis modum conformatis, crudo corio contra ignes intectis (vineas olim ac porticus appellabant) foſſam intrare, ac ligonibus dolabriſque murorum ima ſubruere. Quod dum illi militibus aſſociati ſtrenue moliun-

1578.
Folembræum
Malbodium,
Reuxium,
Bellomont.
Soigniacum
Barlamont.
Cimacum vi capitur, 15 April.
Arx deditur.
Philippeville.
Philippopolis obſidetur.
Situs ejus.
Invaditur.
Apud Caſ. Tit. Liv. & alios ſæpe.

1578. moliuntur, procurrentibus ex urbe defenſoribus, ſimul, aliis ſaxa igneſque ex alto ſpargentibus, crebro nec ſine multo utrimque ſanguine dimicatum eſt: Auſtriaco nullam interea partem aut Ducis, aut militis omittente: adeo, ut in opere faciendo, cum gregariis quibuſque decertaret INSTANS pariter & accinctus. Tandem obſeſſi nutantibus non minus jam animis, quam mœnibus, partim inteſtina diſſenſione, cujus cauſa Florinæum urbis Præfectum Regi faventem vinculis adſtrinxerant, dein ſolverant; partim audita eorum fuga, quos in auxilium è Gallia evocabat Orangius; inito colloquio poſtularunt, ut urbe incolumi, tranſituris in Regis caſtra militibus ſtipendium trimeſtre ab Ordinibus debitum ſolveretur ab Auſtriaco: reliquis abire cum armis liceret, ad tympanorum ſonitum, ſub vexillis, ſolitaque cum pompa militum, defunctas nempe urbes efferentium. Poſtulatis admiſſis præſidiarii ferme quingenti militiam mutavere: abiere, cum una equitum turma, plane totidem: urbs, continuata Florinæo Præfectura, Philippo Regi reſtituta eſt.

Auſtriaco Ducem & militem agente.

Deditur in has conditiones, 19 Maji.

DE BELLO BELGICO

LIBER DECIMVS.

INterea Ioannes Auſtriacus, aucto ab hiſce diurnis nocturniſque laboribus, ſtomachi morbo, ac totius corporis languore, Namurcum curationis cauſa petiturus Alexandrum Farneſium bello impoſuit: habitoque prius militari conſilio de Limburgo, unde Lucemburgenſi Provinciæ timebatur, invadendo, expeditionem Alexandro commendavit. Suſcepit eam ille perli-

LIMBVRGENSIS expeditio Alexandro committitur ab Auſtriaco ægrotante.

perlibenter, eo potiſſimum nomine, quod ſperaret ſe cum Ioanne Caſimiro Septemviri Palatini fratre, qui ea parte ingreſſurus in Belgium cum exercitu ferebatur, acie dimicaturum: ad abolendam (ut ipſe cum primariis belli Ducibus communicavit) evulgatam aliquorum litteris opinionem, Regios milites hoſtium vitabundos experiri nolle Ordinum vires, ſed declinato congreſſu, huc atque illuc formidanda videlicet oppidulis ac pagis arma circumferre. Ergo Alexander præmiſſo Gabriele Nignio, ſtrenuo Hiſpanorum Tribuno cum ſeptem ſclopetariorum ſignis: juſſoque Camillo Montio ſubſequi cum equitatu, ut Limburgi ſuburbia invadendi Nignio adeſſet à tergo; movit ipſe ſub mediam noctem, cum peditibus Hiſpanis atque Wallonibus: relicta Fronsbergii legione, quæ decem murales machinas tarde procedentes comitaretur. Et Nignius in fugam acto, qui primo occurrerat, armatorum manipulo, dein expugnatis non ſine aliqua ſuorum jactura ſuburbiis, magna pecoris & commeatus præda potitus eſt. Sed urbem ut obſidere tardum, ita oppugnare perquam difficile videbatur. Quippe in edita rupe Limburgum, prærupta circum valle, eoque ab omni fere parte, præterquam aſſurgente ad meridiem ſolo, inacceſſum erat. Accedebat externæ opis opportunitas ab amne Veſa urbem ſubluente. Nihil tamen in ſpeciem deterritus Alexander, æſtimato ſæpius loco, diſponendis tormentis ſelegit jugum collis, quem inter & urbem clementior vallis intererat. à jugo ad vallem jubet foſſores viam oblique aperire, atque à valle perducere ad urbis aſpectum: inde uſque ad propugnaculum præſtructum portæ urbis, obliquato rurſum acceſſu, promovere: foſſores item alios alia in parte, procurrentem ex arce turrim cuniculis petere. Plus utique terroris, quam diſcriminis utroque in opere parabatur, vix enim pedes duos egerebatur humus, cum ſaxa & cotes feſtinantibus obſtabant: crebris tamen virgul-

1578.
Cur eam libenter ſuſcepit Alex.

Pars militum præmittitur.

7 *Iun.*
Expugnantur ſuburbia.

Limburgi ſitus.

Vueſt.

Opera ad oppugnationem.

Rivellino, Aprocci.

1578.

virgultorum ac ramalium faſcibus, aggerum modo præmuniebatur via, contra pilarum jactus è mœnibus: inſtante operi Alexandro, modo foſſoribus, modo cunicularijs immiſto.

Litteræ Alex. ad Limburgenſes.

His addidit benigna ad deditionem invitamenta, miſſis per tubicinem litteris ad Limburgenſes, à minis abſtinens, ac propior admonenti, quaſi victoriæ ſecurus, ac de Regis urbe, Regique ſubditis ferro perdendis tantummodo ſollicitus.

Illi reſponſum differunt,

Illi, acceptis ad portam à tubicine litteris, ac palam recitatis, redire illum jubent eadem hora poſtridie. redeunti reſpondent, ſe nihil certi ob civium militumque diſcordias expediviſſe: rediret adhuc craſtina die, reſponſum ſine ulla cunctatione daturos.

indignante Alexandro,

Alexander non ignarus, hujuſmodi ludificationibus moram trahi ab obſeſſis; reverti nuncium ultra vetuit: ratus infra dignitatem Regii exercitus id eſſe, & imbecillitatis confeſſionem viſum iri. Quin intentiore cura, hinc aggerem, inde cuniculos promoveri ad urbem inſtitit:

qui urget opera. c. *Nicolaus Caſius*.

opus naviter adurgente Comite Cæſio, viro forti induſtrioque. Ipſe munito jugo vallorum ac faſcium lorica, ſtatuendis in eo vimineis corbibus, terraque ac ceſpite, quæ procul egerebantur, opplendis: ac bombardis in hoſtium conſpectu aſſidue fulminantium comportandis, noctem unam atque alteram inſumpſit, illam effuſa præter modum à cœlo pluvia, hanc emiſſa ex mœnibus pilarum tempeſtate pariter infeſtas.

& oppugnatione è colle aggreditur.

At oppugnatione ſub primam lucem, novem prægrandibus tormentis, ab jugo incepta: ubi ſumma vi quati mœnia, eorumque partem intra quatuor horas procubuiſſe non minorem triginta cubitis; ſimulque ducto per montis aſcenſum vallo (quod numquam putaverant) tecta jam meare milites via, aggreſſionemque ad portam adornare conſpiciunt Limburgenſes;

cum ſtrage murorum. Oppugnatores ad portam Limburgenſium nuncius ad Alex. Reſponſum.

miſſo propere ad Alexandrum nuncio, enixe precantur, oppugnationem tantiſper inhibeat, horæque unius ſpatium ab armis quietum externæ conſultationi donet.

Ale-

Alexander, etſi jucundiſſimus ei nuncius fuit, quod non ignoraret, urbem, niſi ipſa ſe dederet, ſero ſubigendam: ne forte tamen facilitas annuentis, virium diffidentiam indicaret aliquam, adſeverato ad terrorem vultu, hominem objurgat, quod jam ſatis itum foret reditumque: nec eſſe militibus ſuis id emendum ab aliorum deliberatione, quod mox ipſi armis facturi erant juris ſui: tamen, ut minis clementiam admiſceret, nunciare Limburgenſibus jubet, Non negari ab ſe horariam moram: quam tamen conſultando ſi protraherent, ei ſe finem, magno conſultantium malo, impoſiturum. Vix à verberatione ceſſatum, cum ſuper mœnium ruinis mulierum globus apparuit, parvulos ſuos geſtantium, manuſque ad minaces circa milites protendentium, ac de genu veniam pacemque comprecantium. Sicuti eadem hora Legati Limburgenſes, quamvis reclamante arcis Præfecto, ſalvis civium ac militum vita fortuniſque, urbem atque arcem Parmenſi Principi tradidere. Milites omnes (circiter mille) novo addacti ſacramento tranſiere ad Regis caſtra; ſolus cum uxore Præfectus ſuorum ignaviam ſine fine deteſtans, Aquiſgranum dimiſſus eſt, Hiſpanorum turma præſidii cauſa comitante. Et vero Alexander ingreſſus dein urbem, contemplatuſque novas intus munitiones, defenſioni receptacula, tumulos, velut caſtella, ex herbido ceſpite ſudibuſque firmatos, ac reliqua ab ingenioſo loci machinatore fabrefacta: præter ænea tormenta majora quindecim, minora quamplurima, apparatumque belli atque annonæ haud exiguum; tunc æſtimata victoriæ magnitudine, egit ipſe, agique ab exercitu ſolenni pompa voluit, Deo Imperatori grates, cujus nempe beneficio prævalida urbe, quam ſine diuturno opere ſumptuque, ac multorum meliorumque (uti aſſolet) jactura militum expugnare non potuiſſet, tam facile incruenterque, ignara virium ſuarum potitus eſſet.

Eodem

1578.

Horarium ſpatium concedit Limburgenſibus ad conſultandum.

Eorum mulieres in mœnibus ſupplices.

16 Iun. Vrbs deditur:

quamvis munita, & par protrahendæ obſidioni.

Grates à victoribus Deo redditæ.

1578.

DALHEMIVM ad deditionem Alexander invitat.

Eodem die Alexander reliquis Provinciæ oppidis ſubigendis, Duces aliis alios deſtinavit. quibus intra paucos dies deditione patuere omnia, præter Dalhemium vim expertum. Huc Camillum Montium ab Alexandro miſſum cum epiſtola, qua redire Dalhemienſes hortabatur ad obſequium Regis; Hollandi Geldrique milites, qui non plures ducentis quinquaginta obtinebant arcem, tormentis arcuerant, nulla ratione paſſi aut iniri colloquium, aut epiſtolam oppido inferri. Re cognita Farneſius, miratuſque tantum confidentiæ oppidulo eſſe, advocato ad ſe Henrico Viennio Ceuravii Domino, *Abi Dalhemium,* inquit, *litteraſque meas in oppidum tormentis immitte.* Ille ſex muralibus machinis eo celeriter avectis cum ſua Burgundorum legione, additis quatuor Germanorum ſignis, oppidanos exterruit: obverſiſque in arcem tormentis, quo confugerant milites vitam potius deſerturi quam arcem, oppugnationem acrem illam quidem, ſed irritam cœpit: murorum quippe non minor quam hominum contumacia facile pilas eludebat; donec Burgundi, recepto in ſe ſcandendæ arcis periculo, ſcalis ex duabus partibus admotis, incredibili audacia, conſerta per muros pugna. pulſi pellenteſque, decem ex ſuis deſideratis, vulneratis permultis, arce demum atque oppido potiti ſunt: tanta propugnatorum, ex quibus ne unus quidem ſuperfuit, atque oppidanorum ſtrage; ut nullo diſcrimine ætatis aut ſexus, æque in omnes iram effuderit, torrentis inſtar, diu coërcitus ſubmotuſque miles. In quo illud accidit ſacrilegum æque ac barbarum. Confugerat in templum, cum cetero imbelli ſexu, puella ſexdecim circiter annorum, Gubernatoris in pugna interempti filia, inter exempla infelicis formæ futura. In eam perceleganti ore ornatuque conſpicuam, militum par, Germanus alter, alter Burgundus, conjectis oculis ſtatim involant. exortaque inter eos ob prædam rixa, diſtrahebatur

Arx oppugnatur.

Fruſtra.

Burgundi illam ſcandunt.

& capiunt,

10 *Iun.* magna cum Dalhemenſium cæde.

Infelix puellæ caſus,

quam prædam par militum invadit, & præ rivalitate barb. accipit.

hebatur infelix, nequidquam loci reverentiam objiciens, Deique Divorumque, quod unum ſupererat, opem inclamans. Quin, ut erat digladiantibus implicita, ſive caſu, ſive ejus, qui cedere validiori cogebatur, invidia, non leviter collo icta ad terram ubertim cruore conſperſa proſternitur. Vltum ibat injuriam alter: cum acceſſu plurium illuc irrumpentium, ne forte erepta ſibi præda quiſquam alius potiretur, furore amens, puellæ fugam circumſpectanti, manuſque ad mitiores, ut videbantur, homines protendenti grave ſecundum aures vulnus infligit: ictumque repetiturus erat, ni ex eis, qui accurrerant, unus (is fuit eques Paulus Rinaldius ex Alexandri Principis contubernio) ſublata cum ferro voce, barbarum in tempore abſterruiſſet, utque Alexandro intimus habebatur, utrumque auctoritate ac metu fugaſſet. Relatam inde puellam in paternas ædes curare quidem perquam humaniter Rinaldius, accito propere chirurgo, cœpit: ſed illa curationi jam impar, lecto vix impoſita expiravit: relicta ſane perquam fœda Catholico exercitui macula, nefariorum ſanguine utcumque delenda, niſi illi execratione omnium damnati, quæſitique ad necem, ſubita è caſtris fuga ſupplicium prævertiſſent. At Alexander viginti dierum ſpatio, totidem ferme ſuorum amiſſis, tantula jactura, totam Limburgenſem Provinciam Regi reſtituit. Grande utiq; Regiis tunc partibus additamentum, non Provinciæ quidem magnitudine, quæ modica inter reliquas habetur, ſed opportunitate aditus intercludendi hoſtibus è Germania illac facilius ingreſſuris: præter privatum quoque commodum finitimis Dynaſtis, præſertim Epiſcopo Leodienſi, ac Iuliacenſi Duci procuratum: cujus cauſa uterque Princeps decreta ſeorſim legatione gratulatus Alexandro felicem victoriarum curſum, egit pro ſe quiſque gratias, ob deletos aut remotos ex Limburgo præſertim ac Dieſtemio eos præſidiarios, quo-

1578.

Saucia ac ſemimortua eripitur ex eorum manibus.

Sed mox emoritur.

Ex Limburgenſi Provincia recuperata fructus,

& gratia Alexandro reddita à vicinis Dynaſtis.

1578. & mœror fœderatorum ob eamdem cauſam. mox & lætitia ob rumorem de Alex. mortuo, aliiſque.

quorum aſſiduis latrociniis urbes agroſq; ſuos intutos habere cogebantur. At vero Antverpiæ apud Ordines varii ſuper ea victoria motus extitere. Mœror initio, audita Limburgenſi expugnatione: ingens lætitia, ſparſo per urbem rumore; evulgato etiam libello, Limburgenſem arcem, ſuccenſo nitrati pulveris receptaculo, funditus exciſam ac ſublime excuſſam: ſtragem Hiſpanorum Ducum editam ſane miſeram meritamque: Parmenſem Principem, Mondragonium, Hiergium, reliquos Tribunos, militiæque primarios incendio pariter hauſtos, ac ruina conſepultos: Ioannem Auſtriacum in jacturæ impatientia furere, ac receptui à Belgio canere decreviſſe. Hæc in Orangii ſcilicet officina cudebantur; quo ille facilius animos multitudinis ex Auſtriaci victoriis abjectos, ficta hoſtium clade (quamdiu vera non poterat) ſuſtentaret: ſimulque reliquum pecuniæ, quam ab Archiduce dudum imperari curaverat; nunc per occaſionem feſtinandi exercitus in Auſtriacum ab Ducibus deſtitutum, expediret. Vſitato nimirum hodieque nonnullorum artificio, qui contraria iis, quæ evenere, componunt; partim ut primo illo lætitiæ impetu, & quaſi flore defraudent adverſam factionem, cui languidius dein gaudium futurum ſit, forſitan & improſpero aliquo ſucceſſu (ut ſunt humana) miſcendum; partim ut brevem illam temporis uſuram, qua ſuperiores ſe credi ſatis habent, rebus ſuis quæſtuoſa anticipatione ordinandis accommodent; FVTVRVM ex mendacio dedecus præſenti utilitati poſthabentes. Verum illud Orangii aliorumve commentum non plane hauſtum ex vano fuit. Nempe ut adulterina inſinceraque moneta ſemper aliquid auri argentive admiſtum habet; ita PLERVMQVE mendacium aliqua portione veri aſperſum eſt. Etenim ſecuta diem nocte, quo die capta eſt Limburgi arx, tormentario pulvere, qui uno ex propugnaculis aſſervabatur, incenſo (forte, an dolo, incompertum) disjectis propugnaculi

Fictum ab Orangio.

Cur hæc ſæpe finguntur.

Quid veri habuit ille rumor.

culi lateribus, ſuperique parte in altum expulſa, magnam ſane partem ædium arcis, relabentia deinde ſaxa proſtravere. quatuor iiſque gregariis militibus ruina incidente ſubito eliſis, ſex ſeptemve ſauciatis. Inter hæc aliquid obvenit, quod miraculi habitum loco ſcribit Alexander Farneſius ad Auſtriacam parentem. Reliquerat Alexander arcis urbiſque præſidio Chriſtophorum Mondragonium cum Hiſpanorum centuria: ipſe injecta divinitus mente, ea nocte ad caſtra redierat. Inflammatur interea pulvis, pars arcis evibratur, ædes oppreſſæ corruunt, cubiculum Mondragonii, ſuperiorum ſtrage tectorum incidente, ſuccumbit. Accurrunt mane, ubi ſe à metu collegere, milites, fata ſuorum inſpecturi, ſortemque Mondragonii Ducis fortiſſimi optimique, cujus conclave propugnaculo proximum noverant, lamentantes. Mirum dictu aſpectuque: vident, aperto ab ruina laqueari, atque in diverſa collapſo, excuſſis circa lateribus, quin pavimento ipſo ac ſolo dejecto, tantum pavimenti ſubſtitiſſe, quantum Mondragonii lectus, ac prope lectum arca tegebat. læti, ſollicitique vacuo quaſi pendentem aëre Ducem, incolumem illæſumque deponunt. arcam (hæc populationum atque incendiorum injuriis ſubtracta fuerat in eum locum ab ipſo, crediderim, Mondragonio) multis Divum reliquiis, ſacroque templi argento plenam conſpiciunt: intelliguntque inde videlicet innocentis extitiſſe ruinæ reverentiam, ac SACRA pie ſervata cultores ſuos opportune ſervaſſe. At vero Namurci vita functis per eos dies Comiti Carolo Barlamontio, ac Lancellotto filio Comiti Megano (contraxerat hic in Philippopolis obſidione morbum, illi ſenectus impoſuerat ſupremam manum) Auſtriacus ingenti bonorum luctu juſta perſolvit. Et ſane Carolus, ſi quis in Belgio, Religionis ac Regis partes domi æque ac belli ſtrenue conſtanterque defendit

1578.

Mira res.

30 *Jun.*

Mors C. Barlamontii & C. Megani.

Philippeville. Barlamontii encomium.

1578. *Ægidius.*

dit ipſe, docuitque eaſdem artes liberos ſuos. Ex quibus Hiergium, militarium tormentorum Magiſtrum, Wallonumque Tribunum: Meganum, Tribunum Germanicæ Legionis: Floionem, Hiergianæ legionis Vicarium: Altapenninum, equitum centuriæ Ductorem vidit: primumque ex his in Namurcenſis Provinciæ, & in Regii ærarii præfecturis ſucceſſorem habuit.

Lancellottus, Florus, Carolus.

Proſperæ Auſtriaci adverſarios turbant.

Hactenus Auſtriaco feliciter evenere propemodum omnia: perculſo inde non parum Archiduce, Ordinibuſque jam palam incuſantibus Orangium quaſi alio intentum. Sed ille ſuum fundabat imperium ad Batavicum mare, unde in Brabantiam explicaret. Cujus conſilii moram cum videret Amſtelodamum eſſe, urbem Hollandiæ opulentiſſimam, Religioni ac Regi pariter addictam; totus in eo erat, ut illam ſeu vi, ſeu dolo in poteſtatem aliquando redigeret. Et vis quidem fruſtra fuerat. Nam & exeunte anno, urbe ad forum uſq; ab Orangianis capta, cives armati Gheuſios victores expulerant, magna hoſtium ſtrage, nec ſine illuſtri feminarum aliquot facinore, quæ privato conſilio prægrandem colubrinam editum in locum comportantes, explodenteſque, Gheuſiorum multos diſcerpſerant: & novis dein copiis terra marique circumventi obſidionem diu ac ſtrenue toleraverant; donec Orangio, quæ ad Catholicam Religionem ſpectant, omnia pollicenti, dedidere poſtremo ſeſe. Ille tamen urbem cautione ſecuram validis præſidiis atque hæreſum adminiſtris (contra quam pacti erant) inductis, eorumque opera averſis ſacris, ejectis ſacerdotibus, atque adeo hæreſi procurata (id quod Orangio ad continendas contra Hiſpanum civitates, omni præſidiario milite certius inſtrumentum erat) abunde firmavit; clademque apud Gemblacum ſuperiori menſe acceptam, Amſtelodamo potitus diuturniori profecto clade compenſavit. Inde accerſendis è Germania militibus intentus, Archiduci Ordini-

AMSTELODAMVM tentatur ab Orangio. 1577. *Novemb. menſe.* reſiſtit. *Mart. Del. l. 4 Tur. Bel.* cum peculiari mulierum laude. *Febr. menſe.* Deditur ac decipitur.

Induciàs ſuadet Orangius.

Ordinibuſque ſuaſerat, ut aliquot interea menſium inducias cum Ioanne Auſtriaco pangerent. Redierat enim ab Hiſpania Ioannes Sellius, Regis nomine curaturus omni ope concordiam; traditiſque ea ſuper re Auſtriaco litteris, Antverpiam contulerat ſe, atque Ordinum Procuratoribus aperuerat arcana quædam mandata Regis, ampliſſime pollicentis, ſatisfacturum ſe illorum votis: ac, modo veterem Religionem debitamque Principi obedientiam reſumerent, evocaturum ſe ex Belgio Ioannem Auſtriacum, ejuſque loco impoſiturum aut Alexandrum Farneſium Parmæ Principem, aut Archiducem Ferdinandum Cæſaris patruum, aut etiam Matthiam ipſum confirmaturum; aliis tamen ab ſe latis, uti à Principe, conditionibus. Sed occluſerat jam Procerum aures ad concordiæ voces tum guſtata ſemel imperandi poteſtas, tum perſuaſio multorum, nihil pacati ſperandum eſſe ab offenſo Hiſpano. Inſtabatque rerum arbiter Orangius, Regis promiſſa cavillando, Hiſpanorum tyrannidem, Belgarum patientiam, exorientem libertatem extollendo: conficiebatque, Sellio reſpondendum, Viſuros ſe liberalitate Principis, petere proinde, ad conſulendas ea ſuper electione Provincias, armorum interea ceſſationem. Procuratorum reſponſum antequam cum Auſtriaco Sellius communicaret, detexit Alexandro Regis animum ad Belgii Præfecturam illum deſignantis: acturuſque cum Auſtriaco de requiete ab armis aliqua, impenſe rogavit, ut ipſe pro ſua apud Avunculum gratia, conſilium Regis concordiam peroptantis adjuvaret. Sed Alexander negavit in eo operam ſuam; teſtatus hujuſmodi inducias è re aut Religionis, aut Regis, eo tempore nequaquam eſſe. Quin etiam ad Octavium parentem ſcribens, oſtendit neque Præfecturam Belgii gratam ſibi futuram, ſi ejuſmodi concordiæ ratio qualis cum Auſtriaco inſtituta fuerat, iniretur: cauſamque ſubjiciens; *Id enim*

Marginal notes: 1578. — *10 Martii.* Sellius Regis nomine cum Deputatis agit de concordia. — fruſtra. — Orangio tantum inducias admittente. — Non probat illas Alexander. — *25 Mart.* Ejus epiſtola ad Octavium Parmæ Ducem.

1578. (inquit) *eſſet, in horum hominum manus tamquam in vincula conjici me, vitamque mihi præſcribi obnoxiam, deſidem, ingloriam, genio certe meo infeliciſſimam: quippe qui ad immortalitatem nominis, armorum gloria comparandam me trahi natura vi ſentiam, in eorumque tractatione perficiendum me ſupra communem modum, divina ope confidam. Id autem liberius præ me fero, quod Regis intereſſe credam, quas ille partes cuique ſuorum attemperate committat.* Neque alia fuit Ioannis Auſtriaci ſententia de induciis: quas cum poſtea Cæſaris quoque, aliorumque Principum Legati poſtularent, Ordinum nomine; tanto impenſius negavit Auſtriacus, conjecta ex inſolito conatu neceſſitate poſtulantium.

Neque Auſtriacus illas probat.

NOVI ab Hiſp. Proceres; Petr. Toletanus. Lopius Figueroa, Alphonſus Leva.

Et auxit ſpem opportunus in caſtra complurium acceſſus. Eodem enim tempore, præter omnium opinionem, convenere ab Hiſpania Petrus Toletanus Garſiæ Proregis Siciliæ filius: & Lopius Figueroa Hiſpanicæ legionis Tribunus, quam ipſe legionem ex veteranis Italiæ præſidiariis ſecum trahebat: & Alphonſus Leva Sanctii filius Navarræi Proregis, ſelecta cum centuria nobilium Hiſpanorum, in qua frater ipſe Alphonſi Sanctius Leva Subcenturionem, Didacus Hurtadus Mendozius, ejuſdem Alphonſi avunculus, Signiferum agebant. Nec multo ante redierat Gabriel Serbellonius, ex Tunetana captivitate in libertatem aſſertus à Gregorio XIII commutatione captivorum, qui navalis victoriæ reliqui Adriana mole attinebantur: charum in primis Auſtriaco ac partibus caput, exactæque non magis ætatis, quam diſciplinæ militaris exemplum; præſertim quod legionem ducebat duorum millium Italorum, in Mediolanenſi præfectura, Auſtriaci juſſu, contractam. Sed nihil æque confirmavit exercitum, ac Billii reditus ab Hiſpania, quo illum per occaſionem Gemblacenſis victoriæ Auſtriacus allegaverat, nova ab Rege ſubſidia petiturus. Et retulit ille quidem; nam Iohanni Auſtriaco trecenta

Gabr. Serbellonius.

22 Jan. Nova ab Rege pecuniæ ſubſidia miſſa ad Ioannem Auſtriacum.

centa nummum aureorum millia in ſingulos menſes Rex attribuit, quibus triginta millia peditum, ſex equitum alerentur; teſtatus hanc eſſe ſummam, quam in Belgicæ militiæ uſus conferre poſſet ac vellet, præciſa omni ſpe majoris auxilii. Parmenſi Principi obtulit iterum, juſſitque accipere annuum cenſum duodecim millium aureorum, ac pro ejus contubernalibus, ſtipatoribuſque militibus, duorum millium: pecunia ab eo die, quo Belgium Alexander attigerat, numeranda. Octavium Gonzagam Magiſtrum Equitum confirmavit, ſtipendio ſingulorum menſium, quingentis aureis donatum. Chriſtophoro Mondragonio, & Franciſco Verdugo, Hiſpanis Tribunis, illi aureos octingentos, huic quingentos, & Antonio Oliveræ ſupremo equitum commiſſario trecentos conſtituit in annos ſingulos. Præterea Comiti Carolo Mansfeldio ſexdecim aureorum millia largitus eſt, aliaque in alios donativa diſtribuit. Quin eiſdem diebus ad Auſtriacum perfertur, in Italia, juſſu Regis, novum pro Belgio militem conſcribi nominatis ab Inſubriæ Præfecto Tribunis Alphonſo Comite Sommajæ, Mediolanenſi; Vincentio Carafa Hungariæ Priore, Neapolitano; Pyrrho Malvetio, Bononienſi, ac Stephano Mutino, Romano; nobilibus juxta militaribuſque viris. Id tamen pupugit Auſtriaci animum, indigne ferentis, exercitus ſui duces arbitrio Regiorum Miniſtrorum legi. Itaque properatis litteris, poſt actas Regi gratias ob pecuniam militeſque in Belgium miſſos, docet haud opus ſibi aliis ab Italia copiis, quippe tradito ante negotio Comitibus Altempſio ac Polvillerio, veteranis fidiſque Tribunis, cohortes aliquot è proxima Germania deportandi, partemque earum adveniſſe: ſtipendium autem ſibi definitum ægre copiis jam conſcriptis, ne dum conſcribendis ſuffecturum. Sic ille Italici auxilii delectum interturbavit: famam tamen novarum ab Italia legionum, in Belgico exercitu jam

1578.

ad Alexan. Farneſium,

ad Oct. Gonzagam,

ad Mondragonium & Verdugum, ad Ant. Oliveram,

& ad Car. Mansfeldium. Alius delectus in Italia,

ſub hiſce Tribunis.

Ægre illum fert Auſt.

& interturbat.

hoſtium tres exercitus,

1578. Hoſtium tres exercitus,

Fœderatorum, Nimega. Alenconii Ducis, 19 Iul. & Caſimiri Bavari. 17 Iul.

præceptam, abunde aluit, quo metum hoſtibus, animum ſuis adjiceret. Et ſane Regiis haud minori opus erat alacritate ad ea quæ parabantur. Nam ex Germania collectum jam exercitum, Ordinum nomine, tranſiiſſe Moſam, atque apud Noviomagum conſediſſe: & Galli Regis fratrem Alenconium Ducem (de quo multa in loco memorabimus) cum Gallico exercitu Montes, præcipuam Hannoniæ urbem, adventare: & Ioannem Caſimirum magnas trahentem copias Noviomagum verſus, per Geldriam iter inſtituiſſe, certi undique nuncii detulerant ad Auſtriacum: qui rogatis Ducum ſententiis, partem hoſtium invadere, atque ad pugnam elicere quamprimum ſtatuit. Sed aut hujus cunctatione, aut hoſtium celeritate factum, ut prius fœderatorum copiæ cum auxiliaribus Germanis prope Lyram Mechliniamque convenerint, quam Auſtriacus revocatos è præſidiis milites ad ſigna cogeret, luſtraretque. Tamen congrediendi cum hoſte opportunitas, non voluntas Auſtriacum deſeruit; præſertim cum habito rurſum belli ſenatu, pronos videret in eamdem pugnam reliquos Duces, præter Alexandrum Principem, non ſine omnium admiratione diſſentientem. Quod Alexander animadvertens, ſententiæ ſuæ rationem attulit in hunc modum, uti ipſe iiſdem plane perſcriptam verbis ad Samaniegum miſit in Hiſpaniam: *Video, belli Proceres, admirationi fuiſſe vobis diſſenſionem meam, quippe hominis, quem confidentia interdū multi, timoris quidem certe nemo adhuc arguerit. Quo æquius eſt æſtimare vos, magnis utique me cauſis adductum, ab hoc prælio præter ſolitū abhorrere. Eas ego cauſas, quamvis agendo quam diſceptando promptior, in præſentia paucis expediam. Hoſtem invadimus numero validum, ſitu ac ſubſidiorum opportunitate tutum, munitione vallatum, ſilvis adjacentibus interſeptum. Si, ubi in conſpectum venerimus, ille noſtri ſecurus, atque adeo contemptor, aggeribus ſeſe caſtriſque contineat, qua eum vi ad*

Bellicum conſilium de invadendo hoſte. Oct. Gonz. Mansfeld. Hierges. Olivera. Montinius, ac Mondr. 28 Auguſt.

vi ad pugnam, qua extrahemus arte? Quod ſi oſtentato tantum exercitu, atque ante hoſtis oculos tranſducto recedamus; quid profuerit, illuc tanto incommodo contendiſſe, atque urbes præſidiis nudatas, coque invalidas, Gallorum aggreſſionibus objectaſſe? At illos pugnæ detrectatio minores oſtendet. Et cur non potius irritus noſtrorum conatus diſceſſuſque, inexpugnabiles prædicabit? Addo, NVMQVAM *ſine alioquo diſcrimine revocari exercitum, ac receptui ſignum dari, quamvis id ſcite & militariter peragatur. Sed deſcendat hoſtis, uti optamus, ultro ad pugnam: aut à noſtrorum virtute in caſtris ipſis invadatur. Numquid illico nobis victoriam pollicebimur? Profecto ſapientis eſt Ducis, non ſua tantum vota vireſque, ſed & hoſtis expendere: ſecumque ſedulo, & quaſi ſubductis rationibus reputare, quem ſibi, quem hoſti fructum afferre poſſit ſecunda aut improſpera belli ſors. Equidem ſic arbitror, non eandem hoc tempore noſtrā & illorum eſſe conditionem. In Regio exercitu, quem hic ſub ſignis habemus, vis noſtra ſita eſt omnis: eo profligato, quod Deus omen in hoſtes vertat, quonam milite contra victorum arma defenſabimus hoc reliquum Belgii? Illis vero non tantumdem jactura timendum eſt ab adverſa pugnæ fortuna: cum exuti illo, in quem nunc vadimus, exercitu, redintegrare continuo bellum queant, hinc Alenconii copiis, inde Caſimiri legionibus, & Germanicis, quæ in dies accreſcunt, auxiliis. Sed fac (quod à Dei bonitate, noſtrorumque fortitudine ſperandum eſt) Catholicorū exercitū, ut cauſa, ita certamine ſuperaturum, quanto noſtrorum ſanguine, quanta meliorum jactura neceſſe eſt conſtare nobis victoriam pugnaturis ante ipſorum caſtra cum recentibus inde copiis integriſque. Quod ſi nos debilitatis in hunc modum viribus victores, Gallus in occaſionem intentus aggrediatur; quam vereor, ne victoriam hanc noſtram longe majus excipiat infortunium: ac prœlii fama penes quidem nos, fructus autem penes alios manſurus ſit: atque, ut verbo complectar uno, ne pugna victores, bello vincamur. Quamobrem cum in hac, quam ſponte ſuſcipimus, expeditione, par prope diſcrimen nobis ſeu victis, ſeu victoribus timeri merito poſſit;* 1578.

1578.
Serbellonius ſententiam Alexand. ſequitur.

cenſeo ab hujuſmodi aggreſſione temperandum, atque hoſce ſpiritus, magnos potius quam utilis, in præſentia contrahendos. Hæc Alexandri oratio vera magis, quam magnifica Ioanni Auſtriaco viſa: ideoque illam, præter Gabrielem Serbellonium, quem tamen & parentis appellatione colere, & conſilium ejus præ aliis habere conſueverat Auſtriacus, ex omni illo Procerum cætu ſecutus eſt nemo, præpotuitque Ducis propoſitum invadendi Ordinum caſtra, antequam novis copiis augerentur. Quippe ad Regii exercitus pertinere famam Mansfeldius caſtrorum Præfectus exiſtimabat, ſi intra ipſa latibula ſcrutarentur hoſtem, loco magis atque armis, quam animis communitum. Addebat equitum Magiſter Octavius, obſequendum alacritati militum, priuſquam mora langueſceret; ſequendum victoriæ omen, illo pugnandi ardore, conſenſuque monſtratum. Et erat cur eo potiſſimum tempore proſpera omnia ſperarent ab hoſtium diſcordia. Nam Federicus Perenottus Campinii Dominus, Orangii juſſu, Gandavi in carcerem tractus erat, ejuſque Domus Bruxellis direpta: quod rediturus in Regis gratiam diceretur, quaſi à Granvellano Cardinali fratre ſollicitatus: ac ſimul offenſus Orangio, à quo contemni ſe præ Aldegundio querebatur. Idem in Gulielmum Heſium, idem in Glimæum ab Orangio, ſed fruſtra, tentatum. Dicebanturque hi audita Orangii cæde (cujus rumorem ſpargi ipſe per ſatellites ſuos, malo ſcilicet omine, curaverat, exploraturus aliquorum fidem) non dubia lætitiæ ſigna prætuliſſe. Itaque exemplo Gemblacenſis pugnæ in conſimili partium diſcordia ſuſceptæ, aggrediendum eſſe quamprimum deſtitutum hiſce Ducibus, ſciſſumque exercitum: expectandumque à Dei clementia parem exitum conficiebat Auſtriacus. Ergo decreta jam pugna, Mutius Paganus, & Amator Abadienſis, equitum ductores, exploratum miſſi hoſtium caſtra, locumque certamini op-

Reliqui omnes cum Auſt. ſentiunt invadendum hoſtem. *Pet. Ern. C. Mansfeld. Oct. Gonzaga.* præſertim audita inimicitia Campinii cum Orang.

& Heſii & Glimæi cum eodem. *Mar. Delr. l. 4 Turb. Belg.*

Pugnam decernit Auſtriacus.

ni opportunum, referunt, Ordinum copias haud procul Mechlinia caſtra poſuiſſe: eorum terga, Rimenanta pago; latera ſiniſtrum dextrumque ſilva & ſaltibus; frontem præſtructo inter utrumque latus aggere defendi; ante aggerem patere ampliſſime campum, eliciendo ad pugnam hoſti accommodatum. ceterum aggrediendo pago aditum apparere nullum, niſi viam prope ſiniſtrum nemus, ſex ſeptemve hominum capacem. Rebus ita exploratis, Auſtriacus, remiſſis aliquot militum manipulis ad præſidia in limite adverſum Gallos, Tillemonte ſigna convellit: ac traducto per Areſchoti pontem exercitu, ſecundis caſtris in hoſtium conſpectum venit: agnitaque planitie, quam retulerant exploratores, aciem illico inſtruit, duodecim millibus peditum, quinque equitum conſtantem. Tunc Alexander ordinanti exercitum Auſtriaco enixe inſtitit, popoſcitque locum in acie, ſi collatis eo die ſignis decerneretur, ante militum Tribunos, in fronte agminis Hiſpanorum peditum, à quibus prœlium inceptandum erat; oſtenſurus, opinor, ſibi tantumdem animi eſſe ad eam expeditionem promovendam, quantum conſilii antea fuerat ad improbandam. Miratuſque Auſtriacus pugnacem uſque adeo virum, ſuique ſemper impavidum, tergiverſatus initio, ad extremum annuit: quod plurimum referre intelligeret, cujus ductu pugnam auſpicaretur illud agmen, ex quo victoriæ omen capiendum eſſet. Dum tamen prœlium ab acie non committeretur, equitare apud ſe, ſibique adeſſe voluit. Ipſe interea paratas certamini copias in campi aditu explicat, ac ſolito tympanorum tubarumque cantu hoſti bellum indicit. Expectatoque trium horarum ſpatio, cum ille ſe caſtris, nullo invitamento laceſſitus contineret; advocato ad ſe Alphonſo Leva, qui pedites ſclopetarios expediti extra ordinem agminis ducebat: *Age, inquit, Alphonſe, in anguſtum illum, quem vides, tramitem, inter ſilvam*

1578.
Situs hoſtilium caſtrorum à Regiis exploratus.

Movet illuc Auſtriacus.

Thienen.

Aciem inſtruit. Quanta ea. Frontem ſibi depoſcit Alexander.

Ad pugnam provocat Auſtriacus hoſtem, non reſpondentem. Mittit qui laceſſat, & extrahat. *Squadron volante.*

1578.

vam & aggerem, cohortes tuas dirige, quaſi per hoſtis contemptum intraturus pagum. Occurret haud dubie hoſtis: tu occurrentem, ſenſim recedendo, in campum extrahe. Simul Marchioni à Monte imperat, cum tribus equitum loricatorum ac lanceariorum ſignis, eodem incumbat, ac Levæ cohortes à tergo fulciat.

Ioan. Bapt. à Monte.

Dux Fœderatorum.

Moderabatur, Archiducis Ordinumque nomine univerſo exercitui Maximilianus Henninius Boſſuvii Comes, vetus cautuſque miles.

Simili arte Regios eludere conatur.

Hic quoniam decreverat Auſtriaci conatus aut ſpectando eludere, aut aſtu intercipere; jubet Ioannem Noricium Anglorum Tribunum (qui aditum illum tuebatur) obviam hoſti procedere: ita tamen, ut non inde longius abripi ſe pugnando pateretur.

Prœlium initio leve: creſcit magis, ac magis.

Ergo inter Hiſpanos Angloſque prœlium initur, perleve quidem initio; nam neque Levæ, neque accurrenti Noricio ultra progredi conſilium erat, donec ad Anglorum auxilium, quoniam hi plures cadebant, inferenti ſe Egmontio Comiti cum delectis equitum turmis, illico ſuum Montius equitatum oppoſuit. Quin & adverſus Robertum Stuartum cum aliquot Scotorum peditum manipulis accedentem, Auſtriacus Ferdinandum Toletanum cum reliquo expedito agmine, cujus ductor erat, immittit: additque qui pone ſequeretur, Camillum à Monte cum duobus equitum ſignis, ipſe aciem, uti erat inſtructa, propius admovet, ſpe conferendi ſigna cum laceſſito jam hoſte.

Alexander locum inter primos adit.

Simul Alexander Farneſius equo deſiliens, quem depopoſcerat inter Hiſpanos pedites locum adivit, atque anteſignanis immiſtus, primo in ordine, miles haſtatus apparuit. Iamque à præmiſſis utrimque copiis non velitantium more, ſed quaſi de ſumma rei, ſummis pariter animis agebatur.

Regii propellunt hoſtem. Irrumpunt in aggerem.

Cum Leva, ſclopetariis ſuis inter arbuſta feliciter collineantibus, ſiniſtro nemore potitur, aditumq; raro jam defenſore ingreſſus Toletanus, uterque magno impetu, equitatu adnitente, aggerem irrumpunt, hoſtemque modo recedentem, modo rela-

re'ato pede pugnam inſtaurantem, ad extremum quanta vi poſſunt, in pagum uſque compellunt. Neque ibi conſtituturus videbatur à fuga, ſed, quod caſas, unde abibat, incenderet, haud dubie relicturus caſtra pagumque credebatur. Tum vero Toletanus ac Montius, miſſo Comite Cæſio, Auſtriacum admonent, feſtinaret cohortes immittere, victoriam in manu eſſe. Sed Alexander quoniam obſervaverat, hoſtem nimis quam facile caſtra deſeruiſſe, fugamque compoſite & quaſi ex meditato captaſſe: ſuſpicari cœpit, non neceſſitatem illam, ſed dolum eſſe. Itaq; propere Auſtriacum convenit: utque dubitantem reperit de ſubmittendo milite, ſuſpicionem auget: exponit, Sibi certum videri, ea caſtra, quæ tam expedite hoſtis reliquiſſet, nec ullis, uti fit, tormentis campeſtribus ante firmaſſet, callide ab eo in ſpeciem delecta, ad Regium exercitum inani ſpe victoriæ captandum, atque in inſidias, fugæ ſimulatione, deducendum. quare optimum factu, ſi anteaquam explorare locus æſtimetur, milites ab hoſte inſequendo ſiſtantur. Et ibat Cæſius, ab Auſtriaco, qui ſuſpicionem hauſerat, imperaturus militibus moram. Sed jam illi pagum prætervecti, hoſtemque effuſe fugientem inſectantes, campum Mechliniam verſus intraverant, hinc Demera fluvio, denſa inde ſilva circumſeptum; tantoque pugnandi ardore ferebantur, ut aſpectum præripiente pulveris nube, ante intellectam fraudem, procurriſſe ſe ad vera hoſtium caſtra conſpexerint. Erant illa in tumulo ſita inter amnem & ſilvam, vallo circumducto tormentiſque in fronte diſpoſitis valide munita. Ibi ſuam armorum ſedem hoſtes fixerant, non pauciores duodecim peditum millibus, ſeptem equitum, in agmina Mechliniam uſque diſtributi. Nec ideo ceſſere animis Regii: ſed curſum inhibentes (namque Noricius milite auctus è vicinis caſtris provolante, ſuos à fuga revocaverat,) agmen utcumque componunt, raptim inſtruunt

 aciem,

1578.
& in pagum.

C. Nicol. Cæſar.

Subſidia petunt ab Auſtriaco ad inſequendum hoſtem.
Dubitat Alex. de fugientium dolo,

& auctor eſt Auſtriaco, ut ſiſtat ſuos.
Sed illi ante vera hoſtium caſtra pervenerant.

Caſtrorum ſitus.

Et numerus hoſtium.

1578. Pugna redintegratur. Quanta utraque pugnantium acies.

aciem, pugnam novo ardore capeſſunt. Erant hi pedites quinquies mille, ſclopetarii omnes, ac fere Hiſpani: equites ex Italis Hiſpaniſque ac Belgis circiter ſexcenti, lanceis aut ſclopis armati: hoſtes peditatu pares videbantur, equitatu ſuperabant. Sed utraque acies majoribus, quam pro numero, viribus dimicabat: & animi ſupra vires erant. Illos fraudis ſucceſſus, & caſtrorum vicinitas, hos ex ludificatione dedecus, & quædam quaſi deſperatio projectiores ad pugnam animoſioreſque committebat. Spectaculo fuere manipuli Scotorum, qui ſive oſtentatione audaciæ, ſive potius æſtus intolerantia, quem & curſus, & dies cælo ardente flagrantiſſimus intendebat; rejectis veſtibus, ſolo induſio contenti, aliqui hoc etiam exuto, atque ad femora contorto, nudi inter armatos volitabant. nec erant inde plerique eorum minus tuti, quam ceteri armis tecti, atque ideo graves: quos & declinandis telis impromptos, & à caſu tardiores, & in receptu poſtremos, ſæpe hoſtis aut ictu cæderet, aut equo proculcaret, aut manu caperet. Sed male Regios habebant hoſtium tormenta è ſtationibus crebro tutoque fulminantia: à quorum pernicie cum tueri ſe nuſquam poſſent, quod nulla fere pars campi extra ictum foret, una ſalus videbatur, ſi in caſtra extremo conatu contenderent. Sed & illa contra vim munita, & ipſi vix ſuſtinendo, nedum aggrediendo pares erant. Retulerat Cæſius ad Auſtriacum ſuorum ſtatum, atque oraverat, ut quando illi ne retrahere pedem ſine certa ab inſecuturis clade, nec ſuſtinere campeſtrium machinarum impetum diu poſſent; feſtinaret ipſe auxilia, cum iis haud dubia ſpe ſtationes hoſtium invaſuros. Auſtriacus dolore atque ira correptus, quamquam abrupte negavit, vel unum militem ſe miſſurum ad illos, qui longius, quam imperatum fuerat, profecti, in eas ſeſe plagas & nexus induerant; curſim tamen audire ſententias libuit Alexandri Principis, Octavii Gonzagæ & Co-

Fœderati. *Regii.*

Nudi pugnant Scotorum multi. 1 *Auguſt.*

Regii labo- rant tormentis expoſiti.

Mittunt ad Auſtriacum pro auxilio.

qui primum iratus negat.

& Comitis Mansfeldii. Qui cum una ſentirent omnes, tutum quidem non eſſe, alios ſubmittere, ſocios periculi magis quam auxilii futuros: haud tamen deſerendos videri tales viros, tanta cum militum exiſtimationiſque jactura: ſed inſpecto propius loco, conſilium in re præſenti capiendum. Id curæ Alexandro datum: qui eo celeriter invectus, pugnantium diſcrimen campique receſſus omnes oculis contemplatus, animadvertit, in planitiei flexu, inter ſepimenta hortoſque conſitos, patere aditum, qua poſſe pedites extrahi non deſperaret. Conſilium cum Auſtriaco & Gonzaga communicat, anceps quidem illud, &, uti non negavit, prope temerarium: addidit tamen, in præcipiti malo temeraria interdum remedia non imperite à medicis adhiberi. Laudato conſilio, ipſe revocandi milites negotium, aliis facile concedentibus, in ſe recepit, confecitque in hunc modum: Capita ſæpium ſclopetariis attribuit, juſſis inſequentem hoſtem ſubita glandium procella inde remorari: ſimul Gonzagam admonuit, collectis equitibus animatiſque terga recedentium tegeret, atque acriori pugna, tum recepto inter ſepes peditatu, ipſe cum equitibus, via qua intraverant intra pagum & ſilvam, anguſta quidem illa, ſed expedita, & equitibus apta, rediret ad ſuos. Nec minore interim cura exercitum circumvectus Ioannes Auſtriacus, Tribunos ac Centuriones hortabatur, continerent loco militem, redeunteſque à certamine ſocios ſervatis ordinibus reciperent: ne, quod hoſtibus exitio fuit in Gemblacenſi pugna, dum illorum equitatus actus in fugam, peditatum omnem interturbavit, afflixitque; idem Regio exercitui forte contingeret, ſi ex acceſſu commilitonum, diſtractis agminibus perculſum, ſuperveniens hoſtis ex aliena trepidatione ferox invaderet. Rebus ita diſpoſitis, Alexander, antequam pugnantes revocaret, juſſit pedites partim veluti cedentes, partim evolvendo militariter orbem quaſi

1578. Mox deliberat,

& inſpiciendum locum decernit.

Inſpicit Alexander: & modum revocandi ſuos excogitat:

& exequitur.

Auſtriacus aciem ad ſervandum ordinem hortatur.

ex Alex. conſilio pedites pugnando recedunt.

1578. quaſi redituros in prœlium, ad partem campi Alphonſo Levæ commonſtratam paulatim flectere: tum receptui clam ſignum dedit: Gonzaga equites adverſus hoſtem inſtaurata pugna continuit, quibus Auſtriacus recentes alios in loco ſubjecit: Toletanus in ſæpimenta ſclopetarios immiſit: Levæ milites retulere pedem, eo ſucceſſu, ut initio quidem hoſtium oculos celeritate prætervęrterint. Ac detecto peditum receſſu, tum vero atrox, ſi unquam alias, prœlium fuit: & quid virtus, quidve neceſſitas poſſet, apparuit. Regii & pauci admodum erant (pleriſque peditum in tuto collocatis,) & converſis in eos ex aggere tormentis, eminus ſimul & cominus petebantur. Tamen fortitudine æquiore quam loco, ſeptingenti dumtaxat equites, ductoribus Ioanne Baptiſta, & Camillo, Montiis fratribus, non ſuſtinuere modo multorum millium in eos incumbentium vires, ſed repulere interdum, ſtabilique uſque adeo gradu contulere manus, ut Noricium Tribunum, eo die omnium pugnaciſſimum, tribus ſuffoſſis equis certare peditem coëgerint, & ceteras cohortes ſui ſollicitas ancipito tamdiu Marte fatigaverint, quoad pedites omnes, poſtremo ſe reliquos, ante hoſtium munitiones, periculo ſubduxere. Quos inter equites, haud dubie primam illa meruit laudem, quæ campo extrema perſtitit Camilli turma, à Perotto Centurione ducta, ex lectiſſimis viris Annibale Gonzaga, Flaminio Delphino, Ioanne Manriquio, Lepido de Romanis, Laurentio Tuccio, Nicolao Cæſio, aliiſque hic militibus, alibi ducibus. Quorum profecto omnium memoriam exempli intererat ad poſteros nominatim extendi, ſi mihi æque promptum fuiſſet, eorum ſcire nomina, ac admirari virtutem. Hi, ne qua hoſtis irrumperet, denſatis equis, tamquam vallum oppoſitis, adverſus ingruentium vim telorum tormentorumque, texere ſocias turmas, ea conſtantia contemptuque mortis, ut cadente ſuorum aliquo, ceu disje-

& equites perſtant in pugna,

quæ acerrima, peditibus jam digreſſis. Mira virtus Regiæ equitatus.

Ioan. Noricius Anglorum Trib.

Et in primis turmæ Camilli à Monte.

Præcipuorum in ea equitum nomina.

Summa eorum conſpiratio.

& fortitudo par.

1578.

disjectam valli partem, alio ſtatim, qui pone adſtabat, ſuccedente reficerent. id, quod Lepido contigit, pila trajecto extinctoque, ac Delphino, dum huic auxilio accurrit, ab hoſtibus capto: nec tamen Cæſio, ne in Delphini locum ſuccederet, cujuſquam morte aut captivitate deterrito; donec ipſi, ſervato demum equitatu, noviſſimi exceſſere campo: meritoque veluti paracta Martis fabula actores optimi retulere plauſum. Sic prœlium, revocatis à Boſſuvio Duce militibus ſuis vano inſidiarum metu, finivit; majori utique ſuſceptum apparatu, quam partium clade geſtum; quippe vix quadringentis utrimque deſideratis, æquata propemodum jactura; niſi quod ex Regiis plures ſauciati captique, ex aliis cecidere aliquanto plures. Meruitque eo die contrariam plane notam utriuſque exercitus Imperator. ſiquidem Auſtriacus capeſſendi belli temeritatem, adminiſtrandi cautione redemit: Boſſuvius initia caute providit, ſed omiſſa opportunitate omnibus copiis inſequendi hoſtem, victoriæ extrema corrupit. Quo majori acceſſione prudentiæ fortitudiniſque, celebris fuit per omnem Regis exercitum Alexander Farneſius: qui & expeditionis illius momenta prorſus omnia mirabili eventorum anticipatione præmonuit, & in ea diſcrimina jam prolapſam exercitus partem, reliquamque in exitium facile trahendam, pari conſilio ac virtute ſublevavit. Vt ſane ſolitus ad illud tempus perparce ſuis de laudibus ad alios ipſo perſcribere, tunc haud ſibi temperaverit, quin ea de re datis ad Auſtriacam parentem litteris, adderet, *non mediocriter illo quidem die de Rege meritum ſe videri, cujus exercitus quo propior exitio fuerat, eo præſentiori fuiſſe animo illius liberatorem. Certe veteranos quoſque Duces, viſo illorum diſcrimine, qui circumventi ab hoſtibus tenebantur, de ſumma rei palam dubitaſſe, atque adeo illorum neminem revocandi eos, quos deploratos habebant, recipere in ſeſe provinciam voluiſſe: quo majori gloria*

Quanta utrimque clades.

Nota utriuſque Ducis.

Laus ab exercitu collata in Alex.

Qui eam ſe meritum non diſſimular. 7 Auguſt. præſertim ad Auſtriacam matrem ſcribens.

1578. *ducendum ſibi ſponte id ac feliciter auſo. Hoc autem militariter à ſe jactari apud matrem, cui referre generoſos, quos ab ea traxerat, ſpiritus, non indecorum putaret.* Sub ea Ioannes Auſtriacus reſtitutum exercitum, pugnæque (ſi forte hoſtis à tergo inſequeretur) intentum, Areſchotum movere cœpit: ſed cum hoſtis, ſeu perculſus inſolita Regiorum confidentia, ſeu veritus, ne ſimili caperetur inſidiarum arte, nuſquam appareret; ſolutione cura Tillemontem regreſſus eſt, plus gloriæ adeptus apud alios, quaſi pago caſtriſque potitus, quam apud ſuos aleam expertos, & conſcios. Hæc dum gerebantur in Belgio, eodem tempore à Luſitanis infeliciter pugnabatur in Africæ ora cladiſque, & ſuper omnem cladem, interfecti Regis nuncium primus ab Hiſpania Alexander accepit. Miſſoque propterea in Luſitaniam Fabio Farneſio ad Cardinalem Henricum, Sebaſtiani Regis patruum, ſuum illi in communi jactura privatum ex affinitate mœrorem, ſimulque ob ſuſcepta Regni ſolemnia lætitiam, ſubita affectuum, tamquam veſtium in fabulis, mutatione teſtatus eſt.

Auſtriaci cura in reducendo exercitu.

Ob mortem Luſitani Regis,

4 Auguſt. 13 Septemb. mittit Alexander officioſam legationem in Luſitaniam.

At vero novis è Germania Galliaque copiis auctæ Ordinum vires aliam indidere Auſtriaco mentem: auditaque Areſchoti proditione, ejus Gubernatore Mutio Pagano, viro forti fidoque, qui æger è lecto ad tumultum accurrerat, interempto: & Camillo Schiaffinate magni animi Subcenturione reſiſtere nequidquam auſo; vereri cœpit, idem ne pluribus obveniret oppidis, quibus auxilia ſubmitti non poterant, quin diſtractis copiis vires extenuarentur. Itaque ſatius habuit arces aliquot humi deponere, oppidaq; deſerere, ac revocatis inde præſidiariis unum in locum exercitum contrahere; donec ab Rege pecunia, ab Italia Germaniaque miles adveniret. Verum pecuniæ militumque loco, acceptis ab Hiſpania litteris, quibus jubebatur Auſtriacus experiri omnes ineundæ concordiæ vias; lectis utrimque legatis, iterum negotium pacis incaluit. Sed relatis ad Auſtriacum

Areſchoti opp. jactura. M. Pagani mors.

Auſtriaci difficultas,

Pacis negotium agitatur: hiſce conditionibus propoſitis ab Ordinibus.

cum tribus, quæ Ordines depoſcebant, capitibus; Vt Archiduci Matthiæ procederet Belgii Præfectura iiſdem conditionibus, in quas jurati conſenſerant: Vt paci conventiſque Dux Alenconius & Caſimirus infererentur: Vt Limburgi Provinciam & quidquid in Brabantia Hannoniaque, vi aut deditione Auſtriacus ceperat, ante Auguſti exitum Ordinibus reſtitueret. Enimvero ſuperbis hiſce poſtulatis præter modum offenſus, cum Parmenſi Principe, uti ſolebat, dolorem ſuum contulit. Ille, etſi per iniquitas profecto conditiones non negavit; addidit tamen, *Durius multo futurum, ſi Ordines, deſperata cum Hiſpano concordia, in manus traderent Gallorum Regis finitimas illis expeditaſque Provincias, Cogitandum, ægre potuiſſe Carolum V (& qualem Imperatorum!) ab iis regionibus propulſare ſola Gallorum arma. quid facturas hoc tempore Regis copias, Duce quidē Caroli filio, ſed longe minore militum numero, contra eamdem Gallorum gentem, duoſque præterea ingentes exercitus? Sibi itaque videri ſuſtentandos concordiæ ſpe legatos, dum Regis arbitrium ſuper iis conditionibus audiatur, quas ille conditiones ſi forte admiſerit, dubitandum non eſſe, quin pro ſua prudentia, fratris honori aliunde conſulturus ſit: ſin, ſpectata earum indignitate rejecerit, profecto acriorem poſthac initurum belli rationem; fratrem certe, ejuſque exercitum quaſi armorum cupidos non incuſaturū.* Auſtriacus, etſi non magnopere timebat hoſtem multitudine ipſa laborantem; jamque audierat, Caſimiri copias ab Ordinum exercitu ſeorſim locaviſſe caſtra, quod Comiti Boſſuvio Ordinum Duci parere adnuerat Caſimirus; coactus tamen pecuniæ & militum inopia, ſuper ægritudinem animi corporiſque, quæ res duæ magnos quoque ſpiritus frangunt, ac vel invitos abjiciunt ad ea quæ alias impavidi deſpexiſſent, ſtatuit Alexandri conſilio tunc uti; ſcriptiſque quamquam paulo acrius ad Regem litteris, conditionum inſolentiam expoſuit queſtus *ab Hiſpania foveri hanc rebellium audaciam, ſibi promiſſam ab ejus Maje-*

1578.

Alex. conſilium ſuper iis conditionibus.

Auſtriacus dubitat de conſilio accipiendo, mox accipit.

1578. & ad Regem ſcribit.

Majeſtate opem ſine fine differri: poſcentique pecuniam, verba demum remitti, quibus utique bella non geruntur: niſi ſi putent, artem ſibi eſſe, qua ex verbis aurum extrahat. Proinde orare, aut expugnari hoſtem velit, aut ſaltem indecore adeo paciſci regii Ducem exercitus ne permittat. Interea munitionem, quam paulo aute deſignaverat haud procul Namurco, perurgere Serbellonium ſedulo jubet. Elegerat eam Auſtriacus in Bugæo colle, ad fluvium Moſam loci opportunitate inductus, atque exemplo patris, qui cum ab Henrico Gallorum Rege tribus magnis exercitibus peteretur, in hunc locum, quas trahebat modicas tunc quidem copias, traduxit: caſtriſque hic poſitis ac munitis ſecuras tenuit. Iamque Serbellonius, excitandis ac defendendis arcibus æque promptus, magna ex parte aggerem ac foſſam munitioni circumduxerat, opera Scipionis Campii Piſaurenſis, in machinali ſcientia, Bartholomæo patre, qui in Harlemenſi obſidione obierat, haud minoris: cum, ſive laboris feſtinatione fractus, ſive cæli peſtilentia correptus, gravem in morbum incidit. Eodemque tempore Auſtriacus, inducto jam in caſtra exercitu, præter equites, quos Octavius Gonzaga diſtribuerat in proximis pagis, ingraveſcente morbo illuc deferri ſe juſſit. Decumbebat uterque ſimili acceſſionum deceſſionumque circuitu, ſed Medicorum prædictione longe diſſimili. Medici quippe omnes (& aderant complures) Auſtriacum vim morbi ſuperaturum, ſeu falſi, ſeu fallentes affirmabant, de Serbellonio actum eſſe pronunciantes. Et credibilia loquebantur: cùm hic ſeptuagenario major eſſet, ille tres ac triginta nondum expleſſet annos. Et tamen quo die juvenis occubuit, ſenex convaluit. Quo pluris haberi tunc cœpit Hippolitus Pennonius, Alexandro Farneſio additus valetudinis cuſtos ab Octavio parente, auſus contra quam decreviſſet Medicorum turba, Serbellonio ſanitatem, mortem Auſtriaco præſagire; diu propterea irriſus;

Munitionem parat.

19 *Auguſt.*

Carol. V. Imp. 1554.

Serbellon. conſilio,

& Campii opera.

Serbellonius morbo corripitur.

In munitionem exercitum inducit Auſtriacus, & ſe ægrotum.

Medicorum prædictiones de Auſtriaco, & Serbellonio, utræque falſæ.

Serbell.

Auſtriac.

Pennon. Med. laus.

ſus; eoque in vulgus notior, ac majorem inde claritudinem adeptus. 1578.

Die Matthæo Euangeliſtæ ſacro, quo die ante annos viginti Carolus Imperator obierat; Auſtriacus, perinde quaſi ex ea recordatione, conſatalis ſive temporis admoneretur, exutis humanis curis, in Alexandrum Parmenſem Principem jus omne tranſtulit pacis ac belli: eumque (ſiquidem vita ſibi abeundum eſſet) Belgii Præfectum, armorumque Ducem quoad Regi videretur, appellavit. Et Alexander quidem, an id oneris ſubiret, aliquamdiu dubitavit: non ignarus, quam afflictæ acciſæque ea tempeſtate res forent; ac præterea quanti dedecori futurum, ſi forte Rex ratum in poſterum non haberet delatum Imperium. Quippe TVRPIVS eſſe de gradu deturbari, quam ad eum non attolli. Hoc tamen famæ periculum ſe poſthabuiſſe fidei erga Deum Regemque, ſcribit ad Auſtriacam parentem, Deum teſtatus, ſibi viſum eſſe, proditorem haberi potuiſſe merito ſe, ſi Regis exercitum, gliſcente hoſtium numero perculſum, amiſſoque Duce dilapſurum deſereret, ipſe in eo rerum articulo, quo quidquid in iis ſupererat Catholicæ Religionis, haud dubie cum Regis obſequio periclitaretur. Quod tamen conſilium quoniam Alexander non magnopere probaverat Octavio Duci, qui de cauſis accepti à filio regiminis ob Auſtriaci morbum commonefactus, non ei aſſenſus erat, ideoque nec deſtiterat præfidentem ejus animum redarguere; reſpondet in hæc demum verba: *Quod Excellentiæ tuæ viſum prudenter eſt, admonitum me velle, quaſi plus nimio progreſſum in eo munere capeſſendo, quod ut à Regio Belgarum Senatu adminiſtraretur, curare potius debuiſſem, ajo id quoque mihi veniſſe in mentem, uti cum de Ioannis Auſtriaci morbo ſcriberem Excellentiæ tuæ, ſignificavi. Verum cum recordarer, poſt obitum magni Commendatoris, exitium omne Provinciarum inde promanaſſe, quod earum habenas Rex moderandas Senatui tradidiſſet: quam facile cladem* (*ut*

21 Septemb. AVSTRIACVS Præfectum Belg. deſignat Alex.

Qui dubitat primum de onere ſubeundo. poſtea ſubit;

& cauſam ſcribit ad Auſtriacam matrem. *6 Octob.*

& ad Octavium patrem non probantem filii conſilium. *6 Octob.*

1578. *(ut hic convenit inter omnes) paſſa res Belgica non eſſet, deſtinato protinus ſucceſſore. Præterea cum Catholici hujus exercitus inevitabilem ſine Duce jacturam liquido proſpicerem, ob aliquorum Nobilium offenſiones, diſcordeſque eorum animos, alioque & alio trahentes, atque in tuendis Regiis partibus quotidie remiſſiores: & , quod pluris eſt, ob unum alterumve ex primariis hiſce in exercitu viris non obſcure in Regis obſequio nutantes: & fortaſſe, ſi res apud nos turbarentur, ad Ordinum partes inclinaturos; Ego ob hujuſmodi cauſas, propitium mihi Deum ante precatus, ſtatui ſubire potius quodcumque dignitatis meæ periculum, quod imminere mihi cernebam, ſi aut à Principe mei forſitan immemore præterirer, aut rebus infeliciter geſtis ab eventu damnarer, quam rejecto, quod imponebatur, onere, ob nimiam mei ſecuritatem circumſpectionemque deſerere hoc reliquum Belgii, in hoſtium utique manus nullo ſatis obſiſtente conceſſurum? ſpe non dubia firmatus, Deum, qui unice novit ideo admiſſam à me ancipitem hanc aleam, ut Regi meo mea nunc opera egenti præberem me ſtrenue fidum, ac periculorum omnium ejus cauſa contemptorem: res ita meas pro ſua clementia moderaturum, ut nihil interea non dignum aut prudenti Excellentiæ tuæ voto, aut ingenti meo erga Principem animo perficiam.* Præter has tamen cauſas, incitatum non parum ſe confeſſus eſt ipſe ab ea quoque ſuſpicione; ne videlicet inter eam ſuorum anguſtias, exultantibus circa hoſtibus, campoque dominantibus, detrectaſſe, illorum metu, provinciam videretur. Acceſſit & militum præcipue ſtudium uno ore conteſtantium, ſine ulla deſignatione ſe ſua ſponte decreturos fuiſſe uni Alexandro armorum imperium. Ipſe interea, diviſo curis animo, nunc avunculo aſſiſtere, nec verbis modo illum, ſed re juvare: quippe in eam occaſionem ſuppeditaſſe aliquot aureorum millia compertum habeo: nunc militem in officio continere, hoſtium conſilia explorare, Ducis partes naviter obire, ſimul Regem de Auſtriaci morbo, cujus obſervari momenta omnia, atque

> Alia cauſa cur onus admiſerit,
>
> & alia.
>
> Alexandri ſollicitudo in Auſtriaci cura;
>
> in regimine exercitus;
> & in Rege ſigillatim admonendo, à *Ductore Ramiro.*

atque in ephemeridem referri juſſerat, admonere tam anxie ſolliciteque, quaſi non unus homo, ut idem ſcribit, ſed militaris ipſa virtus, arteſq; Imperatoriæ omnes uno in homine periclitarentur. At vero Auſtriacus, redeuntibus paulatim viribus, cum vitæ reſtitui crederetur, repente concidit: ac duo de trigeſimo Septembris die, expiatis totius vitæ noxis, acceptoque à Sacerdote, ante ejus cubiculum ſacrificante, cæleſti viatico, verſa ſtatim mente furere militariter cœpit, inſtruere aciem, compellare ordinum ductores, expeditos equites immittere: modo incuſare circumventos, modo oculis, manu, voce inclamare victoriam. Obſervatumque eſt, cum per eas belli imagines inſanientem nulla ſiſteret amicorum induſtria, nulla medicorum ars, ad IESV tantum ac Mariæ nomina ita revocari atque inhiberi ſolitum, ut iis auditis & illico interquieſceret, & quidquid eorum gratia rogaretur, cetera contumax & inexorabilis, non gravate faceret. TANTVM eſt, piis aſſueſcere dum ſapis, ut etiam deſipiens non poſſis eſſe non pius. Donec Kalendis Octobris, quem ille menſem, ob Actiacum ac Tunetanam victorias, feſtum agitare conſueverat; ex inſpirato, mentis integritati redditus, recurrenteſque animo labes iterum confeſſus, ſub meridiem, magna utique pietatis ſignificatione, deceſſit.

1578. Auſtriacus deſperatur. 28 *Septemb.* Sacramentis munitur. Furioſe delirat. Coërcetur ad Ieſu & Mariæ nomina. ſibi redditur: & pie moritur.

Natus eſt Ioannes Auſtriacus Ratisbonæ in Germania, ſortitus eumdem, qui parenti Carolo Cæſari fuerat, natalem diem. Mater ei Barbara Blomberga Ratisbonenſis, forma ac genere juxta nobilis. Ex qua ad Carolum inducta, ut mœrorem cantu allevaret, filium ille ſuſcepit, jam pridem viduus, Iſabella conjuge ante annos ſeptem amiſſa: namque ea vivente, ſervaſſe Carolum perquam ſancte conjugalem fidem, fama eſt. Quin etiam ſollicitus, ne quid in ea urbe reſciretur, infantem expleto nondum anno, matri abreptum, Aloyſio Quiſciadæ, Imperatoriæ aulæ Præfecto, quem

SVMMA vitæ ejus. Patria. Mater. *Feſtum S. Mathia, 24 Febr. 1545.* Infans in Hiſpaniam defertur à Quiſciada tantum rei conſcio.

1578.
Educatur à Magd. Vlloa Quiſciadæ uxore patris ignara.

expertus erat arcanorum celantiſſimum, tradidit in Hiſpaniam deferendum: ut à conjuge Magdalena Vlloa, honeſtiſſimis, ſanctiſſimiſque moribus matrona, educaretur: caveretque ne cui mortalium ſuboleret pueri pater. Id, quod egregie præſtitit Aloyſius: allatumque Villamgarſiam, ſuæ ditionis oppidum, ita conjugi commendavit, nihil ut aliud, niſi amici, deque ſe optime meriti filium expreſſerit. Quod mulieri ſuſpicionem aliquamdiu movit, ex marito genitum: eoque carius educavit. Quamquam majus adhuc aliquid ſuſpectus cœpit, animadverſa in viro pluſquam paterna, ſuper infantis educatione, vigilantia.

Pueri periculum ab igne: *Magdalena ipſa hec narrabat.*
Simile periculum idem Ioann. ſubiit aliquot poſt annos Madriti.
& in eo ſollicitudo Quiſciadæ.

Forte ignis arripuerat ædium partem, ubi Magdalena & Ioannes puer noctu cubabant, crepitabatque jam circa lectum flamma, cum ſomno excitus, qui juxta aderat Aloyſius, illuc repente advolat nudus, ereptumque incendio puerum, alio transfert: tum, quaſi jam ſecurus, ad conjugem periculo eximendam redit, admirante illa præter modum, quæ cum non ignoraret, à viro plus oculis ſuis amari ſe, grandius exinde aliquid de pueri patre opinari perſeveravit.

Indoles ejus & mores.
Qualis in ludis cum gregalibus.
Herod. l. 1.

Et ſane indoles ejus præcelſa, mores graviter officioſi, inceſſus ipſe atque aſpectus, privato majorem arguebant. Ad æqualium puerorum greges ita ſe addebat, ut egregius ipſe, & tanquam ductor haberetur: Cyrum diceres inter Paſtores. Cum iis luctatione, aut curſu, aut jactu ſudis, aut alio campeſtri ludo eatenus congrediebatur, dum videretur ſibi victoriæ ſecurus. Ideoque libentius indulgebat equitandi ſtudio, quod in eo facile omnibus anteiret.

ac præcipue equitandi ſtudio:

Mane hæc prima ſurgenti cura, equum inſcendere, turmam puerorum ducere, haſtas ad manubrium uſque perfringere, aut ſuſpenſum in annulum recta inſerere.

in quo ſemper victor.

Ex quibus ille decurſibus cum omnium plauſus perpetuo victor auferret; valuit puerilis æmulatio, ut communi conſilio pecuniaque in oppidum conducerent equitandi magiſtrum, à quo equum flectere condocefacti, palmarium

hunc

hunc concertatorem aliquando ſubmitterent. 1578.
Et gaudebat Aloyſius, homo militaris, illa armorum indole, ac rudimentis, ut ajebat, magnorum operum; donec ab Imperatore Carolo admoneretur, ut filium mitioribus artibus imbutum ad ſacri ordinis amorem præpararet. Sed, ut ÆTAS prima poſt tincturam voluptatis ægre alium colorem bibit; difficile jam deſerebat ludicra illa oblectamenta puer: & Carolus haud ita multo poſt fato conceſſit. Quo quidem ſupremo tempore aperuit Cæſar Philippo filio Hiſpaniæ Regi, (namque antea clam illo id habuerat,) Ioanni, qui apud Aloyſium Quiſciadam Villægarſiæ educabatur, eumdem ac Philippo patrem eſſe: proinde advocaret apud ſe puerum, haberetque non minus cura & caritate filium, quam ſanguine germanum fratrem.

Iubetur ab Imp. ad ſacros ordines inſtitui. ſed ſero.

Morti vicinus Imp. detegit Phil. Regi Ioannem filium.

& commendat.

Sed Philippus Rex duos adhuc annos ab Cæſaris obitu expectavit, quo interim Carolus filius Hiſpaniæ Princeps adoleſceret. Tum fratrem agniturus, Valliſoleto ad Spinæ cœnobium, venandi gratia magno Nobilium comitatu proficiſcitur. Ad eum locum jubet è Villagarſia occurrere cum venatorum grege Aloyſium, ſecumque Ioannem trahere. Aloyſius inſtructa venatione, equum ſuperbe phaleratum inſcendit ipſe, Ioannem vulgari jumento inſidentem poſt ſe duci, venatorum globo immiſtum. Cumque ad Toroſium montem acceſſiſſet (quem circa locum venari proſpectabat Regium comitatum,) ex equo repente deſilit, idemque ut faciat, Ioanni ſignificat. Paret ille: ſimul Aloyſius ante eum provolutus in genua; *Porrigat*, inquit, *oſculandam mihi manum Celſitudo tua. Novi quid habeat veneratio hac mea, mox ab Rege, qui te accerſit, intelliges. Nunc equum inſtratum tibi hac ornatu ſcande.* Reſtitit ad ea puer ſubita novitate attonitus: tradidit tamen manum, atque equum ſubiit: ſuſpenſis admiratione qui aderant, & tamquam in ſcena, quam exitum ea cataſtrophe habitura eſſet, intentis

AGNITIO Ioann. Auſtriaci. Rex venatum abit;

& jubet ad ſe venire Quiſciadam & Ioannem alibi venantes.

Quiſciada ſe non patrem Ioannis oſtendit, nova illum appellatione venerando. Pueri admiratio, & expectatio omnium.

1578. interitis. Cum ecce in conſpectum venit Philippus Rex cum venatorum equitatu: illico Ioannes ad pedes, præeunte Aloyſio, ſe demittit, Regemque, in id officii decore compoſitus, de genu veneratur. Tum Rex manu puerum attollens, Num ſatis teneat, quo patre ſit genitus, blande interrogat. Cumque is reſponſi dubius hæreret, quod illum, quem patris habuerat loco, amiſiſſe jam ſe videret; Rex equo depoſitus, *Macte*, inquit, *animo puer, pranobilis viri filius es tu: Carolus Quintus Imperator, qui cælo degit, utriuſque noſtrum pater eſt.* In quæ verba puerum fraterne complexus, in equum repoſuit: juſſitque illi famulos accedere, utque ſanguinis Auſtriaci, ac Cæſaris prolem addecet, inſervire: feſto interim venatorum clamore perſonantibus late campis, ac læto inprimis Procerum plauſu diem illum fauſtum Regi, fauſtum novo Regis fratri certatim effuſeque gratulantium. Rexque ipſe ſolitus eſt dicere, *Numquam ſe jucundiorem venando prædam, quam eo die retuliſſe domum.* Sic agnitus Ioannes Auſtriacus educari cœptus eſt in aula cum Carolo Hiſpaniæ Principe, atque Alexandro Farneſio, quem ab Italia non multo ante à parentibus traditum avunculo Regi, in loco memoravimus. Et erant ætate propemodum pares, annum quartum decimum nondum ſupergreſſi: non tamen per omnibus ingenium, aſpectuſve, aut mores. Carolus, præter colorem & capillum, ceterum corpore mendoſus: quippe humero elatior, & tibia altera longior erat. nec minus dehoneſtamentum ab indole feroci & contumaci. Alexandro vehemens quidem ac prœliare ingenium, ſed obſequio promptum, & ad omnem urbanitatem aſpectu decoro elegantique temperatum. Longe tamen anteibat Auſtriacus & corporis habitudine, & morum ſuavitate. Facies illi non modo pulchra, ſed etiam venuſta: ſubflavus capillus, prænitentes oculi argutique, membra omnia inter ſe apte

Marginal notes:

Rex Ioannem interrogat de patre.

eumque fratrem complectitur: famulis attributis, magno venatorum plauſu.

Dictum Regis. Transfertur in Regis aulam Ioann. Educatur cum Carolo Principe & Alexand. Farneſio. *Principio hujus anni.* Comparantur Carolus,

Alexander.

& Ioannes. Forma hujus:

apte lepideque nexa. Et augebant mores formam, ſimul & ipſi à forma mutuo augebantur. Eminebat in adoleſcente comitas, induſtria, probitas, &, VT IN NOVA potentiæ hoſpite, verecundia. Quæ virtutum ac formæ commendatio, Caroli comparatione, intendebat illi à principio amorem, mox invidiam, quaſi propria in domo Principem inumbranti. Tetigitque nonnihil Philippum Regem Ioannis abalienatio à ſacris Ordinibus, ad quorum initia; ſero videlicet, urgebatur ex præſcripto patris. Auxit vero indignationem repentinus ejus ab aula diſceſſus: cum Melitenſis belli cupiditate inflammatus, non facta ab Rege poteſtate (quam ſi ſperaſſet, utique non eluſiſſet,) celerrime Barcinonem iter arripuit, comitante Nobilium globo; & erat tunc annorum duodeviginti. Addiditque levitati contumaciam, non audito Aloyſio Quiſciada, qui eum juſſu Regis inſecutus fuerat. Sed navim Barcinone conſcenſurus, acceptis ab Rege litteris reditum minaciter imperantibus, opinione celerius Vallifoletum reverſus, offenſionem Regis, feſtinato obſequio, non parum lenivit: nec poſt multo plane delevit: cum nova Caroli Principis conſilia ipſe ante alios aperuit patri. Ob id præfectus expeditioni Granatenſi adverſum Mauros, dum bellum ſane moleſtum diuturnumque feliciter abſolvit, quod præmium videbatur, gradus fuit ad novi decoris auctoramentum. Nam compoſito ſociali fœdere, univerſæ claſſi, quæ Chriſtianæ Reip. vires ac ſpem vehebat, Imperator impoſitus, commiſſo ad Echinadas prœlio, victoriam poſt Othomanici memoriam nominis longe maximam de communi hoſte reportavit. Inde converſis ab Oriente in Africam armis Tunetum Libyci maris Regiam, Turcis aufugientibus, capit, Biſertam vi expugnat, captivumque Amidam Regem cum duobus liberis ſecum trahens, victor in Italiam redit: offenſo altius Hiſpano Rege, quod

Ioannes

1578.

& mores.

Offendit Regem ob alienationem à ſacris Ord. & ob diſceſſum ad Meliteuſe bellum.

18.

Sed mitiget feſtinato reditu:

& detectis Caroli conſiliis.

Maurium bellum adminiſtrat.

Navalem victoriam reportat.

Tunetum, & Biſertam expugnat: Regem capit. Nova Phil. Regis offenſio.

1578. Ioannes non modo Tunetanam urbem, contra quam juſſum fuerat ab Hiſpania, mœnibus non denudaſſet; ſed etiam munitionem addidiſſet, præfectoque Gabriële Serbellonio præſidiaria cohorte firmaſſet, quaſi illa in urbe regiam ſibi deſtinaret ſedem; uti tum maxime Rex credidit, cum eodem tempore agi ſecum vidit Gregorii XIII nomine ab ejus Nuncio, de Ioanne Auſtriaco, ob res in Africa geſtas, Tunetani Regis appellatione decorando. Quod Philippo ſuſpicionem intendit, elatum victoriatum curſu juvenem non diu laturum privatam fortunam, & regna nunc rogare, aliquando invaſurum: ideoque remotis iis ab Auſtriaci latere, quorum conſiliis agitari illa ferebantur, nova miniſteria, & Ioannem Eſcovedum à ſecretis adjecit, nempe aliis nominibus eadem ingenia. Et auctam juveni fiduciam ſpiritusque, ex eo quoque Rex animadvertit, quod ab Italia revocatus in Hiſpaniam, ut decretam ſibi Præfecturam Belgicam adiret; Regiam non ingreſſus, ad Antonii Perezii villam divertit: interim exploraturus, an ei Rex attribueret conſidendi locum, quem Regiis Infantibus ſolet, intra velum. Sed Rex, qui urbe tunc aberat, ne quid contra juvenis ſpem ſtatueret ſuper loci dignatione; eodem conſilio, ingreſſu urbis abſtinuit: exceptumque carius, quam magnificentius in Pardi villa, inde confeſtim in Belgium exaggerata, nec ſane falſo, Provinciarum neceſſitate, dimiſit. Quin etiam huc ſpectare videtur id, quod intra monita abeunti data, primum ac ſupremum fuit: Vt omiſſis armis, Provincias quibuſcumque conditionibus, ſalva Religione atque obedientia, pacaret. Nam licet Rex damnoſi utique belli jam pertæſus, unicam illam præoptaret viam componendi Belgicos tumultus; tamen crediderim, Principem cui TVTA quæ ſuſpecta, cavere voluiſſe, ne continuato apud eundem armorum imperio, potentiam aliquando irrevocabilem firmaret.

& ſuſpicio.

Familiam ei Rex mutat.

Ipſe locum & honorem regiorum Infantium depoſcit,

Sed Rex occaſionem loci declinat.

Belgicam præfecturam adminiſtrare illum ſine armis cupit.

Dubitat de ejus animo.

Hinc

Hinc ſubminiſtrata ad bellum, ubi opus bello fuit, ab Hiſpania perquam parce pecunia. Hinc pronæ Regis aures ad Belgarum querelas Auſtriacum ceu percupidum belli aſſidue criminantium. Quin ad hauc quoque ſuſpicionem Regi confirmandam haud ſane dubitaverim aſpexiſſe Orangium, ſcriptis ad amicum litteris in Galliam, quibus Ioannis Auſtriaci, atque Angliæ Reginæ conjugium ſignificabat: addebatque, pro ſua in eam rem opera, ſpem ſibi ab Auſtriaco factam liberæ per Belgium Religionis, id, quod à Varga Hiſpano apud Gallum oratore in arcana quæque intento, ſollicite admonitum ferunt Philippum Regem, ſecuta interea nece Ioannis Eſcovedi, rerum talium incentoris. Quæ de Auſtriaco ne credam, quamvis deſperatione interdum agitato turbidoque, multis adducor: commenta potius Orangii, per hæc abalienantis à fratre Regem, ſuſpicari libet. At mortis Eſcovedi cauſas, cœptaſque inde per Hiſpaniam tragœdias, equidem ipſe tanquam ſcenis aptiora, ſcriptoribus hæc avide arripientibus relinquo. Nec illud alio ſpectavit, quod auditum quoque in Hiſpania, de oblata nuper Auſtriaco Belgica dominatione. Fuit enim è Belgarum Nobilibus, qui velut expeditam pacandi Provincias rationem Auſtriaco monſtraturus, ut ipſe Belgarum imperium capeſſeret, hortatus eſt: operamque in id ſuam obtulit apud Nobilitatem, non dubio, uti ſpondebat, eventu. Quod quamquam ille uſque adeo eſt averſatus, ut promptum illico pugionem, non ſicut olim Germanicus Cæſar in ſeſe quaſi ſcelere contaminatum verteret, ſed in hominem intentaret perfidum & fraudulentum, à quo ſua in Principem fides tam impudenti conſilio pertentaretur. res tamen, quia clam arbitris acciderat, opinionibus erat hominum deteriora ſequentium obnoxia: & SVSPICIONES interdum aliquas nulla ſatis diluit innocentia. Crediderim autem eo pertinuiſſe

[Margin notes:]
1578.

Conjugium Auſtr. & Angl. Reginæ ſpargit Orangius.

Al. Cabrera in Phil. 2. l. 12. c. 3. Io. Vargas Mexia.

Mors Eſcovedi.

Mar. Del. l. 2 Tur. Belg.

Tentatur Auſtriacus oblata Provinciarum dominatione. Excandeſcit in ſuaſorem.

Tac. lib. 1. An. Al. Cabr. in Phil. 2. l. 11. c. 15. ait non intentaſſe, ſed fuxiaſſe. quem ad finem tentaretur.

1578.

tinuiſſe audax callidumque invitamentum, non ut Belgium in manus Auſtriaci traderetur, ſed ut Regis everberarentur aures ad hujuſmodi rumuſculos perattentæ, admonerenturque, Non ſemper modeſtiam retineri: atque adeo SPECTARE ad prudentiam Principis, efficere, ut, quod moderatio ſemel noluit, nunquam poſſet. Nec erat magnopere docendus hujuſmodi ſuſpicandi artes Philippus Rex, potentiæ non minus retinendæ peritus, quam felix amplificandæ. Et introſpiciebat Auſtriacus, novis quotidie argumentis, ſuſpicacem Regis animum, nulloque placabilem obſequio privatæ vitæ tamdiu toleratæ. Auditaque ad hæc Ioannis Eſcovedi nece, quem in Hiſpaniam miſſum ad pecuniam, aliaque belli ſubſidia contrahenda, toties ac tam anxie repopoſcerat; majoribus indies preſſus anguſtiis ac deſertus, uti palam querebatur, à Rege, traditusque hoſtium ludibrio, ingens animi ſpeique Princeps, ac paterni generis nimium memor, ex mœrore contabuit. An vero ad hoc, quo ſatis extingui potuit, venenum, aliud cujuſquam dolo ſubjectum fuerit (namque in defuncti corpore extitiſſe non obſcura veneni veſtigia affirmant, qui viderunt) equidem nihil ipſe ſtatuerim, ut in re præſumptæ ſuſpicioni plerumque obnoxia. Quamquam non defuiſſe, qui ejus capiti ubique inſidiarentur, certum habeo ex Alexandri Farneſii litteris ad Octavium patrem. Ac ſatis conſtat, eodem quo obiit Auſtriacus menſe, deprehenſum Anglorum par, qui in ejus conſpiraverant necem: quos haud ita poſt multo, ſubjectos quæſtioni, ac ſceleris manifeſtos, Parmenſis Princeps ultimo ſupplicio affecit. Sed unde unde feſtinata mors fuerit, inſolita certe commiſeratione luctuque excepta eſt: ac raro milites effuſiore virtutum commemoratione deflevere Ducem. Erant, qui Auſtriacum Germanicumque componerent, decore formæ, annorum ætate trium ac triginta, bello-

Mœror Auſtriaci ob ſuſpiciones Regis: & ob Eſcovedi necem.

atque ex mœrore mors.

An veneno accelerata. *Mar. Del. l. 5 Tur. Bel.*

Supplicio affecti, qui mortem ei moliebantur. *20 Auguſt. Decemb. menſe.*

Luctus militum, comparantium illum cum Germanico Cæſare.

Germ. Caſ. Druſ. F.

bellorum multis per vicina Bataviæ loca geſtis, ſuſpicionibus apud Dominantes, rumore properatæ mortis. Propius alii cum Carolo patre illum conferebant. Vtrique eumdem natalis, ac prope mortis diem: ſimiles terra marique, in Mauros, inque Turcas expeditiones: idem Tunetanum regnum ab utroque ſubactum; & Muleaſſem Regem à Carolo in poſſeſſionem regni revocatum, ejecto Hariadeno; à Ioanne Regem Amidam Muleaſſis filium, ſed patris expulſorem, eodem regno expulſum, ac Mehemete impoſito, inter captivos ac ſpolia relatum. Plura patrem bella confeciſſe; nam & plures vixiſſe annos: filium, una victoria navali, numerum alterius adæquaſſe. Quod ſi penes hunc rerum arbitrium fuiſſet, regniſque & exercitibus unus imperaſſet; haud dubie claritudinem patris aſſecuturum. Addebant & illa, quamvis pleraque inania, & comparantibus quæſita. Vtrumque iiſdem officiorum artibus ſuſtentaſſe ſuorum ſpes: ſed oblatis illum prælarge titulis nobilitatem amplificaſſe: hunc militum virtutem immodicis, quod alia non ſuppeterent, verborum præconiis, detractoque interdum ſibi pileo aut pugione donare præſenti alacritate ſolitum: certe gregarium quemque nomine compellando, memoriam loco muneris promptam habuiſſe. Ab utroque inducta ad corporis cultum aliqua, & præcipue ornatum capitis immutatum. Primum Carolum, cum ad imperii coronam capeſſendam veniret in Italiam, minuendo capitis dolori Cæſariem depoſuiſſe: exemplo ab aulæ primoribus certatim recepto, ac more, qui per ea retroque ſecula tantopere vigebat, alendæ comæ, imitatione unius, apud omnes abolito. Et primum quoque Ioannem Auſtriacum, quod ad lævam temporum partem erectum natura capillum haberet, omnem à fronte crinem revocare manu cœpiſſe: quodque placeret illud porrectæ frontis additamentum, inde uſum derivatum eſſe retorquendi ſuſti-

1578.

& cum Carolo V patre.
In die natali mortiſque,
In expeditionibus bellicis,

In tractatione militum, Carol. V I. Auſtriac.

In cultu capitis.

1529.

1578. nendique capillamenti, adeo ut qui eo ſuggeſto capitis utuntur, vulgo geſtare Auſtriam alicubi dicantur. Denique & in poſtremo vitæ actu ſimilitudinem patris optaſſe Auſtriacum: utque ille abdicatis regnis, in divi Iuſti ſolitudinem abdiderat ſeſe, ſic ipſum paucis ante obitum menſibus decreviſſe, inter Serrati montis Eremicolas ei demum inſervire Domino, qui (ut ajebat) plura quam Philippus frater & poſſet, & vellet. quod unicone pietatis ſtudio, an rerum improſpere ſuccedentium tædio meditaretur, haud facile ſeparaverim.

Su ſolitariæ vitæ amore.

Illud ego in Ioanne Auſtriaco, citra omnem patris comparationem, non omiſerim. Munditiem animæ, cujus amorem à puero indiderat educatrix Vlloa, uſque adeo coluiſſe per omnem ætatem, ut nullam paulo graviorem noxam Deique offenſam apud ſe ferre diutius poſſet; atque ideo bis ſingulis menſibus (quod illi perpetuum fuit) conſcientiæ labes ſollicite confeſſus excuteret; animo vere principe, qui turpiſſimæ ſervituti nequiret inſueſcere. Immo nec expeditionem aliquando ſuſcepit, aut ſigna cum hoſte contulit, quin ante prœliarem diem, accuratiſſima confeſſione, Dei clementiam propitiaverit. Quod ſane ſtudium ſui, in Principe viro, cui ab ætate, à forma, ab armorum imperio ſumma licentia; tanto quis, opinor, pluris æſtimaverit, quanto rarior in caſtris hæc pietas, quantoque hujuſmodi circumſpectio minus ſolitaria, nec ſine multarum comitatu virtutum eſſe conſuevit.

Ejus ſtudium emundandæ animæ. Magdalena Villagarſia Domina.

præſertim ante diem pugnæ.

Hoc porro ſi quis ad militares viri laudes adjungat ad bellorum varietatem, quibus antequam intereſſet miles, præfuit Imperator: ad altitudinem animi, quo nullum genus hoſtium vel numero majus, vel fama inſuperabile unquam expavit: ad prœliorum felicitatem, in quibus perpetuo victor, victus certe nunquam diſceſſit; profecto Ioannem Auſtriacum magnos inter fortunatoſque armorum Duces jure adnumeraverit.

Militares virtutes magno Imperatore dignæ.

Altera

1578.

Altero poſt obitum die, ſuper funeris pompa diſceptatum inter nationum Tribunos, qui efferendo corpori præhaberentur, quod Hiſpanus Regem, Germanus defuncti Ducis patriam, Belga loci prærogativam obtenderent. Sed compoſuit tunc quidem Parmenſis Princeps in hunc modum; Vt corpus domo exportarent interiores aulici: ſuſciperent ejus nationis Tribuni, cujus contubernia in caſtris propiora eſſent à tabernaculo Ducis; traderentque exinde aliis atque aliis, qui longius abeſſent. Hoc itaque ordine à Burgæis caſtris Namurcum uſque, peditibus equitibuſque per agmina diſpoſitis, Ioannes Auſtriacus elatus eſt, armis indutus, addita capiti corona, uti veteres Principes Burgundiæ domus tumulari conſueverant. Quamquam alii, quod oblatum Hiberniæ regnum à pleriſque Nobilium, aſſentiente Romano Pontifice, ipſe inconſulto Philippo Rege admittere diſtuliſſet; idcirco illa regni ſpecie donatam ejus modeſtiam opinati ſunt. Geſtabant humeris lectum Tribuni ac Centuriones ejus nationis, cujus ante agmen deferebatur, novis ſubinde oneri ſuccedentibus, donec à Namurci Magiſtratu ſuſciperetur. Apud corpus atrati quatuor, Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius caſtrorum Præfectus, Octavius Gonzaga equitum Magiſter, Petrus Toletanus Marchio Villæfranchæ, & Ioannes Croius Reuſii Comes, hic Belgarum, ille Hiſpanorum primarii ductores, manu ſuſtinebant emortualis ſtraguli lacinias de lecto propendentes. Præibat militum legio inverſis, uti aſſolet, incomptiſque ſignis, ac reliquis triſtitiæ imitamentis. Sequebatur Alexander Farneſius Parmenſis Princeps, animo lugubriori quam veſte: niſi quantum cura exercitus inter eas anguſtias traditi dolorem avertebat. Peracta exequiali pompa in primario Namurci templo, conditiſque ibi Auſtriaci viſceribus, temporario ſepulcro depoſuit Alexander avunculi corpus, expectatu-

CONTENTIO nationum ſuper efferendo cadavere.

Componit eam Alexander.

Pompa funeris.

Ex litteris Com. Maſſi ad Picum ex caſtris 6 Oct.

Cur addita capiti corona?

Apud Marnix. Del. lib. 5 Turb. Belg.

Tribuni Centurionesque geſtantes.

Quatuor primarii duces circa lectum.

Præeuntes milites.

Poſt lectum Alexander.

Temporarium ſepulcrum.

1578. rus quid ſuper eo mandaret ab Hiſpania Rex. Etenim Auſtriacus morti proximus, tria ſupremis precibus oratum ab ſe Regem voluit; Vt cadaver condi ſuum juberet apud Caroli Imperatoris oſſa: ut matrem, fratremque ejuſdem uteri, in fidem patrociniumque reciperet: ut aulicos ſpe diu ſuſtentatos, aliqua remunerationis ope, quam eis ipſe rependere nequiverat, ſublevaret. Filiarum mentionem (quod mirere) fecit omnino nullam. Habuit enim filias Auſtriacus duas, Annam, & Ioannam; hanc Neapoli ex Diana Phalanga, Nobili Surrentina: illam Mantuæ Carpetanorum ex Maria Mendozia, ſplendidiſſimi generis, formæque elegantiſſimæ puella. Annam clam educavit Magdalena Vlloa, Ioannis ipſius educatrix; tranſtulitque poſt annos ſeptem ad Madrigale ſacrarum Virginum collegium. Ioannam apud ſe habuit tantundem fere temporis Margarita Parmenſis Dux, Ioannis ſoror: quo mortuo, educandam in Neapolitano divæ Claræ cœnobio depoſuit. Sed illa juſſu Regis è Madrigali Burgos traducta in ſacrum divi Benedicti gynæceum, perpetua earum ſanctimonialium Antiſtita creata eſt. Hæc poſt annos viginti, quidem in Neapolitano clauſtro convixit, Butero Principi in Sicilia tandem nupſit. Vtraque vero eodem anno, eodemque menſe, & tantum non eodem die, fato conceſſit. Crediderim autem idcirco Auſtriacum inter ea, quæ Regi moriens commendavit, ſilentio tranſmiſiſſe filias, quod eas Regi incompertas crederet: quippe occulte adeo cauteque educatas, ut Alexander ipſe ſecretorum ejus plane omnium particeps, filiarum alteram ignoraret: alteram non ab Auſtriaco, ſed à Margarita matre haud pridem noſſet. Quæ fuit cauſa, cur ipſe auſus non fuerit in memoriam revocare hanc morienti filiam, quam Regi commendaret; ne ſcilicet aut homini pudoris aliquid incuteret, aut ne videretur per eam commen-

Tria Regem oraverat moribundus.

Auſtriaci filiæ duæ. 1570. Madrid.

Anna.

Ioanna.

1630. menſe Feb.

Cur earum mentionem fecerit nullam in morte. Alex. ad matrem Parm. Duc. 4 Octob.

mendationem liberare matrem qualicumque 1578.
moleſtia voluiſſe. Iam vero illa, quæ dixi, tria
ad Regem de Auſtriaci obitu perſcribens Alexander, ſigillatim expoſuit, preceſque pro iiſdem ſuppliciter adjunxit. De ſe, traditoque ſibi regimine perpauca ſubdidit, recuſanti quam cupienti ſimilior. ſolum Catholici exercitus diſcrimen à Gallis Hannoniam ingreſſis, & ab Ordinum copiis caſtra obſeſſuris exaggeravit: quo ſignificaret, in eo rerum prope deſperatarum articulo ſe coactum ab una, quam Regi debebat, fide, ſuſcepiſſe intrepide magis, quam avide illud oneris. Quamquam, ut ego quidem ſentio, non tam præſens periculum (quod erat utique magnum,) quam dubitatio de Regis animo, ſuſpenſum habebat Alexandrum. Verebatur enim, ne Rex, omiſſa armorum cura, Margaritam Parmenſem Belgis acceptam, eoque paci ineundæ percommodam, revocaret in Belgium; aut Archiducem ipſum Matthiam certis conditionibus, quod agi cœptum erat, confirmaret: idque Regi facile ſuaderetur à nonnullis, qui minus Alexandri Farneſii gloriæ faverent. Et ſane (ſicut ab Hiſpania David Ducis Parmenſis à ſecretis ſcribit ad Alexandrum, occultatis litterarum notis) non defuere in aula, qui multa ingeſſere in animum Principis, quo eam deſignationem plane convellerent: credo, quod importunum videretur armare exercitibus Alexandrum eo tempore, quo ſpem in Luſitaniæ regnum intenderet filius magnæ Indolis puer, &, uti apparebat, quantæcumque fortunæ capax: præſertim cum non ſine Hiſpanorum offenſione peteretur ab Italia, qui dominatrici nationi imperitaret. Sed Rex & Alexandri virtutem, & ſororis ſuæ filium cogitans præcidit ſermonum materiem, laudato Ioannis Auſtriaci conſilio, ac ſtatim compoſitis ad Alexandrum litteris, primum Belgii ac Burgundiæ Præfecturam, armorumque per eas Provincias imperium ſine ulla exceptione tradidit, atque ejus fidei virtutique pro-

Alexander ad Regem de Auſtriaci petitionibus. 1 Octob. De ſe. Exaggerat periculum præſentis ſtatus.

Veretur de Regis animo circa præfecturæ confirmationem. C. Maſius ad Equ. Blondum. 6 Octob.

5 Novemb. quam in Hiſpania diſſuadent aliqui,

Ranuccius.

Rex tamen tradit. 29 Novemb.

1578.
Et ad Auſtriaci petitiones reſpondet.
De familia,
De matre:

prolixæ commendavit; tum de Auſtriaci poſtulatis breve reſponſum adjecit, ejus familiæ ſe non immemorem fore: modo certior ab ipſo Alexandro fieret de ſingulorum meritis. uti poſtea factus eſt. Matrem cordi jam pridem ſibi fuiſſe, atque exinde impenſius futuram. Quod utique oſtendit: evocatam enim eodem anno in Hiſpaniam perbenigne ſuſcepit; paucíſque poſt menſibus Mazotam in Regium ſancti Cypriani cœnobium honorifice tranſmiſſa, cum intra eas Sanctimoniales, addito ancillarum miniſterio, vixiſſet annos quatuor; Laredi, quo ſe tranſtulerat, cœli ſalubritate invitata, perquam pie deceſſit. Quamquam de Ioannis matre lectorem haud celaverim, quod à viro mihi principe patefactum eſt; Ioannem Auſtriacum non ex Barbara Blomberga, uti creditum ad eam diem, ſed ex longe illuſtriori ac plane principe femina procreatum: cujus ut famæ parceretur, prætentam fuiſſe aliam à Carolo Cæſare, ac perſonam matris impoſitam Blombergæ haud gravati ſubeunti ſpecioſum culpæ titulum: eodemque loco habitam à Philippo Rege ſcenæ pariter inſerviente. Sic Philippum ipſum Iſabellæ filiæ, cum qua arcana omnia communicabat, aperuiſſe: atque Iſabellam ei, quem dicebam viro inter familiares congreſſus enarraſſe. Quod ſi ita eſt, habet profecto unde minus ſibi de ſua ſagacitate placeat humanum ingenium, quando tantus Princeps, atque intima quæque vel in hoſte rimari ſolitus, domi ſuæ, ſuorumque ignarus adeo vixerit obieritque, ut bis in matre deceptus, ſemper alienam coluerit, nunquam ſuam. Iam quod ſpectaret ad Auſtriaci, uti credebatur, fratrem, Pyramo Conrado nomen erat, reſcriptum eſt à Rege, Videret Alexander, quæ ejus propenſio animi foret. Vidit ipſe, retulitque, Adoleſcentem ab Auſtriaco fratre miſſum fuiſſe ſtudiorum cauſa Burgundiam: ſed intra paucos dies, omiſſis litteris initaque liberiore vita, fratris juſſu in arce concluſum. Ex arce ad ſe

Non tamen matre, quod mirere,
Card. à Cueva.

Iſabella Clara Eugenia.

In Magdalena Villoa. & in Blomberga.

De fratre.

7 Ian. 1579.

ſcri-

ſcripſiſſe, mortuo Auſtriaco, ut quando fruſtra in litteris laborabatur, alieno ab his non minus animo, quam facultate, exemptum vellet ea cuſtodia, atque ad arma transferret, fructu, ſicuti ſperabat, haud pœnitendo. Id ſibi quoque videri ſubdidit ad Regem Alexander: oravitque proinde, ut, ſi ejus Majeſtati videretur, imperaret quo is loco militiam capeſſeret. Placuit Regi ſub Alexandro tyrocinium ponere, aureis quinquaginta in ſingulos menſes attributis. Demum & de Auſtriaci corpore in Hiſpaniam transferendo Rex annuit; qua via, quove modo Alexander ipſe præſcriberet. Alexander onus impoſuit Hiſpanorum Tribuno Gabrieli Nignio Zunigæ, qui Ioanni Auſtriaco fuerat ſtabuli Præfectus. Ac deſignata per Galliam via, ab Henrico Rege per Hiſpanum Oratorem Pariſiis agentem, impetravit itineris ſecuritatem aliquibus ex Ioannis Auſtriaci familia in Hiſpaniam redeuntibus, nulla cadaveris facta mentione: quod perocculte transferri voluit, ad evitandos ſcilicet ingentes ſumptus, ac Magiſtratuum Sacerdotumque in urbium aditu certamina, quæ in Principum ſeu viventium ſeu mortuorum itineribus fieri ſolent; ideoque deportatum jam illud eſſe per Italiam ab reliqua Auſtriaci familia evulgavit. Immo, quo rei ſuſpicio averteretur, corpus omne, ſolutis artuum commiſſuris, diſtrahi placuit: oſſibuſque brachiorum, & femorum, & tibiarum, ad hæc thorace, & capite, (exempto prius cerebro) & aliis partibus ſeorſim poſitis implevere bulgas tres: quas viatoria ſupellectili refertas, atque, uti aſſolet, ante ephippium convolutas. Nignius & præcipui quique ex eo comitatu (erant circiter octoginta) in Hiſpaniam detulere. Vbi oſſibus iterum commiſſis, æreique nexu fili colligatis, totam facile articulavere compagem corporis: quod tomento expletum, ac ſuperinductis armis, pretioſiſque veſtibus exornatum ita Regis obtulere oculis, quaſi pedibus innitens, Imperatorii videlicet baculi

1578.

18 Martii 1579.

De cadavere.

Quod clam per Galliam deportandum in Hiſpaniam curat: *Io. Vargas Mexia.*

prius diſtractum in partes.

in Hiſpania compoſitum,

ac Regi oſtenſum.

1578. adjumento, plane vivere ac ſpirare videretur. Cujus ad aſpectum renovato brevi luctu, aſportatum inde in Eſcurialem divi Laurentii ſedem, apud patrem Carolum Quintum Imperatorem, uti peroptaverat, conditum eſt. At Alexander in Namurcenſi templo, ubi depoſitum fuerat avunculi corpus, relicto rei monumento ad poſteros, omnem continendis in Regis fide, quæ ſupererant, Provinciis, animum ac vires advertit. Simul miſſis ad Catholicos Europæ Principes nunciis litteriſque, officii duxit, de tradito ſibi ab Rege imperio ſingulos admonere: Regiarum partium diſcrimina neque anxie commemorans, ne male in Hiſpanum animatis ſpem intenderet, neque diſſimulanter occultans, ne lauream tamquam ex facili decerptam imminueret Duci hoſtem aliquando debellaturo.

poſtremo conditum.

Belgii adminiſtrationem capeſſit Alexander.

FINIS.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM,

Quæ Prima Decade continentur.

A

Abalienatio Nobilium, 66, 68. & cur, 116, 117, 123

Abbas Gemblacenſis, 477. Trulenſis, 73

Abbatiæ Belgii novis Epiſcopis aſſignantur, 51

Abbates quæruntur, 51. contra eorum querelas, 54. inſtigant Brabantinos, 114. nonnulli inter Fœderatos, 175

Academia Lovanii, 55. Lutetiæ, 96

Abdicatio Imperii & Regnorum, 5. & ſeqq. cauſæ, 14. & ſeqq. Abdicatio Præfecturæ Belgii, 7

Acugnia, vide Ioannes.

Adrianus Comes Taurellus, 463

Adulphus Naſſavius Imperator, 76

Adulphus Naſſavius Principis Orangii frater Friſiam intrat, 323. Pugnat cum Arembergianis, 324. Arembergium interficit, ibid. & interficitur, 325

Ægidius Barlamontii Comitis filius Hiergii Dominus, in Valencenæ oppugnatione, 265. in pugna ad Mochemum pagum, 390. militarium tormentorum Magiſter, & Wallonum Tribunus, 496. Namurci, & Regii ærarii poſt patrem Præfectus, ibidem. Geldriæ Provinciæ Præfectus in Geldriæ finibus multa expugnat oppida, 400 Auſtriacum invitat ad arcem Namurci viſendam, 445. Ruremundam defendit contra Fœderatos, 471. Boviniacum expugnat, 480. rumor de ejus morte, 494. mors, 495

Ægidius Clerus cauſidicus Tornacenſis, 172, 221, 246

Ægidius Smiſſartus gemmarius, 429

Æmulatio aulica, 66, 72, 97. inter nobiles Belgas & Granvellanum, 72, 125. inter eoſdem & nobiles Hiſpanos, 75. inter Granvellanum & Regnardum, 116. inter Albanum & Ruigomeſium, 286, 354. inter Albanum & Egmontium, 331. vide Ambitio.

Ærarii Regii Præfectus, 133

Agnitio Ioannis Auſtriaci, 517

Albanus, vide Ferdinandus Toletanus, & Garſias.

Albericus Comes Lodronius Germanæ legionis Tribunus, 301, 304

Albertus Bavariæ Dux probat armorum conſilium contra rebelles, 232. pro reis in Belgio Proceribus agit cum Alba-

Albano, 315
Alcmaria opp. 367, 381
Aldegundius, vide Philippus Marnixus Aldegundius.
Aldenarda opp. capitur, & diripitur ab Orangio, 372. Sacrorum in eo clades ab Iconomachis, 219
Alenconius, vide Franciſcus Hercules.
Alexander Farneſius Parmenſis Princeps Romæ naſcitur. 459. & ſeqq. Pater ejus. 458. prædictio Pontificis Pauli III, 459. Baptiſmus, 460. educatio. ibid. 518. propenſio ad armá, 461. puer in Belgium mittitur à matre ad Philippum Regem, 44, 461. militare undecennis pueri poſtulatum, 462. à Rege ducitur in Hiſpaniam, ibid. Regis amor in illum, ibid. Comparatio ejus cum Carolo Hiſpano Principe, & Ioanne Auſtriaco, 518. Complutum mittitur, 318, 462. à Rege traditur Comiti Egmontio in Belgium deducendus, 157. ejuſdem conjugium. 157, 159, 462. nuptiæ Bruxellis, 164. & Parmæ, 165, 463. filii. ibi. erga uxórem veneratio, 165, 466. Armorum cupido, 463. Pugnæ ejus per noctem gladiatoriæ, ac temerariæ, ibid. abit ad ſacrum navale bellum, 464. ſedat diſcordiam inter Auſtriacum & Venerium, 464. laudatur ob id à Pio V, 465. Muſtaphæ triremem invadit, ibidem. vincit, & Scanderianum Præfectum capit, 466. relata inde præda, ibid. ab Auſtriaco admonitus quid reſponderit, 466. mittitur ad expugnandum Navarrinum, 467. aggreditur irrito conatu, ibid. cum matre deſtinatur in Belgium à Rege, ibid. à Gregorio XIII animatur, 468. abit in Belgium, 457, 469. Stipendium ei ab Rege attributum, ibid. exercitum cum Auſtriaco luſtrat, 472. facinus ejus in Gemblacenſi pugna, 474. laudatur ejus virtus, & admonetur ab Auſtriaco, 478. ejuſdem litteræ ad Regem in Auſtriaci laudem, ibid. & ad alios de ſe nihil loquentis, 479. Sichemium opp. expugnat, 481. mox & arcem, 482. ſumit ſupplicium ex victis, 482. Dieſtemium eidem ſe dedit, 483. Leviam recipit, ibid. expeditio, & victoria Limburgenſis, 488. & ſeqq. Dalhemium expugnat, 492. intra viginti dies Provinciam Limburgenſem recuperat, 493. eidem gratiæ redduntur à vicinis Principibus, ibid. rumor ab Orangio fictus de eo mortuo, 494. deſtinatur à Rege Belgii Præfectus, 497. inducias non probat, ibid. ejuſdem epiſtola ad Octavium Parmæ Ducem, ibid. pecuniæ ſubſidia eidem à Rege tranſmittuntur, 499. Oratio ejus pugnam diſſuadentis in bellico ſenatu, 500. poſcit locum ab Auſtriaco in fronte agminis, 503. adit inter

primos pedites, 504. hoſtium inſidias aperit Auſtriaco, 505. milites ab hoſtibus circumventos revocat, 507. exercitum tormentis hoſtium expoſitum liberat, 508. de ea re ſcribit ad Margaritam Parmenſem, 509. mittit officioſam legationem in Luſitaniam, 510. ejuſdem conſilium Auſtriaco ſuper conditionibus pacis ab Ordinibus propoſitis, 511. Belgii præfectus nominatur ab Auſtriaco morti proximo, 513. dubitat de onere ſubeundo, mox ſubit, ibid. Scribit Auſtriacæ, & Octavio parentibus, ibidem. cauſæ cur regimen Belgii admiſerit, 514. Auſtriaco ægrotanti adeſt præſentia & pecunia, ibid. ſollicitudo in ægroti cura, & in regimine exercitus, ibid. mortem Auſtriaco molientis plectit, 522. nationum contentionem ſuper efferendo è caſtris cadavere Auſtriaci componit, 525. funeris pompam Namurcum uſque comitatur, ibid. temporarium ſepulcrum eidem conſtruit, 525, 530. de Auſtriaci morte, deque morientis poſtulatis Regi ſcribit, 527. & de commendato ſibi regimine, ibid. veretur de Regis animo circa Præfecturæ confirmationem, ibid. Præfectus Belgii, & armorum Dux confirmatur illico à Rege, ibid. Reſpondetur ei à Rege de Auſtriaci petitionibus, 527 cadaver Auſtriaci in Hiſpaniam deferendum committit Nignio Tribuno, 529. clam per Galliam deportandum curat, ibidem. Belgii adminiſtrationem capeſſit, 530. catholicos per Europam Principes de tradito ſibi regimine admonet. ibid.

Alexander Mediceus admovetur ad Florentiæ Principatum, 39. ejuſdem & Margaritæ Cæſaris filiæ nuptiæ, 39. interficitur primo nuptiarum anno, 40

Aloſtum, Flandriæ urbs à ſeditioſis Hiſpanis vi capitur, 417, 418.

Aloſtanenſes milites, vide Seditioſi.

Aloyſius Delrius, 421

Aloyſius Quiſciada Imperatoriæ aulæ Præfectus, 515. Ioannem Auſtriacum puerum in Hiſpaniam defert, 516 educat, 516. Regi Philippo agnoſcendum offert in venatione, 517

Aloyſia Franciſci Primi Galliæ Regis mater, 23

Alphonſus Eſtenſis Ferrariæ Dux, 38, 158

Alphonſus Comes Sommajæ Mediolanenſis Italorum Tribunus deſignatus, 499

Alphonſus Leva filius Sanctii Navarræi Proregis, 498. Auſtriaci juſſu laceſſit hoſtem, 503. fugat, 504. pedites retrahit, 507

Alphonſus Lopius Gallus, 247

Alphonſus Vlloa Tribunus peditum Hiſpanorum legionis Neapolitanæ, 298

Alphonſus Vargas Hiſpanorum equitum ductor, 423. fugat

Glimæanos, 423. Trajectum ad Moſam intrat & recuperat, 424. Antverpiam accurrit, capit & depopulatur, 427. Belgio cum Hiſpanis abit, 440
Altapennius, vide Carolus.
Altempſius, vide Annibal.
Alvarus Pacechus Tribunus, 367
Alava, vide Franciſcus.
Amator Abadienſis equitum Centurio, 503
Ambitio Belgarum Procerum in armis, & in aula, 66, 72, 73. Granvellani, 73. Egmontii, 68. dominandi Orangio inſita, 68. 80, 210, 312. reprehenſa in ſenatu, 117. Roberti Brederodii in Cameracenſi Archiepiſcopatu, 73. vide Æmulatio.
Amboſiana conjuratio, vide Conjuratio.
Ambroſius Morales, 316
Amicitia vicinorum Principum præoptanda, 158
Amida Rex, 519,523
Amiſia fluvius, 339,340,366
Amorsfortia, 372
Amſtelodamum; Hollandiæ urbs defectionem à Rege minatur, 251. hæreticorum in ea ſcelus, 228. Fœderatorum conventus, 238. & inde: feminarum pium facinus, 228. invadere illam tentant conjurati, 280. repelluntur, ibid. præſidium accipit, 282. Hiſpanis fida, 367, 376, 496. nutat, 470. tentatur ab Orangio, 496. reſiſtit cum mulierum laude, ib. deditur ac decipitur, ibid. Sacrorum in ea clades, ibid.
Anabaptiſtæ, 64,200
Andelottus Belga unus ex conjuratis, 280
Andelottus Colinius peditatus Gallici Præfectus, 98
Anderlechius Megani œconomus, 174,185
Andreas Salazarius Centurio, 303
Andreas Veſalius Caroli V Medicus, 18
Angli Caletum amittunt, 20. è navibus Gallos invadunt, 21. eorum naves ac bona in Belgicis Hiſpaniſque portubus attinentur, 356. naves Luſitanas cum mercibus capiunt, 357. contra Auſtriacum nonnulli conſpirantes ſupplicio afficiuntur, 522
Angliæ Rex, vide Philippus II.
Angliæ Regina, vide Eliſabetha, & Maria.
Anguiſciola, vide Ioannes.
Anio fluvius, 340
Anna Auſtriaca Maximiliani Imperatoris filia deſtinatur conjux Carolo Hiſpaniarum Principi, 318. quo mortuo ſponſa Philippo II in Belgium venit, 360. ducitur in Hiſpaniam, ibid. moritur, 384
Anna Egmontia prima uxor Principis Orangii, 91
Anna Io. Auſtriaci filia, 526
Anna Saxonica Mauritii Ducis filia, Principis Orangii conjux, 91. ejuſdem nuptiæ, 92. ab Orangio repudiata redit in Germaniam, 93
Annas Momorantius Galliæ Come-

Comeſtabilis, 103. moritur, 307, 325. ejus comparatio cum Albano Duce, 385

Annibal Comes Altempſius ex Germania in Belgium copias ducit, 400. in Belgii limine ab hoſtibus circumvenitur & ſauciatur, 401. ad Brabantiæ præſidium à Requeſenio relinquitur, ibid. inter eundem & Antverpiæ Gubernatorem ſimultates, 416. milites legit in Germania, 499

Annibal Gonzaga, 509

Anſibariorum Ducis votum in Romanos, 88

Antonius Almeyda, 102

Antonius Bombergius Antverpienſis, 251, 277

Antonius Borbonius Navarræus Condæi frater, 97, 103. varia ejus fortuna, 98. agit cum Philippo Rege de reſtitutione, aut commutatione regni Navarræ, 101. amovet ſe ab hæreticorum patrocinio, 102, 103. Vnde ei ſpes conjugii cum Stuarta Scotorum Regina, ibid. Rothomagum expugnat, & victor ingreditur, 105. ſaucius pilæ ictu moritur, 106

Antonius Goignius Vendegiæ Dominus ſub Carolo V militiam auſpicatus, 472. haſtatorum equitum ductor ad S. Quintinum, 473. legatus Arembergii in Gallia, ibid. ex Hiſpanorum & Belgarum diſcordiis à Regis militia abſtractus, ibid. Fœderatorum exercitus legatus, ibid. immittitur Antverpiam ab Ordinum delegatis, 424. capitur, 427. commutatur, 439. iterum capitur in Gemblacenſi pugna, 477. ducitur ad arcem Namurcenſem, ibid.

Antonius Guzmanus Marchio Ayamontius Inſubriæ Gubernator, 441, 468

Anton. Lalinius Comes Hochſtratæ Belgicæ turmæ Ductor, 31. adlectus inter equites aurei Velleris, Orangii Principis opera, 82. Mechliniæ Præfectus, 227, 268. inter Nobiles fœderatos, 175. pro hæreticis facit, 250. in ædibus Culemburgii cum Fœderatis convivis, 189. Mechliniæ templa hæreticis attribuit, 227. Gubernatrici facti rationem reddit, ibid. conventui Teneramundæ intereſt cum aliis Proceribus, 234, 329. pro Orangio Antverpiam gubernat, 246, 268. mittit ad Gubernatricem libellum hæreticorum Antverpiæ commorantium, 246. conatur ad novum fœdus Egmontium pertrahere, 247. occurrit cum Orangio Antverpienſibus Calvinianis furentibus, 255. ſacramentum fidelitatis Regi dicere recuſat, 268. privatur à Gubernatrice Mechliniæ præfectura, 268. Mansfeldio ſubacerbe reſpondet, 269. inter eum & Egmontium diſſolvitur amicitia, 273. promittit ſe ſacramentum coram Gubernatrice dicturum, 273.

273. evocatur ab Albano Bruxellas cum ceteris ad ordinandam Rempublicam, 303. audita captivitate Procerum fugit, ibid. à duodecimvirili concilio in jus vocatur, 315. ab Albano Majeſtatis reus pronunciatur, 316. ejus copiæ trans Moſam ab Avila cæduntur, 323. è caſtris æger abit, 340. ejus ſupellex in manus Hiſpanorum venit, ibid. eo duce pugnatur ad ripam fluminis Getæ, 350. globo trajectus occumbit, 351

Antonius Mendoza, 291

Antonius Olivera primus equitum in Belgio Commiſſarius, 299. in Mochenſi pugna, 392. in Antverpiæ populatione, 425. in expeditione Gemblacenſi, 474. captivos ad Auſtriacum adducit. ibid. ſtipendia aſſignantur eidem à Rege, 499

Antonii Perenotti Granvellani natales, 69. ingenium, linguarum notitia, ac facundia, 70. æmulatio ejus cum Regnardo, 117. ab Eccleſia Atrebatenſi, transfertur primus ad Mechliniæ Archiepiſcopatum, 33. à Cæſare commendatur Philippo filio, 70. ejus artes ad gratiam à Rege promerendam, ibid. pro Philippo reſpondet Carolo V, 7. pro Rege ad Ordines verba facit, 46. ejuſdem potentia apud Regem, 118. Margaritæ Parmenſi favet ad Belgii Præfecturam, 46, à Rege commendatur Gubernatrici Parmenſi, 71. gratia & potentia apud Gubernatricem, 71, 79, 118. Dexteritas ejus in conſiliis dandis, 71. novorum Epiſcoporum negotium urget, 113. averſa ab eo Nobilitas, 116. & plebs, 123. 126. Nobilium invidia, æmulatio, & odia in illum, 68, 117, 118, 126, 129. conſtantia animi ejus in contemnendis æmulis, 74. non probat miſſionem militum Hiſpanorum ex Belgio, 89. deinde in eam conſentit, ibid. Cardinalis creatur à Pio Quarto, 93. cur abſtinuit aliquamdiu à Purpura, ibid. Purpuram induit, & galerum extra Ordinem Roma miſſum accipit, 94. Quid in Cardinalatu accipiendo ſpectaverit, ibid. in rebus Gallicis adminiſtrandis cum Hiſpano oratore fratre communicat, 95, 102. De Sardinia pro Navarra tradenda quid ſentiat, ibid. à Gubernatrice Parmenſi defenditur, 118, 125. & à Rege, 124. contra eundem litteræ trium Procerum ad Regem, 126. Regis de eo reſponſum, 128. redarguit in ſenatu Orangii ambitionem, 117. nutat ejus potentia apud Gubernatricem, 129. ejuſdem vitæ diſcrimen, 131. contra eum famoſi libelli, 133. cuculli conſpirationis ſymbola vulgo ad eundem referuntur, 134, 200, 329. è Belgio evocatur, 136 non dejicitur animo acceptis à Rege de ſua evocatione litteris, ibid. ejus verba quaſi

miſſionem cupientis, ibid. acciri ſe cupit in Hiſpaniam, 137. in Burgundiam deſtinatur à Rege, ibid. abit ſparſa reverſionis fama, 138. contra eundem conſpiratio ad avertendum ejus reditum, 139. Romam ad comitia proficiſcitur, 140. à Philippo admovetur ad negotia Romæ obeunda, præſertim in ſacrum fœdus contra Turcas, 140. Prorex Neapolitanus creatus vexillum tradit Ioanni Auſtriaco, ibid. Romam iterum profectus laborat in comitiis pro creando Gregorio Tertiodecimo, 141. reverſus Neapolim offendit Pontificem in controverſia cum Archiepiſcopo Neapolitano, 141. quæ tandem componitur, 142. in Belgium denuo vulgatur rediturus, 361. agit cum Margarita Parmenſi, & Alexandro Farneſio deſtinatis in Belgium à Rege, 468. evocatur à Rege in Hiſpaniam, & conſilio rerum Italicarum præficitur, 142. libertas ejus in Proceres, & in ipſum Regem, ibid. Hiſpaniam moderatur abſente Rege, ibid. à quo redeunte honoratur, ibid. Cæſar-auguſtæ Catharinam Philippi filiam cum Carolo Emanuele Sabaudiæ Duce jungit, 143. ejuſdem dictum de Orangio non capto ab Albano, 305. moritur Madridi, 143, corpus Veſontionem transfertur, ibid. ejus præcipua laus. ibid.

Antonius Perezius in Philippi Secundi Regia ſecretioris ſcrinii cuſtos, 287, 288, 479.

Antonius Philippi Burgundii Ducis fil. Brabantiæ Ruartes. 449

Antonius Pictor, 377

Antonius Saulius Pontificis Nuncius apud Proregem Neapolitanum, 141

Antonius Stralius Antverpiæ Conſul Orangio intimus, 304. capite plectitur, 327

Antonius Toletanus Legionenſis Prior ex equitibus Hieroſolymitanis, 286, 320

Antverpiæ urbs Brabantiæ capitalis, 169. Brederodio favet, 194. ſeditio ibi ex Apoſtatæ ſupplicio, 145. Gheuſiorum in ea numerus & ornatus, 199. Conciones Calvinianorum frequentes, 201. & ſeqq. tumultus, 204. ex Tholoſio cæſo ad Oſtervelam. 255, 256. ad quos componendos poſcit Orangium, 205. eidem adventanti multitudinis occurſus, plauſus, & acclamationes, ibid. Iconomachia & ſacrorum violatio, 214. & ſeqq. primario templo cultus reſtituitur, 226, 278. conſiſtoria ibi inſtituuntur ab hæreticis, 240, 242. Supplicatio in ea celebris Corporis Domini, 296. ejuſdem populatio ab Hiſpanis, 455, & ſeqq.

Antverpienſes animantur adverſus Catholicos ab uſque Conſtantinopoli, 241, 242. pecuniam callide Regi offerunt, 243. defectionem à Rege minantur, 251. veniam

à Gubernatrice petunt, 277. deditionem offerunt Gubernatrici Parmenſi, 278
Antverpienſis arx à Gubernatrice Parmenſi deſignatur, 282. ab Albano conſtruitur, 314. ab Hiſpanis ſeditioſis intratur, & obtinetur, 393. ab Auſtriaco tentatur, 447. ad Ordines venit, ibid. diruitur, 451
Apologia ab Orangio editur, 6, 67, 79, 81, 82
Aquæ Veteres oppidum, 367, 400
Aquis abſorpti, 21, 255, 339, 340, 362, 407, 430
Aquila urbs in Samnitibus, 468
Aranda, vide Ioannes.
Archidux Auſtriæ, vide Maximilianus, & Matthias.
Archiepiſcopatus in Belgio, 31, 33
Ardinghellus, 158
Arembergius, vide Ioannes Ligneus.
Areſchotum urbs Auſtriaco ſe dedit, 480. proditur, 510
Areſchoti Dux, vide Philippus Crojus.
Arias Montanus, vide Benedictus.
Armatæ hominum & equorum icunculæ in menſam inductæ, 11
Armenterienſium conſpiratio cum Gheuſiis Tornacenſibus, 259. detegitur eorum proditio, ibid. victi à Raſſinghemio, 260
Armenterius, vide Thomas Armenterius.
Arminii cum Naſſavii ſtrage ſimilitudo, 340
Arteſia Belgii Provincia, 27. à Cocquevillio invaditur, 323. à Coſſæo defenditur, ibid. cum aliis Provinciis conjurat contra Hiſpanos, 422. ejus Præfectus, 29
Arturus Coſſæus Gallorum militum Tribunus prohibet Orangium Galliam intrare, 352. mittitur à Gallorum Rege in auxilium Albani Ducis, 323. Cocquevillii exercitum intra oppidum S. Valerii compellit, & expugnat, ibid. Duces capit, ibid.
Arx Antverpiæ forma, artifex, & ſitus, 314. Hadriana, 17. Namurci, 445. Sichemii, 482. Dalhemii, 492. arces aliquot retinenrur à Carolo VIII Gall. Rege, 27. reſtituuntur à Ludovico XII, 27. nonnullæ à Rege deficiunt ad Ordines, 470. plurium arcium per Belgium demolitio, 451, 510. de Limburgenſi arce ſuccenſa rumor, 494
Aſſonvillius, vide Chriſtophorus.
Aſpera oppidum, 400
Atrebatum Epiſcopus, 70. ad rem ſacràm Valencenæ reſtituendam evocatur, 267
Audacia ex aliorum contagione, vel timore, 214, 256
Auguſtana confeſſio, vide Confeſſio Auguſtana.
Auguſtinus Barbaricus, 465
Auguſtus Saxonum Dux Mauritio Electori ſuccedit, 92. ſuſcipit è luſtrali fonte Orangii filium, 151. fœdus init cum rebellibus Belgis, 240. minatur, 244. bellum gerit

gerit cum Ioann. Friderico olim Septemviri filio, 246. legationem mittit Gubernatrici Parmenſi pro Be'gis hæreticis, 279, 280
Avila, vide Sanctius.
Aulæ artes ad gratiam promerendam, 70. faſtigio deturbati, 129. prodigium, 5. mores leves, 80. irriſio contra Albanum, 354, 355. aulæ vultus mutatio, 136. vide Antonius Perenottus Granvellanus, & Sententias ad A ſpectantes.
Aulici exemplum Principis ſequuntur, 523
Aurei Velleris ordo inſtituitur, vide Equitum aurei Velleris ordo.
Auſtriacus, vide Ioannes.
Auſtriam geſtare quid ſit, 524
Autruxius, 107
Ayala, vide Martinus.
Ayamontius, vide Antonius Marchio Ayamontius.

Sententiæ ad A ſpectantes.

Ula potentia plus in fronte habet, quam receſſu.
Nulla virtus in aula minus evehitur, quam quæ maxime timetur.
Aulam fallere difficile eſt.
Aulicorum animos longa apud Principem fælicitas quantum ſecuros gratiæ, tantum intolerantes injuriæ facit.
Potentia in Aula raro conſeneſcit.
Aſſectantium turba ad Potentes concurrit, ſicut ad lacum ſolet, quem exhauriunt & turbant.
Aſſentari & Blandiri, ſæculum appellatur.
Pronius in gratiam redeunt perpeſſi Armorum damna.
Diviſum prope imperium Armata eum multitudine Princeps habet.
Sine ſcena, atque admiratore frigide partes ſuas agit Ambitio.
Natura facile redit ad ſtatum ſtaturamque ſuam, ſi, quæ illam inflabat ac diſtrahebat Ambitio detumeſcat.
Ex abdito veneratio intenditur.
Viliſſimo cuique creſcit Audacia, ſi ſe timeri ſentiat.
Inſita eſt hominum pleriſque libido, abdita rimandi, obvia prætereundi.
Adverſa nemo imputat ſibi.
Adverſarum rerum ſenſus feliciſſimo cuique acerrimus eſt.
Ætas prima poſt tincturam voluptates ægre alium colorem bibit.

B

Badenſis Marchio legationem mittit Gubernatrici Parmenſi, 279
Bajonæ colloquium, 151, 152, 153
Balduinus ab Angelo Societ. Ieſu jurare in propoſita ſibi verba recuſat, 454. ejicitur cum aliis Patribus Societatis Antverpia, 454. & inde.
Barbara Blomberga Ratisbonenſis, 515. Regi ab Auſtriaco moriente commendatur, 526. moritur, 528
Barberinus, vide Franciſcus, & Raphaël.
Barlamontium opp. Auſtriaco ſe dedit, 487
Barlamontius, vide Ægidius, Florus, Lancellottus, & Philippus.

Baron-

Baronnius unus conjuratorum, 174
Bartholomæus Campius, 380. bellicorum operum machinator in Harlemenſi obſidione moritur, ibid.
Bartholomæus Enteſius inter primos Gheuſios aquatiles, 365. piraticam exercet, 366. in carcerem conjicitur, 381
Bartholomæus Miranda Archiepiſcopus Toletanus, 13
Bartholomæus Porcia Pontificis Nuncius apud Cæſarem, 452
Bartholomæanæ noctes in Gallia, 373
Baſta vide Nicolaus.
Batemburgici fratres, vide Giſbertus, & Theodoricus.
Bavariæ Dux, vide Albertus.
Bavarus, vide Chriſtophorus & Henricus.
Beavorius, vide Philippus Lanoius.
Belgium cur Flandria, Germania inferior, & Provinciæ inferiores, 25. ejus ſitus, opulentia. urbes, pagi, militia, ibid. nautica, & lanificia, 26. adminiſtratio ſimilis civitatibus liberis, 49
Belgii Provinciæ quomodo ſub unius imperio conſociatæ, 27. ex eis regnum erigere cogitavit Carolus V, 28. transferuntur à Carolo V in Philippum filium. 6. earundem diviſio, 27. quibus à Rege attributæ, 28. decimam à Rege deprecantur, 359. nutant ad nuncium Brilæ à Fœderatis captæ, 366. conſpirant contra Hiſpanos, 422. ſequuntur Ordinum partes, duabus Auſtriaco tantum deditis, 423, 450, 470
Belgii univerſi Gubernatores, 19, 35, 37, 221, 382, 386, 415, 419, de univerſi Belgii Gubernatore deligendo à Rege varius populi ſermo ac deſignatio, 33, 34. & inde. à Proceribus Belgii abſque conſenſu Regis Gubernator eligitur, 452. ab Ordinibus confirmatur, 454. Provinciarum ſingularum Gubernatores, 82, 29
Belgi Ordines, vide Ordines.
Privilegia, vide Brabantia.
Belgarum ingenium, mores, 26, 287. & inde. lætitia ex abitu Hiſpanorum, 440. ſtudium erga Gubernatricem Parmenſem, 310. querelæ, vide Querelæ.
Belgicum bellum toti Europæ commune, 1. collatum cum Græcis Romaniſque bellis, 3. ejus occaſiones & cauſæ toto lib. 2. & pag. 312, 313, 362, 449, 452
Bellum inter Carolum V & Henricum II Galliæ Regem, 5. inter Hiſpanum & Gallum Reges, 19, 20. inter Carolum IX Galliæ Regem & rebelles, 95. & ſeqq. inter eoſdem renovatur bellum civile ſecundum, 306, 307. quod componitur, 308. tertium reparatur in Gallia, 352. aliud civile in Belgio, 416. retardatur, 419. late dominantibus continuum, 438
Bellicum conſilium invadendi hoſtem, 500. aliud de eodem,

dem, 500. ſocios à periculo ſublevandi. 507
Bellomontium Auſtriaco ſe dedit, 487
Beneamum reorum aſylum, 110
Benedictus Arias Montanus, 354
Bergenſis, vide Gulielmus, & Ioannes Glimæus.
Bergæ ad Zomam, 402. in Ordinum manus veniunt, 470. milites præſidiarii Tribunum produnt, ibid.
Berlinguerius Requeſenius in Sicilia Regiæ claſſis Præfectus, 412
Bernardus Freſneda Franciſcanus, Regis Philippi Confeſſarius, 287. diſſuadet arma in Belgium. 288.
Bernardinus Mendoza Legatus mittitur ab Albano ad Pium V, 292. militum in Belgio cohortis Præfectus, 299. in Mochenſi pugna, 391. in Gemblacenſi, 476
Bernates, 292
Berſellius cum exercitus parte Antverpiam immittitur ab Ordinum delegatis, 424.
Beza, vide Theodorus.
Billius, vide Gaſpar.
Bincium Mariæ Hungariæ Reginæ olim delitiæ Auſtriaco ſe dedit, 486. ſaxum villæ inciſum abHenrico I I Gall. RegeBincium vaſtante, ibid.
Biſerta expugnatur. 519
Blanca Galliarum Regina, 166
Blanca Sfortia filiaMaximiliani Ducis Mediolanenſis, & Maximiliani Imperatoris uxor in venatione equo delapſa obit, 38
Blaſerius, vide Ioannes.
Bloſius, vide Ioannes & Ludovicus.
Bobadilla Centurio, 371
Boëmiæ Rex. vide Maximilianus.
Boiſottus, vide Carolus, & Ludovicus.
Bombergius, vide Antonius Bombergius.
Bomenæum in Scaldia inſula à Regiis expugnatur, 409
Bona Sfortia Sigiſmundi Poloniæ Regis mater obit, 24
Bonifacius Moguntinus Epiſcopus, 53
Borbonius, vide Antonius, Ioannes, & Ludovicus.
Burgia Centurio, 399
Borlutius Gandavenſis orator, 46
Boſſuvius, vide Maximilianus & Ioannes.
Boviniacum Auſtriaco ſe dedit, 480
Brabantia Belgii primaria Provincia, 27, 323. conſcientiæ libertatem extorquet, 457. ejuſdem immunitates & privilegia, 49, 52, 54, 55, 169. capita Provintiæ quæ, 169. civitates ab Orangio captæ redduntur Albano, 374 ejus delegati empti ab Orangio. 416. Bruxellas evocantur à Requeſenio, ibid, ejus Gubernator. 30
Brabantini inquiſitionem recuſant, 60. & novos Epiſcopos, 113. legatos Romam, & in Hiſpaniam ſubmittunt, 114, recuſant parere edicto à Gubernatrice Parmenſi propoſito, 169. creant Provinciæ Ruartem Orangium, 448.

Bracamontius, vide Conſalvus.
Brandeburgicus Septemvir Gubernatrici Parmenſi legationem mittit, 279
Breda, 247. obſidetur à Fœderatorum ducibus, 470. mittit nuncium ad Auſtriacum, & detegitur ab hoſtibus, ibid. deditur, ibid. militum ſeditio & perfidia, ibid. eidem auxilium ſubmittitur ab Auſtriaco, ſed fruſtra, 471. imponitur in ea præſidium Hiſpanorum, 316
Brederodius, vide Henricus, Lancellottus, & Robertus.
Brigantia, vide Iſabella, & Maria.
Brila, 366. Hollandiæ portus, à Gheuſiis capitur, ibid. 363. ad ejus famam multarum civitatum defectio, 366. jocus è Brilæ nomine, 367
Brimæus, vide Carolus.
Britannicæ naves Gallos invadunt, 21
Brugenſium facinus in Quæſitorem Fidei, 146
Brunſvicenſis, vide Ericus, Philippus, & Erneſtus.
Bruxellæ, urbs Brabantiæ capitalis, 169. Regi fidelis, 301. ejus privilegia, 169. contumacia ejuſdem contra Albanum tributum præcipientem, 363. Orangium repellit, 371. tumultus in ea, 417, 421. trepidatio ex Gemblacenſi victoria, 479
Bucerus, 96
Bura expugnatur, 400
Buranus Comes, 421
Burgundia à Carolo V aſſignatur Philippo Regi, 6. ejus Duces, 27. Gubernator, 30
Burgundi Dalhemii arcem ſcandunt, & capiunt, 492
Burgundis Principibus mos cum capitis corona tumulari, 525. vide Philippus, & Maria.
Buſcoducum urbs Brabantiæ capitalis, 169. Meganum rejicit, 252, 276. in ea tumultus, 252
Buſcoducenſes hæretici arcent Epiſcopum ab urbe, 228. Gubernatricis legatos retinent, 252. ſolvunt & Gubernatrici remittunt, 277. defectionem à Rege minantur, 252. hoſtes pronuntiantur, 276. veniam orant, & ſe dedunt, 277. præſidium accipiunt, ibid.
Buſtus, vide Petrus.
Buterus Princeps, 526

Sententiæ ad B ſpectantes.

Beneficiis aliqui utuntur ceu floribus tamdiu gratis quamdiu recentibus.

Beneficium præſens gradus eſt futuri.

Animi aliquorum arctius tenentur Beneficio vel uno accipiendo, quam acceptis multis.

Sunt, qui, cum multum acceperint, injuriæ loco ducunt plura adhuc accipere potuiſſe.

Quicquid infra votum venit, Beneficii nomen amittit.

Facilius Beneficio capiuntur ſinguli quam multitudo.

Sparſa in commune gratia ab omnibus accipitur, redditur à nemine.

Cui Bono aliquid vertitur, in eum recta collineat ſuſpicantis animus.

Spes numquam major affulget pacis, quam

quam cum ſerio Bellum geritur.
Cavendum eo maxime in loco Belli civilis incendium, ubi circa ſint, qui illud alant, procul qui extinguant.
Belli Dux nihil magis timere debet, quam ne timere videatur.

C

Cadaver puellæ à parentibus devoratum, 380
Cadurcenſis Epiſcopus, 53
Cæſar Davalus Marchionis Piſcariæ frater Naſſavianos inſequitur, 338. vulneratur, 352. comitatur Reginam in Hiſpaniam, 381. cum Ioan. Auſtriaco in Actiaca pugna, & Tunetana expeditione, ibid.
Cæſarodunum, 99
Cæſius, vide Nicolaus.
Caji Fabii egregium facinus per medios hoſtes egreſſi, 455
Caletum capitur à Gallis, 20
Calones Antverpiæ incendiarii, 425
Calvinus libellis Galliam aggreditur, 96. hæreſim illuc introducit, ibid. Amboſiani tumultus auctores, 100
Calviniani vinculis coërcentur, 107. damnantur, 108. ſupplicio eripiuntur, ibid. reducuntur in carcerem, 109. extrahuntur, 112. plectuntur, 107, 112. templa in Belgio depopulantur, 209. & ſeqq. vide Iconomachi. Deſtinantur cum libris ad turbandam in Hiſpania Religionem, 239, 321. Calvinianas cœnas frequentant, 245, 249. tentant egredi Antverpia ad Oſtervelam, 255. clauſi in urbe fremunt, ibid. à Lutherianis diffident, 255. ſeditionem in urbe excitant, ibid. offerunt libellum pro Religionis libertate Archiduci & Ordinibus, 456. illam extorquent, & Catholicorum templa occupant, 457. Ieſuitarum deriſoris domum peſtis invadit, 456
Cameracenſis Epiſcopus Antverpiæ ſacra reſtituit, 278
Cameraceſium, 28
Cameracum urbs pacificatoria, 22, 28. Archiepiſcopatus prærogativa exornatur, 33
Camillus Gonzaga Novellariæ Comes, 347
Camillus à Monte in Belgium cum Albano proficiſcitur turmæ ductor, 399. in populatione Antverpiæ ejus continentia, 429. in pugna Gemblacenſi, 475. Gallos aggreditur & trucidat, 486. in Limburgenſi expeditione, 489. Dalhemio rejicitur, 492. cum equitum ſignis in pugna ad Rimenantam pagum, 504. ſubſidia petit ab Auſtriaco ad inſequendum hoſtem, 505. inſequitur, & dolo trahitur ad hoſtium fugientium caſtra, ibid. ejuſdem turmæ virtus ſuſtinentis hoſtium vires, 508
Camillus Schiaffinates, 510
Camillus Vitellius, 410
Campinii Dominus, vide Federicus Perenottus.

Campinius Centurio machinator, 285
Cantabricæ naves, 356, 366
Cantonetus, vide Thomas.
Capitis cultus à Carolo V mutatus, 523. & mutatus aliter à Ioanne Auſtriaco, ibid.
Capitolium à Gallis obſeſſum. 456
Caprius cum exercitus parte Antverpia immittitur ab Ordinum delegatis, 424. capitur ab Hiſpanis, 426. permutatur, 439
Captivitas Aldegundii, 381. Amidæ Regis, 523. Aſſonvillii, 421. Boſſuvii, 381. Caroli Hiſpaniæ Principis, 320. & ſeqq, Clementis VII. 16. Ducum Cocquevilli, 323. Egmontii, Hornani, & aliorum, 304. Goignii, 426. hoſtium Caroli V. 15. Senatorum Hiſpanarum partium, 421. Scanderiani Præfecti, 466. uxoris Mondragonii, 440
Captivi commutantur, 388. 439. ad Auſtriacum adducuntur, 477
Carafa vide Marius.
Cardinalis Alexandrinus, 317.
Borromæus, vide S. Carolus. Farneſius, vide Odoardus. Granvellanus, vide Antonius Perenottus. Lotharingus, vide Carolus. Pacechus, vide Franciſcus, Spinoſa, vide Didacus.
Cardinalitii qui dicerentur in Belgio, 139, 178
Carloius Nohotius, 323
Carlotta Borbonia Orangii uxor, 93
Carmen cum lunulis pileo præfixis in odium Romanæ Religionis, 398. Ovidianum uſurpatum in morte Caroli Hiſpaniæ Principis, 321
Carolus Altapennius Barlamontii filius Equitum centuriæ Ductor, 496
Carolus Auſtriacus V Imperator ad Imperii coronam capeſſendam ab Hiſpania proficiſcitur in Germaniam, & in Italiam. 48, 59, 523. expeditiones ejus bellicæ, 6, 14, 18, 27, 60, 299, 512, 523. Gandavi tumultus componit, 229, 289. conſulit Albanum ſuper animadverſione Gandavenſibus debita, 311. ejus dictum de Gandavi magnitudine, ibid. & de Belgarum natura, 288. Belgicas Provincias in regni formam redigere cogitavit, 28. cur abſtinuit, 28. Belgicum imperium quomodo amplificaverit, ibid. Epiſcopatus in Belgio augere cogitavit, 32. cur non perrexerit, 32, 124. centeſimæ tributi Belgio imponendi novitatem abrogat, 362. contra Lutherianam hæreſim edicta & arma parat, 59, 459. ejuſdem placita & edicta promulgantur, 168, ſevera & contra Brabantiæ privilegia dictitantur, 169, 179, 182. defenduntur, 181, 182. mitigantur, 184. 197. in Hiſpaniam mittuntur, ibid. Aldenardæ in Belgio filiam Margaritam ſuſcipit, 36. & Ratisbonæ in Germania Ioannem Auſtriacum, 515. cum quo ejuſdem comparatio. 523.

523. Margaritam ſpondet Alexandro Mediceo, 39. & poſt Alexandrum, Octavio Farneſio, 41. ejus uxor Iſabella Luſitana, 159, 515. ex qua Philippus filius, 16, 159, 460. cum quo ejuſdem comparatio, & diſſimilitudo, 67. Maria filia, 317. Auguſtæ condit teſtamentum, 17. abdicare ſe regnis parat, 5. Philippum filium præficit equitibus aurei Velleris, 5. eidem Belgium, & Burgundiam tradit, 6. dein regna omnia, 8. recitat res à ſe geſtas, 6. ejuſdem in filium regna transferentis oratio, 6. abdicat ſe Imperio, 8. per Orangium Principem inſignia Imperii Ferdinando fratri transfert, 8, 78. ejuſdem deſiderium transferendi Romanorum Regnum Philippo filio, 8. è Zelandia ſolvit in Hiſpaniam, 8. navi, à qua deſcenderat, illico ſubmerſa, 9. dictum ejus littus attingentis, 9. ſuſpicio mutatæ ejus voluntatis, 9. Carolum Hiſpaniæ Principem inviſit, 10. in divi Iuſti cœnobio domum ſibi conſtruit, 10. ejus familia & ſupellex, 10. in ea ſolitudine vitâ quotidiana, 11. ejus flagellum ſanguine aſperſum venerationi habitum, 12. pro matre anniverſarium perſolvit, 12. ſuas ſibi exequias celebrat, 12. in morbum incidit, 13. detegit Philippo Ioannem filium, 517. pie moritur, 13. 23, 517. oſtenta in ejus morte, 13. anni dominationis ejus, 13, 14. abdicationis cauſæ variæ jactatæ, 14, & ſeqq.

Carolus Auſtriacus Hiſpaniæ Princeps, 317. Indoles ejus, ibid. non probata Carolo V avo, 10. educatio, 318, 518. Complutum mittitur, 318. è ſcalis prolabitur, ibid. D. Didaci ope convaleſcit, ibid. Iſabella filia Henrici II Gallorum Regis ei deſtinatur uxor, 22, 321, 360. & filia Maximiliani Cæſaris, 318, 360. ejuſdem cum patre diſſidium, ibid. odium in familiares patris, ibid. & in Belgas patrocinium, 285, 318. ejuſdem in Belgium abeundi propoſitum, 319. quod nonnullis aperit, 319. detegitur parenti à Io. Auſtriaco, ibid. deterrere conatur Albanum ab expeditione Belgica, ibid. mane diſceſſurus noctu detinetur à patre, 320. domi cuſtoditur, ibid. ejuſdem infelicitas, ibid. & mors, ibid. cuſtodiæ & mortis cauſæ, 321. ejuſdem cum Io. Auſtriaco & Alexandro Farneſio comparatio. 518

Carolus Barlamontius Comes, Præfectus Namurci, 29. Religionis defenſor, 495. ejus filii, 496. notæ fidei erga Regem, 45, 120, 495. Granvellani aſſecla, 131, 139, 178. ad arma promptum ſe oſtendit pro Regis cauſa, 223. admonet Gubernatricem de conſiliis equitum aurei Velleris, 120. inter Arſchotum, & Egmontium diſſidentes medius, 125. ſententia ejus

contra conjuratos, * 178. Gheuſium nomen per contemptum ſupplicantibus Fœderatis accommodat, 189. dicit jusjurandum fidelitatis, 268. è Senatu abripitur, & Bruxellis cuſtoditur, 421. moritur Namurci, 495. exequiæ, ibid. encomium, ibid.

Carolus Boiſottus Zelandiæ Præfectus immittitur ab Orangio Duvelandiam, 403. cæditur à Regiis, 408

S. Carolus Card. Borromæus, 413

Carolus Brimæus Comes Meganus, Geldriæ ac Zutphaniæ Præfectus, 30, 73. monet Gubernatricem Parmenſem de conſpiratione Nobilium, 175. & de militum delectu in Saxonia, 240. aperit eidem Fœderatos, 175. ejus ſententia in conſultatione, 179. præmittitur à Gubernatrice ad ſeditiones componendas Antverpiam, 204. & Buſcoducum & Trajectum, 251. præſtat Regi ſacramentum fidelitatis, 268. Amſtelodamo arcet rebelles conjuratos, 280. eos in Waterlandiam compellit, ibid. Gubernatrici carus, 326. Friſiam gubernat in locum Arembergii defuncti, 326, 343. ejuſdem Leovardiæ votivum monumentum, 326. moritur, ibid.

Carolus Croius Marchio Havræus, redit ab Hiſpania in Belgium, 419. ab Ordinum deputatis cum exercitu immittitur Antverpiam, 424. In Gemblacenſi pugna præeſt equitum alæ, 473

Carolus Davalus Vaſtii filius in Belgio militum cohortis præfectus, 299

Carolus Egmontius Geldriæ Dux, 35

Carolus Farneſius gemellus filius Octavii Ducis Parmenſis, 460

Carolus Fuggerus Tribunus à ſuis militibus proditur, 470

Caroli Galliarum Regis VII cum Ludovico filio diffidium, 320

Carolus Gallorum Rex VIII, quale jusjurandum Piſanis & Florentinis dixerit, 444

Carolus Galliarum Rex IX, 106. ad Bajonam, 151. ejus cum Eliſabetha Maximiliani Cæſaris filia matrimonium, 154. auxilia contra hæreticos conquirit, 103. victoria, 105. cauſam tuetur Hiſpani Regis contra rebelles Belgas, 233. negat Hiſpaniarum Regi iter per Lugdunenſem agrum, 292. non perſuadetur ab Hugonotis ut arma in Hiſpanos capiat, 293. auxiliares copias è Belgio poſcit, 306. & obtinet, 307, 353. pugnat ad S. Dionyſium, 307. Coſſæum equitum Tribunum immittit in auxilium Albani Ducis, 323. rumor de pace ab eo cum Hugonotis compoſita, & armis pro Naſſaviis in Belgium ſubmittendis, 368. Hugonotorum cædem imperat, 373

Carolus Geldriæ Dux, 324

Carolus Lalinius Comes, 72, 131

Carolus Largilla, 388
Carolus Lotharingiæ Dux, 35
Carolus Lotharingus Cardinalis, 97,107,131,373
Carolus Mansfeldius Petri Erneſti filius, 161. conjuratis immiſtus à patre increpitus, 178. à fœdere diſcedit, 207. Valencenam obſidet, 265. in pugna Gemblacenſi, 474. Boviniacum, 480. Nivellam tentat, & repellitur, 483. pecunia donatur à Rege, 499
Carolus pugnax, 27,31
Carolus Scottus Comes, 464
Carolus Tiſnacus Belgicarum rerum in Hiſpania Regius Procurator, 127
Caſembrotius, vide Ioannes.
Caſimirus Palatini frater, vide Ioannes.
Caſtaneus, vide Ioan. Baptiſta.
Caſtellæ Regi inſigne, 135. conſilii Præſes, 141,286
Caſtellum in aquis, 403
Catharina Medicea Regis mater à Philippo Hiſpaniarum Rege auxilium expoſcit in hæreticos, 98. Margaritæ Parmenſi Gubernatrici ſimilis, 106. colloquio Bajonæ habito intervenit, 151. eidem prædicitur mors Henrici filii, 23
Catharina Philippi II Regis filia, 143,308
Catholici & Lutherani ſe opponunt Calvinianis, 256. Catholici victoriam referunt ex Hugenotis apud Moncontutium, 353. quid ſentiant de diſceſſu Albani ex Belgio, 382
Gandavenſi fœderi conſentiunt, 423. ſequuntur Ordinum partes, 450. jusjurandum dicunt cum hæreticis Matthiæ Archiduci, 454. è Belgii civitatibus ejiciuntur ab hæreticis, 457. eorum templa à Calvinianis occupantur, ibid.
Cattejus Fliſſingæ Præfectus, 253
Cauſæ tumultuum Belgicorum, vide Tumultus.
Cenamius, vide Pandulphus.
Centeſimæ bonorum impoſitio, vide Tributum.
Ceſſatio armorum, 471
Cetona opp. 411
Chiapinius Vitellius Cetonæ Marchio Caſtrorum Præfectus cum Albano in Belgium proficiſcitur, 298. Groningam defendit, 335. pugnæ avidus, 345,346,347. incidit in hoſtium inſidias, 364. hoſtes aggreditur, & cædit, 347. prohibetur ab Albano contra Orangium movere, 348. in legionem Orangianam ab reliquis ſejunctam movet, 349. pugnat in ripa Getæ fluminis, 349, & ſeqq. Tribunum Lovervallium ſauciat, 350. hoſtile vexillum è ſigniferi manu eripit, ibid. ejus virtus laudatur ab Albano, ibid. mittitur ab Albano ad Angliæ Reginam, 357. ſollicitatur à Colinio ad defectionem, 369. Colinii litteras indignatus in ignem conjicit, ibidem. ad obſidendos Montes contendit, ibid. ſauciatur, 370. ejus audacia, ibid. in Hollandia multa oppida expugnat, 400. Zelandicæ expeditioni à Requeſenio præficitur, 401. Ziriczæam obſidet, 409. moritur,

tur, 410. exequiæ, ibid. cadaver in patriam deportatur, ibid. Elogium, ibid. & ſeqq.
Chriſtianus Rex Daniæ, 24
Chriſtierna Dani Regis filia, Lotharingiæ Dux pacem firmat inter Hiſpanum, & Gallum, 22. ad regimen Belgii deſideratur ab omnibus, 35 quid ei offecerit, 35
Chriſtiernus Daniæ Rex, 24
Chriſtophorus Aſſonvillius Senator, 170, 238, 341. legatur ab Albano ad Angliæ Reginam, 356. ejuſdem relatio, 418, 421. è Senatu abripitur & cuſtoditur, ibid.
Chriſtophorus Bavarus Palatini Septemviri filius copiarum Dux in Mochenſi pugna, 389. interficitur, ibid.
Chriſtophori Fabritii Apoſtatæ ſupplicium, 145
Chriſtophorus Mondragonius militum cohortis Præfectus, 299. ejuſdem virtutis, & audaciæ facinus, ibid. cum ſua legione comitatur Reginam in Hiſpaniam, 361. Goeſianæ trajectionis dux Goeſium ab obſidione liberat, 376. Zuitbeverlandiam inſulam capit, ibid. Middelburgum defendit adverſus Zelandos, 387. fame ad deditionem cogitur, ibid. quantum hoſtes tribuerint, 388. permutatur cum Aldegundio, ibid. in Zelandiæ expeditione maritimæ militiæ præficitur, 401. in Philippolandiam inſulam adnavigat, 402. inde in Duvelandiam, ibid. pedibus mare in Scaldiam trajicit, 404. eidem ſe dedit Ziriczæa urbs inſulæ caput, 409. pro illo alium ſibi Ducem eligunt ſeditioſi, 417. uxoris ejus virtus in Gandavenſis arcis obſidione, 440. victor in pugna Gemblacenſi, 456, 475. Sichemium oppugnat, 481. divinitus illæſus ſervatur ab incendio, & ruina, 495. ſtipendia à Rege eidem tranſmittuntur, 499
Chius Theodotus, 432
Ciacconius, vide Petrus.
Cimacius Princeps, 421
Cimacum opp. vi capitur, 487. arx deditur, ibid.
Cittadella Centurio bellicus machinator ab Hiſpanis libertate donatur, 388. vide Franciſcus.
Civitatum in Belgio numerus, 25
Civitates Brabantiæ primariæ, 169. immunitates & privilegia earum, 49, 52, 55, 177. tumultuantur ob Hiſpanorum præſidium, 50, 83. deficiunt à Rege, 366. Orangio ſe dedunt, 367. recuperantur, 374. vide Belgium & Brabantia.
Clades Gallorum ad S. Quintinum, 20. ad Gravelingam, 21. prope arcem Avennenſem, 486
Hiſpanorum ad Caletum, Arembergii ad Hilligerlæum cœnobium, 324. Albani à mari. 365. apud Quercetum, 353. Requeſenii ad Middelburgum, 387. & inde ad Duvelandiam Regiorum militum mare vadentium, 406. in ob-

in obſidione Lugdunenſi, 399. Auſtriaci à Fœderatis, 509. à Sardoa legione, incenſis pagis, 342
Hæreticorum à Vitellio, 340. in caſtris ab Hiſpanis induſiatis, 374. apud Gemblacum, 476. ad Oſtervelam, 254, 255. ad Waterlocum, 260. prope Lanorum, 261. ad Gemingam, 338. & ſeqq. ad Getam fluvium, 349, & ſeqq. apud S. Giſlenium, 370. ad Mochemum, 389. Antverpiæ, 426, 427. ad Rimenantam, 509
Hugonotorum apud Drocum, 106. apud S. Dionyſium, 307. in D. Bartholomæi nocte, 373
Sacrorum ab Iconomachis, 209. & ſeqq. Aldenardæ, 219. Amſtelodami, 496. Antverpiæ, 214. & ſeqq. à Calvinianis, 455. vide Iconomachi, & Pugna.
Clara Medicea Pii IV ſoror, 400
Claræ Iſabellæ Eugeniæ ortus, 229. Alberto Rodulphi Imperatoris fratri nubit, 230
Claſſis è Belgio miſſa ad deducendam Mariam Luſitanam, 161. diſcedit è Luſitania, ibid. Fliſſingam appellit, 163. Claſſis Hiſpana vincitur ad Middelburgum, 388
Claſſis Orangianorum per agros Lugdunenſes, 398. eorundem in Scaldia, 408. ad Middelburgum, 387. vide Clades & Pugna.
Claudia Chalonia uxor Henrici Naſſavii, 77
Claudius Civilis, 2, 343
Claudius Haltepennius, 445
Claudius Vergius Camplittæ Dominus, Burgundiæ Præfectus, 30
Clemens VII P. M. 16. 38
Clemens Marotus Gallicis metris Pſalterium Davidis componit, 109. mores ejus, ibid. Benearnum fugit, ibid. Lutetiam revertitur, ibid. Genevam petit, 110. moritur, ibid.
Cliviæ Dux, vide Gulielmus.
Cobellius, 330
Cœnæ Calvinianæ frequentes, 245, 249
Cænobium S. Iuſti, 10. Hiligerlæum, 324. Eſpinenſe, 370. ad cænobia Nobilium ſeceſſio, 195. incenſa ab Orangio, 352
Colinius, vide Gaſpar, & Andelottus.
Colloquium Caroli IX Regis Francorum & Reginarum ad Bajonam, 151. ejus cauſæ, 152. quid in eo actum ſit, 153, 323. hæreticorum ex eo timor, 153, 220
Colonienſis Electoris obitus, 24
Columbæ litteras in obſidione Harlemenſi deferentes, 378. & in obſidione Lugdunenſi, 398
Columna, vide Marcus Antonius Columna.
Columna marmorea cum inſcriptione in ædibus Culemburgiis, 316. in vexillo Orangianorum cum inſcriptione, 350
Comæ alendæ mos aboletur, 523
Cometes ante obitum Caroli V, 13., alius belli prænuncius, 471. vide Prodigia.

Comitia equitum aurei Velleris Gandavi, 82. Imperatoria Francofurti, 123. Pontificia Romæ, 140. Ordinum in Belgio, 33
Commiſſarius equitum primus in Belgio, 299
Comparatio Annæ Momorantii cum Albano Duce, 384, & inde. cum Arembergio, 325
Arminii cum Naſſavii ſtrage, 340. Caroli V cum Philippo II filio, 67. Caroli Hiſpaniæ Principis cum Ioanne Auſtriaco, & Alexandro Farneſio, 519. Catharinæ Mediceæ cum Margarita Parmenſi, 106. Cardinalis Lotharingi cum Cardinale Granvellano, ibid. Egmontii & Orangii, 122. Ioannis Auſtriaci cum Carolo V, & Germanico Cæſare, 522, 523. Pacechi cum Petrejo Centurione, 407, 408. Bellorum veterum & recentium in Belgio, 340. Gallicorum Belgicorumque tumultuum, 106
Complutum, 318, 462
CompromiſſumNobilium conjuratorum contra Religionem, 173, 174, 352. variis linguis prodit in lucem, 174
Concilium duodecimvirile turbarum in Belgio inſtituitur, 315. vocat in jus Proceres, ibid. damnat eos, 315, 316. & complures templorum violatores turbatoreſque civitatum, 316
Concilium ſtatus Belgium adminiſtrat, 414. ex quo Belgii pernicies, 415
Concilium Tridentinum inchoatur à Paulo III, 459. à Pio IV promulgatur, 147. à Philippo Hiſpaniarum Rege ſuſcipitur, ibid. ob privatam Regis offenſionem cum Pontifice non omittitur, 149. difficultas in eo promulgando, 150. edictum pro ejus obſervatione à Gubernatrice Parmenſi proponitur, 167, & inde. ejus occaſione Nobilium conſpiratio reſurgit, 172
Concionatores Calviniani. vide Calviniani.
Conciones hæreticas audientium frequentia, 202, & ſeqq. 330. quæ cohiberi nequeunt, 221. auditionibus liber aditus deſideratur à Fœderatis, 224. & permittitur, 225, 245, 249
Condæus, vide Ludovicus.
Condomium opp. 54
Confeſſarius Caroli V, 13. Caroli Hiſpanorum Principis, 321. Margaritæ Parmenſis, 43. Philippi II, 287
Confeſſio Auguſtana à Fœderatis præſcribitur omnibus Antverpiæ, 239. nova concipitur Cæſari offerenda, 240. eam amplectendam in Belgio petunt hæretici Germaniæ Principes, 227, 233, 279, 280
Confœderati, vide Nobiles Belgii confœderati.
Conjugium Alberti Auſtriaci & Claræ Iſabellæ Eugeniæ, 230

Ale-

Alexandri Farneſii & Mariæ Luſitanæ, 159,462. Alexandri Medicei, & Mariæ Auſtriacæ, 39. Caroli Delphini & Margaritæ Maximiliani Archiducis Auſtriacæ filiæ, 27. Caroli Emmanuelis Sabaudiæ Ducis & Catharinæ Auſtriacæ, 143, 308. Caroli IX Galliæ Regis & Eliſabethæ Maximiliani II Imperat. filiæ, 154. Caroli Lotharingiæ Ducis, & Claudiæ Henrici Galliarum Regis filiæ, 35. Emmanuelis Sabaudiæ Ducis & Margaritæ Henrici II ſororis, 23. Franciſci II Galliarum Regis & Mariæ Stuartæ, 97. Henrici Naſſavii & Claudiæ Chaloniæ, 77. Henrici Navarræi, & Margaritæ Caroli IX ſororis, 373. Ludovici Hungariæ Regis & Mariæ Caroli V ſororis, 24, 38. Maximiliani Archiducis Auſtriæ, & Mariæ Caroli Burgundi filiæ, 27. Octavii Farneſii, & Margaritæ Auſtriacæ, 40, 41. Orangii & Annæ Egmontiæ, 91. & Annæ Saxonicæ, 91, 92. & Carlottæ Borboniæ, 93. Philippi II Hiſpaniarum Regis & Mariæ Ioannis Luſitaniæ Regis, filiæ, 159. & Mariæ Angliæ Reginæ, 5, 24. & Iſabellæ Henrici II filiæ, 22. & Annæ Auſtriacæ Cæſaris Maximiliani filiæ, 360

Conjuratio Amboſiana cujus opera conflata, 99. à quo diſcuſſa, 100. ejus auctores, ibid.

Conjuratio in Albanum, 323. in Granvellanum, 117, 120, 130, 133, 138. popularium, 199. & mercatorum, 239. Nobilium Fœderatorum, vide Nobiles Belgii confœderati.

Conjuratorum Duces, finis & numerus, 174, 175, 176. eorum factio à quo adjuta, 239, & ſeqq. vide Conſpiratio.

Conſalvus Bracamontius Tribunus Sardorum, 298. pugnat cum Ludovico Naſſavio, 324. ejus legio cladem Arembergianam ulciſcitur plurium pagorum incendio, 342. ab Albano cum legione mulctatur, ibid. ipſe in gradum reſtituitur, 343

Conſcientiæ libertas in Belgio expetita, 83, 171, 174. à conjuratis quæſita, 176. à Principibus hæreticis ſuaſa, 232. à Calvinianis extorta in Brabantia, 457

Conſcientiæ emundandæ cura, 13, 195, 524

Conſilia Status, Iuſtitiæ, & Finantiarum, 45

Conſilium bellicum, vide Bellum.

Conſilium fraudulentum, 444, 520, 521, 522. impium, 431, 432. Regum Galliæ, & Hiſpaniæ contra hæreticos, 81. de Romanis ejiciendis, 423. ſapientium de Carolo Hiſp. Princ. 320. vide Conſultatio.

Conſiſtoria hæreticorum, 240, 245, 248. diſturbantur, 259, 262, 316

Conſpiratio Armenterienſium cum Gheuſiis Tornacenſibus, 359. Provinciarum Belgii contra Hiſp. 423, 424. Germanorum Princ. cum Oran-

gio, 343. in Auſtriaci necem, 522. vide Conjuratio.
Conſpirationis Belgarum origo, vide Nobiles, & Gheuſii.
Conſultatio de admittendis Fœderatis, 177. & ſeqq. de Regis profectione in Belgium, 286. de Hiſpanorum miſſione ex Belgio, 88, 432, 433. contra ſacrorum populatores, 220, & ſeqq.
Contentio domeſtica in Belgio, 68. nationum in caſtris, 525
Controverſia de conjunctione bonorum, & inſtitutione Epiſcoporum in Belgio, 51, & ſeqq. à Lovanienſi Academia definitur, 55. inter Albanum & Angliæ Reginam, 356, & ſeqq.
Conventus Amſtelodami Nobilium Fœderatorum, 238. Bredæ, 247. Gandavi equitum aurei Velleris, 82. Genevæ hæreticorum, 100. Teneramundæ Procerum Belgarum, 233, 329. Trudonopoli Gheuſiorum, 206, 210. Wormatiæ Imperii Principum, 59
Convicium militare, 377
Convivium ab ærarii Quæſtore Belgii Proceribus exhibitum, 133. infauſtum à Brederodio Nobilibus conjuratis, 188. ab Angliæ Reginæ procuratore Orangio, 232
Convocatio equitum aurei Velleris, 119. generalis Ordinum non permittitur, 119, 422
Cornelius ex fabro ferrario Calvinianus concionator, 260. Armenterienſium dux in Flandria fugatur, ibid.
Cornelius Vaindemius, 429
Coſmus Florentiæ Dux, 40, 410
Coſſæus, vide Arturus.
Covarruvias, vide Didacus.
Creſſonerius bellicorum operum machinator, 258. aggerem ad mœnia Valencenæ producit, 265. Gravelingæ gubernator, 380. moritur, ibid.
Crimponia munitio, 409
Croiæ gentis pietas in B. Virginem Hallenſem, 192
Crojus, vide Carolus, Ioannes, & Philippus.
Cuculli verſicolores conſpirationis ſymbola, 135, 199. abrogantur, 135. reprehenduntur, 155
Culemburgius, vide Florentius Pallantius.
Culparum venia Belgis flagitatur à Gubernatrice, 359. à Rege conceditur, ibid. ab Albano promulgatur, ibid. & à Requeſenio, 396
Curia Antverpiæ incenditur, 426
Curtius Comes Martinenghus militum cohortis præfectus, 299. non intereſt Arembergianæ cladi, 324. Naſſavios fugitivos inſequitur, 337
Cyprium bellum, 242

Sententiæ ad C ſpectantes.

Calamitatum faſti nominibus Principum notantur.
Calumnia ac maledicta ſine ullo veri falſive diſcrimine avide accipiuntur, avide communicantur.

Gran-

Grandia Conſilia à multis plerumque cauſis ceu magna navigia à pluribus remis, impelluntur.
Conſilia ſibi quiſque attemperat, & judicium natura extorquente, putamus cauſa tribuere, quod noſtris interim moribus indulgemus.
Credere ſe nonnulli ſimulant, quo ſecurius excuſationem erratis obtendant.
Nemo non aliquem habet, cui tantum credat, quantum ipſi creditum eſt.
In conſultationibus non ſemper rationi permittitur eligere.
Creſcit ignavo cuique confidentia ex aliorum contagione.
Commentationes vigent, cum recentes ſunt.
Ex contemptu remedium.
Reliquæ virtutes utcunque diſſimulari feminis poſſunt, caſtimonia gloriandum.
Civile incendium extingui non poteſt ſine ruina victoris.
Culpa ſocietate tutiores efficiuntur.
Dum plectuntur capita, blande corpus haberi, & conſopiri debet.
Omnis oborta repente copia vilior habetur.
Temere incuſatur cibus, qui ſtomacho exceptus ægro inſinceroque coaceſcit.

D

DÆmones cum violatoribus templorum, 217 corporum obſeſſores, 277
Dalhemium ad deditionem invitatur, 492. arx oppugnatur & capitur, ibid. infelix ibi puellæ caſus, ibid, 493
Damianus Morales Centurio, 426
Dammum opp. in Friſia occupatur à Naſſavianis, 323. recuperatur ab Hiſpanis, 324
Damnatio conjuratorum, 315, 316. hæreticorum, 108. vide ſupplicium.
Daniæ Rex, 24, 93
Davalus, vide Cæſar, Carolus.
Daventria præſidium ab Hiſpanis accipit, 282, 336
David Ducis Parmenſis ſecretarius, 527
Davidis Prophetæ carmina decantata ab hæreticis, 107, 110, 213. à Catholicis prohibita, 110
Decimæ tributum, vide Tributum.
Deditio Hiſpanis civitatum & Provinciarum in Belgio, 266, 267, 276, 277, 278, 282, 374, 375, 376, 479, 486, 488, 491, 492, 493.
Defectio ab Hiſpanis civitatum, & provinciarum, 251, 252, 366, 367, 368, 371, 450, 470, 496. defectionem Belgarum ſolicitantes, 364, 369
Delphi in Hollandia, 374. ab Hiſpanis præſidium accipiunt, 282
Delphenſium feminarum impium facinus, . 228
Delphinus, vide Flaminius.
Deputati in Belgio ſummam rerum tenent, 416, 421. vide Ordines.
Derdemdius Gallus, 380
Diana Phalanga Surrentina, 526
Dictum Albani de animadverſione Gandavenſibus debita,

bita,311. de Fœderatis Principibus contra Regem, 343. de Rege ipſum ab exilio revocante, 383. de virtute Vitellii, 350. Aloſtanenſium ſeditioſorum, 425. Belgarum de Albano, 367, 382. Caroli V poſt abdicationem Imperii, 9. de Belgarum natura, 288. de Gandavi magnitudine, 311. Centurionis ad Carolum V, 18. Granvellani de Orangio non capto, 305. Lugdunenſium obſeſſorum, 396. Octavii Farneſii de vicinorum Principum amicitia, 158. Philippi II de morte Albani, 384. Vitellii ad Albanum, 347. Vulgi de exercitus Imperatore, 384. vide Verba.

B. Didacus Carolo Hiſp. Princip. ſanitatem reſtituit, 318

Didacus Auſtriacus Hiſpanus Princeps, 385

Didacus Card. Spinoſa ſummus cauſarum Fidei Quæſitor, 286. concilii Caſtellani Præſes, ibid. 322. dictus Hiſpaniæ Monarcha, 286. ſuadet arma in Belgas, 288. impellit Regem ad ſupplicium Egmontii & Hornani, 331. Regis gratia dejectus, 129

Didacus de Chiaves confeſſarius Caroli Hiſpani Principis, 321

Didacus Covarruvias Segovienſis Epiſcopus, & Caſtellæ Præſes, 141

Didacus Guſmanus à Silva Philippi II Orator apud Angliæ Reginam, 164

Didacus Hurtadus Mendozius, 498

Dieſthemium ab Orangio occupatur, 371. ab Auſtriaco committitur Alexandro Farneſio invadendum, 482. deditur, 483. clementer accipitur, ibid. præſidiarii in Regis militiam tranſcribuntur, ibi.

Dilemburgum Naſſaviæ comitatus, 374

Diocletianus Imperator, 11

Diploma Iulii III Carolo V conceſſum, 12. Præfecturæ Belgicæ, 308. diplomata de novis Epiſcopis à Pontifice concepta, 32. non expediuntur, 113

Diſciplina militaris obſervata ab exercitu, 301

Diſputatio de Religione inter Ieſuitam & hæreticos, 275

Diſſidium inter Albanum, & Eboli Principem, 286, 291. inter Altempſium, & Antverpiæ Gubernatorem, 416. inter Auſtriacum, & Venetium, 464. inter Borbonios, Colinios, Momorantios & Guiſios, 97. inter S. Carolum Borromæum, & Requeſenium, 413. inter Carolum VII Galliæ Regem & Ludovicum filium, 320. inter Calvinianos, & Lutheranos, 255, 423. inter Egmontium & Areſchotum, 126. & Arembergium, 128. & Hochſtratanum, 273. inter Granvellanum & Archiepiſcopum Neapolitanum, 141. & Lalinium, 131. inter Pium IV Pontificem & Philippum II, 147, & ſeqq. inter Philippum II & Carolum filium, 318. vide Æmulatio.

Divitum infelices caſus, 429

Domus

Domus cum militibus ſuccenſa, 351
Dona Pii V Pontificis Albano, 353. Gubernatricis, Orangii uxori, 92
Dordracum ab Hiſpanis deficit, 366
Drocum Normandiæ opp. 106
Duacum, 310
Duellum inter duos Nobiles Gallos, 24
Duius Moſam trajicit, 323. rejicitur, & capitur, ibid. capite damnatur, 327
Dullartus ſinus, 323, 339
Duncherus Navarchus, 280. ejus navis capitur, ibid.
Duvelandia inſula mari hauſta, 403. incolitur, ibid. ejus fretum pedibus tranſmittitur, ibid. & 406. capitur ab Hiſpanis, 408

Sententiæ ad D ſpectantes.

Deo non eſt cordi largitio ex alieno.
Dux belli, ſi bonus ſit, haud poteſt perdiu vitalis eſſe.
A ſummo Declinantibus facilis eſt per prærupta ad infima quæque caſus.
Extrema Dementia eſt, ſperare clementem, quem iratum armatumque ſuſcipias.

E

EBolitanus Princeps, vide Rodericus.
Eclipſis Solis, 39
Edamum opp. 367
Edictum Albani pro exactione tributi, 355, 356, 358. mitigatum, 363. Caroli V Wormatianum in Lutherum, & hæreticos, 60. ſepties repetitum, ibid. renovatur, & promulgatur, 168. reprehenditur, 169, 179, 181. defenditur, 182. mitigatur, 183, 197. Caroli IX Galliæ Regis contra hæreticos, 240. & contra militantes in Belgio adverſus Hiſpanum, 233. Franciſci I Galliæ Regis contra Maroti poëſin, 109. Gubernatricis Parmenſis de Religionis cauſa, 168. contra hæreticos Antverpiæ commorantes, 204. contra hæreticorum conciones, 207. contra eorum exercitia, 250. contra profugos ex Belgio, 306. contra Belgas militantes adverſus Gallum, 306. Maximiliani Cæſaris contra Germanos militantes adverſus Hiſpanum, 231. Senatus Regii contra Aloſtanos, 418. Statuum contra Hiſpanos, 421. Pacificationis Gandavenſis, 437, 442
Eduartus Horſejus Vettæ inſulæ Præfectus, 442
Eduardus Luſitanus, 159
Effigies Albani irridetur, 367
Egmontium opp. in Batavia, 334
Egmontius, vide Carolus, Lamoralius & Philippus.
Electiones novorum Epiſcoporum in Belgio, 33. Abbatum loco à Pio IV Pont. approbatæ, 50, 51. vide Epiſcopi, & Abbates.

Electores Imperii, Brandeburgenſis, 279. Colonienſis, 24. Moguntinus, 232. Palatinus, 24, 232. Rex Bohemiæ, 317. Saxo, vide Auguſtus, & Mauritius, Trevirenſis, 232
Electus ſeditioſorum, 393, & ſeqq. 400, 425
Elogium Albani, 384, & ſeqq. Arembergii, 325, & ſeqq. Ioann. Auſtriaci, 515, & ſeqq. Egmontii, 334. Granvellani, 140, & ſeqq. Ludovici Naſſavii, 389. Mariæ Luſitanæ, 160, & ſeqq. Requeſenii, 412. Vitellii, 410, & ſeqq. vide Encomium.
Eliſabetha Angliæ Regina Belgicæ conjurationis particeps, 175. Regis Hiſpaniarum pecuniam Albano miſſam occupat, 180, 356. inde lis inter eam & Albanum, 356, 357. prohibet portubus ſuis naves Hollandorum piraticam exercentes, 366. ejus legatio ad Gubernatricem Belgio abeuntem, 310. ad Auſtriacum Belgii præfecturam adeuntem, 442. Belgii Gubernatrix proponitur à Proceribus, 452. ceſſationem armorum poſcit ab Auſtriaco, 471. minatur, ibid. non auditur, ibid. rumor de ejus conjugio cum Auſtriaco, 521
Eliſabetha Culemburgica, 36
Emda opp. 337
Emmanuel Luſitaniæ Rex, 159, 164
Emmanuel Montinius legionum ductor, 473
Emmanuel Philibertus Sabaudiæ Dux Belgii Gubernator, 19. victor ad S. Quintinum, 20. ejus cum Margarita, Henrici Regis ſorore, nuptiæ, 23. cum conjuge in Italiam proficiſcitur, 25, 47. quantum illi Rex Hiſpaniæ tribuerit, 284, 291
Enchuſa Hollandiæ portus, 367
Encomium Barlamontii, 495. Iſidori Pacechi, 407. Mondragonii, 300, 376. Pennonii, 512. Vitellii, 350. vide Elogium.
Engelbertus Naſſaviæ Comes Belgii Præfectus, 34
Engelbertus Naſſavius Primus, 76. & Secundus, ibid. eorum potentia in Belgio quomodo aucta, ibid.
Epirotarũ equitum turmæ, 298
Epiſcopatus novi in Belgio eriguntur, 33. cur erecti, 33, 121, 124. occaſio inde tumultuum Belgicorum, 50, & ſeqq. 52, & ſeqq.
Epiſcopi novi alicubi introducuntur, 113, 343. contra eos libelli affiguntur, 133. è civitatibus ejiciuntur, 228
Epiſtola Alexandri Farneſii ad Philippum II gratulatoria ex victoria Gemblacenſi, 478. ad parentem Octavium Ducem Parmenſem, 497, & 513. ad matrem Margaritam Auſtriacam, 509. ejuſdem pugnam diſſuadentis ad Samaniegum, 500. Anonymi ad Albanum decimam deprecantis, 358. Egmontii ad Comitem Mansfeldium, 236. ad Regem Hiſp. contra Granvellanum, 126.

126. & ad eundem poſt acceptam mortis ſententiam, 332. Ferdinandi Toletani Albæ Ducis irati ad Belgii Provincias, 358. & Federicum filium increpantis, 377. Gallici legati ad Carolum IX de morte Egmontii, 334. Georgii Fronsbergii ad Ioannem Auſtriacum, 470. Granvellani ad Rodericum Gomeſium, & Ducem Albanum, de Navarræo, 101. Hiſpanorum Ducum ad Regem, 427. Hochſtratani ad Mansfeldium reſponſio, 269. Hornani ad Regem contra Granvellanum, 126. Ioan. Auſtriaci ad Alexandrum Farneſium de RodulphoCæſare & Matthia Archiduce, 453. ad Philippum Regem, 511. & alia ſuppoſititia ejuſdem ad Fronsbergium, 470. Ioannis Micheſii Hebræi Calvinianos Antverpienſes ad defectionem incitantis, 240. Margaritæ Auſtriacæ Gubernatricis ad Philippum II Hiſpaniæ Regem ſuper miſſione Hiſpanorum, 89. & de Granvellano, 119. de rebus permiſſis contra Religionem, 225. de litteris ſuis in Regis aula proditis, 237. de Valencenæ expugnatione, 263. de exercitu Albani Ducis. 294. ejuſdem offenſæ ex authoritate Albano conceſſa, 303. miſſionem à Belgio petentis, 306. ante diſceſſum, 309. ad Granvellanum de Cardinalatu accipiendo, 94. ad Belgii Provincias contra Valencenates, 259. ad Præfectos Provinciarum ad tollenda hæreticorum exercitia, 245. ad Fœderatos reſponſio, 249. ad Marchionis Bergenſis uxorem præſidium Bergam immittentis, 295. & ad Albanum de exercitu minuendo, 297. Maximiliani Imp. ad Fœderatos pro concordia, 231. Orangii ad Regem Hiſpan. contra Granvellanum, 126. ad Gubernatricem de diſceſſu ſuo, 272. ad Senatores, & Ordinum Delegatos ab Auſtriaco avertendos, 442. Philippi II Hiſpani Regis ad Margaritam Parmenſem de conjugio Alexandri Farneſii, 158. & ſeqq. ſuper miſſione Hiſpanorum ex Belgio, 90. de novis in Belgio Epiſcopis, 32. de injuria ſibi à Pontifice illata, 149. ſuper promulgatione Concilii Tridentini, 150. de placitis Caroli V Inquiſitione, & Concilio Tridentino, 167. de Valencenæ oppugnatione, 263. reſponſio ad Egmontium, Orangium, & Hornanum, 128. ad Granvellanum de Scotiæ Reginæ conjugio, 103. ad Alexandrum Farneſium, 468. Philippi Momorantii Comitis Hornani ad Philip. Regem de Epiſcopis in Belgio non augendis, 115. Petri Erneſti Com. Mansfeldii ad Egmontium reſponſio, 236. Senatus Regii ad Philip. Regem, 419

Epiſtolæ à columbis allatæ, 378

Equeſtris decurſio, 23
Equeſtris militiæ ordinatio, 30. turmæ per Europam celebres, 31. quibus commiſſæ, 31
Equites aurei Velleris qui & à quo creati, 28, & ſeqq. 46, 79, 295, 328, 335. 459. Ordo quando, & à quo inſtitutus, 31, 164, ad quem numerum equites producti, 46. extenſi à Carolo V. ibid. ſub cujus Divi tutela, 164. equitum Magiſter, 5, 185. Fæcialis vulgo Toſondorus, 174. in iis creandis apud quem ſit authoritas, 82. in eorum cauſis judex legitimus, 311. conventus Gandavi, 82. comitia, 5, 46. convocatio, 119. ſumma ejus convocationis, 120. conſpiratio eorum contra Granvellani potentiam, ibid. nonnulli inter Fœderatos numerantur, 175. lætitia ob nuptias Alexandri Farneſii, & Mariæ Luſitanæ, 164. eorum nomine libellus à Gheuſiis editus, 194
Equites Calatravæ, 343. Hieroſolymitani, 286, 298. S. Iacobi, 386. S. Stephani, 411
Equitis Belgæ felix ſors, 430
Equitum ex Italia nobilis delectus in Germaniam, 458
Eraſſus Regis Hiſpan. aulicus à ſecretis, 115
Ericus Brunſvicenſis Dux militem conſcribit, 173. ab Hiſpano Rege ductore equitum deſtinatur, 230. eidem diſſuadetur oblatum munus, 232
Erneſtus Mulartius fugitivos cum triremi inſequitur, 281
Eſcovedus, vide Ioannes.
Etruria, 410
Etruſcorum de Iove vetus commentum, 147
Euchariſtia ab hæreticorum contumeliis ſervata, 455. à non jejuno ex indulto frequentata, 12
S. Eugenius Epiſcopus Toletanus & martyr, 230
Euſcaubechius ex Fœderatis equitum ductor, 250
Euſtachius Fiennius Eſquerdæ Dominus unus conjuratorum, 188
Excidium Nardeni, 376
Excommunicatio, 16, 98, 141
Exemplum infelicis formæ, 492. Principis exceptum ab aulicis, 523, 524
Exequiæ Arembergii, 335. Barlamontii, & filii, 495, 496. Caroli V, 12, 13. Ioan. Auſtriaci, 525. Vitellii, 410
Exequiale carmen, 13
Exercitus Albano comparatur in Belgium ex Gallia, 324. ex Hiſpania, 343. ex Italia, 291, 298, & ſeqq. ab Albano in Galliam ſubmittendus ex Belgio, 307, 308, 324. recenſetur, 298, & ſeqq. tripartite progreditur, 300. Auſtriaco ex Germania, 499. ex Hiſpania, ibid. ex Italia, 457, 499. inſtruitur ad pugnam, 474. ab Alexandro Farneſio ad oppugnationem diſponitur, 480. tormentis hoſtium expoſitus liberatur, 507. Gubernatrici Parmenſi ex Belgio, 90. in Galliam ſubmittendus, 95, 104. ex Germania, 230, 263, 265, 277. Orangio ex Belgio & Gallia, 323, 348, 351, 368, 369. 374. ex Germania, 240,

240, 246, 343, 371. Ordinibus Belgii ex Gallia & Germania, 500, 510. ex Anglia & Scotia, 504, & ſeqq. luſtratur, 472. inſtruitur ad pugnam, 473. exercitus Albani ab Orangio obſeſſus, 374. Gheuſiorum, 372. Hugonotorum, 293, 371. exercitus quatuor Belgium vexant, 372. in Sacerdotes & ſacra deſæviunt, ibid.
Exilium Albani, & cauſa, 383. evocatio ejus ab exilio, ibid.
Exilium Lumeji Comitis, 381
Expeditio Albani in Ludovicum Naſſavium, 335. maritima, 366, 381. Luſitana, 384. aliæ, 384, 385. Ioan. Auſtriaci deſignata in Britanniam, 436, 448. Gemblacenſis, 471. Granatenſis, 519. Limburgenſis, 489. Navalis, 465, 519. Tunetana, 361, 519, 523. aliæ, 523. Caroli V, vide Carolus. Caroli IX Galliæ Regis contra Hugonotos, 306, 307. Gubernatricis Buſcoducenſis, 252. Trajectenſis, ibid. 274. contra Tholoſium, 253, & ſeqq. Tornacenſis, & Armenterienſis, 259, 260. Valencenæ, 257. & ſeqq. Hugonotorum, 292, Orangii prima ex Germania in Belgium, 323. altera ad liberandum Ludovicum fratrem, 371. maritima, 365, 366. Ordinum Belgii, 424. Requeſenii, Middelburgenſis maritima, 387. Lugdunenſis, 396. Zelandica, 401. vide Deditio, Expugnatio, Obſidio, Oppugnatio, Pugna.
Exploratores ſub Principe ſuſpicaci, 234. eorum mutuus error, 261. error ridiculus, 336
Exploratrices mulieres, 370
Expugnatio ab Orangianis plurium locorum, 367, 368, 371. Aldenardæ, 372. Brilæ, 366. Montium, 368. Ruremundæ, 371. Teneramundæ, 372. Trudonopolis, 348. A Regiis plurium oppidorum, 376, 400. Bommeneæ, 410. Boviniaci, 480. Cimaci, 477. cœnobii Eſpinenſis, 370. Dalhemii, 492. Harlemi, 377. Limburgi, 489, & ſeqq. Nardeni, 377. Sichemii, 482, & ſeqq. Trajecti, 423. Valencenæ, 266. S. Valerii, 323. Ziriczeæ, 409. Zuitbeverlandiæ, 376. Zutphaniæ, ibid. A ſeditioſis Aloſti, 417. vide Deditio, Expeditio, & Oppugnatio.

Sententiæ ad E ſpectantes.

Error extrahendus eſt è multitudinis animo, cum fraude leviter aſperſu mendacium nondum penitus exſorbuit.

Exploratores aures oculique dominantium.

Scire ac neſcire, Exploratorum vita.

Raro Exercitus ſine aliquo diſcrimine revocatur.

F.

Fabius Farneſius proficiſcitur in Belgium, 457. in Luſitaniam, 510
Fabius Lembus Neapolitanus, 197
Facinus egregium Alexandri Farneſii, 465, 475, 476. Caji Fabii, 456. Ciacconii, 399. Ioannis

Ioannis Boccatii Societ. Ieſu, 456. Mondragonii, 299, 376. ejuſdem & aliorum, 400. & ſeqq. Perotti, 391, 392
Falceſius Marchio, 405
Fame enecti, 378, 379. vide Obſidio.
Famulorum veſtitus in Belgio à Proceribus decretus, 133, 134
Farneſius, vide Alexander, Carolus, Fabius, Margarita Mantuæ Princeps, Octavius, Odoardus, Ranuccius.
Federicus Daniæ Rex, 93
Federicus Perenottus Campinii Dominus Antverpiæ Gubernator, Cardinalis Granvellani frater, 416, 424. inter eum & Com. Altempſium ſimultates, 416. excipit Antverpiæ milites miſſos ab Ordinum Delegatis, 474. urbem munit contra arcem, ibid. Ordinum Dux Bredam obſidet, 470. in pugna Gemblacenſi copiarum ductor, 473. Orangii juſſu Gandavi in carcerem trahitur, 502
Federicus Toletanus Ducis Albani avus, 384
Federicus Ducis Albani filius pedites & pecuniam ab Hiſpania deportat, 343. immittitur à patre in Orangium, 349. pugnam redintegrat in ripa fluminis, 350. ad obſidendos Montes contendit, 369. pugnat cum Gallis diſturbaturis caſtrorum poſitionem, ibid. caſtra ponit, 370. mulieres exploratrices puni, ibid, Eſpinenſe cœnobium expugnat, ibid. cum Gallorum Duce confligit, & victoriam reportat, ibid. Zutphaniam expugnat, ac diripit, 376. oppidis omnibus in Geldria potitur, ibid. Nardenum in Hollandia incendit ac diruit, ibid. Harlemum, obſidione cingit, 377. capit, 378. ſaucius è pugna refertur, 380. Alcmariam fruſtra tentat, 381. in Hiſpaniam cum patre redit, 382
Ferdinandus Caſtellæ Rex, 412
Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex, 314
Ferdinandus Gonzaga Inſubriæ armorumque pro Carolo V Gubernator, 299
Ferdinandus Imperator, Francofurti Comitia Imperii celebrat, 123. moritur, 151. ejus filia deſignatur uxor à Rege Hiſpaniarum Alexandro Farneſio, 158
Ferdinandus Martinus incendiarius, 329
Ferdinandus Toletanus Albæ Dux, 20, 68, 82, 86. Cardinali Granvellano favet, 137. comitatur Iſabellam Reginam Hiſpaniarum ad colloquium Bajonæ proficiſcentem, 152. torquem aurei Velleris, Philippi nomine, Carolo IX defert, ibid. ejus oratio ſuadentis arma in Belgium, 288. Belgii præfectura ei committitur, 292. ægrotat Mediolani, 293. apud Aſtam luſtrat exercitum, 298. Iter ejus in Belgium, 298, 300. novus grandium ſcloporum uſus ab eo inveni-

invenitur, 300, 338. Bruxellas ingreditur, 302. Gubernatricem inviſit, ibid. ab ea quomodo exceptus, ibid. evocat ad ſe Proceres, 303. capit Egmontium, & Hornanum, 304. Gubernatrici factum excuſat, 305. captivos Gandavum abduci curat, 327. ſubſidia in Galliam mittit contra Hugonotos, 308. expeditionis ducem ſe offert, 307. Gubernatricem abeuntem comitatur, 310. tumultuum Belgicorum cauſæ cur in eum referantur, 311. unde Belgarum in eum odium, 312, 331. & ſeqq. 343. fundat arcem Antverpiæ, 314. concilium novum Iuſtitiæ inſtituit, 315. Orangium, & Proceres à Belgio profugos in jus vocat, 315, 316. damnat, 316. Orangii filium mittit in Hiſpaniam, ibid. diruit Culembergii domum, 316. eidem parantur inſidiæ, 323. à Gallo Rege auxiliares copias recipit, ibid. Nobiles conjuratos capite plectit, 326. in Egmontii & Hornani cauſa quantum culpæ habuerit, 331. in eos fert capitis ſententiam, 332. extremo ſupplicio afficit, 333. ejus expeditio in Ludovicum Naſſavium, 335. Groningam proficiſcitur, 336. aggreditur, 337. fugat, ibid. ad Geningam hoſtes aſſequitur, ibid. magna ſtrage delet, 339. Victoriæ nuncium Pio V Romam mittit, 341. mulctat legionem Sardoam incendiariam, 342. famam exercitus Orangii contemnit, 344. ejus dictum de fœderatis Principibus adverſus Regem, ibid. Orangium à trajiciendo flumine fruſtra deterret, 345. pugnam ab Orangio oblatam non admittit, 346, 347. velitationibus ac levibus prœliis pugnat, 346. varie ad pugnam irritatur ab Orangio, 347. pugnat cum Orangianis in ripa fluminis, 348, & ſeqq. vincit, 350. hoſtium reliquias apud vicinam domum delet, 351. quoties mutatis caſtris Orangium ab aggreſſionibus urbium abſterruerit, 352. accipit aliquam ab Orangio cladem, ibid. mittit in Galliam Mansfeldium contra Hugonotos, 353. ejecto Orangio à Belgio triumphans Bruxellas ingreditur, ibid. donatur galero, & gladio à Pio V Pontifice, ibid. trophæum ſibi ſtatuit in arce Antverpiæ, 354. ejuſdem trophæi interpretatio, ibid. inde omnium odium & Hiſpanicæ aulæ irriſio, ibid. & Regis indignatio qui molem tolli jubet, 355. tributum Belgis imponit decimæ, vigeſimæ, & centeſimæ, ibid. inter eum & Angliæ Reginam lis, occaſione interceptæ pecuniæ, 356. redit ad exigendum tributum, 358. generalem culparum veniam Antverpiæ promulgat, 359. ad decimæ exactionem redit, 361. ob inundationem paulum quieſcit, 362. Tributi edictum moderatur, & promul-

promulgat, 363. in Bruxellenſes viam ac laqueos parat, ibid. cogitur omittere tributum ex repentino nuncio de Bella à Gheuſiis capta, ibid. ex opinione ejus diſceſſus populorum audacia, 365. & irriſiones, 367. ex Montibus Hannoniæ captis ejuſdem timor, 368. mittit Federicum filium & Vitellium ad obſidendos Montes, 369. ſequitur ipſe, & caſtra urbi circumponit, 372. Orangium adventantem repellit, 374. Montes recuperat, ibid. & quidquid ab Orangio captum fuerat, ibid. Harlemum obſidet, 377. capit, 378. Belgii regimen tradit Requeſenio, 382. è Belgio in Hiſpaniam diſcedit, ibid. de ejus deſceſſu Catholicorum, hæreticorum, & Orangii ſenſus, ibid. Vzedam amandatur juſſu Regis, 383. in eo infortunio æquitas animi ejus, ibid. evocatur ab exilio ad Luſitanam expeditionem, ibid. ejuſdem dictum, ibid. victor moritur, 384. ejuſdem elogium, ibid. & ſeqq. ſtatua ejus confringitur, 451. in tormenta bellica refunditur, ibi.

Ferdinandus nothus Albani filius equitum magiſter, 298. Hornanum Regis nomine detinet, 305. pro patre comitatur Reginam in Hiſpaniam, 361

Ferdinandus Toletanus peditum ductor recuperat Trajectum ad Moſam, 423. in prœlio Gemblacenſi equitum ductor, 476. pugnat ad Rimenantam pagum, 504, & ſeqq. hoſtem fugat, 505. ad hoſtilia caſtra dolo trahitur, 505. ſepimenta ſclopetariis munit, 508

Ferianus Dux, vide Gomeſius Figueroa.

Ferdinandus à Coſta, 474

Ferreoli equites qui, 391

Feſti ignes Romæ, 341. in caſtris, 373

Figueroa, vide Gomeſius & Lopius.

Flaminius Delphinius, 508

Flandria Belgii Provincia, 27. ejus nobilitas & potentia, 29. gubernator, 329. civitates, 374, 417, 457. cladis ſacrorum principium in ea Provincia, 210, & inde. 220

Flandriæ Gallicantis Gubernator, 29

Fliſſinga Zelandiæ portus, 366. quanta ibi prima claſſis, 368

Florentius Comes Culemburgius unus è quatuor primis conjuratis, 176, 185, 189. in ejus ædibus Fœderatorum ſolenne convivium, ibidem. Gubernatricem adit cum reliquis factionis ducibus, 193. in Geldriam ſecedit, ibid. ad eum Pii V Pont. admonitio, 198. Belgio abit, 273. in jus vocatur ab Albano, 315. abſens damnatur, ibid. domus ejus diruitur, ibid. excitatur ibi columna, conjurationis monumentum, ibid.

Florentius Montinii Dominus Tornaci, ac Tornaceſii Præfectus, 29. inter equites aurei Velleris adlectus, 83. Gubernatricis nomine Orangii uxorem viſit & donat, 92. tumultus

tumultus Tornaci componit, 107. laudatur, ibid. allegatur in Hiſpaniam, 120. colloquium ejus cum Rege, 123. Bruxellas revertitur, 124 deſtinatur iterum à Gubernatrice in Hiſpaniam cum Marchione Bergenſi, 196. diſcedit collega relicto, 197. auditur à Rege, 198. ab Hiſpania ſcribit Regis in Belgium adventum, 233. diſceſſuri Regis apparatum irridet, 286. in Segovianum carcerem juſſu Regis abducitur, 317. capite damnatur, ibid. 335
Florinæus Vrbis Philippopolis Præfectus, 488
Florus Flojonus Caroli Barlamontii filius, 496
Fluvii Romanorum cæde nobiles, 3
Fœdus Bajonæ agitatum, 152. 323. inter Carolum V & Henricum Angliæ Regem, 16. inter Catholicos & hæreticos, 453. Fœdus Gandavenſe, 422, & ſeqq. ab Auſtriaco admiſſum, 436. ab Ordinibus Belgii ſubſcriptum, ibid. à Rege probatum, 437. promulgatum, ibi. Fœdus Nobilium in Belgio, 173, 239, 247, vide Nobiles co nfœderati.
Fœdus ſacrum in Turcas, 140, 464. redintegratur, 466
Folembræum Henrici II villa, 487
Formula jurisjurandi Fœderatis propoſita, 186. à Senatu & Ordinibus Belgii, 454
Fortuna varia, 10, 11, 14, 15, 100
Forum arenarium, 327
Franciſca Henrici Galliæ Regis uxor, 335
Franciſcani ejiciuntur è civitatibus Belgii ab hæreticis, 228, 456. in eos Hiſpanorum liberalitas, 394
Franciſcus Alava Hiſpani Regis apud Gallum Orator, 234, 244
Franciſcus Barberinus, 346
B. Franciſcus Borgia Gandiæ Dux Societatis Ieſu, 18
Franciſcus Cardinalis Paccchus, 113, 149
Franciſcus Cittadella Lucenſis, 388
Franciſcus Cocquevillius cum Orangio in prima expeditione ejus in Belgium, 323. ejus exercitus profligatur, ibid. Duces Lutetiam traducti plectuntur, ibid.
Franciſcus I Galliæ Rex, 15, 22, 40. inſtaurat Lutetiæ Academiam, 95. prohibet Davidis carmina à Maroto publicata, 110. acer in hæreticos, 96. cur ſegnior interdum, ibi.
Franciſcus II Gal. Rex, 97, 100
Franciſcus Guiſiæ Dux, 20, 97, & ſeqq.
Franciſcus Hangeſtus, Ienliſii Dominus, ex Gallia in Orangii ſubſidium, 348. ſuadet Orangio, ut Condæo ſe adjungat, 352
Franciſcus Hercules Dux Alenconius, 81. Belgii gubernator proponitur, 452. Ordinibus Belgii contra Auſtriacum favet, 485. cum Gallico exercitu Montes Hannoniæ venit, 500. pacis conditionibus inſeritur, 511
Franciſcus Hellevinius Zeveghemi Dominus, 150
Franciſcus Hulſtius primus fidei

dei Quæſitor in Brabantia, 170
Franciſcus Ibarra, 291, 301
Franciſcus Maria Feltrius Vrbis Præfectus, 40
Franciſcus MonteſdocaHiſpan. Tribunus, 417. fraude circumvenitur à Trajectenſibus, 423
Franciſcus Paciottus bellicorum operum machinator, 298, 314
Franciſcus Petrarcha, 160
Franciſcus Sonnius, 132, 124
Franciſcus Valdeſius Hiſpan. Tribunus Lugdunum obſidet, 396. oppugnationem decretam cur omittit, 397. aquis obſeſſus recedit ab obſidione, 399. Antverpiam invadit, 425. Belgio diſcedit, 440
Franciſcus Vargas Regius legatus apud Pontificem, 32. conatus ejus in comitiis Pontificis, 113
Franciſcus Vaſſeurus, 419
Franciſcus Vatablus, 110
Franciſcus Verdugus Mansfeldii aulicus, 185. Hiſpan. Tribunus, 299. ſtipendia eidem aſſignantur à Rege, 499
Franciſcus Vivonus Gallus in duello præſente Rege, 24
Fraus ementientium, 297. conſilia proponentium, 293, 431, 519
Freſnoius ſclopetariorum equitum Præfectus, 473
Fredericus Borromæus, 159
Fridericus III Comes Palatinus Belgarum hæreticorum cauſam apud Gubernatricem agit, 232. Brunſvicenſem attrahere conatur, 233. fœdus init cum rebellibus Belgis, 240. Germanis militibus ſtipendia promittit, 343
Friſia, Belgii Provincia, 27. Orientalis, 337. Occidentalis, 29. eam Ludovicus Naſſavius invadit, 323. piratæ infeſtant, 365. in ea incendium, 342. inundatio, 326, 362. Friſiæ civitates ab Hiſpano præſidium accipiunt, 282. à Rege deficiunt, 368. Provinciæ Gubernator, 29, 282, 326, 343
Fronsbergius, vide Georgius.
Fuga Armenterienſium, & Calviniani eorum Ducis, 260. Belgarum in Britanniam, 306. Bergenſis, 376. conjuratorum ex Hollandia, 280. copiarum Davali, 352. equitum duorum, 430. Glimæi, 423. Hiſpanorum, 352. Hochſtratani, 303. Ludov. Naſſavii, 340. Naſſavianorum, 339. Vitellii, 347
Funeris pompa, 525. vide Exequiæ.
Funiculi Caroli V ſanguine aſperſi, 12
Furor legionis incendiariæ, 342

Sententiæ ad F ſpectantes.

Fortuna juvenum amica.
Facundia ſine parſimonia verborum, importuna profluentia eſt, & morbus haud ſe retinentis ingenii.
Felicitate gliſcit temeritas.
Facilius inſidiantium manus fugit, quiſquis invidentium oculos non allexit.
Flagitia impetu valent.
Furentem apud multitudinem parum tuta eſt Majeſtas: ſine viribus.

Faſtis

Factis intentus facile verborum licentiam condonat.
Pro Focis interdum pugnatur acrius quam pro aris.
Prope ſeſe conſequuntur, proponi Formam, & exponi ſudicitiam.

G

GAbriel Cueva Mediolani Gubernator, 284
Gabriel NigniusHiſpan. Trib. Limburgi ſuburbia expugnat, 489. Ioan. Auſtriaci cadaver in Hiſpaniam defert, 529.
Gabriel Peralta ultimi agminis ductor in trajectu Oceani, 407. reverti cogitur, ibid. in Scaldiam trajicit, 409. occiditur, ibid.
Gabriel Serbellonius tormentorum magiſter cum Albano inBelgium proficiſcitur,298. iter ei præmunit, 300. arcem extruit Antverpiæ, 314. quantum illi tribuerit Auſtriacus, 498, 502. Tuneto præficitur, 520. captivus commutatur à Gregorio XIII, 498. Italicæ legionis ductor in Belgium redit, ibid. ſententia ejus in bellico conſilio, 502. Bugæum collem munit, 512. morbo corripitur,512. de ejus ſanitate prædictio, 512
Galceranus Requeſenius Cataluniæ Gubernator, 413
Galceranus ejus filius Triventi, & Avellini Comes, ibid.
Galli victoriam referunt deHiſpanis, ab iiſdem vincuntur, 20. hæreſi qua occaſione imbuti, 96. copias, & auxilia contra hæreticos expoſcunt & obtinent, 99, 100, 103, 306, 353. pugnant cum rebellibus apud S. Dionyſium, 307. vincunt apud Drocum, 106. & apudMoncontutium, 353. victoriam referunt ex Orangianis, 323. Montes capiunt,368. profligantur,370. Nivellam aggrediuntur,483. donatur armisNivellenſium, 485. exitium ab iis armis, ibid. miſſionem ab Auſtriaco flagitant, ibid. redeunt in Belgium contra Auſtriacum, 486. eorum multi trucidantur, ibid.
Gallici tumultus,95, 292, 306, 353. cum Belgicis comparantur, 106. vide Colinius, Condæus, Exercitus, Hugonoti, Tumultus.
Gandavum quid ſignificet, 311. de eo reſponſum Caroli V ibid. plectitur ob defectionem à Cæſ. 229, 290. ſacrorum clades ab Iconomachis, 220. Gandavenſes demoliuntur Lutherianum fanum, 282. & arcem, 451. Gandavenſe fœdus Provinciarum à Rege rebellium contra Hiſpanos, 422. augetur, 423. intermittitur, ibid. denuo agitatur, 427. abſolvitur, ibid. ſubſcribitur, 436. expenditur à Rege, approbatur, 437. promulgatur, ibid. vide Pacificatio.
Garſias Toletanus à Mauris interimitur, 384
Gaſpar Colinius, 20. Hugonotorum dux, 209. offenſus nimia Guiſiorum potentia, 98. fovet hæreticorum cauſam,

ſam, 103. cum eo conſpirant Brabantini Nobiles, 170. inter Fœderatos numeratur, 175. ſollicitat hæreticos in Belgio, 209. agit cum Hugonotis de ope Belgi afferenda, 240. milites legit ad opem Genevatibus ferendam, 292. Regi Carolo arma ſuadet in Hiſpanum, ibi. quam plura oppida capit, 307. Regi inſidias ſtruit, ibi. pugnat ad S. Dionyſium, ibi. fugatur, ibid. iterum ſuadet Regi arma contra Hiſpanum, 368. Dux deſtinatur à Rege, ibid. ſe nimium confidenter Regi credit, 369. milites legit, & Belgas ad defectionem ſollicitat, ibid. ad liberandos Montes milites præmittit, 370. in Pariſienſibus nuptiis occiditur, 373

Gaſpar Roblæus Billii Dominus in oppugnatione Valencenæ copiarum ductor, 265. mittitur ad regem Hiſpan. à Gubernatrice, 294, 296. Naſſavii caſtra aggreditur, 337. 380. Friſiæ præfectura in tumultu exuitur, 440. in carcerem traducitur, ibid. captivus reſtituitur, ibid. in Hiſpaniam allegatur ab Auſtriaco, 408. nova ſubſidia à Rege defert, ibid.

Gaſpar Schetzius Grobendonchii Dominus Regii ærarii Quæſtor, 133, 449

Gattinara, vide Mercurinus.

Geldria Belgii Provincia, 27

Geldriæ Præfectus, 29, 73. Dux, 28, 324. dominium apud Egmontii Duces, 334. civitates ab Hiſpanis deficiunt, 368. recuperantur, 376

Gemblacum cladibus nobile, 477. à Catholicis obſidetur, 477. deditur, ibid. Gemblacenſis pugna, 472, & ſeqq.

Geminga pagus, 337, & ſeqq.

Gemingenſis pugna, ibid. victoria, 339

Genethliaci præſagitio, 23, 77.

Geneva, 100, 110, 239, 292

Genevates terrentur fama regii exercitus, ibid. opem petunt à Calvinianis Gallis, ibid.

Gentilina à Staffa Peruſina, 410

Georgius Auſtriacus Leodien. Antiſtes, 32

Georgius Fronſbergius Germanicæ legionis Tribunus Bredæ impoſitus, 470. obſidetur, ibid. proditur, ibid. in manibus hoſtium traditur à ſuis, 471. in Limburgenſi expeditione, 489

Georgius Hollius Germanorum Tribunus, 330

Georgius Lalinius Villæ Dominus, 440

Gerardus Grobechus Epiſcopus Leodienſis Trudonopolim Gheuſiis habendo conventui negat, 206. pro Trajectenſibus Gubernatricem orat, 274. Orangium à Leodii ſuburbiis abſterret, 353

Germani cum Orangio conſpirant, 343. in fugam ſe conjiciunt, 337. ſeditionem movent, 338. cæduntur, 337. 339. ſtipendia expoſcunt, 338, 416. Hiſpanis ſe dedunt, 423

Germanorum copiæ, 400, 484. vide Exercitus.

Germanorum Nobilium conſuetudo

ſuetudo in famuloium veſtitu, 134. legatio, 279. patrocinium ab Orangio imploratum, 315
Germanicus Cæſar Druſi filius, 340,523
Geta fluvius, 348
Gheuſii quando, & cur ita appellati, 189, & ſeqq. cum Hugonotis comparati, 106. ornatus eorum, 190. eorum Duces libellum Gubernatrici offerunt, 193. libellum nomine equitum aurei Velleris mentiuntur, 194. eorum mendacio fides habetur, 195, 196. ex opinione impunitatis augentur, 199. eorum inſignia & ornatus à popularibus uſurpantur, ibid. Trudonopoli conveniunt, 206. quid in eo conventu agitaverint, 207. à Gubernatrice nova flagitant, 208. templa depopulantur, 209, & ſeqq. Nobiles Gheuſii ſtragi templorum conſentiunt, 220, 221. eorum minæ in Gubernatricem, 225. à qua aliquid extorquent, ibid. cæduntur in pugna ad Oſtervelam, 255. Tornacenſes Gheuſii arma capiunt, 259. cæduntur ad Lanojum, 261. vere Gheuſii & mendici efficiuntur, 283. ſolum vertunt, ibid. in gratiam recipiuntur, ibid. damnantur ab Albano, 315, 316. Gheuſii ſilveſtres latrociniis itinera infeſtant, 345. Gheuſii aquatiles, 365. eorum dux & primarii, ibid. piraticam exercent, 366. portubus Anglicis prohibentur, ibid. Briilam capiunt, ibid. in res ſacras debacchantur, ibid. 372. Hiſpanos repellunt, 366. Amorsfortiam diripiunt, 372. Amſtelodamo rejiciuntur, 496. vide Nobiles confœderati.
Gilbercius unus ex conjuratis, 174
Ghiſella inter conjuratos, ibid.
Gisbertus cum fratre Batenburgico fugitivus, 280. capitur, & ultimo ſupplicio afficitur, 281
Glimæus maris Belgici Proprætectus, 387. vincitur & interficitur, 388
Glimæus Brabantiæ Wallonicæ Præfectus Senatores è curia in cuſtodiam trahit, 421. in pugna fugatur ab Hiſpanis, 423. inimicitia ejuſdem cum Orangio, 502
Glimæus Marchio, vide Ioannes Glimæus Marchio Bergenſis,
Gniffius Groeningæ Epiſcopus, 343
Godefridus Sterchius Antverpiæ Prætor, 115
Goeſium in Zelandia liberatur, 376
Goeſiana trajectio, ibid.
Goignius, vide Antonius.
Gomeſius Figueroa Feriæ Dux, 68. mores ejus, 287. ſententia de armis in Belgium inferendis, 289. comes Regis in ſiſtendo Carolo Principe, 320
Gomeſius à Silva Eboli Princeps, vide Rodericus.
Gonzaga, vide Annibal, Camillus, Ferdinandus, & Octavius.

Gorco-

Gorcomium deficit ab Hiſpanis, 367. expugnatur, 400
Gorcomienſes Martyres, 372
Gotha urbs, 247
Gouda ab Hiſpanis deficit, 367
Grangius Narbonenſis Calvinianus, 257, 259. ſeditionum princeps, ibid. deditionem Valencenatibus diſſuadet, 264
Granvellanus, vide Antonius & Nicolaus.
Gravelinga Flandriæ portus, 21, 335. Gubernator, 380
Gregorius III Pont. auget Epiſcopos in Germania, 53
Gregorius XIII Pont. Granvellano Proregi offenſus, 141. ejus gratulatio ob nuncium Hugonotorum cædis, 373. opem ferre Scotorum Reginæ cum Hiſpan. Rege decernit, 414. Ioan. Auſtriacum Regi Gubernatorem Belgii proponit, & expeditionis Britannicæ Ducem, ibid. mittit Philippum Segam Nuncium ad Auſtriacum in Belgium, 447. & pecuniæ auxilium, ibid. hortatur Alexandrum Farneſium ad Belgicam expeditionem capeſſendam, 468. ejuſdem litteræ noxarum veniam Catholico exercitui largientes, 472. captivos commutat, 498. agit cum Hiſpano Rege de regno Tunetano Ioanni Auſtriaco attribuendo, 520
Grembembergenſis Tribunus peditum. 230
Greſſerius Anglorum Reginæ Procurator, 232
Groninga defectionem à Rege minatur, 251. præſidium accipit à Regiis, 282. obſidetur à Ludovico Naſſavio, 335. ſtrenue defenditur à Vitellio, ibid. componitur ab Albano, 343
Groningenſis Epiſcopus & Præfectus, 343. arx ibi deſignatur ab Albano, ibid.
Groningenſia tormenta à muſica nomen ſortita, 325, 340
Gubernator, vide Belgii Gubernator, & Præfectus.
Gubernatrix, vide Margarita Parmenſis.
Guerraus Deſpæus Hiſpani Regis Orator apud Angliæ Reginam, 356
Guido Brajus Montenſis, 259
Guinegata, 27
Guiniſius, vide Paulus Lucenſis Princeps.
Guiſius, vide Carolus Lotharingus, Franciſcus Guiſius, & Tumultus Gallici.
Guiraltus in Duvelandiam trajicit, 403
Gulielmus Bergenſis Comes è quatuor primis Fœderatis, 176. Bruxellis, 184, 188. in convivio cum ipſis, ibid. cum eiſdem Gubernatricem adit, 193. in Geldriam ſecedit, 193, 273. in jus vocatur, 315. abſens damnatur, ibid. victor in Zutphania, 368, 372. fugatur, 376
Gulielmus Bloſius Treslongus inter primos Gheuſios aquatiles, 365. piraticam exercet, 366. Hiſpan. repellit, & eorum naves ſuccendit, 366. auctor ſuſpendii Alvari Pacechi, 367
Gulielmus Bronchorſtius Batemburgicus moritur, 380

Gulielmus

Guilielmus Cliviæ Dux, 15, 175, 437
Guilielmus Hornanus Heſii Dominus Bruxellarum Gubernator, 421. ejus juſſu ſenatores Regii in cuſtodiam trahuntur, ibi. Orangii emiſſarius, 444. in Gemblacenſi pugna legionum ductor, 473. Auſtriaco ingratus, 446. hortatur Ieſuitas ad Sacramentum præſtandum, 454. ejus inimicitia cum Orangio, 502. qui finis ejus, 444
Guilielmus Lumejus ex Comitibus à Marcha inter Fœderatos ductor equitum, 250. Catholico nomini ſæve infenſus, 344. ejus votum de ulciſcenda morte Egmontii & Hornani, ibid. Gheuſiorum aquatilium Dux, 365. ejus odium in Albanum, ibi. vexillo ſignificatum, ibid. piraticam exercet, 366. Brilam capit & communit, 366. in res ſacras debacchatur, ibid. 372. effigies ejus, conſpicilia Albano imponentis, 367. ejus opera civitates rebelles Orangio præſtant obedientiam, ibid. ſuis offenſus, 380. ab Orangio redigitur in ordinem, ibid. & in carcerem, & in exilium, 381. victus Gemblacenſi pugna Leodium profugit, ibid. miſere moritur, ibid.
Gulielmus Naſſavius Orangii Princeps, 8. genus, ortus, præſagia, Majores, 76, 77. educatio apud Mariam Cæſaris ſororem, ibid. inter ephebos Imperatorii cubiculi, ibid. militia, munia, & gratia apud Cæſarem, 78 Imperii coronam Ferdinando Regi Rom. defert, 8, 78. Philippo Regi commendatur à Cæſare. 79. inter aurei Velleris equites adlegitur, ibid. pacis conficiendæ interpres, & obſes Henrico Regi datur, ibid. 81. cauſæ offenſi animi ejus, & conſilia, 79. ingenium & mores, 80. rei domeſticæ ſplendor, ibid. Religio qualis, ibid. Machiavelli lectioni addictus, 81. ejuſdem conjugia, 91. naſcitur ei filia, 123. & Mauritius filius, 151. Hiſpanis militibus præficitur in Belgio, 50. & Hollandiæ; Zelandiæ & Trajecto ad Rhenum, 29. & Burgundiæ, 30, 79. deſignatur à populo ad Belgii univerſi præfecturam, 34. quam ſibi ultro deberi prædicat, 79. quid ei officeret, 35. ſpe dejectus præfecturæ Belgii, 67, 79. inde indignatio & querelæ adverſus Regem, 68. & abalienatio, 116. invidia & æmulatio in Granvellanum, 68, 72, 73, 74, 79. à quo læſus, 93, 117. unde ei turbandi occaſio præſumpta, 118. unde ducta principia, 82. & ſeqq. 173. favet ſeditioſis civibus & hæreticis, 84, 114. Egmontium ſibi adjungit, 118. cum quo comparatio, 122. ſtimulat Brabantinos, 117. in Granvellanum conſpirat, 120, 125. contra eundem ſcribit ad Regem, 126. querelæ in equitum aurei Velleris conventu, 120. & in

Senatu coram Gubernatrice, 130. ejus cum Arembergio diſſidium, 125, 128. & cum Areſchoto, 178. decernit abſtinere in poſterum à Senatu, 130. admonet Gubernatricem de Nobilium conſpiratione, 170. an hujus conſpirationis ipſe particeps, 171. Bredæ in ejus urbe conſcribitur conjurationis fœdus, 173. queritur in Senatu inter Fœderatos ſe numerari, 175. cenſet conjuratos intra urbem admittendos, 178. ejus querelæ contra Regem, 179. in ejus ædes Fœderati divertunt, 185. quid ibi actum, ibid. Fœderatis adeſt in ædibus Culemburgii, 190. cœna Fœderatos excipit, 191. litteris admonetur à Pio V, 198. à Pio IV antea de eadem re admonitus, 199. conceditur à Gubernatrice Antverpianis ad tumultus componendos, 205. adventanti plauſus, & acclamationes hæreticorum, ibid. quid Antverpiæ actum ab eo, 206. mittitur à Gubernatrice diſturbando conventui Trudonopolim habendo, 207. coercendæ Antverpiæ Gubernatorem ſe nominari cupit, 208. nominatur, & impetrat corporis cuſtodes, ibid. ejus conſilium invadendi Belgii dominatum, 210, 224, 225, 313. & in primis Hollandiam, 251. contra arma diſſerit in Senatu, 223. Gubernatrici abitum Bruxellis diſſuadet, 224. ejus opera Antverpiæ orthodoxorum cultus reſtituitur, 226. templa Antverpiæ hæreticis attribuit, 227. invehitur in Imperatoris edictum, 232. Teneramundam convenit cum aliis Proceribus, 233, 329. quid ibi agit, 234, 329. gloriatur ſe in ſecreta Regis penetrare, 238. conatur ad novum fœdus Egmontium pertrahere, 247. in tumultu Antverpienſi quomodo ſe gerat, 254, & ſeqq. recuſat ſacramentum fidelitatis Regi præſtare, 269. præfecturis ultro ſe abdicat, ibid. turbatur ex Albani in Belgium adventu, 270. colloquium ejus cum Proceribus ad Villebrocum pagum, 272. ejus diſceſſuri verba ad Egmontium, ibid. & epiſtola ad Gubernatricem, ibid. Belgio abit, ibid. in jus ab Albano vocatur, 315. abſens damnatur, ibid. quid reſponderit, 316. querelæ ejus de filio in Hiſpaniam miſſo, ibid. ejus prima ex Germania in Belgium expeditio, 323. adverſus Regem Apologiam edit, 79. & librum adverſus Albanum, 343. Aquiſgrani luſtrat exercitum, ibi. tranſmittit Moſam contra Albani opinionem, 345. levibus prœliis pugnat, ibid. Vitellianos fugat, 347. Albanum ad certamen provocat, ibidem. varias urbes fruſtra tentat, 348, 353. ejus periculum ex ſeditione in caſtris orta, 348. ad novum ſubſidium ex Gallia excipiendum

piendum exercitum movet, ibid. capit Trudonopolim, ibid. pugnat ad fluvium Getam, 349. cum clade ſuorum, 350. Gallico augetur auxilio, & annonæ inopia, 352. in Galliam Condæo ſe adjungere cogitat, ibid. vaſtat Leodienſem agrum & Hannoniæ pagos, ibid. apud Quercetum cum Albano prœlium feliciùs committit, ibi. prohibetur Galliam intrare, ibid. ſeditio in ejus caſtris, ibid. in Germaniam ſpe fruſtratus abſcedit, 353. Albani faſtum irridet ex ſtatua erecta, 354. Belgas ſollicitat ad defectionem occaſione tributorum, 364. fit voti compos, 365. aquatilibus Gheuſiis utitur contra Albanum, ibid. & ſeqq. civitates rebelles ei ſe dedunt, 367. ejus expeditio ſecunda ex Germania in Belgium ad liberandum Ludovicum fratrem, 371. expugnat aliquot civitates in Brabantia, ibid. ejus militiæ crudelitas, 372. Montes properat, ibid. miratur Albani caſtra obſidentis urbem, ibid. ea fruſtra perrumpere conatur, 373. abit, 374. noctu abiens invaditur, ibid. Harlemenſes ad perferendam obſidionem firmat columbarum miniſterio, 378. ejus animi ſenſus ex Albani diſceſſu, 382. ejus victoria & Middelburgi deditio, 388. parat milites & navigia ad defendendam Duvelandiam, 403. quam amittit, 408. in Scaldiam auxilium tranſ-ſert, ibid. capta Crimponia munitione Ziriczæam ſe confert, 409. rejicitur, ibid. Præfectos Provinciarum ac Senatores ad libertatem ſollicitat, 420. cum nonnullis ſocietatem init, ibid. Areſchotum allicit, ibid. invitatur ad Gandavenſe fœdus, 422. Ordinum milites adjuvat contra Hiſpanos, ibid. Senatores, & Ordinum delegatos inſtruit contra Ioannem Auſtriacum, 431. eiſdem ſuadet Hiſpanorum è Belgio ejectionem, ibid. dolet admiſſum Auſtriacum, 441. negat ſe cum Provinciis ſuis edicto ſubſcripturum, 442. Calvinianum ſe profitetur, ibid. conatur avertere animos Belgarum ab Auſtriaco, ibid. ejuſdem conſilium de Auſtriaco capiendo, 444. inimicitias ſerit inter Auſtriacum & Belgarum primores, 445. Brabantiæ Ruartes creatur, 408. novos Magiſtratus ad Hollandorum exemplar inſtituit, 451. ejus conſilio arx Antverpiæ diruitur, ibid. nimia ejus potentia offenduntur proceres, ibid. adjungitur Archiduci Matthiæ Belgii Præfecto Vicarius, 453. fugit Antverpiam, audita Gemblacenſi Catholicorum victoria, 479. ejuſdem commentum de clade Regiorum in arce Limburgenſi, 494. incuſatur ab Archiduce & Ordinibus, 496. ad Batavicum mare ſuum fundat imperium, ibid. Amſtelodamum

tentat, ibid. fraude deceptum ei ſe dedit, ibid. milites legit in Germania, ibid. armorum ceſſationem ſuadet Ordinibus, 497. concordiam non admittit, ibid. ejus inimicitia cum Campinia, Glimæo, & Heſio, 502. callide rumorem ſpargit de ſua cæde, ibid. ejus commentum de conjugio Auſtriaci cum Angliæ Regina, 521. Quo nomine à Granvellano notaretur, 305

Gunterus Comes Swarzenburgius, 330, 401. inter Fœderatos, 175. equitum ductor in exercitu Orangii, 344. Cæſaris nomine inter Regios & Orangianos pacem agitat, 401

Guſmanus, vide Antonius Ayamoniius, & Didacus.

Sententiæ ad G ſpectantes.

Non minus certo interitus Gratia expectandus, quam vita.

Principum aliqui hactenus ſuorum Gratia tribuunt, dum illi ſe conſiliorum miniſtros, non authores jactent.

H

HA Fluvius, 21

Hadrianus Janſenius, 380

Hæreſis unde in Belgium invecta, 63. turbarum concitatrix, 64. quibus occaſionibus uſa ad turbas concitandas, 65, 74, 85. prona in Atheiſmum, 64. contumaciæ rudimentum, 65. contemptrix obedientiæ erga Principes, ibid.

Hæreſis in Gallia, 95, 106, 125. ejus patrocinium, 103

Hæreticorum mos canendi Davidis carmina Gallica lingua, 107. Hæretici Galli, hæreticis Belgis opem ferunt, 153, 306. Hæreticorum index Regiis litteris incluſus, 143. plectuntur eventu vario, 144, 282. Hæretici ſacerdotis facinus, 144. eorum lætitia ob diffidium inter Regem, & Pontificem, 148. ſollicitudo ex colloquio ad Bajonam, 153. Regis litteræ, & Gubernatricis edictum contra eos, 167, 168. promulgatione edicti tumultuantur, 172. ſtimulant conjuratos, ibid. irrumpunt undique in Belgium concionabundi, 200. tres eorum claſſes, 201. eiſdem conciones permittuntur, 225. & ſeqq. Franciſcanos domo ejiciunt, 228. eorundem conſilium de mittendis Calvinianis libris in Hiſpaniam, 239, 321. conſiſtoria, 240, 259. facultatem poſtulant ſectas ſuas exercendi, 243. geſtiunt ob defectionem Nobilium à Rege, 251. eorum conſternatio Valencenatibus ſubjectis, 267. & querelæ, 274. concionalium miniſtrorum fuga, ibi. in certamen vocantur, ibid. ex Belgicis urbibus ejiciuntur, 277, 282, 283. à Germanis opem implorant, 279. eorum fana deſtruuntur, 282. eorundem ſenſus de Albani ex Belgio diſceſſu, 382. criminantur Auſtriacū, 444. jurant cum Catholicis pro

Matthia Archiduce,454. Ieſuitas Antverpia ejiciunt, ibi. & alios Catholicos,457. occupant eorum templa, ibid. inducuntur Amſtelodamum, 496. vide Calviniani, Conciones, & Lutheriani.
Haga Comitis urbs in Batavia, 397
Hames, vide Nicolaus.
Hangeſtus, vide Franciſcus, & Ioannes.
Hannibal Carthaginienſis, 48
Hannonia Belgii Provincia,27. ejus Gubernator,29. pagi, ac prædia vaſtantur, 353. delegati Bruxellas evocantur, 416. contra Hiſpanos, 422. vide Montes Hannoniæ.
Hannoniorũ proverbium, 257
Hariadenus Barbaroſſa,410. regno ejicitur à Carolo V,523
Harlemum accipit ab Hollandis præſidium,376. Religionem exuit & ſacra violat, 377. obſidetur à Regiis, ibid. novis contumeliis irritat Hiſpanos, ibid. in res ſacras ludit, ibid. fame ſe dedit arbitrio victoris, 378. plurimi ſupplicio afficiuntur, ibid. mulierum Harlemenſium manipulus, ibid. civium obſtinatio, & ferocia, 379. Harlemenſis cum Sancerrana obſidione ſimilitudo, ibid. mortui & ſaucii ex Regiis, 380. & ex Fœderatis, ibid.
Haſſius, vide Philippus Haſſiæ Regulus.
Haſtati equites, 391, 473
Haſtiludium, 23
Haultepennius, vide Claudius.
Havræus, vide Carolus Crojus.
Hedinum opp. 18
Heleonora Caroli V ſoror, 5. 24
Heleonora Momorantia uxor Comitis Hochſtratæ, 269
Hellevinius, vide Franciſcus.
Helvetii, 291
Henninius, vide Ioannes, & Maximilianus.
Henricus Angliæ Rex, 16
Henricus Bavarus Vltrajectenſis Epiſcopus, 28
Henricus Brederodius centuriæ equitum Belgicorum ductor, 31, 177. conjuratorum dux, 176,181. Bruxellas cum Fœderatis intrat, 184. novo jurejurando eos conjungit, 185. in Curiam cum iiſdem procedit, ibid. eorundem nomine tradit Gubernatrici libellum, 186. convivio excipit Fœderatos in ædibus Culemburgii, 188. novum libellum tradit,193. Antverpiam abit,193. à magna hominum frequentia convenitur, 194. ducem ſe iis offert, & accipitur, ibid. occurrit Orangio adventanti, 205. Trudonopolim conventum fœderatis Gheuſiis indicit, 206. vocatur ad colloquium ab Orangio, & Egmontio miſſis à Gubernatrice, 208. colloquii capita novem ad ſocios defert, ibid. dux eligitur ad pecuniam & milites legendos, 246. conatur ad novum fœdus Egmontium pertrahere, 347. petit à Gubernatrice facultatem veniendi Bruxellas, ibid. non admittitur, 248. libellum mittit Gubernatrici, ibidem. milites & arma parat, 250. milites

milites & arma parat, 250. milites Vianam traducit, ibi. Amſtelodamum intrat, 252. recuſat jusjurandum Regi præſtare, 268. privatur equitum Belgicorum regimine, ibid. jubetur abire Amſtelodamo, 281. tentat reconciliationem, ſed fruſtra, ibidem. Hollandiæ recuperandę ſpem deponit, ibid. Belgio abit, ibid. moritur, 282
Henricus Dionyſius Societatis Ieſu Colonia Trajectum accerſitur, 274. cum hæreticis prœliatur, ibid. Trajectum Religioni, ac priſtinæ obedientiæ reſtituit, ibid.
Henricus II Galliæ Rex ad bellum incenſus adverſus Hiſpanum, 19. capit Caletum, 20. pacem init cum Philippo Rege, 22. ejus odium in Mariam Hungariæ Reginam, 486. ludi in nuptiis filiæ ac ſororis, 23. mors, 23. mortis vaticinatio, ibid. & judicia ſapientium, 24
Henricus Luſitanorum Rex, 383. 510
Henricus Naſſavius Principis Orangii patruus, 77
Henricus Naſſavius Principis Orangii frater copiarum dux, 389
Henricus Navarræus poſtea Galliæ Rex, 373
Henricus Oſellius Caroli Regis Galliæ orator, 148
Henricus Viennius Ceuravii Dominus in pugna Gemblacenſi equitum ductor, 476. in Dalhemii obſidione, 492
Hercules Ferrariæ dux, 38. ejus filia deſtinatur uxor Alexandro Farneſio, 38, 158
Herculis portus, 411
Heſius, vide Gulielmus.
Hiberniæ regnum offertur Auſtriaco, 525
Hiergius, vide Ægidius Barlamontius.
Hieronymus Roda, 418. ejus famulus interficitur, ibi. ipſe periclitatur, ibid.
Hieronymus Seroſquerquius in tranſmiſſione Ziriczæana, 403
Hieronymiani cœnobii ſitus & deſcriptio, 10
Hippolytus Pennonius medicus, 512
Hiſpani victores ad S. Quintinum, 20. ad Gravelingam, 21. in Belgio præſidiarii, 30, 44, 82, 301, 312, 495. in Hiſpania rebellant à Cæſare, 48. retinentur in Belgio, 50. dimittuntur, 90. auxiliares in Lemovicibus, 100. navigant in Hiſpaniam, 47. redeunt in Belgium, 298, 312, 343. gladiis ore mordicus arreptis tranant Albim, 299. vincunt Comitem Hochſtratanum, 323. Dammum recuperant, 324. cladem recipiunt, 325. fugant Ludovicum Naſſavium, 337. ad Gemingam victores, 338, 339. & ad Getam fluvium, 350. repelluntur, 366. Eſpinenſe cœnobium expugnant, 370. vincunt Gallos apud Sanctum Giſlenium, ibidem. Montes obſident, 369, & ſeqq. induſiati Orangiana caſtra invadunt, 374. Montes recuperant, ibid.

ibid. depopulantur Mechliniam, 375. Zutphaniam, 376. Goeſium obſidione liberant, ibid. Zuitbeverlandiam capiunt, ibid. Oceanum pedibus tranſmittunt, ibidem. Nardenum incendunt, 376. Harlemum obſident, ibid. capiunt, 378. in mari vincuntur, 381, 388. Middelburgum amittunt, ibi. ad Mochemum vincunt, 389. Lugdunum obſident, 396. obſidentur ab Orangianis, 399. ab obſidione non ſine clade diſcedunt, ibid. civitates expugnant, 400. Zelandicam expeditionem tentant, 401. in Philippolandiam deſcendunt, 402. mare pedibus trajiciunt, 405. ultimi revertuntur, 407. medii cæduntur, ibid. primi Duvelandiam appellunt, 408. victoriam reportant, ibid. in Scaldiam tranſmittunt, 409. Inſulæ partem expugnant, ibid. Ziriczæam obſident, ibid. capiunt, ibid. opem ferunt Aloſtanenſibus, 418. Gandavi arcem amittunt, 422. Glimæanos fugant, 423. Trajectum ad Moſam recuperant ac diripiunt, ibid. Antverpiam accurrunt, 425. vallum expugnant, ibid. Curiam incendunt, 426. Antverpiam depopulantur, ibid. ad Regem legationem mittunt, 427. ex Belgio abeunt in Italiam, 440, 443. Ex Italia ab Alexandro Farneſio reducuntur in Belgium, 457. in Gemblacenſi pugna hoſtem profligant, 472, & ſeqq. Gemblacum expugnant, 477. Sichemium capiunt, 481. & Limburgum, 491. eorum novus exercitus in Belgium, 498. Hiſpanorum militum audacia, 299, 374. in eos Belgarum odium, 84, 364, 367, 418, 420. contra eoſdem edictum & conventus, 422. & conſultatio, 88, 91. querelæ eorum, 438. pietas, 338, 341. naves in Anglicis portubus attinentur, 357. conſtantia in obſidione, 399. contra eos fœdus Gandavi initur, 422. hoſtium ſtrages, 439. decennio fere ſemper victores, 439. Hiſpani Subcenturionis facinus, 399. & alterius Centurionis virtus, 407. Gubernatorum Hiſpaniarum diſcordia, 419. Hiſpana claſſis, 384, 387, 412. aurum vehit ab India, 11. Hiſpaniæ Gubernator abſente Rege, 142. Hiſpanæ legionis, 298, 307, 325, 421, 498. Hiſpanienſes ſenatores, 416. in cuſtodiam trahuntur, 421. vide Expeditio, Seditio, & Victoria.

Hiſtorici de pace ac bello diſſerentis officium, 48. Hiſtoricorum errata refelluntur, 102, 314, 325, 326. Hiſtoricorum de principiis tumultuum Belgicorum diſſentientium cauſæ.

Hochſtratanus, vide Antonius Lalinius.

Holachius, vide Philippus.

Hollandia Belgii Provincia, 27, nova Reſp. 1, 367. Præfectus

fectus Hollandiæ,29,366. in ea clades, 220. primi in ea tumultus, 280,366,367. Gubernatrici ſe dedit, 282. ejus littoralis pars à mari abſorpta. 362. Hollandi olim immunes à tributis, 365. ob ea rebellarunt à Romanis, ibid. rebellant à Rege, ibid. & ſeqq. 422,423. Hiſpanos expellunt, 366. Albanum irridont, 367. Orangio ſe dedunt, ibid. prædatoriis navibus undique confluentibus claſſem conficiunt, 368. decennio fere mari ſemper victores, 368. recuperantur Hiſpanis aliquæ eorum civitates, ibid. & ſeqq. 382,400. in Hiſpanos odium, 367,376. eorum claſſis per agros navigat Lugdunum, 399. & in Scaldiam, 408

Horna opp. 336. ab Hiſpanis deficit, 367

Hornanus, 336. vide Gulielmus, & Philippus.

Horologiorum fabricatio, 11

Horti cultura à triumphalibus manibus exercita, 11

Hubertus à Valle, 339

Huchelium opp. 400

Hugonoti nomen unde, 99. 106. Hugonotorum patroni, 292. duces, ibid. pugna, 106, 308, 350. fraus, 293. ex Gallia arma offerunt hæreticis Belgis, 240. arma ſuadent Regi Gallorum in Hiſpanos, 292. rumor de pace inter eos & Carolum Galliæ Regem, 369. cædes eorum memorabilis in D. Bartholomæi nocte, 373

Hungariæ Regina, vide Maria.

Sententiæ ad H ſpectantes.

Humanis in rebus ſæcula ac perſona intereunt, cauſa & eventa eadem recurrunt.

Humana omnia reperiuntur plerumq; minora dum poſſidentur, quam dum optata finguntur.

Contumacia rudimentum eſt Hæreſis.

Nunquam bona fide Hæreſis evanuſcit.

Hæreſis refractorium ac pertinax malum facilius excluditur, quam expellitur.

I

Iacobus Iungelingus, 354

Iacobus Marnixius Tholoſæ Dominus ad Zelandiæ dominatum aſpirat, 252. à Cattejo rejicitur, 253. ad Oſtervelam prope Antverpiam ſe munit, ibid. pugnat cum Beavorio, 254. fugatur, 255. comburitur, ibid. ejus uxor Calvinianos concitat, ibid.

Iacobus Maſius, 7

Iacobus Simonius, 383

Iannellus Turrianus Cremonenſis, 11

Iconomachia unde in Belgium immiſſa, 209, 220. à quibus adjuta, 221. à Flandria primum cœpta, 210. dies Iconomachiæ decretus & locus, ibidem. Iconomachorum arma & conditio, 210,211. Ipras intrant, & ſacra depopulantur, 211. ad alia oppida percurrunt, 212. à Seclinienſibus fugantur, ibid. templa Antverpiæ depopulantur,

lantur, 214. & ſeqq. an à Dæmonibus adjuti, 216. populationem repetunt, 219. triduo continuant, ibid. à civibus fugantur, ibid. quam ampla ea clades, ibid. eorum permulti damnantur, 282. 312, 316. vide Sacrorum clades.
Icunculæ hominum & equorum armatæ, 11
Ienliſius, vide Franciſcus Hangeſtus, & Ioannes.
Ieſuitæ à ſeditioſis militibus oblata non accipiunt, 395. eorundem ad illos oratio & fructus, ibid. ad ſacramentum præſtandum invitantur ab hæreticis, 454. recuſant, ibid. obſidentur ab armatis hæreticis, ibi. diripitur Antverpiæ eorum domus, 455. ejiciuntur urbe, ibid. facinus egregium unius è Societate Ieſu, ibid. mira res eorum domi, 456. ſpreta unius concio à ſeditioſis militibus, 393. audita alterius admonitio abituris inter hæreticos, 161. lucri piam occaſionem mercatoribus Antverpienſibus alius commonſtrat, 375. alius mare vadentibus è Cælo opem divinam implorat, 405. unius opera Trajectum Religioni Catholicæ reſtituitur, 274
S. Ignatius Loyola Margaritæ Parmenſis Confeſſarius, 43
Imagines Deiparæ Virginis Antverpiæ, 214. Hallis Hannoniæ, 192. Parmæ, 165. Sichemii Aſpricollis, 480. Sanctiſſimi Crucifixi Romæ, 460
Imaginum ſacrarum violatio in Belgio, vide Iconomachia.
Imbertus Flaterius Bordillonius, 204
Imperator Belgii Dominus deſideratur à Belgarûm Proceribus, 235. pœnæ ab Imperatoribus decretæ contra hæreticos, 58
Imperiales copiæ, vide exercitus.
Imperialium legatio, 279
Imperii abdicatio, 8, 11. corona, 48, 78, 523. inſignia, 8. comitia, 123. Septemviri, vide Electores.
Incendium Mechliniæ, 314. pagorum plurimum in Friſia. 342. Venetiis, 242. Villegarſiæ, 516. in arce Limburgenſi, 494
Incendiaria legio mulctatur, 342
Incendio conſumpti, 255, 351, 427. vide Hæretici & Supplicium.
Indeveltius in Valencenatum tumultu, 112
Index hæreticorũ à Rege confectus Gubernatrici tranſmittitur, 143
Indica Hiſpanorum claſſis cum auro ex India, 11
Induciæ quinquennales inter Gallum & Hiſpanum conſtituuntur, 5, 19, 72. violantur, 20. inter Ioannem Auſtriacum, & Belgii Ordines non probantur, 497
Indolis inclementis conjectura, 317
Infans cum fele cunis per aquas invectus, 362
Innocentius III Pont. 58

Inquiſitio quando & à quo inſtituta, ibid. ejus procuratio varia, ibid. Romæ quando ſtabilita, ibid. quam accurate in Hiſpania exercita, 59. qua occaſione aucta in univerſa Republica Chriſtiana, 59. à quo & cur in Belgium introducta, 82, 121, 183. occaſio tumultuum Belgicorum, 57. eam recuſant Brabantini, 60, 169. qui primus in Brabantia Inquiſitor, 170. adverſus Inquiſitionem & edicta Cæſaris multorum ſenſus, 61. qui ejus fructus, 82. injuria illata Inquiſitori, 146. Regis litteræ & edictum Gubernatricis pro Inquiſitoribus, 168, & ſeqq. Nobilium conſpiratio contra hoc edictum, 170, 175, 185. adverſus Inquiſitionem publicum odium, 182. Inquiſitionis duplex genus, 183. tollitur in Belgio ſenatus decreto, 184. & Regis permiſſione, 209. contra Inquiſitionem libellus à Gheuſiis editus equitum aurei Velleris nomine, 194

Inquiſitionis Hiſpanicæ, Prætoriæ navis ſic dictæ, pugna, 381

Inſcriptio fœderis Nobilium, 174. in inſtructione Regis, 157. in Regio vexillo, 474. in baſi Albani ſtatuæ, 354. in ædibus Culemburgicis, 316. in Orangii vexillo, 350

Inſidiæ in Auſtriacum, 522. Hugonotorum contra Regem, 307. hoſtium, 347. aperiuntur, 474, & ſeqq. Albano ad Monaſterium Vallis viridis, 323

Inſigne Caſtellæ Regis, 135. à Provinciis Fœderatis aſſumptum, ibid. firmatæ Nobilium conſpirationis, 189. Inſignia Imperii. vide Imperium. Inſignia Regis, 355. mortis, 456

Inſtaurator amiſſæ libertatis conjuratorum Dux, 189

Inſtructio Regis, 156. Gubernatricis, 130, 133, 197

Inſubria, 299. Inſubrica legio, 298. Præfectura, 355

Inſulæ, Flandriæ civitas primaria, 259. in eam conſpirant Tornacenſes & Armentetienſes, ibid. eam mercatores conſiſtoriales prodere tentant, ibid. detegitur proditio, 260. civitas liberatur, ibid. Inſulani arcem demoliuntur, 451. Inſularum Gubernator, 259

Interim, quis libellus, 16. à quibus conſcriptus, cujus juſſu, & quare, ibid. evulgatur, à neutris partibus recipitur, ibid.

Invectiva Bergenſis in Granvellanum, 131. Orangii in Imperatoris edictum, 232

Inundatio per Belgium maxima hominum ſtrage, 361

Ioachimus Opperius, 415

Ioanna Albreta Margaritæ Valeſiæ, & Henrici Navarræi filia, uxor Antonii Borbonii, 97. ejus implacabile odium erga Romanum, Hiſpanumque nomen, 98. Tulliæ Tarquinii uxori comparatur, 99. ejus oratio maritum in Catholicos ſtimulantis, 99.

ejus

ejus indignatio in maritum, 103
Ioanna Auſtriaca, 526
Ioanna Ferdinandi Catholici filia, Philippi I uxor, 32
Ioanna Wenceslai Ducis vidua, 448
Ioannes Acugnia ab Rege Hiſpano ad Sabaudum delegatur, 284, 291
Ioannes Anguiſciola Tribunus, 104, 291
Ioannes Aranda in expeditione Zelandiæ vada explorat, 402. illius relatio ad Requeſenium, 402. in Duvelandiam inſulam pedibus mare transmittit, 403
Ioannes Auſtriacus Ratisbonæ naſcitur, 515. infans in Hiſpaniam defertur, ibidem. Villægarſiæ educatur, 516. incendio eripitur, ibid. indoles ejus & mores, ibi. 518. jubetur ab Imperatore ad ſacros Ordines inſtitui, 517. commendatur Philippo Regi à Carolo V patre, ibid. in venatione frater agnoſcitur à Rege, ibid. transfertur in aulam, 518. Complutum mittitur, 317, 462. educatur cum Carolo Principe, & Alexandro Farneſio, 518. cum eiſdem comparatur, 518. Regem offendit ob alienationem à ſacris Ordinibus, 519. & ob diſceſſum inſcio Rege ad Melitenſe bellum, ibid. offenſum Regem placat, 519. diſſuadet Carolo Hiſpano Principi abitum in Belgium, 319. Regi detegit ejuſdem abeundi propoſitum, ibid. 519. expeditioni adverſus Mauros præficitur, 519. in bello ſacro univerſæ claſſis Præfectus, 464. recipit à Granvellano ProregeNeapolitano ſacrum vexillum in Turcas, 140. inter eundem & Venerium diſſidium, 465. ad Echinadas victoriam reportat, 466, 519, 523. iterum claſſem univerſam gubernat, 465, 466. Navarinum fruſtra obſidet, 467. provocat Othomanicam claſſem, ibid. fœdere diſſoluto in Siciliam proficiſcitur, ibid. Tunetum, & Biſertam expugnat, 519. Regem Amidam cum liberis capit, 519, 523. Mehemetem regno imponit, ibid. in Italiam victor redit, 519. oblatum Hiberniæ regnum admittere differt, 525. munitiône Regem offendit, 520. petitio Pontificis pro Regis Tunetani titulo in Auſtriacum conferendo, ibi. ei à Rege familia mutatur, ibid. revocatur ab Italia in Hiſpaniam, ibid. locum & honorem Regiorum Infantium depoſcit, ibid. Belgii Gubernator proponitur Regi à Pontifice, 414. & promittitur, 415, 419. Ductor exercitus in Angliam deſtinatur, 415. de ejuſdem conjugio cum Angla Regina rumor falſo ſparſus, 415, 521. in Belgium venit, 430. de eo admittendo ſenatores ac Ordinum delegati dubitant, 431. conſultat ipſe de Hiſpanorum miſſione ex Belgio, 432. inclinat in illam, & cur,

 436, Pa-

436. Pacificationem Gandavenſem admittit, 436, 437. promulgat, ibi. Lovanii acclamatur Belgii Gubernator, ibid. urget diſceſſum Hiſpanorum, ibid. 439. dat mutuam Ordinibus pecuniam pro Hiſpanorum ſtipendiis, 440. Bruxellas ingreditur cum ingenti pompa, 441. benignitas ejus, ibid. exigit ab Orangio ut Edicto perpetuo ipſe cum Hollandis & Zelandis ſubſcribat, 442. ejuſdem litteræ ad Regem interceptæ, & evulgatæ, 443. ſuſpicio de illo, & abalienatio multorum, ibid. diſſimulata ejus fuga, arcem Namurcenſem occupat, 445. deputatos Ordinum docet cauſam ſuam diſceſſionis, 446. queritur de contumeliis illatis, & inſidiis ſibi paratis, ibid. & ad provincias ſcribit, ibid. arcem tentat Antverpianam, 447. accuſatur ab Ordinibus velut inſidias ficte timens, ibid. ipſe veras oſtendit, ibid. recipit pecuniarium auxilium à Pontifice, 448. animatur Regis litteris, 448. acriter increpat Ordines ob Orangium creatum Provinciæ Ruartem, 449. ad bellum reſpicit, ibid. & ſeqq. quæ ejus vires, 450. dolet Matthiam in Belgium venturum, 453. pronunciatur patriæ hoſtis à Senatoribus Belgii, 454. revocat Hiſpanos ab Italia, 457. Alexandrum Farneſium deſtinatum à Rege in Belgium invitat, 469, & lætus excipit, ibid. ex ejus adventu cum Hiſpanis confirmatur, ibid. auxilium obſeſſis Bredanis ſubmittit, 470. defendit Ruremundam, 471. pacis conditiones ab Angliæ Regina oblatas rejicit, ibid. expeditio Gemblacenſis, exercitus ejus, pugna & victoria, 472. & ſeqq. ejus verba ad Goignium captivorum Ducem, 477, 478. & ſuorum præconium, ibid. aliæ civitates eidem ſe dedunt, 480. Dieſthemium invadendum Alexandro Farneſio committit, 480. & Leviam, 483. Nivellam Carolo Mansfeldio, ibid. Nivellam ipſe deditione capit, 484. ſeditionem in caſtris componit, 484. prædiarios milites armis exutos Nivella dimittit, ibid. arma donat Gallis militibus, 485. illis exitio fuere, ibid. iiſdem miſſionem concedit, 486. oppida quamplura ei ſe dedunt, ibid. Cimacum vi capit, 487. Philippopolim obſidet, ibid. & capit, 488. Namurcum curationis cauſa petit, ibidem, Limburgenſem expeditionem Alexandro Farneſio committit, ibid. Barlamontio & filio Megano juſta perſolvit, 495. pecuniæ ſubſidia accipit à Rege, 499. de invadendo hoſte bellicum conſilium habet, 500. & ſeqq. ad Rimenantam exercitum movet, 503. prœlium init, 504. & ſeqq. hoſtium fugientium inſidias ſuſpicatur, 505. iraſcitur ſuis ab

hoſte

hoſte circumventis, 506. deliberat de iis liberandis, 507. negotium dat Alexandro Farneſio, ibid. redintegratur pugna æquata hoſtium jactura, 508, 509. ejus in reducendo exercitu cura, 510. Areſchotum opp. amittit, ibid. per legatos pacem agitat, ibid. arces aliquas demolitur & oppida deſerit, ibid. offenditur ex oblatis conditionibus pacis, 511. ad Regem iratus ſcribit, ibid. in Bugæo colle ſe munit, 512. apud Regem de eo Belgarum querelæ, 512. perpetua Regis de illo ſuſpicio, ibid. Belgica dominatio eidem offertur, & cur, ibid. 521. excandeſcit & averſatur ſuaſorem, ibid. ejuſdem mœror ob Regis ſuſpiciones & Eſcovedi necem, 522. ejus querelæ contra Regem, ibid. ægrotat in caſtris, 512. Medicorum prædictiones de eo, ibid. Belgii præfecturam in Alexandrum Farneſium transfert, 513. Sacramentis munitur, 515. furioſe delirat, ibid. moriturus tria Regem orat, 526. pie moritur, 515, 522. unde ei mors feſtinata, ibid. contra ejus vitam conſpiratio, ibid. ejus mors deploratur à militibus, ibid. comparatur cum Germanico Cæſare, 523. & cum Carolo V patre, 523. ſumma ejus vitæ, 515. & ſeqq. bellicæ expeditiones, 523. ſolitariæ vitæ deſiderium, 524. ſtudium conſcientiæ à noxis emundandæ præſertim ante pugnam, ibid. ejus pietas, ibid. liberalitas in milites, 523. virtutes militares, 524. filiæ ejus. 526. mos ab eo inductus ſuſtollendi capilli, 523, 524. Nationum contentio ſuper efferendo cadavere ejus, 525. pompa funeris, ibid. capiti cur impoſita corona, ibid. exequiæ in Namurci templo, ib. & temporarium ibi ſepulchrum, ibid. cadaver in partes diſtractum clam in Hiſpaniam deportatur, 529. compoſitum regi oſtenditur, ibid. in Eſcuriali apud Carolum V conditur, 530

Ioan. Baptiſta Bertius à ſecretis, 269, 271.

Ioan. Baptiſta à Boſco, 419

Ioan. Baptiſta Caſtaneus Archiep. Roſſanus, Nuncius Apoſt. 229. ejus relatio ad Card. Alexandrinum de cuſtodia & morte Caroli Hiſpani Principis, 317

Ioan. Baptiſta Marchio à Monte equitum præfectus, ad Mochemum pagum, 390. in pugna Gemblacenſi, 476. donatur à Rege annuo reditu, 390. in Rimenantæ prœlio, 504. ejuſdem equitatus virtus, 508. in bellico cum Auſtriaco, & aliis conſilio, 500

Ioannes Barniſius equitum dux, 230

Ioannes Blaſerius, 107

Ioannes Bloſius Treſlongus, 367

Ioannes Bocatius è Societate Ieſu, 455

Ioan. IV Brabantiæ Dux, 449

Ioannes Calvinus, 96.100.vide Calviniani.
Ioannes Caſembrotius Egmontii aulicus à ſecretis, 304, 327, 330. Albani juſſu capitur, 304. capite plectitur, 327
Ioannes Caſimirus Septemviri Palatini frater, 489, 511
Ioannes à Cerda Medinæ cœli Dux, Belgii Præfectus deſtinatur à Rege, 361. Belgium adit, & brevi redit in Hiſpaniam, 361, 382
Ioannes Crojus Reuſii Comes, 31. Tornaco præficitur, 262. in exequiis Auſtriaci, 525
Ioannes Dominicus Card. de Cuppis, 460
Ioannes Eſcovedus Ioan. Auſtriaco ſuadet miſſionem Hiſpanorum, 433. ejus ad Hiſpanos oratio mittitur in Hiſpaniam, 447, 520. ejus mors, 521, 522
Ioannes Eſpuccius Centurio, 303
Ioannes Fridericus Septemvir Dux Saxoniæ, 15
Ioannes Fridericus Septemviri olim filius, 244. cum Saxonum Duce bellum gerit, 246
Ioannes Funchius, 432
Ioannes Glimæus Marchio Bergenſis Hannoniæ Præfectus, 29. Venationis ſupremus in Belgio, 295. ducitur à Rege in Angliam ad Mariæ nuptias, 124, 295. adſcribitur inter equites aurei Velleris, 295. in componendis hæreticorum tumultibus ſegnior, 107, 112, aliquando componit, 112. dat litteras Pontifici pro Molinæo legato, 114. in Granvellanum conſpirat, 120. in eundem invehitur apud Gubernatricem in Hiſpaniam, 196, 294. caſu ſauciatus differt abitum, 197. recuperata valetudine à Gubernatrice in Hiſpaniam impellitur, 203. in morbum relapſus præmittit œconomum ſuum, ibid. ab Hiſpania quid de Rege ſcribit, 233. facultatem in Belgium redeundi non impetrat, 294. in morbum incidit, ibid. ejus querelæ adverſus Regem, 295. moritur, ibid. ejus elogium, ibid. poſt mortem Majeſtatis reus damnatur ab Albano, ibid. de ejus bonis & heredibus quid Rex mandaverit, 296
Ioannes Gniffius Epiſcopus Groningenſis, 343
Ioannes Hangeſtus Ienliſii Dominus ad liberandos Montes profectus è Gallia, 370. confligit cum Frederico Albani filio, ibid. vincitur, ibid.
Ioannes Henninius Boſſuvii comes evocatur ad turbas Valencenæ componendas, 111
Ioannes IacobusMediceus Marigani Marchio, 401
Ioannes Immerſelius Antverpiæ Prætor, 215
Ioannes Lanoius Molembaſii Dominus, Hannoniæ Præfectus, 29
Ioannes Lignius Comes Arembergius Friſiæ, & Tranſiſelaniæ Præfectus, 29, 113. adlectus

-lectus inter equites aurei Velleris, 325. ejuſdem cum Orangio & Egmontio diſſidium, 126,128. conſpirationi contra Granvellanum ſe ſubtrahit, ibid. conſpirationem Nobilium & conjuratorum fœdus non probat, 179. ad arma promptus pro Regis cauſa, 223,245. fugitivos rebelles inſequitur,281. Dux Hiſpanorum peditum & equitum pro Gallo mittitur ab Albano,307, 323. occurrit Ludovico & Adulpho Naſſaviis, 324. Dammum recuperat,& Naſſavianos fugat, ibid. pugnat,324. interficit Adulphum Orangii fratrem,ibid. & ipſe ab illo interficitur, ibid. ejus exercitus cæditur, 325. Arembergii elogium, ibid. mors ejus aliter narrata, ibid. comparatio mortis ejus cum Momorantii Galliæ Conestabilis morte, ibid. exequias Albanus celebrat, 335. Arembergii cladem ulciscitur Sardoa legio, 342

Ioannes III Luſitanorum Rex, 159

Ioan. Manricus de Lara conſultat coram Rege, 286

Ioannes Manriquius in pugna ad Rimenantam pagum,508

Ioannes Marnixius inter primos conjuratos, 174

Ioannes Micheſius Iudæus profugus ex Hiſpania Antverpiam, 240. & hinc Venetias, 241. & Venetiis Conſtantinopolim, ibid. Selimum demeretur, ibid. ſtimulat illum ad opem ferendam Mauris contra Hiſpanos, ibid. 321. Belgis rebellibus arma offert ex urbe Conſtantinopoli, 240. animat Selimum ad bellum Cyprium odio Venetorum, 242. & ſpe Cyprii regni, ibi. Veneti incendii author, ibid.

Ioannes Momorantius Couririi Dominus Flandriæ Gallicantis Præfectus, 29. ejus obitus, 213

Ioannes Naſſavius Orangii frater, 230,233

Ioannes Noricius Anglorum Tribunus, 504,505

Ioannes OſtfriſiæComes,Lumburgi Præfectus, 29

Ioannes Oſorius Vlloa in maris trajectione, 403. primi agminis ductor, 405. ſuos animat, ibid. Duvelandiam appellit, pugnat, & vincit, 408

Ioannes Pettinius, 388

Ioannes XXII Pont. 54

Ioannes Regula Caroli V confeſſarius, 12,13

Ioannes Sellius Regis nomine cumOrdinum deputatis agit de concordia, 497

Ioannes Soreanus Gheuſiorum Dux Inſulis inſidiatur, 259. Lanoium expugnare fruſtra nititur,260. cum Norcarmio confligit, ibid. fugatur, ibid.

Ioannes Spellius præficitur ab Albano Nobilium ſuppliciis, 327. ſuſpendio necatur, ibid.

Ioannes Valhartes equitum ductor, 230

Ioannes Vangeſtus Margaritæ Auſtriacæ avus maternus, 36

Ioannes

Ioannes Vargas Mexia Hiſpan. Reg. Orator, 521,529
Ioannes Zuniga Requeſenii pater, magnus equitum S. Iacobi Caſtellæ Commendator, 412
Ioannes Zuniga Requeſenii frater, Regius Romæ Orator, 140
Ipræ Flandriæ inferioris opp. 211
Iprenſis Epiſcopus, ibid. 332. vide Iconomachia.
Iſabella Brigantia uxor Eduardi Luſitani Principis, 159
Iſabella Caroli V conjux, 515
Iſabella Caroli V ſoror, 35
Iſabellæ Catholicæ Reginæ inſigne, 135
Iſabella Clara Eugenia Philip. II Hiſpan. Regis filia naſcitur, 229. luſtratur ſacro fonte à Pont. Nuncio, ibid. nupta Alberto Rodulphi Imperat. fratri, Belgii Provincias dotales habuit, 230
Iſabella Henrici II Galliæ Regis filia naſcitur, 22. cur dicta princeps Pacis, 23. Carolo Hiſpan. Principi promittitur uxor, 22, 360, nubit Philippo II Hiſpano Regi, 22. in Hiſpaniam deducitur, 99. in colloquiò ad Bajonam, 151. moritur, 321
Iſabella Luſitana Philip. II Reg. Hiſpan. mater, 159
Iſabella Luſitana uxor Philippi Burgundiæ Ducis, 164
Iſchius à Senatu legatur ad Ioan. Auſtriacum, 431. conſilium ſuper ea legatione oblatum recuſat, ibid. multorum odium incurrit Auſtriacum laudando, ibid.
Iſela fluvius, 397
Iſidorus Pacecħus Hiſpanus Centurio in Duvelandiæ tranſmiſſione, 403. pila trajectus moritur, 407. virtus ejus & ſupremæ voces, ibid. ejus cum Cæſariano Centurione comparatio, ibid.
Itali victoriæ Mochenſis decus Marchioni à Monte tribuunt, 390. Belgio diſcedunt, 440. in Belgium ab Alexand. Farneſio reducuntur, 464. eorum virtus ad Rimenantam pagum, 508. qui dictus Italiæ Palatinus, 392. copiæ ex Italia, 291, 298
Iudæus Micheſius, vide Ioan. Micheſius,
Iudoignia Auſtriaco ſe dedit, 480
Iuliacenſis ager, 323. dux, 447, 493
Iulianus Romerus Hiſpanus Tribunus Siculæ legionis, 298. ſaucius, 380. Glimæi ſocius ad liberandum Middelburgum, 387. vitæ ejus periculum in tumultù Bruxellenſi, 418. Antverpiam invadit, 425. Philippum Egmontium capit, 426. Belgio cum Hiſpano diſcedit, 441. equo delapſus moritur, 457
Iulius Paveſius Pontificius apud Cæſarem Nuncius, 198
Iulius II Pont. 98,412
Iusjurandum inaugurati Principis Brabantiæ, 52. Fœderatorum, 186, 274, 454. à Proceribus Belgii exactum, 267, 273. à civitatibus Hollandiæ Orangio præſtitum, 367. Hiſpano Principi à Proceribus

bus Belgii dictum, 385. à Carolo VIII Piſanis & Florentinis dictum, 444. Ieſuitis propoſitum ab hæreticis Antverpiæ, 454
S. Iuſti cœnobium, 10. vide Cœnobium.
Iuſtitium in publico luctu indictum, 16
Iuſtus Schowemburgius ſollicitatur à Brederodio, 282. Friſiam intrat, 323. ſeditionem Germanorum reprimit, 338. in pugna Gemingenſi, 340. capta ejus ſupellex, ibid.
Iuſtus Villerſius Nivellam pro Ordinibus defendit, 483

Sententiæ ad I ſpectantes.

Infantium mores à domeſticorum primo veluti afflatu verius multo, quam à natalium poteſtate ſiderum plerumque finguntur.
Inſinceras animas ſicut impura corpora quo magis nutrias, eo magis lædas.
Aliquorum ingenium mollibus remediis melius ſanatur, contra vim pervicax obnititur; ſequiturque facilius quam ducitur.
Deeſſe diu non poteſt occaſio Improbitati.
Eſſe videtur argumentum juſtæ Iracundiæ, ſi non cito deponatur.
Acerrimæ eſſe ſolent à primis annis Ingeniorum velitationes.
Principatuum Initia novis rebus attentandis accommodata.
Non eſt in ejuſdem manu Ignem tectis injicere, & injecto ſpatium modumque ſtatuere.
Plurimum refert, ſuccedant, an concurrant Infortunia.
Nulli Lactantius fidem ſuam obligent quam qui maxime violant.
Magnum Imperii corpus magna animandum eſt mente, multis tuendum eſt manibus.
Difficilius eſt Imperata facere, quam imperare facienda.

K

Kennava Mulieribus pugnantibus in obſidione Harlemenſi præficitur, 378. etiam hoſtibus admirationi, 379

L.

Lætitia publica ex pace inter Gallum & Hiſpan. Reges, 22, 23. in diſceſſu Granvellani ex Belgio, 139. Romæ ex gemello Farneſiorum partu, 460. in nuptiis Alexandri Farneſii, & Mariæ Luſitanæ, 164. vetita in Hiſpania in populatione Romanæ urbis, 16
Læti introitus privilegia, 52
Lalinius, vide Antonius, Carolus, Georgius, & Philippus.
Lambertus Comes Gemblacenſis & Abbas, 477
Lambertus Wirtzembergius, 380
Lamoralius Comes Egmontius eques aurei Velleris creatus à Carolo V, 335. Belgici equitatus Magiſter, 21. victor ad S. Quintinum & ad Gravelingam, 21, 334. præficitur Flandriæ, & Arteſiæ, 29, 335. & Hiſpanis militibus in Belgio univerſi Belgii præfectus à populo deſignatur, 34, 35. abalienatio ejus à Rege, 68, 116,

116. libertas, ibid. invidia & æmulatio in Granvellanum, 71, 72. Orangio poſtpoſitus à Cæſare, 78. Orangio ſe adjungit, & iis qui à Granvellano diffident, 116. prima ejus ad Regem conqueſtio, 118. contra Granvellanum conſpirat, ibid. 125. alios ſtimulat, 128. litteræ ejuſdem ad Regem contra Granvellanum, 126. ejus Orangii diſſimilitudo, 122. invitatur à Rege in Hiſpaniam, 128. non aſſentitur, ibid. diffidet ab Arembergio, 128. contra Granvellanum querelæ, 130. Granvellani periculum Gubernatrici aperit, 131, 138. aliis ab aula diſcedentibus ipſe non diſcedit, 132. author ſymboli in veſtibus famulorum, 134. aliud ſymbolum eo ſublato deſignat, 135. legatur à Gubernatrice in Hiſpaniam, 150. excipitur perhumaniter à Rege, 154. purgat ſe apud Regem, 155. redit in Belgium cum Alexandro Farneſio, 157. ejus querelæ occaſione litterarum Regis, 167. ſcribit Gubernatrici fœdus à Nobilibus decretum, 170. ſententia ejus in Senatu pro Fœderatis, 178. negat ſe pro Inquiſitione edictiſve pugnaturum, 184. cum Fœderatis convivis in ædibus Culemburgii intervenit, 190. mittitur Trudonopolim à Gubernatrice diſturbando Gheuſiorum conventui, 207. curandis Fœderatorum rebus ab eiſdem poſtulatur, 208. altercatur cum Gubernatrice de templorum clade, 213. Gheuſiis templorum depopulatoribus non obſtat, 329. in Senatu contra arma diſſerit, 223. intereſt Teneramundæ cum aliis conſpiratis Proceribus, 233, 329. ejus epiſtola ad Comitem Mansfeldium, 235, 236. querelæ contra Mansfeldium & Gubernatricem, ibidem. negat ſe acceſſurum novo conjuratorum fœderi, 247. offenditur litteris Valencenatum, 258. mittitur à Gubernatrice ad Valencenates, 263. de mœnibus Valencenæ quid ſentiat, 264. ſacramentum jurisjurandi promittit, 268. & dicit, 273. ejuſdem cum Orangio ad Willebrocum pagum colloquium, 272. Regis partibus ſtudet, 273. contrarium fœderatis oſtendit, ibidem. diſſolvit cum iis amicitiam, ibid. ab Albano in conſultationem adhibetur, 304. invitat ipſe ad conſultationem Comitem Hornanum, ibid. Regis nomine ab Albano detinetur, ibid. in arce Gandavenſi cuſtoditur, 327. pro ejus ſalute multorum preces, ibid. Sabinæ ejus conjugis ſupplex libellus, 328. objecta ei crimina à procuratore Regio, ibid. reſponſa ejus ad objecta, 329. nonnulla ei objecta prius à Gubernatrice, 330. populi favor in eum, 331. Gandavo Bruxellas

xellas aſportatur, 332. fertur capitis ſententia in eum ab Albano, ibid. Regi mittit epiſtolam, ibid. ſe ad mortem pie componit, 333. capite plectitur, ibid. luctus inſolitus in ejus morte cum minis & præſagitionibus etiam oſtento firmatis, ibid. 334, 343. dictum Gallici legati ſuper ejus morte, 334. elogium ejus, ibid. multorum in Albanum odium & minæ ex ejus morte, 343

Lancearii equites in Mochenſi pugna, 391. Raitres ſuperant, ibid. in Gemblacenſi, 474. ad Rimenantam pagum, 504. eorum præfectus, 390

Lancelottus Barlamontius Megæ Comes, 445. Germanicæ legionis ductor, 496. Sichemium oppugnat, 480. ſeditio ejus legionis, 484. ejus mors, 495

Lancellottus nothus Brederodii filius inter Gheuſios aquatiles, 365. piraticam exercet, 366. moritur in obſidione Harlemenſi, 380

Langæ, montes Liguriæ, 441

Lanificia Belgica, 26

Lanoii opp. oppugnatio, 260

Lanoia hæreticus Calvinianus, 107

Lanoius, vide Ioannes & Philippus.

Lantgravius Haſſiæ, vide Philippus Haſſiæ Regulus.

Laurentius Priulus Venetorum Dux, 24

Laurentius Tuccius, 486, 508

Lazarus Zwendius, 73

Lecca Hollandiæ fluvius, 400

Leſdalius Egmontii aulicus inter primos conjuratos, 174. Hollandiam infeſtat, 280. fugatur, ibid.

Legatio Alexandri Farneſii officioſa in Luſitaniam, 510. Angliæ Reginæ ad Gubernatricem Parmenſem, 310. Albani Ducis ad Pium V Pont. 292. ejuſdem ad Angliæ Reginam, 356. Antverpienſium ad Hiſpanum Regem, 114. Brabantinorum ad Pontificem, & ad Regem Hiſpanum, 114. Germaniæ hæreticorum Principum ad Gubernatricem, 279. Gubernatricis ad Cæſarem & ad Hiſpanum Regem, 151. ejuſdem ad Regem, 196, 203, 239, 306. ejuſdem & Equit. aurei Velleris ad Regem, 120, 121. Iuliacenſis Ducis ad Alexandrum Farneſium, 493. Leodienſis Epiſcopi ad Gubernatricem, 275. ad Alexandrum Farneſium, 493. Pontificis Pii V ad Gubernatricem, 198. ejuſdem ad Ducem Albanum, 353. Principum in nuptiis Alexandri Farneſii, & Mariæ Luſitanæ, 164, 165. eorundem ad Gubernatricem Belgio diſceſſuram, 310. Provinciarum in Belgio ad Regem decimam deprecantium, 359. Regis Hiſpan. ad Paulum IV Pont. 32. ad Helvetios, & Lotharingiæ Ducem, 292. Senatus ad Ioannem Auſtriacum, 431. Trajectenſium ad Gubernatricem, 274

Legio Neapolitana, 300. Sardoa exauthoratur, & mulctatur, 342. Regiorum magnanima,

gnanima, 405. quadrata ex Wallonibus, 474. vide exercitus.
Lemanus Lacus, 96
Leyden, vide Lugdunum.
Leo X Pontifex, 412
S. Leocadia Toletanæ urbis tutelaris, 371
Leodii Monſtrum, 313
Leodienſis Epiſcopus, 32, 206. obligatur in fœdere Gandavenſi, 437. Alexandro Farneſio gratulatur, 493
Leodienſium Manburus, 448
Leovardia opp. in Friſia, 326
Lepidus de Romanis, 508
Lerodamum opp. 400
Leva vide Alphonſus, & Sanctius.
Levia opp. Farneſio ſe dedit. 483
Levinus Torrentius, 447
Liber in Germania dictus Interim, 16. Liber editus ab Orangio contra Albanum, 343
Libri Calvinianorum in Galliam ſubmiſſi, 96. in Hiſpaniam deſtinati, 239, 321
Libelli famoſi per Galliam contra Regem, & Guiſios, 99. per Belgium in Religionem, Epiſcopos, & Granvellanum, 133. in Inquiſitionem, 172. libellus equitum aurei Velleris nomine, 194. hæreticorum Antverpienſium pro conſcientiæ libertate, 242. libellus ſanguine conſcriptus, 145. Archiduci oblatus pro conſcientiæ libertate, 456. libellus ſupplex à Belgii Nobilibus Gubernatrici, 176. quid in eo contineretur, 186. alius, 248.
conjugis Egmontii, 328
Libertas Religionis expetita, 171, 178. à Gheuſiis in conventu Trudonopoli agitata, 207. à Calvinianis extorta, 456
Libertatis deſiderium Belgis inſitum, 49, 423, 450
Licherchiana arx, 420
Lignius, vide Ioannes.
Lilium fauſti ominis loco acceptum, 13
Limburgum Belgii Provincia, 27, 511. ejus Gubernator, 29. recuperatio, 493. Limburgi urbis ſitus, 489. ſuburbia expugnantur, 489. urbs expugnatur, 491. deditur, ibid. arx incenditur, 494
Lis inter Oratores Gallum & Hiſpanum, 147. vide controverſia.
Litteræ clandeſtinæ, 72
Litteræ loco numerorum poſitæ, 381. vide Epiſtola.
Liviæ conſilium Auguſto datum, 434
Lixiæ curiam Antverpiæ incendentes, 426
Lodronius, vide Albericus.
Lomberia urbs, 54
Longdonius, vide Sanctius.
Lopeſius Figueroa, 338. ejus cohortis pietas, ibid. 339. tormentorum ſuggeſtum invadit, ibid. viam aperit ad victoriam, ibid.
Lopius Figueroa Hiſpan. Trib. Italos præſidiarios in Belgium adducit, 498
Lopius Gallus, 297
Loricati equites, 474
Lotharingia, 28, 301
Lotharingiæ Dux, 22, 35, 291

Lotharingus Cardinalis, 97. 127, 373. Centurio, 301. vide Carolus, Chriſtierna, & Franciſcus.
Lovanium urbs, 169. Regi fidelis, 371. occupatur ab Orangio & pecunia mulctatur, ibid. à Gonzaga invaditur, 480. Auſtriaco ſe dedit, 480. Lovanienſis Academiæ celebritas, 55. privilegia, 316. in Lovanienſi agro ſanguine pluiſſe nunciatur, 335
Lovervallius, vide Philippus.
Lucas Gauricus genethliacus, 23
Lucemburgum Belgii provincia, 27, 381, 430. cladibus clara, 28. Auſtriacum tuetur, 450. ejus Gubernator, 29, 168
Luctus in exequiis à Carolo V ſibi celebratis, 12, 13, 14 in morte Egmontii, 333. & Auſtriaci, 522. vide Exequiæ.
Ludovicus Bloſius Treſlongus capitur, 447. vide Guilielmus, & Ioannes.
Ludovicus Boiſottus Hollandici maris Præfectus prœlium committit cum oculi jactura, 387. vincit, ibid. Zirìcezeæ expeditionis Præfectus ſubmergitur, 409
Ludovicus XI Galliæ Rex, 27
Ludovicus XII Galliæ Rex, ibid.
Ludovicus Caroli VII Galliæ Regis filius, 320
Ludovicus Granatenſis Ordin. Prædicatorum, 384
Ludovicus Naſſavius Principis Orangii frater apud exteros hæreſim haurit, 171. conſpirationem adornat in Belgio, ibid. & in Germania, 172. conjurationum Dux, 176. Bruxellas cum cœtu conſpiratorum intrat, 184 conjuratorum cenſum init cum Brederodio, 185, 186. in convivio cum Fœderatis, 191. Gubernatricem cum ſociis adit, 193. petit ab Epiſcopo Leodienſi Trudonopolim Gheuſiorum conventui habendo, 206. alium libellum offert Gubernatrici, 208, ejuſdem litteræ Iconomachiæ conſentientis, 221. turbarum concitator primarius, ibid. 233. ejus minæ contra Bruxellas & Gubernatricem, 224. Teneramundæ conventui intereſt, 233. 238. Regis ira in eum, 234. hortatur Antverpienſes, ut in Auguſtanam confeſſionem tranſeant, 239. eligitur à conjuratis dux ad pecuniam & militem legendum, 246, 250, Orangium Belgio abeuntem ſequitur, 273. in jus vocatur, ac abſens damnatur, 315. Friſiam intrat, 323. Dammum occupat, ibi. cum Arembergio Comite pugnat & vincit, 324. Groningam obſidet, 335. ejuſdem copiarum numerus, 337 ad Gemingam pagum caſtra ponit, 338. ſeditio in ejus caſtris, ibidem. pugnat cum Albano, ibid. cæditur ejus exercitus, 339. ſuppellex ejus in manus Hiſpanorum venit, 343. ejus arma & veſtes ad Albanum perferuntur, ibid. ipſe fugit, ibid. ejus ad Amiſiam cum Armenio

ad Viſurgim ſtragis comparatio, ibid. in Gallia Hugonotorum Dux fugatur à Mansfeldio, 353. ſuadet Regi Gallo arma in Belgium, 368. Montes Hannoniæ capit, ibid. obſidetur, 373. à montibus abſcedit, 374. Dilemburgum petit, ibid. apud Mochemum pagum vincitur, 389. ejus mors, ibid. varie narratur, ibid. elogium ejus, ibid.

Ludovicus Berlinguerii Requeſenii filius Turcarum claſſem profligat, 412. vexilla Pontificia recuperat, & ad Pontificem remittit, ibid.

Ludovicus Borbonius princeps Condæus Guiſiis infenſus, 98. conjurationem Amboſianam promovet, 99. capitis in eum ſententia, 100. libertas & gratia apud Regem ei reſtituitur, ibid. fovet hæreticorum cauſam, 103. ejus ſollicitudo ob auxilia in Belgio contrahenda, 104. apud Drocum capitur, 106. ſollicitat hæreticos ad templorum in Belgio violationem, 209. inter Gheuſios fœderatos cenſetur, 210. Genevatum partes ſuſcipit, 292. Regi Galliæ arma in Hiſpanos ſuadet, 292, 293. è Belgio ad eundem transfugium, 306. belli occaſionem arripit ob tranſitum Albani in Belgium, ibi. fugatur ad S. Dionyſium, 307. bellum inſtaurat, ibid. reparat tertium civile bellum in Gallia, 252

Ludovicus Requeſenius magnus equitum S. Iacobi Commendator, 386. apud Pontificem Orator urget definitionem controverſiæ inter ſe & Oratorem Gallum, 147. indignatus Romam deſerit, 148. Inſubriæ Præfectus, 382. inter eum & S. Carolum diſſenſiones, 413. Mediolano profectus à S. Carolo veniam petit, ibid. Belgii Gubernator accipit ab Albano provincias, 382. Belgii Præfecturam init, 386. ſtatuam Albani tollit, ibid. ad liberandum Middelburgum ab obſidione claſſem mittit, 387. Proſpectat è littore ſuorum cladem, 388. ſeditioſis Hiſpanis ſtipendia ſolvit ſupellectili ſua oppignorata, 394. Hiſpanos ad obſidionem Lugdunenſem mittit, ductore Valdeſio, 395. promulgat Bruxellis veniam generalem, 396. alteram Hiſpanorum ſeditionem ſolutis ſtipendiis ſedat, 400. Com. Altemſii copias ad Brabantiæ præſidium relinquit; ibid. Zelandicam expeditionem ſuſcipit, ibidem. duces expeditionis iter, & milites deſignat, 401, 402. in littore ſpectat militum per aquas trajectionem, 405. flamma viſa inſtar coronæ in eumdem inclinantis, ibid. Duvelandia potitur, 408. Ziriczæam obſidet, 409. Vitellii cadaveri juſta perſolvit, 410. mors ejus, 412. elogium, ibid. majores ejus bello

bello maritimo clari, ibid. in quo Belgium adminiſtrando peccaverit, 414. moribundus Belgii Gubernatorem nominat, & armorum Ducem, 414

Lugdunum Batavorum, 170. præſidium ab Hiſpanis accipit, 281. deficit ab Hiſpanis, 367. obſidetur à Franciſco Valdeſio Hiſpano Duce, 396. Lugdunenſium reſponſum ad Valdeſium, ibid. Lugduni ſitus, 397. circa Lugdunum fractis aggeribus omnia aquis inundantur, 398. liberatur ab obſidione, 399

Lumæus à Marcha, 473. vide Gulielmus.

Lunulæ pileo præfixæ in odium Romanæ Religionis, 399

Luſitanæ naves cum Indicis mercibus capiuntur ab Anglis, 356

Luſitanorum regnum capitur à Philippo Hiſpano Rege, 383, 384

Luſitana, vide Maria.

Lutetia Pariſiorum, 20, 109, 307. Academia ibid. inſtauratur, 96. nuptiæ ibi celebratæ, 373

Lutheriana hæreſis, 459. ex Germania in Galliam qua occaſione invecta, 96. à quibus adjuta, ibid. à Rege Galliæ propemodum deleta, ib. in Belgium irrumpit, 200. Lutheriani à Calvinianis diſſident, 255. cum Catholicis iiſdem ſe opponunt, 256

Lutherus, vide Martinus, Conciones & hæreſis.

Sententiæ ad L ſpectantes.

Leges antequam ferantur, expendendæ, ubi latæ fuerint, tolerandæ.

Non alia magis re labefactatur ſtatus civitatis, quam crebra Legum mutatione.

Majus famæ periculum fugit Princeps, ſi manere velit Legem, cui multitudo non pareat, quam ſi eadem ad uſum accommodata, populos in obſequio contineat.

Sapientis eſt abſtinere à ferendis legibus, quarum injuriam ulciſci non poſſis.

Litteras fovent, qui digna litteris gerunt.

Licentia creſcit facilius, quam incipiat.

Tutum non eſt eos lædere, quos perdere non poſſis.

Difficile eſt in Lubrico diu ſtare, quem plures impellunt.

Nonnullorum contumaces animi, & plura, ſi inhibeantur, auſuri, Laxamento aliquo melius curantur.

Ex Longinquo dantur melius reſponſa.

Ligo & pala arcem exſtruunt, deſtruuntque.

M.

Machiavelli inſtitutio Orangio familiaris, 81. Machiavellus Gubernatricis aulicus legatur in Hiſpaniam, 306. redit, 308

Machinæ bellicæ, 388

Machinatores bellicorum operum, 285, 314, 346, 380, 388, 512

Magdalena Vlloa Villegarſiæ Domina, 516, 524, 526

Magiſter equitum aurei Velleris, 5, 185. vide Equites.

Magiſter

Magiſter Caſtrorum, 298,474. vide Præfectus.
Magiſter tormentorum, 31. vide tormenta.
Magiſtratus in Brabantia Dictatori Romanorum non abſimilis, 448
Magiſtratus Antverpienſium, 193, 277, 304. Bruxellenſium, 222. Buſcoducenſium, 251. Iprenſium, 211. Namurcenſium, 525. Nivellenſium, 485. Trajectenſium, 274. Valencenatum, 257
Malberga ductor equitum, 250
Malbodium Auſtriaco ſe dedit, 487
Malburgius Orangii Centurio à ſuis militibus interficitur, 348
Maleficium militare punitur, 301
Malvetius, vide Pyrrhus.
Manburus, 448
Mandevillius Centurio, 295
Manricus de Lara, 286
Manriquius, vide Ioannes & Raphaël.
Mansfeldius vide Carolus, & Petrus Erneſtus.
Mantica inſigne Gheuſiorum, 191. Manticæ haſtilibus ſuſpenſæ, 404. vide Inſigne.
Manus Mortuæ quæ dicantur, 52
Marbeſius, vide Philippus.
Marcha opp. 437,472
Marchionatus ſacri Imperii Belgii Provincia, 27
Marcus Antonius Columna Pontificiæ claſſis Præfectus, 465
Mare in ſylvas & agros immiſſum, 398. pedibus tranſmiſſum, 376,403. & ſeqq. maris inundatio, 361. maris Præfectus, 31, 361. vide Præfectus.
Maritima pugna, 366. potentia, 368. peritia, 412. curæ neglecta, 369
Maritimi anſeres qui, 365. vide Claſſis & Navis.
Margaritæ Auſtriacæ Ducis Parmenſis ortus, mater, ac matris parentes, 36. educanda traditur Cæſaris amitæ, 38. poſt hanc Cæſaris ſorori, ibid. venationi addicta, ibid. ſpondetur Ferrarienſi Principi, ib. deſtinatur uxor Alexandro Florentiæ Duci, ibid. Neapoli nuptię celebrantur, & Florentiæ, 39. Alexandro interfecto nubit Octavio Farneſio, 40. & ſeqq. diſſidium inter eam & maritum, 41, ejuſdem virilis tum animus tum corporis habitus, 42. Ingenium, prudentia & Religio præſertim erga ſacroſanctam Euchariſtiam, 43. ab Italia ad Belgii regimen evocatur, 35. cur ei commiſſum Belgium, 43. Belgium ingreditur obvio Rege, 44. à Rege præceptis inſtruitur, 45. & annuo reditu, 46. mandat Provinciarum Præfectis edictorum Cæſaris obſervantiam, 61. laborat pro reſtinguenda Nobilium invidia in Granvellanum, 73. cur differat Hiſpanorum militum ex Belgio miſſionem, 87. tranſigit cum Rege de militum diſceſſu, ibid. & rem conficit, 89. militiam pedeſtrem ordinat, 90. non probat conjugium

Orangii cum Anna Saxonica, 91. eam donat gemmeo monili, 92. ejus opera Granvellanus creatur à Pio IV Cardinalis, 93. dubitat de mittendo ad Gallorum Regem equeſtri auxilio, 105. pecuniam mittit in Galliam loco militum, ibid. tumultum à Calvinianis excitatum Tornaci componit, 107. & Valencenæ, 111. deſignatos Epiſcopos in ſuam quemque ſedem curat induci, 113. legatis Brabantinis antevertit præmiſſis nunciis Romam, & in Hiſpaniam, 114. Egmontii & Orangii à Rege abalienationem per litteras Regi indicat, 116. ſuadet Regi, ut amoveat Regnardum à Belgio, 117. tuetur apud Regem Granvellanum, 118. & apud Proceres Belgas, 125. excuſat ſe cum Rege, quod omnia cum Senatu non communicet, 119. generalem Ordinum conventum non permittit, ibid. equitum aurei Velleris convocationem concedit, ibid. quid Regi ſcripſerit ad diſparanda Nobilium ſtudia, 122. de Egmontio apud Regem queritur, 128. ejus animi mutatio adverſus Granvellanum, 129, 135, curat ut Granvellanus à Belgio amoveatur, 136. cur inquiſitionem libellorum infamium inſtitutam omiſerit, 133. agit cum Nobilibus ut omittant nova factionum irritamenta, 135. anxia ob famam reditus Granvellani in Belgium, 139. Religio ab ea procurata, 143, & ſeqq. dubitat de modo promulgandi Tridentinum Concilium, 149. legat in Hiſpaniam Egmontium, & Hallevinium in Germaniam, 150. ejus gaudium ex adventu Alexandri filii, 158. mittit claſſem ad Mariam Alexandri ſponſam ex Luſitania deducendam, 161. Egmontii querelas Regi ſcribit, 167, 331. edictum de Religionis cauſa componit, & promulgat, 167. Regem admonet de Præfectorum querelis ob edictum propoſitum, 169. conjuratorum conſilia defert ad Regem, 176. & Belgicæ rei ſtatum, 177. Senatum ſolito celebriorem indicit, ibid. & ſeqq. ejuſdem ad Senatum oratio, 181. reſponſio ad Brederodium, 187. libellum cum reſponſione adjecta reddit conjuratis, 188. Regi ſignificat geſta à Gheuſiis, 197. fraudis Gheuſiorum admonet Provincias, 196. Marchionem Bergenſem, & Montinium in Hiſpaniam deſignat, 196, 203. Præmittit nuncium ſecreta perferentem, 197. pecuniam à Pontificis Nuncio oblatam non admittit, 199. Epiſcoporum mores Nuncio demonſtrat, ibid. ejus pietatem & prudentiam admiratur Nuncius, ibid. veniam ac ſecuritatem à Rege flagitat conjuratis, 200. advenas edicto Antverpia ejicit. 203.

203. renovat contra conciones hæreticorum edicta, 204. diſturbando conventui Trudonopolitano mittit Orangium & Egmontium, 207. nimia ejus in Orangium indulgentia, 209. nominat Orangium Gubernatorem Antverpiæ, ibid. ejus perculſæ verba ad Egmontium ob nuncium cladis templorum, 212. verba facit in Senatu, audita populatione ſacrorum, 221. conſultationis ſumma, 224. Bruxellis abire cogitat, ibid. precibus ac vi retinetur, ibid. quid Fœderatis indulget, 225. damnat ſuam indulgentiam, & Regem orat, ne ratam habeat, 226. urbi, & ſibi cavet, ibid. reprehendit Orangium, Hochſtratanum, & Hornanum de templis attributis hæreticis, 227. hæreticorum facinora Regi denarrat, 229. arma ei Rex permittit in hæreticos, ibid. & pecuniam mittit, 230. à Proceribus decreta Regi aperit, 234. Mansfeldii fidem Regi commendat, 237. queritur cum Rege de litteris ſuis in aula proditis, ibid. Regem præmonet de conſiliis Fœderatorum, 239. & de Calvinianis libris, & miniſtris per Hiſpaniam diſtrahendis, ibidem. 243. litteris ac promiſſis conjuratos vacillantes allicit, 243. à placatione Divina principium ſumit contra hæreticos, 244. Regem Galliæ monet de Hugonotorum apparatu, ibid. & Cæſarem de petitione Belgarum in comitiis, ibid. milites auget per Provincias, 245. concilia Ludovici Naſſavii interturbat, 247. Regem admonet de actis à Fœderatis, ibid. fœderatos novum libellum oblaturos non admittit, 248. nihil eis concedit, ibid. mittit legatos ad Buſcoducenſium motus componendos, 251. expeditionem Megano committit, ibid. Tholoſii conſiliis antevertit, 253. In Tholoſii exercitum immittit Beavorium, ibid. Tholoſium vincit, 255. jubet Valencenates præſidium accipere, 257. renuentes pronunciat rebelles, 258. antevertit Tornacenſium & Armenterienſium conſiliis, 260. utroſque ſubjicit, 261. Valencenam per Norcarmium obſidet, 263. capit, 266. cogit Præfectos Provinciarum ac Proceres ad ſacramentum Regi præſtandum, 268. Brederodium ſacramentum dicere renuentem punit, ibid. & Hochſtratanum, ibid. mittit Bertium ad Orangium, 269. Trajectenſes ad Norcarmium mittit, 274. Epiſcopus Leodienſis pro Trajectenſibus precatur, ibid. cur non annuat, 275. Buſcoducenſes eam armatam timent, 276. negat Antverpienſibus veniam, niſi ſe dedant, 277. Antverpiam intrat triumphantis in modum, 278.

ſacra reſtituit, ibid. ſtatum civitatis ordinat, 279. legatos hæreticorum Germaniæ Principum ægre admittit, ibid. quid eis reſponſi dederit, ibidem. primarios conjuratorum captos mandat cuſtodiri, 281. deditas urbes præſidiis firmat, 282. mulctat, ibid. arces deſignat, ibid. templa Catholicis reficit, ibid. hæreticorum fana deſtruit, ibid. Belgium totum priſtinæ tranquillitati reſtituit, 283. Regis profectionem in Belgium neceſſariam putat, 284. conatur abducere Regem ab armorum in Belgium apparatu, 293. Bergam Regis nomine capit audita morte Marchionis Bergenſis, 295. ægre fert nuncium de Albani adventu, 296. placatur Regis litteris, 297. naves adornat ad occurrendum Regi in Belgium venturo, 297. ſupplicationes ob eam rem indicit, ibid. offenditur ex nimia Albani authoritate, 302. Regem orat ut ſe liberet ab adminiſtratione Belgica, ibi. de captivitate Egmontii, & Hornani quid ſenſerit, 305. rogat Regem pro ſuo diſceſſu ex Belgio, 306. interim in rerum civilium adminiſtrationem incumbit, ibid. Belgarum fugam edicto ſiſtit, ibidem. aliud edictum condit in gratiam Galli legati, ibid. poteſtatem accipit à Rege Belgio abeundi, 308. epiſtolam componit ad Belgicos Ordines, ibid. & ad Regem de ſe, deque ſtatu Belgico, & in Belgarum commendationem, 309, 310. tradit Albano Belgii præfecturæ adminiſtrationem, 308. officia finitimorum Principum & civitatum erga illam, 310. Belgarum, ibid. abit è Belgio, ibid. augetur à Rege annuo reditu, ibid. ſtudia erga eam poſt ejus diſceſſum, 311. iterum deſideratur in Belgium, ibid. 361. cum Alexandro Farneſio deſtinatur à Rege in Belgium, 467

Margarita Auſtriaca Maximiliani I Cæſaris & Mariæ Burgundiæ filia Carolo Delphino deſponſa, 27. Caroli V amita media inter eum & Franciſcum I Galliæ Regem pacem componit, 22. Belgii Gubernatrix, 37. Gubernatricem Parmenſem educat, 38

Margarita Farneſia Mantuæ Princeps, 463

Margarita Henrici II Galliæ Regis ſoror nubit Emmanueli Sabaudiæ Duci, 23. in Italiam proficiſcitur, 47

Margarita Valeſia Alibreta Franciſci I Galliæ Regis ſoror, 96, 98. unde ei odium in Romanum Pontificem, 96. ejus ingenii oſtentatio, ibid. ejus opera in Gallia quomodo hæreſis adjuta, 97, 99. hæreticorum patrocinium ſuſcipit, 96. Catholice obiit, ibid.

Margarita Valeſia Caroli IX

Galliæ Regis ſoror ad aquas Spadanas, 445. ejus nuptiæ cum Henrico Navarræo, 373
Margarita Vangeſtia materGubernatricis Parmenſis, 36. ortus ejus, educatio, 36. & forma, 36. Cæſari adamata, 37
S. Mariæ Virginis ſimulacrum inclytum in Belgio, 192. erga illud ſacrilegorum irreverentia Antverpiæ, 214. reſtitutus ei cultus à Gubernatrice, 227, 228, 278. vide Imagines.
Maria Angliæ Regina nubit Philippo II Hiſpaniæ Principi, 5, 124. ejus opera induciæ quinquennales inter Carolum V & Henricum Galliæ Regem, 5. expurgat ab hæreſi regnum, 64. ejus obitus, 22,24
Maria Auſtriaca ſoror Caroli V, 5, 184. uxor Ludovici Hungariæ Regis, 24. 38. Belgii Gubernatrix, 37, 90. dicta Venatrix, 38. Gubernatricem Parmenſem educat, 38. Belgii regimen deponit, 7, 19. ejus opera tentat Cæſar Romanorum regnum Philippo cedere, 8. cum Carolo Fratre in Hiſpaniam abit, 8. ejus villa, 486. obitus, 24
Maria Burgunda uxor Maximiliani Imperatoris, 27. inter venandum vitam amittit, 38
Maria Caroli V filia Hiſpaniam moderatur, 317. ejus dolor ex Caroli Hiſpaniæ Principis cuſtodia, 322
Maria Cocquamba Margaritæ Vangeſtiæ mater, 36
Maria Luſitana Ioannis III filia Philippi II Hiſpaniæ Regis uxor, 159
Maria Luſitana Eduardi filia & Emmanuelis Regis neptis, 159, 462. deſignatur uxor Alexandro Farneſio, 159. ejus Nobilitas, ibid. Ingenium ejus & notitia litterarum, 160. Vitæ ſanctimonia, ibid. pudicitiæ ſtudium, ibid. 163. è Luſitania diſcedit, 161. tempeſtate vexatur, ibid. Angliæ Reginam cur ſalutatum mittere renuat, 162. hæreticam matronam ad ſe invitat, ibid. Belgium appellit, 163. nuptiæ Bruxellis & Parmæ celebrantur, 164, 165, 463. diſcedit è Belgio in Italiam, 164. occurritur ei Regia cum pompa, 165. Parmæ mores corrigit, ibid. ejus pium inventum impetrandi à Deo filios, ibid. erga eam Alexandri veneratio, ibid. filiorum educatio, 166. deſideratur Belgii Gubernatrix, 361. tolerantia ejus in morte, 166. dolet de ea Rex, 468. exercitationes in vita quotidianæ ab ipſa conſcriptæ, 166
Maria Mendozia, 526
Maria Momorantia uxor Comitis Mansfeldii, 269. ſolvit in Luſitaniam ad deducendam ſponſam Alexandri Farneſii, 161. ejuſdem preces pro Hornano fratre, 328
Maria Stuarta Scotiæ Regina, Franciſci II Galliæ Regis uxor, 97. fama ejus conjugii cum

cum Hiſpano filio, cum Hiſpano Principe, & cum Navarræo, 102. pecunia adjuta à Philippo Hiſpaniæ Rege, 179. eidem captivæ opem ferre conveniunt Pontifex & Hiſpaniæ Rex, 414

Marius Carafa Archiepiſcopus Neapolitanus in controverſia cum Prorege Granvellano, 141

Marius Carduinus, 254

Marnixius, vide Ioannes & Philippus.

Marotus, vide Clemens.

Marqueta cœnobium diripitur, 212

Martinenghus, vide Curtius, & Sarra.

Martinus Ayala Trajectum ad Moſam recuperat, 423

Martinus Lutherus diſcordias deReligione excitandi principium unde ſumpſerit, 60. in eum & hæreticos edicta, ibid. in Galliam quomodo hæreſim invexerit, 96. vide Hæreſis & Lutherani.

Martinus Doctor Navarrus de Carolo Hiſpaniæ Principe quod ſenſerit, 320

Martinus Pruſius unus ex Fœderatis, 380

Martinus Rithovius Epiſcopus Iprenſis hæreticis inviſus, 211. nuntius mortis & adjutor Egmontio & Hornano datus, 332

Maſius, vide Iacobus.

S. Matthæi Euangeliſtæ feſtus dies Carolo V patri & Auſtriaco filio confatalis, 13, 515,523

S. Matthæi feſtus dies Carolo V & Ioanni Auſtriaco natalis, 515,523

Matthias Archidux Auſtriæ Rodulphi Imperatoris frater eligitur Belgii Gubernator, 452. ex Germania in Belgium deducitur, ibidem. de ipſius fuga ſuſpiciones, ibid. Belgium intrat, 453. quam multis conditionibus inauguratur, ibid. forma obedientiæ eidem præſtandæ, 454. fuga Antverpiam audita Gemblacenſi clade, 479. ab Ordinibus confirmatur Belgii præfectus inter conditiones pacis, 511. pro ejus confirmatione agitur à Rege, 527

Mauritius Comes Naſſavius naſcitur, 151. Catholice baptizatur, ſuſceptoribus tamen hæreticis, ibid. à Provinciis conjuratis ſubſtitutus in locum Orangii patris, ibid. paternæ fortunæ comes, 316. mœrore ex Bredæ obſidione extinctus, 151

Mauritius Saxonum Dux, 14. Anna ejus filia nubit Orangio, 91

Maurorum tumultus in Hiſpania, 241. 321,356. incurſiones, 465. bellum in Inſula Gerbenſi, 384

Maximilianus I Imperator victor ad Guinegatam, 27. Mariam Burgundam, & Blancam Sfortiam ducit uxores, 38. Arteſia & Burgundia dotis loco ei attribuuntur, 27. utramque uxorem in venatione amittit, 38

Maximilianus II Imperator Philippo II Hiſpaniæ Regi operam ſuam promittit, 151. diſſuadet eidem arma in Belgium inferenda, 232. ſequeſtrum concordiæ ſe offert Gubernatrici, & Fœderatis, ibid. Proceribus Belgii ſcribit concordiæ litteras, ibid. edicto vetat, ne militent Germani contra Regem Hiſpaniæ, ibid. deſideratur provinciarum Dominus in Belgio, 235. ejus patrocinium apud Regem Hiſpaniæ expetitur, 238. & arbitrium, 285. fit certior à Gubernatrice de petitione Belgarum in proximis comitiis, 244. pro Proceribus Belgii agit cum Albano, 316. ejus filia deſtinata Carolo Hiſpaniæ Principi, 318

Maximilianus Rodulphi Imp. frater, 452

Maximilianus à Berg. Granvellani ope Archiepiſcopus Cameracenſis, 73. conjugale ſacrum facit in nuptiis Alexandri & Mariæ Luſitanæ, 164

Maximilianus Boëmiæ Rex Hiſpaniam pro Philippo Rege moderatur, 317

Maximilianus Henninius Boſſuvii Comes, 31. Belgici maris Præfectus, 381. Valencenam oppugnat, 265. ducit Reginam in Hiſpaniam, 361. Hollandiæ Præfectus mittitur ab Albano Brilam, 366. repellitur & ejus naves incenduntur, ibid. Dordraco excluditur, ibid. vincitur navali prœlio à Fœderatis, & capitur, 381. relictis Regiis partibus, Ordinum copias ducit, 473. Archiducis Matthiæ & Ordinum exercitus ductor ad Rimenantam, 504. provocatus ab Auſtriaco caſtris ſe continet, ibid. fugam ſimulat, 505. caſtrorum ejuſdem ſitus & copiarum numerus, ibid. pugnam redintegrat, 506. revocat à prœlio milites, 508. ejus nota, 509. Tillemontem regreditur, 510. eidem Caſimirus obedire renuit, 511. vide Ioannes Henninius.

Maximilianus Raſſinghemius Flandriæ Gallicanæ Præfectus, 213. in eum Armenterienſium conſpiratio, 259. aggreditur Armenterienſes & delet, 260. victor Inſulas ingreditur, ibid. Tornacenſes inſequitur, ibid. mittitur in Hiſpaniam à Senatu Regio, 419. mittitur denuo ad Regem ab Ordinum deputatis, & Senatoribus, 427. ab Auſtriaco ad delegatos Ordinum, 446

Mechlinia urbs elegans & opulenta, 375. ejus Præfectus, 227, 268. civitatis templa hæreticis attribuuntur, 227. ibi incendium, 313. Regium præſidium recuſat, 370, 375. Orangio ſe dedit, 370, 375. recuperatur ab Albano, 375. in ejus populatione, mercatorum & militum pietas, ibidem. & parta Albano invidia, 376. Ordinum præſidio munitur, 480. ſero tenta-

tentatur à Gonzaga, ibid. prope urbem Ordinum & Fœderatorum copiæ, 500, 503, 505
Mechlinienſis Archiepiſcopatus erigitur, 33. ejus primus Archiepiſcopus, ibid. Mechlinienſis Archiepiſcopus dona à Pontifice ab Vrbe tranſmiſſa Albano tradit, 353
Medicorum mos, 435. prædictiones, 512
Medicina Cœlius, vide Ioannes à Cerda.
Meganus, vide Carolus Brimæus, & Lancellottus Barlamontius.
Mehemetes Selimi gener, 241. Rex Tuneti, 523
Meinſerius inter primos conjuratos, 174
Melanchthon, vide Philippus.
Melita inſula à Turcis obſeſſa, 152, 411
Menariacum opp. 212
Mendacia cur artificioſe componantur, 494. utilitas ex eis, ibid. ſæpe aliqua portione veri aſperſa, ibid. temporariis parietum fulturis ſimilia, 195
Mendoza, vide Antonius, Bernardinus, Didacus, & Maria.
Mercatores hæreſim in Belgium inducunt, 63. ex eis unus Calviniana volumina procurat, 239. & Orangianum exercitum alit, 344. Antverpiæ ſe muniunt, 218. cum Nobilibus Fœderatis conſpirant, 239. pecuniam contrahunt, 24:, 246. cum Gheuſiis Tornacenſibus conſpirant, 259. conſternatio eorundem ob Nobilium diſſidia, 273. opificia ad finitimos populos transferunt, 283, 356. è Belgio in Britanniam fuga, 306. tributum eiſdem ab Albano impoſitum, 355, 361, 363. Antverpienſium mercatorum pietas, 375. jactura eorum in populatione Antverpienſi, 428
Merces Belgicæ, 25, 357. Indicæ, ibid.
Mercurius Arboreus Cardinalis Gartinara Cæſaris Cancellarius, 69
Merodius Peterſemii Dominus mittitur à Gubernatrice Buſcoducum, 251. à plebe contumelioſe habitus, 252, 276. ſolvitur & Gubernatrici remittitur, ibid. vide Bernardus.
Metalla ſacra, vide Numiſmata.
Metenſis civitas à Gallis capta, & à Cæſare fruſtra tentata, 14
Michaël Hernandes è Societ. Ieſu in littore cum Requeſenio pro mare trajicientibus precatur, 405
Michaël Hovæus, 111
Micheſius, vide Ioannes Micheſius.
Middelburgum à Gubernatrice præſidium accipit, 282. à Zelandis obſidetur, 386. ad illud liberandum claſſis mittitur à Requeſenio, 387. deditur hæreticis, 388. populationem redimunt cives, 389
Militaris diſciplina obſervata, 301. pompa in funere, 525.

525. aſtus, 424. pietas, 341, 375
Militare proverbium, vide Proverbium.
Militia campeſtris novo invento communita, 300. militia equitum aurei Velleris, & Hieroſolymitana, vide Equites.
Militiæ equeſtris ordinatio, 30. pedeſtris, 90. militiæ nova Præfectura in Belgium invecta, 299
Milites in domo combuſti, 351. in Zelandiam ſubvecti, 252. præſidiarii, 91, 257, 258. mare vadantes, 403, & ſeqq. vide Exercitus, Expeditio, Hiſpani, Itali, &c.
Miracula patrata, 228, 455, 495
Miſſæ ſacrificium, 164, 359, 515
Mochemum pagus, 389. pugna, ibid. ejus pugnæ delineatio, ibid. & ſeqq.
Moguntinus Epiſcopus & Septemvir, 53, 232
Molæ verſatiles miræ parvitatis, 12
Molinæus Iuriſconſultus, 114
Mombrunius Gallorum Tribunus, 292
Momorantius, vide Anna, Florentius Montinii Dominus, Heleonora, Ioannes, Maria & Philippus.
Mompenſerius Dux, 93
Monaſterium D. Michaëlis, 426. Vallis viridis, 323. vide Cœnobium.
Mondragonius, vide Chriſtophorus.
Montfortium opp. 400
Moniales, 218, 484
Monſtrum Leodii, 313
Monteſdocha, vide Franciſcus.
Montes Hannoniæ urbs, 368, 500. à Ludovico Naſſavio capiuntur, 368. obſidentur ab Albano, 369. pugna ob caſtrorum poſitionem, ibid. obſidentium munitiones, 373. cœnobium urbi proximum expugnatur, 370. auxilia à Colinio urbi miſſa, ibid. Orangius liberatum eam venit, 372. ante caſtra pugnatur, 370. urbs Albano redditur, 374. Montium recuperationis delineatio, 369
Montinius, vide Emmanuel, & Florentius.
Montius, vide Camillus, & Ioannes Baptiſta.
Monumentum excitatum in ædibus Culemburgiis, 318
Monumentum votivum, 326
Moronus, 185
Mors multorum Principum unius anni ſpatio continuata, 24. cometis & ſignis præmonſtrata, 13, 39, 40. prædicta à Genethliaco, 23. à medico prænunciata, 512. veneno accerſita, 295. ex morſu canis, 381. ex aliis modis, 151, 282, 320, 325, 526. falſo ſparſa, 132, 494. vide Exequiæ & Supplicium.
Mos attollendi capilli unde, 523, 524. Ammonitarum & Hiſpanorum in puniendis feminis, 370
Moſa fluvius, 397. miro artificio trajectus, 345
Mulieres parituræ cur in Brabantiam ſe conferant, 49. mulieres exploratrices qua ignominia plectuntur, 370.

Limbur-

Limburgenſes in mœnibus ſupplices, 491. rabies erga victos, 21. Amſtelodamenſium egregium facinus, 228, 495. Delphenſium impium facinus, 228. pugnantium manipulus, 378
Mulcta legionis, 342. impoſita non ſumentibus arma, 422
Muleaſſes Rex, 523
Mottæ Dominus, vide Valentinus Pardieus.
Muſtaphas Selimi conſiliarius, 242
Muſtaphas exercitus Turcarum quæſtor in navali prœlio, 466
Mutatio caſtrorum ab Orangio, 352
Mutinus, vide Stephanus Mutinus.
Mutius Paganus equitum ductor cum Requeſenio inBelgium proficiſcitur,382. cum Alexandro Farneſio foſſam trajicit, 476. ad Rimenantam pagum, 502. Areſchoti gubernator, 510. mors ejus, ibid.

Sententiæ ad M ſpectantes.

Metus eſt lictor legum.
Minima quaque parvitate ſua tuta ſunt.
Minæ ſi cum uno quoque adæquentur, unumquemque demum terrent.
Multitudini facilius condonatur; ubi omnes delinquunt,nemo plectitur.
Mores quemque ſui abſolvunt, aut damnant.
Magno in Morbo nunquam certior imminet interitus, quam quum parce remedia, eaque non tempeſtive adhibentur.
Inter vitæ negotia,& mortis diem, oportet ſpatium intercedere.
Aliqui futurum ex Mendacio dedecus præſenti utilitati poſthabere ſolent.
Mendacium plerunque aliqua portione veri aſperſum eſt.

N

Namurcum Belgii urbs & provincia,27.Auſtriaco fidelis, 450. ejus Præfectus, 29. Epiſcopus, 368. Magiſtratus, 525. arx occupatur ab Auſtriaco, 445
Nancæa pugna, 27
Narbonenſis Epiſcopus, 53
Nardemum opp.in Hollandia, 376. ejus excidium, ibi.
Naſſaviæ comitatus, 374. Nobilitas, 76
Naſſavius, vide Adulphus, Engelbertus,Gulielmus,Henricus, Ioannes, Ludovicus, Mauritius, Otho, Philippus, & Renatus.
Navarræ regnum, 101. ad Hiſpanum adjectum,384. Prorex, 361,498
Navarræus,vide Antonius Borbonius, Henricus, & Petrus.
Navarinum oppugnatur, 467
Navarrus, vide Martinus Doctor Navarrus.
Navarchus, 162,280
Navis prætoria Caroli V ſubmergitur,9. Mariæ Luſitanæ auxiliatur periclitantibus, 162. Fœderatorum capitur, 281.Boſſuvii ſtrenue pugnat, 381. ſe dedit, ibid. Quæſtoria

ria Turcarum ab Alexandro Farneſio capta, 466. Naves ad occurrendum Regi Hiſpaniæ, 297, 303, Hiſpaniarum & Belgarum in Anglia, & Anglorum in Belgio & in Hiſpania attinentur, 356. Luſitanæ capiuntur, 357. prædatoriæ Hollandiam & Friſiam infeſtant, 366. onerariæ Orangii Regios tormentis & haſtilibus invadentes, 406. centum quinquaginta navigiorum inſtructæ claſſes, 368, 398. navium per ſilvas & agros emergentium multitudo, 398. navale prœlium, 387, 412, 519. vide Claſſis, Expeditio maritima, & Triremis.
Naufragium, 161. in portu, 9
Neapolis, 39, 102
Neapolitana legio, 298. 300. Archiepiſcopus, 141. Prorex, 140. cœnobium, 526
Neomagum opp. 389
Neoportus Flandriæ opp. 422
Nervii Hiberna Q. Ciceronis obſidentes, 399
Nicolaus Baſta, 299
Nicolaus Cæſius, 490, 505, 506. ejus virtus, 509
Nicolaus Granvellæ Dominus, 69
Nicolaus Hames Toſondorus, primus inter Belgas conjuratos, 174
Nicolaus Ormanettus Epiſc. Patavinus è Belgio diſcedit, 449. Pontificis apud Hiſpaniæ Regem Internuncius, 414. Ioannem Auſtriacum petit à Rege Belgii Gubernatorem, ibid.
Nicolaus Vitellius, 410
Nignius, vide Gabriel.
Nivellæ opp. 483. Mansfeldium rejiciunt, ibid. cum Auſtriaco paciſcuntur, ibid. ei ſe dedunt, 484
Nobiles Belgæ, 61, 164. querelæ eorum, 51, 130. unde, 68, 130. contra eos diſſeritur, 155. eorum abalienatio ab Hiſpanis unde, 66. auctæ illorum offenſiones ob potentiam Granvellani, 68, 125, 126, 127. æmulatio, odium & conatus in Granvellanum, 72, & ſeqq. 115, 125, 135, 136. in Gallia & Belgio conſimiles Nobilium conſpirationes, 95, 106. affigunt famoſos libellos, 133. ob diſceſſum Granvellani eorum lætitia, 139. conſpirationis rumor adverſus edictum à Gubernatrice propoſitum, 170. unde hæreſim hauſerint, 171. libertatem conſcientiæ quomodo in Belgio procuraverint, ibid. animos hæreticorum Principum Germaniæ explorant, 172. promulgatione edicti tumultuantur, ibid. editis libellis populos ſollicitant, 173. in edictum minaciter invehuntur, ibid.
Nobiles Belgii confœderati fœdus ad tollendam inquiſitionem conſcribunt, 173. ſumma verborum fœderis, ibid. aggregantur ad illud complures, 174. Duces quatuor, 175. ſupplicem libellum offerre Gubernatrici parant, 177. an admittendi ſint intra urbem exquiritur à Senatu

Senatu, ibid. Bruxellas intrant ductore Brederodio, 184. in ædibus Culemburgii nova jurisjurandi formula ſe obſtringunt, 186. ordinatim procedunt in Curia, ibid. eorum nomine Brederodius alloquitur Gubernatricem, ibid. libellum Gubernatrici offerunt, ibid. querela eorum, 187. à Gubernatrice dimittuntur, ibid. reverſis libellus cum reſponſione adjecta reſtituitur, 188. convivio excipiuntur à Brederodio, ibid. nobilis concordiæ nomen imponitur conjurationi, 189. Gheuſium nomen magna compotantiũ hilaritate ſuſcipiunt, ibid. addunt & inſignia factioni congruentia, ibid. prodeunt in lucem per urbem cum ornatu & ſupellectili mendicantium, 191. unde exemplum ſumſerint hæ factiones, 200. eorum creſcit audacia, 199. Fœderatorum opera ceſſant Gheuſii à templorum vaſtatione, 226. deſignant in Hiſp. Calv. libros, & miniſtros, 239, 321. ipſi ac mercatores ſpondent ſibi mutuam opem, 239. confeſſionem Auguſtanam ſibi omnibus præſcribunt, ibid. conſiſtoria & hæreticorum Reſpublicas inſtituunt, 240. Fœdus ineunt cum hæreticis Germaniæ Principibus, ibid. auxilium oblatum eis à finitimis, ibid. & à longinquis etiam ex urbe Conſtantinopoli, ibid. ob famam adventus Regis in Belgium nutant, 243. litteris ac promiſſis eos allicit Gubernatrix, ibid. armorum conſilium feſtinant, 246. Bredæ conveniunt, 247. agitant de armis Regi opponendis, ibid. 286. conantur trahere Egmontium ad novum fœdus, 247. novum libellum Gubernatrici oblaturi non admittuntur, 248. libellum mittunt, ibidem. nihil obtinent, 249. milites & arma parant, 250. defectionem à Rege minantur, 250, & ſeqq. conterriti à Gubernatrice veniam petunt, 273. Compromiſſo multi renunciant, ibid. contumaces Belgio abeunt, ibid. eorum adverſa per Hollandiam, 280. quam infeſtant, in Waterlandiam compelluntur, ibid. in Geldriam delati capiuntur, ibid. ultimo ſupplicio afficiuntur, 281. alii in gratiam redeunt, ibi. Albani adventum ægre ferunt, 297. eorum ſtudium erga Gubernatricem è Belgio diſcedentem, 311. exterriti fugam capeſſunt, 323. inſidias Albano in monaſterio ſtruunt, ibid. eorum permulti capite plectuntur ab Albano, 327, & ſeqq. in prœlio capiuntur, 350. eorum in Hannonia pagi vaſtantur ab Orangio, 352. contra Hiſpanos orant auxilium finitimorum, 422. cum Orangio paciſcuntur, ibid. fœdus ineunt de Hiſpanis Belgio ejiciendis, ibid. Gandavi conſilium ineunt de

ejicienda è BelgioRegis militia & excutiendo ejus imperio, ibid. fœdus Gandavenſe firmant & promulgant, 437. eorum Duces Bredam obſident, 470. Ruremundam invadunt & rejiciuntur, 471. ab Orangii conſiliis alienantur, 472. luſtrant exercitum, ibid. eorum ſtrages in pugna Gemblacenſi, 476. mœror ex Limburgenſi expugnatione, 494. lætitia ob rumorem de Alexandro Farneſio, & aliis ducibus mortuis, ibid. eorum exercitus, 500. vide Fœdus, Gheuſii, & Proceres.

Noctes Bartholomæanæ in Gallia, 373

Nocturni hæreticorum conventus, 200

Norcarmius, vide Philippus.

Noricius, vide Ioannes.

Nota Caſtellæ Regni, 135

Novellariæ Comes, 347

Noviomagum, 500

Nox accenſis per aëra facibus illuminata, 405. geminis cælo aciebus illuſtris, 345

Nudi in prœlio pugnantes, 506

Numiſmata ſacra geſtandi mos unde exceptus, 192

Nummus Gheuſiorum cum effigie & inſcriptione Hiſpaniarum Regis, 191

Nummus ſacer Hallenſis, 192

Nuncius Pontificis apud Cæſarem, 452, & ſeqq. apud Regem Galliæ, 101, apud RegemHiſpan. 198, 229, 284, 414, 449. apud Proregem Neapolitanum, 141. in Belgium, 33, 113, 198, 353, 447

Nuncius victoriæ, 341, 370, 478. ultimæ neceſſitatis, 332

Nuptiæ Pariſiis, 373. vide conjugium.

Nyſſus mittitur in Hiſpaniam à Brabantinis, 115

Sententiæ ad N ſpectantes.

NVlla non res perſuadetur iis, quibus & mori perſuaſum ſit.

Nudus expeti ſpoliorum cauſa non poteſt.

Nullum eſt telum ad vincendum potentius neceſſitate vincendi.

O

OBeſitas corporis coërcita, 412

Obſes ab Hiſpano Rege Gallorum Regi datus, 81

Obſidio Alcmariæ, 381. Amſtelodami, 496. Bredæ, 470. Gandavenſis arcis, 440. Gemblaci, 477. Goeſii, 376. Groningæ, 336. Harlemi, 376. Lugduni, 396. Montium, 369, & ſeqq. ejus recuperationis delineatio, ibid. Lutetiæ, 307. Orbatelli, 410. Parmæ, 459. Ruremundæ, 471. Sancerræ, 379. Valencenæ, 257, & ſeqq. ejus delineatio, 265. Ziriczeæ, 409

Occaſio belli in Belgio, vide Belgicum bellum, & Tumultus.

Octavius Farneſius Pauli III nepos, urbis Præfectus, & Camertium Dux, Caroli V filiam ducit uxorem, 40. Ingenium & civiles artes, 458. beneficentia, ibid. lætitiæ mode-

moderatio, 460. pietas, 458. militia in Germania, & in Italia, 459. bellicus apparatus, 457. donatur à Carolo V aurei Velleris torque, 459. Parmæ & Placentiæ principatu augetur, 42, 459. Parmam annua obſidione defendit, 459, 461. eidem Placentia reſtituitur, 459. cum Cæſare in Africam abit, 41. gravi morbo laborat, 42. Romam redit, ibid. Regis Hiſpanię partes promovet contra Gallos, 459. in Belgio miles honorarius, 44. in ejus gratiam uxor Belgii Gubernatrix creatur à Rege, 44. cum Rege obviam proficiſcitur uxori Gubernatrici deſignatæ, 45. conjugi ſuadet Hiſpanorum militum è Belgio miſſionem, 87. gemina uno partu proles eidem naſcitur, 42, 460. tradit Philippo II in Belgio agenti filium, 462. de conjugio Alexandri filii quid ſentiat, 158. ejus dictum de vicinorum Principum amicitia, 158. in Mariam Luſitanam filio conjungendam conſentit, 159. ex Italia in Belgium ad filii nuptias abit, 164, 463. occurrit Margaritæ Parmenſi è Belgio redeunti, 310. conſilium Belgii regiminis accepti à filio non probat, 513

Octavius Gonzaga Amalphetani Principis frater cum Ioanne Auſtriaco in Belgium venit, 430. Auſtriaco diſſuadet Hiſpanorum miſſionem è Belgio, 432. Equitum Magiſter in Gemblacenſi pugna, 474, & ſeqq. confirmatur à Rege, 499. Lovanium recipit, 480. Mechliniam & Vilvordiam tentat, ibid. pecuniæ ſubſidia à Rege accipit, 499. invadenda Ordinum caſtra ſentit in bellico Senatu, 500, 502. pugnat ad Rimenantam, 508. locus ejus in funere Auſtriaci, 525

Odeum templi, 214

Odia Belgarum in Granvellanum, 72, & ſeqq. in Albanum, 311, 343, 354, 375. in Hiſpanos, 85, 88, 435, 442. Albani in Belgas, 137. Caroli Hiſpaniæ Principis in patris aulicos, 318. multorum in Religionem Catholicam, 98, 398

Odoardus Cardin. Farneſius precibus Mariæ Luſitanæ à Deo obtentus, 165, 463

Offenſionum principia in Belgio, 82

Olennius tributorum in Belgio exactor, 364

Olhainius inter primos Belgarum conjuratos, 174

Olivera, vide Antonius.

Omen malum, 39. vide Prodigium.

Oppida, vide Civitates.

Oppugnatio Navarini, 467. aliorum locorum, vide Expugnatio, Deditio, & Obſidio.

Oppugnationis modus præſcriptus à Rege, 263

Optimates popularium patroni Belgicæ libertatis vindices, 75

Orangius, vide Guilielmus.

Oratio, ſive Sententia, aut Concio-

Concio Alexandri Farneſii ad Ioannem Auſtriacum in Belgico Senatû, 500. ejuſdem ad eundem, 511. Alibretæ ad Borbonium maritum contra Catholicos, 99. Areſchoti in Senatu contra Fœderatos, 178. ejuſdem ad Valencenates, 263. Barbarini ad Albanum, 349. Barlamontii contra Fœderatos, 178. Bergenſis ad Eboli Principem, 294. Brederodii Fœderatorum nomine ad Gubernatricem, 186. ejuſdem ad Antverpianos, 194. Cæſaris abdicantis ad Belgarum Ordines, 5. ejuſdem ad Philippum filium regna in eum transferentis, 6. ejuſdem exequias ſibi perſolventis, 13. Condæi, & Colinii ad Carolum IX arma contra Hiſpanos ſuadentium, 292. Egmontii ad Valencenates in obſequio continendos, 263. Ferdinandi Albani Ducis ad Fredericum ad pugnam invitantis, 350. ejuſdem ad Hiſpaniæ Regem arma in Belgium ſuadentis, 288. ejuſdem ad Barberinum reſponſio, 350. aulicorum ejuſdem diſſuadentium decimam, 362. Feriæ Ducis ad Regem contra arma differentis, 289. Galli Iſchium non amice monentis, 431. Granvellani contra Orangium, 117. ejuſdem ad amicos, 136. Gubernatricis Parmenſis in Senatu de Fœderatis non admittendis, 181. ejuſdem ad Fœderatos reſponſio, 187. ejuſdem ad Senatum de Sacrorum populatione, 221. Hæreticorum contra Auſtriacum, 444. Hiſpanorum ex Belgio abeuntium, 438. Hoſtium increpantium, & Hiſpanos ferientium, 407. Ieſuitæ ad ſeditioſos, 395. Ioan. Eſcovedi ad Ioan. Auſtriacum Hiſpanorum miſſionem ſuadentis, 433. ejuſdem ſeditionem Hiſpanorum componentis, 438. Legatorum ab Hæreticis Germaniæ Principibus ad Gubernatricem in Senatu, 279. Nobilium contra Regem, 68. Octavii Gonzagæ ad Auſtriacum Hiſpanorum miſſionem diſſuadentis, 432. Orangii contra Regem, 179. ejuſdem è Belgio diſceſſuri ad Egmontium, 272. Ordinum decimam ab Albano deprecantium, 355. Oſorii Vlloæ commilitones ſuos animantis, 405. Pacechi Centurionis obeuntis ad commilitones, 407. Petrei Centurionis ad ſuos, ibid. Philiberti Bruxellii pro Cæſare abdicante ad Belgarum Ordines, 5. Roderici Gomeſii à Silva Eboli Principis removentis Regem ab armis Belgio inferendis, 287. Scarembergii ad legatos Hæreticorum Germaniæ reſponſio, 279. Seditioſorum Valencenatum, 111. Seditioſorum Hiſpanorum contra Avilam, 392. eorundem ad Ieſuitam adhortantem, 393. Senatorum Bruxellenſium pro Imperatoriis edictis, 182. aliorum contra edicta, ibid.

eorum reſponſio ad conjuratos,183.ſuper miſſione Hiſpanorum, 88. Vulgi contra Inquiſitionem & Edicta Cæſaris, 61
Orator Hiſpaniæ Regis apud Pontificem, 32, 114. apud Angliæ Reginam,164. apud Gallum Regem, 234, 244, 369, 521, 529. Gallus apud Pontificem, 148. Oratorum Galli & Hiſpani Regum controverſia in Concilio Tridentino, 147. Romæ reſtituta, 147. in aula Cæſarea quid ſuper ea re factum, 148. quid Romæ, ibid.
Orbatellum opp. 410
Ordinatio Provinciarum Belgii,28. militiæ equeſtris,30. pedeſtris,90. Epiſcopatuum, 32
Ordinum Brabantiæ & Hannoniæ legati occultis Orangii artibus delecti, 416. Bruxellas evocati, ibid. à Senatoribus diſcordant, ibid. ſe opponunt Hiſpanis ſtipendia petentibus,417. in Senatu de Aloſtanis deliberaturi conveniunt, 420. diſſuadentium arma contra Aloſtanos ſeditioſos ſententiam rejiciunt, ibid.
Ordines generales Provinciarum Belgii ad comitia Gandavi convocantur,33.eorum legati obviam eunt cum Rege Gubernatrici deſignatæ,45. in comitiis, Orangio authore, multa poſtulant à Rege, 46, 83. eorum indignatio, 88. Ordinum convocatio cur à nonnullis culpata, abſente Rege à Gubernatrice non permittitur,119. Bruxellis ob tributum ab Albano impoſitum conveniunt,355.eorum oratio decimam deprecantium, ibid. 358. ex eorum inſtinctu arma capiuntur, 418. coguntur contra Regis mandatum, 422. Ordines prov. unitarum adminiſtrationem uſurpant, 422, 427. arma populis imperant contra Hiſpanos, 422. auxilium finitimorum implorant, ibid. cum Orangio paciſcuntur, ibid. Gandavum recuperant, ibid. ad quatuor Catholicas Provincias duæ factionis hæreticæ adjunguntur, ibid. in fœdus Gandavenſe incumbunt,423.Regios & Eccleſiaſticos ad fœdus trahunt, ibid. eorum & antiquorum Belgarum de Romanis Belgio ejiciendis comparatio, ibid. timor ex Trajecto ab Hiſpanis recuperato, ibid. de Antverpia ſolliciti fœdus intermittunt,424. novos imperant militum delectus,& Antverpiam immittunt, ibid. eorum duces & copiæ, ibid. audita Antverpienſi populatione fœdus Gandavi abſolvunt, 427. excuſant illud apud Regem, ibid.de admittendo Auſtriaco Belgii Gubernatore dubitant, 431. mittunt ad illum nuncios, 431,432. petunt ut Hiſpanos dimittat,432. cum illo conveniunt,436.urbium arces recipiunt, 439. captivos Hiſpanis reddunt, ibid. ſtipendia pollicentur

Hiſpanis abituris, 440. mutuam pecuniam accipiunt ab Auſtriaco, ibid. Auſtriacum Belgii Gubernatorem Bruxellis admittunt, 441. pervertuntur ab Orangio, 442. in Auſtriacum ingrati, 443,444, 445. varius eorum ſenſus de Auſtriaci fuga, 446. in eorum manus Antverpiæ arx venit, 447. & multæ aliæ, ibid. Auſtriacum accuſant, 447. 450. à Pontificis Nuncio litteras recipiunt, 448. creant Orangium Brabantiæ Ruartem, ibid. imperata à Rege non faciunt, 449. eorum militia quanta, 450. jurisjurandi formam proponunt à ſacro & profano ordine exigendam, 454. invitant ad eam Ieſuitas, ibi. Religionis libertatem Calvinianis permittunt, 457. urbes ad eos deficiunt, 470. ad Templæum pagum luſtrant exercitum, 472. contendunt ad aggrediendum Auſtriacum Namurci agentem, 473. eorum exercitus quomodo inſtructus, ibid. ejuſdem pugna & ſtrages, 476. Orangium incuſant, 496. cum eiſdem Regis nomine agitur de concordia, 497. per Principum legatos inducias petunt, ibid. eorum exercitus ex Germania, 500. caſtra prope Mechliniam, ibid. 503, & ſeqq. vires è Germaniæ, & Galliæ copiis auctæ, 510. Pacis conditiones Auſtriaco proponunt, ibid. Ordines Imperii Lutherum damnant, 60

Ordo equeſtris aurei Velleris quando & à quo inſtitutus, 31, 164. vide Equites.

Ordo S. Stephani Pont. à Coſmo Florentiæ Duce inſtitutus, 411

Origo conſpirationis Belgarum, 171. vide Nobiles confœderati.

Ormanettus, vide Nicolaus.

Ortus Alexandri Farneſii, 42, 459. Granvellani, 69. Ioan. Auſtriaci, 515. Margaritæ Parmenſis, 36. Mauritii Orangii Principis filii, 151. Odoardi Card. Farneſii, 165. Orangii, 76, 77. Philippi II Hiſpaniæ Regis, 16. Ranuccii Farneſii Parmæ Ducis, 165

Oſnabrugi Epiſcopus, 330

Oſorius, vide Ioannes.

Oſtentum cæleſte Belgicorum tumultuum præſagium, 334, 345, 405. vide Præſagitio, & Prodigium.

Oſtervela pagus, 254. pugna, ibi. pugnæ delineatio, 255

Oſtfriſiæ Comes, vide Ioannes.

Otho Comes Oberſtenius Germanorum Tribunus evocatur è Germania cum legionibus ad Valencenæ oppugnationem, 230, 263. excipit Albanum Belgio ingredientem, 301. Antverpiam contra Hiſpanos munit, 424. ejuſdem fugientis infelix ſors, 430

Otho Naſſavius. 76

Sententiæ ad O ſpectantes.

Opinionē inſerunt aliqui, dum nimium conantur evellere.

Plerique abunde Offerunt operam repudiaturis.

Gratum

Gratum eſt Principibus, domi eſſe, in quem odia ipſis debita exonerentur.
Nuſquam felicem exitum habitura ſunt negotia, quorum arbitrum homines animadvertunt eſſe illum, quem oderunt.
Raro qui tuos oderint, te amabunt.

P.

Pacechus, vide Franciſcus Card. Pacechus, & Iſidorus.
Pacificatio Gandavenſis, 422. ejus capita expenduntur, 437. utrinque ſubſcribitur, ibid. probatur à Rege, ibid. ab Auſtriaco promulgatur, ibid. vide Gandavenſe fœdus.
Pacificatoria urbs, 22
Paciottus, vide Franciſcus.
Paganus, vide Mutius.
Pagi incenſi, 342
Palatinus Comes Elector Imperii Belgarum Fœderatorum fautor, 172. 344. obitus, 24. vide Elector, Fridericus, Chriſtophorus & Ioannes.
Palatium Bruxellenſe, 5. Antverpienſe, 426. Culemburgii, 188, 316
Pandulphus Cenamius Lucenſis Gallicarum copiarum Ductor, 486
Papiſtas qua occaſione dixere hæretici Catholicos, 100
Pardiæus. vide Palentinus.
Pardi villa Hiſpaniæ Regis, 520
Pariſii, vide Lutetia.
Parmæ lætitia & mutatio in Mariæ Luſitanæ adventu, 165. Parmenſis Princeps, vide Alexander Farneſius. Parmenſis Gubernatrix Belgii, vide Margarita Parmenſis. Parmenſis Dux vide Octavius.
Parochus inter ſacrificandum ad libertatem populum adhortatur, 366
Paſſerculi lignei cubiculo volantes, 12
Paulus III Farneſius Pont. Max. Nicæam abit ad Cæſarem & Galliæ Regem, 40. Lucam ſe confert ad Cæſarem ductis Octavio, & Margarita, 41. Algerianam expeditionem non probat, 41. tradit Octavium Cæſari in Africam abeunti, 41. auxilia cum Octavio tranſmittit ad Cæſarem trans Alpes, 458. Concilium Tridentinum inchoat, 459. ejus prædictio de Alexandro Nepote, ibid.
Paulus IV Pont. Max. Romæ quomodo ſtabiliverit Inquiſitionem, 58. Bellum inter eum & Hiſpanum, 411. obitus ejus, 24
Paulus Guiniſius Lucenſis Princeps, 388
Paulus Rinaldius eques, 493
Paulus Termus Gallorum Dux infeſtat Flandriæ maritima, 20. vincitur ad Gravelingam, 21
Paulus Vitellius militiæ Dux, 464
Pax quando ſperanda, 22. feminarum opera ſancita, 22. agitata, 471, 497, 510. evaneſcit, 401, 471. Belgio reſtituta, 283. fida à Carolo Rege Galliæ cum Hugonotis, 368. cum Hiſpano læſæ pacis opinio, 369. Pax inter Carolum

Carolum Galliæ Regem, & Maximilianum Archiducem Auſtriæ, & Philippum ejus filium, 27. inter Ludovicum XI Galliæ Regem & eundem Maximilianum, 27. inter Philippum II & Henricum Regem, 22. vide Ceſſatio armorum, & induciæ.
Pecunia rimandis Principum conſiliis apta, 238. per eam hoſtilis injuria redempta, 371. Auſtriaco à Gregorio XIII ſubminiſtrata, 448. eidem ab Alexandro Farneſio, 514. à Rege Alexandro Farneſio, 469. & Gubernatrici, 46, 157, 230. & Scotorum Regi, 179. & Ducibus in Belgium, 499. & Epiſcopis, 56. Albano à Pio V, 341. ab eodem Gubernatrici oblata, & non admiſſa, 199. ab Auſtriaco delegatis Ordinum mutuo data, 440. à Gubernatrice in Galliam ſubmiſſa, 105. à conjuratis corrogata, 243, 246. à victoribus ex Antverpiæ depopulatione acquiſita, 394. 428. Orangio unde, 344. vide Populatio, Præda, Stipendia, & Tributum.
Peralta, vide Gabriel.
Perottus, vide Petrus Antonius Perottus.
Perezius, vide Antonius Perezius.
Peſtilentia domum irriſoris invadit, 456
Petrejus Centurio, 407
Petrus Antonius Perottus in pugna Mochenſi, 390. ejus egregium facinus, 390. Italiæ Paladinus appellatus, 392. in pugna Gemblacenſi, 475. & in pugna ad Rimenanram, 508
Petrus Buſtus Italorum equitum ductor, 382
Petrus Camajanus Epiſcopus Aſculanus Pontif. Internuncius apud Hiſpanum, 198. hortatur Regem ad arma in Belgium, 284
Petrus Ceballius Hiſpanorum Centurio, 209
Petrus Ciacconius, 399
Petrus Erneſtus Com. Mansfeldius Lucemburgi Præfectus, 29. primus Sacramentum promittit, 268. cum claſſe mittitur ad Mariam è Luſitania deducendam, 161. Regi carus, 234. 415. ejus mores, 237. in conſpiratione Nobilium adverſus Granvellanum, 130. cum Nobilibus Fœderatis Orangii ædibus, 185. nonnullis ſe opponit, 185. ſententiam dicit in Senatu contra conjuratos, 178. increpat filium conjuratis immiſtum, ibid. multa Gubernatrici aperit de Gheuſiorum conſiliis, 209. ejus opinio de Iconomachia in Belgio, 220. de Ludovico Naſſavio, 221. de armis adverſus Gheuſios, 223. Bruxellas vicario Gubernatricis nomine gubernat, 226. Egmontii litteræ ad illum, 236. reſponſio, ibid. paratus ad omnia pro Rege, 237, 415. mittitur in Galliam copiarum dux ab Albano, 353. equitatum Ludovici Naſſavii

Naſſavii in Gallia militantis pro Hugonotis fugat., ibid. ejus dexterum brachium pila trajicitur, ibid. Albani in Belgio geſta Margaritæ Parmenſi præſcribit, 361. ſeditioſos Hiſpanos placare contendit, 417. deſignatur à Requeſenio moriente ſupremus armorum Dux in Belgio, 414. è Senatu abripitur, & cuſtoditur, 421. delegitur ductor Hiſpanorum ex Belgio abeuntium, 440. Caſtrorum Præfectus in pugna Gemblacenſi, 474. ſententia ejus in bellico Senatu, 502. ejus locus in Auſtriaci funere, 525

Petrus Franciſcus Nicellus, 464

Petrus Henriquez Centurio, 481

Petrus Ianſonius moritur Harlemi, 380

Petrus Navarræus copiarum Dux in Inſula Gerbenſi, 384

Petrus Taxius, 430

Petrus Toletanus Marchio VillæFranchæ ab Hiſpania in Belgium venit, 498. in funere Auſtriaci locus ejus, 525

Petrus Trigoſius è Societate Ieſu Antverpienſibus mercatoribus quid ſuaſerit, 375. quid ſeditioſis militibus, 393

Philibertus Colonius poſtremus Orangii Princeps ex gente Calonia. 77

Philibertus Bruxellius pro Cæſare abdicante ad Belgarum Ordines, 5. deſtinatur à Gubernatrice ad cognoſcendos Valencenæ tumultus, 107. in Senatu recitat litteras de conjuratione Nobilium, 177

Philippolandia inſula deſerta, 402, 408

Philippopolis obſidetur, 487. ſitus ejus, ibi. præfectus, 488. invaditur, ibi. deditur, ibid.

Philippus I Maximil. Imp. & Mariæ Burgundæ filius, 32

Philippus II Caroli V & Iſabellæ Luſitanæ filius naſcitur, 16, 159. in ejus ortu cur vetita publica lætitia, 16. Mariam Ioan. III Luſitani Regis filiam uxorem ducit, 159. cum Maria Angliæ Regina matrimonium celebrat, 5, 24, 124. Anglis non acceptus, 15. movet patrem ad Belgii abdicationem maturandam, ibid. ſodalitio equitum aurei Velleris à Cæſare abdicante præficitur, 5, 185. regna omnia ab eodem accipit, 8. & ſeqq. 52. Belgarum Ordines alloquitur, 7. deſtinatur ad Imperium à patre, 8. quid reſponderit commemoranti anniverſarium paternæ abdicationis diem, 9. Belgii præfecturam Duci Sabaudo tribuit, 19. cum Henrico II Galliæ Rege inducias paciſcitur, ibid. cum Pontifice bellum gerit, ibid. incitat Angliæ Reginam contra Gallum, 20. vincit ad S.Quintinum, ibid. ad Caletum cladem accipit, ibid. ad Gravelingam Gallum ſuperat, 21. cum Gallo pacem init, 22. Iſabellam Henrici

Galliæ Regis filiam ducit, 22. in Hiſpaniam cogitat, 25. Belgarum ſtatum componit, ibid. politicum, 28. militarem, 30, 31. ſacrum, 31, 50. Gandavi Comitia Ordinum, & equitum aurei Velleris celebrat, 33. Margaritam Parmenſem Belgio præficit, 35, 43. & ſeqq. novos equites aurei Velleris creat, 46, 82. agit cum Ordinum delegatis, ibid. in Hiſpaniam abit, 47. in venatione agnoſcit Ioannem Auſtriacum fratrem, 518. eidem indignatur ad bellum Melitenſe profecto, 519. offenditur eidem ob Tunetanam munitionem, 519. ſuſpicio de eodem, ibid. vulgi ſermo & judicia adverſus Regem, 61. aliorum pro Rege ſentientium, ibid. ejus & Caroli patris morum diverſitas, 67. differt revocationem militum Hiſpanorum ex Belgio, 87, 432. cur differat, 440. revocat illos, 90. imperat Gubernatrici auxilia Carolo Galliæ Regi mittenda, 95, 104, 105, 124. Sardiniam offert Navarræo, 102. ejus litteræ de Stuartæ Scotorum Reginæ conjugio, 103. Galliæ Regi mittit auxilia ab Italia in Hiſpaniam, 104. rationem reddit auctorum in Belgio Epiſcoporum, 124. defendit Granvellanum, ibid. Regis reſponſum ad litteras Egmontii, Orangii & Hornani, 128. falſus rumor necati Regis, 132. mandata ejus ad Gubernatricem de probroſis carminibus, 133. de ſymbolis famularium veſtimentorum, ibid. & ſeqq. de pœna hæreticorum, 145. Granvellanum revocat è Belgio, 136. proficiſcitur ad capeſſendum Luſitanum regnum, 142. Religionis curam ſerio commendat Gubernatrici, 143. Gubernatricem docet rationem hæreticos intercipiendi, ibid. ejus liberalitas in Anglos exules, 144. ſollicitudo in ſuſcipiendo Concilio Tridentino, 147. inter eum & Pontificem diſſidium, ibid. indignatus revocat Oratorem ab Vrbe, 148. Colloquii cauſam inter Regem Galliæ & Reginas reddit Belgis, & reliquis Europæ Principibus, 151. eis colloquio cur non interfuit, ibid. conſulit Theologos, quid ſentirent de Religionis libertate à Belgis poſtulata, 154. ejus verba ante Chriſti ſimulacrum, 155. inſtructio tradita Egmontio, 154. & Alexander Farneſius in Belgium deducendus, 157. ejus epiſtola ad Gubernatricem de matrimonio Alexandri Farneſii, 158. imperat hæreticorum ſupplicia, & alia Gubernatrici, 167. de conjuratione Nobilium in Belgio, & annuis geſtis à Gubernatrice fit certior, 176. 184, 196, & ſeqq. Montinii legati poſtulatis non ſatis acquieſcit, 198. veniam conjuratis importune differt, 200. pollicetur adventum ſuum

ſuum in Belgium, ibid. quomodo petitionibus Gubernatricis annuerit, 209. eidem præcipit armorum apparatum, 230. Germanis Principibus reddit rationem bellici in Belgio apparatus, ibid. grates agit Gallo Regi, 233. Gubernatricem admonet de adventu ſuo in Belgium, ibid. Orangio & aliis Proceribus dat litteras benevolentiæ refertas, 243. oppugnationem Valencenæ non ſatis probat, 262. modum oppugnantibus præſcribit, ibid. profectionem in Belgium adornat, 267. de ea Principes per Europam monet, 284. tranſitum orat Regem Galliæ, ibid. agit de eadem re cum Duce Sabaudo, ibid. ob rebellionem oppidorum in Belgio expeditionem feſtinat, 285. novis argumentis profectionem perſuadet, 286. conſultat ſuper ea re, ibid. Albanum expeditioni Belgicæ præficit, 292. deſtinati exercitus cauſam reddit Gubernatrici, 294. & cauſam Albani adventus, 297. gratias eidem agit, & adventum ſuum promittit, ibid. navigaturo Regi ſupplicationes indicuntur in Belgio, 297. poteſtatem dat Gubernatrici Belgio abeundi, 308. Carolum filium domi cuſtodiendum ſiſtit, 320. ejuſdem modeſtia recuſantis ſimulacra, & inſignia ſua urbium portis imponi, 354. indignatur Albano ex ſtatua in arce Antverpiæ collocata, 355. eam tolli jubet, ibid. Anna filia Maximiliani Imperatoris eidem deſpondetur, 360. Requeſenium Albano ſucceſſorem in Belgio ſubſtituit, 382. cum Pontifice convenit de ope ferenda Scotorum Reginæ, 414. Concilio ſtatus Belgii adminiſtrationem demandat, 415. promittit ſe miſſurum in Belgium Ioannem Auſtriacum, 419. eum in Belgium immittit, ibid. 520. Belgium adminiſtrari ſine armis cupit, ibid. Ordinum convocatio ab eo prohibita, 422. Gandavenſem pacificationem approbat, 437. mandat Ordinibus ut deponant arma, & Orangium non admittant, 449. jubet Hiſpanos redire in Belgium, 457, Margaritam Parmenſem revocare in Belgium deſignat cum Alexandro Farneſio, 467. pacis conditiones ab Angla Regina oblatas rejicit, 471. cum Ordinum procuratoribus agit de concordia, 497. nova ſubſidia in Belgium ſubmittit, 498. dubitat de Auſtriaci animo, 520. pecuniam ei parce ſubminiſtrat, 521. de ejus conjugio cum Angla Regina admonetur, ibi. Belgii præfecturam tradit Alexandro Farneſio cum armorum imperio, 527. ad Auſtriaci morituri petitiones reſpondet, ibid. Albano offenſus Vzedam illum mittit, 383. evocat Albanum ab exilio ad Luſitanam expeditionem,

tionem, ibid. ejus dictum experti rerum humanarum vices, 384. ejus mors, 12
Philippus III Philippi II filius accipit à moriente patre flagellum Caroli V cruore aſperſum, 12
Philippus Carolus Barlamontius Belgii Gubernator nominatur à Requeſenio morti proximo, 414. vide Carolus Comes Barlamontius.
Philippus Burgundus cognomento Bonus quot in Belgio Provincias obtinuerit, 27. equeſtrem Ordinem aurei Velleris inſtituit, 31, 164. ad quem numerum produxerit, 46. de augendis Epiſcopis in Belgio olim agitavit, 31. ejus nuptiæ cum Iſabella Luſitana, 164
Philippi Coninx caput cum elogio ab Hiſpanis in urbem Harlemenſem projectum, 377
Philippus Comes Sanct. Pauli Brabantiæ Ruartes, 449
Philippus Crojus Areſchoti Dux, equitum turmæ Ductor, 31, 111. Religioni & Regi addictus, 414. à Gubernatrice ad Imperii comitia deſtinatur, 123. ſtimulatur ab Egmontio in Granvellanum, 125. conſpirationi ſe ſubtrahit, ibid. partes Granvellani ſequitur, 134, 139, 178. negat Fœderatos admittendos eſſe in urbem, ibid. Gheuſiorum factioni cum aliis ſe opponit, 192. Hallenſis Virginis effigiem nummo expreſſam galero præfert, ibid. commendatur ejus pietas à Gubernatrice apud Pium Pontificem, ibid. mittitur à Gubernatrice ad rebelles Valencenates, 263. præſtat Regi ſacramentum fidelitatis, 268. Princeps ſenatus habetur, 420. allicitur ab Orangio, ibid. ab Hiſpanorum partibus abalienatur, ibid. mittitur ad Orangium ab Auſtriaco, 242. multa aperit Auſtriaco de inſidiis illi paratis, 447. Orangii potentiæ infenſus, 450
Philippus Egmontius Lamoralii filius Bruxellis excipitur magna Ordinum gratulatione, 424. Antverpiam intrat cum Wallonum legione, ibid. intrepide ſe Hiſpanis objicit, 426. capitur, ibid. redditur ab Hiſpanis commutatione captivorum, 439. equitum Ductor in pugna Gemblacenſi, 473. & in pugna ad Rimenantam, 504
Philippus Erici Ducis Brunſvicenſis frater, 230
Philippus Gulielmus Comes Buranus Orangii primogenitus, 420. relinquitur à patre Lovanii ſtudiorum cauſa, 272. mittitur in Hiſpaniam ab Albano, 316. Catholice educatur, ibid.
Philippus Haſſiæ Lantgravius, 15, 92. dolus ejus ad diſturbandum conjugium Orangii cum Anna Saxonica, ibid. ſuſcipit è ſacro Baptiſmi fonte filium Orangii, 151. ad confeſſionem Auguſtanam Gubernatricem hortatur, 232.

232. Brunsvicenſi Duci quid ſuaſerit, 233. Gubernatrici legationem mittit, 279
Philippus Holachius Dux pro Ordinibus Bredam obſidet, 470. aſtu capit, ibid. Ruremundam invadit, & fugatur, 471
Philippus Lalinius peditum pro Ordinibus Ductor, 472
Philippus Lanoius Beavorii Dominus contra Tholoſium ad Oſtervelam, 253. pugnat cum Tholoſio, 254. vincit, 255. contra conjuratos ad Tornacum, 329. mors, 387
Philippus Macedoniæ Rex, 142
Philippus Maillardus Calvinianus vinculis coercetur, 107. extractus è carcere fugit, 111. damnatur, 108, 112
Philippus Marbeſius Loervallii Dominus militum Tribunus Regios diſtinet ad fluvium Getam, 349. ſauciatus capitur, 350. ſupplicio afficitur, ibid.
Philippus Marnixius S. Aldegundis Dominus Calvini diſcipulus, 444. dictat Fœdus conjurationis, 173. Quæſtor ærarius Gheuſiorum, 246. capitur apud Hagam ab Hiſpanis, 381. Orangio intimus, ibid. libertate donatur cum tribus aliis ab eo deſignatis, 388. immittitur ab Orangio ad Auſtriacum capiendum, 444
Philippi Melanchthonis prædictio de Principe Orangio, 77
Philippus Momorantius Hornæ Comes maris Belgici præfectus, 31, 335. & Prætorianorum militum, ibi. aurei Velleris eques, ibid. militiæ tyrocinium ſub Carolo Imp. ponit, ibid. opera ejus ad S. Quintinum, ibid. contrarium experitur Granvellanum, 30. ejus odium, & literæ in Granvellanum, 73, 126, 330. invitatus à Rege in Hiſpaniam recuſat, 128. contra Granvellanum cum aliis conſpirat, 130, 328. inter Fœderatos numeratur, 175, 328. ejus querelæ in Senatu contra Regem, 178. agit de remittendo in Hiſpaniam aurei Velleris torque, 185. Fœderatis convivis ſe adjungit in ædibus Culemburgii, 190. & in convivio apud Orangium, 191. armorum conſilium non laudat in Senatu, 223. poſtulatur Præfectus rebus Fœderatorum curandis, 208. pro hæreticis facit, 251. Tornaci Gubernator templa hæreticis attribuit, 227, 329. Teneramundæ conventui intervenit, 233, 329. in eundem Regis ira, 234. jusjurandum fidelitatis Regi dicere recuſat, 268. fidelitatis exemplar Gubernatrici tranſmittit, 273. Albani conſpectum averſatur, 303. ab Egmontio ducitur ad Albani conſultationem, ibid. detinetur & exarmatur, 305. in arce Gandavenſi cuſtoditur, 327. pro eo multorum preces, 328. objecta illi à Procuratore Regio, 328, 329. Reſponſa ejus ad objecta, 329, 330.

Gandavo

Gandavo Bruxellas aſportatur, 332. ad mortem ſe parat, 333. capite plectitur, ibid. ejus elogium, 335. odium multorum in Albanum ex ejuſdem morte, 334, 343
Philippus Norcarmius à S. Aldegunde pro Marchione Bergenſi Hannoniæ Præfectus, 257. præſidiarios milites Valencenam deportat, ibid. offenditur Valencenatum inconſtantia, 258. eorum Legatos ſecum trahit, ibid. urbem obſidet, ibid. Tornacenſes vincit, 261. urbem victor intrat, & punit, ibid. ad obſidionem Valencenæ redit, 262. oppugnationem urbis aggreditur, ibid. ejus ſuburbium occupat, 265. Valencenam victor ingreditur, 266. eam exarmat & punit, ibid. ejus encomium, 267. Trajectum expugnaturus, contendit in Brabantiam, 274. Trajectum capit, 275. punit, ibid. Hollandiam petit, 276, 280. in Harlemenſi obſidione ſaucius, 380
Philippus Sega PontificisNuncius ad Auſtriacum, 447. agit cum Ordinum Delegatis & Senatoribus, 448. è Belgio in Hiſpaniam transfertur, 449
Philippus Staveleus Glajoni Dominus tormentorum Magiſter, 31
Philippus Valeſius, vide Philippus Burgundiæ Dux.
Picentina præfectura, 447
Picturæ impiæ contra Deum, & Regem, 245. contra Albanum, 367
Pietas in Virg. Hallenſem, 192. Hiſpanorum in pugna, 338, 342. militum & mercatorum Antverpiæ, 375. rara in caſtris, 524
Piraticam exercentes in Hollandia & Friſia, 366. ex Gallia & Britannia confluentes, 367. vide Præda.
Piſani an illuſi à Carolo VIII 444
Piſcarius, 319. vide Carolus Davalus.
Pius IV Pont. Max. quam ſtatuerit dotem auctis inBelgio Epiſcopis, 51. creat Granvellanum Cardinalem cum aliis ſeptemdecim, 93. conatur abſtrahere Navarræum à fovendis hæreticis, 101. ejus aulici in comitiis Pontificiis offenſi Oratori Hiſpano, 113. ſollicitudo ejus in promulgando Concilio, 148. offendit Hiſpanum Regem, ibid. litem intendit Octavio Duci Parmenſi, 158. ejuſdem mors, 140
Pius V Pont. Max. in fœdus contra Turcas incumbit, 140. vexillum, ac ſceptrum mittit Ioanni Auſtriaco, ibi. ad augendam Belgarum Religionem numiſmata primus omnium conſecrat, 192. ſacros ejuſmodi nummos geſtantibus indulgentias concedit, ibid. Regem Hiſpaniæ hortatur ut armatus in Belgium contendat, 198, 282. Internuncium ſuum ad Gubernatricem mittit, 198. laudat illam, & adjumenta offert, ibid. per eam litteras mittit Orangio, & Cu-

& Culemburgio, ibid. monet Regem de libris Calvinianis Toloſæ ac Lugduni repertis, 321. Albanum litteris & pecunia in Gheuſios animat, 341. ejus precibus attribuitur victoria ab Albano reportata, ibid. pro eo gratias Deo ſolemni ritu agit, ibid. galerum & gladium Pontificiis precibus facios Albano tranſmittit, 353. ejus litteræ, quibus Belgæ ab hæreſi abſolvuntur, 359. laudat Alexandrum Farneſium, 465. moritur, 140

Platerius, vide Imbertus.

Plebs Antverpiana Brederodio favet, 194

Plenilunium, 399

Plus ultra, & plus citra, Carolo V accommodata, 15

Pluvia ſanguinis, 334

Pœna, vide Mulcta.

Poëſis ad ſacra, & profana, 109

Polvillerius Tribunus legion. Germanorum, Ruremunda pellit Fœderatos, 471. milites legit in Germania, 499

Pompa funeris, vide Exequiæ.

Pompa triumphalis, vide Triumphalis pompa.

Pontifex in arce Adriana, 17

Populatio Aldenardæ ab Orangio, 372. Amorsfortiæ à Gheuſiis, ibid. Antverpiæ ab Hiſpanis, 427. Mechliniæ ab iiſdem, 375. Nardeni ab iiſdem, 376. Romæ à diverſis, 16. Sacrorum, vide Sacra. Teneramundæ ab Orangio, 372. Trajecti ad Moſam ab Hiſpanis, 423. Zutphaniæ ab iiſdem, 376. aliarum urbium & oppidorum, 372, 374

Populus nunquam ſibi conſtans, 61. avide ſpectat potentiorum caſum, 138. facile credit quod exoptat, 195. de Religione avet arbitrari, 96. gaudet patrias opes ac potentiam advenis oſtentari, 79. deſignat Belgii Gubernatorem, 34. ſollicitatur à Nobilibus adverſus Inquiſitionem, 174

Populi audacia, 365. acclamationes Orangio adventanti, 205. ſententia de Procerum captivitate, 331. amor in Egmontium, ibid. plauſus ad Gheuſiorum ſpectacula, 186, 191. alacritas in deſtruendis hæreticorum templis, 282. odium in Albanum, 331, 353, 364. in Hiſpanos, 421. in Granvellanum, 74. vide Odia. lætitia ob ejus diſceſſum, 139. & in confringenda Albani ſtatua, 451. timor ex domeſtico & externo rigore, 323. Populare in Belgio imperium, 453, 454. Popularium conſpiratio, 199

Portus Angliæ navibus Hollandis prohibitus, 366

Portus Brilæ, & Enchuſæ Hollandiæ, 367. Caleti Galliæ, 20. Fliſſingæ Zelandiæ, 366. Gravelingæ Flandriæ, 21. vide Claſſis, & Naves.

Præda relata ex navigiis Scaldiæ & Muſtaphæ, 466. ex Antverpienſi. populatione, 428. erepta à templis, 280. Prædæ cupido in conjuratis, 176, 368. in victoribus, 429

Prædatricæ merces redemptæ, 375. vide Piraticam exercentes, & Populatio.
Prædictio, vide Præſagitio.
Præfectus Belgii, 513, 527. vide Belgium & Provinc. ſingularium Gubernatores. Præfectus Caſtrorum, 299, 411, 474, 525. Claſſis Othomanicæ, 410. Claſſis Regiæ, 412. vide Claſſis. Equitum aurei Velleris, vide Ordo, & Equites. Lanceariorum equitum, 390. Maris, 31, 361, 409, 466. Prætorianorum, 305. Regii ærarii, 133, 357, 496. vide Quæſtor. Sclopetariorum equitum, 474. vide Sclopetarii. Tormentorum, 31. 472. vide Tormenta. Præfectus Vrbis, 40
Præfecturæ abdicatio, 6, 19
Prælium navale, vide Pugna navalis.
Præliorum diarium, 346. vide Pugna.
Præſagitio & prædictio Caroli V de Belgio, 67. Lucæ Gaurici de Henrico II Galliæ Rege, 23. Melanchthonis de Orangio, 77. Pauli III de Alexandro Farneſio, 460. Pii V de periculo Religionis in Belgio, 284. futurarum calamitatum, 313, 334, 345, 471. proſperi ſucceſſus, 405. vide Prodigia.
Præſes Conſilii privati, 45. Caſtellæ, 141, 286
Prætor Antverpiæ, 215
Prætoria navis, vide Navis Prætoria, & Inquiſitionis Hiſpanicæ pugna.
Principi Iupiter imitandus, 148
Principū Philoſophia quæ, 238
Privilegia Brabantina, vide Brabantia, & Bruxellæ.
Privilegium læti introitus, 52, & ſeqq. 448
Proceres Galli cum hæretica multitudine conjunguntur, 98. Proceres Hiſpani recedunt à Carolo V, 9. Proceres Belgæ à Rege ad provinciarum adminiſtrationem admoventur, 28, & ſeqq. eorum indignatio, 120. habentur Hugonotorum Patroni, 125. diſceſſus ab aula, 132. litteræ eorum ad Regem contra Granvellanum, 126, & ſeqq. ſymbola conſpirationis in convivio ab iiſdem decreta, 133. externorum potentiæ impatientes, 136. juſſi à Rege in Senatum redeunt, 139. inter Fœderatos nonnulli eorum ſignificantur, 175. novum Dominum in Belgio meditantur, 177, 235. eorum ſecretus Teneramundæ conventus, 233. penetrant in arcana Regis conſilia, 238. eorum cauſa defenditur in aula Regis, 285, 318. conſultant cum Duce Albano, 304. in jus vocantur, 315, 316. non parent, 315. è Belgio profugi damnantur, 316. arma in Hiſpanos induunt, 422, 426. infenſi potentiæ Principis Orangii, 451. de novo Belgii Gubernatore cogitant, 452. vide Nobiles Confœderati, & Equites aurei Velleris.
Procuratores Regii, 328. Ordinum, vide Ordines.
Prodigia in morte Caroli V, 13. cladis in Belgio futuræ, 313. in

in cælo viſa, 345. Florentiæ obſervata, 39. Lovanii, 334. vide Cometes, Eclipſis, & Præſagitio.
Proditio Armenterienſium detegitur, 259. Montium, 369. Areſchoti, 510. opinio de proditione Belgii, 220
Profectionis Regiæ opinio ex Hiſpania in Belgium cur tamdiu ab Rege ſuſtentata, 285. ſuper ea conſultatio, 286. pro ea ſupplicationes Tiberio & Regi Hiſpaniæ indictæ, comparantur, 297
Proſcriptio edita in Orangium, 79. ejus defenſio, 6. vide Apologia.
Proſcriptio Lutheri, 60. conjuratorum, 316
Proſper Sanctacrucius Pii IV Pontif. Nuncius in Gallia, 101
Proteſtatio Hiſp. Oratoris ad Pium IV Pont. Rom. 148
Proverbium militare in Wallonica militia in meticuloſos exploratores, 336. Proverbium Valencenatum ſuperbum, 257
Provinciarum Belgicarum diviſio, vide Belgium.
Pſalterii tranſlatio metro illigata, 109. ab hæreticis Gallica lingua decantatur, 107, 202, 215. edicto damnatur, 110
Puer biceps, quadrupes, quadrimanus, 313. puer cum fele in cunis, 362. oculos eruens coturnicum, 317, lepuſculos jugulans, ibid. undecennis, arma poſtulans ad oppidi oppugnationem, 462
Puella in templo ſacrilege interempta, 493. triennis foſſa & refoſſa devoratur, 380
Pugna Antverpiæ, 425, & inde. ad Caletum, 20. in Dalhemii mœnibus, 492. apud Drocum Normandiæ, 106. ad Duvelandiam mare vadantium, 408. ejus delineatio, 407. ad S. Dionyſium, 307. ad Eſpinenſe cœnobium, 370. Gemblacenſis, 472, & ſeqq. ejus delineatio, 473, & ſeqq. ad Gemingam, 337, & ſeqq. ejus delineatio, 338. ad Getam fluvium, 348. redintegratur, 350. ejus delineatio, ibid. apud S. Giſlenium, 370. ad Gravelingam, 21. ad Hilligerlæum cœnobium, 324. ejus delineatio, 325. prope Lanoium, 260. in Limburgi ſuburbiis, 489. ejus delineatio, ibid. Mochenſis, 389. ejus delineatio, ibid. Montenſis, 369. ejus delineatio, 370. ad Orbatellum, 410. ad Oſtervelam, 254. ejus delineatio, ibid. apud Quercetum, 353. ad S. Quintinum, 20. ad Rentejum caſtrum, 391. ad Rimenantam, 504, & ſeqq. ejus delineatio, 504, 505. ad Tillemontem, 423. ad Valerium, 323. ad Waterlocum pagum, 260, Pugna navalis ad Brilæ portum, 366. ad Echinadas contra Turcas, 413, 465, 466, 519, 523. navigii Inquiſitionis Hiſpanicæ appellati, 381. ad Middelburgum, 387. apud Pantellariam, 413. aliæ, 368, 413

Pyramus Conradus Ioannis Auſtriaci uterinus frater, 529
Pyrrhus Malvetius Italorum Tribunus deſignatus, 499

Sententiæ ad B ſpectantes.

Potentia in aula raro conſeneſcit.
Principum aliqui hactenus ſuorum gratia tribuunt, dum illi ſe conſiliorum miniſtros, non auctores jactent.
Principes nunquam ſoli peccant.
Hac eſt Principum philoſophia, conſiliorum ſecreta rimari, natura abditis apud otioſos relictis.
Beneficii loco habere populi ſolent curationem à Principe, nec ſecantem ſervum patiantur.
Non ingrata Principi miniſtrorum aſperitas, tanquam fraudibus blandientium intractabilis.
Principibus de conjuratione non creditur niſi peremptis.
Tantum eſt Piis aſſueſcere dum ſapis, ut etiam deſipiens non poſſis eſſe non pius.
Præſens Pecunia non perinde repudiatur, ac promiſſa.
Imminentium Periculorum remedium ipſa pericula arbitrantur aliqui.
Periculi ſocietas perquam facile homines jungit.
Nullis conſtringi poteſt vinculis Perfidia.
Pronius in gratiam redeunt perpeſſi armorum damna.

Q.

Quadriga prima Florentiæ viſa, 410
Quadrupes & Quadrimanus puer, 313
Quæſitio, vide Inquiſitio.
Quæſitor cauſarum fidei primus, 58. primus in Brabantia, 170. Quæſitores ad tempus, 58. perpetui, 58, 172, 202, 209, 286, 364
Quæſtio de tributis, 364. in Concilio Trident. de conſeſſu inter Regios oratores, 147. componitur, ibid. Romæ reſtituitur, ibid. à Pontifice definitur, 248
Quæſtiones de Fide agitatæ, 58
Quæſtor exercitus, 246, 466. Regii ærarii, 133, 357, 449, 496
Quercetum opp. 352
Querelæ Belgarum contra Albanum, 364. contra Auſtriacum, 521. contra Orangium, 372. contra milites Hiſpanos, 50, 86. Conjuratorum contra Gubernatricem, 187. Egmonti contra Regem, 167. Epiſcoporum veterum contra auctos Epiſcopos, 51. Gubernatricis in Egmontium, 213. ejuſdem cum Rege, 237. Hiſpanorum contra Fœderatos, 438. Ioannis Auſtriaci contra Regem, 522. Nobilium contra Hiſpanos, 68. eorundem & aliorum contra auctos Epiſcopos, 51. Orangii contra Cæſarem, 232. ejuſdem & Egmontii contra Regem, 118, 178. eorundem contra Granvellanum, 130. Præfectorum Provinciarum contra Gubernatricis edictum, 169. Philippi II contra Carolum patrem, 15. popularium contra Inquiſitionem, 182. & contra Procerum captivitatem, 305. Sena-

Senatorum contra Inquiſitionem, & edicta Cæſaris, 179, 182. Sorbonicorum contra Maroti poëſim, 109. vide Odia.

S. Quintini fanum, 462. prœlium ibi commiſſum, 20, 334. equitum in eo magiſter, 21

Q. Cicero, 398

Q. Sertorius, 10

Quirinalis collis, 455

Quiſciada, vide Aloyſius.

Sententiæ ad Q ſpectantes.

Quæ unumquemque manent, præſentire, quam vitare facilius eſt.

Querimoniæ, licet æquæ, amittunt, ſi importunæ ſint, æquitatis partem.

R.

Rabies mulierum erga victos errabundos, 21

Rabidi canis morſu interemptus, 381

Raitres equites à Lanceariis profligati, 391

Ranuccius Farneſius Parmæ ac Placentiæ Dux oritur, 165, 463. à Deo quomodo impetratus, ibid.

Raphaël Barberinus Vrbani VIII patruus, 346. Prœliorum, quibus ipſe interfuit, adnotator, ibid. Albanum admonet de Orangii conſiliis, 348. mittitur ab Albano ad Angliæ Reginam, 357. Reginæ reſponſum & controverſiæ ſtatum refert Albano, ibid. in expeditione Zelandica comparat navigia, 402. in aditu Zelandiæ munitiones & caſtella excitat, ibid. Vitellii loco multa peragit, ibid. cum ſelectis militibus mare pedibus trajicit, 403

Raphaël Manriquius, 468

Rapina, vide Præda.

Raſſinghemius, vide Maximil.

Rationarium Imperii, 6

Raimundus de Taſſis Regius Tabellariorum Præfectus, 319

Rebellio Belgarum à Romanis, 364. Maurorum ab Hiſpano Rege, 285. Hugonotorum à Gallo, 293. tentatur in Belgio, & maturatur ab Orangio, 364. civitates rebelles accipiunt ab eo Præfectos, leges & reditus, 367

Rebellandi occaſio Belgis & Orangio unde, 85, 364. à Religionis cauſa initium ſumptum, 232, 233, 251, & ſeqq. 260, 267. à tributis, 364, 368. à tumultuantibus Hiſpanis, 422. vide Nobiles confœderati.

Recenſio exercitus, vide Exercitus.

Recuperatio civitatum rebellium à Regiis, 376, & ſeqq. Montium, 369. ejus recuperationis delineatio, 371. Provinciæ Limburgenſis, 491. ejus delineatio, 489

Reformati, vide Religio reformata.

Regiminis nova forma in Belgio introducta, 454. vide Ordines.

Regina Hiſpaniæ, vide Anna, & Iſabella.

Regnardus, vide Simon.

Regni abdicatio, 5, 6,8. tranſlatio, 6, 7. erectio, 28

Religio Deo cultum, populis concordiam præſtat,57. pacis & tranquillitatis cuſtos, 58. in officio populos continet, 82. ejus procurandæ ratio quæ in Belgio,32. pœnæ pro ea conſervanda edicto propoſitæ,58, 167. cauſarum ejuſdem cognitio ad quos pertineat, 57, 58, 146, 182. contra ejus turbatores quomodo proviſum, 58. & ſeqq. læditur à Luthero, 59. ejus induciæ ab hæreticis probantur,240. commendatur à Cæſare Ordinibus Belgii, 6. à Rege Gubernatrici, & Ordinibus, 46, 143, 156, 167.contra eam conſpiratio, 246. injuriæ eidem illatæ, 16,198,200, & ſeqq. 209, & ſeqq. in eandem famoſi libelli, 133, 194. odium, 98, 398. ejus cauſa bellum in Belgio,4, 232. ejus reſtitutio procurata à Gubernatrice, 143, 226, 279, 280, 282. ab Albano,353. contra eam nova jurisjurandi formula,186. 454. Religionis libertas in Belgio quæſita,171,176,207, 224. extorta,457. ſuper Religione congreſſus, 32, 274. Religio reformata in Belgio in tuto poſita, 221. de ea in Gallia & Belgio perdenda conſilium, 82. ea utitur Orangius ad continendas contra Hiſpanum civitates, 496. vide Gheuſii.

Religionis Catholicæ perturbatores,232. deſertores,450. dubiæ Religionis homines, 131

Religioſi ejiciuntur ab urbibus Belgii,229, 455,456. eorum cœnobia, 53. diripiuntur, 110, 211, 221, 229

Reliquiæ Sanctorum ab incendio & ruina ſervatæ,495. earundem cura major quam Gemmarum, 163

Remedia tempeſtive adhibita, 420. valent aliquando ex contemptu,136. & temeraria in præcipiti malo, 407. ab unius imperio peti ſolent,415. periculorum remedium imminentium, 195

Renatæ filiæ Ludovici Galliæ Regis nuptiæ cum Hercule Ferrariæ Duce, 38. ejus filia deſtinatur uxor Alexandro Farneſio, 158

Renatus Henrici Naſſavii & Claudiæ Chaloniæ filius, 77

Renteium Arteſiæ caſtrum, 391

Repotatio, 190

Requeſenius, vide Berlinguerius, & Ludovicus ejus filius Galceranus, & Ludovicus Equit. S. Iacobi Commendator.

Reſpublica Hollandorum ex parvis initiis quanta, 1, 268. hæreticorum à Fœderatis inſtituitur, 240,248. prædatoriis navibus ſupra modum augetur, 368. in mare plerumque victrix, ibid.

Revocatio exercitus Catholici ad Rimenantam, 507. ejus delineatio, 508

Reuxium oppid. Auſtriaco ſe dedit, 487

Rex Cypri, 242. Rex Romanorum,

norum, 8. Rex Hiſpaniæ, vide Philippus. Rex Galliæ, vide Carolus, Franciſcus, & Ludovicus.
Rhenus Hollandiæ fluvius, 397
Rhotomagum à Gallis expugnatur, 105
Rimenanta pagus, & in eo pugna, 503
Riſorius Nohotius Albano Duci inſidias parat, 323. ex Iuliacenſi agro Moſam trajicit, ibid.
Robertus Brederodius Granvellano Cardinali infenſus, 73. Cameracenſem Archiepiſcopatum ambit, ibid.
Robertus Melodunus Vicecomes Gandavenſis, 472
Robertus Stuartus Scotorum ductor in pugna ad Rimenantam, 504
Rodericus Gomeſius à Silva, Eboli Princeps, à conſiliis Hiſpaniæ Regis, 68. magnæ potentiæ apud Regem, 101, 286. cum Albano in Senatu, & in aula diſſidium ejus, 286. ſententia de profectione Regis in Belgium, 287, 289, 290. Parmenſem Gubernatricem monet de morte Marchionis Bergenſis, 294. & de ipſius cauſa cognoſcenda, 296. Regis nomine ſcribit Gubernatrici de exercitu in Belgium tranſmittendo, 294. & cauſam Albani adventus aperit, 297. adhibetur à Rege in Caroli Principis captivitate, 320. irridet Albanum æmulum ex ſtatua ſibi erecta, 354
Rodericus Toletanus Tribunus in caſtra ex pugna ſaucius refertur, 380
Rodulphus II Imper. per Oratorem fidem ſuam obligat Gandavenſi fœderi, 437. improbat fratris ſui Matthiæ conſilium adeuntis adminiſtrationem Belgii, 452. increpat Maximilianum rei conſcium, ibid. multorum ſuſpiciones de Cæſare ſerio non agente, ibid.
Roma ſermonum avida, 150. Romæ comitia, 113, 140. clades, 16. nobilitas, 460. Pontifex, 12, 16, 40, 233. victoria ex Sabinorum armis agnita, 340. Dictator, 448. theatra, 398. veneratio eorum erga Chriſti è Cruce pendentis imaginem, 460. Romanorum Regni in alterum tranſlatio, 8. contra Romanos votum, 88. contra eos Belgio ejiciendos Belgarum conſpiratio, 2, 423. in Romanam Religionem odium, 398
Romerus, vide Iulianus.
Ronella fluvius, 265
Roterodamum urbs, 397
Rumor de Carolo V aquis hauſto, 41. & de Octavio Farneſio, ibid. de Auſtriaci diſceſſu ex Belgio, 494. de conjugio inter eumdem & Angliæ Reginam, 521. de ejus morte properata, 522. de Alexandri Farneſii morte, 494. de morte Megani, 325. de morte Hiergii, 494. de cuſtodia & morte Caroli Hiſpan. Principis, 321. de morte Mondragonii, 494. de necato Philippo Hiſpaniæ Rege, 132. de ejus adventu

ventu in Belgium, 243. de necato Orangio, 502. de conſpiratione Nobilium in Belgio, 170. de conjuratorum adventu Bruxellas, 177. de reverſione Granvellani in Belgium, 138, 361. de Limburgi arce ſuccenſa, 494. de pace Caroli IX Regis Galliæ cum Hugonotis, 368. de conjugio Borbonii cum Stuarta Scotorum Regina, 102

Rupelmundæ, hæretici ſacerdotis facinus, 144

Ruremunda ab Orangio expugnatur, 371. obſidetur ab Ordinibus, 471. liberatur, ibid.

Ruſtici Iconomachos cædunt, 212. & milites, 371. Ludov. Naſſavium vulnera ad Moſam lavantem interficiunt, 389. copiæ, 260

Ruartes Brabantiæ creatur, Orangius ab Ordinibus, 448. quod genus Magiſtratus, ibi. qui olim in eo fuerint inſigniti, 449

Rythovius Iprenſis Antiſtes, vide Martinus.

Sententiæ ad R ſpectantes.

Religio apud hereticos alieni juris eſt ac tranſlatitia.

Religionis patrocinium & tutela legum, veraRegnorum firmamenta.

Religionem raro ſolam mutavere civitates.

Quoties mota eſt ſacra hac Religionis anchora, toties fluctuavit Reipublica navis.

Religionis jactura nullo aut opum aut Imperii additamento repræſentari poteſt.

Regibus late dominantibus nec requies unquam futura eſt à bello, nec defutura præmia bellatoribus.

Nihil tam Regno pernicioſum, quam ſi populus addiſcat in Dominum palam obniti.

Licet miſerrimo cuique Rogare.

Non male auritis ſatis Reſpondetur non reſpondendo.

Rebus intentus officiorum inania tranſmittit.

In præcipiti malo temeraria interdum Remedia non imperite adhibentur.

S

Sabaudia, 239, 284

Sabaudiæ Dux, 78, 284, 298. uxorem ducit Catharinam filiam Hiſpaniæ Regis, 143, 308. vide Emmanuel Philibertus.

Sabina Palatina Bavarica nubit Com. Egmontio, 334. ejus ſupplex pro marito libellus miſſus in Hiſpaniam, 328

Sabini ad Anienis ripas confligentes cum Romanis, 340

Sacerdos mare trajicientibus bene precatur, 405. Sacerdotes è Britannia apud Belgas exulantes ab Hiſpano Rege aluntur, 144. quæſitis cruciatibus mactantur, 372. Antverpia ejiciuntur, 456. & Amſtelodamo, 496. Sacerdotum icunculæ flagris cæduntur, 377. Sacerdotes ac religioſos profana ac bella tractare an deceat, 3. vide Religio.

Sacer ordo ſequitur ordinum Belgicorum partes, 450. juſjurandi formula ex eodem exigen-

exigenda, 454. Sacra ad profana tranſlata, 110. Sacrarum reliquiarum cura, 163, 495
Sacrorum cultor à ruina & incendio liberatus, ibid. Sacrorum injuria; 366. ludibrium ab Harlemenſibus, 377. depopulatio, 209, & ſeqq. clades Amſtelodami, 496. violatio Antverpiæ, 214, & ſeqq. 277. vaſtatio ab Orangii militia, 372. Antverpiæ reſtitutio, 278. Sacrilegorum irreverentia, 215, 216, 228. eorundem damnatio, 316. vide Gheuſii, Hæretici, & Iconomachi.
Sacromorus Biragus, 486
Sagittarum colligatus faſciculus, Inſigne à Belgarum proceribus aſſumptum, 135
Salvator Epiſc. Cluſinus Pont. Nuncius, 33
Samaniegus, 500
Samblemontius Tribunus, 481
Sancerræ in Biturigibus obſidio cum Harlemenſi comparatur, 379
Sanctius Avila militum Prætorianorum Albani Præfectus, 299. armatis militibus circumdat Culemburgicas ædes, 305. trans Moſam Hochſtratani copias rejicit, 323. vulneratur, 352. claſſi ad liberandum Middelburgum præficitur, 387. ad Mochemum pagum Ludovicum Naſſavium debellat, 389. adverſus eum ſeditio Hiſpanorum, 392. in Zelandiæ expeditione militiæ terreſtri præficitur, 400. in Philippolandiam navigat, 401, inde Duvelandiam, 408. ejus querelæ adverſus Senatum Regium, & hujus contra eundem, 418. Hiſpanis Aloſtanenſibus ſubſidium impartitur, ibid. 425. Antverpienſis arcis Præfectus intra eam recipit Hiſpanos undique accurrentes, ibid. vincit, ibid. & ſeqq. in Antverpiæ populatione milites continet, 429. cum Hiſpanis Belgio diſcedit, 440
Sanctius Leva Sanctii Navarræi Proregis filius, 498
Sanctius Londoignius Tribunus, 298. Antverpiæ Conſulem capit Albani juſſu, 304
Sanctacrucius, vide Proſper.
Sanguis Lovanii pluit, 334
Sanquintini oppidum, vide Quintini fanum.
Sardinia Borbonio offertur loco Navarræ, 102
Sardoa legio, 298, 300, 324. incendit plures pagos, 342. ab Albano mulctatur, ibidem: quanta ex incendio jactura, 343
Sarra Martinengus militat in Gallia, 486
Saulius, vide Antonius.
Saxonia, 202. Saxonum Dux, 15. vide Auguſtus & Mauritius.
Scaldia Zelandiæ inſulæ caput, 376. bellum in eam à Requeſenio deportatur, 402. auxilium eidem defertur ab Orangianis, 408. expugnatur, 409. ab Hiſpanis relinquitur, 417
Scaldus fluvius, 3, 253, 265, 313, 376, 387, 401
Scamander fluvius, 3

Scanderiæ Præfectus vulneratus, capitur ab Alexandro Farneſio, 460
Scarembergius mittitur obviam legatis Germanorum, 279. Gubernatricis nomine illis in Senatu reſpondet, ibid.
Scauwemburgius Tribunus evocatur è Germania ad Valencenæ oppugnationem, 263. cum legionibus advenit, ibi. deſtinatur cum parte legionis ad præſidium Buſcoduci, 277. civitatem componit & Rempubl. ordinat, ibid. excipit Albanum Belgium ingredientem, 301. vide Iuſtus.
Scheiffius Brabantiæ Cancellarius mittitur ad Buſcoducenſium motus componendos, 251. contumelioſe habitus retinetur, ibid. 276. ſolvitur, & Gubernatrici remittitur, ibid.
Schonhovia civitas Hiſpanis fida, 367. expugnatur ab Hiergio Geldriæ Præfecto, 400
Scipio Campius bellicus machinator, 512
Scloporum grandium uſus ab Albano inventus, 300, 338
Sclopetarii equites, 391, 473, 474, 506. Sclopetarii pedites, 261, 405, 474, 503, 506
Scotiæ Regina, vide Maria Stuarta.
Scoti nudi pugnantes in prœlio Mechlinienſi, 506. Scotorum copiæ, 473, 480, 504
Scriptores annalium, 3. Scriptores de principiis tumultuum Belgicorum cur diſſentiant, 48
Sebaſtianus Morales Societatis Ieſu Iaponiæ Epiſcopus, Mariæ Luſitanæ Confeſſarius, 161
Seclinenſes invadunt, & fugant Iconomachos, 212, 222
Seditio ab Orangio in Belgio unde ſumpta, 82, & ſeqq. Seditio Valencenatum, 107. redintegratur, 110. componitur, 112. Antverpiæ ex Apoſtatæ ſupplicio, 145. ex concionibus prohibitis, 204. & ex Calvinianis, 256. vide Tumultus.
Seditio militaris in caſtris Ludovici Naſſavii à Germanis militibus ſtipendia expoſcentibus, 338. reprimitur, ibid. iteratur, ibid. Seditio Hiſpanorum adverſus Avilam ſtipendia nòn ſolventem, 392. Seditioſi novum electum creant, 393. Antverpiam intrant, ibid. eorum minæ & ſolemne ſacramentum, ibid. ſtipendia iis perſolvuntur, & placantur, 394. pia eorum liberalitas, ibid. quomodo ſe geſſerint cum Ieſuitis, ibid. eorum fructus ex adhortatione unius ex Patribus Societatis, 395. ſuſpicio de eorum rapinis, 396. Seditio Hiſpanorum in obſidione Lugdunenſi, 400. Seditioſi Valdeſium Ductorem capiunt, ibid. accepta pecunia pacantur, ibid. Seditio Hiſpanici equitatus ad Ziriczæam ob dilata ſtipendia, 414. Seditio Hiſpanorum in Mondragonium, 410. Seditioſi Aloſtum vi capiunt, 417. à Senatu Regio hoſtes pro-

pronunciantur, 418. adjuvantur ab Avila, ibi. Licherchianam arcem capiunt, 420. de iis Belgio ejiciendis Senatusconſultum, 422. & Gandavenſe fœdus, ibid. ab Aloſto Antverpiam accurrunt, 425. eorum ferocia, ibid. vallum expugnant, & urbem intrant, 426. eam depopulantur, 426, 427, 428. Seditio Hiſpanorum ob diſceſſum ex Belgio imperatum, 438. pacantur, ibid. Seditio Germanorum Bredam defendentium contra Fronsbergium, 470. Seditio in caſtris Catholicis à Germanis orta, 484. ab Auſtriaco ſeditioſorum cohortes ſeparantur, ibi. Seditionis authores deponuntur, ibi. Supplicium, ibid.

Sega, vide Philippus.

Seghetum, 241

Selimus Hebræis favet, ibid. opem fert Mauris contra Hiſpanos, 242, 321, 413. in bellum Cyprium ſe convertit, 242

Sellius, vide Ioannes.

Semerii Dominus à Gubernatrice deſtinatur Mechliniæ Præfectus, 268

Senatorum arcanus congreſſus Conſulta appellatus, 45. quomodo Senatus convocandus, ibid. quæ præcepta in eo ſervanda, ibid. Senatus ſententia de Valencenatum ſeditione, 112. Senatus Burgenſis facinus in Quæſitorem Fidei, 146. de Senatibus ordinandis Regis inſtructio, 156. Senatorum ſententiæ de conjuratis contra Inquiſitionem & edicta Cæſaris, 176, & ſeqq. eorum contra Regem querelæ, 179. confutatæ à Gubernatrice, 180. Senatus convocatio ob populationem ſacrorum, 221. Senatusconſultum de ſecuritate conjuratis offerenda, 224. Senatorum ſenſus varii, 223. Gubernatricem comitatur Antverpiam triplicis concilii Senatus, 278

Senatus Regius mortuo Requeſenio Belgium adminiſtrat, 414. confirmatur à Rege, 415. Senatores Hiſpanienſes, & Patriotæ qui, 416. inter eos diſcordia, ibid. modica eorum authoritas, 415. Senatores ab Orangio empti, 416. Germanicæ legioni ſtipendia perſolvunt, Hiſpanis differunt, ibid. Hiſpanos hoſtes pronunciant, 418. arma multis Civitatibus Flandriæ & Brabantiæ permittunt, ibid. eorum querelæ adverſus Avilam, ibid. edictum in Aloſtanenſes, ibid. ſcribunt ad Regem, 419. clam cum Orangio ſocietatem ineunt, 420. Regis cauſam produnt, 425. Sententiæ de ſeditioſis Aloſtanenſibus, 420. Senatores partium Hiſpanorum è Senatu abripiuntur, & in cuſtodiam trahuntur, ibid. alii in captorum loco ſubſtituuntur, ibid. Senatus Regii authoritas cadit, ibid. nova regiminis forma introducitur, ibid. Senatores dubiæ in Ordines fidei Senatu moventur, 454. novi leguntur, ibid.

ibid. Auſtriaci aſſeclas hoſtes pronunciant, ibid. eorum fuga Antverpiam, audita Gemblacenſi clade, 479. Senatus litteræ ad Regem, 419. Senatusconſultum de Hiſpanis Belgio ejiciendis, 422. venatoria Antverpiæ domus inceditur, 426. Princeps Senatus qui, 420. vide Ordines Provinciarum unitarum.
Senæ capiuntur, 18. Senenſium ora maritima devaſtatur, 410
Septemviri, vide Electores Imperii.
Sepulchrum temporarium Auſtriaci, 525
Sepulchris mortuorum illata ſævitia, 372
Sequani Galliæ populi, 300
Serandilla opp. 10
Serbellonius, vide Gabriel.
Sernapulius multa aperit facta à conjuratis, 190
Sichemium occupatur ab Orangio, 371. ad deditionem invitatur ab Alexandro Farneſio, 480. recuſat, & oppugnatur, ibid. capitur & diripitur, 481. fugientes trucidantur, ibid. arx reſiſtit, ibid. expugnatur, 482. ſupplicium ſumitur ex victis, ibid.
Sicula legio, 298, 300
Signiferi ſeptem in pugna interempti, 325
Silva Ducis, vide Buſcoducum.
Silveſtres Gheuſii qui appellati, 345
Simon Paveanus Calvinianus vinculis coërcetur, 107. è carcere extruditur, 111, damnatur, 108
Simon Regnardus Senator, 116. Hiſpanus delegatus pro induciis firmandis cum Rego Gallo, 72. cadit è Regis gratia, ibid. fovet cœtus contra Regem, 116. ejus odium in Granvellanum, 72. & æmulatio à primis annis orta, 116. è Belgio in Hiſpaniam evocatus, 117
Simulacra Sanctorum impie illuſa ac violata, 214, 217, 377. ad terram deturbata, 211, 216, & ſeqq. 228. Simulacra Regis portis urbis imponenda, 354
Soigniacum opp. Auſtriaco deditur, 487
Sol deficiens quid prodigii Florentiæ portenderit, 40
Solimanus Turcarum Imper. mittit legatum in Galliam, 153. Judæis agrum & urbem concedit, 241
Solimanus Araiſius, 412
Solitudinis amor, 11, 17, 19, 524
Sonoius Gheuſius aquatilis à Rege Hiſpaniæ deficit, 365. piraticam exercet, ibid.
Sorbonicorum querelæ, 109
Soreanus, vide Ioannes.
Spinoſa, vide Didacus.
Sponſa cum agreſtium comitatu præteriens ab Albani exercitu conſalutatur, 336
Statua in arce Antverpiana, 354. confringitur, 451. refunditur, ibid.
Status conſilium, vide Concilium. Statuum Dep. vide Ordines, & Senatus.
Staveleus, vide Philippus.

Stephanus

Stephanus Mutinus Romanos Italorum Trib. deſignatus, 499
Stephanus Serra Hiſpanarum navium Præfectus, 356
Stephania Requeſenia, 512
Stipendia, vide Pecunia, & Seditio.
Stuarta, vide Maria.
Swartzemburgius, vide Gunterus Comes.
Succenſio Bibliothecarum, 219. Navium, 163, 366. vide Incendium.
Sultanini, 466
Supplicationes indictæ, 297, 353
Supplicium ſorte obvenit maleficii authori, 301. Anglorum Auſtriaco mortem molientium, 522. Antonii Stralii, 327. Apoſtatæ, 145. Bruxellenſibus paratum, 363. Caſembrotii, 327. conjuratorum, 312. Duii, 327. hæreticorum, 107, 112, 167, 226, 266, 282, 373. Harlemenſium, 378. Hiſpanorum, 367, 377. Lanoii, 107. Moroni, 185. Nobilium, 327, 367, 371. Procerum, 333. rebellium, 255, 281. Sacerdotis hæretici, 145. ſeditioſorum, 485. Sichemii ex victis, 482. Spellii, 327. vide Damnatio.
Surrentinorum Archiepiſcop. 198
Suſpicio ex colloquio Bajonæ habito, 152. mutatæ Cæſareæ voluntatis in abdicatione regnorum, 9. de ſeditioſorum rapinis, 396. de proditione Belgii, 220
Symbola conſpirationis à Proceribus in convivio decreta, 133. famulorum veſtibus appoſita, ibid. 134. eorum in vulgus interpretatio, ibid. prohibentur à Gubernatrice, 135. eorum loco aliud Nobiles ſupplent, ibid. à Rege vetantur, 136

Sententiæ ad S ſpectantes.

Securitas ſecuritate mutua paſcenda eſt.
Subjectis populis pars libertatis videri ſolet, à ſuorum aliquo gubernari.
Difficile eſt Succeſſori placere.
Singulorum intereſt, ſi univerſi regantur.
Nonnulli ut Supplices habeant, miſeros & reos quærunt.
Subita quæque ac incerta, æſtimari atrociora ſolent.
Male admoventur oculi ſpectando illius Supplicio, cujus cauſam commiſeratio meliorem facere videatur.
Suſpicaci ſub Principe gliſcit exploratorum numerus.
Suſpiciones interdum aliquas nulla ſatis diluit innocentia.
Qualibet Statio tempeſtatem fugientibus pro portu habenda eſt.
Nullus ſuperbus aliquando ſervit, niſi dominandi ſpe.
Spectat ad prudentiam Principis, efficere, ut quod moderatio ſemel noluit, nunquam poſſit.
Spes nunquam major affulget pacis, quam cum ſerio bellum geritur.

T

Tabulæ adminiſtrationis Belgii à Requeſenio, ſuperveniente morte, non ſignatæ, 414

Taciturnus Orangius appellatus, 305
Tagus amnis ſublatus in Toleti montem, 11
Talorum luſus, 134, 301
Tarquinius Superbus, 99
Tarquinii Aruntis exemplum renovatur, 324
Taſſius, vide Petrus & Raymundus.
Tavanius Tribunus Gallorum, 299
Taurini urbs, 110
Telidanus Lovanienſis Theologus, 131
Temeraria pugna, 463. remedia, 507
Templæum pagus, 472
Templorum depopulatio unde in Belgium immiſſa, 209. quando incœpta, 210. & continuata, 215, 216. templi primarii Antverpienſis jactura quanta, 219. ejus cultus reſtituitur, 226, 278. templorum ſtrages in Flandria, 219. templa hæreticis attribuuntur, 226. Catholicis reſtituuntur, 278, 282, 330. à Calvinianis occupantur, 457. vide Iconomachia.
Tenara fluvius, 219
Teneramunda urbs capitur & diripitur, 372
Teneramundanus Procerum congreſſus, 233, 329
Tentorium Orangii ab Hiſpanis tentatum, 374
Terra oſculo libatur à Cæſare, 9. immiſſo mari navigatur, 2, 401
Terræ motu Aſiæ urbes infeſtantur, 220. quatiuntur in Brabantia, 313. pagi tres ac triginta hauſti, 324
Teronius Vaſco mittitur ab Orangio, ut inimicitias ſerat inter Auſtriacum & Belgarum Primores, 443, 446
Tervana à Carolo V expugnatur, 18
Thameſis trajectio, 404
Thenæ, vide Tillemons.
Theodonis villa, 301
Theodoricus Batemburgicus ex Hollandia fugatur, 280. capitur, ibid. ſupplicio afficitur, 281
Theodorus Beza Amboſiani tumult. author, 100. ejus conſilium de nova profeſſionis forma ad Auguſtanæ ſimilitudinem concipienda, 239. Pſalterium Davidis à Maroto inceptum abſolvit, 110
Theologorum ſententia de Religionis libertate à Belgis expoſtulata, 32, 154
Theophilus Friſius Pontificis cubicularius fert purpureum galerum Granvellano, 94
Theſaurarius Regius, vide Præfectus Regii ærarii, & Quæſtor.
Thola inſula, 387, 402
Tholoſius, vide Iacobus Marnixius, & Ioannes.
Tholoſiani vincuntur ad Oſtervelam, 255
Thomas Armenterius mittitur in Hiſpaniam à Gubernatrice, 130. auditur prolixe à Rege, 131. mutat Regis animum de retinendo Granvellano in Belgio, 132. ab Hiſpania in Belgium reverſus Granvellani diſceſſum affert, 136
Thomas Perenottus Hiſpani Regis

Regis in Gallia legatus, Granvellani fratris potiſſimum conſilio rem gerit, 95, 101, 104. Bruxellas venit, 138. Gallica legatione functus in Burgundiam abit, ibid.
Thomas Raggius Quæſtor Regius mittitur in Angliam, 357
Tiberis fluvius, 340
Tiberius Cæſar, 2, 71, 220, 297. filiorum ductu arma componit, 287. in ſenatu jactatio ejuſdem ex gemino uxoris partu, 460
Tillemons opp. Brabantiæ occupatur ab Orangio, 371. Auſtriaco ſe dedit, 480, pugna apud eum, 423
Timor legum, 58. propiora ſibi fingit, 479. vide Metus.
Tiphernum opp. 410
Toletanus aquæ ductus, 11. Archiepiſcopus, 13
Toletanus, vide Ferdinandus, Federicus, Petrus & Rodericus.
Toloſanæ Eccleſiæ diviſio, 53. Toloſæ repertæ lib. Calvinianorum arcæ, 321
Torellii Ænariæ inſulæ domini vincuntur, 412
Tormenta bellica, 266, 373. à Muſices elementis nomen ſortita, auferuntur, 325. recuperantur, 340. in foſſa deprimuntur, 399. tormentorum ſuggeſtus, 338. magiſter, 31, 298. vide Gabriel Serbellonius, & Creſſonerius, & Barlamontii, Philippus Staveleus, & Valent. Pardiæus.
Tornaceſium Belgii provincia, 29. Gubernator, ibid.
Tornacum urbs, 29. Gubernator, 262. Tornaci excitatur tumultus, & componitur, 107. quam frequentes ibi hæreticorum conciones, 201. templa hæreticis attribuuntur, 227. defectionem à Rege minatur, 251. Tornacenſes Gheuſii arma capiunt, Inſulas invaſuri, 259. Lanoium divertunt, 260. fugantur & cæduntur, 261. præſidium eis imponitur, 262. rebelles puniuntur, ibid.
Torquati equites, 332
Toſondorus equitum aurei Velleris, 174
Trabes per aëra accenſæ, 405
Trajectio fluv. artificioſa, 345, 404, 405. Freti Zelandici, 406. hujus cum Cæſariana tranſmiſſione comparatio, 404
Trajectum ad Moſam defectionem à Rege minatur, 251. veniam orat Gubernatricem, 274. pro eodem legatio Epiſcopi Leodien. ad Gubernatricem, ibidem. ſe Norcarmio dedit, 275. punitur, ibid. Ius civitatis ad quem pertinet, 274. ejicit Hiſpanum præſidium, 423. ab Hiſpanis recuperatur, ac diripitur, ibid.
Trajectum ad Rhenum Archiepiſcopatus prærogativa decoratur, 33. Trajectenſes arcent Catholicos à templis, 228. defectionem à Rege minantur, 251. eorum agri vaſtantur, 252. præſidium à Gubernatrice juſſum accipiunt,

piunt, ibid. ad Leccæ ripam arcem excitant, ibid. legatos in Hiſpaniam mittunt, 359. arcem demoliuntur, 450. urbs à ſeditioſis tentatur, 400
Tranſalpinæ regiones hæreſi imbutæ, 65
Tranſiſelania Belgii provincia, 29. Gubernator, ibid. Iconomachia, 220. civitates à Rege deficiunt, 368
Tranſlatio hymnorum, 109, 110
Treſlongus, vide Ioannes, Ludovicus, & Gulielmus.
Trevirenſis Septemvir armorum conſilium adverſus rebelles probat, 232
Tributum Decimæ, Vigeſimæ, & Centeſimæ ab Albano Belgio imponitur, 355. Belgæ recuſant, ibid. & 358, 361, 363. aliqui Albano diſſuadent, 362. alii ſuadent, 363. ejus moderatio, ibi. exactio omittitur, ibid. ejus occaſione Belgæ rebellant à Rege, 363, 364, 368
Tridentum urbs, 69
Tridentinum Concilium, vide Concilium Trid.
Triremis Cæſaris pelago periclitata, 41. Pontificia victa, 412. Muſtaphæ capta, 466. vide Claſſis & Navis.
Triumphalis pompa Rotomagi Navarræi victoris, 105. Granvellani. cum Rege in Hiſpania, 142. Gubernatricis Antverpiæ, 278. Albani Bruxellis, 353. & Auſtriaci, 441. Ordinum ducum, 440
Troja, 3
Tr͡ophæi dedicatio à Germanico, 340. ab Albano, ibid. Trophæi Albano erecti in arce Antverpiana interpretatio, 354. vide Statua, & Albanus.
Trudonopolis opp. capitur ab Orangio, 348. in eo Gheuſiorum conventus, 206. populatio Sacrorum ibi collata & diſtributa inter hæreticos, 220
Trullenſis Abbas, 73
Tſerclaſſus in Hiſpaniam à Brabantis miſſus, 115
Tubicen ad Limburgenſes miſſus, 490
Tullia Tarquinii uxor cum Alibreta comparata, 99
Tumuli moles excitata, 12, 13. vide Exequiæ.
Tumultuum futurorum in Belgio præſagitio, 334. cauſæ unde, 48, & ſeqq. 311, 312. primæ ac veræ, 63. ſumma cauſarum & occaſionum, 48. cur varie Scriptores de iis diſſeruerint, ibid. conſopiti & propemodum extincti à quo denuo excitati, 97. militum Hiſpanorum in Belgio retentio an fuerit cauſa tumultuum, 50. an auctorum Epiſcoporum numerus, 50, & ſeqq. vide Epiſcopatus. An introducta Cæſareis edictis Inquiſitio, 57. vide Inquiſitio. An reorum ſupplicia, 60, 62. vide Hæreſis, & Supplicium. An Nobilium abalienatio, 66. ex Granvellano, 131. ex occaſione litterarum Regis, 167. ex edictis à Gubernatrice propoſitis, 170. ex Albano, 311. ex tributis, 364. ex ſeditioſis, vide

vide Seditio, & Belgicum bellum. Tumultuum principia unde ſumpta, 82, 106 Tumultuum venia Belgis promulgatur, 359. vide Venia. Tumultus Gallici, 95, 99, 100. vide Guiſii, & Conjuratio. Gallici & Belgici, tumultus comparatio, 95. 106. Tumultus Maurorum in Hiſpania, 321, 356. Bruxellis contra Hiſpanos, 419. Antverpiæ, 204, 255, 424 425. Buſcoduci & Trajecti, 251, 252. Gandavi, 229, 290. Valencenæ, 110, & ſeqq.

Tunetum Lybici maris regia expugnatur, 519. Tunetana expeditio, 361, 523

Tungri opp. 346

Turbæ, vide Tumultus.

Turbarum Concilium, 315. vide Concilium.

Turbatores plectuntur, 112. vide Supplicium.

Turcæ Venetias incendunt, 242. Turcarum claſſis ad Echinadas, 466. exercitus eorum quæſtor, 465. Turcicum præſidium Navarrini, 467

Turmæ per Europam celebres, 31

Turrius privati Concilii à ſecretis, à Gubernatrice miſſus ad Epiſcopum Leodienſem, 275. ab eadem ad Brederodium, 281. à Brederodio retinetur, ibid. noctu Amſtelodamo dimittitur, ibid. allegatur ab Albano ad Angliæ Reginam, 357

Sententiæ ad T ſpectantes.

Turpius eſt de gradu deturbari, quam ad eum non attolli.

Turbatis maxime rebus præſentiſſimum remedium ab unius imperio peti ſolet.

Timori nulla munimenta ſunt ſatis.

Timor lictor eſt legum.

Propiora ſibi mala fingit Timor.

Tuta, quæ ſuſpecta.

Nunquam Tutus eris inter illos, qui à tuis ſe tutos non exiſtimant.

Nihil diu conſiſtit Tumultuario opere compoſitum.

Male comparatur Terrore veneratio.

A ſicca Tempeſtate naufragium.

V

Vabrinci Epiſcopatus in Gallia, 54

Wackenius maris Præfectus cum inſtructus navibus in Hiſpaniam mittitur, 303

Vandamontius Comes, 334

Vahalis fluvius, 400

Valacria inſula, 253, 385

Valderſongius peditum Dux deſtinatur à Rege, 230

Valdeſius, vide Franciſcus.

Valencena urbs, 257. Dominorum impatiens, ibid. in ea tumultus, 106, 110. componitur, 112. ejuſdem civitatis ſtatus, 257. Valencenates jubentur à Gubernatrice præſidium accipere, ibid. poſt tergiverſationem recuſant, ibid. rebelles pronunciantur, 258. obſidentur, 262. oppugnationem Rex abnuit, ibid. arctius obſidentur, ibid. oppugnationis modus à Rege præſcribitur, 263. invitantur ad deditionem ab Egmontio, & Areſchoto, ibid. obſidentium caſtris nocturna irruptione inſultant, 265. urbis ſitus, ibid.

ibid. mœnia quatiuntur, ibi. Valencenates agunt de deditione, ibid. clementiæ Gubernatricis, ſine exceptione, iterum urbem committunt, 266. ab oppugnatione deſiſtitur, ibid. civitas exarmatur, ibid. rebellionis authores necantur, ibid. ſtatus tum ſacer tum civilis reſtituitur, 267. Valencenates arcem demoliuntur, 451
Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus copiarum Flandricarum ductor, 254. rei tormentariæ Præfectus, 472. ſaucius à pugna relatus, 380
S. Valerii oppid. expugnatur, 323
Valeſius, vide Philippus Burgundiæ Dux.
Valeſia, vide Margarita.
Valliſoletum urbs, 10, 517, 519
Vangeſtius, vide Ioannes, & Margarita.
Vargas, vide Alphonſus, Franciſcus, & Ioannes.
Waterlandia inſula, 280
Vaticinatio, vide Præſagium.
Vectigal impoſitum bibituris aquam ægrotis ſalubrem, 362
Velitationem & levium prœliorum pugna, 346
Venationis ſtudium, 38, 81, 125, 295, 517. Venationis ſupremus nominatus à Rege, 295
Veneni ſuſpicione extincti, 295, 522
Venetiarum incendium, 242. quis ejus author, ibid.
Veniæ generalis culparum in Belgio promulgatio, 359. vide Culparum venia.
Verba Alexandri Farneſii ad Armigerum, 475. Aloyſii Quiſciadæ ad Ioannem Auſtriacum, 517. Albani ad Egmontium, 304. Egmontii reſponſio, ibid. Calviniani ſcurræ contra Ieſuitas domo expulſos, 456. Caſtellæ Præſidis ad Pontificis Nuncium, 322. Gallici legati in morte Egmontii, 334. Gubernatricis ad Egmontium, 213. Ioann. Auſtriaci ad Goignium captivorum Ducem, 477. ejuſdem ad Alphonſum Levam, 503. Orangii diſceſſuri ad Egmontium, 272. ejuſdem ad Areſchotum Ducem, 442. Regis Hiſpani ad aulicos de ſtatuario, 355. ſuperba Valencenatum de ſe ipſis, 257. vide Oratio, & dictum. Verborum licentia, 384
Verdugus, vide Franciſcus.
Vernerus Gimnichus Iuliacenſis Ducis legatus, 447
Veſa fluvius, 489
Veſembechius legatus Antverpienſ. in Hiſpaniam, 115
Veſpaſianus Imperator, 2
Veſterholtius conſcribit equites in Saxonia, 240
Veſtitus famulorum à Proceribus decretus, 134, 135. vide Symbola.
Veſtes ſupra genu mulieribus decurtandi mos, 370
Weſtphalia, 64
Veteres aquæ, opp. vide Aquæ veteres.
Vetta Angliæ Inſula, & ejus Præfectus, 442
Vexilla Pontificia ablata à Solimano ex Pontificia trireme,

me, Pontifici reſtituta, 412. vexilla in curribus ruſticorum, 336. Vexillum Orangianis ereptum, 350. decem monetis depictum in odium Albani, 365. ſacrum Auſtriaco datum in Turcas, 140. pium ejuſdem in rebelles Belgas, 474

Viana opp. Hollandiæ, 250, & ſeqq. 281

Vibaldus Riperda Harlemi & militiæ Præfectus moritur, 380

Victoria Farneſii Vrbini Ducis conjux occurrit Mariæ Luſitanæ Parmam accedenti, 165

Victoria Actiaca, 465. ad Amiſiam flu. 339. ad Caletum oppidum, 20. ad Getam fl. 349. ad Gravelingam opp. 21. ad S. Giſlenum opp. 370. ad Gemblacum opp. 477, & ſeqq. ad Limburgum urbem, 489. ad Montes Hannoniæ, 374. ad Oſtervelam pagum, 255. ad S. Quintinum opp. 20. in Duvelandiæ inſula, 408. ad Mochemum pagum, 390. ex Armenterienſibus & Tornacenſibus, 260, 261. ex Hugonotis, 105, 307, 353. ex Muſtaphæ triremi, 466. in bello Luſitano, 384. à denis quibuſque Hiſpanis ex hoſtium ſingulis millibus, 439. Maritima Orangianorum, 388. & Hollandorum frequens per decennium, 368. divinitus attributa, 339. In victoria moderatio, 509. Victoriæ fama miro modo Groningam perlata, 339. Victoriæ Hiſpanorum & Romanorum comparatio, 340. vide Expeditio, & Pugna.

Vidus Cabocius in duello ſpectante Rege, 24

Viennius, vide Henricus.

Vigeſimæ bonorum impoſitio, vide Tributum.

Viglius, vide Vlricus.

Villa Henrici Galliæ Regis, 486. Pardi, 520. Theodonis, 301

Villagarſia opp. 517

Willebrocum pagus, 272

Villerius equitum Fœderatorum ductor, 250. Trudonopolim à Leodienſi Epiſcopo habendo conventui expoſtulat, 206

Villerius Gallus Marchio apud Ambianum cum Arembergianis ſe conjungit, 308

Villerſius ſclopetariorum equitum pro Ordinibus Præfectus, 473. Nivellam defendit, 483. vide Iuſtus Villerſius.

Villerſius Fœderatorum Dux, 327. ex Iuliacenſi agro Orangii juſſu Moſam trajicit, 323. rejicitur, & capitur, ibid. 327. capite plectitur, ibid.

Viletta Granvellani popularis flagitio deſtinatus, 138

Vilvordia ad conciones habendas ab hæreticis deſtinata, 221. ſero tentatur à Gonzaga, 480

Vilvordianus carcer, 177, 281

Vinglius conjuratorum unus Hollandiam infeſtat, 380. fugatur, ibid. ultimo ſupplicio afficitur, 281

Vincentius Carafa Hungariæ Prior,

Prior, Italorum Tribunus deſignatus, 499
Violatores ſacrarum imaginum ſupplicio affecti, 277, 282. vide Iconomachia.
Virgo Aſpricollis, 480
Virilis obeuntium animus, 407, 408
Viroviacum opp. 212
Wirtembergenſis Dux arma diſſuadet Gubernatrici, 232. ad eandem legationem mittit, 279. cum Orangio, & ſtipendia promittit, 343
Viſurgis fluvius, 340
Vitæ contemptus, 408
Vitellius, vide Chiapinius, Camillus, Nicolaus, & Paulus.
Vitellotius Vitellius, 411
Vitia in alios tranſlata, 200
Vliſippo urbs, 384
Vlloa, vide Alphonſus, Ioannes Oſorius, & Magdalena.
Vlricus Viglius Zuichemus privati conſilii Præſes, 45, 118. Granvellano fidus, 118, 134. inter Cardinalitios nominatur, 139. in eum Gheuſiorum minæ, 225. Religioni ac Regi addictus, 415. è Senatu abripitur & cuſtoditur, 421
Vlucialis Præfectus maris, 466
Vlyſſes, 122
Voluntatis hæreditas, 7
Worcomium oppidum, 400
Wormatia urbs, 59
Vorna Hollandiæ Inſula, 366
Votum Anſibariorum Ducis in Romanos, 88. Mariæ Luſitanæ ſuper educatione filiorum, 166. Vitellii erga Sedem Apoſtolicam, 411. Lumeii de ulciſcenda Procerum morte, 344
Cl. Civilis in Romanos, 344
Votivum monumentum, 326
Vrbanus VII Pont. Max. 229
Vrbanus VIII Pont. Max. 347
Vrſelius legatus Antverpienſis in Hiſpaniam, 115
Wallonica militia & proverbium, 336. legio, 474, 483
Winſchotum, 324
Vulgo Apoſtoli qui, 208. cucullorum interpretatio, 134. vide Populus.
Worcomium opp. ab Hiſpanis expugnatur, 400
Vzeda opp. 383

Sententiæ ad V ſpectantes.

Vile videtur quidquid in ſummo patet.

Vitia dum transferuntur, quaſi contractus per manus ſordibus ingraveſcunt.

Vitio generis humani, majora omnia concipiuntur, dum Vetantur.

Ingens potentia firmamentum Vicinorum Principum amicitia.

Ægre continentur manus inter arma, dum Victoria vindictam pariter ac prædas oſtentet.

Laudatur in nova potentia hoſpite Verecundia.

Z

Zacharias Pont. Max. Epiſcopatus auget in Germania, 53
Zelandia Belgii provincia, 27, 29, 401. Præfectus, 29, 88, 403. 408. infeſtatur ab Iconomachis, 220. Zelandiæ caput tentatur à Tholoſio, 252. civitates præſidium à Gubernatrice accipiunt, 282. ejus aliquot inſulæ alluvione con-

ne conteguntur, 362. magna ejus pars ab Hiſpanis deficit, 367. primaria Zelandiæ urbs oppugnatur, 386. Orangio ſe dedit, 388. Zelandica expeditio à Requeſenio ſuſcepta, 401, & ſeqq. Zelandiæ ſitus, ibid. in trajectione Zelandica Regiorum virtus, 376, 404, 409, & ſeqq. expugnatur præcipua ejus inſula, ibi. accedit ad alias provincias rebelles, 422

Zeveghemi Domini officioſa legatio à Gubernatrice in Germaniam, 150

Ziriczæa inſula muniter ab Orangio, 403. Ziriczæa urbs à Regiis obſidetur, 409, 414. fame ſe dedit, 409, 416. ab Hiſpanis relinquitur, 417

Zuichemus, vide Vlricus.

Zuitbeverlandia inſula à Mondragonio occupatur, 376

Zuniga, vide Gabriel Nignius. & Ioannes.

Zutphania Belgii provincia venditur Carolo Pugnaci, 27. à Carolo V armis acquiritur, ibid. civitates à Rege deficiunt, 368. recuperantur, 376. Præfectus, 29

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

A01 1474782